

Universitätsbibliothek Wuppertal

Orationvm Marci Tvl. Ciceronis

Accesserunt breues animaduersiones ex doctissimorum hominum
commentariis, quibus ita loci permulti explicantur, vt vulgo receptæ
lectionis vbique ratio habeatur

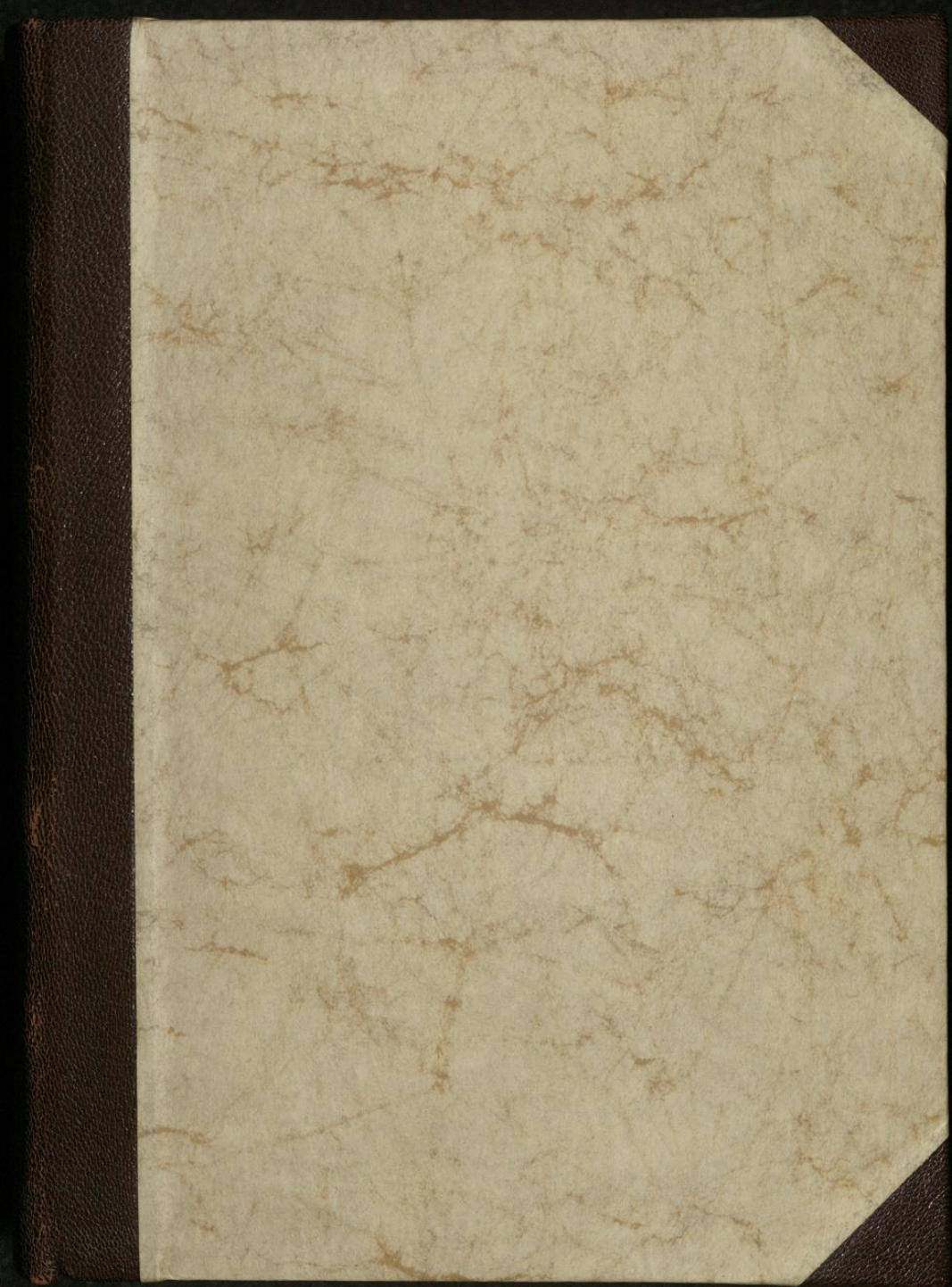
Cicero, Marcus Tullius

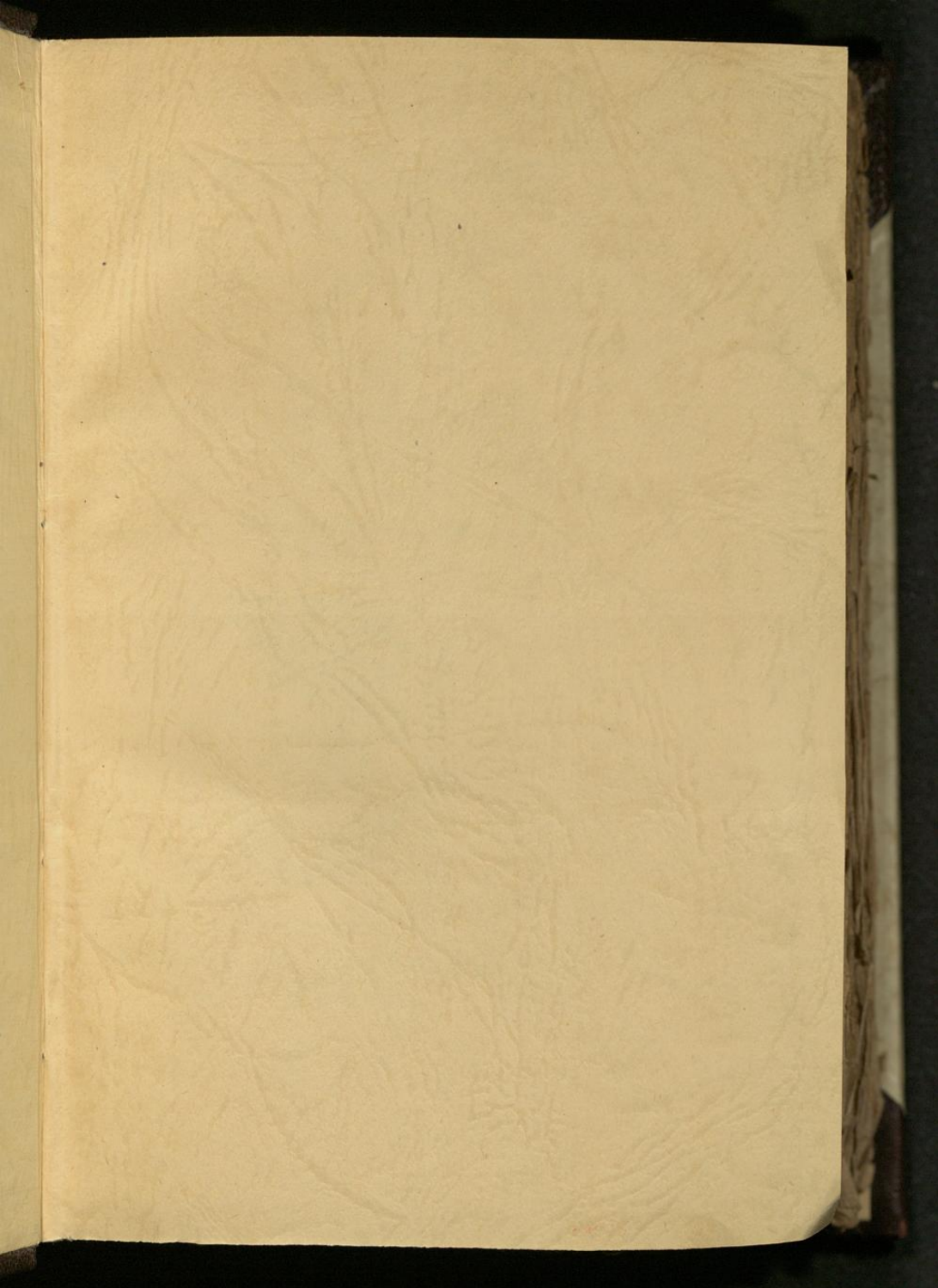
Lvgdvni, 1586

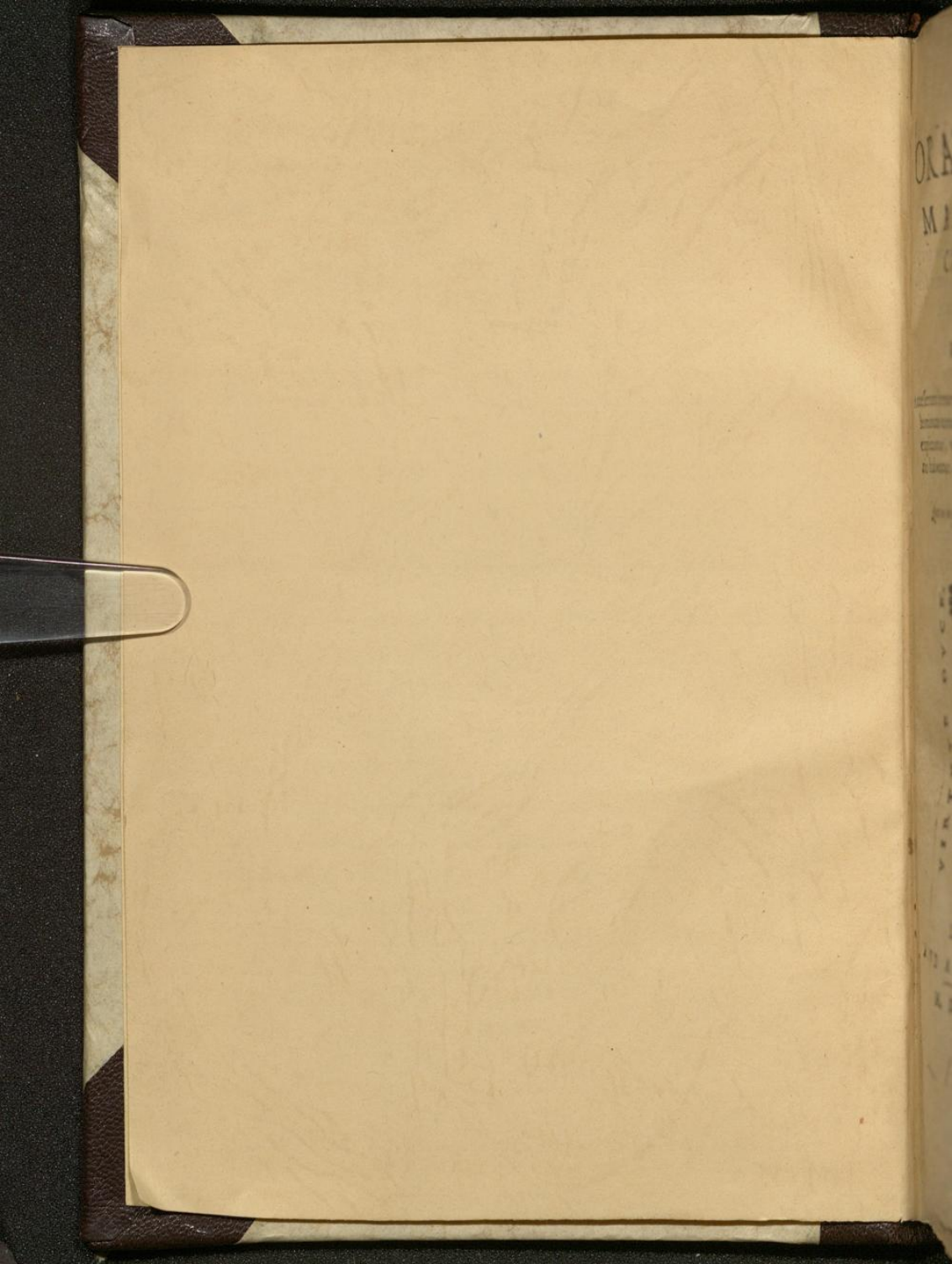
Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-343](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-343)

ORATIONVM

MARCI TVL.

CICERONIS

Volumen tertium.

Accesserunt breues animaduersiones ex doctissimorum
hominum commentariis, quibus ita loci permulti
explicantur, vt vulgo receptæ lectionis vbique ra-
tio habeatur.

*Quos in his finis auctores secuti, aversa pa-
gella indicabit.*

VIR-
TUTE
DVCE,

COMITE
FORTVNA.

LVGDVNI,

APVD ANT. GRYPHIVM,

M. D. LXXXVI.

1586

Eorum nomina, quos sumus auctores secuti
iis orationibus emendandis, quæ hoc ter-
tio volumine comprehenduntur.

PETRVS VICTORIVS.
PAVLLVS MANVTIVS.
HIERONYMVS FERRARIVS.
GABRIEL FAERNVS.
DIONYSIVS LAMBINVS.
MARC. ANT. MURETVS.
FRANCISCVS HOTOMANVS.
ANTONIVS AVGVSTINVS.
OCTAVIVS PANTAGATHVS.
NICOLAVS GRVCHIVS.
CAROLVS SIGONIVS.

HERBERTUS

ALFRED DACE

HEAD AND CRYSTIAN
M. D. LXXXV

IOAN. MICHAEL
BRVTVS LAVRENTIO

TEBALDVICIO IA-

COMINIO.

S. D.

**

Vm multa, Laurenti, sunt quæ vitam nobis
infestam reddunt; tum præua quædam ratio,
& præpostera est, quæ penitus infixa hæret
multorum animis; ea ipsa, ne quando a nobis
vitari perspecta possint; falsa quædam virtutis,
atq; honesti specie obtegendi. Ita fit, vt nõ
modo illud iam vere dici possit, quod etiam sapientes homines
viderunt, iam pridem nõs, virtutibus amissis, earum speciosiss
hominibus captos, in falsa quædam rerum imagine hæsisse:
(mitius enim hoc malum esset) sed; quod multo etiam gra-
uius est, virtutibus tamquam de præsidio deiectis, in vitæ ar-
tem, quæ ijs affinia vitia essent, magno nostro malo, atq; in-
commodo inuasisse. Atque hæc quidem ita aperta omnibus,
& testata sunt, vt nemo fere illa non videat, qui modo colligere
ab errore animum; & vindicare ab ijs tenebris, quibus
est circumfusus, potest. Ita qui callidi sunt, fallaces; teçti: qui
apti ad insidiandum, ad faciendam fraudem; ij sapientium fa-
ciem ementiendo industrij habentur, solertes, acuti, ab inge-
nio; & consilio parati; atq; adeo, vt non solum in facienda in-
iuria nihil habeant, quod vereantur, sed vt ex iniuria sibi lau-
dem querant: qui hominum cædibus, vrbium direptionibus,
populationibus, incendijs pessime sunt de genere hominum
meriti; magni animi, virtutis, constantie laudem referunt.
Hinc Cyri, Alexandri, Caesaris aliorum laudes; quibus cum
desset quod vincerent; ab omnibus præterquam a se ipsi
inuicti, aut in minime merentes, aut in patriam, omni hu-

mano, atq; diuino iure violato, scelerata arma intulerunt. Ex eodem illa fonte fluxerunt, liberalitatis laus, profusus frugalitatis, parcis: lenitatis, dissolutis: elegantia, luxuria diffluentibus: quæ omnia, plane rerum delectu sublato, in grauissimas ærumnas, & calamitates vitam hominum coniecerunt. Quid vero tot præclaræ artes, quibus innixi sapientes homines, vitam hanc communem perpolitam ab immanitate, & barbarie vindicarunt? Quando sunt litteræ subsidio ad vitam cum laude agendam? quando ornamento: qua illarum oblectatione, & volupate perfusos animos, quæ illecebra deuinctos tenent? At ex ijs, qui in litterarum studijs excelluerunt, eos fere suspicimus, quibus honos, gloria, nomen magno totius vitæ nostræ incommodo fletit. Per eos enim inuectas perniciosas leges, prauas de felicitate hominis opiniones, de finibus bonorum, de animorum immortalitate, de omni viuendi ratione: ab ijs sublatam religionem, pietatem, dei immortalis cultum, & sanctimoniam, immortalitatis spem, & beatæ vitæ, quæ vna maxime salus hominum, & vita continetur, cum se sapientiæ nomine hominibus venditarent, falsos errore animaduertimus. Atq; eo tamen homines errore, ac rerum ignoratione transuersi, rapiuntur, vt ijs diuinos honores habendos, recludendumque adeo in cælum aditum, tamquam eorum illustria merita, & maxima in genus hominum existent, arbitrentur. Cum vero aliæ sunt artes, quæ semper male etiam vtentibus honori fuerint, tum est vna dicendi ars, quæ cum maximas homini suppeditet vires & ad salutem, & ad iniuriam, non solum improbos seruet integros ab infamia, si qui sunt, qui illam profiteantur, sed, si standum multorum iudicio sit, diuinis omnibus, atque humanis honoribus auctos ad posteritatem tradat: quæ re nihil absurdius dici, excogitare potest. Hinc data quibusdam occasio est, vt, quæ natura sua optima essent, & maxime expetenda, ea ableganda a cœtu hominum, atque vsu existimarent: quod illi tamen non modo nulla certa adducti ratione, verum etiam fecisse magna cum iniuria hominum videntur. Atque aliæ quidem virtutes, quæ esse virtutes nisi in recto vsu haud possunt, suam dignitatem per se facile, & decus tuentur. Ne-

que

que enim, vt arma, & feruare eadem hominem, & necare
possunt; quorum est in altero officij laus, in altero scelere est
supplicium adiunctum: fortis quisquam esse, pudens, mode-
ratus æque in præclare agendo, & in iniuria inferenda po-
test. Virtus enim vna est, quæ & vim omnem, & nomen amittat
suum, simul atque in eius fines a simulatæ virtutis specie vi-
tia immigrarint. Itaque, qui in mathematicis, aut in musicis
excellat, nihilo ille minus præclarus, quæ in arte præstat, ha-
beatur, etiam si flagitiis omnibus coopertus, contaminatusq;
sit. Summi enim philosophi, cum viuendi præcepta multa
magna cum laude tradidissent, doctrina clari, atque ingenij
laude, ea vitæ instituta sunt persecuti, vt digni habiti sint,
qui haud melius, quam viuerent, ab ingenio parati, & doctri-
na essent. At longe alia ratio in virtute excolenda est. Desit
enim esse iustus, qui de ingenti aceruo assem tollit: neque vl-
tra est fortis, qui vitæ periculum, cum adeundum est, patriæ
caussa deprecatur. Eodem modo, qui solertia, & perspicacia
vititur ad fallendum, prudentis personam ponit, fallacis su-
mit: virtuti quidem, atque honestati nuntium remittit.
Quæ quamquam ita sint, iniuste ij faciunt tamen, qui cum
in alias artes dignas ingenuo homine, tum in eloquentiam,
cuius causa hæc a nobis dicuntur, orationis vim, ac male-
dicti aculeum intendunt. Vna enim, Laurenti, hæc facultas
est, quam tu quidem, vix pueritiæ fines egressus, magna cum
laude colis, quæ singulari dei immortalis beneficio tra-
dita hominibus, vt esset, qua re a brutis animantibus dif-
ferrent, ita acres reprehensores, & vehementes habeat,
vt reprehendi tamen nisi summe laudata possit. Quid au-
tém verius erat, quam id, quo esset magnum incommo-
dum e vita hominum sublatum, in honore apud homines,
& in laude haberi? Quanta vero est eloquentiæ laus, quæ
nisi aduersariis arma tradat, quibus se petant, ratio illis
desit aduersus illam consistendi? Ita vir vnus sapientissi-
mus, qui idem omnibus omni genere politioris doctri-
næ antecelluit, exagitandi eloquentia eloquentissimus est
habitus Plato. Siue autem ea ars vna est, a cuius studio sint
homines deterrendi, quod minime dicendum est, in eo vin-
cit, quod sine eius præsidio tanta res effici haud possit: siue

eadem est tanta, ut sine ea vita hominum sit nulla; utrum dici oportet merito illam reprehendi, quod sæpe sceleri adiuta seditiones, bella, tumultus pariat, an illos plectendos, qui rem optimam, & salutarem, suo scelere perniciosam, capitalemque efficiant? An vero recte illud dici videtur, quoniam sæpe nefarii homines artificio orationis imperitos ad suscipiendum scelus, & flagitium impellant, nefas esse, dicendi artem a pudentibus, & moderatis coli? Quæ enim hæc, malum amētia est, cum sceleratis hominibus arma ad faciendam iniuriam permittantur: ad propulsandam iniuriam arma viris bonis, quo sibi minus priuatim sint, & reipubl. subsidio auferre? Potest autem quidquam flagitiosius excogitari, quam hominum sceleri, quo in nos licentius sauiant, addere nostra socordia, & nequitia impunitatem! Quis vero, si eloquentiæ vñ viris bonis interdictum sit, possit in ciuitate malorum conspirationi obistere? quis, leges perniciosas ferenti? quis, pacem, fœdera, inducias, bellum non ex reipub. commodo, sed ex suo vñ suadenti? quis multitudinem traducere ad meliora consilia? quis dissidia, seditiones tollere, tumultus sedare, si eloquentiæ subsidia adempta bonis, permissa improbis sint? Nam, ut verum sit, armatam nonnumquam improbitatem eloquentia maximas respublicas, & ciuitates perdidisse: at illud æque verum est, sæpius eandem repressam, victam, fractam, cum in veram virtutem munitam eloquentiæ armis incurrisset. Cuius rei illustria exempla multa nobis vñ Atheniensium ciuitas suppeditare potest; in qua nata adoleuisse eloquentia, atque cum exulta esset a summis ingenijs, absoluta plane, ac perfecta esse dicitur. Ex ea enim religiones, sacra, ceremoniæ, mitior vitæ cultus, certa connubij iura, leges, artes omnes ingenuæ: quæ quidem, siue in auctorem Cecropem, siue in quem alium referantur, magno gentium omnium commodo a ratione inuēta hominibus suadere vñ eloquentia potuit. In eadem, post multa sæcula oratores simul plurimi exorti, cum infamem eloquentiam in scenam etiam, & theatrum comicorum licentia traduxisset; etiam si hoc esset temporis, atque hominum vitium: reimp. in maximas calamitates coniectam eaerterent. Ita perditæ, & profligatæ patriæ apud illos culpa, & quæ illa sequitur infamia, & dedecus. integræ eloquentia a probo, & maledicto mansit. Ne quid enim

enim illi macula, & labis perditorum hominum nequitia in-
 usisse videatur: habet, quos illi opponat, claros homines non
 solum eloquentiæ laude, sed virtute, integritate, innocen-
 tia, quorum orationi victa improborum hominum audacia,
 atque arma cesserunt. Nam Romæ, quæ vna ciuitas nata ad
 imperandum gentibus, foris armis partum imperium, ne
 domi ceniulsum paucorum scelere collaberetur, eloquen-
 tia sustinuit: in magna disertorum copia, quorum dicendi
 facultas rebus publicis obesset, vnum, aut alterum, quorum
 salutaris esset, numerare multos potest. Hinc prisci tem-
 poribus, reconciliatam patribus plebem, eum quasi pars
 altera diuisa a corpore in sacrum montem secessisset: hinc
 vnus oratione direptam turpem, & flagitiosam pacem:
 hinc populares habitos, qui populi commoda, & quæ ma-
 gno semper ciuitatis motu flagirarentur, agrarias leges dis-
 suaderent: hinc iudicia, forum: vt, cum eadem, hominum
 nequitia nocentia sint; virtute salutaria; nemo non videat,
 plus illam roboris ad salutem, quam adiumenti ad perniciem
 asferre. Quantumvis enim quis ab ingenio sit ad dicendum,
 & ab arte paratus; non æque tamen facile idem turpia, atque
 honesta suadet. In altero enim multæ offusæ tenebræ offi-
 ciunt, vt qui audiant, ea, quæ non videant, non quærant, quæ
 obiecta speciem vtilitatis habeant, ea non ægre sibi suaderi
 patiantur: in altero ita veritas elucet & suo & orationis lu-
 mine, vt improbis quidem, quamquam illis mentis aciem
 perstringat, minime illius splendorem ferre assuetis, sensim
 se insinuare tamen, atque illabi nescio quo pacto, affluereque
 videatur; iis qui incorruptos animos a cupiditate, atque a
 labe flagitij præstent, cum nullæ tenebræ obiectæ illi se
 aperienti sint; pateat tota, atque ea, quæ velit sua spon-
 te assentientibus prober. Itaque, qui oratorem fingunt
 eum, quem mente comprehendere, quam designare ora-
 tione facilius sit, ab eo postulant, vt assequatur dicendi artifi-
 cio (præclarius quidem cum illo agatur, si ab ingenio potius
 probitatem, quam ab arte habeat) vt, qui audiant virum bo-
 num se, obsequantem officij, integritatis summæ, fidei suæ, &
 religioni consulentem audire parent. Vix enim cuiquam ve-
 risimile sit, ab eo, quem esse auersum a virtutis studio intelli-
 gant,

gant, quæ laudabilia sint, & honesta suaderi. Quæ cum ita sint, sapienter in primis ij facere videntur, qui eas causas sibi defendendas non putant, quas non æquæ iura & leges, atque oratoris eloquentia tueatur. Nam Cicero, cuius tibi, Laurenti, orationes inscribimus, non prius sibi gratiam eloquentiæ, quam pudore, atque innocentia auctoritatem eloquentiæ quaesivit: ut, cum verba faceret, vbertas orationis, & copia oblectaret animos; efficeret virtus dicentis, ut cum assensione etiam audiretur. Quis vero, ut magna illum cum voluptate semper, sic Catilinam, Clodium, Antonium de republica, aut in senatu, aut ad populum disserentem, cum agendum de concordia ciuium, de libertate, de sacris, de religione esset, audire sine fastidio, ut etiam dicendi copia antecellerent, potuisset? Itaque, Laurenti, quod in eloquentiæ studiis pari gloria cum eo versaris, qui ita te dignus frater est, ut tu illo: quod scribendo, quod declamando te ita exerces, ut magnam de te expectationem apud omnes puer concitaris, eam gloriam videris adamare, quæ tamdiu expetenda est, quamdiu a vera virtute manat: quod parentis cura summa, singulari tuo studio pietatem, religionem, pudorem, probitatem colis: facile efficis, ut, quæ tibi doctrinæ subsidia paras, ab iis ne quid tuis ciuibus incommodi timendum sit: multa sint contra, & maxima speranda, quæ virtus optimis artibus instructa, & munita parit. Habes tu domi maiorum exempla multa: sed, quod tibi vehementius gloriæ æmulatione incendat animum, Antonij Iacominij multo illustrius: cuius magnis rebus gerendis consilij vis summa, magnitudo animi, rei militaris scientia, dubiis reipub. temporibus spectata virtus, & fides, cum ab aliis iam pridem, tum a nobis hoc tempore magna eius gloria, ac vestræ familiæ ornamento litteris mandantur. Quæ autem vllarēs est, quæ cuiquam virtutis cursum possit facilem expeditumque efficere, qua non te cumulate natura, parentum educatio, & domestica disciplina cumularit? Nam, quæ alij fortuna tribuunt, nos in hac religione sanctissima multo rectius æterno dei immortalis consilio, & prouidentia accepta referimus, nobilitatem maiorum, splendorem patriæ, amicitias, propinquitates, gratiam, fortunas, alia, ita parta habes, ut, cum animus adsit, qui ea moderetur, minime sit verendum, quin,

quin, quæ aliis nequitie instrumenta sint, tibi magno sint eadem
 vñ ad virtutem capeſſendam futura. Ita, cum tot iam a
 te obſides patria habeat, quot tu ab illa bona animi, fortune,
 naturæ, cum omnibus in ore ſis, omnes in te oculis habeant
 coniectos, facis adoleſcens, vt, cum magna omnium de tua
 virtute expectatio ſit; longe videre tamen omnium expe-
 ctationem ſuperaturus. Nam, ſi quid tibi ex hac mea prædica-
 tione tuarum laudum acceſſurum putas (equidem minime id
 deſpero fore) ita tibi ſtatuendum eſt, quæcumque de te fama
 ad externos homines afferat, quæ tibi gloriam, & nomen con-
 ciliet, ne quando a ſuſcepto curſu laudis te vlla ætatis illece-
 bra, voluptas vlla, vlla falſa obiecta rerum ſpecies deſectat,
 ad cæteras tuas virtutes, quas habes ſummas, gravitatem,
 conſtantiam, robur, animi magnitudinem, quæ ſi minus

ætatis, at tui ingenij ſunt, eſſe addendam.

Vale. Datum Lugd. Kal.

Ianuarij,

CIO. IO. LXVII.

aaa §

INDEX

INDEX ORATIO- NVM TERTII VOLVMINIS.

	Paginae
Pro P. Sextio. Oratio xxxii.	76
In Vatinius. Oratio xxxiii.	93
Pro M. Caelio. Oratio xxxiiii.	127
Pro L. Cornelio Balbo. Oratio xxxv.	154
De Provinciis consularibus. Oratio xxxvi.	174
In L. Pisonem. Oratio xxxvii.	216
Pro T. Annio Milone. Oratio xxxviii.	236
Pro C. Rabirio Postumo. Oratio xxxix.	271
Pro M. Marcello. Oratio xl.	282
Pro Q. Ligario ad Caesarem. Oratio xli.	295
Pro rege Deiotaro ad Caesarem. Oratio xlii.	310
In M. Antonium Philippica prima. Oratio xliiii.	325
In M. Antonium Philippica ii. Oratio xlv.	368
In M. Antonium Philippica iii. Oratio xlvi.	383
In M. Antonium Philippica v. Oratio xlvii.	389
In M. Antonium Philippica vi. Oratio xlviii.	411
In M. Antonium Philippica vii. Oratio xlix.	417
In M. Antonium Philippica viii. Oratio l.	426
In M. Antonium Philippica ix. Oratio li.	438
In M. Antonium Philippica x. Oratio lii.	445
In M. Antonium Philippica xi. Oratio liii.	455
In M. Antonium Philippica xii. Oratio liiii.	471
In M. Antonium Philippica xiii. Oratio lv.	483
In M. Antonium Philippica xiiii. Oratio lvi.	506
C. Crispi Sallustij in Ciceronem Oratio.	520
M. T. Ciceronis responsio.	523
Ad populum, & equites Rom. antequam iret in exilium, Ci- ceroni falso, ut putatur, adscripta Oratio.	530

PRO P. SEXTIO P. 3.
ORATIO XXXII.

SI quis antea, iudices, mirabatur, quid esset, quod pro tantis opibus reip. tantaq; dignitate imperij, nequaquam satis multi ciues forti, & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum, & fortem ciuem uiderit; quam, si quem aut timidum, aut sibi potius, quam reip. consulentem. Nam, ut omittatis de uniuscuiusque casu cogitando recordari, uno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus reip. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, maestos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes: eos autem qui omnia diuina, & humana uiolant, uexarint, perturbarint, euerterint, non solum alacres, latosq; uolitare, sed etiam uoluntarios fortissimis, atq; optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. In quo cum multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendum, quam quod iam, non per latrones suos, non per homines egestate, & scelere perditos, sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur: &, quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos uestra auctoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. Ego autem, iudices, qua uoce mihi in agendis

P. B. *dis gratijs, cōmemorandoq; eorum, qui de me optime sunt meriti, beneficio, esse utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis: ijs potissimum uox hac seruiat, quorum opera, & mihi, & uobis, & populo Rom. restituta est. Et, quamquam a Q. Hortensio, clarissimo uiro, atq; eloquentissimo causa est. P. Sextij perorata; nihilq; ab eo pratermissum est, quod aut pro rep. conquerendum fuit aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimum de fuisse uideatur, per quem est perfectū, ne ceteris ciuibz deesset. Atq; ego sic statuo, iudices, a me in hac causa, atq; hoc extremo dicendi loco, pietatis potius quam defensionis, quæ uel a quam eloquentia, doloris quam ingenij partes esse susceptas. Itaq; si aut acrius egero, aut liberius, quā qui ante me dixerunt, peto a uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iustæ iracundia concedendum putetis. Neq; enim officio coniunctior dolor ullius esse potest, quam hic meus, susceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neq; iracundia magis ulla laudanda, quam ea, quæ me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendum iudicauerunt. Sed, quoniam singulis criminibus ceteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sextij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruanda salutis communis, atq; otij: contendamq; (si modo id consequi poterō) ut in hac cōfusa, atq; uniuersa defensione, nihil a me, quod ad uestram quæstionē, nihil quod ad reum, nihil quod ad remp. pertineat, pratermissum esse uideatur. Et, quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis, atq; in ruinæ euerse, atq; afflictæ reip. P. Sextij tribunatus est a for-*

P. 4. *tuna ipsa collocatur, non aggrediar ad illa maxima, atq;*
amp.

amplissima, prius quam docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P. Sextius natus est iudices, homine (ut plerique meministis) & sapiente, & sancto, & seверо: qui, cum tribunus pleb. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset; reliquis honoribus non tam uti uoluit, quam dignus uideri. Eo auctore, duxit honestissimi, & spectatissimi uiri C. Albini filiam: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. Duobus his * grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utriq; eorum & carus maxime, & iucundus esset. Ademit Albino soceri nomen mors filie, sed caritatem illius necessitudinis, & beneuolentiam non ademit. hodie sic hunc diligit, ut nos facillime potestis ex hac uel assiduitate eius, uel sollicitudine, & molestia indicare. Duxit uxorem, patre uiuo, optimi, & calamitosissimi uiri filiam L. Scipionis. Clara in hoc P. Sextij pietas exstitit, & omnibus grata: quod & Massiliam statim profectus est, ut socerum uidere, consulariq; posset, fluctibus reip. expulsum in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum uestigijs stare oportebat; & ad eum filiam eius adduxit, ut illo in sperato aspectu, complexuq; si non omnem, at aliquam partem mæroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærumnam, quoad uixit, & filie solitudinem sustentauit. Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de tribunatu militari, de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obseruatur reip. dignitas, quæ me ad se rapit; hæc minora relinquere hortatur. Quæ flor hic C. Antonij collegæ mei, indices, fuit sorte, sed societate consiliorum, mens. Impedior nonnullis officijs, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quam multa ad me P. B. detulerit, quæ ante prouiderit. Atq; ego de Antonio nihil

dico, præter unum, numquam illum in illo summo timore
 ac periculo ciuitatis, neq; communem metum omnium, neq;
 propriam nonnullorum de ipso suspicionem, aut infitiando
 tollere, aut dissimulando sedare uoluisse. In quo collega su-
 stinendo, atq; moderando, si meam in illum indulgentiam
 coniunctam cum summa custodia reipublicæ laudare uere
 solebatis: par prope laus P. Sextij esse debet: qui suum ita
 consulem obseruauit, ut & illi quaestor bonus, & nobis
 omnibus optimus ciuis uideretur. Idem, cum illa coniura-
 tio ex latebris, atq; ex tenebris erupisset, palamq; arma-
 ta uiolaret; uenit cum exercitu Capuam: quam urbem pro-
 pter plurimas belli opportunitates ab illa impia, & sce-
 lerata manu attentari suspicabamur: & inde M.* Aul-
 nium tribunum militum Antonij, Capua præcipitem eie-
 cit, hominem perditum, & non obscure Pisauri, & in alijs
 agri Gallici partibus in illa coniuratione uersatum. Idem-
 que C.* Marcellum, cum is non solum Capuam uenisset, ue-
 rum etiam se quasi armorum studio in maximam fami-
 liam coniecisset, exterminandum ex illa urbe curauit. Qua
 de causa, & tum conuentus ille Capua, qui propter salu-
 tem illius urbis consulatu conseruatam meo me unum pa-
 tronum adoptauit, huic apud me P. Sextio maximas gra-
 tias egit, & hoc tempore ijdem homines, nomine commu-
 tato, coloni, decurionesq; fortissimi, atq; optimi uiri benefi-
 cium P. Sextij testimonio declarant: periculum decreto suo
 deprecantur. Recita quæso, P. Sexti, quid decreuerint Ca-
 pua decuriones, ut iam uirilis tua uox possit aliquid signi-
 ficare inimicis nostris, quidquam, cum se corroborarit, effe-
 P. 5. Elura esse uideatur. DECRETVM DECVRIONVM.
 Non recito decretum officio aliquo expressum uicinita-
 tis, aut clientela, aut hospitij publici, auro ambitionis, aut

commendationis gratia; sed recito memoriam perfuncti
 periculi, prædicationem amplissimi beneficii, * uicem officij
 præsentis, testimonium præteriti temporis. Atq; illis tem-
 poribus iisdem, cū iam Capuam metu Sextius liberasset, ur-
 bem senatus, atq; omnes boni, deprehēsis, atq; oppressis do-
 mesticis hostibus, me duce, ex periculis maximis extraxis-
 sent: ego litteris eum Capua accersui cum illo exercitu,
 quem tum secum habebat. Quibus hic litteris lectis, ad ur-
 bem confestim incredibili celeritate aduolauit. Atq; ut il-
 lius temporis atrocitatē recordari possitis, audite litteras,
 & uestram memoriam ad timoris præteriti cogitationem
 excitate. LITTERAE C. C. CONSULIS. Hoc ad-
 uentu P. Sextij, tribunorum plebis nouorum, qui tum ex-
 tremis diebus consulatus mei res eas, quas gesseram, uexa-
 re cupiebant, reliqui; coniurationis impetus, & conatus
 sunt retardati. Ac, posteaquam est intellectum, Catone tri-
 buno plebis fortissimo, atque optimo ciue, rempublicam
 defendente, per seipsum s. p. q. r. sine militum præsidio tue-
 ri facile maiestatem suam, & dignitatem eorum, qui sa-
 lutem communem periculo suo defendissent; Sextius, cum
 illo suo exercitu summa celeritate est Antonium consecu-
 tus. Hic ego quid prædicem, quibus hic rebus consulem ad
 rem gerendam excitari? quot stimulos admouerit homini
 studioso fortassis uictoriae, sed tamen nimium communem
 Martem, belliq; casum metuenti: longum est, omnia dicere:
 sed hoc * breue dicam. Si M. Petreij non excellens animus,
 & amore reip, præstans in rep. uirtus, non summa auctori-
 ritas apud milites, non mirificus usus in re militari exstitis-
 set, neq; adiutor ei P. Sextius ad excitandū Antonium, co-
 hortandū, impellēdum fuisset; datus illo in bello esset hyemi
 locus; neq; unquam Catilina, cum e pruina Apennini, atq;
 e nini

e niuibz illis emerisset, atq; astatem integram nactus, Italiae *caulas, & pastorum stabula praedari cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiae uastitate miserrima concidisset. Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius, ut quaesturam Macedoniae relinquam, & aliquando ad haec propiora ueniam. Quamquam non est omittenda singularis illa integritas provincialis: cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia non pressa leniter ad exigui praedicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius provinciae sempiternam. Verum haec ita praetereamus, ut tamen intuentes, & respectantes relinquamus. Ad tribunatum, quia ipse ad sese iam dudum uocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contento studio, cursuq; ueniamus. De quo quidem tribunatu ita dictum a Q. Hortensio, ut eius oratio non defensionem modo criminum uideretur continere, sed etiam memoria dignam reipublicae capeßenda auctoritatem, disciplinamque praescribere. Sed tamen, quoniam tribunatus quidem totus P. Sextij nihil aliud, nisi meum nomen, caussamq; sustinuit; necessario mihi de iisdem rebus esse arbitror, si non subtilius disputandum, at certe, iudices, dolentius deplorandum. Qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellẽ, quis non concederet, ut eos, quorum scelere furore uolatus essem, uocis libertate perstringerẽ? Sed, ut agã moderate, & huic potius temporis seruiam, quã dolori meo, si qui occulte a salute nostra dissentiant, lateant: si qui fecerunt aliquid aliquando, atq; ydem nunc tacet, & quiescunt, nos quoq; simus obliti: si qui se offerunt insolenter, & insectanter, quoad ferri poterunt, perferemus: neq; quemquam offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, ut in eum non inuasisse, sed incurrisse uideamur. Sed necesse est, antequam de tribunatu Sextij dicere

dicere incipiam, me totius superioris anni reip. naufragium exponere. In quo colligendo, ac reficienda salute communi, omnia reperientur P. Sextij dicta, facta, consilia uersata. Fuerat ille annus in rep. magno metu, & multorum timore, tamquam intentus arcus in me unum, sicut uulgo ignari rerum loquebantur; re quidem uera in uniuersam remp. traductione ad plebem furibundi hominis, ac perditii, mihi irati, sed multo acrius otij, & communis salutis inimici. Hunc uir clarissimus, mihiq; multis repugnantibus, amicissimus Cn. Pompeius omni cautione, fœdere, exsecratione deuinxerat, nihil in tribunatu contra me esse facturum. At ille nefarius, ex omnium scelerum colluione natus, parum se fœdus uiolaturum * est arbitratus, nisi ipsum cautionem alieni periculis suis proprijs periculis terruisset. Hanc tetricam immanemq; belluâ uinctam auspicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum catenis * soluit subito legum cura consul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidē certe, & imprudens impendentium tantorum scelerum, ac malorum. Qui tribunus pleb. felix in euertenda rep. fuit nullis suis neruis. Qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt, hominis fraternis flagitijs, sororij stupris, omni inaudita libidine infamis? Sed fuit profecto quædam illa reip. fortuna fatalis, ut ille cæcæ, atq; amens tribunus plebis nâcisceretur, quid dicam consules? hoc cœne ut ego appellem nomine euerfores huius imperij, proditores uestre dignitatis, hostes bonorum omnium? qui ad delendum senatum, affligendum equestrem ordinem, exstinguenda omnia iura, atq; instituta maiorum, se illis fascibus, ceterisq; insignibus summi honoris, atque imperij ornatos esse arbitrabantur. Quorum per deos immortales, si nondum scelera, uulneraque

b b b

inusta

P.B.

inusta reip. multis recordari, uultum, atq; incesum animis
 inueamini: facilius facta eorum occurrent mentibus ue-
 stris, si ora ipsa oculis proposueritis. Alter unguentis af-
 fluens, calamistrata coma, despicies conscios stuprorum,
 ac ueteres uexatores etatule suae, putealis, & feneratorum
 gregibus inflatus, atq; * percussus, olim ne Scyllaeo illo aris
 alieni in freto ad columnam adheresceret, in tribunatus
 portum perfugerat. Contemnebat equites Romanos, mini-
 tabatur senatui, uenditabat se operis atque ijs se creptum,
 ne de arbitrio causam diceret, praedicabat, ab ijsdemque se
 etiam, inuito senatu, provincia sperare dicebat: eamq; nisi
 adeptus esset, se incolumen nullo modo fore arbitrabatur.
 Alter, o dii boni, quam tater incedebat, quam truculentus,
 quam terribilis aspectu! unum aliquem te ex barbatis il-
 lis exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, co-
 lumen reip. diceres intueri, uestitus asper, nostra hac pur-
 pura plebeia ac pane fusca, capillo ita horrido, ut Capua,
 in qua ipse tum imaginis formandae causa diuinum ratum
 gerebat, Sepiasiam sublaturus uideretur. Nam quid ego
 de supercilio dicam, quod tum hominibus non supercilium,
 sed pignus reipub. uidebatur et tanta erat grauitas in oculo,
 tanta frontis contractio: ut illo supercilio * resp. tamquam
 Atlante caelum, niti uideretur. Erat deniq; hic omnium ser-
 mo. Est tamen reip. magnum firmumq; subsidium: habeo,
 quem opponam labi illi, atq; ceno: uultu medius fidius, col-
 legae sui libidinem, leuitatemq; franget: habebit senatus in
 hunc annum, quem sequatur: non deerit auctor, & dux
 bonis. mihi deniq; homines praecipue gratulabantur, quod
 habiturus essem contra tribunum pleb. furiosum, & auda-
 cem, cum amicum, & affinem, tum etiam sortem & gra-
 uem consule. Atq; cerum aliter fefellit neminem. Quis enim
 clauum

laui tanti imperij tenere, & gubernacula reip. tractare
 in maximo cursu ac fluctibus posse arbitraretur: hominem
 mersum subito ex diurnis tenebris lustrorū, ac stupro-
 rum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum: cum is
 prater spem, in altissimo gradu alienis opibus positus esset
 qui non modo tempestatē intueri impendentem temulen-
 tus, sed ne lucem quidē insolitā aspicere posset. Alter mul-
 tos plane in omnes partes fefellit. Erat enim hominū opi-
 nioni nobilitate ipsa blanda conciliatricula commendatus.
 omnes boni semper nobilitati fauimus, & quia utiles est
 eip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, & quia
 ualet apud nos clarorū hominum, & bene de rep. merito-
 rum memoria etiam mortuorū. quia tristem semper, quia
 aciturnum, quia subhorridum, atq; incultum uidebant, &
 quod erat eo nomine, ut ingenerata familia frugalitas ui-
 deretur, fauebant, gaudebāt, & ad integritatem maiorum
 be sua hominem uocabant, materni generis obliti. Ego
 utem (uere hoc dicam, iudices) tantum esse in homine sce-
 ris, audacię, crudelitatis, quantum ipse cum repub. sensi,
 umquā putauī. Nequam esse hominē, & leuem, & falsa
 opinionē, errore hominum ab adolescentia commendatum
 ciebam. etenim animus eius uultu, flagitia parietibus te-
 ebantur. sed hæc obstructio nec diuturna est, nec obducta
 a, ut curiosis oculis perspicere non possit. Videbamus genus
 it. & desidia, inertia: inclusas eius libidines, qui paullo pro-
 us acceperant, intuebatur: deniq; etiam sermonis ansas
 abbat, quibus reconditos eius sensus tenere possemus. Lau-
 abbat homo doctus philosophos nescio quos: neq; corū ta-
 ten nomina poterat dicere. sed eos tamen laudabat maxi-
 e, qui dicuntur prater ceteros esse auctores & laudato-
 s uoluptatis: cuius, & quo tempore, & quomodo, non
 bbb 2 quæ

quærebat: uerbum ipsum omnibus modis animi, & corporis deuorabat: eosdemque præclare dicere aiebat, Sapientes omnia sua caussa facere: remp. capeßere hominem bene sanum non oportere: nihil esse præstabilis otiosa uita, & plena, & conferta uoluptatibus. eos autē, qui dicerent dignitati esse seruiendū, reip. consulendum, officij rationem in omni uita non commodi esse ducendam, * subeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam uaticinari, atq; insanire dicebat. Ex his assiduis eius quotidianisq; sermonibus, & quod uidebam quibuscum hominibus in interiore adium parte uiueret, & quod ita domus ipsa fumabat, ut multa eius sermonis indicia redoleret, stætebam sic, boni nihil ab illis nugis expectandū; mali quidem certe nihil pertimescendū. Sed ita est indices, ut si gladium paruo puero, aut si imbecillo seni, aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat: sin ad nudum uel fortissimum uiri corpus acceßerit, possit acie ipsa, & ferri uiribus uulnerare: ita cū hominibus eneruatis, atq; ex sanguibus consulatus tamquam gladius esset datus, qui per se pungeret.

F. 8. neminē umquam potuissent, hi summi imperij nomine armati, remp. contrucidauerunt: fœdus fecerunt cum tribuno pleb. palam, ut ab eo prouincias acciperent, quas ipsi uellent, exercitum, & pecuniam quantam uellent, ea lege, si ipsi prius tribuno plebis afflictam remp. tradidissent, id autem fœdus meo sanguine istum sanciri posse dicebant. Quare patefacta (neq; enim dissimulari tantum scelus poterat nec latere) promolgantur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem tribuno de mea pernicie, & de prouincijs consulum nominatim. Hic tum senatus sollicitus, nos equites excitari, Italia cuncta permota, omnes deniq; omnium generum, atq; ordinum ciues summa reip. a consulibus, atq; a summi

animi, & summo imperio petendum esse auxilium arbitrabantur,
 cum illi soli essent, præter furiosum illum tribunum, duo
 reipub. turbines, qui non modo * præcipitanti patriæ non
 subuenirent, sed etiam nimium tarde concidere mærent.
 Flagitabatur ab his quotidie cum querelis bonorum om-
 nium, tum etiam precibus senatus, ut meam causam susci-
 perent, agerent aliquid, denique ad senatum referrent. hi
 non modo negando, sed etiam irridendo amplissimum quæ-
 que illius ordinis insequabantur. Hic subito cum incredibi-
 lis in Capitolium multitudo ex tota urbe cunctaque Italia
 conuenisset; uestem mutandam omnes, meq; etiam omni
 ratione priuato consilio (quoniam publicis ducibus respu-
 careret) defendendum putarunt. Erat eodem tempore se-
 natus in æde Concordiæ, quod ipsum templum represen-
 tabat memoriam consulatus mei; cum flens uniuersus
 ordo cincinnatum consulem orabat. nam alter ille horri-
 dus, & seuerus consilio se domi continebat. Qua tum su-
 perbia cænum illud, ac labe, amplissimi ordinis preces, & P. B.
 clarissimorum ciuium lacrymas repudiavit! me ipsum ut
 contempsit heluo patriæ! nam quid ego patrimonij dicam,
 quod ille, cum quasi quæstum faceret, amisit? cum ue-
 nisset ad senatum, uos, uos, inquam, equites Roman. &
 omnes boni ueste mutata, uos, inquam, pro meo capite ad
 pedes lenonis impurissimi proiecistis; cum uestris preci-
 bus a latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magni-
 tudine animi constantia L. * Mummius ad senatum de re-
 publ. retulit senatusque frequens uestem pro mea salu-
 te mutandam censuit. O diem illum, iudices, funestum
 senatui, bonisque omnibus, reipubl. luctuosum, mihi ad
 domesticum mærorem grauem, ad posteritatis memoriam
 gloriosum. Quid enim quisquam potest ex omni memo-
 ria

ria sumere illustrius, quam pro uno ciue & bonos omnes
 privato consensu, & uniuersam senatum publico consilio
 mutasse uestem? Quæ quidē tum mutatio non deprecato-
 nis causa est facta, sed luctus. quem enim deprecarentur,
 cum omnes essent sordidati, cumq; hoc satis esset signi, esse
 improbum, qui mutata ueste non esset? Hac mutatione uestis
 facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille tribunus
 omnium rerum diuinarum humanarumq; prædo fecerit,
 qui adesse nobilissimos adolescentes, honestissimos equites
 Rom. deprecatores salutis meæ iusserit, eosque operarum
 suarum gladijs, & lapidibus obiecerit: de consulibus lo-
 quor, quorum fidei respub. niti debuit. examinatus enolat
 ex senatu non minus perturbato animo, atq; uultu, quam
 si annis ante paucis in creditorum conuentum incidisset:
 aduocat concionem: habet orationem talem consul, qualem
 nunquam Catilina uictor habuisset: errare homines, si
 etiam tum senatum aliquid in republ. posse arbitrarentur:
 equites uero Rom. daturus illius diei penas, quo, me con-
 sule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuissent: uenisse tem-
 pus ijs, qui in timore fuissent (coniuratos uidelicet dicebat)
 ulciscendi se. Si dixisset hoc solum, omni supplicio esset di-
 gnus. nam oratio ita consulis perniciofa, potest remp. la-
 befactare. Quid fecerit, uideat: L. Lamiæ, qui cum me
 ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum
 patre eius erat, unice diligebat, tum pro republ. uel mortem
 oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitque ut ab
 urbe abesset M. passus, quod esset ausus pro ciue, pro bene
 merito ciue, pro amico, pro republ. deprecari. Quid hoc
 homine facias? aut quo ciuem importunum, aut quo po-
 tius hostem tam sceleratum reserves? qui, ut omit am ce-
 tera, quæ sunt ei cum collega immuni impuroq; coniuncta
 atq;

atque communia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex urbe, relegarit, non dico equidem Romanum, non ornatiſſimum, atque optimum virum, non amiſſimum reipub. ciuem, non illo ipſo tempore una cum ſenatu, & cum bonis omnibus caſum amici, reiſque publi. lugentem, ſed ciuem Romanum ſine ullo iudicio, aut ediſto ex patria conſul eiecerit. Nihil acerbius ſocij Latini ferre ſoliti ſunt, quam id, quod perraro accidit, ex urbe exire a conſulibus iuberi. atque illis tamerat reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares: & in illo communi incommodo nulla in quemquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc uero quid eſt? exterminabit ciues Romanos ediſto conſul a ſuis dijs penatibus? expellet a patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, ſi umquam uos eos, qui nunc eſtis in repub. fore putaffet, ſi denique imaginem iudiciorum, aut ſimulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidiſſet; numquam auſus eſſet ſenatum de repub. tollere, equitum Roma. preces aſpernari, ciuium denique omnium nouis, & inauditis ediſtis ius, libertatemque euertere. Et ſi me attentiffimis animis ſumma cum benignitate auditis, iudices; tamen uereor, ne quis forte ueſtrum miretur, quid hæc mea oratio tam longa, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sextij cauſſam, eorum qui ante huius tribunatum tempub. uexarunt, delicta pertineant, mihi autem hoc propoſitum eſt oſtendere, omnia conſilia P. Sextij, mentemq; totius tribunatus hanc fuiſſe, ut afflicte, & perdita reipub. quantum poſſet, mederetur. Ac ſi in exponendis uulneribus illis, de me ipſo plura dicere uidebor, ignoſcitote. nam & illam meam cladem uos, & omnes boni maximum eſſe reipub. uulnus iudicaſtis; & P. Sextius eſt reus non ſuo, ſed meo nomine:

qui, cum omnem uim sui tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est meam causam præteriti temporis cum huius præsentis defensione esse coniunctam. Erat igitur in lectu senatus: squalibat ciuitas publico consilio, mutata ueste: nullum erat Italia municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uel trigalium, nullum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune consilium, quod tum, non honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicunt duo consules, ut ad suum uestitum senatores redirent. Quis umquam consilium senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseros lugere uetuit? parumne est, Piso, ut omittam Gabinium, quod tantum homines fefellisti, ut negligeres auctoritatem senatus? optimi cuiusque consilia contemneres? rempublicam proderes? consulare nomen affligeres? etiamne edicere audeas ne moreretur homines meam, suam, reipublicæ calamitatem, neue hunc suum dolorem ueste mutata, significarent? siue illa uestis mutatio ad luctum ipsorum, siue ad deprecandum ualebat, quis umquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quemquam aut sibi morere, aut cæteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis uestitum mutare non solent? pro te ipso, Piso, nemone mutauit? ne isti quidem, quos legatos non modo nullo senatusconsulto, sed etiam repugnante senatu tunc tibi legasti? Ergo hominis desperati, & proditoris reipublicæ casum lugebunt fortasse qui uolent: cuius florentissimi beneuolentia bonorum, & optime de salute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere senatui non licebit? eundem consules (si appellandi sunt consules, quos nemo est, qui non modo ex memoria, sed etiam

ex

ex fastis euellendos non putet) pacto iam fœdere pro-
 uinciarum, producti in circo Flaminio in concionem ab
 illa furia ac peste patriæ maximo cum gemitu uestro, illa
 omnia quæ tum contra me, contraq; rempub. * dixerant,
 uoce, ac sententia sua comprobaauerunt. Iisdem consulis
 sedentibus, atque inspectantibus lata lex est, ne auspicia
 ualerent, ne quis obnuntiaret, ne quis legi intercederet, ut
 omnibus* festis diebus legem ferri liceret: ut lex Aelia, lex
 Fufia ne ualeret, qua una rogatione, quis est, qui non
 intelligat uniuersam remp. esse deletam? Iisdem COSS.
 inspectantibus, seruorum delectus habebatur pro tribu-
 nali Aurelio nomine collegiorum, cum uicatim homi-
 nes conscriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus,
 ad cadem, ad direptionem incitarentur. Iisdem COSS.
 arma in templum Castoris palam comparabantur, gra-
 dus eiusdem templi tollebantur, armati homines forum, &
 conciones tenebant, cades lapidationesque fiebant: nullus
 erat senatus, nihil reliqui magistratus, unus omnẽ omnium
 potestatem armis, & latrocinij possidebat, non aliqua
 ui sua, sed cum * duos consules a repub. * prouinciarum fœ-
 dere retraxisset, insultabat, dominabatur, alijs polliceba-
 tur, terrore, ac metu multos, plures etiam spe, & promif-
 sis tenebat. Quæ cum essent eiusmodi, iudices, cum senatus
 daces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius aper-
 tos hostes haberet, equester ordo reus a consulis citare-
 tur, Italia totius auctoritas repudiaretur, alij nominatim
 relegarentur, alij metu, ac periculo terrentur, arma es-
 sent in templis, armati in foro, eaque non silentio consu-
 lum dissimularentur, sed & uoce, & sententia comproba-
 rentur, cum omnes urbem nõdum excisam, & euersam, sed
 iam captā, atq; oppressam uideremus, tamen his tātis ma-
 lis,

P.B.

lis, tanto bonorum studio, indices, restitistemus. Sed me alij
metus, atq; alie curæ suspicionisque mouerunt. Exponam
enim hodierno die, indices, omnem rationem facti, & cõsi-
lij mei, neq; huic uero tanto studio audietur, neq; uero huic
tanta multitudini, quanta mea memoria numquam ullo in
iudicio fuit, deero. Nam si ego in causâ tam bona, tanto stu-
dio senatus, consensu tam incredibili bonorũ omnium tam
parato, tota deniq; Italia ad omne contentionem expedita,
cessi tribuni pleb. despicatissimi hominis furori, cõtemp-
simorum consuli leuitatem, audaciamq; pertimui; nimium
me timidum, nullius animi, nullius consilij fuisse confiteor.
quid enim simile fuit in Q. Metello? cuius causam etsi om-
nes boni probabant, tamen neq; senatus publice, neq; ullus
erdo proprie, neque suis decretis Italia tota susceperat. ad
suam enim magis quandã illam gloriam, quã ad perspicuam
P. I. I. salutem reip. spectarat, cū unus in legem per uim latam iu-
rare noluerat. deniq; uidebatur ea conditione tã fortis fuis-
se, ut cum patria caritate constantia gloriã commutaret.
erat autem ei res cū exercitu C. Marii inuictio: habebat ini-
micum C. Marii conseruatorem patriæ. sextum iam illum
consulatum gerentẽ res erat cum L. Saturnino iterum tri-
buno pleb. uigilante homine, & in causâ populari si non
moderate, at certe populariter agente. attamen nec tergi-
uersatus cessit, ne aut uictus a fortibus uiris cū dedecore ca-
deret, aut uictor multis, & fortibus ciuibus reimp. orbaret.
Meã causam senatus palam, equester ordo acerrime, cun-
cta Italia publice, omnes boni proprie, enixeq; susceperant:
eas res gesseram, quarum non unus auctor, sed dux om-
nium uoluntatis fuissem, quæque non modo ad singularem
meam gloriam, sed ad salutem communem omnium ci-
uium, & prope gentiũ pertinerent: ea conditione gesseram,

ut meum factum semper omnes prestare, tueriq; deberent. Erat autem mihi contentio non cum uictore exercitu, sed cum operis conductis, & ad diripiendam urbem concitatis: habebam inimicum non C. Marium terrorem hostium, spem subsidiumq; patriæ, sed duo importuna prodigia, quos egestas, quos aris alieni magnitudo, quos lenitas, quos improbitas tribuno pl. constrictos addixerat. Nec mihi res erat cum Saturnino, qui quod a se quaestore Ostiensi per ignominiam ad principem & senatus & ciuitatis, M. Scaurum rem frumentarium translatam sciebat, dolorem suum magna contentione animi persequatur; sed cum scurrarum locupletum scorto, cum sororis adultero, cum stuprorum sacerdote, cum uenefico, cum testamentario, cum si-
 P.B.
 cario, cum latrone, quos homines, si id, quod facile factum fuit, & quod fieri debuit, quodq; a me optimi, & fortissimi ciues flagitabunt, uis armisq; superassem, non uerebar, ne quis aut uim uel repulsam reprehenderet, aut perditorum ciuium uel potius domesticorum hostium mortem mereretur. sed me illa mouerunt: omnibus in concionibus illa furia clamabat, se, quæ faceret contra salutem meam, facere auctore Cn. Pompeio clarissimo uiro, mihiq; & nunc, & quoad licuit amicissimo. M. Crassus, quo cum mihi erant omnes amicitie necessitudines, uir fortissimus ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis predicabatur. C. Caesar, qui a me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicissimus esse meæ salutis ab eodem quotidianis concionibus dicebatur, his se tribus auctoribus in consilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda esse usurum dicebat, ex quibus unum habere exercitum maximū in Italia: duos, qui priuati tum esset, & præesse, & parare, si uellent, exercitū posse: idq; facturos esse dicebat, nec mihi ille iudiciū populi, nec legitimam
 ali

aliquā contentionē, nec disceptationem, aut causse dictio-
 nem, sed vim, arma, exercitus, imperatores, castra denun-
 tiabat. Quid ergo inimici oratio, uana praesertim, tam im-
 probe in clarissimos uiros coniecta me mouit? me uero non
 mouit illius oratio, sed eorū taciturnitas, in quos illa oratio
 tam improba conferebatur. qui tum, quamquam ob aliam
 causam tacebant; tamen hominibus omnia timentibus ta-
 cendo loqui, non insitendo confiteri uidebantur. illi autem
 aliquo tū timore perterriti, quod acta illa, atq; omnes res
 superioris anni labefactari a pratoribus, infirmari a sena-
 tu, atq; principibus ciuitatis putabant, tribunum popula-
 rē a se alienare nolebant, suaq; sibi propiora pericula es-
 se, quā mea, loquebantur. Sed tamē & Crassus a consulibus
 P. 12. meam causam suscipiendam esse dicebat; & eorum fidem
 Pompeius implorabat; neq; se priuatū causae publice susce-
 ptae defuturū esse dicebat. Quem uirū studiosum mei, cupi-
 dissimū reip. seruandae, domi meae certi homines ad eam
 rem cōpositi monuerunt, ut esset cautior: eiusq; uita a me
 insidiis apud me domi positas esse dixerunt: atq; hanc ei
 suspicionem alij literis mutendis, alij nuntiis, alij corā ip-
 si excitauerūt: ut ille, cum a me certe nihil timeret; ab illis,
 ne quid meo nomine molirentur, sibi cauendū putaret. Ipse
 autem Caesar, quē maxime ignari homines ueritatis mihi
 esse iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio,
 erat in Italia eius exercitus, * inq; eo exercitu ipsius tri-
 buni plebis inimici mei fratrem praefecerat. Hæc ego cum
 uiderem (neque enim erant occulta) si natum sine quo ci-
 uitas stare non posset, omnino de ciuitate esse sublatum:
 consules, qui publici consilij duces esse deberent, perfecisse,
 ut per ipsos publicum consilium funditus tolleretur: eos
 qui plurimum posent opponi omnibus concionibus falso,
 sed

sed formidolose tamen, auctores ad perniciē meā concio-
 nes haberi quotidie contra me: uocē pro me, ac pro rep. ne-
 minē mittere: intentā signa legionū existimari ceruicibus,
 ac bonis uestris falso, sed putari tamē: coniuratorū ueteres
 copias, & effusam illā, ac superatā Catilinæ manū impor-
 tunā nouo duce, & insperata cōmutatione rerū esse reno-
 uatā, hæc cum uiderē, quid agerem, iudices? scio enim tū nō
 mihi uestrum studium, sed mecum prope uestro defuisse. con-
 tenderē contra tribunū pl. priuatus armis? uicissent impro-
 bos boni, fortes, inertes: interfectus esset is, qui hac una
 medicina sola potuit a reip. peste depelli. quid deinde? quid
 reliquiari restaret? quid deniq? erat dubium, quin ille san-
 guis tribunitius, nullo præsertim publico cōsilio profusus,
 consules uliores, & defensores esset habiturus? cū quidē in
 cōcione dixisset, aut mihi semel pereundū, aut bis esse uin-
 cendū. quid erat bis uincere? id profecto, ut cū amentissimo
 tribuno pl. cū decertassem, cum consulibus, ceterisq; eius
 ulioribus dimicarem. Ego uero si mihi uni pereundum fuis-
 set, ac nō accipiēda plaga mihi insanabilis, * illi mortifera,
 quam reip. imposuissem, semel perire tamen iudices, ma-
 luissem, quam bis uincere. Erat enim illa altera eiusmodi
 contētio, ut neq; uicti, neq; uictores remp. tenere possemus.
 Quid, sit in prima contentione uī tribunitia uictus in foro
 cum multis bonis uiris concidissem? Senatū consules credo
 uocassent, quē totum de ciuitate delerant. ad arma uoca-
 rent, qui ne uestitu quidē defendi remp. fuissent. a tribuno
 pl. post interitum meū dissidissent, qui eandē horā me a pe-
 stis, & suorū præmiorum esse uoluissent. Vnum enim mihi
 restabat illud, quod forsitan nō nemo uir fortis, & acris
 animi, magniq; dixerit, Restitisses, repugnasses, mortē pu-
 gnās oppetisses, de quo te, te, inquā, patria, obtestor, & uos
 pe

P. B.

penates patrij q; dij, me uerarij sedium templorumq; causa, me propter salutem meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea carior uita, dimicatione cadẽq; fugisse. Etenim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc iudices, accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eã naue se oppresuros minitarentur, nisi me unũ sibi dedidissent: si id ueltores negarent, ac mecum simul interire, quã me tradere hostibus mallet, iecissem me ipse potius in profundũ, ut ceteros conseruare, quam illos mei tam cupidus non modo ad certã mortem, sed in magnam uitæ discrimen adducerem. Cum uero in hanc reip. nauem, ereptis senatui gubernaculis, fluitantẽ in alto tempestatibus seditionum, ac discordiarum armata tot classes, nisi ego unus deditus essem, incursura uiderentur: cum proscriptio, cades, direptio denuntiarentur: cum alij in suspitione periculi sui non defenderent, alij uetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij ulcisci dolorem suum aliquem uellent, alij rem ipsam publicã, atq; hũc bonorum statum otiumq; odissent, & ob hasce causas tot tamq; uarias me unum deposcerent: depugnare potius cũ summo, non dicam exitio, sed periculo certe uestro liberorumq; uestrorum, quam non id quod omnibus impendebat unus pro omnibus susciperem, ac subirem? Victi essent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui sine armis rempubl. etiam consul cõseruaret, sin uicti essent boni, quid superesset? non ad seruos uidetis rem uenturam fuisse? an mihi ipsi, ut quidã putant, fuit mors equo animo oppetenda? quidẽ tum mortem me fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exsilium ob oculos uersabantur? non hæc denique a

me

me tum, tamquam fata, in ipsa re gerenda concinebantur?
 an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta disunctione,
 tanta acerbitate, tanta spoliatioe omnium rerum, quas mihi
 aut natura aut fortuna dederat, uita retinenda? tam eram
 rudis? tam ignarus rerum? tam expertus consilij, aut ingenij?
 nihil audieram? nihil uideram? nihil ipse legendo, queren-
 doq; cognoueram? nesciebam uita breue esse cursum, glo-
 riæ sempiternum? cum esset omnibus definita mors, optan-
 dum esse, ut uita quæ necessitati deberetur, patriæ potius
 donata quam reseruata natura uideretur? nesciebam inter
 sapientissimos homines hanc contentionem fuisse, ut alij di-
 cerent animos hominum, sensusq; morte restingui, alij au-
 tem tum maxime mentes sapientum, ac fortium uirorum,
 cum e corpore excessissent, sentire ac uigere; quorum alte-
 rum fugiendum non esse, carere sensu: alterum etiam optan-
 dum, meliorem esse sensu. deniq; cum omnia semper ad digni-
 tatem retulissem, nec sine ea quicquam expetendū esse ho-
 mini in uita putassem; mortem, quæ etiam uirgines Athe-
 nis, regis, opinor, Erectibiæ filia pro patria contempsisse di-
 cuntur, ego uir consularis tantis rebus gestis timere? præ-
 fertim, cum eius essem ciuitatis, ex qua Q. Mucius solus in
 castra Porsenæ uenisset, eumque interficere, proposita sibi
 morte, conatus esset: ex qua P. Decius primum pater, post
 aliquot annos patria uirtute præditus filius, se ac uitam
 suam instructa acie pro salute populi Roma, uictoriaq; de-
 uouisset: ex qua innumerabiles alij partim ad ipsius lae-
 dēs, partim uitandæ turpitudinis causa mortem in uarijs
 bellis, æquissimis animis oppetissent: in qua ciuitate ipse
 meminissem patrem huius M. Crassi fortissimum uirum ne
 uideret uictorem uiuus inimicum, eadem sibi manu uitam,
 exhaustis, quæ morte sæpe hostibus obtulisset. Hæc ego, et
 multa

P.B.

multa alia cogitās, hoc uidebam, si causam publicam mea mors peremisset, neminem unquam fore, qui auderet suscipere contra improbos ciues reip. salutem. itaq; non solum si ui interissem, sed etiā si morbo extinctus essem, fore putabam, ut exemplum reip. conseruanda meū simul interiret.

P. 14. Quis enim unquam, me a senatu populoq; Romano tanto bonorum omnium studio * nunc restituto, (quod certe si essem interfectus, accidere non potuisset) ulla reip. partem cum sua minima inuidia auderet attingere? Seruauit igitur remp. discessu meo, iudices: eadem a uobis, liberi isq; uestris, uastitatem, incendia, rapinas meo dolore, luctuq; depulsi: & unus rempublicam bis seruauit, semel gloria, iterum ærumna mea. neq; enim in hoc me hominē esse infitiabor umquā, ut me optimo fratre, carissimis liberis, fidissima coniuge, uestro conspectu, patria, hoc honoris gradu sine dolore caruisse glorier. quod si fecissem, quod a me beneficium haberetis, cum pro uobis ea, quæ mihi essent uilia, reliquissem? hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimū, quod, cum abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, quā illam labefactari ab improbis malui. Memineram, iudices, diuinum illum uirum atq; ex iisdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperij huius, Caium Marium, summa senectute, cum * prope uim iustorū armorum profugisset primo senile corpus paludibus occultasse demersum: deinde ad infimorum ac tenuissimorum hominum * Minturnis misericordiam confugisse: inde nauigio per paruo, cum omneis portus terrasque fugeret, in oras Africae desertissimas peruenisse. atq; ille uitam suam, ne inultus esset, ad incertissimam spem, & ad reipubl. statim reseruauit: ego qui (quem admodum multi in senatu, me absente, dixerunt) periculo, reip.

reip. uiuebam; quique ob eam causam consularibus litteris
 de senatus sententia exteris nationibus cōmendabar, nō me
 si meam uitam deseruissē, remp. prodidissē; in quo qui-
 dem, nunc me restituto, uiuit mecum simul exemplum fidei
 publicæ, exemplum reip. defendendæ, quod si immortale re-
 tinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatem fu-
 turam? Nam externa bella regum, gentium, nationū, iam
 pridē ita exstincta sunt, ut præclare cum ijs agamus, quos
 pacatos esse patiamur. Deniq; ex bellica uictoria non fere
 quemquam est inuidia ciuium consecuta, domesticis malis,
 & audacium ciuium cōsilijs sæpe est resistendum, eorumq;
 periculorum est in rep. retinenda medicina, quam omnem,
 indices, perdidistis, si meo interitu senatui populoq; Ro-
 mano doloris sui de me declarandi potestas esset erepta.
 Quare moneo uos adolescentes, atque hoc meo iure præci-
 pio, qui dignitatē, qui remp. qui gloriam spectatis, ne, si qua
 uos aliquando necessitas ad remp. contra improbos ciues
 defendendam uocabit, segniores sitis, & recordatione mei
 casus a cōsilijs fortibus refugiatis. *Primum non est peri-
 culum, ne qui unquam sint in ciuitate eiusmodi consules,
 præsertim si erit his id, quod debetur, persolutum. deinde
 numquam iam, ut spero, quisquam improbus consilio, &
 auxilio honorū se oppugnare remp. dicet, illis tacentibus:
 nec armati exercitus terrorem opponet togatis; neque erit
 iusta causa ad portas sedenti imperatori, quare terrorem
 suum falso iactari opponique patiatur, namquam enim erit
 tam oppressus senatus, ut ei ne supplicandi quidem, ac lu-
 gendi sit potestas; tam captus equester ordo, ut equites Ro-
 mani a consule relegentur. Quæ cum omnia, atq; etiā mul-
 to alia maiora, quæ consulo prætereo, accidissent; uidetis
 me tamē in pristinam meam dignitatem, *breui temporis

P.B.

P.II.

ccc

dolore

dolore interiecto, reip. uoce esse reuocatum. Sed, ut reuer-
tar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione proposi-
tum, omnibus malis illo anno scelere consulum remp. esse
confectam: primū illo ipso die, qui mihi funestus fuit, om-
nibus bonis luctuosus, cum ego me e complexu patriæ, con-
spectuq; uestro eripuissē, & metu periculi uestri, nō mei,
furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem, pa-
triamq; quæ mihi erat carissima, propter ipsius patriæ ca-
ritatem reliquissē, cum meum illum casum tam horribi-
lem, tam grauē, tam repentinū, non solum homines, sed testa
urbis, ac templa lugerent, nemo uestrum forum, nemo cu-
riam, nemo lucem aspicere uellet: illo, inquam, ipso die: die
dico? immo hora, atq; etiam puncto temporis eodem, mihi,
reique pub. pernicies, Gabinio & Pisoni prouincia rogata
est. Pro dij immortales custodes, & conseruatores huius ur-
bis, atque imperij, quenam illa in rep. monstra, quæ scele-
ra uidistis? cuius erat expulsus is, qui remp. ex senatus au-
thoritate cum omnibus bonis defenderat, & expulsus non
alio aliquo, sed eo ipso crimine. erat autē expulsus sine iu-
dicio, ui, lapidibus, ferro, seruitio deniq; concitato: lex erat
lata uastato, ac relicto foro, & sicarijs, seruisq; tradito, &
ea lex, quæ, ut ne ferretur, senatus fuerat ueste mutata. Hac
tanta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem consules
inter meum discrimen & eorum prædam interesse passi
sunt: statim me perculso, ad meum sanguinem hauriendum,
& spirante etiam rep. ad eius spolia detrahenda aduola-
uerunt. omitto gratulationes, epulas, partitionem erarij,
beneficia, spem, promissa, prædam, lætitiā paucorum in
luctu omnium. uexabatur uxor mea: liberi ad necem qua-
rebantur: gener, & Piso gener a Pisonis consulis pedibus
P. E. supplex reijciebatur: bona diripiebantur, eaq; ad consules defe-

deferbantur: domus ardebat in Palatio: consules epulabantur. Quod si meis incommodis latabatur, urbis tamen periculo commouerentur. Sed ut a mea causa iam recedam, reliquas illius anni pestes recordamini. sic enim facillime perspicietis, quantā vim omnium remediorū a magistratibus proximis resp. desiderarit: legum multitudine cum earum, quæ latae sunt, tum uero, quæ promulgatae fuerunt, dicam: nam latae quidem sunt consulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam: ut censoria notatio, & grauissimum iudicium sanctissimi magistratus de rep. tolleretur: ut collegia non modo illa uetera contra senatusconsultum restituerentur, sed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur: ut remissis semissibus, & trientibus, quinta prope pars uelut galium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si temp. prodidisset, pactus erat, Syria daretur: ut uni heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege potestas fieret provinciae commutanda. Mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auspiciorū, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure & de tempore legum rogandarum una rogatione deleuit. mitto omnem domesticā labem: etiā exterarum nationum illius anni furore cōquassatas uidebamus: lege tribunicia Matris magnæ Pessinuntius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, sanumq; sanctissimarum, atq; antiquissimarū religionum uenditum pecunia grandi Brogitaro impuro homini, atque indigno illa religione præsertim cum ea sibi ille non colendi, sed uiolandi causa appetisset: appellati reges a populo, qui id numquam ne a senatu quidem postulassent: reducti exsules Byzantium condemnati tum, cum. 15. indemnati ciues e ciuitate eiciebantur. Rex Ptolemaeus, qui si nondum erat ipse a senatu focius appellatus, erat ta-

nem frater eius regis, qui cum esset in eadem causa, iam erat a senatu honorem istum consecutus: erat eodem genere, iisdem maioribus, eadem uetustate societatis: denique erat rex, si nondum socius, at non hostis: pacatus, quietus, fretus imperio populi Rom. regno paterno, atque amito, regali otio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus, est rogatum, ut sedens cum purpura, et sceptro, et illis insignibus regis praconi publico subijceretur, et imperante populo Rom. qui etiam bello uictis regibus regna reddere consuevit, rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus cum bonis omnibus publicaretur. Multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi sceleris, quod in me illorum immanitas edidit, haud scio, an recte hoc proximum esse dicam. Antiochum illum magnum maiores nostri magna belli contentione terra marique superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt. Asiam, quam illum multarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. Cum Armeniorum rege Tigraue graue bellum, per diuturnumque gessimus, cum ille iniurijs in socios nostros inferendis, bello prope nos laceisset. hic et ipse per se uehemens fuit, et acerrimum hostem huius imperij Mithridatem pulsum Ponto, opibus suis, regnoque defendit, et a Lucullo summo uiro, atque imperatore pulsus, animo tamen hostili cum reliquis copijs suis in pristina mente mansit. hunc Cn. Pompeius, cum in suis castris supplicem abiecit, uidisset, crexit, atque insigne regium, quod ille de suo p. b. capite abiecerat, reposuit, et imperatis certis rebus, regnare iussit: nec minus et sibi, et huic imperio gloriosum putauit, constitutum a se regem, quam constrictum uideri. Tulit, gessit, qui et ipse hostis fuit po. Rom. et acerrimum hostem

hostem in regnum recepit, qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio pene certauit, regnat hodie, & amicitiae nomen, ac societatis, quod armis uiolarat, id precibus est consecutus. Ille Cyprinus miser, qui semper socius, semper amicus fuit, de quo nulla umquam suspicio durior aut ad senatum, aut ad imperatores nostros allata est, uiuus (ut aiunt) est, & uidens cum uictu, ac uestitu suo publicatus. En, cur ceteri reges stabilem esse suam fortunam arbitrentur, cum hoc illius funesti anni perduto exemplo uideant, per tribunum aliquem, & sexcentas operas se fortunis spoliari & regno omni posse nudari? At etiam eo negotio M. Catonis splendorem maculare uoluerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret. quae in tempestate saeva quiescit, & lucet in tenebris, & pulsa loco, manet tamen, atque haeret in patria, splendetque per se semper, neque alienis umquam sordibus obsolescit. Non illi ornandum M. Catonem, sed relegandum: nec illi committendum illud negotium, sed imponendum putauerunt: qui in concione palam dixerint linguam se euellisse M. Catoni, quae semper contra extraordinarias potestates libera fuisset. Sentient, ut spero, breui tempore, manere libertatem illam: atque hoc etiam, si fieri poterit, esse maiorem, quod cum consulibus illis M. Cato, etiam cum iam desperasset aliquid auctoritate sua * proficere posse; tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit, & post meum discessum ijs Pisonem uerbis flens meum, & reipublicae casum, uexauit, ut illum hominem perditissimum, atque impudentissimum pene iam provinciam pateretur. Cur igitur rogationi paruim? quasi uero ille non in alias quoque leges quas iniuste rogatas putaret, iam ante iurauit, non offerre se ille * istis temeritatibus, ut cum reipublica nihil proficiat, se ciue reipublicae priuet.

priuet. Consule me, cum esset designatus tribunus plebis,
 obtulit in discrimen uitam suam: dixit eam sententiam, cuius
 inuidiam capitis periculo sibi præstanda uidebat: dixit
 uehementer: egit acriter: ea quæ sensit, præ se tulit: aux, au-
 ctor, auctor rerum illarum fuit: non, quod periculum suum non
 uideret; sed in tanta reip. tempestate nihil sibi nisi de patriæ
 periculo cogitandum putabat. Consecutus est ipsius tribu-
 natus, quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de
 incredibili uirtute dicam? meministi illum diem, cum templo
 a collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri, & ci-
 uis timentibus, ipse animo fortissimo uenit in templum, &
 clamorem hominum, auctoritate, impetum improborum,
 uirtute sedauit. adiit tum periculum, sed adiit ob causam:
 quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. At si isti
 Cypria rogationi sceleratissima non paruisset; hæret illa
 nihilominus in rep. turpitudine. Regno enim iam publicato,
 de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repu-
 diaffet; dubitatis, quin ei uis esset allata, cum omnia acta
 illius anni per illum labefactari uiderentur? Atq; etiā hoc
 uidebat, quoniam illa in rep. macula regni publicati ma-
 neret, quam nemo iam posset eluere: quod ex malis boni
 possit in repub. prouenire, id utilius esse per se conseruari,
 quam per alios. Atq; ille etiam si alia quapiam ui expel-
 leretur illis temporibus ex hac urbe, facile pateretur. etenim
 qui superiore anno senatu caruisset, quo si tum ueniret, me
 P. B. tamen socium suorum in repu. consiliorum uidere posset; is
 a quo animo tum, me expulso, & meo nomine cum uniuers-
 so senatu, tum sententia sua condemnata, in hac urbe esse
 posset? ille uero eidem temporis, cui nos, eidem furori, eisdem
 consulibus, eisdem minis, insidijs, periculis cesserit. luctum nos
 hausimus maiorem; dolorem ille animi non minor est. His de
 tot

tot, tantisque iniurijs in socios, in reges, in liberas ciuitates, consuli querela esse debuit. in eius magistratus tutela reges, atque exteræ nationes semper fuerunt. ecquæ uox umquam est audita cōsulum? quamquam quis auderet, si maxime queri uellet? de Cypro rege quererentur, qui me ciuem nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, nō modo stantem nō defenderunt, sed ne iacentem quidem prote- xerunt? Cesseram, si alienam a me plebem fuisse uultis, quæ non fuit, inuidiæ: si commoueri omnia uidebantur, temporis: si nis suberat, armis: si societas, magistratū passioni: si periculum ciuium, reip. Cur, cum de capite ciuis (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscriptio ferretur, cum & sacratis legibus, & x l l. tabulis sancitū esset, ut neq; pri- uilegium irrogari liceret, neq; de capite, nisi comitijs centu- riatīs rogari, nulla uox est audita consulum? constitutumq; illo anno est, quātum in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concicatas quēuis ciuem nomi- natim tribuni pleb. cōsilio ex ciuitate exturbari. Quæ uero promulgata illo anno fuerunt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui lo- cus orbis terræ iam non erat alicui destinatus? cuius nego- tij publici cogitari, optari fingique procuratio potuit, quæ non esset attributa, atq; descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut cōstandæ pecuniæ p. 18. non reperiēbatur? quæ regio, orauē terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum sibi, quod non habebat; aut re- dimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciā, quis pecuniā, quis legationē ab senatu petebat? Damnatis de uis restitutio; consulatus petitio ipsi illi populari sacerdo- ti comparabatur. Hæc gemeabant boni, sperabant improbi,

agebat tribunus pleb. consules adiunabant. Hic aliquando
 serius, quam ipse uellet, Cn. Pompeius inuitissimis ijs, qui
 mentem optimi, ac fortissimi uiri suis consilijs, ac fidei ter-
 roribus a defensione meæ salutis auerterant, excitauit il-
 lam suam non sopitam, sed suspitione aliqua retardatam
 consuetudinem reip. bene gerendæ. Non est passus ille uir,
 qui sceleratissimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maxi-
 mas nationes, qui reges, qui gētes feras atq; inauditas, qui
 prædonum infinitam manum, qui etiam seruitia uirtute
 uictoriaque domuisset, qui omnibus bellis terra marique
 compressis, imperium populi Rom. orbis terrarum termi-
 nis definiisset, remp. eueriti scelere paucorum; quam ipse non
 solum consilijs, sed etiam sanguine suo sæpe defendisset: ac-
 cessit ad causam publicam: restitit auctoritate sua reli-
 quis* rebus; de præteritis quæstus est; fieri quædam ad me-
 liorem spem inclinatio uisa est. decreuit senatus frequēs de
 meo reditu Kal. Iun. dissentiente nullo, referente L.* Mum-
 mio, cuius in mea causa numquam fides, uirtusq; contrem-
 uuit. Intercessit Ligus iste nescio quis, addit amentum ini-
 micorum meorum. res erat & causa nostra eo iam loci, ut
 erigere oculos, & uiuere uideretur. Quisquis erat, qui
 P.B. aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset,
 quocumq; uenerat, quod iudicium cumq; subierat, damna-
 batur: inueniebatur nemo, qui se suffragium de me tulisse
 confiteretur. deceßerat ex Asia frater meus magno squa-
 lore, sed multo etiam maiore mærore. huic ad urbem ue-
 nienti tota obuiam ciuitas cum lacrymis, gemituq; proces-
 serat: loquebatur liberior senatus: cōcurrebant equites Ro-
 mani: Piso ille gener* meus, cui fructum pietatis suæ, neque
 ex me, neque a pop. Rom. irre licuit, a propinquo suo socer-
 um suum flagitabat: omnia senatus reijciebat, nisi de me
 prim

primum consules retulissent. Quæ cum res iam manibus teneretur, & cum consules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidissent, * qui cum in senatu * priuatim ut de me sententias dicerent, flagitabantur, legē illi se Clodium timere dicebant. cum hæc non possent iam diutius sustinere, initur consilium de interitu Cn. Pompeij: quo patefacto, ferroque deprehenso, ille inclusus domi tamdiu fuit, quādiu inimicus meus in tribunatu de meo reditu octo tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, mihi absenti creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos esse putaueram, non erant: sed eos uoluntatem semper eādē, libertatē non eandē semper habuisse. nam ex nouem tribunis, quos tunc habueram, unus me absente defluxit: qui cognomen sibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, quam generis uideretur. Hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cum omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidem conuertissent; princeps P. Lentulus auctoritate, ac sententia sua, Pisone & Gabinio repugnantibus, causam suscepit; tribunisq; plebis octo referentibus, præstantissimam de me sententiam dixit. qui cum ad gloriam suam, atq; ad amplissimi beneficij gratiā magis pertinere uideret, causam illam integram ad suum consulatum reseruari; tamen rem talem per alios citius, quam per se tardius confici malebat. Hoc interim tempore P. Sextius, iudices, designatus, iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. Equidem existimo, si ille (ut arbitror) æquus nobis fuerit, nihil ad hoc profectum: si iratior, nō multum. sed tamen sedulitatem, atq; integritatem hominis uidetis. Ingredior iam in Sextij tribunatū. nā hoc primū iter designatus reip. causa

P. 19.

suscepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Caesaris a caussa non abhorre. Abijt ille annus. respirasse homines uidebantur, * nondum re, sed spe reip. recuperanda. exierunt malis omnibus, atque execrationibus duo uulturij paludati: quibus utinā ipsis euenissent ea, quæ tum homines precabantur: neque nos provinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. Ineuit magistratum tribuni pleb. qui se omnes de me promulgaturos confirmarent. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu iridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit, ut illa ex * uepretulis extracta nitedula remp. conaretur arrodere. Alter uero non ille Serranus ab aratro, sed ex deserto * Gaii Oleli horreo, * calatis granis, in Calatinos ac Lelios insitus, subito nominibus in tabulas relatis nomen suum de tabula sustulit. Veniunt Kalend. Ian. (uos hæc melius scire potestis: quidem audita dico) quæ tum frequentia senatus, quæ expectatio populi, qui concursus legatorum ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli consulis fuit! quæ etiam collegæ eius moderatio de me! qui cum inimicitias sibi mecum ex reipubl. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus conscriptis dixit, & temporibus, & reip. permissurum. Tunc princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimum repub. fuit, nihil de me actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non posse quemquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite non modo ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs cēturiatis: uim fuisse illam, flammam quassatæ reip. * perturbatorūq; temporum, iure iudicijq; sublati: magna rerum perturbatione impendēte, declinasse me paullulum,

& spe reliquæ tranquillitatis præsentis fluctus, tempesta-
 temq; fugisse. quare cum absens rempubl. non minus ma-
 gnis periculis, quam quodam tempore præsens liberafsem;
 non restitui me solum, sed etiam ornari a senatu decere. Di-
 sputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentif-
 simum, & profligatissimum hostem pudoris, & pudicitie
 scripsisse, quæ scripserat, ijs uerbis, rebus, sententijs, ut
 etiam si iure esset rogatus, tamen uim habere non posset.
 quare me, qui nulla lege abessem, nõ restitui lege, sed reuo-
 cari senatus auctoritate oportere. hunc nemo erat, quin ue-
 rissime sentire diceret. Sed post eum rogatus Cn. Pompeius,
 approbata, laudataq; Cotta sententia, dixit, sese otij mei
 causa ut omni populari concitatione desungerer, censere,
 ut ad senatus auctoritatem, populi quoq; Rom. beneficium
 erga me adiungeretur. Cum omnes certatim, aliusque alio P. 20.
 grauius, atq; ornatiùs, de mea salute dixissent, fieretq;
 sine ulla uarietate discessio: surrexit, ut scitis, Artilius hic
 Gauianus: nec ausus est, cum esset emptus, intercedere, no-
 tem sibi ad deliberandum postulauit. Clamor senatus,
 querelæ, preces, socer ad pedes abiectus. Ille se affirmare,
 postero die moram nullam esse facturum. creditum est: di-
 scessum est. illi interea deliberatori merces, longa interpo-
 sita nocte, duplicata est. Consecuti dies pauci omnino la-
 nuuario mense, per quos senatum haberi liceret: sed tamen
 actum nihil, nisi de me, cum omni mora, ludificatione, ca-
 lumnia, senatus auctoritas impediretur, uenit tandem* con-
 siliij de me agendi dies, VIII. Kal. Feb. Princeps rogationis
 uir mihi amicissimus, Q. Fabricius, templi aliquanto ante
 lucem occupauit. Quietus eo die Sextius, is qui est de ui-
 reus, actor hic, defensorq; causæ meæ nihil progreditur: cõ-
 silia expectat inimicorum meorum. quid illi, quorum cõ-
 silio

filio P. Sextius in iudiciū uocatur, quo se pacto gerūtē cum
 forum, comitiū, curiā multa de nocte armatis hominibus,
 ac seruis plerisq; occupauissent, impetum faciunt in Fabri-
 cium, manus afferunt, occidunt nonnullos, uulnerant mul-
 tos. uenientem in forum uirum optimum, & constantissi-
 mū M. Cispium tribunum pleb. ui depellunt, eadem in foro
 maximam faciunt, uniuersiq; destructis gladijs, & cruen-
 tis in omnibus fori partibus fratrem meum uirum optimū
 fortissimum, meiq; amantissimum oculis querebant, uoce
 poscebant: quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desi-
 derio mei, non repugnandis, sed moriendi causa corpus ob-
 tulisset suum; nisi suam uitam ad spem mei reditus reser-
 uasset. subiit tamen uim illam nefariorū consccleratorum
 P. B. latronum: & cum ad fratris salutem a populo Ro. depre-
 candā uenisset: pulsus e rostris, in comitio iacuit, seq; seruo-
 rum, & libertorum corporibus obtexit, uitamq; tum suam
 noctis, & fugæ presidio, non iuris, iudiciorumq; defendit.
 Meministis tum, iudices, corporibus ciuium Tiberim com-
 pleti, cloacas refeciri, e foro spongijs * effundi sanguinem;
 ut omnes tantam illā copiam, & tam magnificum appa-
 ratum, non priuatum aut plebeiū, sed patriciū, & pratorium
 esse arbitrarentur: nihilq; neq; hoc ante tempus, neq; hoc
 ipso turbulentissimo die criminandum Sextium. Atqui uis
 in foro uersata est. certe, quando enim maior? lapidationes
 per sepe uidimus: non ita saepe, sed nimum tamen saepe, gla-
 dios: eadem uero tantam, tantos acernos corporum extru-
 ctos, nisi, forte illo Cinnano, atq; Octauiano die, quis um-
 quam in foro * uidit? qua ex concertatione animorū: nā ex
 pertinacia, aut constantia intercessoris oritur saepe seditio,
 culpa, atq; improbitate latoris, commodo aliquo imperitis,
 aut largitione proposita: oritur ex cōcertatione magistra-

tū : oritur sensim ex clamore primi, deinde aliqua disces-
 sione concionis: uix sero, & raro ad manus peruenitur. nul-
 lo uero uerbo facto, nulla concione aduocata, nulla lege cō-
 citatā nocturnā seditionē quis audiret? An uerisimile est, ut
 ciuis Romanus, aut homo liber quisquā cum gladio in for-
 rum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, prae-
 ter eos qui ab illo pestifero ac perdito ciue iam pridem reip.
 sanguine saginātur? Hic iam de ipso accusatore quaero, qui
 P. Sextium queritur cū multitudine in tribunatu, & cum
 praesidio magno fuisse, num illo die fuerit? certe non fuit. Vi-
 ta igitur est caussa reip. & uicta, non auspicijs, non inter-
 cessione, non suffragijs, sed ui, manu, ferro. nā si obnuntias-
 set Fabricio, is tribunus pleb. qui seruasse de caelo dixerat,
 accepisset resp. plagam, sed eam quam acceptā gemere pos-
 set. Si intercessisset collega Fabricio, laesisset remp. sed rēp.
 iure laesisset. Gladiatores tu nouitios, pro expectata edili-
 tate suppositos, cum sicarijs a carcere emissis ante lucem
 in forum immitas? magistratus templo deijcias, eadē ma-
 ximam facias? forū purges? & cū omnia ui, & armis ege-
 ris, accuses eū, qui se praesidio munierit, non ut te oppugna-
 ret, sed ut uitam suā posset defendere? At qui ne ex eo qui-
 dem tempore id egit Sextius, ut a suis munitus, tuto in fo-
 rum magistram gereret, rempu. administraret. Itaq;
 & ferrum, sed etiam contra uerba, atq; intercessionē legi-
 bus sacratis esse armatum putaret, uenit in tēplum Casto-
 ris, obnuntiavit consuli: cum subito manus illa Clodiana in-
 cerno die, quae eadē ciuium saepe iā uictrix, exclamat, incitatur, inuadit:
 inermem, atq; imparatum tribunum alij gladijs adoriun-
 tur saepe scatur, alij fragmentis septorū, & fustibus: a quibus hic mul-
 to aliquo impetis uulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contru-
 cida

cidato se abiecit examinatus: neq; ulla alia re ab se mortem, nisi opinione mortis depulit. quem cum iacentem, & concisum plurimis uulneribus extremo spiritu ex sanguinem & confectum uiderent; defatigatione magis, & errore, quam misericordia, & modo, aliquando cedere destiterunt. Et causam dicit Sextius de ui? quid ita? quia uiuit. ad id nō sua culpa plaga una illa extrema defuit: quae si accessisset, reliquum spiritum exhausisset. Accusa Lentidum: non percussit * locum. maledicto Sabino homini Reatino, cur tam temere exclamarit occisum. ipsum uero quid accusas? num defuit gladijs? num repugnauit? num ut gladiat oribus imperari solet ferrum non recepit? an haec ipsa uis est, non posse emori? an illa, quod tribunus plebis templum cruciatum? an, quod cum esset ablatus, primumq; * resipuisset, nō se refervi iussit? ubi est crimen, quod reprehenditis? Hic quaero, iudices, si illo die * gens ista Clodia, quod facere uoluit, effecisset: si P. Sextius, qui pro occiso relictus est, occisus esset, fuissetne ad arma ituri? fuissetne uos ad patrium illum animum, maiorumq; uirtutem excitaturi? fuissetne aliquando rempubl. a funesto latrone repetituri? an etiam tunc quiesceretis, cunctaremini, timeretis, cum rempubl. a facinerosissimis sicarijs, & a seruis esse oppressam, atq; occupatam uideretis? Cuius igitur mortem ulcisceremini, si quidem liberi esse, & habere rempubl. cogitaretis, de eius uirtute uiri quid uos loqui, quid sentire, quid cogitare, quid indicare oporteat, dubitandum putatis? At uero ipsi paricidae, quorum effrenatus furor alitur impunitate, diuturna, adeo nimis facinoris sui perhorruerant, ut si paulo longior opinio mortis Sextij fuisset, Gracchū illum sum transferendi in nos criminis causa occidere cogitarent, sen sit rusticulus non incautus (neq; enim homines nequam ta-

cere potuerunt (suum sanguinem queri ad restringendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulam arripuit, cum qua primum Romam ad comitia uenerat: messoria se corbe contextit. cum quærent alij Numerium, alij Quintium, gemini nominis errore seruatus est. atque hoc scitis omnes, usq; adeo hominē in periculo fuisse, quoad scitum sit Sextium uiuere. quod nisi esset patefactum paullo citius, quam uellem, non illi quidē morte mercenarij sui transferre potuissent inuidiam in quos putabāt, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuisse. Ac si tūc P. Sextius, iudices, in templo Castoris animam, quam uix retinuit, edidisset; non dubito, quin, si modo esset in republ. senatus, si maiestas populi Romani reuixisset, aliquando statua huic ob rempublicam interfecto in foro statuere-tur. Nec uero illorum quisquam, quos a maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atque in rostris collocatos uidetis, esset P. Sextio aut acerbitate mortis, aut in rempublicam animo præponendus. qui cum causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de repub. meriti, causam senatus, causam Italiæ, causam reip. suscepisset; cumque auspicijs, religionique parens obnuntiaret, quod senserat: luce, palam a nefarijs pestibus in deorum, hominumq; conspectu esset occisus, sanctissimo in templo, sanctissima in causa sanctissimo in magistratu. Eius igitur uitā quisquam spoliandā ornamentis esse dicet, cuius mortē ornandam monumento sempiterno putaretis? Homines inquit, emisisti, coegisti, parasti. quid uti faceret? senatum obsideret? ciueis indēnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? testā disturbaret? tēpla deorū immortalium inflammaret? tribunos plebis ferro e rostris expelleret? provincias, quas uellet, quibus uellet, uēderet? reges appelleret? rerum

P. 22.

capitulum condemnatos in liberis ciuitates per legatos
 nostros reduceret? principem ciuitatis ferro obseſſum te-
 neret? hoc ut efficere poſſet, quæ fieri, niſi armis oppreſſa
 rep. nullo modo poterant, idcirco credo manum ſibi P. Sex-
 tius & copias comparauit. At nõdum erat maturum: non-
 dum res ipſa ad cuiusmodi præſidia uiros bonos cõpellebat:
 pulſi nos eramus, non omnino iſta manu ſola, ſed tamen non
 ſine iſta: uos taciti mirabamini. Captiũ erat forum anno ſu-
 P. B. periore, ad Caſtoris, tanquã arce aliqua a fugitiuis occu-
 pata: ferebatis omnia hominum cum egeſtate tum audacia
 perditorum clamore, conſuſu, ui, manu, gerebantur: per-
 ferebatis magiſtratus templis pellebãtur: alij omnino adi-
 tu, ac foro prohibebantur: nemo reſiſtebat, gladiatores ex
 prætoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti,
 conſeſſi, in uincula coniecti a Milone, miſſi a Serrano:
 mentio nulla, forum corporibus ciuium Rom. conſtratum
 cæde nocturna: non modo nulla noua quaſtio, ſed etiam
 uetera iudicia ſublata. Tribunum pleb. plus uiginti uulne-
 ribus acceptis iacentem, moribundumq; uidiſtis. alterius
 tribuni plebis, diuini hominis (dicam enim quod ſentio,
 & quod mecum ſentiunt omnes) diuini, inſigni quadam,
 inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi,
 domus eſt oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano. Et
 tu hoc loco laudas Milonẽ, & iure laudas, quem enim um-
 quam uirum tam immortalĩ uirtute præditũ uidimus: qui
 nullo præmio propoſito, præter hoc, quod iam contritum, &
 contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericu-
 la, ſummos labores, grauiſſimas contentiones inimicitiaſ-
 que ſuſcepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibz uidetur re-
 docuiſſe, non uerbis, quid oporteret a præſtatiſſimis uiris in
 rep. fieri, & quid neceſſe eſſet: oportere hominũ audacium,

euerforum reipub. sceleris, legibus & iudicijs resistere: si
 leges non ualere, iudicia non essent, si respub. ui, consen-
 susque audacium armis oppressa teneretur, praesidio, & co-
 pijs defendi uitam, & libertatem necesse esse, hoc sentire,
 prudentia est, facere, fortitudinis: & sentire uero, & fa-
 cere, perfecta cumulat. eque uirtutis. Adijt ad rempub. tri-
 bunus plebis Milo: de cuius laude plura dicam, non quo aut
 ipse haec dici, quam existimari malit; aut ego hunc laudis
 fructum praesenti libenter impertiam; praesertim cum uer-
 bis consequi non possim: sed quod existimo, si Milonis
 causam accusatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc
 crimine parem Sextij causam existimaturos. Adijt igitur
 T. Annius ad causam reipublicae, sic ut ciuem patriae
 recuperare uellet. reipub. tum simplex causa, constans ra-
 tio, plena consensionis omnium, plena concordiae. collegas
 adiutores habebat. consulis alterius summum studium, al-
 terius animus pene placatus: de pratoribus unus alienus:
 senatus incredibilis uoluntas: equitum Rom. animi ad causam
 excitati; erecta Italia. duo soli erant empti ad impe-
 diendum: qui, si homines despeffi, & contemti tantam rem
 sustinere non potuissent: se causam, quam susceperat, nullo
 labore peracturum uidebat. agebat auctoritate, agebat
 consilio, agebat per summum ordinem, agebat exemplo
 bonorum; & fortium ciuium: quid repub. quid se dignum
 esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis red-
 dere deberet, diligentissime cogitabat. Huic grauitati ho-
 minis, uidebat ille gladiator se, si moribus ageret, parem
 esse non posse: ad ferrum, ad faces, ad quotidianam cadem,
 incendia, rapinas se cum exercitu suo contulit: domum
 oppugnare, itineribus occurrere, ui laceffere, & terrere
 cepit. Non mouit hominem, summa grauitate, summaque

P. 23.

d d d

con

constantia. sed, quamquam dolor animi, innata libertas, prompta, excellensq; virtus fortissimum uirum hortabantur, ut nimis oblatam praesertim saepius, ut frangeret, & refutaret: tanta moderatio fuit hominis, tantum consilium, ut contineret dolorem, neque eadem se re ulcisceretur, qua esset laceratus, sed illum tot iam in funeribus reipub. exultantem, ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. descendit ad accusandum: quis umquam tam proprie? reipub. causa, nullis inimicijs, nullis premijs, nulla hominum postulatione, aut etiam opinione id umquam esse facturum? fracti erant animi hominis. hoc enim accusante, pristini illius sui iudicii turpitudinem desperabat. Ecce tibi consul, praetor, tribunus pleb. noua noui generis edicta proponunt. Ne reus adsit, ne citetur, ne queratur, ne mentionem omnino cuiquam iudicium, aut iudiciorum facere liceat. Quid ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ut sceleratorum hominum corroborata, legibus, iudicijsq; sublati? ceruices tribunus pleb. priuato, praestantissimus uir profligatissimo homini daret? an causam susceptam affligeret? an se domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri etiam ** eripi reiecit: ut, quoniam sibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neque in suo, neque in reipub. periculo pertimesceret. Quomodo igitur in hoc genere praesidij comparati accusas Sextium, cum idem laudes Milonem? an, qui sua tela defendit, qui ab aris, focis, ferrum, flammamq; depellit, qui sibi licere uult tuto esse in foro, in templo, in curia, qui uitae praesidium comparat, qui uulneribus, quae cernit quotidie toto corpore, monetur, ut aliquo praesidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur: hunc de ui accusandum putas? Quis enim uestrum, iudices, ignorat, ita naturam rerum tulisse, ut quodam

tempore homines, nondum neque naturali, neque civili iure
 descripto, fusi per agros, ac dispersi uagarentur, tantumque
 haberent, quantum manu, ac viribus per eadem, ac vul-
 nera aut eripere, aut retinere potuissent? qui igitur primi
 uirtute, & consilio praestanti exstiterunt, qui, perspecto ge-
 nere humanae docilitatis, atque ingenij, dissipatos unum in
 locum congregarunt, eosque ex feritate illi ad iustitiam,
 atque mansuetudinem traduxerunt. tum res, communem u-
 tilitatem continentes, quas publicas appellamus, tum con-
 uenticula hominum, quae postea ciuitates nominatae sunt,
 tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus, inuento &
 diuino, & humano iure, moribus sepeferunt. Atque inter hanc
 uitam perpolitam humanitate, & illam inhumanam, nihil
 tam interest, quam ius, atque uis: horum utro uti nolumus,
 altero est utendum. nim uolumus exstingui? ius ualeat ne-
 cessum est, id est iudicia, quibus omne ius continetur. iudi-
 cia displicent, aut nulla sunt: ius dominetur necesse est. Haec
 uident omnes: Milo & uidit, & fecit, ut ius experiretur.
 uim depelleret? altero uti uoluit, ut uirtus audaciam uin-
 ceretur. Eademque ratio fuit P. Sextij, si minus in ac cusan-
 do (neque enim per omnes fuit idem necesse fieri) ac certe
 in necessitate defendenda salutis suae, praesidioque contra
 uim, & manum comparando. O dii immortales! quamnam
 ostenditis exitum nobis? quam spem reipub. datis? quotus
 quisque inuenietur tanta uirtute uir, qui optimam quemque
 causam reipub. amplectatur? qui bonis uiris deseruiat? qui
 solidam laudem, ueramque querat? cum sciat illa duo reip.
 pene fata, Gabinum, & Pisonem, alterum haurire quo-
 tidie ex paucissimis, atque opulentissimis Syriae gazis in-
 numerabile pondus auri, bellum inferre quiescentibus, ut

corum ueteres, illibatasque diuitias in profundissimum
 bidinum suarum gurgitem profundat: nullam edificare in
 F. B. oculis omnium tantam, tugurium ut iam uideatur esse illa
 uilla, quam ipse tribunus pleb. pictam olim in concionibus
 explicabat, quo fortissimum, ac summum ciuem in inui-
 diam homo castus, ac non cupidus uocaret: alterum Thra-
 cibus, ac Dardanis primum pacem maxima pecunia uen-
 didisse: deinde, ut illi pecuniam confiscare possent, uexan-
 dam his Macedoniam, & spoliandam tradidisse: eundemq;
 bona creditorum ciuium Rom. cum debitoribus Græcis di-
 uisisse: cogere pecunias maximas a Dyrrhachinis, spoliare
 Thessalos, certam Achæis in annos singulos pecuniam im-
 perauisse: neq; tamen ullo in publico, aut religioso loco si-
 gnam, aut tabulam, aut ornamentum reliquisse? hos sic
 illudere, quibus omne supplicium, atq; omnis iure optimo
 pœna debetur: reos esse hos duos, quos uidetis? Omitto iam
 * Numerium, Serranum, Aelium, quisquilias seditionis
 Clodianæ: sed tamen hi quoq; etiam nunc uolitant, ut uide-
 tis: nec, dum uos de uobis aliquid timebitis, illi umquam de
 se pertimescent. Nam quid ego de ædile ipso loquar, qui etiã
 diem dixit, & accusauit de uî Milonem? neque hic tamen
 ulla umquam iniuria adducetur, ut eum tali uirtute, tan-
 taque firmitate animi se in remp. fuisse pœniteat: sed qui
 hæc uident adolescentes, quonam suas mentes conferent?
 ille, qui monumenta publica, qui ædes sacras, qui domos
 inimicorum suorum oppugnauit, exscidit, incendit, qui
 stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus * indici-
 bus fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrin-
 nam manum facinorosorum cœcitauit, & seruos ad eadem
 idoneos emit, & in tribunatu carcerem totum in forum
 P. 25. effudit, uolitat ædilis, accusat eum, qui aliqua par te eius
 furo

furorem exultantem repressit: hic, qui se est tutatus sic, ut in priuata re deos penates suos, in rep. iura tribunatus, auspiciaq; defenderet, accusare eum moderate, a quo ipse nefarie accusatur, per senatus auctoritatem non est suus, Nimirum hoc illud est, quod de me potissimum tu in accusatione quaesisti, quæ esset nostra natio optimatum: sic enim dixisti. Rem quaeris præclaram iuuentuti ad discendum, nec mihi difficilem ad perdocendum, de qua patet, iudices, dicam: & ut arbitror, nec ab utilitate eorum, qui audient, nec ab officio nostro, nec ab ipsa causa P. Sextij abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui uersari in repub. atq; in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi, & esse uoluerunt. qui ea, quæ faciebant, quæque dicebant, multitudini iucunda esse uolebant, populares: qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur, Quis ergo optimus iste? quis? de numero si quaeris, innumerabiles. neq; enim aliter stare possemus. sunt principes consilij publici: sunt, qui eorum sectam sequuntur: sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: sunt municipales, rusticique Romani: sunt negotia gerentes: sunt etiam libertini optimates, numerus, ut dixi, huius generis late, & uarie diffusus est: sed genus uniuersum (ut tollatur error) breui circumscribi, & definiri potest. Omnes optimates sunt, qui neq; nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Esto igitur, ut hi* sunt, quam tu nationem appellasti, & qui integri sunt, & sani, & bene de rebus domesticis constituti: horum qui uoluntati, commodis, opinioni in gubernanda republ. seruiunt, defensores optimatum, ipsique optimates grauissimi, &

P. B. clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. Quid est igitur propositum his reipubl. gubernatoribus, quod intueri, & quo cursum suum dirigere debeant? id quod est præstantissimum, maximeq; optabile omnibus sanis, & bonis, & beatis, cum dignitate otium. Hoc qui uolunt, omnes optimates: qui efficiunt, summi uiri, & conseruatores ciuitatis putantur. Neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferrî ita conuenit, ut otio non prospiciant: neque ullum amplectari otium, quod abhorreat a dignitate. Huius autem otiosa dignitatis hæc fundamenta sunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda sunt, religiones, auspicia, potestates magistratuum, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouincia, socij, imperij laus, res militaris, ararium. Harum rerum tot, atq; tantarum esse defensore, & patronum, magni animi est, magni ingenij, magnæque constantiæ. Etenim in tanto ciuium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum pænæ, peccatorum suorum conscij, novos motus, conuersionesque reipubl. quarant; aut qui propter insitum quendam animis furorem, discordijs ciuium, ac seditione pascantur; aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quam suo deflagrare. Qui cum auctores sunt, & duces suorum studiorum, uitiorumque nasci; in reipubl. fluctus excitantur: ut uigilandum sit ijs, qui sibi gubernacula patriæ depoposcerunt; eritendumq; omni scientia, ac diligentia, ut, conseruatis his, * quæ ego paullo ante fundamenta, ac membra esse dixi, tenere cursum possint, & capere otij illum portum, & dignitatis. Hanc ego uiam, iudices, si aut asperam, atq; arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum ne gem, mentiar; præsertim cum

ita non modo intellexerim semper, sed etiam præter cate-
 ros senserim. maioribus præsidijs, & copijs oppugnatur
 respub. quam defenditur: propterea quod audaces homi-
 nes, & perditij, nutu impelluntur: & ipsi etiam sponte sua
 contra rempub. incitantur: boni nescio, quomodo tardio-
 res sunt; & principijs rerum neglectis, ad extremum
 ipsa denique necessitate excitantur: ita ut nonnumquam
 cunctatione, ac tarditate, dum otium uolunt etiam sine di-
 gnitate retinere, ipsi utrumque amittant. Propugnato-
 res autem reipub. qui esse uoluerunt, si leuiiores sunt,
 desciunt: si timidiore, desunt: permanent illi soli, at-
 que omnia reipub. causa perferunt, qui sunt tales, qualis
 pater tuus, M. Scæpure, fuit, qui a C. Graccho usq; ad C. Ma-
 rium seditionis omnibus restitit: quem nulla umquam uis,
 nulla minæ, nulla inuidia labefecit; aut qualis Q. Me-
 tellus patruus matris tuæ, qui, cum florentem hominem in
 populari ratione L. Saturninum censor notasset, cumque
 institutum Gracchum contra uim multitudinis incitate
 censu prohibuisset, cumque in eam legem, quam non iure
 rogatam indicarat, iurare unus noluisset, de ciuitate ma-
 luit, quam de sententia demoueri; aut, ut uera exem-
 pla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relin-
 quam, neue eorum aliquem, qui uiuunt, nominem; qualis
 nuper Q. Catulus fuit, quem neque periculi tempestas,
 neque honoris aura potuit umquam de suo cursu, aut spe,
 aut metu demouere. Hæc imitamini per deos immorta-
 les, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam queritis:
 hæc ampla sunt, hæc diuina, hæc immortalia: hæc fama
 celebrantur, monumentis annalium mandantur, posle-
 ritati propagantur. "Est labor: non nego: pericula ma-
 gna: fateor. "Multæ insidiæ sunt bonis. -uerissime di-

Etum est. "Sed te id, quod multi inuideant, multique petant, * Inscitia sit, inquit, postulare, si tu laborem summa cum cura efferas nullum. Idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues, "Oderint, dum metuant. prælara enim illa præcepta dederat iuuentuti. sed tamen hæc uia, hæc ratio reipub. capeßendæ olim erat magis pertimescenda, cum multis in rebus multitudinis studium* ad populi commodum ac utilitate reipub. discrepabat. Tabellaria lex ab L. Cassio ferebatur: populus libertatem agi putabat suam: dissentiebant principes: & in salute optimatum temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimescebant. Agrariam Tib. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortuna constitui tenuiorum uidebantur. nitebantur contra optimates, quod ea discordiam excitari uidebant: & cum locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari rempub. propugnatoribus arbitrabantur. Frumentariam legem C. Gracchus ferebat: incunda res plebi Romana. uictus enim suppeditabatur large sine labore. repugnabant boni, quod & ab industria plebem ad desidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri uidebatur. Multa etiam nostra memoria, quæ consilio prætereo, fuerunt in ea contentione, ut popularis cupiditas a consilio principum dissideret. Nunc iam nihil est, quod populus a* delectis, principibusque dissentiant. nec flagrat rem ullam, neque nouarum rerum est cupidus: & otio suo, & dignitate

P. 27. optimi cuiusque, & uniuersæ reipublicæ gloria delectatur. Itaque homines seditiosi, ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum Romanum concitare possunt, quod plebs, perfuncta grauissimis seditionibus, ac discordijs, otium malle uideatur: conductas habent conciones: neque

quæ id agunt, ut ea dicant; aut ferant, quæ illi uelint
 audire, qui in concione sunt: sed pretio, ac mercede per-
 ficiunt, ut, quidquid dicant, id illi uelle audire uideantur.
 Num uos existimatis, Gracchos, aut Saturninum, aut
 quemquam illorum ueterum, qui populares habebantur,
 ullum umquam in concione habuisse conductum? nemo
 habuit. ipsa enim largitio, & spes commodi propositi, si-
 ne mercede ulla multitudinem concitabat. Itaque tem-
 poribus illis, qui populares erant, offendeant illi quidem
 apud graues, & honestos homines, sed populi iudicijs, at-
 que omni significatione floreant. his in theatro plaude-
 batur: hi suffragijs, quod contenderant, consequantur
 horum homines nomen, orationem, uultum, incessum ama-
 bant. Qui autem aduersabantur ei generi, graues, & ma-
 gni homines habebantur: sed ualebant in senatu mul-
 tum, apud bonos uiros plurimum: multitudini iucun-
 di non erant: suffragijs offendeatur sepe eorum uolun-
 tas: plausum uero etiam si quis eorum aliquando acceperat,
 ne quid peccasset, pertimescebat. Attamen si qua res
 erat maior, idem ille populus, horum auctoritate maxime
 commouebatur. Nunc, nisi me fallit, in eo statu ciuitas est,
 ut, si operas conductorum remoueris, omnes idem de repu-
 blica sensuri esse uideantur. Etenim tribus locis significari ma-
 xime populi Romani iudicium, ac uoluntas potest, concio-
 ne, comitijs, ludorum, gladiatorumque concessu. Quæ con-
 cio fuit per hos annos, quæ quidem esset non conductæ, sed
 ueræ, in qua populi Rom. consensus perspicui posset? Habita-
 sunt multæ de me a gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo
 adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum uul-
 tum aspicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat.
 Erant, erant illæ conciones perditorum hominum neces-

P.B.

sario turbulentæ. Habuit de eodem me P. Lentulus consul concionem: concursus est populi Roman. facinus: omnes ordines, tota in illa concione Italia constitit: egit causam summa cum gravitate, copiaque dicendi; tanto silentio; tanta approbatione omnium, nihil ut umquam videretur tam popolare ad populi Roma. aures accidisse. Productus est ab eo Cn. Pompeius, qui se non solum auctorem meæ salutis, sed etiam supplicem popul. Rom. exhibuit. huius oratio & pergravis, & grata concioni fuit. sic contendo, umquam neque sententiam eius auctoritate, neque eloquentiam iucunditate fuisse maiorem. Quo silentio sunt auditæ de me ceteri principes civitatis? quos ideo non appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixerò, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse videatur. Cedo nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio concionem. quis non modo approbavit, sed non indignissimum facinus putavit, illum non dicam loqui, sed vivere, ac spirare? quis fuit, qui non eius voce maculari rempub. seque, si cum audiret, si clere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratum placet, siue legum. Leges videmus sepe ferri multas: omitto eas, quæ feruntur ita, ut quini, & hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. de me, quem tyrannum, atque ereptorem libertatis esse dicebat, in illa ruina reipub. dicit se legem tulisse. quis est, qui se, cum contra me ferebatur; in se suffragium confiteatur? cum autem de me eodem, ex senatusconsulto comitijs centuriatis ferebatur, quis est, qui non profiteatur se assuisse, & suffragium de salute mea tulisse? Vtra igitur causa popularis debet videri? in qua omnes honestates civitatis, omnes ætates, omnes ordines una consentiunt? an in qua furia concitate
tam

tamquam ad funus reip. conuolant? An sicubi aderit Gel-
 lius homo, & fratre indignus uiro clarissimo, atq; optimo
 consule, & ordine equestri, cuius ille ordinis nomen reti-
 net, ornamenta consecit, id erit popolare? est enim homo iste
 populo Rom. deditus. nihil uidi magis. qui, cum eius adole-
 scentia in amplissimis honoribus summi uiri L. Philippi ui-
 trici florere potuisset, usq; eo non fuit popularis, ut bona
 se lus comesset. deinde ex impuro adolescente, & petulante,
 posteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philo-
 sophorum regulam perduxit, Græculum se, atque otiosum
 putari uoluit: studio litterarum se subito dedit. * Nihil sa-
 ne Atre inuabant: anagnostæ, libelli etiam pro uino saepe
 oppignerabantur: manebat insaturabile abdomen: copiae
 deficiebant. Itaq; semper uersabatur in spe rerum noua-
 rum: otio, & tranquillitate reip. consenescebat. Ecqua se-
 ditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis sedi-
 tiosus, cui ille non familiaris? ecqua turbulenta concio,
 cuius ille non concitator? cui bene dixit unquam bono? be-
 ne dixit immo, quæso fortem, & bonum ciuem non petulan-
 tissime est insectatus? qui, ut credo, non libidinis causâ, sed
 ut plebicola uideretur, libertinam duxit uxorem. is de me
 suffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis, & gratula-
 tionibus paricidarum. * in quo tamen est me ultus, cum illo
 ore inimicos est meos suauitatus, qui quasi mea culpa, bona
 perdiderit: ita ob eam ipsam causâ est mihi inimicus, quia
 nihil habet. Virum ego tibi patrimonium eripui, Gelli, an
 tu comedisti? quid? tu meo periculo gurges, ac uorago patri-
 monij beluabare, ut si ego consul remp. contra te, & gre-
 gales tuos defendissem, in ciuitate esse me nelles? te nemo
 tuorum uidere uult: omnes aditum sermonem, congressum
 tuum fugiunt: te sororis filius Postumius adolescens grâuis
 senili

senili iudicio notant, cum in magno numero tutorem liberis non instituit. Sed elatus odio, & meo, & reip. nomine, quorum ille utri sit inimicius, nescio. plura dixi, quam dicendum fuit in finisissimum, atq; egentissimum ganeo-nem. Illuc reuertor: contra me cum sit actum, capta urbe, atque oppressa, Gellium, Firmidium, Titium, eiusdem modi furias, illis mercenarijs gregibus duces, & auctores fuisse, cum ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, for-dibus abhorreret: at, cum de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec ualetudinis excusationem, nec senectutis satis iustam putauit: nemo fuit, qui se non remp. mecum simul renocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magistratum. Fuit collegium nuper tribunitium, in quo tres minime; uehementer duo populares existimabantur. ex his, qui populares non habebantur, quibus in illo genere conductarum concionum consistendi potestas non erat, duos à populo Ro. praetores uideo esse factos: & quantum sermonibus uulgi, & suffragijs intelligere potui, praese populus Ro. ferebat, sibi illum in tribunatu Cn. Domitij animum constantem, & egregium, atq; Q. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiamsi nihil agere potuissent, tamen uoluntate ipsa gratam fuisse. Iam de C. Fannio quæ sit existimatio, uidemus: quod iudicium populi Ro. in honoribus eius futurum sit, nemini dubium esse debet. Quid? populares illi duo, quid egerunt? alter, qui tamen se continuerat, tulerat nihil, senserat tantum de rep. aliud, atq; homines expectabant, uir & bonus, & innocens, & bonis uiris semper probatus, quod parum uidelicet intellexit in tribunatu, quid uero populo probaretur, & quod illum esse populum Ro. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, nisi popularis esse uoluisset, facillime peruenisset: alter, qui

ita

ita se in populari ratione iactarat, ut auspicia, legem Aeliam, senatus auctoritatem consulem, collegas, honorum iudicium nihili putaret, adilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, sed non prestantissimis opibus, & gratia, tribum suam non tulit: Palatinam deniq; per quam omnes illae pestes uexare po. Ro. dicebantur, perdidit: nec quidquam illis comitijs, quod boni uiri uellent, nisi repulsam, tulit. Videtis igitur, populum ipsum, ut ita dicam, iam non esse popularem, qui ita uehementer eos, qui populares habentur, respuat: eos autē, qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos, facit enim, iudices, uester iste in me animorum, oculorumq; * contuitus, ut mihi iam licere putem, remissione uti genere dicendi comitorum, & concionum significationes interdum uera sunt; nonnumquam uittata, atq; corruptae: theatrales, gladiatorijque confessus dicuntur omnino solere leuitate nonnullorum emptos plausus & exiles, & raros excitare. at tamen facile est, cum id sit, quemadmodum, & a quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. Quid ego nunc dicam, quibus uiris, aut cui generi ciuium maxime applaudatur? neminem uestri fallit: sit hoc sane leue: quod P. B. non ita est, quoniam optimo cuiq; impertitur, sed, si est leue, homini graui leue est, ei uero, qui pendet a rebus leuissimis, qui rumore, & (ut ipsi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plausum, immortalitatem, sibilum, mortem uideri necesse est. Ex te igitur, Scaure, potissimum quero, qui ludos apparatus, magnificientissimosq; fecisti, ecquis istorum popularium tuos ludos aspexerit? ecquis se theatro, populoq; Ro. commiserit? Ipse ille maxime ludus non solum spectator, sed actor, & acroama, qui omnia sororis embolia nauit, qui in cætum mulierū pro psaltria ad duci

ducitur, nec tuos ludos aspexit in illo ardenti tribunatu suo, nec illos alios, nisi eos, a quibus uix uixus effugit. Semel, inquam, se ludis homo popularis commisit omni no; cum in templo Virtutis honos habitus esset uirtuti, Caijque Marij conseruatoris huius imperij monumentum municipi eius, & reipub. defensori sedem ad salutem praeuisset. quo quidem tempore, quid populus Romanus sentire se ostenderit, utroque in genere declaratum est: primo, cum audito S.C. auctori ipsi, atque absenti senatui plausus est ab uniuersis datus: deinde, cum senatoribus singulis spectatum e senatu redeuntibus, cum uero ipse, qui ludos faciebat, consul assedit, stantes, & manibus passis gratias agentes, & lacrymantes gaudio, suam erga me beneuolentiam, ac misericordiam declararunt. At cum ille furibundus incitata illa sua uicordi mente, uenisset; uix se populus Rom. tenuit: uix homines odium suum a corpore eius impuro, atque infando represserunt: uoces quidem, * & palmarum intentus, & maledictorum clamorem profuderunt. Sed quid ego populi Ro. animum, uirtutemque commemoro libertatem iam ex diuturna seruitute respicientis in eo homine, cui tum petenti iam adilitatem ne histriones quidem coram sedenti pepercerunt? Nam cum ageretur togata, * simulans, ut opinor, caterva tota, * clarissima contentione in ore impuri hominis imminens concionata est. “ Huic mitae tua, & post, “ Principia, atque exitus uitiosae uitae, sedebat exanimatus: & is, qui antea cantorum commotio conciones celebrare suas solebat, cantorum ipsorum uocibus, eiciebatur. Et quoniam facta mentio est ludorum, ne illud quidem praetermittam, in magna uarietate sententiarum, numquam ullum fuisse locum, in quo aliquid a poeta dictum cadere in tempus nostrum uideretur, quod aut po-

pulum uniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor.
 Et quæso, hoc loco, iudices, ne qua me leuitate ductum ad
 insolitum genus dicendi labi putetis, si de poetis, de histrio-
 nibus, de ludis in iudicio loquar. Non sum tam ignarus iu-
 dices, causarum, non tam insolens in dicendo, ut omni ex
 genere orationem aucuper, & omnes undiq; flosculos, car-
 pam, atq; delibem. Scio quid grauitas uestra, quid hæc ad-
 uocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Sextij, quid
 periculi magnitudo, quid atas, quid honos meus postulet,
 *Sed mihi sumpsit hoc loco doctrinam quandam inuentuti,
 qui essent optimates, in ea explicanda demonstrandum est,
 non esse populares omnes eos, qui putentur. Id facillime con-
 sequar, si uniuersi populi iudicium uerum, & incorruptum,
 & si intimos sensus ciuitatis expressero. Quid fuit illud,
 quod recenti nuntio de illo s. c. quod factum est in templo
 Virtutis, ad ludos, scenamq; perlato, confessu maximo, sum-
 mas artifex, & mehercule, semper partium in rep. tam-
 quam in scena optimatum flens, & recenti letitia, & mi-
 sto dolore, ac desiderio mei egit, aperte multo grauioribus
 uerbis meam causam, quam egomet de me agere potuis-
 sem? summi enim poetæ ingenium non solum arte sua, sed
 etiam dolore exprimebat.

*Quam enim certo animo, qui remp. adiuuerit, steterit
 cum Achillis, nobiscum me stetisse dicebat, uestros ordines
 demonstrabat, reuocabatur ab uniuersis.

Ge dubia, Nec dubitauit uitam offerre, nec capiti pe-
 pcerit. Hæc quantis ab illo clamoribus agebantur! cum
 iam omisso gestu, uerbis poetæ, & studio auctoris, & expe-
 ctationi nostræ plauderetur.

Summum amicum summo in bello,
 (nam illud ipse actor adiungebat amico animo, & fortas-
 sis

sis homines propter aliquod desiderium approbabant)

"Summo ingenio præditum.

Tum illa quanto cum gemitu populi Rom. ab eodem paullo post, in eadem fabula sunt acta!

"O pater

Me, me ille absentem, ut patrem deplorandum putarat, quem Q. Catulus, quem multi alij sepe in senatu patrem patriæ nominarant. quanto cum fletu de illis nostris incendijs, ac ruinis, cum patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam, eversamq; sic egit, ut, demonstrata pristina fortuna, cum se conuertisset,

"Hæc omnia uidi inflammari:

fletum etiam inimicis, atque inuidiis excitaret. Pro dij immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta, & scripta uidentur esse, ut uel a Catulo, si reuixisset, præclare posse dici uiderentur. is enim libere reprehendere, & accusare populi nonnumquam temeritatem solebat, aut errorem senatus,

"O ingraticuli Argiui, inanes Gray, immemores benefici.

Non erat illud quidem uerum. non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, a quo acceperant, non liceret: nec unus in quemquam umquam gratior, quam in me uniuersi. sed tamen illud scripsit disertissimus poeta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus de me, cum omnes ordines demonstraret, senatum, equites Romanos, uniuersum populum Rom. accusaret.

"Exsulare finitis, siuistis pelli, pulsum patimini. Quæ tum significatio fuerit omnium, quæ declaratio uoluntatis ab uniuerso populo Romano in causa hominis non popularis, equidem audiebam: existimare facilius possunt, qui

adfuert. Et quoniam me huc prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cum ita dolenter ageret causam meam, ut uox eius illa præclara, lacrymis impediretur. neq; poeta, quorum ego semper ingenia dilexi, temporis meo defuerunt: eaque popul. Roma. non solum plausu, sed etiam gemitu suo comprobauit. Vtrum igitur hæc Ac-sopum potius pro me, aut Attium dicere oportuit, si pop. Roma. liber esset, an principes ciuitatis? Nominatim sum appellatus in Bruto, Tullius, "qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatum est. Parumne uidebatur, populum Roma. iudicare, id a me, & a senatu esse constitutum, quod perditæ ciues sublatum per uos criminabantur? Maximum uero populi Roma. iudicium uniuerso confessu gladiatorio declaratum est. erat enim munus Scipionis, dignum & eo ipso, & illo Q. Metello, qui dabatur. Id autem spectaculi genus erat, quod omni frequentia, atq; omni genere hominum celebratur, quo multitudo maxime delectatur. In hunc confessum P. Sextius tribunus pleb. cum ageret nihil aliud in eo magistratu, nisi meam causam, uenit, & se populo dedit, non plausus cupiditate, sed, ut ipsi inimici nostri uoluntatem uniuersi populi uiderent. uenit (ut scitis) ad columnam Mæniam: tantus est ex omnibus spectaculis usq; a Capitolio, tatus ex fori cancellis plausus excitatus, ut numquam maior consensus, aut apertior popu. Rom. uniuersi fuisse ulla in causa diceretur. Vbi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulsores: aliusne est aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offensi, inuisiq; fuerimus? Equidè existimo, nullum tempus esse frequentioris populi, quam illud gladiatorium, neq; concionis ullius, neq; uero ullorum comitiorum. Hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc pop. Roma.

e e e

tanta

tanta significatio sine ulla uarietate uniuersi, cum illis ipsis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit, nisi optimorum ciuium salutem, & dignitatem populo Ro. caram esse uniuerso? At uero & ille tribunus pleb. qui de me non patris, aui, proaui, maiorum denique suorum omnium, sed Græculorum instituto concionem interrogare solebat. Velletne me redire: & cum erat reclamatum seminiuis mercenariorum uocibus, populum Ro. negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores spectaret, numquā est conspectus: cum ueniret, emergebat subito, cum sub tabulas subrepsit, ut

“ Mater te appello-

dicturus uideretur. Itaq; illa uia latebrosa, qua spectatum ille ueniebat, Appia iam uocabatur. Qui tamen quoquo tempore conspectus erat, non modo gladiatores, sed equi ipsi gladiatorū repentinis sibilis extimescebant. Videtisne igitur, quantum inter popul. Roma. & concionem intersit? deminos concionum omni odio populi notari: quibus autem consistere in operariū concionibus non liceat, eos omni popul. Rom. significatione decorari? Tu mihi etiam M. Attilium Regulum cōmemoras, qui redire ipse Carthaginem sua uoluntate ad supplicium, quam sine his captiuis, a quibus ad senatum missus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuisse, per familias comparatas, & homines armatos? uim scilicet ego desiderauit, qui, dum uis fuit, nihil egi: & quem, si uis non fuisset, nulla res labefactare potuisset? Hunc ego reditum repudiarem, qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, ut ita redirem? Quem enim umquam senatus ciuem, nisi me, nationibus exteris commēdauit? cuius umquam propter salutem, nisi meam, senatus publice socijs populi Roma. gratias egit? de me uno P. C. decreuerunt, ut,

qui

qui provincias cum imperio obtinerent, qui quæstores, legatiq; essent, salutem, & uitam meam custodirent. In mea una causa post Romam conditam factum est, ut litteris consularibus ex senatusconsulto cuncta ex Italia, omnes, qui remp. saluam uellent, conuocarentur. quod numquam senatus in uniuersa reip. periculo decreuit, id, in unius meæ salute conseruanda, decernendum putauit. Quem curia magis requisuit? quem forum luxit? quem æque ipsa tribuna- lia desiderauerunt? omnia discessu meo deserta, horrida, muta, plena luctus, & meroris fuerunt. Quis est Italiae locus, in quo non fixum sit in publicis monumentis studium salutis meæ, testimonium dignitatis? Nam quid ego illa de me diuina senatusconsulta commemorem? uel quod in templo Iouis optimi maximi factum est, cum uiris, qui triper- titas orbis terrarum oras, atq; regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi uni testimoniū patriæ conseruatae dedit: cuius senten- tiam ita frequentissimus senatus secutus est, ut unus dis- tineret hostis: idq; ipsum tabulis publicis mandaretur ad me- moriā posteri temporis sempiternam? uel quod est postridie decretum in curia, populi ipsius Ro. & eorum, qui ex mu- nicipijs conuenerant, admonitu, ne quis de calo seruaret, ne quis moram ullam afferret? si quis aliter fecisset, eum pla- ne euerforem reip. fore, idq; senatum grauissime laturum: & ut statim de eius facto referretur? Qua grauitate sua cum frequens senatus nonnullorum scelus, audaciamq; tar- dasset; tum illud addidit* nisi diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non esset actum, redirem in patriam, dignitate omni recuperata. decreuit eodem tēpore senatus, ut ijs, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ: atq; ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, roga-

rentur. Hæc erat studiorū in mea salute contentio, ut ij, qui a senatu de me rogabātur, idem senatui pro me supplicarent. Atq; ita in his rebus unus est solus inuentus, qui ab hac tam impensa uoluntate bonorum palam diffideret, ut etiam Q. Metellus C. O. S. qui mihi uel maxime ex magnis contentionibus reip. fuisset inimicus, de mea salute reuulerit. qui excitatus cum summa auctoritate P. Seruiliū, tum incredibili quadam grauitate dicēdi, cum ille omnes prope ab inferis euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo commune esset, dignitatem, propinqui sui mentem a Clodianis latrocinij* deflexisset: cumq; eum ad domestici exempli memoriam, & ad unum dicto citius Metelli casum uel gloriosum, uel grauē conuertisset, collacrymauit, ut uir egregius, ac uere Metellus, totumq; se P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit. nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdem sanguinis potuit sustinere, & mecum absens beneficio redijt in gratiam. Quod certe, si est aliquis sensus in morte præclarorū uiroꝝ, cū omnibus Metellis, tum uero uni uiro fortissimo, & præstantissimo ciui grauißimum fratri suo fecit, socio laborū, periculorū, consiliorū meorū. Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tāquam totius Italiæ, atq; ipsius patriæ dexterā porrexerint Brundisini: cum ipsis nonis Sextilibus idem dies aduentus mei fuisset, * qui reditus natalis: idem carissimæ filiæ, quam ex grauißimo cum primū desiderio, luctuq; conplexi: idem etiam ipsius coloniæ Brundisinæ: idem* & salutis: cumq; me domus eadem optimorū, & doctissimorū uiroꝝ Lenij Flacci & patris, & fratris eius letissima accepisset, quæ proximo anno merens receperat, & suo præsidio periculoq; defenderat: cumq; itinere toto urbes Italiæ festos dies agere

agere aduentus mei uidebantur, uia & multitudine legato-
rum undiq; missorum celebrabatur: ad urbem accessus in-
credibili hominum multitudine & gratulatione florebat:
iter a porta, in Capitolium ascensus, domum reditus erat
eiusmodi, ut summa in lætitia illud dolorem, ciuitatem tam
gratam, tam miseram, atq; oppressam fuisse. Habes igitur,
quod ex me quaesisti, qui essent optimates: non est natio, ut
dixisti: quod ego uerbum agnoui. est enim illius, a quo uno
maxime P. Sextius se oppugnari uidet, hominis ciuis, qui
hanc nationem deleri, & concidi cupiuit: qui C. Caesarem,
mitem hominē, & a cæde abhorrentē saepe increpuit, saepe
accusauit, cum affirmaret, illum numquam, dum hæc natio
uiueret, sine cura futurū. nihil profecit de uniuersis: de me
agere nō destitit: me oppugnavit primum per indicem Vet-
tium, quem in concione de me, & de clarissimis uiris inter-
rogauit, in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo,
& crimine, ut a me inierit gratiam, quod me cum amplif-
simis, & fortissimis uiris congregauit. Sed postea mihi nul-
lo meo merito, nisi quod bonis placere cupiebam, omnes est
insidias sceleratissime machinatus. Ille ad eos, a quibus
audiebat, quotidie aliquid de me afferbat: ille hominem
mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat, ut me ad domum
metueret, atq; a me ipso caueret: ille se sic cum inimico meo
copularat, ut illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat
Sex. Clodius, homo ijs dignissimus, quibus cum uiuit, tabu-
lam esse, se scriptorem diceret, ille unus ordinis nostri, di-
scessu meo, luctu uestro palam exsultauit, de quo ego, cum
quotidie rueret, uerbum feci, iudices, nūquam: neq; putari,
cum omnibus machinis, ac tormentis, uis, exercitū, copijs
oppugnauer, de uno sagittario me queri conuenire. Acta
mea, ait sibi displicere, quis nescit? qui legem eā cōtemnat,

quæ dilucide netat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. In quo eius temeritatē satis mirari, indices, non queo. facit apertissime contra legem: facit is, qui neq; elabi ex iudicio iucunditate sua, neq; emitti gratia potest, neq; opibus, & potentia leges, ac iudicia perfringere. Quæ res hominem impellit, ut sit tam intemperans? ista nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam credo nactus est, speciosam, nobilem, gloriosam: norat studia populi: uidebat clamores, & concursus futuros. Hac expectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriæ, tenere se non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum esset ipse pulcherrimus. Si ob eam causam peccaret, & pro recenti populi Rom. in se beneficio, populari studio elatus, tamen ignosceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, sed est ergastulis emptos, nominibus gladiatorij ornarit, & sortito alios Samnites, alios Prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemptio, ne nō habitura sit exitū, pertimescit? Sed habet defensiones duas: primum, Do, inquit, bestiarios: lex est scripta de gladiatoribus. festiue. accipite aliquid etiam acutius. dicit, se non gladiatores, sed unum gladiatorem dare, & totam adilitatem in munus hoc transtulisse. Præclara adilitas, unus leo, ducenti bestiarij. Verum utatur hac defensione, cupio eum suæ causæ confidere. Solet enim tribunos plebis appellare. & ui iudicium disturbare, cum dissidit. quem non tam admiror, quod meam legem contemnat hominis inimici, quā, quod statuat omnino consularē legem nullam putare. Aciliam, Didiam, Liciniam, Iuniam contempsit. etiamne eius, quem sua lege, & suo beneficio ornatum, munitum, armatum solet gloriari, C. Caesaris legem de pecunijs repetundis non putat esse legem? & aiunt alios esse, qui acta Caesaris resim

rescindant, cum hac optima lex, & ab illo socero eius, & ab hoc affecla negligatur? Et cohortari ausus est accusator in hac causa uos, iudices, ut aliquando essetis seueri, aliquando medicinam adhiberetis reip. Non est ea medicina, cum sana parti corporis scalpellum adhibetur, atq; integer: carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur reipub. qui exsecrât pestem aliquam, tamquam strumam, ciuitatis. Sed, ut extremū habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciam, quam uos me tam attente audiendi, concludam illud de optimatibus, eorumque principibus, ac reip. defensoribus: uosq; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorum uestrorum imitationem excitabo: & qui ingenio, & uirtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor. Hæc est una uia, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris, a bonis uiris, sapientibus, & bene natura constitutis laudari, & diligere: nosse descriptionem ciuitatis a maioribus nostris sapientissime constitutam: qui, cum regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerunt, ut consilium senatus reip. præponerent sempiternum: deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo, aditusq; in illum summū ordinem omnium ciuium industria, ac uirtuti pateret. senatum reipub. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilij esse uoluerunt: senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem, & commoda tueri, atq; augere uoluerunt. hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates sunt, cuiuscumq; sint ordinis: qui autem præcipue suis ceruicibus tanta munia, atq; remp. sustinent, ij semper habiti sunt optimatum principes.

pes, auctores & conseruatores ciuitatis. Huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos, & subcundos labores: sed mihi omnis oratio est cum uirtute, non cum desidia: cum dignitate, non cum uoluptate: cum ijs, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuijs & delectationi natos arbitrantur. Nam, si qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs de diderunt, missos faciant honores, nec attingant remp. patiantur uiros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, que sola uere gloria nominari potest, expetunt, alij otium quærere debent, & uoluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimiciæ, subeundæ sæpe pro rep. tempestates: cum multis audacibus, improbis, nonnumquã etiam potentibus, dimicandum. Hæc audiuius de clarissimorum uirorũ consilijs, & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neq; eos in laude positos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionẽ, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui forteis, & claros uiros, & bene de rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt. leueis hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. At uero, qui horum impetus, & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi, consilijs audacium resisterunt: ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atq; imperij semper habiti sunt. Ac, ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc uitæ uiam pertimescat unus in hac ciuitate, quem quidem ego possim dicere, præclare uir de republica meritus L. Opimius indignissime concidit:

dit : cuius monumentum celeberrimum in foro, sepulcrum
 desertissimum in littore Dyrrachino relictum est. Atque
 hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Grac-
 chi, semper ipse populus Rom. periculo liberauit: alia qua-
 dam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. cæ-
 teri uero aut repentina ui perculsi, ac tempestate populari,
 per populum tamen ipsum recreati sunt, atque renocati,
 aut omnino inuulnerati, inuolatiq; uixerūt. At uero ij, qui
 senatus consilium, qui auctoritatem bonorum, qui instituta
 maiorum neglexerunt, & imperitia, aut concitata mul-
 titudini iucundi esse uoluerunt; omnes fere reipubl. penas
 aut presenti morte, aut turpi exsilio dependerunt. Quod
 si apud Athenienses, homines Græcos, longe a nostrorum
 hominum grauitate disiunctos, non deerant, qui rempub.
 contra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui
 ita fecerant, e ciuitate eijcerentur: si Themistoclem il-
 lum conseruatorem patriæ non deturruit a rep. defendenda
 nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatem paullo ante
 seruauat, nec Aristidis fuga, qui unus omnium iustissimus
 fuisse traditur: si postea summi eiusdem ciuitatis uiri, quos
 nominatim appellari non est necesse, propositis tot exem-
 plis iracundiæ, leuitatisq; popularis, tamen suam rempub.
 illam defenderunt: quid nos tandē facere debemus? primum
 in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo
 animi uidetur; tum in tanta gloria insistentes, ut omnia
 humana leuiora uideri debeant? deinde ad eam rempub. tuen-
 dam aggressi, quæ tanta dignitate est, ut eam defendentem
 occidere non aliud sit, quā oppugnantem rerum potiri? Ho-
 mines Græci, quos antea nominauī, inique a suis ciuibus
 dammati, atque expulsi, tamen, quia bene sunt de suis ciui-
 tatibus meriti, tanta hodie gloria sunt, non in Græcia solum.

sed etiam apud nos, atque in ceteris terris, ut eos, a quibus illi oppressi sunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. Quis Carthaginensium plaris fuit Hannibale consilio, uirtute, rebus gestis? qui unus cum tot imperatoribus nostris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit. Hunc sui ciues e ciuitate eiecerunt: nos etiam hostem litteris nostris, & memoria uidemus esse celebratum. Quare imitemur nostros Brutos, Camillos, Abalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc rempubl. stabiliuerunt: quos equidem in deorum immortalium cœtu, ac numero repono: amemus patriam, pareamus senatui, consulamus bonis: presentes fructus negligamus, posteritati, & gloriæ seruiamus: id esse optimum putemus, quod erit rectissimum: speremus, quæ uolumus, sed quod acciderit, feramus: cogitemus deniq; corpus uirorum fortium, magnorumq; hominum esse mortale, animi uero motus, & uirtutis gloriam sempiternam: neq; hanc opinionem si in illo sanctissimo Hercule consecratam uidemus, cuius corpore ambusto uitam eius, & uirtutem immortalitas excepisse dicitur, minus existimemus, eos, qui hanc tantam rempu. suis consilijs, ac laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut seruauerint, esse immortalem gloriam consecuturos. Sed me repente, iudices, de fortissimorum, & clarissimorum ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum aspectus in ipso cursu orationis repressit. uideo P. Sextium meæ salutis, uestre auctoritatis, publicæ causæ defensorem, propugnatorē, auctorem, reum uideo hunc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: uideo Milonem uindictæ uestre libertatis, custodem salutis meæ, subsidium afflictæ reip. extinctorē domi-

mestici latrocinij, repressorem cædis quotidianæ, defensorē
 templorum atq; tectorum, præsidium curiæ, sordidatum, &
 reum: video P. Lentulum, cuius ego patrem deum, ac parē-
 tem statuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq; no-
 strarum, in hoc misero squalore, & sordibus: cui superior
 annus diem & virilem patris, & prætextatam populi ius-
 dicio togam dedit, hunc hoc anno in hac toga, rogationis
 iniustissimæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo, &
 clarissimo ciue deprecantem. Atq; hic tot, & talium civiū
 squalor, hic luctus, hæc sordes susceptæ sunt propter unū me,
 quia me defenderunt, quia meum casum, luctumq; dolue-
 runt, quia me lugenti patriæ, flagitanti senatui, poscenti
 Italiæ, vobis omnibus oratibus reddiderūt. Quod tantū est
 in me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad vos
 indicia, litteras, cōfessiones cōmunis exitij detuli? cū parui
 vobis? At, si scelestum est, amare patriā, pertuli pœnarum
 satis: enersa domus est, fortuna vexata, dissipati liberi, rap-
 tata coniux, frater optimus, incredibili pietate, amore
 inaudito, maximo in squalore uolutatus est ad pedes inimi-
 cissimorum: ego pulsus aris, focus, dijs penatibus, distractus
 a meis, carui patriæ, quā (uti leuissime dicam) certe texe-
 ram: pertuli crudelitatem inimicorum, scelus infidelium,
 fraudem inuidorum. Si hoc non est satis, quod hæc omnia
 deleta videntur reditu nro, multo mihi, multo, inquam, iu-
 dices, præstat, in eandem illā recidere fortunam, quā tantā
 importare meis defensoribus, & conserratoribus calami-
 tatem. An ego in hac urbe esse possum, his pulsus, qui me
 huius urbis compotē fecerunt? non ero, non potero esse iu-
 dices: neq; hic umquā puer, qui his lacrymis, qua sit pietate
 declarat, amisso patre suo propter me ipsum, me incolu-
 mem videbit: nec, quotiescamque me uiderit, ingemiscet.

ac pestem suam, & patris sui sese dicet uidere. Ego uero uos in omni fortuna, quaecumque erit oblata, complectar: nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet, neq; eae nationes, quibus me senatus commendauit, quibus de me gratias egit, hunc exsulem propter me sine me uidebunt. Sed haec dii immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris, & P. Lentulus consul, atq; ipsa respub. qua nihil est sanctius, uestra potestate, iudices, commiserunt. uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare rempubl. potestis. Quare uos obtestor, atque obsecro, ut, si me saluum esse uoluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

IN VATINIUM.

O R A T I O XXXIII.

P. 29.

I tua tantummodo, Vatini, quid indignitas postularet, spectare uoluisssem, fecissem id, quod his uehementer placebat, ut te, cuius testimonium propter turpitudinem uitae sordisque domesticas nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem. nemo enim horum aut ita te refutandum, ut grauem aduersarium, aut ita rogandum, ut religiosum testem arbitrabatur. sed fui paullo in te intemperantior fortasse

tasse, quam debui. odio enim tui, in quo, etsi omnes propter
 meum in me scelus superare debeo, tamen ab omnibus pæ-
 ne uincor, sic sum incitatus, ut, cum te non minus contem-
 nerem, quam odissem, tamen uexatum potius, quam despe-
 ctum, uellem dimittere. Quare, ne tibi hūc honorē a me ha-
 beri forte mirere, quod interrogē, quē nemo congressu, ne-
 mo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignū
 putet: nulla me ad id causa impulsisset, nisi, ut ferocitatem
 tuam istam comprimerem, & audaciam frangerem, &
 loquacitatem paucissimis interrogationibus irretitam re-
 tardarem. Etenim debuisti, Vatini, etiam si falso uenisses
 in suspicionem P. Sextio, tamen mihi ignoscere, si in tanto
 hominis de me optime meriti periculo, & tempori, & eius
 uoluntati parere uoluisses: sed hestermo pro testimonio es-
 se mentitum, cum affirmares, nullum tibi omnino cum Al-
 binouano sermonem non modo de Sextio accusando, sed
 nulla numquam de re fuisse, paullo ante imprudens indica-
 sti, qui & T. Claudium tecum communicasse, & a te consi-
 lium P. Sextij accusandi petisse, & Albinouanum, quem
 antea uix tibi notum esse dixisses, domum tua uenisse, mul-
 ta tecum locutum dixeris: denique conciones P. Sextij scri-
 ptas, quas neq; nosset, neq; reperire posset, te Albinouano
 dedisse, easque in hoc iudicio esse recitatas. In quorum alte-
 ro es confessus, a te accusatores esse instructos, & subor-
 natos: in altero inconstantiam tuam, cum leuitate, tum
 etiam periurio implicatam refellisti: cum quem alienissi-
 mum a te esse dixisses, eum domi tue fuisse: quem præua-
 ricatorem ab initio iudicasses, ei, te, quos rogasset, ad accu-
 sandum libros dixeris dedisse. Nimirum es uehemens, feroxq;
 natura: non putas fas esse uerbum ex ore exire cuiusquam,
 quod non incundum, & honorificum ad aures tuas * ac-
 cedat.

cedat. uenisti iratus omnibus: quod ego, simul ac te aspexi, prius quam loqui cœpisti, cum ante Gellius, nutricula seditioforum omnium, testimonium diceret, sensi, atque pro uidi: repente enim te nunquam serpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti, ut * mihi renouatus ille tuus in te, ueterem meum amicum, sed tamen tuum familiarem defenderim, cum in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc utris, nonnumquā, defensio nunquam uituperari. Sed quæro a te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem aliquam Cornelius cōtra auspicia tulerit? nū Aeliam? num Fufiam legem neglexerit? num consuli uim attulerit? num armatis hominibus templū tenuerit? nū intercessorem ui deiecerit? num religiones polluerit? ararium exhauserit? remp. compilarit? tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. Codicem legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis suis, non recitandi causa legisse, sed recognoscendi: constabat tamen, Cornelium consilium illo die dimisisse, intercessionem paruisse. Tu uero, cui Cornelij defensio displicet, quam P. 30. causam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iam præscribis, quāto illis probro futurum sit, si te defenderint, cum tu mihi Cornelij defensionem in maledictis obijciendam putaris. Attamen hoc, Vatini, memento, paullo post istam defensionem meam, quam tu bonis uiris displicuisse dicis, me cum uniuerſi populi Rom. summa uoluntate, tum optimi cuiusq; singulari studio magnificentissime post hominum memoriam consulem factum, omniaq; ea me, pudenter uiuendo, consecutum esse, quæ tu impudenter uaticinando sperare te saepe dixisti. Nam, quod mihi discessum obiecasti meum, & quod horum, quibus ille dies acerbissimus fuit, qui idem tibi latissimus, luctum, & gemitum renouare

uoluisti, tantum tibi respondeo, me, cum tu, ceteraque reip.
pestes armorum causam quaereretis, & cum per meum
nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem princi-
pum ciuitatis exsorbere, crudelitatem uestram, odiumque
diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, sa-
turare cuperetis: scelus, & furorem uestrum cedendo ma-
luisse frangere, quam resistendo. Quare peto a te, ut mihi
ignoscas, Vatini, cum patriæ pepercerim, quam seruari am:
& si ego te perditorem, & uexatorem reip. fero, tu me
conseruatorem, & custodem feras. Deinde eius uiri disces-
sum increpas, quem uides omnium ciuium desiderio, ipsius
denique reipub. luctu esse reuocatum? At enim dixisti, non
mea, sed reip. causa homines de meo reditu laborasse. qua-
si uero quisquam uir excellenti animo in rempub. ingressus,
optabilius quidquam arbitretur, quam se a suis ciuibus
reip. causa diligere. Scilicet aspera mea natura, difficilis adi-
tus, grauis uultus, superba responsa, insolens uita, nemo hu-
manitatem meam, nemo consuetudinem, nemo consilium,
nemo auxilium requirebat: cuius desiderio (ut hæc minima
dicam) forum meæstum, muta curia, omnia denique bona-
rum artium studia siluerunt. Sed nihil sit factum mea caus-
sa: omnia illa senatusconsulta, populi iussa, Italiæ totius,
cunctarum societatum, collegiorum omnium decreta, de me
reip. causa esse facta fateamur. Quid ergo, homo imperi-
tissime, solidæ laudis, ac ueræ dignitatis præstantius mihi
potuit accidere? quid optabilius ad immortalitatem gloriæ,
atque ad memoriam mei nominis sempiternam, quæ omnes
hoc ciues meos iudicare, ciuitatis salutem cum mea unius
salute esse coniunctam? Quod quidem ego tibi reddo tuum.
nam ut tu me carum esse dixisti, senatus populoque Ro. non
tam mea causa, quam reip. sic ego te, quamquam sis omni
diri

divitate, atq; immanitate teterrimus, tamen dico esse odio civitati nō tam tuo quam reip. nomine. Atq; ut aliquando ad te ueniam, de me hoc sit extremum: quid quisq; nostrum de se ipse loquatur, non est sane requirendum: boni viri iudicent: id est maximi momenti, & ponderis. Duo sunt tempora, quibus nostrorum civium spectentur iudicia de nobis: unum honoris, alterum salutis. honos tali popul. Roma. voluntate paucis est datus, ac mihi: salus tanto studio civitatis nemini reddita. de te autem homines quid sentiant, in honore experti sumus, in salute expectamus. * Sed tamen ne me cum his principibus, qui adsunt P. Sextio, sed tecum homine uno non solum impudentissimo, atq; infimo conferram, de te ipso homine & arrogantissimo, & mihi inimicissimo, quæro, V. atini, utrū tandem putes huic civitati, huic reip. huic urbi, his tēplis, ærario, curiæ, viris his, quos uides, horum bonis, fortunis, liberis, civibus cæteris, denique deorum immortalium delubris, auspicijs, religionibus, melius fuisse, & præstabilius, me ciuē in hac civitate nasci, an te? cum mihi hæc responderis, aut ita impudenter, ut manus a te homines uix abstinere possint, aut ita dolenter, ut aliquando ista alia, quæ sunt inflata, rumpantur: tum memoriter respondeto ad ea, quæ de te ipso rogaro. Atq; illud tenebricosissimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, uicinos compilaris, matrem uerberaris: habeat hoc præmium tua indignitas, ut adolescentiæ turpitudine obscuritate, & sordibus tuis obtegatur. Quæsturam petisti cum P. Sextio, cum hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: ut de altero consulatu gerendo te diceres cogitare. Quæro abs te, teneasne memoria, cum P. Sextius quæstor sit cunctis suffragijs factus, tunc, te uix, inuitis omnibus, non populi benefi

P. 31.

beneficio, sed consulis, extremum adhaesisse? in eo magistratu, cum tibi magno clamore aquaria provincia sorte obtigisset, missusne sis a me consule Puteolos, ut inde aurum exportari, argentumque prohiberes? in eo negotio, cum te non custodem ad continendas, sed portitorem ad partendas merces missum putares, cumque omnium domos, apothecas, naues furacissime scrutarere, hominesque negotia gerentes iudicij iniquissimis irretires, mercatores e naue egredientes terreres, conscendentes morarere: teneasne memoria, tibi in conuentu Puteolis manus esse allatas? ad me consulem Puteolanorum querelas esse delatas? post quaesturam exierisne legatus in ulteriorem Hispaniam C. Cosconio proconsule? cum illuditer Hispaniense pedibus fere confici soleat; aut si quis nauigare uelit, certa sit ratio nauigandi; uenerisne in Sardiniam, atque inde in Africam? fuerisne, quod sine senatusconsulto tibi facere non licuit, in regno Hiempsalis? fuerisne in regno Mastanesosi? uenerisne ad fretum per Mauritaniam? quem scias umquam legatum Hispaniensem in illam provinciam istis itineribus peruenisse? Factus es tribunus plebis. (quid enim te de Hispaniensibus flagitijs tuis, sordidissimisque furtis interrogem?) quaro abs te primum, quod genus improbitatis, & sceleris in eo magistratu praetermiseris? Ac tibi iam inde praescribo, ne tuas sordes cum clarissimorum uirorum splendore permisceas. Ego te, quaecumque rogabo, de te ipso rogabo, neque te ex amplissimi uiri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham: omniaque mea tela sic in te conijcientur, ut nemo per tuum latus (quod soles dicere) sauicetur: in tuis pulmonibus, ac uisceribus haerebunt. Et, quoniam omnium rerum magnarum a dijs immortalibus principia ducuntur, uolo ut mihi respondeas tu, qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis

fff

doct

P.B.

doctissimi nomen tuis immanibus, & barbaris moribus
 prætereundum, quæ te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tan-
 tus furor, ut, cum inaudita, ac nefaria sacra suscepis, cum
 inferiorum animas elicere, cum puerorum extis deos ma-
 nes mactare soleas; auspicia, quibus hæc urbs condita est,
 quibus omnis resp. atq; imperium tenetur, contempseris? ini-
 tioque tribunatus tui senatui denuntiaris, tuis actionibus
 augurum responsa, atque eius collegij arrogantiam impe-
 dimentum non futuram? Secundum ea, quæro, seruari sine inco-
 fidem? num quando tibi moram attulerit, quo minus consi-
 lium aduocares, legemque ferres, quod eo die scires de celo
 esse seruatum? Et quoniam hic locus unus est, quem tibi cum
 Cesare communem esse dicas: se iungam te ab illo, non so-
 lum reip. causa, uerum etiam Caesaris; nequa ex tua summa
 indignitate labes illius dignitati aspersa uideatur. Primum
 quæro, num tu senatui causam tuam permittas, quod facit
 Caesar? deinde, quæ sit auctoritas eius, qui se alterius facto,
 non suo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me
 uera uox, & dicam sine cunctatione quod sentio) si iam
 uiolentior aliqua in re C. Caesar fuisset, si cum magnitudo
 contentionis, studiū gloriæ, præstans animus, excellens no-
 bilitas aliquo impulisset, quod in illo uiro & tum feren-
 dum esset, & maximis rebus, quas postea gessit, obliteran-
 dum: id tu tibi fuscifer sumes & Vatini latronis, ac sacri-
 legi uox audietur, hoc postulantis, ut idem sibi concedatur,
 quod Casari? sic enim ex te quæro: tribunus pleb. fuisti: se-
 iunge te a consule. collegas habuisti uiros fortes nouem: ex
 his tres erant, quos tu quotidie sciebas de celo seruare, quos
 irridebas, quos priuatos esse dicebas, de quibus duos præ-
 textatos sedentes uides, te adilitiam prætextatogam, quam
 frustra consecras, uendidisse: tertium scis, ex illo obfesse,

atq;

atq; afflicto tribunatu, cōsularem auctoritatem hominem
 esse adolescentem consecutum. Reliqui sex fuerunt, ex qui-
 bus partim plane tecum sentiebant, partim medium quen-
 dam cursum tenebant. omnes habuerunt leges promulga-
 tas: in his multas meus necessarius, etiam de mea senten-
 tia, C. Cosconius index noster: quem, tu disrumpis, cum adi-
 litium uides. Volo, uti mihi respondeas, num quis ex toto
 collegio legem sit ausus ferre prater unum te? quæ tanta in
 te fuit audacia? quæ tanta uis? ut, cum tui nouem collegæ
 sibi timendum esse duxerint, id unus tu emeris e cæno,
 omnium facile omnibus rebus infimus, contemnendum, de-
 spiciendum, irridendum putares? num quem post urbem
 conditam scias tribunum plebis egisse cum plebe, cum con-
 staret, seruatum esse de cælo? Simul etiam illud uolo, uti re-
 spondeas, cum, te tribuno plebis, esset etiam tum in repleta
 Aelia, & Fusia, quæ leges sæpe numero tribunitios furores
 debilitarunt, & represserunt, quas contra prater te nemo
 umquam est facere conatus: quæ quidem leges anno post,
 præsentibus in templo duobus non consulibus, sed prodi-
 toribus huius ciuitatis, ac pestibus, una cum auspicijs, cum P. B.
 intercessionibus, cum omni iure publico conflagrauerunt:
 ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, &
 consilium conuocare? num quem ex omnibus tribunis pleb.
 quicumq; seditiosi fuerint, tam audacem audieris fuisse, ut
 umquam contra legem Aeliam, aut Fusiam consilium con-
 uocaret? Quæro illud etiam ex te, conatusne sis, uolucrisne,
 deniq; cogitaris, (est enim res eiusmodi, ut, si tibi modo in
 mentem uenit, nemo sit, qui te ullo cruciatu esse indignum
 putet) cogitarisne in illo tuo intolerabili non regno (nam
 cupis id audire) sed latrocinio, augeri feri in Q. Metelli
 locum? ut, quicumque te aspexisset, duplicem dolorem, ge-
 fff 2 nitumq;

mitumq; susciperet, & ex desiderio clarissimi, & fortissimi
 cuius, & ex honore turpissimi, atq; improbiissimi. Adeone
 non labefactatam remp. te tribuno, neq; conqussatam ci-
 uitatem, sed captam hanc urbem, atq; eversam putares, ut
 augurem Vatinium ferre possemus? Hoc loco quero, si id,
 quod concupieras, augur factus esses: in qua tua cogitatione
 nos, qui te oderamus, uix dolorem ferebamus: illi autem,
 quibus eras in delicijs, uix risum tenebant: sed quero, si ad
 cetera uulnera, quibus putasti remp. deleri, hanc quoq; mor-
 tiferam plagam infixisses auguratus tui, utrum decreui-
 rus fueris id, quod augures omnes usq; a Romulo decreue-
 runt, Ioue fulgente, cum populo agi nefas esse; an quia tu
 semper sic egisses, auspicia fueris augur dissoluturus? Ac,
 ne diutius loquar de auguratu tuo, quod inuitus facio, ut re-
 corder ruinas reip. (neq; enim tu unquam, stante nō modo
 maiestate horum, sed etiam urbe, te augurem fore putasti)
 ueruntamē, ut somnia tua relinquam, ad scelera ueniam,
 uolo, uti mihi respondeas: cum M. Bibulum consulem, non
 P. 33. dicam bene de rep. sentientem, ne tu mihi homo potens iras-
 scare, qui ab eo dissensisti, sed hominem certe nusquam pro-
 gredientem, nihil in republ. molientem, tantum animo ab
 actionibus tuis dissidentem, cum eum tu consulem in uin-
 cula duceres, & a tabula Valeria collega tui mitti iube-
 rent, fecerisne ante rostra ponē continuatis tribunalibus,
 per quem consul populi Rom. moderatissimus, & constan-
 tissimus, sublato auxilio, exclusis amicis, uī perditorum ho-
 minum incitata, turpissimo, miserrimoq; spectaculo non in
 carcerem, sed ad supplicium, & ad necē duceretur? quero,
 numquis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit: ut scia-
 mus, utrum ueterum facinorum sis imitator, an inuentor
 novorum? Idemq; tu cum his, atq; huiusmodi consilijs, ac
 facino

facinoribus nomine C. Caesaris clementissimi, atq; optimi
 uiri, scelere uero, atq; audacia tua, M. Bibulum foro, cum ia,
 templis, locis publicis omnibus expulisses, inclusum domi
 contineres, cumq; non maiestate imperij, non iure legū, sed
 ianua praesidio, & parietum custodijs consulis uita tege-
 retur; miserisne uiatorem, qui M. Bibulum domo ui extra-
 heret, ut,* quod est in priuatis, semper seruatum, id te tri-
 buno pleb. consuli domus exsilium esse non possit? simulq;
 mihi respondeto tu, qui nos, qui de communi salute consen-
 timus, tyrannos uocas, fuerisne non tribunus pleb. sed into-
 lerandus ex ceno nescio quo, atq; ex tenebris tyrānus? qui
 primum eam remp. quae auspicijs inuentis constituta est:
 iisdem auspicijs sublati, conarere peruertere: deinde san-
 ctissimas leges, Aeliam, & Fusiam dico, quae in Graccho-
 rum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in collusione
 Drusi, & in contentione Sulpicii, & in cruore Cinnae, &
 inter Sullana arma uixerunt, solus conculcaris, ac pro ni-
 hilo putaris: qui consulem morti obieceris, inclusum obse-
 deris, extrahere ex suis tectis conatus sis: qui in eo magi-
 stratu non modo emerferis ex mendicitate, sed etiam diui-
 tijs nos iam tuis terras: fuerisne tanta crudelitate, ut de-
 lectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua
 rogatione conareris? Cum L. Vettium, qui in senatu con-
 fessus esset, se cum telo fuisse, Cn. Pompeio summo, & cla-
 rissimo ciui suis manibus necem asferre uoluisse, concionem
 produxeris, indicem in rostris, in illo, inquam, augura-
 to templo, ac loco collocaris, quo auctoritatis exquiren-
 dae causa ceteri tribuni pleb. principes ciuitatis producere
 consueuerunt, ibi tu indicem Vettium, linguam, & uocem
 suam scelerei, & menti tuae praebere uoluisti, ut diceret L.
 Vettius in concione tua, rogatus a te, se auctores, & im-

pulsores, & socios habuisse sceleris illius eos viros, quibus
 e ciuitate sublatis, quod tu eo tempore molirebare, ciuitas
 stare non posset? M. Bibulum, cuius inclusione contentus nō
 eras, interficere uolueras, spoliaueras consulatu, patria pri
 uare cupiebas: L. Lucullum, cuius tu rebus gestis, quod ipse
 ad imperatorias laudes a puero uideli et spectaras, uebe
 mentius inuidebas: C. Curionem, perpetuum hostem impro
 borum omipium, auctorem publici consilij libertate commu
 ni tuenda maxime liberum cum filio principe iuuentutis,
 cum rep. coniunctiore etiam, quam ab illa atate postulan
 dum fuit, delere uoluisti: L. Domitium, cuius dignitas, & splē
 dor præstringebat, credo, oculos Vatinij, quem tu propter
 commune odium in bonos oderas, in posteriū autem propter
 omnium spem, quæ de illo est, atq; erat, ante aliquanto ti
 mebas: L. Lentulum, hunc iudicem nostrum, flaminē Mar
 tiale, quod erat eo tempore Gabinij tui competitor, eius
 dem Vettij indicio opprimere uoluisti. qui si tum illam la
 bem, pestemq; uicisset, quod ei tuo scelere non licuit, resp.
 P. 34. uicta non esset. Huius etiam filium eodem indicio, & crimi
 ne ad patris interitum aggregare uoluisti: L. Paullum, qui
 tum quæstor Macedoniam obtinebat, quæ ciuem! quem ui
 rum! qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes
 legibus exterminarat, hominem ad conseruandam romp.
 natum, in idem Vettij indicium, atq; in eundem hunc nume
 rum congregasti. Quid ego de me querar, qui etiam gra
 tias tibi agere debeo, quod me ex fortissimorum ciuium nu
 mero seiungendam non putaris? Sed qui fuit ille tantus fur
 or tuus, ut, cum iam Vettius ad arbitriū tuum perorasset,
 & ciuitatis lumina notasset, descendissetq; de rostris, eum
 repente reuocares, colloquerere, populo Ro. uidente? deinde
 interrogares, et quosnā alios posset nominare? inculcarisne
 ut

ut C. Piso
 pia opti
 pietate
 dies ac
 risque
 amplissi
 sumas qu
 conuicio
 Vettion
 ris in te
 usurpas
 omnes in
 tuisse, qu
 stratus
 tonius re
 postea qu
 tuam pol
 clusus m
 tate legis
 ximo. pr
 summa
 tore, con
 tionē re
 num a
 ximis,
 non mo
 tuum m
 ses mi
 Ac non
 solatur
 nō in san

ut C. Pisonem generū meum nominaret? qui in summa copia optimorum adolescentium, pari continentia, uirtute, pietate reliquit neminem: itemq; M. Laterensem, hominem dies, ac noctes de laude, & de rep. cogitantem? promulgarisne impurissime, & perditissime hostis, quæstionem de tot amplissimis, & talibus uiris? indici Vettio præmia amplissima: quibus rebus omnium mortalium non uoluntate, sed conuicio repudiatis, fregerisne in carcere ceruices ipsi illi Vettio, ne quod iudiciū corrupti iudicii extaret, eiusq; sceleris in te ipsum quæstio flagitaretur? Et, quoniam crebro usurpas, legem te de alternis consilijs reiiciendis tulisse; ut omnes intelligant, te ne recte quidem facere sine scelere potuisse, quæro, cum lex esset æqua promulgata initio magistratus, multas etiā alias tulisses, expectarisne, dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum, & Q. Claudium? & posteaquam ille est reus factus, statim tuleris in eum, qui tuam post legem reus factus esset: ut homo consularis exclusus miser pūcto temporis spoliaretur beneficio, & equitate legis tuæ. Dices familiaritatem tibi fuisse cum Q. Maximo, præclara defensio facinoris tui, nam Maximus quidem summa laus est, sumptis inimicij, suscepta caussa, quasi-tore, consilioq; delecto, commodiorem inimico suo* contentionē reiectionis dare noluisse: nihilq; Maximus fecit alienum aut sua uirtute, aut illis uiris clarissimis Paullis, Maximis, Africanis, quorū gloriam huius uirtute renouatam non modo speramus, uerum etiam iam uidemus. tua fraus, tuum maleficiū, tuū scelus illud est, te id, quod promulgasses misericordiæ nomine, ad crudelitatis tempus distulisse. Ac nunc quidē C. Antonius hac una re miseriam suam consolatur, quod imagines patris, & fratris sui, fratrisq; filiam, nō in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quam uidere.

uidere. Et, quoniam pecunias aliorum despicis, de tuis diu-
 tijs intolerantissime gloriaris: uolo, ut mihi respondeas, fe-
 cerisne fœdera tribunus pleb. cum ciuitatibus, cū regibus,
 cū tetrarchis? erogarisne pecunias ex aerario tuis legibus?
 eripuerisne partes illo tempore carissimas partim a Cas-
 sare, partim a publicanis? Quæ cum ita sint, quæro ex te, sisne
 ex pauperrimo diues factus illo ipso anno, quo lex lata est
 de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere pos-
 sent, a te non modo nostra acta, quos tyrannos uocas, sed
 etiam amicissimi tui legem esse contemptā. Apud quem tu
 etiam nos criminari soles, qui illi sumus amicissimi, cum tu
 ei contumeliosissime toties maledicas, quoties illi affinem te
 esse dicis. Atq; illud etiā scire ex te cupio, quo consilio, aut
 qua mente feceris, ut in epulo Q. Arrii familiaris mei cum
 toga pulla accumberes? quem umquam uideris? quæ audieris?
 quo exemplo, quo more feceris? Dices, supplicationes
 p. 35. te illas non probasse. optime, nulla fuerint supplicationes.
 Videsne, ne nihil de anni illius causa, nihil de eo, quod tibi
 cum summis uiris cōmune esse uideatur, sed de tuis proprijs
 sceleribus ex te querere? nulla supplicatio fuerit. cedo, quis
 umquam cenauit atratus? ita enim illud epulū est funebre,
 ut munus sit funeris, epulæ quæ de ipsa dignitatis. Sed omit-
 to epulum, pop. Rom. festum diem, argento, ueste, omni ap-
 paratu, ornatuq; uiuendo: quis umquam in lectu domestico,
 quis in funere familiari cenauit cum toga pulla? cui de bal-
 neis exeunti, præter te, toga pulla umquā data est? cum tot
 hominū millia accumberēt, cū ipse epuli dominus Q. Arrius
 albatuſ esset, tu in templū Castoris te cum C. Fidulo atrato,
 caterisq; tuis sujs funestū intulisti. quis tum nō ingemuit?
 quis non doluit reip. casum? quis sermo alijs in illo epulo
 fuit, nisi hanc tantam, & tam grauem ciuitatem subie-

Et am

Etiam esse non modo furori, uerū etiam irrisiōi tuæ? Hunc tu morem ignorabas? numquam epulū uideras? numquam puer, aut adolescens inter* coeuos fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi paulo ante ex epulo magnificentiſſimo famem illam ueterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras dominū cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuū? quæ te tanta tenuit amentia, ut tu, niſi id feciſſes, quod fas non fuit, niſi uiolaſſes templam Caſtoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem ueterem, eius qui te inuitat auctoritatem, parū putares teſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas non* putare? Quæro illud etiam ex te, quod priuatus amiſiſti in quo certe iam tibi dicere non licebit, cū clariſſimis uiris cauſſam tuam eſſe coniunctā? poſtulatūſne ſis lege Licinia, & Iulia? edixeritne C. Memmius prætor ex ea lege, ut adeſſes die triceſimo? cū is dies ueniſſet, feceriſne, quod in hac rep. non modo factum ante numquam eſt, ſed in omni memoria ſit omnino inauditū? appellariſne tribunos pleb. ne cauſſam diceres? leuius dixi quāquā idipſum eſſet & nouū, & non ferendū) ſed appellariſne nominatim peſtem illius anni, furiam patriæ, tempeſtatem reip. Clodium? qui tamen cum iure, cum more, cum poteſtate iudiciū impedire non poſſet, rediit ad illam uim, & furorem ſuum, ducemque ſe militibus tuis præbuit. In quo ne quid a me dictum in te potius putes, quam abs te eſſe quaſitum, nullum onus imponā mihi teſtimoniū: quæ mihi breui tempore ex eodem iſto loco uideo eſſe dicenda, ſeruabo: teq; non arguam, ſed, ut in cæteris rebus feci, rogabo. Quæro ex te, Vatini, num quis in hac ciuitate poſt urbem conditam tribunos pl. appellari, ne cauſſam diceret? nū quis reus in tribunal ſui quaſitoris aſcēderit, cumq; ui deturbari? ſubſellia diſſipari? urnas deleuerit? eas denique omnes res

fff s in

P.B.

in iudicio disturbando commiserit, quarum rerum causa iudicia sunt constituta? sciasne tum fugisse Memmium? accusatores esse tuos de tuis tuorumque manibus ereptos? indices questionum de proximis tribunalibus esse depulso? in foro, in luce, inspectante populo Romano, questionem, magistratus, morem maiorum, leges, iudices, * scelerrum poenam esse sublatam? haec omnia sciasne diligentia C. Memmij publicis tabulis esse notata, atque testata? Atque illud etiam quero, quod posteaquam es postulatus, ex legatione redicris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur; teque, cum tibi, utrum uelles, liceret, dictitaris, causam dicere maluisse; qui consentaneum fuerit, cum legationis perfugio uti noluisse, appellatione improbiissima te ad auxilium nefarium confugisse? Et, quoniam legationis tuae facta mentio est, uolo etiam audire de te, quo tandem senatus consulto legatus sis? de gestu intelligo, quid respondeas: tua lege dicis, esse igitur patriae certissimus parricida? sperasne id, ut patres conscripti ex rep. funditus tollerentur? ne hoc quidem senatui relinquebas, quod nemo umquam ademit, ut legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeone tibi sordidum consilium publicum uisum est? adeo afflictus senatus, adeo misera, & prostrata resp. ut non nuntios pacis, ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij auctores, non ministros muneris prouincialis senatus more maioris diligere posset? eripueras senatui prouinciae decernendae potestatem, imperatoris deligendi iudicium, aerarij dispensationem: quae numquam sibi popul. Rom. appetiuit; qui numquam haec a summi consilij gubernatione auferre conatus est. Age, factum est horum aliquid in alijs: raro. sed tamen factum est, ut populus deligeret imperatorem. quis legatos umquam audiuit sine senatus consulto? ante te ne-

mo. post continuo fecit idem in duobus prodigijs reip. Clodius. quo etiam maiore es malo mactandus, quod non solum facto tuo, sed etiam exemplo remp. uulnerasti; neque tantum es improbus ipse, sed etiam alios docere uoluisti. Atq; illud etiam audire a te cupio, quare, cum ego legem de ambitu ex S. C. tulerim sine uis, tulerim saluis auspicijs, tulerim salua lege Aelia, & Fufia, tu eam esse legem non putes? praesertim, cum ego legibus tuis, quoquo modo late sint, paream. Cum mea lex dilucide uetet, biennio, quo quis petat, petiturus sit, gladiatores dare, nisi ex testamento praestituta die: quae tanta in te sit amentia, ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare? num quem putes illius tui ceterissimi gladiatoris similem tribunum pleb. posse reperiri, qui se interponat, quo minus reus mea lege fias? Ob haec omnes res scias, te seuerissimorum hominum Sabinorum, fortissimorum uiro- rum Marcorum, & Pelignorum P. B. tribulum tuorum, iudicio notatum: nec post Romam conditam, praeter te tribulem quēquam, tribum Sergiam perdidisse. Ac, si haec omnia contemnis, ac despicias, quod ita tibi persuaseris, ut palā dictitas, te dijs, hominibusq; inuitis, amore in te incredibili quodam C. Caesaris, omnia, quae uelis, consecuturū: ecquid audieris, ecquisnam tibi praedixerit C. Caesarē nuper Aquileiae, cum de quibusdā esset mētio facta, dixisse C. Albiū praeteritum permolestē tulisse, quod in homine summam fidem, probitanterq; cognoscet; grauiusq; etiā se ferre, praetorem aliquē esse factum, qui a suis rationibus dissensisset? tum quae fuisse quendam, de Vatiniū quemadmodū ferret: ipsum respondisse, Vatiniū in tribunatu gratis nihil fecisse: qui omnia in pecunia posuisset, bonore animo aequo carere debere? Quod si ipse, qui te sua dignitatis augendae causa periculo tuo, nullo suo delicto ferri

prae

precipitem, est facile passus; tamē te omni honore indignis-
 simum indicat: si te vicini, si affines, si tribules ita oderunt,
 ut repulsam tuā triumphū suum duxerint, si nemo aspicit,
 quin ingemiscat, nemo mentionem facit, quin exsecratur, si
 uitant, fugiunt, audire de te nolunt: cum uiderūt, tanquam
 auspicium malum detestantur: si cognati respuunt, tribules
 exsecrantur, vicini metuunt, affines erubescunt; si struma
 deniq; ab ore improbo demigrarunt, & alijs iam se locis
 collocarunt: si es odium publicum populi, senatus, uniuerso-
 rum hominum: quid est, quamobrem praturam potius ex-
 optes, quam mortem? praesertim, cum popularem te uelis
 esse, neq; ulla in re populo gratius facere possis. Sed, ut ali-
 quando audiamus, quam copiose ad interrogata respon-
 deas, cōcludam iam interrogationē meam, teq; in extremo
 panca de ipsa causā rogabo. Quero, quae tanta in te uani-
 tas, tāta leuitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Annium iisdem
 uerbis laudares, quibus eum laudare & boni uiui, & boni
 ciues consueuerūt, cum in eundē nuper ab eadem illa tetr-
 rima furia productus ad populum cupidissime falsum te-
 stimonium dixeris? An erit haec optio, & potestas tua, ut,
 cum Clodianas operas, & facinorosorum hominū, & per-
 ditorum manum uideris, Milonem dicas, id quod in cōcione
 dixisti, gladiatoribus, & bestiarijs obsedissem remp. cū autem
 ad tales uiros ueneris, non audeas ciuē singulari uirtute, fi-
 de, constantia uituperare? Sed, cum T. Annium tantopere
 laudes, & clarissimo uiro nonnullam laudatione tua labe-
 culā aspergas (in illorum enim numero manuit T. Amius
 esse, qui a te uituperantur) uerum etiam quero, cum in rep.
 administranda T. Annio cum P. Sextio consiliorum om-
 nium societas fuerit (id quod non solum bonorum, uerum
 etiam improborum iudicio declaratum est: est enim

reus uterque ob eandem causam, & eodem crimine: alter die dicta ab eo, quem tu unum improbiorem esse, quam te, numquam soles confiteri: alter tuis consilijs, illo tamen adiuuante) quero, qui possis eos, quos crimine coniungis, testimonio disjungere? Extremum illud est, quod mihi abs te responderi uelim: cum multa in Albinouanum de prauaricatione diceres, dixerisne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sextium de ui reum fieri? quauis lege, quouis crimine accusandum potius fuisse? etiam illud dixeris, causam Milonis fortissimi uiri coniunctam cū hoc existimari? quæ pro me a Sextio facta sint, bonis esse grata? Non coarguo inconstantiam orationis, ac testimonij tui. quas enim huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus uerbis testimonij dixisti: quicum autem eius causam periculumq; coniungis, eum summis laudibus extulisti. Sed hoc quero, num P. Sextium, qua lege accusandū omnino fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere? aut, si te in testimonio consuli nolis, ne quid tibi auctoritatis a me tributum esse uideatur, dixerisne in eum testimonium de ui, quem negaris reum omnino de ui fieri debuisse?

PRO M. COELIO.

P. B.

ORATIO XXXIIII.

In quis iudices, forte nunc adsit ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ: miretur profecto, quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ, quod diebus festis, ludisque publicis, omnibus negotijs forensibus intermissis, unum hoc iudi

dicium exerceatur: nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto, ciuitas stare non possit: idem, crim audiatur, esse legem, quæ de seditiosis, consceleratisq; cinibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus uim attulerint, remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet, crimē quod uersetur in iudicio, requirat. cum audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam uim in iudicium uocari: sed adolescentem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab eius filio, quem ipse in iudicium & uocet, & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: Atracini illius pietatem non reprehendat; muliebrem libidinem comprimendam putet; uos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in communi quidem otio liceat esse. Etenim, si attendere, diligenter, existimare uere de omni hac causa uolueritis, sic constituetis iudices, nec descendurum quemquam ad hanc accusationem fuisse, cui utrum uellet liceret, nec cum descendisset, quidquam habiturum spei, fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine, & nimis acerbo odio nitetur. sed ego Atracino humanissimo, atq; optimo adolescenti, meo necessario ignosco, qui habet excusationem uel pietatis, uel necessitatis, uel ætatis. si uoluit accusare, pietati tribuo: si iussus est, necessitati: si sperauit aliquid, pueritiæ.

P. 38. ceteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum. Ac mihi quidem uidetur, iudices, hic introitus defensionis, adolescentiæ M. Cælij maxime conuenire, ut ad ea, quæ accusatores deformandi huius causa, detrahenda, spoliandaq; dignitatis gratia dixerunt, primum respondeā. Obiectus est pater uarie, quod aut parum splendidus ipse, aut parū pie tractatus a filio diceretur. de dignitate Cælius notis, ac maioribus natu, etiam sine mea oratione, tacitus facile ipse respondet. quibus autem propter senectutem, quod

quod iamdiu minus in foro nobiscum uersatur, * non aequè est cognitus, hi sic habeant: quacunque in equite Romano dignitas esse possit, quæ certe potest esse maxima, eam semper in M. Caelio habitam esse summam, hodieque haberi non solum a suis, sed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de causa esse notus. Equitis autem Romani esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neq; his iudicantibus oportuit, neq; defendentibus nobis. Nam, quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certe parētis, quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parētes sentiāt, lacrymæ matris, incredibilisq; meror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cernitis, luctusque declarat. Nam, quod est obiectum, municipibus esse adolescentem non probatum suis, nemini umquam præsentis Puteolani maiores honores habuerunt, quam absenti M. Caelio: quem & absentem in amplissimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iidemq; nunc lectissimos uiros, & nostri ordinis, & equites Roma. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauissima, atq; ornatissima laudatione miserunt. Videor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ, quæ firmissima sunt, si nitantur iudicio suorum. neque enim uobis satis commendata huius ætas esse posset, si non modo parenti tali uiro, uerum etiam municipio tam illustri, ac tam graui displiceret. Equidē, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam: & meus hic forensis labor, uitæq; ratio dimanauit ad existimationem hominum paulo latius commendatione, ac iudicio meorum. Nam, quod obiectum est de pudicitia, quodque omnium accusatorum non criminibus, sed uocibus maledictisque celebratum est, id numquam tam acerbe feret M. Caelius, ut eum peniteat, non

P.B.

non deformem esse natum. sint etenim ista maledicta per-
uulgata in omnes, quorū in adolescentia forma, & species
fuit liberalis. sed aliud est maledicere, aliud accusare. accu-
satio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet,
argumento probet, teste confirmet: maledictio autem nihil
habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulantius
* iactatur, cōiucium: si facetius, urbanitas nominatur. Quā
quidem partē accusationis admiratus sum, & moleste tu-
li potissimum esse Atracino datam. neq; enim decebat, neq;
ætas illa postulabat, neq; id quod animaduere poteratis,
pudor patiebatur optimi adolescentis, in tali illum oratio-
ne uersari. Vellem aliquis ex uobis robustioribus hunc ma-
ledicendi locum suscepisset: aliquanto liberius, & fortius,
& magis more nostro refutaremus istam maledicendi li-
centiam. tecū, Atracine, agam lenius, quod & pudor tuus
moderatur orationi meæ; & meum erga te, parentemque
tuum beneficium tueri debeo. illud tamen te esse admoni-
tum uolo: primū qualis es talem te * esse existimes: ut, quā-
tum a rerum turpitudine abes; tantum te a uerborum liber-
tate seiungas: deinde, ut ea in alterum ne dicas, quæ, cum
P. 39. tibi falso responsa sint, erubescas. quis est enim, cui uia ista
non pateat? qui isti ætati non possit, quam uelit petulanter,
etiam si sine ulla suspitione, at non sine argumento maledi-
cere? Sed istarum partium culpa est eorum, qui te agere
uoluerunt: laus pudoris tui, quod ea te inuitum dicere ui-
debamus: ingenij, quod ornate, politeque dixisti. Verum ad
istam omnem orationem breuis est defensio, nā quoad ætas
M. Cælij dare potuit isti suspitioni locum, fuit primum ip-
sius pudore, deinde etiam patris diligentia, disciplinaque
munita: qui ut huic uirilem togam dedit, n̄hil d'eam hoc
loco de me: tantum sit, quantum uos existimatis: hoc di-
cam,

eam, hunc a patre continuo ad me esse deductū. nemo hunc M. Caelium in illō ætatis flore uidit, nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Crassi castissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur. Nā quod Catilinæ familiaritas obiecta Caelio est, longe ab ista suspitione abhorreere debet. hoc enim adolescente, scitis consulum mecum petisse Catilinam. ad quem si accessit, aut si a me discessit umquā (quamquam multi boni adolescentes illi homini nequam, atque improbo studuerunt) tum existimetur Caelius Catilinæ nimium familiaris fuisse. At enim postea scimus, & uidimus esse hunc in illius amicis. quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua spōte infirmum, aliorum libidine infestum est, id hoc loco defendo. fuit assiduus mecum, prætor me: non nouerat Catilinam: Africam tum prætor ille obtinebat: secutus est annus: causam de pecunijs repetendis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quidem uenit umquam. deinceps fuit annus, quo ego consulum petui: petebat Catilina mecum: numquam ad illum accessit, a me numquam recessit. Tot igitur annos uersatus in foro sine suspitione, sine infamia, studuit Catilinæ, iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendā illam ætatem fuisse? Nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus, & ut exercitatione, ludoque campestri tunicati uteremur: eademq; erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castræsis ratio, ac militaris. qua in ætate, nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderat, quoquo modo a suis custoditus esset, tamen infamiam ueram effugere non poterat. Sed, qui prima illa initia ætatis integra, atq; inuiolata persitisset, de eius fama, ac pudicitia, cum is iam se corroborauisset, ac uir inter

P. B.

uiros esset, nemo loquebatur. Studuit Catilina, cum iam aliquot annos esset in foro Caelius, & multi hoc idem ex omni ordine, atq; ex omni atate fecerūt, habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror, permulta maximarum non expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis; & quidē optimis se uiris deditum esse simulabat. erant apud illū illecebra libidinum multa; erant etiam industria* quidam stimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illam; uigebant etiam studia rei militaris. neq; ego umquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs, diuersisq; inter se pugnantibus natura studijs, cupiditatibusq; conflati. Quis clauioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partiū aliquando? quis tatrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? Illa uero, iudices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat, seruire temporibus suorū omnium, pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiam, si opus esset, & audacia: uersare suam naturam, & regere ad tempus, atq; huc, & illuc torquere, & flectere. cum tristibus seuerere, cum remissis iucunde; cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter; cum facinorosis audacter, cum libidinosi luxuriose uiuere. Hac ille tam uaria, multiplicique natura, cum omnes omnibus ex terris homines improbos, audacesq; collegerat; tum etiam multos fortes uiros, & bonos specie quadam uirtutis assimulata tenebat. neq; umquam ex illo delendi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot uitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis, & patientia radicibus niteretur. Quare

ista

istā conditio, iudices, respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. est enim commune cum multis & cum quibusdam etiam bonis, me ipsum, me, inquam, quōdam pene ille decepit, cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiusq; cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur, cuius ego facinora oculis prius, quam opinione, manibus ante, quam suspitione deprehendi, cuius in magnis cateruis amicorum, si fuit etiam Cælius, magis est, ut ipse moleste ferat errasse se, sicut & nonnumquam in eodem homine me quoq; erroris mei pœnitet, quam ut istius amicitie crimē reformidet. Itaq; a maledictis pudicitia ad coniurationis inuidiā oratio est uestra delapsa, posuistis enim, atq; id tamen titubanter & strictim, coniurationis hunc, propter amicitiam Catilinæ, participem fuisse, in quo non modo crimen non hæ- P. B. rebat, sed uix disertī adolescentis cohærebat oratio. Qui enim tantus furor in Cælio? quod tantum aut in moribus, naturaq; uulnus, aut in re, atq; fortuna? ubi deniq; in istā suspitione est Cælij nomen auditum? Nimum multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico, non modo si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius scelevis fuisset, numquam coniurationis accusatione adolescentiam suam potissimum cōmendare uoluisset, quod, haud scio an de ambitu, & de criminibus istius sodalium, ac sequestrum, quonia in huc incidi, similiter respondendum putem, numquam enim tam Cælius amens fuisset, ut si se isto infinito ambitu commaculasset, ambitus alterum accusaret, neq; enim eius facti in altero suspitionē quæreret, cuius ipse sibi perpetuā licentiam optaret: nec si sibi semel periculum ambitus subeundem putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine arcesceret, quod quamquam nec sapienter, & me inuito facit, tamen est eiusmodi * cupiditatis, ut magis insectari al-

terius innocentiam, quam de se timide cogitare uideatur.
 Nam quod *as* alienum obiectum est, sumptus reprehensi
 tabula flagitat: uidete quam pauca respondeam. Tabulas
 qui in patris potestate est, nullas confecit: uersuram num-
 quam omnino fecit ullam. Sumptus unius generis obiectus
 est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare.
 Nunc denum intelligo, P. Clodij insulam esse uenalem, cu-
 ius hic in *ædiculis* habitet, decem, ut opinor, millibus: uos
 autem, dum illi placere uultis, ad tempus ei *mēdacium* ue-
 strum accommodauistis. Reprehendistis, a patre quod se-
 migrarit. quod quidem iam in hac ætate minime reprehen-
 P. 41. dendum est, qui, cum ex reip. causa esset mihi quidem mo-
 lesta, sibi tamen gloriosam uictoriam consecutus, & per
 ætatem magistratus petere posset; non modo permittente
 patre, sed etiam suadente, ab eo semigravit. & cum domus
 patris a foro longe abesset; quo facilius, & nostras obire
 domos, & ipse a suis coli posset, conduxit in palatio non
 magno domum. Quo loco possum dicere id, quod uir cla-
 rissimus, M. Crassus, cum de aduentu regis Ptolemæi que-
 reretur, paullo ante dixit, " Utinam ne in nemore Pelio.
 At longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret:
 " Nam numquam *hera* errans hanc molestiam nobis exhi-
 beret, " Medea animo ægra, amore seuo saucia. Sic enim,
 iudices, reperietis (quod, cum ad id loci uenero, ostendam)
 hanc Palatinam Medeam, migrationemq; huic adolescenti
 causam siue malorum omnium, siue potius sermonis fuisse.
 Quamobrem illa, quæ ex accusatorum oratione præmuni-
 ri iam, & fingi intelligebam, fretus uestra prudentia, iudi-
 ces, non pertimesco. Aiebant enim fore testem senatorem,
 qui se pontificis comitijs pulsatum a Cælio diceret. a quo
 queram, si proderit: primum, cur statim nihil egerit? deinde,
 si id

si id quæri, quam agere maluerit, cur productus a uobis
 potius, quam ipse per se? cur tanto post potius, quam con-
 tinuo, quæri maluerit? si mihi ad hæc acute, arguteq; respõ-
 derit, tum quæram deniq; ex quo iste fonte senator ema-
 net: nam, si ipse oriatur, & nascetur ex sese, fortasse, ut so-
 leo commouebor, sin autem ut riuulus accersitus, & ductus
 ab ipso capite accusationis uestre, latabor, cum tanta gra-
 tia, tantisq; opibus accusatio uestra nitatur, unum senato-
 rem solum esse, qui uobis gratificari uellet, inuentum. Nec
 tamen illud genus alterum nocturnorum testiũ pertimesco. P. E.
 est enim dictũ ab illis, fore, qui dicerent, uxores suas a cena
 redeunteis attrectatas esse a Cælio. graues erunt homines,
 qui hoc iurati dicere audeant: cum sit his confitendum, ni-
 quam se ne congressu quidem, & constituto cœpisse de tan-
 tis iniurijs experiri. Sed totum genus oppugnationis hu-
 ius, iudices, & iam prospicitis animis, & cum inferetur,
 propulsare debebitis: non enim ab iisdem accusatur M. Cæ-
 lius, a quibus oppugnatur. palam in eum tela iaciuntur,
 clam subministrantur. Neq; id ego dico, ut inuidiosum sit in
 eos, quibus gloriosum hoc etiam esse debet. funguntur offi-
 cio defendunt suos: faciunt, quod uiri fortissimi solent. læsi
 dolent, irati efferuntur, pugnant lacessiti. sed uestre sapien-
 tiæ tamen est, iudices, non si causa iusta est uiris fortibus
 oppugnandi M. Cælium, ideo uobis quoq; uos causam pu-
 tare esse iustam, alieno dolori potius, quam uestre fidei
 consulendi. Quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ stu-
 dia, quæ uarietas hominum, uidetis. ex hac copia, quã mul-
 tos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis,
 disertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, uliro se offerre
 soleant, operam nauare, testimonium polliceri? hoc ex ge-
 nere si qui se in hoc iudiciũ forte proiecerint, excludito-

te eorum cupiditatem, iudices, sapientia uestra: ut eodem tempore huius saluti, & religioni uestra, & contra periculossimas hominum potestas conditioni omnium ciuium prouidisse uideamini. Equidem uos abduam a testibus, neq; huius iudicii ueritatem, quae mutari nullo modo potest, in uoluntate testium collocari sinam: quae facillime effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri potest. argumentis agemus: signis omni luce clarioribus crimina resellemus: res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione pugnabit.

P. 42. Itaq; illam partem causae facile patior grauius, & ornate a M. Crasso peroratam, de seditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, & de bonis Pallaeuella dictum esset, ab eodem etiam de Dione, de quo ipso tamen quid est, quod expectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? Etenim reus, qui dictus est, & adiutor fuisse, & conscius, P. Ascitius, is iudicio est liberatus, quod igitur est huiusmodi crimen, ut, qui commisit, non neget; qui non negauit, absolutus sit: id hic pertimescat, qui non modo a facto, uerum etiam a conscientia suspicione absit, & si Ascitio causa plus profuit, quam nocuit inuidia; huic oberit tuum maledictum, qui istius facti non modo non suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus? At praenauaricatione est Ascitius liberatus, perfacile est isti loco respondere, mihi praesertim, a quo illa causa defensa est, sed Caecilius optimam causam Ascitij esse arbitratur: cuiusmodi autem sit, a sua putat esse se iunctam: neq; solum Caecilius, sed etiam adolescentes humanissimi, & doctissimi, rectissimis studiis, atq; optimis artibus praediti, Titus, Caiusq; Copony, qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt, qui cum doctrina studio, atq; humanitatis, in eam etiam hospitio Dionis tenebatur, habitabat is apud L. Luc-

ccium

ceum, ut audistis: fuerat ei cognitus Alexandria. quid aut
 hic, aut summo splendore præditus frater eius, de M. Cælio
 existimet, ex ipsis si producti erunt, audietis. Ergo hæc re-
 moueantur, ut aliquādo, in quibus causa, mittitur, ad ea ue-
 niamus. Animaduerti enim, iudices, audiri a vobis meum
 familiarem L. Herennium perattente. in quo etsi magna
 ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam teneba-
 mini; tamen nonnumquam verebar, ne illa subtiliter ad
 criminandum inducta oratio animos vestros sensim, ac le-
 niter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de li-
 bidine, multa de uitij iuuentutis, multa de moribus: &
 qui in reliqua uita mitis esset, & in hac suauitate huma-
 nitatis, qua prope iam delectantur homines, uersari perui-
 cunde soleret, fuit in hac causa pertristis quidem patruus,
 censor, magister: obiurgauit M. Cælium, sicut neminem
 unquam parens: multa de incontinentia, intemperantiaq;
 disseruit. Quid queritis, iudices? ignoscebam vobis, attente
 audientibus; propterea quod egomet tam triste illud, &
 tam asperum genus orationis horrebam. Ac prima pars
 fuit illa, quæ me minus monebat; fuisse meo necessario Be-
 stia Cælium familiarem, cenasse apud eum, uentitasse do-
 mum, studuisse prætura. non me hæc mouent, quæ perspi-
 cue falsa sunt. etenim eos una cenasse dicit, qui aut absunt,
 aut quibus necesse est idem dicere. Neque uero illud me
 commouet, quod sibi in Lupercis sodalem esse Cælium
 dixit. feræ quædam sodalitas, & plane pastoritia, atque
 agrestis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa
 siluestris ante est instituta, quam humanitas, atq; leges:
 siquidem non modo nomina deferunt inter se sodales, sed
 etiam commemorant sodalitatem in accensando, ut ne quis,
 si id forte nesciat, timere uideatur. Sed hæc omittam, ad

P.B.

P. 43.

illa, quæ me magis mouerunt, respondebo. Deliciarum oburgatio fuit longa, & ea lenior; plusque disputationis habuit, quam atrocitatis, quo etiam audita est attentius. nam P. Clodius, amicus meus, cum se grauissime, uehementissimeque iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis uerbis, uoce maxima, tamen si probabam eius eloquentiam; tamen non pertimescebam. aliquot enim in causis eum uideram frustra litigantem: tibi autem, Balbe, respondebo primum precario, si licet, si fas est defendi a me eum, qui nullum conuiuium renuerit, qui inuenta sumpserit, qui Baias uiderit. Equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui, non modo, qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ, & extremis, ut dicitur, digitis attigissent; sed, qui totam adolescentiam uoluptatibus dedissent, emeruisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, grauesque homines, atque illustres fuisse. datur enim concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles, & tolerabiles haberi solent. Sed tu mihi uidebare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Cælio uelle constare. itaque omne illud silentium, quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eam causam, quod, uno reo proposito, de multorum uitis cogitabamus. Facile est accusare luxuriam: dies iam me deficiet, si, quæ dici in eam sententiam possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de sumptibus; immersa oratio est: ut tibi reum neminem, sed uitia proponas, res tamen ipsa & copiose, & grauiter accusari potest. Sed uestra sapientiæ est, indices, non abduci ab reo, nec quos aculeos

leos habeat seueritas, grauitasque uestra, cum eos accusator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, cmittere in hominem, & in reum, cum is non suo crimine, sed multorum uitio sit in quoddam odium iniustum uocatus. Itaque seueritati tue, ut oporteret, ita respondere non P.B. audeo. erat enim meum deprecari uacationem adolescentiæ, ueniamque petere: non, inquam, audeo: per fugijs non utor etatis: concessa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, si qua est inuidia communis hoc tempore aeris alieni, petulantia, libidinum iuuentutis, quam uideo esse magnam, ne huic aliena peccata, ne etatis, ac temporum uitia noceant. Atque ego idem, qui hac postulo, quin criminibus, quæ in hunc proprie conferuntur, diligentissime respondeam, non recuso. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni; in quibus una, atque eadem persona uersatur. Aurum sumptum a Clodia; uenenum quaesitum, quod Clodia daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina, sed maledicta inrigij petulantis magis, quam publicæ quaestionis. adulter, impudicus, sequester, conuicium est, non accusatio. nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes, uoces sunt contumeliosa, temere ab irato accusatore nullo auctore emissæ. Horum duorum criminum uideo fontem, uideo auctorem, uideo certum nomen, & caput. auro opus fuit: sumpsit a Clodia, sumpsit sine teste; habuit, quamdiu uoluit. maximum uideo signum cuiusdam egregia familiaritatis. necare eandem uoluit; quæ fuit uenenum, sollicitauit quos potuit, parauit locum, constituit, attulit. magnum rursus odium uideo cum crudelissimo* dissidio extitisse. Res est omnis in hac causa nobis, iudices, cum Clodia, muliere non solum nobili, sed etiam nota: de qua ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa. sed intelligis pro tua

P. 44.

præstanti prudentia, Cn. Domiti cū hac sola rem esse nobis: quæ si se aurum Cælio commodasse non dicit, si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit, petulanter facimus; si matrem familias secus, quam matronarum sanctitas postulât, nominamus; sin, ista muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Cælium illis relinquuntur, quid est aliud, quod nos patroni facere debeamus, nisi ut eos, qui insectantur, repellamus? quod quidem facerem uehementius, nisi intercederent mihi inimicitia cum istius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: semper hic erro. nunc agam, modice, nec longius progrediar, quam me mea fides, & causa ipsa coget. neque enim muliebres inquam inimicitias mihi gerendas putauî, præsertim cum ea, quam omnes semper amicam omnium potius, quam cuiusquam inimicam putauerunt. sed tamen ex ipsa queram prius, utrum me secum seuerè, & grauitè, & prisce agere malit; an remisse, ac lenitè, & urbane. si illo austero more, ac modo; aliquis mihi ab inferis excitandus est, ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur, sed illa horrida, quam in statuis antiquis, & imaginibus uideamus, qui obiurgat mulierem, & pro me loquatur, ne ista mihi forte succenseat. Exsistat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille. minimum enim dolorem capiet, qui istam non uidebit. qui profecto si exstiterit, sic aget, & sic loquetur: Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? non patrem tuum uideras, non patruum, non auum, proauum, et auum audieras consules fuisse? non deniq; modo te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas, clarissimi, & fortissimi uiri, patri eq; amantissimi,

qui simul ac pedem limine extulerat, omnes prope ciues uir-
tute, gloria, dignitate superabat? cui cum ex amplissimo P. B.
genere in familiam clarissimam nupsisses; cur tibi Caelius
tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris?
nihil horum. quid igitur fuit, nisi quadam temeritas, ac libido?
nonne te, si nostrae imagines uiriles non commouebant, ne
progenies quidem mea. Quilla Claudia emulam domesti-
cae laudis in gloria muliebri esse admonebat? non uirgo illa
Vestalis Claudia, quae patrem complexa triumphantem, ab
inimico tribuno plebis de curru detrabi passa non est? cur
te fraterna uitia potius, quam bona paterna, & auita
& usque a uobis cum in uiris, tum etiam in feminis repe-
petita mouerunt? ideone ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu
amorum turpissimorum quotidie fadera ferires? ideo aquam
adduxi, ut ea tu incesse uterere? ideo uiam munui, ut eam
tu alienis uiris comitata celebrares? Sed quid ego, indi-
ces, ita grauari personam induxi, ut & uerear, ne se idem
Appius repente conuertat, & Caelium incipiat accusare
illa sua grauitate censoria? Sed uidero hoc posterius, at-
que ita iudices, ut uel seuerissimis disceptatoribus M. Cae-
lij uitam me probaturum esse confidam. Tu modo mulier
(iam enim ipse tecum, nulla persona introducta, loquor)
si ea, quae facis, quae dicis, quae insimulas, quae moliris,
quae arguis, probare cogitas; rationem tantae familiarita-
tis, tantae consuetudinis, tantae coniunctionis reddas, atque
exponas, necesse est. accusatores quidem libidines, amores,
adulteria, Baijs acta conuiuia, comessationes, cantus sym-
phonias, nauigia iactant; iidemque significant, nihil se te in-
uita, dicere, quae tu, quoniam mente nescio qua effrenata,
atque praecipiti in forum deferri, iudiciumque uoluisti, aut diluas
oportet, & falsa esse doceas; aut nihil neque crimini tuo, neque
te

testimonio credendum esse fateare. Sin autem urbanus
 P. 45. me agere mauis, sic agam tecum: remouebo illum senem
 durum, ac pene agrestem, ex hisq; tuis sumam aliquem,
 ac potissimum minimū fratrem tuum, qui est in illo genere
 urbanissimus, qui te amat plurimum, qui propter nescio
 quam, credo, timiditatem, & nocturnos quosdā inanes me-
 tus tecum semper pugio cum maiore sorore cubitauit. cum
 putato tecum loqui. Quid tumultuaria soror? quid insani?
 *quid clamore exorsa, uerbis paruam rem magnam facis?
 uicinum adolescentulum aspexisti: candor huius te, & pro-
 ceritas uultus, oculiq; perpulerunt: sepius uidere uoluisti.
 fuisti nonnumquam in iisdem hortis uisa nobilis mulier: il-
 lum filium familias patre parco, ac tenaci, habere tuis co-
 pijs deuinctum non potes: calcitrat, respuit, non putat tua
 dona esse tanti. confer te alio. habes hortos ad Tiberim. ac
 diligenter eo loco *præparasti, quo omnis iuuentus natandi
 caussa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic
 qui te spernit, molesta es? Redeo nunc ad te, Cœli uicissim,
 ac mihi auctoritatem patriam, seueritatemq; suscipio: sed
 dubito, quem patrem potissimum sumam. Cæcilianum me
 aliquem, uehementem, atq; durum? "Nunc enim demum
 mihi animus ardet, nunc meum cor cumulat irā: an illi,
 "O infelix, o scelestē. Ferrei sunt isti patres. "Egone quid
 dicam? egone quid uelim? quæ tu omnia tuis fœdis factis
 facis, ut nequidquam uelim. *Vix ferenda diceret talis pa-
 ter. Cur te in istam uicinitatem meretriciam contulisti?
 cur, illecebris cognitis, non fugisti? cur alienam ullam
 mulierem nostræ dede te, ac disijce, per me licebit. si egebis,
 tibi dolebit: mihi sat est, qui atatis, quod reliquum est, oble-
 tiem meo. Huic tristi, ac *decrepito seni responderet Cæ-
 .P. B lius, se nulla cupiditate inductū de uia decessisse. quid signi-

nulli sumptus, nulla iactura, nulla uersura. At fuit fama.
 quotus quisque istam effugere potest in tam maledica ciui-
 tate? uicinum eius mulieris miraris male audisse; cuius
 frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit?
 Leni uero, & clementi patri, cuiusmodi ille est: "Fores ef-
 fregit? restituentur: discidit uestem? refarcietur: Cælij causa
 est expeditissima. Quid enim esset, in quo se non facile defen-
 deret? Nihil iam in istam mulierem dico: sed, si esset aliqua
 dissimilis istius, qui se omnibus peruulgaret; quæ haberet
 palam decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum,
 Baias, iure suo libidines omnium commearent; quæ etiam
 aleret adolescentes, & parsimoniâ patrum suis sumptibus
 sustentaret: si inuidia libere, proterua petulâter, diues effuse
 libidiosa meretricio more uiueret: adulterum ego puta-
 rem, si quis hanc paulo liberius salutasset? Dicit aliquis,
 Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolecētes? ob
 hanc causam tibi hunc puerum parens commendauit, &
 tradidit, ut in amore, & uoluptatibus adolescentiam suam
 collocaret,* & hanc tu uitam, atque hæc studia defenderes?
 Ego, si quis, iudices hoc robore animi, atque hac indole uir-
 tutis, ac continentia fuit, ut respueretur omnes uoluptates,
 omnemque uitæ suæ cursum in labore corporis atque in animi
 contentione conficeret: quem non quies, non remissio, non
 equalium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil
 in uita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude, &
 cum dignitate coniunctum; hunc mea sententia diuinis qui-
 busdam bonis instructum, atque ornatum puto. Ex hoc ge-
 nere illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios, om-
 nesque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Verum hæc
 genera uirtutum non solum in moribus nostris, sed uix iam
 in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam præstinam p. 46.
 seu

seueritatem continebant, obsoluerunt: neq; solum apud nos, qui hanc sectam, rationemq; uitae re magis, quã uerbis secuti sumus, sed etiam apud Græcos, doctissimos homines, quibus, cum facere non possent, loqui tamen, & scribere honeste, & magnifice licebat. Alia quædam, mutatis Græciæ temporibus, præcepta exstiterunt. Itaq; alij uoluptatis causa omnia sapientes facere dixerunt: neq; ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt. alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt, ut res maxime inter se repugnantes dicendi facultate cõiungerent. illud unum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, prope iam soli in scholis sunt relictî. multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita uirtus conuieret: & interdû multas uias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo, aut prolapsione uix posset: & multarum rerum incundissimarum uarietatem dedit, qua non modo hæc ætas, sed etiã iam corroborata caperetur. Quamobrem, si quem forte inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non sapore capiat, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse, & pauci deos propitios, pleriq; autem iratos putabunt. Ergo hæc deserta uia, & inculta, atq; interclusa iam frondibus, & uirgulis relinquitur: detur aliquid ætati: sit adolescentiæ liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non semper superet uera illa, & directa ratio: uincat aliquando cupiditas, uoluptasque rationem; dummodo illa in hoc genere

P. B. præscriptio, moderatioq; teneatur: parcat iuuentus pudicitia suæ, ne spoliât alienam, ne effundat patrimonium, ne fenore trucidetur, ne incurrat in alterius domum, atq; famam, ne probum castis, labem integris, infamiam bonis inferat

inferat, ne quem * interimat, nec intersit insidijs, scelere careat: postremo, cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum atatis, atque inaneis hasce adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, reipublicæ, ut ea, quæ ratione antea non perspexerat, satietate abiectis, experiendo contempsisse uideatur. Ac multi, & nostra, & patrum, maiorumq; memoria, iudices, summi homines, & clarissimi ciues fuerunt, quorum cum adolescentiæ cupiditates defuerbissent, eximie uirtutes, firmata iam ætate, exstiterunt, ex quibus neminem mihi necesse est nominare. uosmet uobiscum recordamini. nolo enim cuiusquam fortis, atq; illustris uiri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod si facere uellem, multi a me summi, atque ornatissimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia libertas in adolescentiâ, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, * sumptus, libidines nominarentur: quæ multis postea uirtutibus obiecta, adolescentiæ, qui uellet, excusatione defenderet. At uero in M. Celio (dicam enim iam confidentius de studijs eius honestis: quoniam audeo quadam, fretus uestra sapientia, libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum ac * lustrorum libido, quod quidem uitium uentris, & gutturis non modo non minuit ætas hominibus, sed etiam auget. Amores autem, & hæc delitiæ quæ uocantur, quæ firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse (mature enim, & celeriter deflorescunt) numquã hunc occupatum, impeditumq; tenuerunt. Audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cum accusaret: defendendi hæc causa, non gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atque uerborum, quæ uestra prudentia est, perspexitis.

xistis. Atque in eo non solum ingenium elucere eius uidebatur: quod saepe, etiamsi industria non alitur, ualet tamen ipsum suis uiribus; sed inerat (nisi me propter beneuolentiam forte fallebat) oratio & bonis artibus instituta, & cura, & uigilijs elaborata. Atque scitote, iudices, eas cupiditates, quæ obijciuntur Cælio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse. fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, saepe nimia copia, inopia etiam nonnumquam impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, uerum etiam cogitando possit sustinere. An uos aliam causam esse ullam putatis, cur in tantis premijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tanto honore, tam sint pauci, semperque fuerint, qui in hoc labore uersentur? * Omittendæ sunt omnes uoluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam * pæne omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines a labore, studioque dicendi deterret; non quo aut ingenia deficient, aut doctrina puerilis. An hic, si sese isti uitæ dedisset, consularem hominem admodum adolescens in iudicium uocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus uoluptatibus teneretur, in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? subiret periculum capitis? ipso inspectante populo Romano, tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ denique ipsæ loquuntur? illa uero non loquuntur solum, uerum etiam personant, huc unius mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea non modo solitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non querat, sed in turpissimis rebus frequētissi-

ma ce

ma celebritate, & clarissima luce latetur. Verum, si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet; est ille quidem ualde seuerus; negare non possum: sed abhorret non modo ab huius seculi licentia, uerum etiam a maiorum consuetudine, atque concessis. quando enim hoc non factum est? quando reprehensum? quando non permis- sum? quando deniq; fuit, ut, quod licet, non liceret? Hic ego iam rem desinam, mulierem nullam nominabo: tantum in medio relinquam. Si qua non nupta mulier domum suam patefecerit omnium cupiditati, palamq; sese in meretricia uita collocarit, uiro- rum alienissimorum conuiuijs uti in- stituerit: si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarum illa cele- britate faciet: si deniq; ita sese geret, non in sessu solum, sed ornatu, atq; comitatu: non flagrantia oculorum, non liber- tate sermonis, sed etiam complexu, osculatione, aquis, navi- gatione, conuiuijs, ut non solum meretrix, sed etiam * pro- cax uideatur: cum hac si quis adolescens forte fuerit, utrum hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator; expugnare pud- icitiam, an explere libidinem uoluisse uideatur? Obluiscor iam * iniurias, Clodia: depono memoriam doloris mei: quae abs te crudeliter in meos, me absente facta sunt, negligo: ne sint haec in te dicta, quae dixi: sed ex te ipsa requiro, quo- niam & crimen accusatores abs te, & testem eius crimi- nis te ipsam dicunt se habere: si qua mulier sit huiusmodi, qualem ego paullo ante descripsi, tui dissimilis, uita, insti- tutoq; meretricio, cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe, aut perflagitiosum esse uideatur? Ea si tu non es, sicut ego malo, quid est, quod obijciant Coelio? sin eam te uolunt esse: quid est, cur nos cri- men hoc, si tu contemnis, pertimescamus? Quare nobis da- niam, rationemque defensionis, nam aut pudor tuus defen-
h h h
det,

det, nihil a M. Caelio petulantius esse factum; aut impudentia & huic, & ceteris magnam ad se defendendum facultatem dabit. Sed, quoniam emeruisse iam e uadis, & scopulos praeuerecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur. Duo sunt enim crimina una in muliere summorum facinorum: auri, quod sumptum a Clodia dicitur: & ueneni, quod eiusdem Clodiae necandae causa parasse Caelium criminantur. Aurum sumpsit, ut dicitis, quod L. Lucceij seruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. Magnum crimen uel in legatis *insidiandis, uel in seruis, ad hospitem domi necandum sollicitandis: plenum sceleris consilium, plenum audaciae. Quo quidem in crimine primum illud requiram, dixeritne Clodia, quam ad rem aurum tum sumeret, an non dixerit: si non dixit, cur dedit? si dixit, eodem se conscientiae scelere deuinxit. Tunc aurum ex armario tuo promere ausa es? tunc Venerem illam tuam spoliatricem spoliare ornamentis? Ceterum, cum scires, quantum ad facinus aurum hoc quaereretur, ad necem scilicet legati, ad L. Lucceij sanctissimi hominis, atque integerrimi labem sceleris sempiterni, huic facinori tanto tua mens liberalis conscia tua domus popularis ministra, tua denique hospitalis illa Venus adiutrix esse non debuit. Vidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam esse Clodiam dixit, atque ita Caelium ad illam attulisse, se ad ornatum ludorum aurum quaerere. Si tam familiaris erat Clodia, quam tu esse uis, cum de libidine eius tam multa dicis; dixit profecto, quod uellet aurum: si tam familiaris non erat, non dedit. Ita, si uerum tibi Caelius dixit, o immoderata mulier, sciens tu aurum ad facinus dedisti? si non est ausus dicere, non dedisti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quae sunt

P.B.

innumabilia, resistam: possum dicere, mores M. Caelij longissime a tanti sceleris atrocitate esse disinctos: minime esse credendum homini tam ingenioso, tamq; prudenti non uenisse in mentem rem tanti sceleris ignotis, alienisque seruis non esse credendam. Possum etiam illa & ceterorum patronorum, & mea consuetudine ab accusatore perquirere, ubi sit congressus cum seruis Lucceij Caelius: qui ei fuerit aditus: si per se, qua temeritate? si per alium, per quem? possum omnes latebras suspicionum peragraré dicendo: non causa, non locus, non facultas, non conscius, non perficiendi, non occultandi maleficii spes, non ratio ulla, non uestigium maximi facinoris reperietur. Sed hæc, quæ sunt oratoris propria, quæ mihi non propter ingenium meum, sed propter hanc exercitationem, usumq; dicendi fructum aliquem ferre potuissent, cum a me ipso laborata proferri uiderentur, breuitatis causa relinquo omnia. Habeo enim, iudices, quem uos socium uestre religionis, iurisq; iurandi facile esse patiemini, L. Lucceium sanctissimum hominem, & grauissimum testem: qui tantum facinus in famam, atq; fortunas suas neq; non audisset illatum à Caelio, neq; neglexisset, neq; tulisset. An ille uir, illa humanitate præditus, illis studijs, artibus, atq; doctrina, illius ipsius periculum, quem propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienum hominem illarum seuerè acciperet, id omisit curare in hospite? quod per ignotos actum * cum comperisset, doleret, id a suis tentatum esse negligeret? quod in agris, locisue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac suæ domi ceptum esse, leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidijs doctissimi hominis dissimulandum putaret? Sed cur diutius uos, iudices, teneo? ipsius iurati reli-

P. 49.

* Luccij. gionem, auctoritatemq; percipite, atq; omnia diligenter
 TESTI- testimonij uerba cognoscite, Recita testimonium* Luceij.
 MONIVM Quid expectatis amplius? an aliquam uocem putatis ip-
 LVCEIIL. sam pro se causam, & ueritatem posse mittere? hac est in-
 Quid nocentia defensio, hac ipsius causae oratio, hac una uox ue-
 ritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est
 argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum ue-
 stigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo cōscius,
 nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami,
 ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus au-
 tem illa, quae tentata scelere isto nefario dicitur, plena est
 integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis
 iureiurando denuncta auctoritas: ut res minime dubia* in
 contentione ponatur, utrum temeraria, procax, irata mu-
 lier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusq; uir re-
 ligiose testimonium dixisse uideatur. Reliquum est igitur
 crimen de ueneno: cuius ego neq; principium inuenire, neq;
 P.B. euoluere exitū possum. Quae fuit enim causa, quam obrem
 isti mulieri uenenum uellet dare Caelius? ne aurum redde-
 ret? num pctiuit? ne crimen haberet? num quis obiecit? num
 quis deniq; fecisset mentionem, si hic nemini nomen detu-
 lisset? Quin etiam Herennium dicere audistis, uerbo se mo-
 lestum non futurum fuisse Caelio, nisi, iterum eadem de re
 suo familiari absoluto, nomen hic detulisset. Credibile est
 igitur, tantum facinus nullam ob causam esse commissum?
 & uos non uidetis fingi sceleris maximi crimen, ut alie-
 rius causa sceleris suscipiendi fuisse uideatur? Cui deniq;
 commissu? quo adiutore usus est? quo socio? quo conscio? cui
 tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit, seruissimae
 mulieris? sic enim obiectum est: & erat tam demens hic,
 cui uos ingenium certe tribuitis, etiam si cetera inimica
 ora

oratione detrabit, ut omnes suas fortunas alienis seruis
 uis committeret? at quibus seruis? refert enim magnopere
 id ipsum: hisne, quos intelligebat, non communi conditione
 seruitutis uti, sed licentius, liberius, familiarius cum domi-
 na uiuere? quis enim hoc non uidet, iudices? aut quis hoc
 ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familias meretri-
 cio more uiuat, in qua nihil geratur, quod foras profere-
 dum sit, in qua lustra, libidines, luxuries, omnia denique
 inaudita uitia, atque flagitia uersentur; hic seruos non esse
 seruos? quibus omnia committantur, per quos gerantur,
 qui uersentur iisdem in uoluptatibus, quibus occulta cre-
 dantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumpti-
 bus, ac luxuria redundet? Id igitur Caelius non uidebat? si
 enim tam familiaris erat mulieris, quam uos uultis, istos
 quoque seruos familiares esse dominae sciebat. sin ei tanta
 consuetudo, quanta a uobis inducitur, non erat; quæ cum
 seruis potuit familiaritas esse tanta? Ipsius autem ueneni
 quæ ratio fingitur? ubi quæsitum est? quemadmodum pa-
 ratum? quo pacto? cui? quo in loco traditum? habuisse aiunt
 domi, uinique eius esse expertum in seruo quodam, ad rem
 ipsam parato; cuius perceleri interitu esse ab hoc compro-
 batum uenenum. Pro dii immortales, cur interdum in ho-
 minum sceleribus maximis, aut conuictis, aut præsentis
 fraudis pœnas in diem reseruatis? Vidi enim, uidi: & illi
 hausi dolorem uel acerbissimum in uita, cum Q. Metellus
 abstraheretur e sinu, gremioque patriæ: cumque ille uir,
 qui se natum huic imperio putauit, tertio die post, quam
 in curia, in rostris, in repub. floruisse, integerrima atate,
 optimo habitu, maximis uiribus, eriperetur indignissime
 bonis omnibus, atque uniuersæ ciuitati. Quo quidem tem-
 pore ille moriens, cum iam ceteris ex partibus oppressa

mens esset, extremum sensum ad memoriam reipub. refer-
 uabat: cum, me intuens flentem, significabat interruptis,
 atq; morientibus uocibus, quanta impenderet procella ur-
 bi, quanta tempestas ciuitati: & cum parietem saepe fe-
 riens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebo
 Catulum saepe me, sapissime rempubl. nominabat: ut non
 tam se emori, quam spoliari suo praesidio cum patriam,
 tum etiam me doleret. Quem quidem uirum si nulla uis
 repentini sceleris sustulisset, * quonam modo ille furenti
 fratri suo patrueli consularis restitisset, qui consul incipi-
 entem furere, atque conantem, sua se manu interfectu-
 rum, audiente senatu, dixerit? Ex hac igitur domo pro-
 gressa ista mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non-
 ne ipsam domum metuet, ne quam uocem * eliciat? non pa-
 rietes conscios, non noctem illam funestam, ac luctuosam per-
 r. B. horrescet? Sed reuertar ad crimen. * Sed enim haec facta il-
 lius clarissimi, ac fortissimi uiri mentio, & uocem meam
 fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit. Sed tamen
 uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum sit, non di-
 citur. datum esse hoc aiunt P. Licinio, pudenti adolescenti,
 & bono, Caelij familiari. * constitutum factum esse cum
 seruis, ut uenirent ad balneas Xenias: eodem Licinium
 esse uenturum, atque ijs ueneni pyxidem traditurum. Hic
 primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum
 locum constitutum? cur illi serui non ad Caelium domum
 uenerint? si manebat tanta illa consuetudo Caelij cum Clo-
 dia, tantaque familiaritas: quid suspicionis esset, si apud
 Caelium mulieris seruus uisus esset? sin autem iam suberat
 simultas, exstincta erat consuetudo, discidium exstiterat;
 hinc illae lacrymae nimirum, & haec causa est horum om-
 nium scelerum, atq; criminum. Immo, inquit, cum serui ad
 dom

dominam rem istam, & maleficium Cælij detulissent; mulier ingeniosa præcepit suis, ut omnia Cælio pollicerentur: sed ut uenenum, cum a Licinio traderetur, manifesto comprehendi posset, constitui locum iussit balneas Xenias, ut eo mitteret amicos, qui delitescerent; deinde repente, cum uenisset Licinius, uenenumq; traderet, prosilirent, hominemque comprehenderent. Quæ quidem omnia, iudices, perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim balneas publicas potissimum constituerat? in quibus non inuenio, quæ latebra togatis hominibus esse possit: nam, si essent in uestibulo balnearum, non laterent, sin se in intimum conijcere uellent, nec satis commode calceati, & uestiti id facere possent, & fortasse non reciperentur: nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. Atq; equidem uehementer expectabam, quinam isti uiri boni, testes huius manifesto deprehenso ueneni dicerentur. nulli enim sunt adhuc nominati. sed non dubito, quin sint pergrauis, qui primum sint talis femina familiares: deinde eam prouinciam susceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa nisi a uiris honestissimis, ac plenissimis dignitatis, quam uelit, sit potens, numquam impetrauisset. Sed quid ego de dignitate istorum testium loquor? uirtutem eorum, diligentiamq; cognoscite. in balneis delituerunt. testeis egregios deinde temere prosiluerint. homines grauitati deditos. sic enim fingunt, cum Licinius uenisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondum tradidisset, tum repente euolasse istos præclaros testes sine nomine: Licinium autem, cum iam manum ad tradendam pyxidem porrexisset, retraxisse, atq; illo repentino hominum impetu se in fugam coniecisse. O magna uis ueritatis, quæ contra hominum inge-

P. § I.

nia, calliditatem, sollicitiam, contraq; fittas omniū insidias, facile se per seipsam defendat. Verum hæc tota fabula ueteris, & plurimarum fabularum poetria, quam est sine argumento? quam nullum inuenire exitum potest? Quid enim isti tot uiri (nam necesse est fuisse non paucos, ut & comprehendendi Licinius facile posset; & res multorū oculis esset testator) cur Licinium de manibus amiserunt? qui minus enim Licinius cōprehendi potuit, cum se retraxit, ne pixidem traderet, quam, si nō retraxisset? erant enim illi positi, ut comprehenderent Licinium: ut manifesto Licinius teneretur; aut, cum retineret uenenum, aut, cum tradidisset, hoc fuit totum consiliū mulieris, hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidē tu quamobrem temere profuisse di-

P. B. cas, atq; ante tēpus, non reperio. fuerāt hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, ut uenenu, ut insidia, facinus deniq; ipsum ut manifesto cōprehenderetur, potueruntne meliori tempore proficere, quā, cum Licinius uenisset? cum in manu teneret ueneni pixidem? quæ si, cum iam erat tradita seruus, euasissent subito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; comprehēdissent: imploraret hominū fidem, atq; a se illam pixidam traditā pernegaret. quem quomodo illi reprehenderent? uidisse se dicerent? primū ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se uidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuissent, non potuissent uidere. Tēpore igitur ipso se ostenderunt cū Licinius uenisset, pixidem expediret manum porrigeret, uenenum traderet. Mimi ergo est iā exitus, non fabulæ, in quo cū clausula non inuenitur, fugit aliquis e manibus, deinde scabella concrepant, aulaū tollitur. Quæro enim, cur Liciniū titubantem, ha sitantem, cedentem, fugere conantē, * mulieraria manus ista de manibus emisserit? cur non comprehenderint? cur non ipsius confessionē mul-

torum

torum oculis, facinoris denique, uoce, tanti sceleris crimen
 expreserint? an timebant, ne tot unum, ualentes imbecil-
 lum, alacres perterritum superare non possent? Nullum
 argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus
 criminis reperietur. Itaque hæc causa ab argumentis, a
 coniectura, ab ijs signis, quibus ueritas illustrari, solet ad
 testes tota traducta est. Quos quidem ego testes, indi-
 ces, non modo sine ullo timore, sed etiam cum aliqua spe
 delectationis expecto. prægestit animus iam uidere, pri-
 mum lautos iuuenes mulieris beata, ac nobilis familiares;
 deinde sortes uiros ab imperatrice in insidijs, atque in
 prasidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quo-
 nam modo latuerint? aut ubi? aluiusne ille, an equus Tro-
 ianus fuerit, qui tot inuictos uiros muliebre bellum ge-
 rentes tulerit, ac texerit? illud uero respondere cogam, cur
 tot uiri, ac tales hunc, & unum, & tam imbecillum, quam
 uidetis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem
 consecuti sint: qui se nunquam profecto, si istum in lo-
 cum procefferint, explicabunt. quam uolent in conuiuijs
 faceri, dicaces, nonnunquam etiam ad uinum deserti sint:
 alia fori uis est; alia triclinij; alia subselliorum ratio, alia
 lectorum; non idem indicum, comissatorumque conspe-
 ctus: lux denique longe alia est solis, & lychnorum. Quam-
 obrem excutimus omnes istorum delicias, omnes ineptias,
 si prodierint. sed, si me audiant, nauent aliam operam,
 aliam ineant gratiam, in alijs se rebus ostentent: uigeant
 apud istam mulierem uenustate: dominentur sumptibus:
 hæreant, iaceant, deseruiant: capiti uero innocentis, & for-
 tunis parcant. At sunt serui illi de cognatorum sententia
 nobilissimorum, & clarissimorum hominum manumissi.
 Tandem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorum

P. 52.

h h h

s

propin

propinquorum fortissimorum uirorum sententia, atque auctoritate fecisse dicatur. Sed scire cupio, quid habeat argumenti ista manumissio, in qua aut crimen est Caelio quaesitum; aut quaestio subleuata; aut multarum rerum consocijs seruis, cum causa praemium persolutum. At propinquis placuit, cur non placeret? cum rem tute ad eos non ab alijs tibi allatam; sed a te ipsa compertam de ferre diceret? Hic etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obfoecata sit fabula consecuta? Nihil est, quod in eiusmodi mulierem non cadere uideatur. * audita, & peruulgata, & percelebrata sermonibus res est. Percipitis animis, iudices, iam dudum quid uelim, uel potius, quid nolim dicere. Quod etiam si est factum, certe a Caelio non est factum, quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, quam non uerecundo. Sin autem est fictum: non illud quidem molestum, sed tamen non est infacetum mendacium. Quod profecto numquam hominum sermo, atque opinio comprobasset, nisi omnia, quae cum turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrare uiderentur. Dicta est a me causa, iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudicium sustineatis, quanta res sit commissa uobis, de uis queritis, quae lex ad imperium, ad maiestatem, ad statum patriae, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium, reipublica pene extremis temporibus tulit: quaeque lex, sedata illa flamma consulatus mei, humanis reliquias coniurationis extinxit. hac enim lege, Caelij adolescentia non ad reipublicae poenas, sed ad mulieris libidines, & delicias depositur. Atque hoc etiam loco M. Camurri, & Ceferni damnatio praedicatur. O stultitiam! stultiamne dicam, an impudentiam singularem? audetisne, cum ab ea muliere ueniat

niatis, facere istorum hominum mentionem? audetisne ex-
 citare tanti flagitij memoriam, non extinctam illam qui-
 dem, sed repressam uetustate? Quo enim illi crimine, pec-
 catoque perierunt? nempe, quod eiusdem mulieris dolo-
 rem, & iniuriam Vettiano nefario sunt stupro persecuti.
 Ergo, ut audiretur Vettij nomen in causa, ut illa uetus
 * Afrania fabula refricaretur, idcirco Camurri, & Ceser-
 ni causa est renouata? qui, quamquam lege de ui certe non
 tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati, ut ex nul-
 lius legis laqueis emittendi uiderentur. M. nero Caelius
 cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quastio-
 nis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiusmodi, quod sit
 a lege seiunctum, & cum uestra seueritate coniunctum.
 cuius prima etas dedita disciplinis fuit, ijsq; artibus, qui-
 bus instruiur ad hunc usum forensem, ad capeffendam
 rem publicam, ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem
 fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari industriam,
 continentiamque maxime uelit: ijs equalium studijs, ut
 eundem, quem optimi, ac nobilissimi petere cursum laudis
 uideretur. Cum autem paulum iam roboris accessisset æ-
 tati, in Africam profectus est, Q. Pompeio proconsuli
 contubernalis, castissimo uiro, atque omnis officij diligen-
 tissimo: in qua prouincia cum res erant, & possessiones
 paternæ, tum etiam usus quidam prouincialis, non sine
 causa a maioribus huic ætati tributus. discessit illinc Põ-
 peij iudicio probatissimus, ut ipsius testimonio cognosce-
 tis. uoluit uetere instituto, eorum adolescentium exemplo,
 qui post in ciuitate summi uiri, & clarissimi ciues existi-
 terunt, industriam suam a populo Romano ex aliqua illu-
 stri accusatione cognosci. Vellem alio potius eum cupidi-
 tas gloria detulisset: sed abiit huius tempus querelæ, accu-
 sauit

sauit C. Antonium collegam meum: cui misero præclari in rempublicam beneficij memoria nihil profuit; nocuit opinio maleficij cogitati. postea nemini concessit æqualium, plus ut in foro, plus ut in negotijs uersaretur, causisque amicorum, plus ut ualeret inter suos gratia. quæ nisi uigilantes homines, nisi sobrii, nisi industrij consequi non possunt, omnia labore, & diligentia est consecutus. In hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate, ac sapientia uestra) fama adolescentis paulum hasit ad
P. B. metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, & insolentia uoluptatum. Quæ cum inclusa diutius, & prima ætate compressa, & constricta fuerunt, subito se non numquam profundunt, atq; eijciunt uniuersæ. quæ ex uita, uel dicam, quo ex sermone (nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur) uerum ex eo, quicquid erat, emerfit, totumq; se eiecit, atq; extulit: tantumque abest ab illius familiaritatis infamia, ut eiusdem nunc ab sese inimicitias, odiumque propulset. Atque, ut iste interpositus sermo deliciarum, desidia quæ moreretur (fecit me mebercule inuito, & multum repugnante, sed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem absolutum insequitur, reuocat, nemini nostrum obtemperat, est uiolentior, quam uellem. Sed ego non loquor de sapientia, quæ non cadit in hanc ætatem, de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent: in adolescentia uero, tamquam in herbis, significant, quæ uirtutis maturitas, & quantæ fruges industriæ sint futura. Etenim semper magno ingenio adolescentes refrenandi potius a gloria, quam incitandi fuerunt: amputanda plura sunt illi ætati (siquidem efflorescit ingenij laudibus)

quam

quam inferenda. Quare, si cui nimium efferbuisse uidetur
huius uel in suscipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, fe-
rocityas, pertinacia; si quem etiam minimorum horum ali-
quid offendit, se purpurae genus, si amicorum cateruae, si
splendor, si uiror: iam ista deferbuerint, iam aetas omnia,
iam ista dies mitigarit. Conseruate igitur reipublicae iu-
dices, cinem bonarum artium, bonarum partium bonorum
uirorum. promitto hoc uobis, & reipublicae spondeo, si mo-
do nos ipsi reipublicae satis fecimus, numquam hunc a no-
stris rationibus seiunctum fore. quod cum fretus nostra fa-
miliaritate promitto, tum quod durissimis se ipse legibus
iam obligarit. Neque enim potest, qui hominem consula-
rem, quod ab eo rempublicam uiolatam diceret, in iudiciũ
uocari, ipse esse in reipublica ciuis turbulentus: non potest,
qui ambui ne absolutum quidem patitur esse absolutum,
ipse impune umquam esse largitor. Habet a M. Celio respu-
blicae iudices, duas accusationes uel obsides periculi, uel pignora
uoluntatis. Quare oro, obtestorq; uos, iudices, ut qua in ci-
uitate paucis his diebus Sextus Clodius absolutus sit, quẽ
uos per biennium aut ministrum seditionis, aut ducem ui-
distis; qui aedes sacras, qui censum populi Romani, qui me-
moriã publicam suis manibus incendit; hominem sine re,
sine fide, sine spe, sine sede, sine fortunis: ore, lingua, manu,
uita omni inquinatum; qui Catuli monumentum afflixit,
meam domum diruit, mei fratris incendit; qui in Palatio,
atq; in urbis oculis seruitia ad cædem, & inflammandam
urbem incitauit; in ea ciuitate ne patiamini illum absolu-
tum muliebri gratia, M. Celium libidini muliebri condona-
tum: ne eadem mulier cum suo coniuge, & fratre, turpissi-
mum latronem eripuisse, & honestissimum adolescentem
oppressisse uideatur. Quod cum huius uobis adolescentiam
proprio

proposueritis, constituitote uobis ante oculos huius etiam
 miseri senectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius spe
 requiescit, huius unius casum pertimescit: quem uos suppli-
 cem uestræ misericordiae, seruum potestatis, abiectum non
 tam ad pedes, quam ad mores, sensusq; uestros, uel recorda-
 P.B. tione parentum uestrorum, uel liberorum iucunditate sa-
 stentate: ut in alterius dolore, uel pietati, uel indulgentia
 uestræ seruiatis. Nolite, iudices, aut hunc iam natura ipsa
 occidentem uelle maturius exstingui uulnere uestro, quam
 suo fato: aut hunc nunc primum florentem, firmata iam
 stirpe uirtutis, tamquam turbine aliquo, aut subita tempe-
 state pervertere. Conseruate parenti filium, parentem filio:
 ne aut senectutem iam prope desperatam contempsisse, aut
 adolescentiam plenam spei maximæ, non modo non aluisse
 uos sed etiam perculisse, atq; afflixisse uideamini. Quem si
 uobis, si suis, si reipublicæ conseruatis, additum, dedi-
 tum, obstrictum uobis, ac liberis uestris habebitis:
 omniumq; huius neruorum, ac laborum
 uos potissimum, iudices, fru-
 ctus uberes, diutur-
 nosq; capietis.

* *

PRO

PRO L. CORNELIO

P. 55.

BALBO.

*

ORATIO XXXV.

I auctoritates patronorum in iudicijs ualent, ab amplissimis uiris L. Cornelij causa defensa est: si usus, a peritissimis: si ingenia, ab eloquentissimis: si studia, ab amicissimis, & cum beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. Quæ sunt igitur meæ partes auctoritatis? tantæ, quantam uos in me esse uoluistis: usus mediocris: ingenij, minime uoluntati paris. nam cæteris, a quibus est defensio, hunc debere plurimum uideo: ego, quantum ei debeam, alio loco ostendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint saluti meæ, & dignitati, si minus referenda gratia satisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certe satis esse facturum. Quæ fuerit besterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo, iudices, quæ facultas, quæ copia non opinione tacita uestrorum animorum, sed perspicua admiratione declarari uidebatur. Nihil enim umquam audiui, quod mihi de iure subtilius dici uideretur, nihil de * memoria, de more, de exemplis acutius, nihil peritius de fœderibus, nihil illustriore auctoritate de bellis, nihil de republica grauius, nihil de ipso, modestius, nihil de causa, & crimine ornatus: ut mihi iam uerum uideatur illud esse, quod nonnulli litterati, ac studijs doctri

doctrinisque dediti quasi quiddam incredibile dicere putabantur, cum, qui omnes animo uirtutes penitus comprehendisset, omnia, quæ facere uellet, facillime tractare. Quæ enim in L. Crasso potuit, homine nato ad dicendi singularem quandam facultatē, si hanc causam ageret, maior esse uirtus, uarietas, copia, quam fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, quantum ipse a pueritia, usque ad hanc ætatem a continuis bellis, & uictorijs conuenit? Quo mihi difficilior est hic extremus perorandi locus. Etenim ei succedo orationi, quæ non præteruicta sit aures uestras, sed in animis omnium penitus insederit: ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quam non modo ex mea, sed ex cuiusquam oratione capere possitis. Sed mos est gerendus non modo Cornelio, cuius ego uoluntati in eius periculis nullo modo deesse possum: sed etiam Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicii, sui beneficii, uoluit me esse, ut apud eosdem uos, iudices, nuper in alia causa fuerim, & prædicatorem, & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium esse uestri officij, hoc satis esse causæ, ut, quod fecisse Cn. Pompeium constet, id omnes & licuisse concedant. Nam uerius nihil est, quam quod hesternodie dixit ipse, ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur. Non enim furatus esse ciuitatem, non genus suum ementitus, non in aliquo impudenti mendacio delituisse, non irrepsisse incensum dicitur: unum obijcitur, natum esse Gadibus, quod negat nemo, ceterum accusator fatetur, hunc in Hispania, durissimo bello, cum Q. Metello, cum C. Memmio, & in classe, & in exercitu fuisse; & ut Pompeius in Hispaniam uenerit, Memmiumque habere quæstorem cape-

ret,

rit, numquam a Memmio discessisse: Cartaginem esse profectum: acerrimis illis praelijs, & maximis, Sucronensi, & Duriensi interfuisse: cum Pompeio ad exenum belli tempus fuisse. Hæc sunt praelia Cornelij, talis in temp. nostram labor, assiduitas, dimicatio, uirtus digna summo imperatore, spes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipsa non sunt in eius facto, qui adeptus est, sed in eius qui dedit. Donatus igitur est ob eas causas a Cn. Pompeio ciuitate. id accusator non negat, sed reprehendit: ut in Cornelio causa ipsius probetur, pœna queratur: in Pompeio, causa laudatur, pœna sit nulla: sic famam, sic innocentissimi hominis fortunas, præstantissimi imperatoris factum condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur. Nunc enim in ea ciuitate, in qua sit natus, honestissimo loco natum esse concedis; & ab ineunte ætate, relictis rebus suis omnibus, in nostris bellis, nostris cum imperatoribus esse uersatum: nullius laboris, nullius obfessionis, nullius * praelij expertem fuisse. hæc sunt omnia cum plena laudis, tum propria Cornelij. nec in his rebus crimen est ullum. Vbi igitur est crimen? quod eum Pompeius ciuitate donauit. huiuscene crimen? minime: nisi honos ignominia *putanda est. cuius igitur? re uera nullius; actione accusatoris, eius unius, qui donauit. qui, si adductus gratia minus idoneum hominem præmio affecisset; qui, etiam si uirum bonum, sed non ita meritum; si deniq; aliquid, quod non contra, ac liceret, factum diceretur, sed contra, atq; oporteret; tamen esset omnis eiusmodi mali reprehensio a uobis, iudices, repudianda. Nunc uero quid dicitur? quid ait accusator fecisse Pompeium, quod ei facere non licuerit? quod grauius est, quam si id factum ab eo diceret, quod nõ oportuisset. Est enim aliquid, quod non oporteat, etiam si licet:

P.B.

quidquid uero non licet, certe non oportet. Hic ego nunc
 *cuncter sic agere, iudices, non esse fas dubitari, quoniam, quod
 etiam debuisse fateamur? Quid enim abest huic homini?
 quod si adesset, iure hoc tribui, & concedi putarem?
 ususne rerum? qui pueritiae tempus extremum, principium
 habuit bellorum, atque imperiorum maximorum? cuius ple-
 rique aequales minus saepe castra uiderunt, quam hic trium-
 phauit? qui tot habet triumphos, quot ora sunt: partesque
 terrarum? tot uictorias bellicas, quot sunt in rerum natura
 genera bellorum? an ingenium? cum etiam ipsi casus, euen-
 tusque rerum, non duces, sed comites eius consiliorum fue-
 rint: in quo uno ita summa fortuna cum summa uirtute
 certauit, ut omnium iudicio plus homini, quam decet, tri-
 bueretur? an pudor, an integritas, an religio in eo, an dili-
 gentia umquam requisita est? quem provinciae nostra,
 quem liberi populi, quem reges, quem exterarum gentes ca-
 stiores, moderatiores, sanctiores, non modo uiderunt,
 sed aut sperando umquam, aut optando cogitauerunt?
 Quid dicam de auctoritate, quae tanta est, quanta in his
 tantis uirtutibus, ac laudibus esse debet? Cui s. p. q. r.
 amplissima dignitatis praemia dedit non postulanti, impe-
 ria uero etiam recusanti: huius de facto, iudices, ita queri,
 ut id agatur, licueritne ei facere, quod fecit; an uero, non
 dicam non licuerit, sed nefas fuerit (contra foedus enim id
 est, contra populi Romae religionem, & fidem fecisse dici-
 tur) non turpe populo Romano, nonne uobis? Audiuimus hoc de
 parente meo puer: cum Q. Metellus L. F. causam de pe-
 cunijs repetundis diceret, ille ille uir, cui patriae salus dul-
 cior, quam conspectus fuit, qui de ciuitate decedere, quam
 de sententia maleuit: hoc igitur causam dicente, cum ipsius

tab

tabula circumferrentur, inspicendi nominis causa, fuisse
 iudicem ex illis equitibus Romanis grauissimis uiris ne-
 minem, quin remoueret oculos, & se totum auerteret, ne
 forte quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quis
 quam, uerum, an falsum esset, uideretur nos Cn. Pompeij
 decretum, iudicium de consilij sententia pronuntiatum re-
 cognoscemus? cum legibus conferemus? cum federibus,
 quorum* acerbissima diligenti est, *pertendemus? Athe-
 nis aiunt, cum quidam apud eos, qui sancte, grauiterq; ui-
 xisset, & testimonium publice dixisset, & (ut mos Græco-
 rum est) iurandi causa ad aras accederet, una uoce om-
 nes iudices, ne is iuraret, reclamasse. Cum Græci homines
 spectati uiri noluerint religione uideri potius, quam ueri-
 tate fidem esse constrictam: nos etiam in ipsa religione &
 legum, & federum conseruanda, qualis fuerit Cn. Pom-
 peius dubitabimus? utrum enim inscientem uultis contra
 fœdera fecisse an scientem? si scientem; o nomen nostri im-
 perij, o populi Rom. excellens dignitas, o Cn. Pompeij sic-
 late, longeque diffusa laus, ut eius gloriæ domicilium com-
 muni imperij sinibus terminetur. o nationes, urbes, po-
 puli, reges, tetrarchæ, tyranni, testes Cn. Pompeij non so-
 lum uirtutis in bello, sed etiam religionis in pace. nos deni-
 que mutæ regiones imploro, & solæ terrarum ultimarum:
 uos maria, portus, insula, littoraque, quæ est enim ora, quæ
 sedes, qui locus, in quo non exstent huius cum fortitudi-
 nis, tum uero humanitatis, tum animi, tum consilij im-
 pressa uestigia? Hunc quisquam incredibili quadam, atque
 inauilita grauitate, uirtute, constantia præditum fœdera-
 scientem neglexisse, uiolasse, rupisse, dicere audebit? Gra-
 tificatur mihi gestu accusator: inscientem Cn. Pompeium
 fecisse significat, quasi uero* leuius sit, cum in tantâ repub.

uersere, & maximis negotijs præsis, facere aliquid, quod scias non licere, an omnino nescire quid liceat. * Etenim cum in Hispania bellum acerrimum, & maximum gesserat, quo iure Gaditana ciuitas esset, nesciebat? an, cuius linguam populi non nosset, interpretationem fœderis non tenebat? Id igitur quisquam Cn. Pompeium ignorasse dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo usu, nullo studio militari præditi, quod librarioli denique scire profiteantur? Equidem contra existimo, iudices, cum in omni genere, ac uarietate artium, etiam illarum, quæ sine summo otio non facile discuntur, Cn. Pompeius excellat, singularem quandam laudem eius, & præstabilem esse scientiam in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, regum, exterarum nationum, in uniuerso deniq; belli iure, ac pacis. nisi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn. Pompeium, neque, cum requiesceret, litteræ; neque, cum rem gereret, res ipsæ docere potuerunt. * Atq; ut ego sentio, iudices, causa dicta est temporis magis. ego non huius, inquam, genere iudicij plura dicam. est enim huius sæculi labe quadam, & macula, uirtuti inuidere; uelle ipsum florem dignitatis infringere. Etenim, si Cn. Pompeius abhinc annos quingentos fuisset, is uir, a quo senatus adolescentulo, atq; equite Romano sæpe communis salutis auxilium expetisset: cuius res gestæ omnes gentes cum clarissima uictoria terra, marique peragrascent: cuius tres triumphus testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri: quem populus Romanus singularibus honoribus decorasset: si nunc apud uos, id, quod is fecisset, contra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profecto mors enim cum exstinxisset inuidiam, res eius gestæ sempiterni nominis gloria niterentur. Cuius igitur audita uir

uirtus dubitationi locum non daret, huius praesens, exper-
 ta, atque perfecta, obtreſtatorum uoce laedetur? Omittam
 igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: sed uos, iudi-
 ces, animis, ac memoria tenetote, de lege, de federe, de exē-
 plis, de perpetua consuetudine ciuitatis nostrae, renouabo
 ea, quae dicta sunt. nihil enim mihi noui, nihil integri, neque
 M. Crassus, qui totam causā & pro facultate, & pro fide
 sua diligentissime uobis explicauit, neque Cn. Pompeius cu-
 ius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum
 reliquit. Sed, quoniam, me recusante, placuit ambobus ad-
 hiberi hunc a me quasi perpoliendi quendam operis extre-
 mum laborem: peto a uobis, ut me officij potius, quam di-
 cendi studio hanc suscepisse operam, ac munus putetis. Ac
 prius, quam aggrediar ad ius, causamque Cornelij, quiddam
 de communi condicione omnium nostrum deprecanda ma-
 leuolentiae causa breuiter commemorandum uidetur. Si
 quo quisque loco nostrum est, iudices, natus, aut si in qua
 fortuna est nascendi initio constitutus, hunc uitae statum
 usque ad senectutem obtinere debet, & si omnes, quos aut
 fortuna extulit, aut ipsorum illustrauit labor, & indu-
 stria, poena sunt afficiendi; non grauior L. Cornelio, quam
 multis uiris bonis, atque fortibus constitui lex uitae, & con-
 dicio uidetur. Sin autem multorum uirtus, ingenium, hu-
 manitas, ex infimo genere, & fortuna gradu non modo
 amicitias, & rei familiaris copias consecuta est, summam
 laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur
 potius inuidia uiolatura uirtutem L. Cornelij, quam aequi-
 tas uestra pudorem eius adiutura uideatur. Itaque quod ma-
 xime petendum est, a uobis idcirco non peto, iudices, ne de
 uestra sapientia, atque de uestra humanitate dubitare ui-
 dear. est autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici

sitis industriae, ne humanitatem opprimendam, ne virtutem puniendam putetis. illud peto, ut, si causam ipsam per se firmam esse, & stabilem uideritis; hominis ipsius ornamenta adiumento causae potius, quam impedimento esse malitis. Nascitur, iudices, causa Cornelij ex ea lege, quā L. Gellius, Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt. quā lege uidemus satis esse * sancti, uti ciues Romani sint ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. Donatum esse L. Cornelium, praesens Pompeius dicit; indicant publicae tabulae: accusator fatetur; sed negat ex foederato populo quemquam potuisse, nisi is * populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem uenire. O praeclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem, atque emendatorem nostrae ciuitatis: qui hanc penam foederibus ascribat, ut omnium praemiorum, beneficiorumque nostrorum expertes faciat foederatos. Quid enim potius dici imperitius, quam foederatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis est proprium foederatorum, quam omnium liberorum. Sed totum hoc, iudices, in ea fuit positum semper ratione, atque sententia, ut, cum inisset r. r. aliquid, si id ascuissent socij populi, ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tamquam in fundo resedisset; ut tum lege eadem is populus teneretur; non ut de nostro iure aliquid minueretur, sed ut illi populi aut iure eo, quod a nobis esset constitutum, aut reliquo commodo, aut beneficio uterentur. Tulit apud maiores nostros legem C. Furius de testamentis: tulit Q. Voconius de mulierum hereditatibus: innumerabiles aliae leges de civili iure sunt latae: quas Latini uoluerunt, ascuerunt: ipsa denique Iulia, qua lege ciuitas est socijs, & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatem non habere-

rent. in quo magna contentio Heraclicensium, & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris sui libertatem ciuitati anteferebat. Postremo hac uis est istius & iuris, & uerbi, ut fundi populi beneficio nostro non suo iure fiant. cum aliquid populus Romanus iussit, id si est eiusmodi, ut quibusdam populis siue fœderatis, siue liberis permittendum esse uideatur, ut statuatur ipsi, non de nostris, sed de suis rebus, quo iure uti uelint: tum utrum fundi facti sint, an non, querendum esse uideatur. de nostra uero republica, de nostro imperio, de nostris bellis, de uictoria, de salute fundos populos fieri noluerunt. Atqui si imperatoribus nostris, si senatui, si populo Romano non licebit, propositis premijs, elicere ex ciuitatibus sociorum, atque amicorum, fortissimum, atque optimum quemque ad subeunda pro salute nostra pericula: summa utilitate, ac maximo saepe prasidio in periculis, atq; asperis temporibus carendum erit. Sed, per deos immortales. quæ est ista societas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut nostra ciuitas careat, in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino; aut, si quis ex illis populis sit exortus, qui nostros duces * auxilio laboris, commeatus, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro, comminus in acie saepe pugnarit, qui se saepe telis hostium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis premijs affici possit? Etenim in populum Romanum graue est, non posse uti socijs excellenti uirtute praeditis, qui uelint cum periculis nostris sua communicare: in socios uero ipsos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos, iniuriosum, & contumeliosum est, his premijs, & his honoribus exclusos esse fidelissimos, & coniunctissimos socios, quæ pateant stipendiarijs, pateant

hostibus, pateant saepe seruis. Nam & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris provincijs multos ciuitate donatos uidemus: & qui hostes ad nostros imperatores perfugissent, & magno usui reipublicæ nostræ fuissent, scimus ciuitate esse donatos: seruos denique, quorum uis & fortunæ condicio infima est, bene de repub. meritos per sepe libertate, id est, ciuitate publice donari uidebamus. Hanc tu igitur, patrone fœderum, ac fœderatorum, conditionem statuis Gaditanis tuis ciuibus, ut, quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis subegimus, atque in ditionem nostram redegimus, liceat, si populus Romanus permiserit, ut ab senatu, ab imperatoribus nostris, ciuitate donentur: id ne liceat ipsis? qui, si suis decretis, legibusue sanxissent, ne quis suorum ciuium castra imperatorum populi Romani iniret, ne quis se pro nostro imperio in periculum capitis, atque in uitæ discrimen * inferret; Gaditanorum auxilijs, cum uellemus, uti nobis non liceret: * priuatim uero, ne quis uir & animo, & uirtute præcellens pro nostro imperio, periculo suo dñicaret, grauius id iure ferremus, minui auxilia populi Romani, debilitari animos fortissimorum uiroꝝ, alienigenarum uos hominum studijs, atque externa uirtute priuari. Atqui nihil interest, iudices, utrum hæc fœderati iura constituant, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad nostrorum bellorū pericula accedere; an quæ nos eorum ciuibus uirtutis causa tribuerimus, ea rata esse non possint. * nihil enim magis uteremur his adiutoribus, sublatijs præmijs uirtutis, quam si omnino his uersari in nostris bellis non liceret. Etenim, cum pro sua patria pauci post genus hominum natum reperti sint, qui, nullis præmijs propositis, uitā suam hostium telis obiecerint: pro aliena repub. quemquam fore putatis, qui se opponat periculis,

culis, non modo nullo proposito premio, sed etiam interdito? Sed* cum est illud imperitissime dictum de populi fundis, quod commune liberorum est populorum, non proprium fœderatorum, ex quo intelligi necesse est, aut neminem ex sociis ciuem fieri posse; aut etiam posse ex fœderatis; tum uero ius omne noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat: quod est, iudices, non solum in legibus publicis positum, sed etiam in priuatorum uoluntate. iure enim nostro neque mutare ciuitatem quisquam inuitus potest, neque, si uelit mutare, non potest, modo asciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuitatis uelit: ut, si Gaditani sciuerint nominatim de aliquo ciue Romano, ut sit is ciuis Gaditanus, magna potestas sit nostro ciui mutandæ ciuitatis, nec fœderi impediatur, quo minus ex ciue Romano ciuis Gaditanus possit esse. Duarum ciuitatum ciuis esse nostro iure ciuili nemo potest: non esse huius ciuitatis ciuis, qui se alij ciuitati dicarit, potest. Neque solum dicatione, quod in calamitate clarissimis uiris Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo, Nuceria, C. Catoni Tarraconi, Q. Cepioni, P. Rutilio, Smyrnæ uidimus accidisse, ut earum ciuitatum fierent ciues, hanc ante amittere non potuissent, quam huius solum ciuitatis mutatione uertissent: sed etiam postliminio potest ciuitatis fieri mutatio. neque enim sine causa de Cn. Publicio Menandro, libertino homine, quem apud maiores legati nostri in Græciam proficiscentes interpretem secum habere uoluerunt, ad populum latū, ut iis Publicius, si domum reuertisset, & inde Romam redisset, ne minus ciuis esset. Multi etiam superiore memoria ciues Romani sua uoluntate indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias se in ciuitates contulerunt. Quod si ciui Romano licet esse Gaditanum siue exsilio, siue postliminio, siue reiectione

P.B.

ne huius ciuitatis, ut iam ad fœdus ueniam, quod ad causam nihil pertinet (de ciuitatis enim iure, non de fœderibus disceptamus) quid est, quamobrem cui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? Equidem longe secus sentio. nam, cum ex omnibus ciuitatibus uia sit in nostram, cumque nostris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates; tum uero ut quæq; nobiscum maxime societate, amicitia, spon- sione, pactione, fœdere coniuncta est; ita mihi maxime communionem beneficiorum, premiorum, ciuitatis conti- nere uidetur. Atqui cæteræ ciuitates non dubitarent nos- tros omnes recipere in suas ciuitates; si idem nos iuris ha- beremus, quod ceteri: sed nos non possumus & huius esse ciuitatis, & cuiusuis præterea; ceteris concessum est. Ita- que in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, La- cedæmonios, cæteros undique ascribi, multarumque esse eosdem hominis ciuitatum. Quo errore ductos uidi ego- met nonnullos imperitos homines, nostros ciues Athenis in numero iudicum, atque Arcopagitarum, certa tribu, certo numero, cum ignorarent, si illam ciuitatem essent adepti, hanc se perdidisse, nisi postliminio recuperassent. Peritus uero nostri iuris, ac moris nemo umquam, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem se dicauit. Sed hic totus locus disputationis, atque orationis meæ, indices, pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum: nihil habet, quod sit proprium religionis, ac fœderum. Defendo enim rem uniuersam, nullam esse gentem ex omni regione terrarum, neque tam dissidentem a populo Romano od'o quodam, atque dissidio, neque tam fide, beneuolentiaque coniunctam, ex qua nobis interdictum sit, ut neque ascri- scere ciuem, aut ciuitate donare possimus. O iura præcla- ra, atque diuinitus tam inde a principio Romani nominis

P. 61.

a ma

a maioribus nostris comparata, ne quis nostrū plus, quam
 unius ciuitatis esse possit (dissimilitudo enim ciuitatum ua-
 rietatem iuris habeat necesse est) ne quis inuitus ciuitate
 mutetur, neue in ciuitate maneat inuitus. Hæc sunt enim
 fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quemque iu-
 ris & retinendi, & dimittendi esse dominum. illud uero si-
 ne ulla dubitatione maxime nostrum fundauit imperium,
 & populi Romani nomen auxit, quod princeps ille crea-
 tor huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam ho-
 sibus recipiendis angeri hanc ciuitatem oportere, cuius au-
 thoritate, & exemplo numquam est intermissa a maiori-
 bus nostris largitio, & communicatio ciuitatis. Itaq; & ex
 Latio multi, & Tusculani, & Lanuuii, & ex ceteris gene-
 ribus gentes uniuersæ in ciuitatem sunt receptæ, ut Sabino-
 rum, Volscorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec
 coacti essent ciuitatem mutare, si qui uoluissent: nec, si qui
 essent ciuitatem nostram beneficio populi Ro. consecuti, ui-
 latum fœdus eorum uideretur. At enim quædam fœdera
 exstant, ut Germanorum, Insubrium, Heluetiorum, Iapi-
 dum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum, quorum
 in fœderibus exceptum est, ne quis eorum a nobis ciuis re-
 cipiatur. quod si exceptio facit, ne liceat: ibi necesse est li-
 cere, ubi non est exceptum. Vbi est igitur exceptum sedere
 Gaditano, ne quem populus Romanus Gaditanum reci-
 piamus ciuitate: nusquam, ac sic ubi esset, lex id Gellia, & Cor-
 nelia, quæ definite potestatem Pompeio ciuitatem donandi
 dederat, sustulisset. Exceptum est, inquit: fœdus siquidem
 sacrosanctum est. Ignosco tibi, si neq; Pœnorum iura calles:
 reliqueras enim ciuitatem tuam: neque nostras potuisti le-
 ges inspicere; ipsæ enim te a cognitione sua iudicio publico
 repulerunt. Quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio
 a Gellio

P. B.

a Gellio, & a Lentulo C O S S. lata est, in qua aliquid sacrosanctum uideretur? Primum enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus, plebsue sanxisset: deinde sanctiones sacrandæ sunt, aut genere ipso, aut obtestatione & cōsacratione legis, aut pœna, cum caput eius, qui cōtra facit, consecratur. Quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi? utrum a capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse confirmas? nihil omnino umquam de isto fœdere ad plebem neque de lege, neque de pœna latum esse dico: de quibus etiam si esset latum, ne quem ciuem reciperemus, tamen id esset, quod populus postea iussisset, ratum: neq; quidquam illis uerbis, si quid sacrosanctum esset, esse exceptum uideretur. de his, cum populus Ro. nihil umquam iusserit, quidquam audeas dicere sacrosanctum fuisse? Nec uero hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum, iudices, pertinet. neq; enim est meum contra ius optime merita ciuitatis, contra opinionem uetustatis, contra auctoritatem senatus dicere. Duris enim quondam temporibus reipublicæ nostræ, cum præpotens terra, marique Carthago, iuxta duabus Hispanijs, huic imperio immineret, & cum duo* fulmina nostri imperij subito in Hispania Cn. & P. Scipiones extincti occidissent:

P. 62. L. Marcius primipili centurio cum Gaditanis fœdus inisse dicitur. quod cum magis fide illius populi, iustitia uestra, uetustate denique ipsa, quam aliquo publico uinculo religionis teneretur; sapientes homines, & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo C O S S. a senatu de fœdere postulauerunt. tum est cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum, de quo fœdere populus Romanus sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. Ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs suis erga
 temp.

rempub. nostram consequi potuit, quod imperatorum testi-
 monijs, quod uetustate, quod Q. Catuli summi uiri au-
 thoritate, quod iudicio senatus, quod fœdere, consecuta est,
 quod publica religione sanciri potuit, id abest. populus e-
 nim se nusquam obligauit. neq; ideo est Gaditanorum caus-
 sa deterior. grauissimis enim, & plurimis rebus est fulta.
 sed isti disputationi certe nihil est loci. sacrosanctum enim
 nihil potest esse, nisi quod per populum plebemue sancitum
 est. Quod si hoc fœdus, quod populus Romanus auctore se-
 natu, commendatione, & iudicio uetustatis, uoluntate, &
 sententijs suis comprobatur, idem suffragijs comprobasset;
 quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem no-
 stram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi
 ut pia, & æterna pax sit. quid id ad ciuitatem? Adiectum
 illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus, MA-
 IESTATEM POPVLI ROMANI COMITER
 * CONSERVANTO. Id habet hanc uim, ut sit ille in
 fœdere inferior. Primum, uerbi genus hoc conseruandi, quo
 magis in legibus, quam in fœderibus uti solemus, imperā-
 tis est, non precantis. Deinde, cum alterius populi maiestas P. B.
 conseruari iubetur, de altero siletur: certe ille populus in su-
 periori condicione, causaq; ponitur, cuius maiestas fœde-
 ris sanctione defenditur. In quo erat accusatoris interpre-
 tatio indigna responsione, qui ita dicebat, Comiter esse com-
 muniter: quasi uero priscum aliquod, aut insolitum uer-
 bum interpretaretur. Comes, benigni, faciles, suauis, homi-
 nes esse dicuntur, Qui erranti comiter monstrant uiam be-
 nigne, non grauate. Communiter quidem certe non con-
 uenit. & simul absurda res est, cauere fœdere, ut maiesta-
 tem populi Romani communiter conseruent: id est, ut po-
 pulus Romanus suam maiestatem esse saluam uelit. Quod
 si iam

si iam ita esset, ut esse non potest; tamē de nostra maiestate
 nihil de illorum caueretur. Potestne igitur nostra maiestas
 a Gaditanis benigne conseruari, si ad eam retinendam Ga-
 ditanos prēmij elicere nō possumus? potest esse ulla deniq;
 maiestas, si impedimur, quo minus per populum Romanū
 beneficiorum uirtutis causa tribuendorum potestatem im-
 peratoribus nostris deferamus? Sed quid ego disputo, quae
 mihi tum si Gaditani contra me dicerent, uere posse dici ui-
 derentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, responde-
 rem, legem, populum Romanum iussisse de ciuitate tribuē-
 da: * hoc genere legum fundos populos fieri non solere: Ca.
 Pompeiū de consilij sententia ciuitatem huic dedisse: nullū
 populi nostri iussim Gaditanos habere: * itaq; nihil esse sa-
 cro sanctum, quod lege exceptum uideretur: si esset, tamen
 in fœdere nihil esse tantum præter pacem. additum etiam
 esse illud, ut maiestatem illi nostram conseruare deberent:
 quæ certe minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus
 uti in bellis nobis non liceret, aut præmij tribuendi pote-
 statem nullam haberemus. Nunc uero quid ego contra
 F. 63. Gaditanos loquar? cum id quod defendo, uoluntate eorum,
 auctoritate, legatione ipsa comprobetur? qui a principio
 sui generis, ac reip. ab omni studio, sensuq; Penorum men-
 tes suas ad nostrum imperium, nomenq; flexerunt: quos, cū
 maxima bella nobis inferrētur, mœnibus excluserunt, clas-
 sibus inscui sunt, corporibus, copijs, opibus depulerūt: qui
 & ueterem illam speciem fœderis Marciani semper omni
 sanctiorem Marte duxerūt: & hoc fœdere Catuli, senatusq;
 auctoritate se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt:
 quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse Hercules itinerum,
 ac laborum suorum, sic maiores nostri imperij, ac nominis
 populi Romani terminos esse uoluerūt. Testantur & mor-
 tuos

tuos nostros imperatores; quorum uiuit immortalis memoria, & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos, & hunc præsentem Cn. Pompeium, quem procul ab eorum manibus acre, & magnum bellum gerentem commeatu, pecuniaque inuenerunt; & hoc tempore ipso populum Romanum, quem in caritate annonæ, ut sæpe ante fecerant, frumento suppeditato leuauerunt, se hoc ius esse uelle, ut sibi, & liberis, si qui eximia uirtute fuerint, sit in nostris castris, sit in imperatorum prætorijs, sit denique inter signa, atque in acie locus, sit his gradibus ascensus etiam ad ciuitatem. Quod si Afris, si Sardis, si Hispanis, agris, stipendioque multatis uirtute adipisci licet ciuitatem; Gaditanis autem, officij, uetustate, fide, periculis, fœdere cõiunctis, hoc idem non licebit; non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas a nobis esse arbitrabitur. Atque hanc iudices, non a me fingi orationem, sed me dicere, quæ Gaditani iudicauerint, res ipsa declarat. Hospitium multis annis ante hoc tempus, cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice dico. proferam testes, proferam legatos, excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium summos homines, ac nobilissimos, deprecatores huius periculi missos uidetis. re denique multo ante Gadibus iam audita, fore huic, ut ab illo periculum crearetur, gravissima tum in istum ciuem suum Gaditani senatus cõsulta fecerunt. Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) si tum sit fundus, cum scita, ac iussu nostra sua sententia cõprobat, quam cum hospitium fecit, ut & ciuitate illum mutatum esse fatetur, & huius ciuitatis honore dignissimum iudicaret? potuit certius interponere iudicij uoluntatis sue, quam cum etiam accusatorem huius multa & poena multauit? potuit magis de re iudicare, quam cum ad nostrum iudicium ciueis

P.B.

neis amplissimos legauit, testes huius iuris, uita laudatores, periculi deprecatores? Etenim quis est tam demens, quin sentiat, ius hoc Gaditanis esse retinendum, ne interceptum sit ijs iter perpetuo ad hoc amplissimum primum ciuitatis, & magnopere iis esse letandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga suos remanere Gadibus; gratiam, & facultatem commendandi in hac ciuitate uersari? Quis enim nostrum est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia commendatio? Omitto quantis ornamentis populum istum C. Caesar, cum esset in Hispania praetor, affecerit, controuersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus, disciplinaeque deleuit, summa in eam ciuitatem, huius rogatu, studia, & beneficia contulerit. multa praetereo, quae quotidie labore huius, & studio, aut omnino, aut certe facilius consequuntur. Itaque & adsunt principes ciuitatis, & defendunt, amore, ut suum ciuem, testimonio, ut nostrum, officio, ut * nobilissimum, & sanctissimum hospitem, studio, ut diligentissimum defensorem commodorum suorum. Ac ne ipsi Gaditani arbitrentur, quamquam nullo incommodo afficiantur, si liceat eorum ciues uirtutis causa in nostram ciuitatem uenire, tamen hoc ipso inferius esse suum foedus, quam ceterorum: consolabor & hos praesentes uiros optimos, & illam fidelissimam, atque amicissimam nobis ciuitatem: simul & uos non ignorantes, iudices, admonebo, quo de iure hoc iudicium constitutum sis, de eo numquam omnino esse dubitatum. Quos igitur prudentissimos interpretes foederum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirendis condicionibus ciuitatum, atque causis esse arbitramur eos profecto, qui iam imperia ac bella gesserunt. Etenim si Q. Scauula
ille

ille augur, cum de iure prædatorio consulere-
 tur, homo iuris peritissimus & consultores suos nonnunquam ad Fu-
 rium, & Cascellium prædatores reiciebat; si nos de aqua
 nostra Tusculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquillium
 consulebamus, * quod assiduus usus uni rei deditus, & in-
 genium, & artem sæpe uincit; quis dubitet de fœderibus,
 & de toto iure pacis, & belli omnibus iuris peritissimis
 imperatores nostros anteferre? possumusne igitur tibi
 probare auctorem exempli, atque facti illius, quod a te re-
 prehenditur, C. Marium? queris aliquem grauiorem? con-
 stantiorum? præstantiorum uirtute, prudentia, religione,
 equitate? Is igitur M. Anniū Appium, fortissimum uirum,
 summa uirtute præditum, ciuitate donauit, cum Camerti-
 mum fœdus sanctissimum, atq; æquissimum sciret esse. Po-
 test igitur, iudices, L. Cornelius condemnari, ut non C. Ma-
 rij factum condemnnetur? Exsistat ergo ille uir parumper P. B.
 cogitatione uestra, quoniam re non potest, ut conspiciatis
 cum mentibus, quem oculis non potestis: dicat, se non im-
 peritum fœderis, non rudem exemplorum, non ignarum
 belli fuisse: se P. Africani discipulum, ac militem, se stipen-
 dijs, se legationibus bellicis eruditum: se, si tanta bella le-
 gisset, quanta gessit, & confecit, si tot consulibus meruisset,
 quoties ipse consul fuisset, omnia uera belli perdiscere, ac
 nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere a
 rep. bene gerenda impediretur: a se ex coniunctissima, atq;
 amicissima ciuitate fortissimum quemq; esse delectum: neq;
 Fulginatum, neque Camertium fœdere esse exceptum, quo
 minus eorum ciuibus a populo Rom. premia uirtutis tri-
 buerentur. Itaq; cum paucis annis post hanc ciuitatis do-
 nationem acerrima de ciuitate questio, Licinia, & Mucia
 lege uenisset; num quis eorum, qui de federatis ciuitatibus

k k k

esset

esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? Nam Spo-
 letinus T. Matrinus unus ex ijs, quos C. Marius ciuitate
 donasset, dixit caussam ex colonia Latina in primis firma,
 & illustri, quem cum disertus homo L. Antistius accusa-
 ret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non esse
 factum. uidebat enim populos de suo iure, non de nostro
 fundos fieri solere. sed cum lege Apuleia colonia non essent
 deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in sin-
 gulas colonias ternos ciues Roma. facere posset: negabat
 hoc beneficium, re ipsa sublata, ualere debere. Nihil habet
 similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta auctoritas in
 C. Mario fuit, ut non per L. Crassum affinem suum, homi-
 nem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis caussam
 illam granitate sua defenderit, & probauit. Quis enim
 p. 65. esset, iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in
 exercitu delectum uirtutis: qui socijs, qui fœderatis, in de-
 fendenda repub. nostra spem præmiorum eripi uellet? Quod
 si uultus C. Marij, si uox, si ille imperatorius ardor oculo-
 rum, si recentes triumphj, si præsens ualuit aspectus: ualeat
 auctoritas, ualeant res gestæ, ualeat memoria, ualeat for-
 tissimi, & clarissimi uiri nomen æternum: sit hoc discrimen
 inter gratiosos ciues, atque fortes, ut illi uiui fruantur opi-
 bus suis: horum etiam mortuorum (si quisquam huius im-
 perij defensor mori potest) uiuat auctoritas immortalis.
 Quid? Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis
 gestis; P. Cassius equitem Rom. uirum bonum, qui uiuit
 Rauenna, fœderato ex populo nonne ciuitate donauit?
 quid? cohortes duas uniuersus Camerinum? quid? Hera-
 cliensium legionem, P. Crassus uir ampl.issimus ex ea ciui-
 tate, qua cum prope singulare fœdus Pyrrhi temporibus
 C. Fabricio consule, istum putatur? quid? Massiliensem
 Ari

Aristonem Sulla? quid? quoniam de Gaditanis agimus,
idem prætor LX. Gaditanos? quid? uir sanctissimus &
summa religione, ac modestia Q. Metellus pius Q. Fabium
Saguntinum? quid? hic qui adest, a quo hæc, quæ ego nunc
percurro, subtilissime sunt omnia perpolita, M. Crassus,
non Aletrinensem fœderatam ciuitate donauit, homo tum
grauitate, & prudentia præstans, tum uel nimium parcus
in largienda ciuitate? Hic tu Cn. Pompeij beneficium, uel
potius iudicium, & factum infirmare conaris, qui fecit
quod Cn. Marium fecisse audierat, fecit quod P. Crassum,
quod L. Sullam, quod Q. Metellum, quod denique dome-
sticum auctorem, patrem suum facere uiderat? neq; uero
in uno Cornelio id fecit. nam & Gaditanum Hasdrubalem
ex bello illo Africano, & Mamertinos * obuios, & quos-
dam Vicensēs, & Saguntinos fabros ciuitate donauit. Ete-
nim cum ceteris præmijs digni sunt, qui suo labore, & pe-
riculo nostram rempubl. defendunt; tum certe dignissimi
sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula, ac tela
subierunt. Atque utinam, qui ubique sunt propugnatores
huius imperij, possent in hanc ciuitatem uenire: & contra,
oppugnatores reipubl. de ciuitate exterminari. Neq; enim
ille summus poeta noster Hannibalis illam magis coher-
tationem, quam communem imperatorum uoluit esse.
Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginensis, Quisquis
erit, cuiati fiet. id habent omnes leue, & semper habue-
runt. * Itaque & sibi undique fortes uiris adscinerunt, &
hominum ignobilium uirtutem per sepe nobilitatis inertia
prætulērunt. Habetis imperatorum summorum, & sa-
pientissimorum hominum, clarissimorum uiuorum inter-
pretationem iuris, ac fœderum: dabo etiam iudicium, qui
huic quæstioni præfuerunt: dabo uniuersi populi Romani,

dabo sanctissimum etiam iudicium senatus. Iudices cum præ se ferrent, palamque loquerentur, quid essent lege Papia de M. * Crasso, Mamertinis repentibus, indicaturi: Mamertini, publice suscepta causa, desisterunt. multi in ciuitatem recepti ex liberis, fœderatisq; populis; nemo unquam est de ciuitate accusatus, quod aut populus fundus factus non esset, aut quod fœdere ciuitatis mutadâ ius impediretur. audebo etiam hoc contendere, numquam esse condemnatum, quem constaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi Romani iudicium

P. 66. multis rebus interpositum, atq; in maximis causis, re ipsa atq; usu cōprobatum. Cum Latinis omnibus fœdus itum Sp. Cassio, Postumio Cominio. C O S S. quis ignorat? quod quidem nuper in columna aenea meminimus post rostra incisum, & perscriptum fuisse. quomodo igitur L. Collinius Tiburs, pater huius equitis Rom. optimi, atq; ornatissimi uiri damnato Caelio; quomodo ex eadem ciuitate T. Coponius, cuius item summa uirtute, & dignitate (nepotes T. & C. Coponios nostri) damnato C. Massone, cuius Romanus est factus? an lingua, & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu, & uirtute non potuit? anne de nobis trahere spolia fœderatis licebit, de hostibus non licebit? an quod adipisci poterunt dicendo, id eis assequi pugnando non licebit? an accusatori maiores nostri maiora præmia, quam bellatori esse uoluerunt? Quod si acerbissima lege Seruilia principes uiri, ac grauissimi, & sapientissimi ciues, hanc Latinis, id est fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iussu patere passi sunt; neq; in his est hoc reprehensum Licinia, & Mucia lege, cum præsertim genus ipsum accusationis, & nomen, eiusmodi præmium, quod nemo assequi possit, nisi ex senatoris calamitate, neq; senatori

ori, neq; bono cuiquam nimis iucundum esse posset: dubi-
 tandum fuit, quin, quo in genere iudiciorum premia rata
 essent, in eodem iudicia imperatorum ualerent? Num fun-
 dos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia
 lege, aut ceteris, quibus Latinis hominibus erat propo-
 situm aliqua ex re premium ciuitatis? Cognoscite nunc iu-
 dicium senatus, quod semper est iudicio populi comproba-
 tum. Sacra Cereris, iudices, summa maiores nostri reli-
 gione confici, caremoniaque uoluerunt: quæ cum essent as-
 sumpta de Græcia; & per Græcas semper curata sunt sa-
 cerdotes, & Græca omnia nominata: sed, cum illam, quæ
 Græcum illud sacrum monstraret, & faceret ex Græcia
 deligerent; tamen sacra pro ciuib; ciuem facere uolue-
 runt; ut deos immortales scientia peregrina, & externa;
 mente domestica, & ciuili * precarentur. has sacerdotes
 uideo fere aut Neapolitanas, aut Velientes fuisse, fædera-
 tarum sine dubio ciuitatum. mitto uetera: proxima dico.
 ante ciuitatem Veliensibus datam, de senatus sententia C.
 Valerium Flaccum prælorem urbanum nominatim ad po-
 pulum de Calliphana Velienſe, ut ea ciuis Romana esset,
 tulisse. num igitur aut fundos factos Velientes, aut sacer-
 dotem illam ciuem Roma factam non esse, aut fædus & a
 senatu, & a populo Rom. uiolatum arbitramur? Intel-
 ligo, iudices, in caussa aperta, minimeq; dubia, multa &
 plura, & a pluribus peritissimis esse dicta, quam res postu-
 laret: sed id factum est, non ut uobis rem tam perspicuam
 dicendo probaremus, uerum ut omnium maleuolorum, ini-
 quorum, inuidorum animos frangeremus: quos ut accusa-
 tor incenderet, ut aliqui sermones hominum alienis bonis
 mererentur etiam ad uestras aures permanerent. & in iu-
 dicio ipso redundarent, idcirco illa in omni parte oratio-

nis summa arte aspergi uidebatis: tum pecuniam L. Cornelij, quæ neq; inuidiosa est, & quanta cumq; est eiusmodi est, ut conseruata magis, quam corrupta esse uideatur: tum luxuriam, quæ non crimine aliquo libidinis, sed communi maledicto notabatur: tum Tusculanum, quod Q. Metelli fuisse meminerat, & L. Crassi; Crassum emisse de liberino homine Soterico Marcio, ad Metellum peruenisse de Venonij Vindicij bonis non tenebat, simul illud nesciebat, prædiorum nullam esse gentem: emptionibus ea solere saepe ad
 p. 67. alienos homines, saepe ad infimos, non legibus, tamquam tutelas peruenire. Obiectum est etiam, quod in tribum Crustuminiam peruenierit: quod hic affectus est legis de ambitu præmio minus inuidioso, quam, qui legum præmijs prætorem sententiam, & prætextam togam consequuntur. Et adoptio Theophamis agitata est; per quam Cornelius nihil est, præterquam propinquorum suorum hereditates, affectus. quamquam istorum animos, qui ipsi Cornelio inuident; non est difficillimum mitigare: more hominum inuident; in conuiuijs rodunt, in circulis uellicant; non illo inimico, sed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Cornelij aut inimici sunt, aut inuident, hi sunt huic multo uehementius perimescendi. nam huic quidem ipsi quis est unquam inuentus inimicus? aut quis iure esse potuit? quæ bonum non coluit? cuius fortune, dignitatq; non concessit? uersatus in intima familiaritate hominis potentissimi, in maximis nostris malis, atq; discordijs neminem unquam alterius rationis, ac partis non re, non uerbo, non uultu deniq; offendit. fuit hoc sue mentis, sue recip. fatum ut in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. non modo non exsultauit in ruinis uestris, nostrisq; discordijs Cornelius, sed omni officio, lacrymis, opera, consolatione,

tione, omnes, me absente, meos subleuauit. quorum ego te-
 stimonio, ac precibus, munus hoc meritum huic, & ut a
 principio dixi, iustam, & debitam gratiam refero: speroq;
 iudices, ut eos, qui principes fuerunt conseruanda salutis,
 aut dignitatis meae, diligitis, & caros habetis; sic, quae ab
 hoc pro facultate huius, pro loco facta sunt, & grata esse
 uobis, & probata. Non igitur a suis, quos nullos habet, sed
 a suorum, qui & multi, & potentes sunt, urgetur inimicis.
 quos quidem hesternodie Cn. Pompeius copiosa oratione, P.B.
 & graui secum, si uellent, contendere iubebat: ab hoc im-
 proba certamine, acq; iniusta contentione auocabat. Et erat
 aequa lex, & nobis iudices, atq; omnibus, qui nostris fami-
 liaritatibus implicantur, uehementer utilis, ut nostras ini-
 micicias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimi-
 corum temperemus. Ac, si mea auctoritas satis apud illos
 in hac re ponderis haberet, cum me praesertim rerum ua-
 rietate, atq; usu ipso iam perdoctum uiderent, etiam ab il-
 lis eos maioribus discordijs auocarem. Id enim contendere
 mihi uidetur e re pub. cum id defendas, quod esse optimum
 sentias; & id fortium uirorum, & magnorum hominum
 semper putauit: neque huic umquam labori, officio, muneri
 defui. sed contentio tamdiu sapiens est, quamdiu aut profi-
 cit aliquid, aut, si non proficit, non obest ciuitati. Voluimus
 quaedam, contendimus, experti sumus: obtenta non sunt: do-
 lorem alij, nos luctum, maeroremq; suscepimus. cur ea, quae
 mutare non possumus, conuellere malumus, quam tueri?
 C. Caesarem senatus, & genere supplicationem amplissi-
 mo ornauit, & numero dierum nouo. Idem in angustijs
 ararij uictorem exercitum stipendio affecit, imperatori
 decem legatos decreuit, lege Sempronia succedendum non
 consuit. Harum ego sententiarum & princeps, & auctor

P. 68.

fui: neque me dissensionem meæ pristinae putavi potius assentiri, quam presentibus reipublicae temporibus, & concordia convenire. Non idem alijs videtur. sunt fortasse in sententia firmiores; reprehendo neminem: sed assentior non omnibus: neque esse inconstantis puto, sententiam aliquam, tamquam aliquod navigium, atque cursum ex reipublicae tempestate moderari. Sed, si qui sunt, quibus infinitum sit odium, in quos semel susceptum sit, quos video esse nonnullos: cum ducibus ipsis, non cum comitatu, assentatoriibusque confligant. Illam enim fortasse pertinaciam nonnulli; virtutem alij putabunt: hanc vero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. Sed, si certorum hominum mentes nulla ratione placare possumus, iudices, uestros quidem animos certe confidimus non oratione nostra, sed humanitate uestra esse placatos. Quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quam ad minimam fraudem Caesaris familiaritas valere debeat? cognovit adolescens: placuit homini prudentissimo: in summa amicorum copia cum familiarissimis eius est adaequatus: in praetura, in consulatu praefectum fabrum detulit: consilium hominis probavit, fidem est complexus, officia, observantiamque dilexit. fuit hic multorum illi laborum socius aliquando; est fortasse nunc nonnullorum particeps commodorum. quæ quidem si huic obfuerint apud vos, non intelligo quod bonum cuiquam sit apud tales viros profuturum. Sed, quoniam C. Caesar abest longissime, atque in ijs est nunc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus illius gestis imperium populi Romani definiunt: nolite per deos immortales, iudices, hunc illi acerbum nuntium velle deferri, ut suum praefectum fabrum, ut hominem sibi carissimum, & familiarissimum, non ob ipsius aliquod delictum, sed ob suam familiaritatem uestris oppres-

oppressum sententijs audiat. Misere mini eius, qui non de
 suo peccato, sed de huius summi, & clarissimi uiri facto;
 non de aliquo crimine, sed de periculo suo, de publico iure
 disceptat: quod ius si Cn. Pompeius ignorauit, si M. Crassus,
 si Q. Metellus, si Cn. Pompeius pater, si L. Sulla, si L. Cras- P.B.
 sus, si C. Marius, si senatus, si popul. Romanus, si qui de re si-
 mili iudicarunt, si fœderati populi, si socij, si illi antiqui La-
 tini: uidete, ne utilius uobis, & honestius sit, illis ducibus
 errare, quam hoc magistro, erudiri. Sed, si de certo, de per-
 spicuo, de utili; probato, de iudicato uobis iure esse consti-
 tuendum uidetis; nolite committere, ut in re tam inuetera-
 ta quidquam noui sententiatis. Simul & illa, iudices, omnia
 ante oculos uestros proponite: primum esse omnes etiam
 post mortem reos, clarissimos, illos uiros, qui fœderatos
 ciuitate donarunt: deinde senatum, qui persæpe hoc iudi-
 cavit: populum, qui iussit: iudices, qui approbarunt. tum
 etiam illud cogitatote, sic uiuere, ac uixisse Cornelium, ut
 cum omnium peccatorum quæstiones sint, non de uitio-
 rum suorum pœna, sed de uirtutis præmio in iudicium uo-
 cetur. Accedat etiam illud, ut statuatis hoc iudicio, utrum
 posthac amicitias clarorum uirorum calamitati ho-
 minibus, an ornamento esse malitis. Postremo
 illud, iudices, fixum in animis uestris te-
 netote, uos in hac causa non de
 maleficio L. Corneli, sed de
 beneficio Cn. Pompeij
 indicaturos.

kkk

DE

DE PROVINCIIIS

CONSVLARIBVS.

ORATIO XXXVI.

I quis uestrum, P.C. expectat, quas sim provincias decreturus; consideret ipse secum, qui mihi homines ex provincijs potissimum detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conveniat, cum, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. Ac, si princeps eam sententiam dicerem, laudaretis profecto: si solus, certe ignosceretis: etiam si paullo minus utilis vobis sententia uideretur, ueniam tamen aliquem dolori meo tribueretis. Nunc uero, P.C. non parua afficio uoluptate, uel quod hoc maxime rei publicæ conducit, Syriam, Macedoniamque decerni, ut dolor meus nihil a communi utilitate dissentiat; uel quod habeo auctorem P. Seruiliū, qui ante me sententiam dixit, uirum clarissimum, & cum in uniuersam rempublicam, tum etiam erga meam salutem fide, ac beneuolentia singulari. Quod si ille & paullo ante, & quotiescumque ei locus dicendi, ac potestas fuit, Gabiniū, & Pisonem, duo rei publicæ portenta, ac pene funera, cum propter alias causas, tum maxime propter illud insigne scelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non solum sententia sua, sed etiam uerborum grauitate esse notandos putauit: quonam me animo in eos esse oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt, ad explendas suas cupiditates? Sed ego in hac sententia dicenda non

pare

parebo dolori meo, nec iracundiae feruam: quo animo unusquisque uestrum debet esse in illos, hoc ero: praeipuum illum, & proprium sensum doloris mei, quem tamen uos P.B. communem semper uobis mecum esse duxistis, a sententia dicenda amouebo, ad ulciscendi tempora reservabo. Quatuor sunt provinciae. P. C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas: Gallia duae, quas hoc tempore uno imperio uidemus esse coniunctas; & Syria, & Macedonia, quas, uobis inuitis, & oppressis, pestiferi illi consules pro euerfa reipublica praemijs occupauerunt: decernendae nobis sunt lege Sempronia duae. quid est, quod possimus de Syria, Macedoniaque dubitare? Mitto, quod eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, quam hunc ordinem condemnarint; quam auctoritate uestram e ciuitate exterminarint; quam fidem publicam, quam perpetuam populi Rom. salutem, quam me, ac meos omnes scelerissime, crudelissimeq; uexarint. Omnia illa domestica, atq; urbana mitto: quae tanta sunt, ut numquam Hannibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. Ad ipsas uenio provincias: quarum Macedonia, quae erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, sed trophaeis; quae multis uictorijs erat iamdiu triumphisq; paccata sic a barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Thessalonicenses posui in gremio imperij nostri, relinquere oppidum, & arcem munire cogantur, ut uia illa nostra, quae per Macedoniam est usque ad Hellespontum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infecta, sed etiam castris * Thracijs distincta, ac notata. Ita gentes haec, quae, ut pace uterentur, uim argenti dederant praclaro imperatori nostro, ut exhaustas domos replere possent, pro empti pace bellum nobis prope iustum intule

tulerunt. Iam uero exercitus ille noster superbissimo de-
 p. 70. lectu, & durissima conquisitione collectus, omnis interijt,
 magno hoc dico cum dolore: miserandum in modum mili-
 tes populi Romani capti, necati, deserti, dissipati sunt: in-
 curia, fame, morbo, uastitate consumpti: ut quod est indi-
 gnissimum scelus, is imperator in pœnam exercitus expe-
 titus esse uideatur. Atque hanc Macedoniam, domitis iam
 gentibus finitimis, barbariaq; compressa, pacatam ipsam
 per se, & quietam tenui presidio, atq; exigua manu etiam
 sine imperio, per legatos nomine ipso populi Romani tue-
 bamur: quæ nunc consulari imperio, atq; exercitu ita ue-
 xata est, uix ut se possit diuturna pace recreare: cum inte-
 rea quis uestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achaeos
 ingentem pecuniam pendere L. Disoni quotannis? ue-
 ctigal, ac portorium Dyrrachinorum totum in huius
 unius quæstum esse conuersam? urbem Byzantium,
 uobis, atque huic imperio fidelissimam, hostilem in mo-
 dum esse uexatam? quo ille, postquam nihil exprimere
 ab egentibus, nihil ulla ui a miseris extorquere potuit,
 cohortes in hiberna misit: his præposuit, quos puta-
 uit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cu-
 piditatum suarum. Omitto iurisdictionem in libera ci-
 uitate contra leges, senatusque consulta: cædes relinquo,
 libidines prætereo: quarum acerbissimum exstat indicium,
 & ad insignem memoriam turpitudinis, & pene ad in-
 stum imperij nostri odium: quod constat, nobilissimas uir-
 gines se in puteos abiecisse, & morte uoluntaria nefariam
 turpitudinem depulisse. Ne hæc idcirco omitto, quod non
 grauiissima sint: sed quia nunc sine teste dico. Ipsam uero
 urbem Byzantium fuisse refertissimam, atque ornatissi-
 mam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti * sumptibus
 bello

bellorum maxime, cum Matridaticos impetus, totumque
 Pontum armatum, efferuescentem in Asiam, atque erum- P.B.
 pentem, agere repulsum, & ceruicibus interclusum suis,
 sustinerent: tum, inquam, Byzanti, & postea signa illa,
 & reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita tenuerunt.
 te imperatore, infelicissimo, & terribissimo, Cesonine
 Caluente, ciuitas libera, & proximis suis beneficijs a Senatu,
 & a populo Romano liberata, sic spoliata, atque nudata est,
 ut nisi C. Virginius legatus, uir fortis, & innocens, interuenisset;
 unum signum Byzanti ex maximo numero, nullum haberent.
 Quod sanum in Achaia, qui locus, aut lucus in Graecia tota,
 tam sanctus fuit, in quo ullum simulacrum, ullum ornamentum reliquum sit?
 Emisti a foedissimo tribuno plebis, tum in illo naufragio huius urbis,
 quam tu idem, qui gubernare debueras, euerteras: tum
 inquam, emisti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis
 ius in liberos populos contra senatusconsultum, & contra
 legem generi tui dicere liceret, id emptum ita uendidisti,
 ut aut ius non diceres, aut bonis ciues Romanos euerteres.
 Quorum ego nihil dico nunc, patres conscripti, hominem
 ipsum relinquo; de provincia disputo. Itaque omnia illa,
 quae & saepe audistis, & tenetis animis, etiam si non
 audiat, praetermitto: nihil hac eius urbana, quam ille
 praesens in oculis uestris, mentibusque defixit, audacia loquor:
 nihil de superbia, nihil de contumelia, nihil de crudelitate
 disputo: lateant libidines eius illae tenebricosae, quas fronte,
 & supercilio, non pudore, & temperantia contegebat:
 de provincia, quod agitur, id disputo. Huic uos non
 summittetis: hunc diutius manere patientini? cuius, ut
 provinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certauit,
 ut nemo posset, utrum deterior, an infelicior esset, iudicare

P. 71. *care. An uero in Syria diutius est Semiramis illa retinenda? cuius iter in provinciam fuit eiusmodi, ut rex Ariobarzanes consulem uestrum ad caedem faciendam, tamquam aliquem Thracem, conduceret: deinde aduentus in Syriam primus equitatus habuit interitum: post concisa sunt optima cohortes. Igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum est, nisi pactiones pecuniarum cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, caedes: cum palam populi Romani imperator instructo exercitu dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi et empti, et emenda esse clamaret. Iam uero publicanos miseros (me etiam miserum illorum ita de me meritorem miserijs, ac dolore) tradidit in seruitutem Iudaeis, et Syris, nationibus natis seruituti, statuit ab initio, et in eo perseveravit, ius publicano non dicere: pactiones sine ulla iniuria factas rescidit, custodias sustulit: uetigales multos, ac stipendiarios liberavit: quo in oppido ipse esset, aut quo ueniret, sibi publicanum, aut publicani seruum esse uetuit. quid multa? crudelis haberetur, si in hostem animo fuisset eo, quo fuit in ciues Romanos, eius ordinis praesertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustentatus. Itaque uidetis, patres conscripti, non temeritate redemptionis, aut negotij gerendi in scitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinijs, pæne afflictos iam, atque euersos publicanos: quibus quidem uos, in his angustijs ararij tamen subueniatis necesse est: etsi iam multis non potestis, qui propter illum hostem senatus, inimicissimum ordinis equestris, bonorumque omnium, non solum bona, sed etiam honestatem miseri deperderunt: quas non persumonia, non continentia, non uirtus, non labor, non splendor tueri potuit contra illius*

hel

beluonis, & prædonis audaciam. Quid? qui se etiam nunc subsidij patrimonij, aut amicorum liberalitate sustentant; hos perire patiemini? An, si, qui frui publico non potuit per hostem, hic tegitur ipsa lege censoria: quem is frui non sinit, qui est, etiam si non appellatur, hostis, huic ferri auxilium non oportet? Retinete igitur in provincia diutius eum, qui de socijs cum hostibus, de civibus cum socijs faciat passionem: qui hoc etiam se pluris esse quam collegam putet, quod ille vos tristitia, vultuque deceperit; ipse numquam se minus, quam erat, nequam esse simularit. Piso autem alio quodammodo gloriatur: se brevi tempore perfecisse, ne Gabinus unus omnium nequissimus existimaretur. Hos vos de provincijs, si non aliquando deducendi essent, deripendos non putaretis? & has * publicas pestes sociorum, militum clades, publicanorum ruinas, provinciarum vastitates, imperij maculas teneretis? At ijdem vos anno superiere hos eosdem revocabatis, cum in provincias iam pervenissent. Quo tempore si liberum uestrum iudicium fuisset, nec toties dilata res, nec ad extremū manibus erepta esset: restituissetis, id quod cupiebatis, uestra auctoritatem, ijs, per quos erat amissa, revocatis, & his ipsis præmijs extortis, quæ erant pro scelere atque eversione patriæ consecuti. * Quam penam si tum aliorum opibus, non suis, inuitissimis vobis evolarunt; at aliam multo maiorem, grauioremq; subierunt, quæ enim homini, in quo aliquis si non fama pudor, at supplicij timor est, grauior pena accidere potuit, quam non credi litteris ijs, quæ rem bene gestam in bello nuntiarent? hoc statuit senatus, cum frequens supplicationem Gabinio denegavit: primum, homini sceleribus, flagitijs contaminatissimo nihil esse credendum: deinde proditore, atque eo, quem præsentem hostem reip.

cognosset, bene rem geri non potuisse: postremo, ne deos quidem immortales uelle aperiri sua templa, & sibi supplicari, hominis impurissimi, & sceleratissimi nomine. Itaque ille alter, aut ipse est homo doctus, & a suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in* orchestra heluatur, antea post siparium solebat: aut amicos habet prudentiores, quam Gabinius, cuius nullæ litteræ perferuntur. Hocce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ut imperator appelletur: alter, si tabellarij non cessarint, necesse est paucis de ebus pœniteat audere, cuius amici si qui sunt, aut si bellum tam immani, tamque tætræ possunt ulli esse amici, hac consolatione utuntur, etiam T. Albutio supplicationem hunc ordinem denegasse. quod est primum dissimile. res in Sardinia cum mastrucatis latrunculis a propretore una cohorte auxiliaria gesta, & bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrannis, consulari exercitu imperioque confectum. deinde Albutius, quod a senatu petebat, ipse sibi in Sardinia ante decreuerat. constabat enim Græcum hominem, ac leuam in ipsa prouincia quasi triumphasse. Itaque hanc eius temeritatem senatus, supplicatione denegata, notauit. Sed fruatur sane hoc solatio, atque hanc insignem ignominiam; quoniam uni præter se iniusta est, putet esse leniorem: dummodo cuius exemplo se cōsolatur, eius exitum expectet: præsertim cum in Albutio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit: hac tamen una plaga conciderit, ignominia senatus. At qui duas Gallias decernit consilibus duobus, hos retinet* ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam: tamen alterum retinet, & in utriusque pari scelere disparem conditionem.

P. B. facit. Faciam, inquit, illas prætorias. ut Pisoni, & Gabinio

succe

succedatur statim. Si hic sinat. tum enim tribunus intercedere poterit; nunc non potest. itaque ego idem, qui nunc consulibus ijs, qui designati erunt, Syriam, Macedoniamque decerno, decernam easdem pratorias, ut & praetores annuas provincias habeant, & eos quamprimum uideamus, quos animo aequo uidere non possumus. Sed, mihi credite, numquam succedetur illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de provincijs non licebit. Itaque, hoc tempore amisso, annus est integer uobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum arumna, sceleratissimorum hominum impunitas propagatur. Quod si essent illi optimi uiri; tamen ego mea sententia C. Caesari succedendum nondum putarem. Qua de re dicam, patres conscripti, quod sentio: atque illam interpellationem mei familiarissimi, qua paullo ante interrupta est oratio mea, non pertimescam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quam Caesari. omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Caesare impulsore, atque adiutore esse excitatam. cui si primum sic respondeam, me communis utilitatis habere rationem, non doloris mei; possimne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum, & clarissimorum ciuium facere possim? At Tib. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filij non degenerassent a grauitate paterna) tantam laudem est adeptus, quod tribunus plebis solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius, & fratris eius Africani; iurauitque in concione, se in gratiam non rediisse: sed alienum sibi uideri dignitate imperij, quo duces essent hostium, Scipione triumphante, ducti, eodem ipsum ducti, qui triumphasset. Quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, alyne inimici? omnes Metelli. at hi non modo illum inimicum ex Gallia sententijs

suis non detrahebant, sed & propter rationem Gallici belli
 prouinciam extra ordinem decernebant. Bellum in Gallia
 maximum gestum est: domitæ sunt a Cesare maxima na-
 tiones: sed nondum legibus, nondum iure certo, nondum
 satis firma pace, deuinctæ. bellum effectum euidentus, &
 uere ut dicam, pæne confectum: sed ita, ut si idem extrema
 persequitur, qui inchoauit; iam omnia perfecta uideamus:
 si succeditur, periculum sit, ne instauratas maximi belli
 reliquias, ac renouatas audiamus. Ergo ego senator ini-
 micus, si ita uultis, homini, amicus esse, sicut semper fui,
 reipub. debeo. Quid si ipsas inimicitias depono reipublicæ
 causæ; quis me tandem iure reprehendat? præsertim cum
 ego omnium meorum consiliorum, atq; factorum exempla
 semper ex summorum hominum factis mihi censuerim pe-
 tenda. Annon Mille Lepidus, qui bis consul, & pontifex
 maximus fuit, nō solum memoria, & testimonio, sed etiam
 annalium litteris, & summi poetæ uoce laudatus est, quod
 cum M. Fuluius collega, quo die censor est factus, homine
 inimicissimo, in campo statim redijt in gratiam, ut com-
 mune officium censuræ communi animo, ac uoluntate de-
 fenderent? Atque, ut uetera, quæ sunt innumerabilia, mit-
 tam, tuus pater, Philippe, nonne uno tempore cum suis ini-
 micissimis in gratiam redijt, quibus eum omnibus eadem
 reipub. reconciliauit, quæ alienarat? Multa præterea, quod
 intueor coram hæc lumina, atq; ornamenta reipub. P. Ser-
 uilium, & M. Lucullum (utinam etiam L. Lucullus ille
 uiueret) quæ fuerunt inimicitia grauiores in ciuitate,
 P. B. quam Lucullorum, atq; Scæuillorum: quas in uiris fortis-
 simis non solum extinxit reipub. dignitas, & ipsorum, sed
 etiam ad amicitiam, consuetudinemque traduxit. Quid? Q.
 Metellus Nepos, nonne consul in templo Iouis Opt. Max.

permotus cum auctoritate uestra, tum illius P. Seruiliij
 incredibili grauitate dicendi, absens mecum, summo suo
 beneficio redijt in gratiam? An ego possum huic esse ini-
 micus, cuius litteris, fama, nuntijs, celebrantur aures
 quotidie mea nouis nominibus gentium, nationum, loco-
 rum? Ardeo, mihi credite, patres cōscripti, (id quod uosmet
 de me existimatis, & facitis ipsi) incredibili quodā amore
 patriæ; qui me amor & subuenire olim impendentibus pe-
 riculis maximis, cum dimicatione capitis; & rursum, cum
 omnia tela undiq; esse intenta in patriam uiderem, subire
 coegit, atq; excipere unum pro uniuersis. Hic me meus in
 rempubl. animus pristinus, ac perennis cum C. Cesare re-
 ducit, reconciliat, restituit in gratiam, quod uolent deniq;
 homines existiment: nemini ego esse possum bene de repub.
 merenti non amicus. Etenim si ijs, qui hac omnia flamma,
 ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias solum, sed etiam
 bellum indixi, atq; intuli, cum partim mihi illorum fami-
 liares, partim etiam, me ascendente, capitis iudicijs essent
 liberati: cur eadem respubl. quæ me in amicos inflammare
 potuit, inimicis placare non possit? Quod mihi odium
 P. Clodio fuit, nisi, quod perniciosum patriæ ciu-fore pu-
 tabam: qui turpissima libidine incensus, d. res sanctissi-
 mas, religionem, & pudicitiam uno celere uiolasset? num
 est igitur dubium ijs rebus, quas is egit agitque quotidie,
 quin ego in illo oppugnand. reipub. plus, quam otio meo,
 nonnulli in eodem defendendo, suo plus otio, quam com-
 muni prospexerint? Ego me a C. Cesare in republ. dissen-
 sisse fateor, & sensisse uobiscum: sed nunc iisdem uobis as-
 sentior, cum quibus antea sentiebam. uos enim, ad quos lit-
 teras L. Piso de suis rebus non audet mittere, qui Gabinij
 litteras insigni quadam nota, atque ignominia noua con-

deninastis, C. Casari supplicationes decreuistis numero, ut nemini, ullo ex bello, honore, ut omnino nemini. cur igitur exspectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omnium consiliorum auctor, & princeps. nos sequor, patres conscripti, uobis obtempero, uobis assentior: qui, quamdiu C. Casaris consilia in repub. non maxime diligebatis, me quoq; cum illo minus coniunctum uidebatis: posteaquam rebus gestis mentes uestras, uoluntatemque mutastis, me non solum comitem esse sententiae uestrae, sed etiam laudatorem uidiistis. Sed qui est, quod in hac causa maxime homines admirentur, & reprehendant meum consilium, cum ego idem antea multa decreuerim, quae magis ad hominis dignitatem quam ad reipubl. necessitatem pertinerent? supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea. reipu. satis erat tot dierum, quot C. Mario: dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quae & maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. In quo ego, quo consule referente, primum decem dierum supplicatio creta Cn. Pompeio, Mithridate interfecto, confecto quoque Mithridatico bello, & cuius sententia primum duplicata est supplicatio consularis (mibi enim estis assensi; cum eiusdem Pompeij uiris recitatis, confectis omnibus P. R. maritimis, terrestribusque bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis) sum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudinem admiratus, quod, cum ipse ceteris omnibus esset omni honore antelatus, amplio rem honorem alteri tribuebat, quam ipse erat consecutus. Ergo in illa supplicatione, quam ego decreui, res ipsa tributa est dijs immortalibus, & maiorum institutis, & utilitati reipub. sed digni

gnitas uerborum, honos, & nouitas, & numerus dierum, Caesaris ipsius laudi, & gloria concessus est. Relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus: non decreui solum, sed etiam, ut uos decerneretis, laboraui: multa dissentientibus respondi: scribendo affui: tum quoque homini plus tribui, quam nescio cui necessitati. illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecunie retinere exercitum, praeda ante parta, & bellum conficere posse: sed decus illud, & ornamentum triumphi minuendum nostra parsimonia non putaui. Actum est de decem legatis, quos alij omnino non dabant, alij exempla quarebant, alij tempus differebant, alij sine ulla uerborum ornamentis dabant. in ea quoque re sic sum locutus, ut omnes intellegerent, me id, quod, reip. causa sentirem, facere uberius propter ipsius Caesaris dignitatem. At ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omnes res egi silentio, interpellor: cum in superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas reipub. moueat. Nam ipse Caesar, quid est, cur in prouincia commorari uelit, nisi ut ea, quae per eam affecta sunt, perfecta reipub. tradantur? amenitas eum credo locorum, urbium pulchritudo, hominum, nationumque illarum humanitas, & lepos, uictoria cupiditas, finium imperij nostri propa-
p. 78.
 gatio retinet. quid illis terris asperius? quid incultius op-
 pidis? quid nationibus immanius? quid porro tot uictorijs praestabilius? quid Oceano longius inueniri potest? An reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrum apud populum, a quo missus est, an apud senatum, a quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionem; ac laurea illa magnis periculis parta amittit longo interuallo uiriditatem? Quare, si qui hominem non dili-

gunt, nihil est, quod eum de provincia deuocent. ad gloriam deuocant, ad triumphum, ad gratulationem, ad summum honorem senatus, equestris ordinis gratiam, populi caritatem. Sed si ille, hac tam eximia fortuna propter utilitatem reipub. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quem, etiam si ille aliud uellet, reipub. consulere oporteret? Ego uero sic intelligo, patres conscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuae pacis habere oportere rationem. nam quis hoc tempore non sentit, omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo, atq; etiam ab omni suspitione belli? iamdiu mare uidemus illud immensum, cuius seruore non solum maritimi cursus, sed urbes etiam, & uiae militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij sic a populo Ro. ab Oceano usq; ad ultimum pontum, tanquam unum aliquem portum tutum & clausum teneri: nationes eas, quae numero hominum, ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras reducere, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia quae imperium antea nostrum terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. Possum de omni regione, de omni hostium genere dicere. nulla gens est, quae non aut
P.B. ita subacta sit, ut uix exstet; aut ita domita, ut quiescat, aut ita pacata, ut uictoria nostra, imperioq; letetur. Bellum Gallicum, patres conscripti, C. Cesare imperatore gestum est, antea tantum modo repulsum. semper illas nationes nostri imperatores, refutandas potius bello, quam laceffendas putauerunt. Ipse ille C. Marius, cuius diuina atq; eximia uirtus magnis populi Rom. luctibus, funeribusq; subuenit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit: non ipse ad eorum urbes, sedesq; penetravit. Modo ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius

Jocius, C. Pontinius, fortissimus uir, ortum repente bellum
 Allobrogum, atque hac scelerata coniuratione excitatum
 praelijs fregit, eosdem domuit, qui lacefferant: & ea uictoria
 contentus reipub. metu liberata, quieuit. C. Caesaris lon-
 ge aliam uideo fuisse rationem. non enim sibi solum cum
 ijs, quos iam armatos contra populum Roma. uidebat, bel-
 landum esse duxit, sed totam Galliam in nostram diuionem
 esse redigendam. itaq; cum acerrimis nationibus, & maxi-
 mis, Germanorum, & Heluetiorum; praelijs felicissime de-
 certauit: ceteras contriuit, contudit, domuit, imperio po-
 puli Rom. parere assuefecit: & quas regiones, quasq; gen-
 tes nulla nobis antea littera, nulla uox, nulla fama notas
 fecerat, has noster imperator, nosterq; exercitus, & populi
 Rom. arma peragrarunt. semitam tantum Galliae teneba-
 mus antea, patres conscripti: cetera partes a gentibus aut
 inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe
 immanibus, & barbaris, & bellicosis tenebantur: quas na-
 tiones nemo umquam fuit, quin non frangi, domariq; cupe-
 ret: nemo sapienter de repub. nostra cogitauit iam inde a
 principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam
 huic imperio putaret: sed propter uim, ac multitudinem
 gentium illarum, numquam est antea cum omnibus dimi-
 catum. restitimus semper laceffiti. nunc denique est perfe-
 ctum, ut imperij nostri, terrarumq; illarum idem esset ex-
 tremum. Alpibus Italiam munierat ante natura non sine
 aliquo diuino numine. nam, si ille aditus Gallorum imma-
 nitati, multitudinique patuisset; numquam hac urbs summo
 imperio domicilium, ac sedem praeuisset: quae iam licet
 considant. nihil est enim ultra illam altitudinem montium
 usque ad Oceanum, quod sit Italiae pertimescendum. Sed
 tamen una, atque altera aestas uel metu, uel spe, uel poena,

p. 76.

uel præmijs, uel arnis uel legibus potest totam Galliam sempiternis uinculis astringere. impolitæ uero res, & acerbæ si erunt relictæ, quamquam sunt abscissæ; tamen offerent se aliquando, & ad renouandum bellum reuirescent. Quare sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. Etenim, si fortuna muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet, si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam uidet, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret, si in Capitolium inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret; si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, a quo profligata sunt, confici uelle. cum uero ille suæ gloriæ iam pridem, reipublicæ nondum satisfecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quam non explere susceptum reipublicæ munus; nec imperatorem incensum ad rempublicam bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem prope iam explicatam perturbare, atque impedire debemus. Nam illæ sententiæ uirorum clarissimorum minime probandæ sunt: quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui ulteriorem, omnia illa, de quibus differui paullo ante, perturbat: simul ostendit eam se sciscere, legem, quam esse legem neget; & quæ pars prouinciæ sit, * cui non possit intercedi, hanc se auellere: quæ defensorem habeat, non tangere: simul & illud facit, ut, quod illi a populo datum sit, id non uiolet, quo id senatus dederit, id senator properet auferre. Alter Belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni senatoris: legem, quam non putat, eam quoque seruat

aat, præfuit enim successori diem. * qui mihi nihil uidetur
 minus a dignitate, disciplinaq; maiorum diffidere, quam ut,
 qui consul Kalend. Ianua. habere provinciam debet, is ut
 eam desponsam, non decretam habere uideatur: fuerit toto
 in consulari sine provincia, cui fuerit antequam designa-
 tus esset, provincia decreta, sortietur, an non? nam & non
 sortiri, absurdum est; & quod sortitus sis non habere, profi-
 ciscetur paludatus? quo? quo pervenire ante certā diem non
 licebit. Ianuario, Februario, provinciam non habebit: Ka-
 lendis ei deniq; Martijs nascetur repente provincia. Atta-
 men his sententijs Piso in provincia permanebit. Quæ cum
 graua sunt, tum nihil grauius illo, quod multari impera-
 torem deminutione provinciae contumeliosum est: neq; so-
 lum summo in uiro, sed etiam in mediocri homine ne acci-
 dat, providendum. Ego uos intelligo, P.C. multos decren-
 se honores eximios C. Casari, & prope singulares, quod
 ita meritus erat: gratis etiam, ut quam coniunctissimus

P. 77.

huic ordini esses, sapientes, ac diuini fuistis. neminem um-
 quam est hic ordo complexus honoribus, & beneficijs suis,
 qui ullam dignitatem præstabiliorem ea, quam per uos esset
 adeptus, putarit. nemo umquam hic potuit esse princeps,
 qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter digni-
 tatem suam diffisi ipsi, aut propter reliquorum obtre-
 ctationem, ab huius ordinis coniunctione depulsi, sepe ex
 hoc portu se in illos fluctus prope necessario contulerunt:
 qui si ex illa iactatione, cursuque populari bene gesta rep,
 referunt aspectum in curiam, atque huic amplissima di-
 gnitati commendati esse uolunt, non modo non repellendi
 sunt, uerumetiam expetendi. Monemur a fortissimo uiro,
 atque optimo post hominum memoriam consule, ut prou-
 deamus, ne citerior Gallia, nobis inuicis, alicui decernatur

post eos consules, qui nunc erunt designati, perpetuoque posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneatur. Quam ego plagam etsi non contemno P. C. praesertim monitus a sapientissimo consule, & diligentissimo custode pacis, & otij; tamen uehementius arbutor pertimescendam, si hominum preclarissimorum, ac potentissimorum aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus a senatu eximijs, ac nouis rebus ornatus, per manus hanc provinciam tradat ei, cui minime uos uelitis: per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam consecutus, ei ne libertatem quidem relinquat, adduci ad suspicandum nullo modo possum. Postremo quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, uideo. prestare hoc senator debeo, quantum possum, ne quis uir clarus, aut potens huic ordini iure irasci posse uideatur.

P.B. Atque hoc, si inimicissimus essem C. Casari, sentirem tamen reip. causa. Sed non alienum esse arbutor; quo minus saepe aut interpellare a nonnullis, aut tacita existimatione reprehendar, explicare breuiter, quae mihi sit ratio, & causa cum Casare. Ac primū illud tempus familiaritatis, & consuetudinis, quae mihi cum illo, quae fratri meo, quae C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrum adolescentia fuit, praetermitto. postea quā sum penitus in remp. ingressus, ita diffensi ab illo, ut in disunctione sententiae, coniuncti tamen amicitia maneremus. Consul ille egit eas res, quarum participem me esse uoluit: quibus ego si minus assentiebar, tamen illius mihi iudiciū gratum esse debebat. me ille, ut quinque uiratum acciperem, rogauit: me in tribus sibi coniunctissimis consularibus esse uoluit: mihi legationē, quam uellem, quanto cum honore uellem, detulit. Quae ego

omnia non ingrato animo, sed obstinatione quadam sententiae repudiani. quam sapienter, non disputo. multis enim non probabo. constanter quidem, & fortiter certe. qui cum me fortissimis opibus contra scelus inimicorum munire, & populares impetus populari praesidio possem propulsare; quamuis excipere fortunam, subire vim, atq; iniuriam malui, quam aut a uestris sanctissimis mentibus dissidere, aut de meo statu declinare. Sed non is solum gratus debet esse, qui accepit beneficium, uerum etiam is, cui potestas accipiendi fuit. Ego illa ornamenta, quibus ille me ornat, decere me, & conuenire ijs rebus, quas gesseram, non putabam illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem suum generum, sentiebam. traduxit ad plebem inimicum meum: siue iratus mihi, quod me secum ne beneficijs quidem uidebat posse coniungi; siue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria. nam postea me, ut sibi essem legatus, non solum suasisit, uerum etiam rogauit. ne id quidem accepi: non, quo alienum mea dignitate arbitrarer, sed, quod tantum reipub. sceleris impendere a consilibus proximis non suspicabar. Ergo adhuc magis est mihi uerendum, ne mea superbia in illius liberalitate, quam ne illius iniuria in nostra amicitia reprehendatur. Ecce illa tempestas, caligo bonorum, & subita, atq; improvisa formido, tenebrae reip. ruina, atq; incendium ciuitatis, terror iniectus Caesari de eius actis, metus cadis bonis omnibus, consulum scelus, cupiditas, egestas, audacia. si non sum adiutus, non debuit: si desertus, sibi fortasse prouidit: si etiam oppugnatus, ut quidam aut putat, aut uolunt: violata amicitia est, accepi iniuriam, inimicus esse debui: non nego. sed si idem ille tum me saluum esse uoluit, cum uos me, ut carissimum filium, desiderabatis; & si uos idem pertinere ad

caus

causam illam putabatis, uoluntatem C. Caesaris a salute mea non abhorre: & si illius uoluntatis generum eius habeo testem, qui idem Italiam in municipijs, populum Romanum in concione, uos mei semper cupidissimos in Capitolio ad meam salutem incitauit: si deniq; Cn. Pompeius idem mihi testis de uoluntate Caesaris, & sponfor est illi de mea: nonne uobis uideor & ultimi temporis recordatione & proximi memoria, medium illud tristissimum tempus debere, si ex rerum natura non possim euellere, ex animo quidem certe excidere? Ego uero, si mihi non licet per aliquos ita gloriari. me dolorem, atq; inimicitias meas reip. concessisse, quod magni cuiusdam hominis, & persapientis uidetur: ut ar hoc, quod non tam ad laudem adipiscendam, quam ad uitandum uituperationem ualet, hominem me esse gratum: & non modo tantis beneficijs, sed etiam mediocri hominem beneuolentia commoueri. a uiris fortissimis, & de me optime meritis quibusdam peto, ut, si ego illos meorum laborum, & incommodorum participes esse nolui, ne illi me suarum inimiciarum socium uelint esse: praesertim cum mihi ijdem illi concesserint, ut etiam acta illa Caesaris, quae neq; oppugnaui antea, neq; defendi, meo iam iure possim defendere. nam summi ciuitatis uiri, quorum ego consilio remp. conseruaui, & quorum auctoritate illam coniunctionem Caesaris defugi, Iulias leges, & ceteras illo consule rogatas, iure latas negant. ijdem illam proscriptionem capitis mei, contra salutem reip. sed saluis auspicijs rogatam esse dicebant. itaq; uir summa auctoritate, summa eloquentia dixit grauitur, casum illum meum, funus esse reip. sed funus iustum, & indictum: mihi ipsi omnino perhonorificum, discessum meum funus dici reip. Reliqua non reprehendo, sed mihi ad id, quod sentio, assumo. nam si illud iure

roga

rogatum dicere ausi sunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cælo seruatur; oblitine erāt, cum ille, qui id egerat, plebeius est lege curiata factus dici de cælo esse seruatum? quis, si plebeius omnino esse non potuit, qui tribunus pleb. potuit esse? & cuius tribunatus, si ratus est, nihil est, quod irritū ex actis Cæsaris possit esse; eius non solum tribunatus, sed etiam perniciosissima * res, auspicionum religione conseruata, iure lata uidebuntur? Quare aut nobis statuendum est, legem Aeliam manere, legem Fufiam non esse abrogatam, non omnibus fastis legem ferri licere: cum lex feratur, de cælo seruari, obnuntia-
 ri, intercedi licere: censorium iudicium, ac notionem, & il- P. 79.
 lud morum seuerissimum magisterium, non esse nefarijs legibus de ciui-^{asc} sublaturum: si patricius tribunus ple. fue-
 rit, contra leges sacratas; si plebeius, contra auspicia fuisse aut mihi concedāt homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cum ab illis aliquoties condicio C. Cæsari lata sit, ut easdē res alio modo ferret: qua condicione auspicia requirebant, leges comprobabant: in Clodio auspicionum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ, ac perditæ ciuitatis. Extremum illud est: ego, si essent inimicitie mihi cum C. Cæsare, tamen hoc tempore reipub. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum ui-
 rorum exemplo inimicitias reip. causa deponere: sed, cum inimicitie fuerint numquam, opinio iniurie beneficio sit extincta, sententia mea, P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam: si honos quidam, senatus concordie consulam: si auctoritas decretorum uestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore seruabo: si perpetua ratio Gallici belli, reip. providebo: si aliquod meum pri-
 ua

uatum officium, me non ingratum præstabo. Atq; hoc uelim probare omnibus, patres conscripti: sed leuissime feram, si forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum, repugnante uestra auctoritate, texerunt; aut ijs, si qui me cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

P.B. IN L. PISONEM.

ORATIO XXXVII.

Decet principium.

Ammne uides belluam? iamne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur Syrium nescio quem de grege nouitiorum factum esse cõsulem. non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, uultus deniq; totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit: hic eos quibus erat ignotus, decepit, fefellit, * induxit. Pauci ista tua lutulenta uitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, stuporem, debilitatemque linguæ. numquam erat audita uox in foro: numquam periculum factum consilij: nullum non modo illustre, sed ne notum quidem factum, aut militiæ, aut domi. obrepisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil, præter colorem. Is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa affecutum: mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare. omnes enim

enim honores populus Romanus mihi ipsi homini nouo
 detulit. Nam tu, cum quaestor es factus, etiam qui te num-
 quam uiderant, tamen illum honorem nomini mandabant
 tuo. Aedilis es factus: Piso est a populo Romano factus,
 non iste Piso. Praetura item maioribus delata est tuis, noti
 erant illi mortui: te uiuum nondum nouerat quisquam, me
 cum quaestorem in primis adilem priorem, praetorem pri-
 mum cunctis suffragijs populus Romanus faciebat, homini
 ille honorem, non generi, moribus, non maioribus meis; uir-
 tuti perspecta, non audita nobilitati deferebat. Nam quid
 ego de consulatu loquor? parto uis, ane gesto? miserum
 me, cum hac me peste, atque labe confero: sed nihil com-
 parandi causa loquar: ac tamen ea, quae sunt longissime
 disincta comprehendam. Tu consul es renunciatus (nihil
 dicam grauius, quam quod omnes fatentur) impeditis reip.
 temporibus, dissidentibus COS S. Casare, & Bibulo, cum
 hoc non recusares, quin ij, a quibus dicebare consul, te luce
 dignum non putarent, nisi ne quior, quam Gabinius, existi-
 tisses. me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa
 ciuitas non prius tabella, quam uoce priorem consulem de-
 clarauit. Sed omitto, ut sit factus uterque nostrum: sit sane
 fors domina campi, magnificentius est dicere, quemadmo-
 dum gesserimus consulatum, quam quemadmodum cepe-
 rimus. Ego Kalendis Ian. senatum, & bonos omnes legis
 Agrariae, maximarumque largitionum metu liberaui. Ego
 agrum Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui:
 si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. Ego in C.
 Rabirio perduellionis reo x l. annis ante me consulem,
 interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inui-
 diam, atque defendi. Ego adolescentes bonos, & fortes,
 sed usos ea conditione fortunae, ut si essent magistratus
 ade

P. 30.

adepti, reipubl. statum conuulsuri uiderentur, meis inimicis, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuauit. Ego Antonium collegam, cupidum prouincia, multa in republ. molientem, patientia, atque obsequio meo mitigauit. Ego prouinciam Galliam senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam, & ornatam, quam cum Antonio communicauit (quod ita existimabam tempora

P.B. reipub. ferre) in concione deposui reclamante populo Romano. Ego L. Catilinam cædem senatus, interitum urbis, non obscure, sed palam molientem, egredi ex urbe iussi: ut, a quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. Ego tela extremo mense consulatus mei intentam iugulis ciuitatis de coniuratorum nefarijs manibus extorsi. Ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendendi, protuli, exstinxit. Me Q. Catulus princeps huius ordinis, & auctor publici consilij frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius, his audientibus, ciuicam coronam deberi a republ. dixit. mihi togato senatus, non, ut multis, bene gestæ, sed, ut nemini, conseruatæ reipubl. singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit. Ego, cum in concione abiens magistratu dicere a tribuno pleb. prohiberer, quæ constitueram; cumque is mihi tantummodo ut iurarem, permitteret: sine ulla dubitatione iurauit, rempubl. atque hanc urbem mea unius opera esse saluam: Mibi populus Romanus uniuersus illa in concione non unius dici gratulationem, sed æternitatem, immortalitatem donauit, cum meum insurandum tale, atque tantum iuratus ipse una uoce, & consensu approbauit. Quo quidem tempore is meus domum fuit e foro reditus, ut nemo, nisi, qui mecum esset, ciuium

ciuium esse in numero uideretur. Atq; ita est à me consu-
 latus peractus. ut nihil sine consilio senatus, nihil, non ap-
 probante populo Rom. egerim; ut semper in rostris cu-
 riam, in senatu populum defenderim; ut multitudinem cum
 principibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxe- P. 81.
 rim. Exposui breuiter consulatum meum. Aude nunc, ô
 furia, de tuo dicere: cuius fuit initium ludi compitaliij,
 tum primum facti post L. Metellum, & Q. Marcium
 C O S S. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Me-
 tellus (facio iniuriam fortissimo uiro, mortuo, qui illum;
 cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna
 bellua conferam) sed ille designatus consul, cum quidam
 tribunus pl. b. suo auxilio magnos ludos contra senatus-
 consulum facere iussisset, priuatus fieri uetuit: atque id,
 quod nondum potestate poterat, obtinuit auctoritate. Tñ,
 cum in Kalend. Ian.* compitaliorum dies incidissent, Sex,
 Clodium, qui nunquam antea prætextatus fuisset, ludos
 facere, & prætextatum uolitare passus es, hominem impu-
 rum, atque non modo facie, sed etiam oculo tuo dignissi-
 mum. Ergo, his fundamentis positis consulatus tui, tri duo
 post, inspectante, & tacente te, à P. Clodio, fatali portento,
 prodigioq; reipub. lex Aelia, & Fufia euersa est, propu-
 gnacula, muriq; tranquillitatis, atq; otij. Collegia, non ea
 solum, quæ senatus sustulerat restituta sunt, sed innumera-
 bilia quadam noua ex omni. face urbis, ac seruitio consti-
 tuta. Ab eodem homine, in stupris inauditis, nefarijsque
 uersato, uetus illa magistra pudoris, & modestiæ seueritas
 censoria sublata est. cum tu interim bustum reipub. qui te
 consulem tum Romæ dicis fuisse, uerbo numquam signifi-
 caris sententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. Non-
 dum, quæ feceris, sed, quæ fieri passus sis, dico: neque uero

m m mul

multum interest, præsertim in consule, utrum ipse perniciosius legibus, improbis concionibus reipub. uexet, an
 P. B. alios uexare patiatur. An potest ulla esse excusatio non dicam male sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in maximo reipub. motu consuli? centum prope annos legem Aeliam, & Fufiam tenueramus, quadringentos iudicium, * notionemque censoriam: quas leges ausus est non nemo improbus (potuit quidem nemo) conuellere: quam potestatem minuire, quo minus de moribus nostris quintio quoque anno iudicari tur, nemo tam effuse petulans conatus est. Hæc sunt, ô carnifex, in gremio sepulta consultius tui. Persequere connexos his funeribus decem. Pro Aurelio tribunali, * ne commiuentem te, quod ipsum esset scelus, sed etiam hilarioribus oculis, quam solitus eras intuentem delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi unquam nec facere, nec pati turpe esset duxit: arma in templo Castoris, ô proditor templorum omnium, uidente te, constituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit, te consule, arx ciuium perditorum, receptaculum ueterum Catilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum legum omnium, ac religionum. Erat non solum domus mea, sed totum Palatium senatus, equitibus Rom. ciuitate omnis, Italia cuncta refertum: cum tu non modo ad eum Cicero-nem (mitto enim domestica, quæ nō gari possent: hæc commemoro, quæ sunt palam) non modo, inquam, ad eum, cui primam comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quæ in sinatu sententiam rogabas tertium, nunquam affirasti: sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum parabantur, non interfuisti solum, uerum etiam crudelissime præfisti. Mihi uero ipsi coram genero meo, propinquo tuo, quæ dicere ausus es: egere, * foris esse Gabinium: sine pro

provincia stare non posse: spem habere à tribuno pleb. si tua consilia cum illo * continxisse; a senatu quidem despectasse: huius te cupiditati obsequi, si uti ego fecissem in collega meo: nihil esse, quod presidium consulum implorarem, sibi quemque consulere oportere. Atque hæc dicere nix audeo. uereor, ne quis sit, qui istius insigni nequitiam frontis inuolutam integumentis nondum cernat. dicam tamen. ipse certe agnoscet, & cum al quo dolore flagitiorum suorum recordabitur. Meministine, cænum, cum ad te quinta fere hora cum C. Pifone uenissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluta capite, soleatum? & cum isto ore foetido teterrimam nobis popinam inbalasses, excusatione te uti ualitudinis; quod diceres, uinolentis te quibusdam medicaminibus solere curari? quam nos causam cum accepissemus (quid enim facere poteramus?) paulisper stetimus in illo gænearum tuarum nidore, atque fumo: unde tu nos, cum improbissime respondendo, tum turpissime eruendo, eiecisti. idem illo fere biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatam præbebas consulatum tuum, cum esses interrogatus, quid sentire de consulatu meo: grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cæsonius semiplacentinus Caluentius, respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Hic te ille homo dignissimus tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis tu, furcifer, senatum consul in concione condemnas? non enim me, qui senatui parui, nam delatio illa salutaris, & diligens fuerat consulis: animaduersio quidem, & iudicium, senatus. quæ cum reprehendis, ostendis, qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore consul futurus. stipendio, mehercule, & frumento Catili-

P. B. nam esse putasses iuuandum. quid enim interfuit inter Catilinam, & eum, cui tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam rempub. prouincia præmio uendidisti? Quæ enim L. Catilinam conantem consul prohibui, ea P. Clodium facientem consules adiunxerunt. uoluit ille senatum interficere; uos sustulistis: leges incendere; uos abrogastis: interire patriam; uos adinuistis. Quid est uobis c o s s. gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incensa nõ est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem consulem, de urbis incendio cogitassent. non enim se teetis priuare uoluerunt: sed, his stantibus, nullum domicilium sceleris suo fore putauerunt. eadem illi ciuium, uos seruitutem expetistis. hic uos etiam crudeliores, huic enim populo ita fuerat ante uos c o s s. libertas insita, ut emori potius, quam seruire præstaret. Illud uero geminum consiliis Catilinæ, & Lentuli, quod me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suam compulistis. neq; enim, me stante, & manente in urbis uigilia, neq; resistente Cn. Pompeio, omnium gentium uictore, umquam se illi rempub. delere posse duxerunt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefariis sensibus impiorum in me profudistis: quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto uobis ducibus mactatus essem. Quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos, & Catilinam interfuisse, quam quod eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquiis concitastis, quod omnes undiq; perditos collegistis. quod in me carcerem effudistis, quod coniuratos armastis, quod eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum uitam obicere uoluistis? Sed iam redeo ad præclaram illam

illam concionem tuam. Tu es ille, cui crudelitas displicet? P. 83.
 cui, cum senatus luctum, ac dolorem suum uestis mutatione declarandum censuisset, cum uideres mære reipub. amplissimi ordinis luctu: ô noster misericors, quid facis? quod nulla in barbaria quisquam tyrannus. omitto enim illud, consulem edicere, ut senatus senatusconsulto ne obtemperet: quo fædus nec fieri, nec cogitari quidquam potest. ad misericordiam redeo eius, cui nimis uidetur senatus in conseruanda patria fuisse crudelis. Edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamen omnibus iuriis superare cupiebat, ut senatus, contra, quam ipse censuisset, ad uestitum rediret. quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non sineret? mærorem relinquit, mæroris aufers insignia: eripis lacrymas non consolando, sed minando. Quod si uestem non publico consilio patres conscripti, sed priuato officio, aut misericordia mutauissent; tamen id iis non licere per interdicta crudelitatis tuæ, potestatis erat non ferendæ: cum uero id senatus frequens censuisset, ordines reliqui tam ante fecissent; tu ex tenebricosa popina consul extractus, cum illa saltatrice tonsa, senatum populi Rom. occasum, atq; interitum reip. lugere uetuisti. At querebat etiam paullo ante de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio? cur non meis inimicis, meis copiis restituissem? quasi uero non modo ego, qui multis sæpe auxilio fuisssem, sed quisquam tam inops fuerit umquam, qui isto non modo propugnatore tutiorem se, sed aduocato, aut ad stipulatore paratiorem fore putaret. Ego istius pecudis, ac putidæ carnis consilio scilicet, aut presidio niti uolebam? ab hoc eiecto cadauere quidquam mihi aut opis, aut ornamenti exspectabam? Consulem ego tum requirebam: consulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc

P. B.

animali inuenire non possem, qui tantam reipub. causam
 granitate, & consilio sue tueretur, sed qui, tanquam trun-
 cus, atq; stipes, si stetisset modo, posset sustinere tamen ti-
 tulum consulatus. Cum enim esset omnis causa illa mea
 consularis, & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & con-
 sulus, & senatus: quorum alterum etiam ad perniciem
 meam erat à nobis consulibus conuersum, alterum reipub.
 penitus ereptum. Attamen, si consilium exquiris meum,
 neque ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria te-
 nuisset, si mihi cum illo bustuario gladiatore, & tecum, &
 cum collega tuo decertandum fuisset. alia enim causa præ-
 stantissimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iu-
 dicio cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi
 Mario fortissimo uiro, & C. S. & sextum consuli, &
 eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendū esse
 duxit. Quod mihi igitur certamen esset huiusmodi? cum C.
 Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero* barba-
 ro Epicuro, cum altero Catilina laternario? quos neque,
 hercule, ego, neq; supercilium tuum, neq; collega tui cym-
 bala, ac crotala fugi: neq; tam fui timidus, ut qui in maxi-
 mis turbinibus, ac fluctibus reipub. nauem gubernassem,
 saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum
 collega tui contaminatum spiritum pertimescerem. alios
 ego uidi uentos: alias prospexi animo procellas: aliis im-
 pendentibus tempestatibus non cessi, sed his unum me pro
 omnium salute obtul. Itaque discessu tum meo omnes illi
 nefarii gladij de manibus crudelissimis exciderunt: cum
 quidem tu, ô necors, & amens, cum omnes boni abditi,
 inclusi, q; mererent, impla gernerent, tecta ipsa urbis lu-
 gerent, complexus es illud funestum animal ex nefariis
 stupris, ex civili cruore, ex omnium scelerum importuni-
 tate

tate, & flagitiorum impunitate concretum, atq; eodem in templo, eodem & loci uestigio, & temporis, arbitria non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. Quid ego illorum d. erum epulas, quid lætitiā, & gratulationem tuā, quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium, quis agētem aliquid, quod esset libero dignum, quis deniq; in publico uidit? cum collegæ tui domus cantu, & cymbalis personaret: cumq; ipse nudus in conuiuium saltaret, in quo ne tum quidem, cum illum suum saltatorium uersaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat. hic autem non tam concinnus heluo, nec tam musicus iacebat in suo Græcorum fœtore, atq; uino. quod quidem istius in illis reip. luctibus, quasi aliquod Lapitharum, aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an uomuerit, an effuderit. Tu etiam mentionem facies consularis tui? aut te fuisse Romæ cōsulem dicere audebis? quid tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse consulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio, te consule, esse uoluisti. * huius tu Clodiani canis insignibus consulatum declarari putas? animo consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto deniq; munere consularis, omni officio. ego consulem esse putem, qui senatum esse in repub. non putauit? & sine eo consilio consulem numerem, sine quo Romæ ne reges quidem esse potuerunt? Etenim illa iam omitto: cum seruorum delectus haberetur in foro, arma* in templo Castoris, luce, & palam comportarentur: id autem templum, sublato aditu, reuulsis gradibus, a coniuratorum reliquijs, atque a Catilinæ præuicatore quōdam, tum ultore, armis teneretur: cum equites Romani relegarentur, uiri boni lapidibus e foro pellerentur, senatus

non solum iuuare rempub. sed ne lugere quidem liceret: cum cuius is, quem hic ordo, assentiente Italia, cunctijue gentibus, conservatorem patriæ iudicaret, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, seruitio, atque armis pelleretur, non dicā auxilio uestro, quod uere licet dicere, sed certe licet silentio: tum Romæ fuisse consules quisquam existimabit? Qui latrones igitur, si quidem uos consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni, nominabuntur? Magnum nomē est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis, non capiunt angustia pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, nō infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seueram. Seplasia, me hercule, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, campanum cōsulem repudiavit. Audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubelio aliquid acceperat: in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse consulibus, non fuit: at fuit, pompa, fuit species, fuit incessus, saltem Seplasia dignus, & Capua. Gabinium deniq; si uidissent duumuirum uestri illi unguentarij: citius agnouissent. erant illi compti capilli, & madentes cincinorum fimbriæ, & fluentes, cerussatæque bacca, dignæ Capua, sed illa uetere. nam hæc quidem, quæ nunc est splendidissimorum hominum, fortissimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq; amicissimorum multitudinem redundat: quorum Capuæ te prætextatum nemo aspexit, qui non gerneret oesiderio mei: cuius consilio, cum uniuersam rempublicam, tum illam ipsam urbem meminerant esse seruata, me inaurata statua donarant, me patronum unum asseruerant, à me se habere uitam, fortunas, liberos arbitrabantur: me & presentem contra latrocinij tuum suis decretis, legatisque defenderant, & absentem,

prin

principe C. Pompeio referente, & de corpore reip. tuo-
 rum scelerum tela reuellente, reuocant. An tu eras con-
 sul, cum in Palatio mea domus ardebat, non casu aliquo,
 sed ignibus iniectis, insiigante te? Et quod in hac urbe
 maius umquā incendium fuit, cui non cōsul subuenerit? At
 tu illo ipso tempore apud socrum tuam prope à meis edi-
 bus, uis domū ad meam exhauriendā patefeceras, sede-
 bas non exstinctor, sed auctor incendi, & ardentes faces
 furijs Clodianis pene ipse consul ministrabas. An uerò re-
 liquo tēpore consulem te quisquam duxit? quisquā tibi pa-
 ruit? quisquam in curiā uementi assurrexit? quisquā consu-
 lenti respondendum putauit? numerādus est ille annus: de-
 nicue in rep. cū obmutuisset senatus, iudicia conuicuis-
 sent, mererent boni, uis latrocinijs uestri tota urbe uolita-
 ret, neque ciuis unus ex ciuitate, sed ipsa ciuitas tuo, &
 Gabinij sceleris, furorijq; cessisset? At ne tum quidem emer-
 sisti, lutulente Casonine, ex miserrimis natura tua sordi-
 bus, cū expervecta tādē uirtus clarissimi uiri celeriter
 & uerum amicum, & optime meritum ciuem, & suum
 pristinum morem requisiiuit: neque est ille uir passus, in ea
 rep. quam ipse decorarat, atq; auxerat, diu ius uestrorum
 scelerū pestem morari: cū tamen ille, qual scūq; est, qui est
 ab uno te improbitate uictus Gabinius, collegit ipse se
 uix, sed collegit tamen, & contra suum Clodium primum P. B.
 simultate, deinde non libēter, ad extremum tamen pro Cn.
 Pompeio uere, uehementē: que pugnauit. Quo quidem in
 sp. Etia uolo mira populi Rom. aequitas erat: uter eorum pe-
 risset, tanquam lanista, in eiusmodi pari lucrum fieri pu-
 tabat: immortalem uerò quāsum, uterque cecidisset. Sed
 ille tamen agebat aliquid: tuebatur auctor tatem sum-
 mi uiri: erat ipse sceleratus, erat gladiator: cum scele-
 m m m s ra

rato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. Tu scilicet homo religiosus, & sanctus, factus, quod meo sanguine in pactione provinciarum iceras, frangere noluisti. cauerat enim sibi ille sororius adulter, ut, si tibi provinciam, si exercitum, si pecuniā ereptam ex reipublicæ uisceribus dedisset; omnium suorum scelerum socium te, adiutoremq; præberes. itaque in illo tumultu fracti fascies, ictus ipse: quot die tela, lapides, fugæ: deprehensus denique cum ferro ad senatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum, collocatum fuisse constabat. Ecquis audiuit non modo actionem aliquam, aut relationem, sed uocem omnino, aut querelam tuam? consulem tu te fuisse putas, cuius in imperio, qui rempub. senatus auctoritate seruauit, idemque in Italia qui omneis omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is se in publico tuto statuit esse non posse? An tum eratis consules, cum quacunque de re uerbum facere cœperatis, aut referre ad senatum, cunctus ordo reclamabat, ostendebatque nihil esse uos acturos, nisi prius de me retulissetis. cum uos quamquam fœdere obstricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, sed lege impediri: quæ lex priuatis hominibus esse lex non uidebatur, iniusta per seruos, incisa per uim, imposita per latrocinium, sublato senatu, pulsus e foro bonis omnibus, capta republica contra omnes leges, nullo scripta moue: hanc qui se metuere dicerent, consules, non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt? Nam, si illam legem non putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atq; integri capitis, bonorumq; tribunitia proscriptio; hac tamen obstricti pactione tenebamini: quis uos non modo consules, sed liberos fuisse putet, quorum mens fuerit oppressa præmio, lingua astricta mercede: si illâ uos soli legē putabatis,

tabatis; quisquam uos consules tunc fuisse, aut nunc esse
 consulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum nu-
 mero uultis esse, non leges, non instituta, non mores, non iu-
 ra noritis? An, cum proficisceremini paludati in provin-
 cias uel emptas, uel ereptas, consules uos quisquam puta-
 uit? Itaq; credo, si minus frequentia sua uestrum egressum
 ornando, atque celebrando; at hominibus saltem bonis, ut
 consules, non tristissimis, ut hostes, aut proditores prose-
 quebantur. Tu ne etiam immanissimum, ac fœdissimum
 monstrum, ausus es meum discessum illum, testem sceleris,
 & crudelitatis tue, maledicti, & contumelia loco pone-
 re? Quo quidem tempore cepi, P. C. fructum immortalem
 uestri in me, & amoris, & iudicii, qui non admirationatio-
 ne, sed uoce, & clamore, abiecti hominis, & seminiui furo-
 rem petulantiamque fregistis. Tu luctum senatus, tu desi-
 derium equestris ordinis, tu squalorem Italiae, tu curiae
 taciturnitatem annuam, tu silentium perpetuum iudicio-
 rum, ac fori, tu cetera illa in maledicti loco pones, quae
 meus discessus reipublicae uulnera inflixit? qui si calamito-
 sissimus fuisset, tamen misericordia dignior, quam contu-
 melia, & cum gloria potius esse coniunctus, quam cum
 probro putaretur: atque ille dolor meus duntaxat uestrum
 quidem scelus, ac dedecus haberetur. Tum uero forsitan
 hoc, quod dicturus sum, mirabile auditu esse uideatur: sed
 certe id dicam, quod sentio. Cum tantis a urbis, P. C. bene-
 ficis affectus sim, tantis honoribus, non modo illam cala-
 mitatem esse non duco, sed si quid mihi potest a republica
 esse seimecti, quod uix potest, priuatim ad meum nomen au-
 gendū, optandū duco mihi fuisse illam expetendamq; fortu-
 nam. Atq; aut tuū letissimum diem cū tristissimo meo con-
 feram, utrū tandem bono uiro, & sapienti optabilis pu-
 tas

tas, sic exire è patria, ut omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit: an, quod tibi in prouinciam proficiscenti euenit, ut omnes exfcerarentur, male precarentur, unam tibi illam uia, & perpetuam esse uellent? mihi medijs fidijs in tanto omnium mortalijs odio iusto praesertim, & debito, quauis * fuga, quam ulla prouincia esset optatior. Sed perge porro. nam, si illud meum turbulentissimum tempus profectionis, tuo tranquillo praestat, quid conferam reliqua, quae in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? Me Kalendis Ian. qui dies post obitum, occasumque nostrum reipub. primus illuxit, frequentissimus senatus, concursu Italiae, referente clarissimo, atque fortissimo uiro. P. Lentulo, consentiente* atque una uoce reuocauit. me idem senatus exteris nationibus, me legatis, magistratibusque nostris auctoritate sua consularibus litteris, non ut tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed ut senatus illo ipso tempore appellauit, cinem * conseruatorem reip. commendauit. ad meam unius hominis salutem senatus auxilium omnium cuncta ex Italia, qui

p. 37. rempub. saluam esse uellent, consulis uoce, & literis implorandum putauit: mei capitis seruandi causa Romani uno tempore, quasi signo dato, Italia tota conuenit: de mea salute P. Lentuli praestantissimi uiui, atq; optimi consulis, Cn. Pompeij clarissimi, atq; inuictissimi ciuis, ceterorumq; principum ciuitatis celeberrimae, & gratissimae, conciones fuerunt. de me senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiae principe, ut si quis impedisset reditum meum, in hostium numero putaretur: usque uerbis eadem senatus auctoritas declarata est, ut nemini triumphus honorificentius, quam mihi salus, restitutioq; perscripta. de me, cum omnes magistratus promulgassent, praeter unum praetorem,

rem, à quo non fuit postulandum fratrem inimici mei, prae-
 terq; duos de lapide emptos tribunos plebis, legem comi-
 tiis centuriatis iulii P. Lentulus consul de collega, Q. Me-
 telli sententia; quem mecum eadem res publica, quae in tri-
 bunatu eius disjunxerat, in consulatu, uirum optimi, ac
 iustissimi uiri, sapientiaque coniungit. Quae lex quemad-
 modum accepta sit, quid me attinet dicere? ex uobis audio,
 nemini cini ullam, quo minus adisset, * satis iustam ex-
 cusationem esse uisam: nullis comitiis nunquam neq; mul-
 titudinem hominum tantam, neque splendorem fuisse. hoc
 certe uideo, quod indit tabulae publicae, nos rogatores,
 uos diribitores, uos custodes fuisse tabularum. Et quod in ho-
 noribus uestrorum propinquorum non facitis, uel aetatis ex-
 cusatione, uel honoris, id in salute mea, nullo rogante, uos
 uestra sponte fecistis. Confer nunc, Epicure noster, ex hara
 producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam, cum
 mea. Obtinuisti prouinciam consularem finibus iis, quos
 lex cupiditatis tuae, non quos lex generi tui pepigerat. nam
 lege Caesaris iustissima, atque optima, populi liberi,
 plane, et uere erant liberi: lege autem ea, quam nemo
 legem, praeter te, et collegam tuum, putauit omnis erat ti-
 bi Achaia, Thessalia, Aethiopia, cuncta Graecia addicta, ha-
 bebas exercitum tantum, quantum tibi non senatus, aut
 populus Rom. dederat, sed quantum tua libido conscrip-
 serat. aerarium exhauseras. Quas res gessisti imperio,
 exercitu, prouincia consulari; quas res gesserit, quero? qui
 ut uenit statim, nondum commemoro rapinas, nondum exa-
 ctas pecunias, non captas, non imperatas, non neces socio-
 rum, non caedem hospitum, non perfidiam, non immanitatem,
 non scelera praedico: mox, si uidebitur, ut cum fare, ut cum sa-
 crilego, ut cum sicario disputabo: nunc meam spoliata
 for

P. B.

fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris.
 Quis umquam provinciam cum exercitu obtinuit, qui nul-
 las ad senatum litteras misit? tantam uero provinciam
 cū tanto exercitu, Macedoniam praefertim, quā tantæ bar-
 barorum gentes attingunt, ut semper Macedonicis impera-
 toribus idem fines provinciae fuerint, qui gladiatorum, atq;
 pilorum: ex qua aliquot praetorio imperio, * consulari
 quidem nemo rediit, qui incolumis fuerit, quin triumphar-
 rit. est hoc nouum: multo illud magis. appellatus est hic
 Vulturius, illius provinciae (si diis placet) imperator. ne-
 tum quidem, Paulle noster, tabulas Romam cum laurea
 mittere audebas? nisi, inquit, quis umquam recitauit? quis,
 ut recitarentur, postulauit? nihil enim mea iam refert,
 ut um tu, conscientia oppressus scelerum tuorum, nihil um-
 quam ausus sis scribere adeum ordinem, quem despexeras,
 quē affligeras, quē deleueras; an amici tui tabellas abdi-
 derint, iidemq; silentio suotemeritatem, atq; audaciā tuam
 p. 88. condemnarint. Atque haud scio, an malim te uideri nullo
 pudore fuisse in litteris mittendis, & amicos tuos plus ha-
 buisse & pudoris, & consilij, quā aut te uideri pudetiorē
 fuisse, quam soles; aut tuum factum non esse condemnatum
 iudicio amicorum. Quod si non tuis nefariis in hunc ordi-
 nem contumeliis in perpetuū tibi curiam praclusisses, quid
 tandem erat actum, aut gestum in * illa provincia, de quo
 ad senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oportet-
 rei? uexatio Macedoniae? an oppidorum turpis amissio? an
 sociorum direptio? an agrorum depulatio? an munitio
 Thessalonicae? an obsessio militaris uiae? an exercitus nostri
 interitus ferro, fame, frigore, pestilentia? Tu uero, qui ad
 senatum nihil scripseris; ut in urbe nequior inuentus es,
 quam Gabinius, sic in provincia paullo tamen, quam ille
 de

demissior. nam ille gurgēs, atque heluo natus abdomini
suo, non laudatq; gloriæ, cum equites Romanos in provincia,
cum publicanos nobiscum & uoluntate, & dignitate cō-
iunctos, omnes fortunis, multos fama, utaq; priuassei, cum
egisset aliud nihil * illo exercitu, nisi ut urbes depopulare-
tur, agros uasaret, exbauiret domos: ausus est (quid enim
ille non audeat) a senatu supplicationem per litteras po-
stulare. O dii immortales: tunc etiam, atq; adeo uos ge-
minæ uoragines, scopuliq; reip. uos meam fortunam de-
primitis? uestram extollitis? cum de me ea senatus consulta
abs me facta sint, ea cōciones habita, is motus fuerit mu-
nicipiorum, & coloniarū omnium, ea decreta publicanorū,
ea collegiorum, ea deniq; generum, ordinumq; omnium,
quæ ego non modo optare numquam audeam, sed cogitare
non possem: uos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis
notas subieritis. An ego, si te, & Gabinium cruci suffi- P. B.
xos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis uestri
laceratione, quam afficior * ex famæ: nullum est supplicii
putandum, quo affici casu ex aliquo etiam boni uiri, forteq;
possunt. Atque hoc quidem etiam isti tui dicunt uolu-
ptarij Craci: quos utinam ita audires, ut erant audiendi:
numquam te in tot flagitia ingurgitasses. uerum audis in
præsepibus, audis in stupris, audis in cibo, & uino, sed di-
cunt ipsi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, sa-
pienti & etiam si in Phalaridis tauro inclusus, succēsis igni-
bus torreatur, d. Eturū tamen, si aut illud esse, se seq; nō tā-
tulum quidem commoueri, tantam uirtutis esse uiam uolue-
runt, ut non posset unquam esse uir bonus nō beatus, quæ est
igitur pena? quod supplicium? id mea sententia quod ac-
cidere nemini potest, nisi nocenti: suscepta frans, * impedita
& oppressa mens, bonorum odium, nota * iniusta scena
tus,

tus, amissio dignitatis. Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenses resecis palpebris, illigatum in machina, uigilando necauerunt, supplicio uidetur affectus, nec C. Marius, quem Italia seruata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus, Africa denicta ab eodem, expulsus, & naufragium uidit. fortunæ enim ista tela sunt, non culpæ: supplicium autem, est pœna peccati: neq; uero ego si unquam uobis mala precarer, quod saepe feci, in quo dij immortales meas preces audierunt, morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer. Thyesteia ista execratio est poetæ, uulgi animos, non sapientum, mouentia:

“Vt tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis,

“Euisceratus latere pederes (ut ait ille) saxa spargēs tabo

P. 89. “Sanie, & sanguine atro. Non ferrem omnino moleste, si ita accidisset: sed id tamen esset humanum, M. Marcellus, qui ter consul fuit, summa uirtute, pietate, gloria militari, periit in mari: qui tamen ob uirritatem in gloria, & laude uiuit. in fortuna quadam est illa mors, non pœna putanda. Quæ est igitur pœna? quod supplicium? quæ saxa? quæ cruces? esse duos duces in prouincijs populi Rom. habere exercitus, appellari imperatores: horum alterum sic fuisse infirmatum conscientia scelerum, & fraudū suarum; ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maxime triumphalis, nullā sit ad senatum litteram mittere ausus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatissimus L. Torquatus, magnis rebus gestis, me referente, absens imperator appellatus est: unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iustissimos triumphos uidimus, ex ea, te imperatore, nūtijs ad senatum allatus est nullus. ab altero allatæ litteræ, recitatæ, relatum ad senatum. dij immortales: id ne ego optare, ut inimicus meus, ea, qua nemo

umquam ignominia notaretur? ut senatus is, qui in eam
iam benignitatis consuetudinem uenit, ut eos, qui bene
remp. gesserint nouis honoribus afficiat, & numero die-
rum, & genere uerborum: huius unius litteris nuntiati-
bus non crederet, postulanti-^{bus} denegaret? His ego rebus
pascor, his delector, his perfruo: quod de uobis hic ordo
opinatur non secus, ac de t-^{er}r-^{is} hostibus: quod uos
equites Rom. quod ceteri ordines, quod cuncta ciuitas odit:
quod nemo bonus, nemo deniq; ciuis est, qui modo se ciuem
esse meminerit, qui uos non oculis fugiat, auribus respuat,
animo aspernetur, recordatione denique ipsa cōsulatus ue-
stri perhorrescat. Hæc ego semper de uobis expectui, hæc
optaui. hæc precatus sum. plura etiam acciderunt, quam
uellem. nam, ut amitteretis exercitum, numquam, meher-
cule, optaui. illud etiam accidit præter optatum meum, sed
ualde ex uoluntate. mihi enim non uenerat in mentem fu-
rorem, & insaniam optare uobis, in quam incidistis. atqui
fuit optandum. me tamen fugerat, deorum immortalium
has esse in impios, & consceleratos penas certissimas con-
stitutas. Nolite enim putare, P. C. ut in scena uidetis, ho-
mines consceleratos impulsu deorum terri fieri furarum ta-
dis ardentibus: sua quemq; fraus, suum facinus, suū scelus,
sua audacia de sanitate, ac mēte deturbat. hæ sunt impio-
rum furia, hæ flamma, hæ faces. ego te non uerorem, non
furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut
Athamæte dementiorem putem, qui sis ausus primum fa-
cere (nam id est caput) deinde paullo ante, Torquato gra-
uissimo, & sanctissimo uiro, premente, confiteri, te provin-
ciam Macedoniam, in quam tantum exercitum transpor-
tasses, sine ullo milite reliquisse? Mitto de amissa maxima
parte exercitus: sit hoc infelicitatis tuæ: dimittendi uero

P. B.

n n n

exer

exercitus quam potes asferre causam? quam potestatem habuisti? quam legem? quod senatusconsultum? quod ius? quod exemplum? quid est aliud furere, nisi non cognoscere homines, non cognoscere leges, non senatum, non civitatem? * cruentare corpus suum leue est, maior hac est uita, fama, salutis suae uulneratio. si familiam tuam dimisisses, quod ad neminem, nisi ad ipsam te pertineret, amici te tui cōstringēdum putarent. praesidium tu recip. custodiam provinciae, in iussu populi, senatusq; dimisisses, si tuae mentis compos fuisses? Ecce tibi aliter, effusa iam maxima praeda, quae ex

P. 90. fortunis publicanorum, ex agris, u. bibusq; sociorum exhauserat, cum partim eius praedae profundae libidines deuorassent, partim nona quaedam, & in audita luxuries, partim etiam in his locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc * Tusculani montem extruendum; cum iam egeret, cum illa eius intermissa, & intolerabilis aedificatio constituisset: se ipsum, fasces suos, exercitum populi Romani, numen, interdictumq; deorum immortalium, responsa sacerdotum, auctoritatem senatus, iussa populi, nomen, ac dignitatem imperij regi Aegyptio uendit. cum fines provinciae tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio* emerat, his se tenere non potuit; exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra provinciam? tribuit se mercenarium comitem regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit: signa contulit cum Alexandrinis. quāto hoc bellum, aut hic ordo, aut populus susceperat? cepit Alexandriam. quid aliud expectamus a furore eius, nisi ut ad senatum tantis de rebus gestis litteras mittat? hic si metus esset suae, nisi poenas patriae, diisq; immortalibus eas, quae grauissime sunt, furore, atq; insania penderet, ausus esset (mitto exire de

de provincia) educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi, aut senatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecuniis repetundis planissime uetant. si d. hac omitto. ille, si non accerrime fureret, auderet quam provinciam P. Lentulus, amicissimus huic ordini, cum & auctoritate senatus, & sorte haberet, interposita religione, sine ulla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere; cum, etiam si religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauissima legum poenæ uetarent? Et, quoniam fortu-
P. B.
 narum contentionem facere cepimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etsi sibi ipse praeiudicet, ego tamen, os ut uideam hominis, expecto. Tuum si placet reditum cum meo conferamus. Ac meus quidem is fuit, ut a Brundisio usque Romam agmen perpetuum totius Italiae uiderit. neq; enim regio fuit ulla, neq; municipium, neq; praefectura, aut colonia, ex qua non publice ad me uenerint gratulati. Quid dicam aduentus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid concursus ex agris patrum familias cum conu- gibus, ac liberis: quid eos dies, qui, quasi deorum immorta- lium* festi, atq; sollemnes sunt apud omnes aduentu meo, redituq; celebrationis ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, cum in patriam redij, cum senatu egressum uidi, populumq; Romanum uniuersam, cū mihi ipsa Roma prope conuulsa sedibus suis, ad complectendum conseruatorem suum progredi uisa est. quæ me ita accepit, ut non modo omnium generū, etatum, ordinum omnes uiri, ac mulieres, omnis fortunæ, ac loci, sed etiam moenia ipsa uiderentur, & tecta urbis, ac templa letari. Me consequentibus diuibus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quā expilaras, quā incenderas, pontifices, consules, patres conscripti colloca-

uerunt: mihiq; (quod ante nemini) pecunia publica adificandam domum censuerunt. Habes reditum meum, cōfer nunc uicissim tuum: quandoquidem, amisso exercitu, nihil incolume domum, prāter os illud pristinum tuum retulisti. qui primum, qua ueneris cū laureatis tuis lictoribus, quis scit? quos tu Meandros, dum omnes solitudines persequeris, qua diuerticula, flectionesq; quasisti? quod te municipium uidit? quis amicus inuitauit? quis hospes aspexit? nonne tibi nox erat pro die? non solitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, sed ut mortuus infamis referri uideretur? Romam uero ipsam fœdauit aduētus tuus. O familia nō dicam Calpurnia, sed Caluentia; neq; huius urbis, sed Placentini municipij, neq; paterni generis, sed brachata cognationis dedecus; quemadmodum uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium ceterorum, sed tuorum legatorum obuiā uenit? mecū enim L. Flaccus uir tua legatione indignissimus, atq; iis cōsiliis, quibus mecum in consulatu meo coniunctus fuit, ad conferendam remp, dignior, mecū fuit tum, cum te quidam non longe a porta cum lictoribus errantem uisum esse narraret. scio item uirum fortem in primis, belli, ac rei militaris peritum, familiarem meum Q. Marcium, quorum tu legatorum pralio imperator appellatus eras, cum longe abfuisses, aduentu isto tuo domi fuisse otiosum. Sed quid ego numero, qui tibi obuiam non uenerint? cui dico uenisse pāne meminim, ne de officiosissima quidem natione candidato- rum, cum uulgo essent, & illo ipso, & multis ante diebus admoniti, & rogati, togula lictoribus ad portam prāsto fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt, ceteruam imperatori suo nouam prābuerunt. sic iste à tanto exercitu, tanta provincia, triennio post Macedonicus impera-
tor

tor in urbem se intulit, ut nullius negotiatoris obscurissimi
 redditus umquam fuerit desertior: in quo me tamē, quiescet
 paratus ad se defendendum, reprehendit. cum ego Celi-
 montana porta introisse dixissem, sponsione *me, ni Esqui- P.B.
 lina introisset; homo promptissimus lacessiuit. quasi uero
 id aut ego scire debuerim; aut uestrum quisquam audie-
 rit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne
 triumphali: quae porta Macedonicis semper proconsulibus
 ante te patuit. tu inuentus es, qui consulari imperio prae-
 dictus, ex Macedonia non triumphares. At audistis, P. C. phi-
 losophi uocē. negauit se triumphi cupidū umquam fuisse.
 O scelus, o pestis, o labe. cum extinguebas senatum, uen-
 debas auctoritatem huius ordinis, addicebas tribuno pleb.
 consulatum tuum, rempub. euertebas, prodebas caput, &
 salutem meam mercede prouinciae: si triumphum non cu-
 piebas, cuius tandē rei te cupiditate arsisse defendes? sepe
 enim uidi, qui & mihi, & ceteris cupidiores prouincia ui-
 derentur, triumphī nomine tegere, atq; celare cupiditatem
 suam. hoc modo D. Silanus consul in hoc ordine, hoc meus
 etiam collega dicebat. neq; enim quisquam potest exerci-
 tum cupere, aperteq; petere, ut non praetexat cupiditatem
 triumphī. Quod si te senatus, si populus Rom. aut non ap-
 petentem, aut etiam recusantem, bellum suscipere, exerci-
 tum ducere coegisset; tamen erat angusti animi, atque de-
 missi, iusti triumphī honorem, atq; dignitatem contemnere.
 nam ut leuitatis est inanem aucupari rumorem, ut omneis
 umbras etiam falsae gloriae consectari: sic leui est animi,
 lucem, splendoremq; fugientis, iustam gloriam, quid est fru-
 ctus ueræ uirtutis honestissimus, repudiare. Cum uero non
 modo non postulante, atq; cogente; sed inuito, atq; oppresso
 senatu, non modo nullo populi Romani studio, sed nullo se-

vrente suffragium libero, provincia tibi ista manupretium
 fuerit eversa super te, & perditæ civitatis: cūque omnium
 tuorum scelerum hæc pæctio exiterit, ut, si tu totam rem-
 pub. nefariis latronibus tradidisses, Macedonia tibi ob
 P. 92. eam rem, quibus tu finibus uelles, traderetur: cum exhau-
 riebas ærarium: cum orbabas Italiam iuventute: cum ma-
 re vastissimum hyeme transibas: si triumphum contemne-
 bas, quæ te, prædo amentissime, nisi præda, ac rapinarum
 cupiditas tam cæca rapiebat? Non est integrum Cn. Pom-
 peio consilio iam uti tuo. erravit enim. non gustarat istam
 tuam philosophiam. ter iam homo stultus triumphavit.
 Crasse, pudet me tui: quid est, quod confecto formidolosis-
 simo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni
 uolueris a senatu? P. Servili, Q. Metelle, C. Curio, P. Afri-
 cane, cur non hunc audistis tam doctum hominem, tam
 eruditum, prius quam in istum errorem induceremini? C.
 ipsi Pontinio, necessario meo iam non est integrum: reli-
 gionibus enim, susceptis, impeditur. Ostultos Camillos, Cu-
 rios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos.
 ô amentem Paullum, rusticum Marium, nullius consilij
 patres istorum amborum consulum, qui triumpharint. Sed,
 quoniam præterita mutare non possumus: quid cessat hic
 homulus ex argilla, & luto fictus Epicureus dare hæc
 præclara præcepta sapientiæ clarissimo, & summo impe-
 ratori genero suo? fertur ille uir, mihi crede: gloria flagrat,
 ardet cupiditate iusti, & magni triumphi: non didicit ea-
 dem ista quæ tu mitte ad eum libellum. & si iam ipse co-
 ram congrædi poteris, meditare, quibus uerbis incensam
 illius cupiditatem comprimas, atque restingas. ualebis
 apud hominem uolitantem gloriæ cupiditate uir mode-
 ratus, & constans, apud indoctum eruditus, apud gene-
 rum

rum focer. dices enim, ut es homo facetus, ad persuaden-
dum concinnus, perfectus, politus è schola: Quid est, Cæ-
sar, quod te supplicationes toties decreta, tot dierum, tan- P. B.
topere delectent? in quibus homines errore ducuntur,
quas dii negligunt, qui (ut noster ille diuinus dixit Epicu-
rus) neque propitij cuiquam esse solent, neque irati. Non
facies fidem scilicet, cum hæc disputabis. tibi enim & esse,
& fuisse deos uidebit iratos. uertes te ad alteram scho-
lam, differes de triumpho. Quid tandem habet iste cur-
rus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra op-
pidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in
equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa
pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta pene
puerorum, captare plausus, uehi per urbem, confici uelle.
quibus ex rebus, nihil est quod solidum tenere, nihil quod
referre ad uoluptatem corporis possis. quin tu me uides,
qui, ex qua provincia T. Flaminius, L. Paullus, Q. Me-
tellus, T. Didius innumerabiles alij leui cupiditate com-
moti, triumpharunt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquili-
nam, Macedonicam lauream conculcarim; ipse cum ho-
minibus quindecim male uestitis ad portam Caelimonta-
nam sitiens peruenerim? quo in loco mihi libertus præcla-
ro imperatori domum ex hac die biduo ante conduxerat,
qua uacua si non fuisset, in campo Martio mihi taberna-
culum collocassem. nummus interea mihi, Cæsar, neglectis
triumphalibus ferculis, domi manet, & manebit. rationes
ad ærarium retuli continuo, sicut tua lex iubebat: neque,
alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris,
intelliges nemini plus, quam mihi litteras profuisse. ita
enim sunt perscriptæ scite, & litterate, ut scribe ad æra-
rium qui eas retulit, perscriptis rationibus, secum ipse ca-

P. 93. put sinistra manu perficiens, commurmuratus sit. Ratio quidem hercle apparet; argentū * æcheta. Hac tu oratione non dubito, quin illum iam ascendentem in currum possis renocare. O tenebrae, ô lutum, ô sordes, ô paterni generis oblite, materni uix memor: ita nescio quid istud fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiā est, quam ut Mediolanensi præcone, auo tuo dignum esse uideatur. L. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis prope scrutatus est Alpes, ut ubi hostis non erat, ibi triūphi causam aliquam quæreret. Eadē cupiditate uir summo ingenio præditus C. Cotta nullo certo hoste flagrauit. eorum neuter triumphauit, quod alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irrisa est abs te paullo ante M. Pisonis cupiditas triumphandi; a qua te longe dixisti abhorrere. qui, etiam si minus magnum bellum gesserat, ut abs te dictum est; tamen istum honorem contemnendum non putauit. Tu eruditior quam Piso, prudentior quam Cotta, abundantior consilio, ingenio, sapientia, quam Crassus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, ut appellas, præclara duxerunt. Quod si reprehendis, quod cupidi laureæ fuerint, cum bella aut parua, aut nulla gessissent: tu, tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborum tuorum, præmia periculorum, uirtutis insignia contemnere debuisti. neque uero contempsisti, licet sis Themista sapientior. sed os tuum ferreum senatus cōsilio uerberari nobuisti. tam uides, (quoniā quidem ita mibimet sui inimicus, ut me tecum compararem) & digressum meum, & absentiam, & reditum ita longe tuo præstitisse, ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint; tibi sempiternā
P. R. turpitudinem inflixerint. Num etiam in hac quotidiana, assidua, urbanaque uita splendorem tuum, gratiam, celebritatē

britatem domesticam, operam forensem, consilium, auxilium, auctoritatem, sententiam senatoriā nobis, aut, ut, uerius dicam, cuiquam es infimo, ac desperatissimo antelaturus? Age, senatus odit te, quod eum tu facere iure cōcedis, afflictorem, & perditorem non modo dignitatis, & auctoritatis, sed omnino ordinis, ac nominis sui: uidere equites Romani non possunt, ex quo ordine uir prestantissimus

* L. Aelius est te cōsule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones, per seruos de me egeras, contulisti: Italia cuncta exsecratur, cuius item tu superbissime, decreta, & preces repudiasti. Fac huius odij tāti, ac tam uniuersi periculū, si audes, instāt post hominum memoriam apparatissimi, magnificentissimiq; ludī, quales non modo nunquam fuerunt, sed ne quomodo fieri quidem posthac possint, possum nullo pacto suspicari. da te populo, committe ludis, sibilum metuis? ubi sunt uestre scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philosophi, manus tibi ne afferatur, times. dolor enim est malum, ut disputas: existimatio, dedecus, infamia, turpitudō, uerba sunt, atq; ineptiæ, sed de hoc non dubito. nam nō audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis causa inibit (nisi forte, ut cum P. Clodio, hoc est, cum amoribus suis cenet) sed plane animi sui causa. ludos nobis idiotis relinquet: solet enim in disputationibus suis oculorum, & aurium delectationi, abdominis uoluptates anteferre. nam quod uobis iste tātummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc uero etiā rapax, quod sordidus, quod contumax, quod superbus, quod fallax, quod perfidiosus, quod impudens, quod audax esse uideatur: nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil proteruius, nihil nequius. luxuriam autē in isto nolite hanc cogitare. est enim

P. 94.

nnn s

quæ

quædam, quamquam omnis est vitiosa, atq; turpis, tamen ingenuo, ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegant, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quiddam præter libidines sumptuosum: torcuma nullum, maximi calices, & hi, ne cõtēnere suos uideatur, Placentini: exstructa mensa non conchylijs, aut piscibus, sed multa carne subrancida: serui sordidati ministrant, nonnulli etiam senes: idem coquus, idē atriensis: pistor domi nullus, nulla cella, panis, & uinum* apopola, atq; de cupa: Græci stipati quini in lectulis; sæpe plures: ipse solus bibitur usq; eo, dum de folio ministratur: ubi galli cantum audiuit, auum suum reuixisse putat: mensam tolli iubet. Dicit aliquis, Vnde tibi hæc nota sunt? non mehercule, contumeliæ causa describam quemquam, præsertim ingeniosum hominem, atque eruditum; cui generi esse ego iratus, ne si cupiam quidem, possum. Est quidam Græcus, qui cum isto uiuit, homo, uere ut dicam, (sic enim cognoui) humanus; sed tamdiu, quamdiu cum alijs est, aut ipse secum. is, cū istum adolescentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidisset, non fugit eius amicitiam, cum esset præsertim appetitus: dedit se in consuetudine, sic, ut prorsus una uiueret, nec fere ab isto umquam discederet. Non apud indoctos, sed ut ego arbitror, in hominum eruditissimorum, & humanissimorum cœtu loquor. audistis profecto dici, philosophos Epicureos, omnes res, quæ sunt homini expetendæ, uoluptate metiri. recte, an secus, nihil ad nos; aut, si ad nos, nihil ad hoc tempus. sed tamen lubricum genus orationis adolescenti non acriter intelligēti est sæpe præceptis. Itaq; admissarius iste, simulatq; audiuit a philosopho uoluptatem tātēpere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus uoluptarios omnes incitauit, sic ad illius hæc orationem adhi-

P. B.

nijs

nit, ut non magistrum uirtutis sed auctorem libidinis a se
 illum inueniunt arbitraretur. Græcus primo distinguere,
 atque diuidere illa, quemadmodum dicerentur: iste clau-
 dius (quomodo aiunt) pilam retinere: quod acceperat testi-
 ficari, tabulas obsignare uelle, Epicurum desertum* dicere.
 Et tamen dicit, opinor, se nullum bonum intelligere posse,
 demptis corporis uoluptatibus. Quid multa? Græcus fa-
 cilis, et ualde uenustus, nimis pugax contra senatorem
 populi Romani esse uoluit. est autem hic, de quo loquor
 non philosophia solum, sed etiam litteris, quod fere ceteros
 Epicureos negligere dicunt, perpolitus. Poema porro
 facit ita festiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fe-
 ri possit argutius, in quo reprehendat eum licet, si qui
 uult, modo leuiter, non ut impurum, non ut improbum,
 non ut audacem, sed ut Græculum, ut assentatorem, ut
 poetam. deuenit, aut potius incidit in istum eodem dece-
 ptus supercilio Græcus, atque aduena, quo tam sapiens, et
 tanta ciuitas, reuocare se non poterat familiaritate impli-
 catus, et simul inconstantie famam uerebatur: rogatus,
 inuitatus, coactus, ita multa ad istum de isto quoque scri-
 psit, ut omnes hominis libidines, omnia supra omnia cœna-
 rum, conuiuiorumque genera, adulteria denique eius delica-
 tissimis uersibus exprefferit: in quibus, si quis uelit, possit
 istius tamquam in speculo uitam intueri: ex quibus multa
 a multis lecta, et audita recitarem, nisi uererer, ne hoc ip-
 sum genus orationis, quo nunc utor, ab huius loci more ab-
 horreret. Et simul de ipso, qui scripsit, detrabi nihil uolo.
 qui si fuisset in discipulo comparato meliore fortuna, for-
 tasse austerior, et grauior esse potuisset: sed eum casus in
 hanc consuetudinē scribendi induxit, philosopho ualde indi-
 gnā: siquidē philosophia, ut fertur, uirtutis cōtinet, et offe-

cij, & bene uiuendi disciplinam: quam qui profitetur, gra-
 uissimam mihi sustinere personam uidetur. sed idem casus
 illum* gnarum, quid profiteretur, cū se philosophum esse di-
 ceret, istius impurissimæ, atque intemperantissimæ pecudis
 cæno, & sordibus inquinauit: qui modo cum res gestas, cō-
 sultatus mei collaudasset (quæ quidē laudatio hominis tur-
 pissimi mihi ipsi erat pæne turpis) * Non illa tibi, inquit,
 inuidia nocuit, sed uersus tui. Nimis magna pœna, te consu-
 le, constituta est siue malo poetæ, siue libero. scripsisti enim
 uersus, Cedant arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus
 illos excitauit. at hoc, nusquam, opinor, scriptum fuisse in
 illo elogio, quod, te consule, in sepulchro reipubl. incisum
 est, Velitis, iubeatis, ut quod Marcus Cicero uersum fece-
 rit, sed quod uindicare. Veruntamen, quoniam te non
 Aristarchum, sed Phalarim grammaticum habemus, qui
 non notam apponas ad malum uersum, sed poetam armis
 persequare: scire cupio, quid tandem isto in uersu repre-
 hēdas, Cedant arma togæ. Tuæ dicis, inquit, togæ summum
 imperatorem esse cessurum. quid nunc te, asine, literas do-
 ceant? non opus est uerbis, sed fustibus; nō dixi hæc togam,
 qua sum amictus, nec arma, scutum, * & gladium iunius
 imperatoris: sed, quod pacis est insigne, & oriū togæ; contra
 autem arma, tumultus, atque belli: * more poetarum locu-
 tus, hoc intelligi uolui, bellum, ac tumultum paci, atq; ocio
 concessurum. Quære ex familiari tuo Græco illo poeta: pro-
 babit genus ipsum, & agnoscat, neq; te nihil sapere mira-
 bitur. At in illo altero, inquit, hæres, Concedat laurea* lin-
 guæ. Immo mehercule habeo tibi gratiā hærerē enim, * nisi
 tu expedis. nam, cū tu timidus, ac tremens tuis ipse sua
 cissimis manibus detractā cruētis fascibus laureā ad por-
 tā Esquilinā abiicisti; indicasti non morbo amplissima, sed
 etiam

etiam minima laudi lauream concessisse. atque ista ratione hoc tamen intelligi, scelerate, uis: Pompeium inimicum mihi isto uersu esse factum: ut, si uersus mihi nocuerit; ab eo, quem is uersus offenderit, uideatur mihi perniciēs esse quæ sita. Omitto, nihil istum uersum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem, quantum potuissim, multis sepe orationibus, scriptisq; decorassem, hunc uno uiolare uersu. Sed sit offensus primo, nonne compensabit cum uno uersiculo tot mea uolumina laudum suarum? Quod si est commotus, ad perniciemne, non dicam amicissimi, non ita de sua laude meriti, non ita de republica, non consularis, non senatoris, non ciuis, non liberi; in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisse? * tu quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? complecteris amplissimos uiros ad tuum, & Gabinij scelus; neque id occulte, nam paullo ante dixisti, me cum ijs configere, quos despicere non attingere eos, qui plus possent, quibus iratus esse deberem. quarum quidem (quis enim non intelligit quos dicas?) quamquam non est una causa omnium; tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obsistentibus erga me studio, atq; amorī, semper dilexit; semper sua coniunctione dignissimum iudicauit, semper non modo incolumem, sed etiam amplissimum, atque ornatissimum uoluit esse. uestre fraudes, uestrum scelus, ue-

P. 96.

stre criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefarie fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbiſſimorum sermonum domicilium in auribus eius impulsu uestro collocauerunt; uestre cupiditates prouinciarum, effecerunt, ut ego excluderem, omnesq; qui me, qui illius gloriam, qui rem saluam esse cupiebant, sermonē atq; aditū prohiberentur. Quibus rebus est perfectum,

ut

ut illi plane suo stare iudicio non liceret: cum certi homines non studium eius a me alienassent, sed auxilium retardassent. Nonne ad te. L. Lentulus, qui tum erat praetor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum, multiq; mortales oratum in Albanum, obsecratumq; uenerant, ne meas fortunas defereret cum reip. salute coniunctas: quos ille ad e, & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetur, ut ad senatum referretur: se contra armatum tribunum pleb. sine consilio publico decertare nolle; consulibus ex S. C. rempub. defendentibus, se arma suscepturum. Ecquid infelix, recordaris, quid responderis? in quo illos omnes quidem, sed Torquatus praetor ceteros, ferebat contumacia responsi tui: ne non esse iam fortem, quam ipse Torquatus in consilio fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum remp. seruare, si cessissem: infinitam eadem fore, si restituissem: deinde ad extremum, neq; se, neq; generum, neque collegam suum, tribunum pleb. defuturum. hic tu hostis, ac proditor alius me inimiciorem, quam tibi debere esse dicis? Ego C. Caesarem non eadem de repub. sensisse, quam me scio: sed tamen, quod iam de eo, his audientibus, saepe dixi, me ille sui totius consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis communicaui, solum esse noluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiam cupiditatem ad luctus ad causam: non postulabam, ut ei carissimus esset, cuius ego beneficiis quidem sententiam meam tradidissem. Ad lucta res in certamen, te consule, putabatur, utrum, qua superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris, & uirtutis putauit, ut ea, quae ipse gesserat, conciderent, si ego restituissem; cur non ignoscam, si ante posuit

fuit suam salutem mea? Sed præterita omitto. me ut Cn.
 Pompeius omnibus suis studiis, laboribus, vitæ & periculis cõ-
 plexus est, cum municipia pro me adiret, Italia fidem im-
 ploraret, P. Lentulo consuli auctori salutis meæ frequens
 assideret, senatui sententiam præstaret, in concionibus non
 modo se defensorum salutis meæ, sed etiam supplicem pro
 me profiteretur: huius voluntatis eum, quem multum posse
 intelligebat, mihi non inimicum esse cognorat, socium sibi,
 & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. Tam uides me tibi non
 inimicum, sed hostem: illis quos deservis, non modo non
 iratum, sed etiam amicum esse debere, quorum alter, id quod
 meminero semper, æque mihi fuit amicus, ac sibi: alter, id
 quod obliuiscar aliquando, sibi amicior, quam mihi. Deinde
 hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam si ferro inter se cõminus de-
 certarint, tamen illud cõtentionis odium simul, uel ipsa pu-
 gna, armisq; ponant. Atqui me ille odisse nūquam potuit,
 ne tum quidem, cum dissidebamus. habet hoc uirtus, quam
 tu ne de facie quidem nosti, ut uiros fortes species eius, &
 pulchritudo etiam in hoste posita deleat. Equidem dicam
 ex animo, P. C. quod sentio, & quod, uobis audientibus, sæ-
 pe iam dixi, si mihi numquam amicus C. Cæsar fuisset, sed P. 97.
 semper iratus: si aspernaretur amicitia meam, seseq; mihi
 implacabilem, inexpiabilemq; præberet: tamen ei, cum tã-
 tas res gessisset, gereretq; quotidie, non amicus esse nō pos-
 sem: cuius ego imperio non Alpium nullum contra asse-
 sum, transgressionemq; Gallorum, non Rheni fossam gur-
 gitibus illis redundantem, Germanorum inmanissimis
 gentibus obijcio, & oppono. perfecit ille, ut, si montes rese-
 dissent, amnes exaruisissent, nō natura præsidio, sed uictoria
 sua, rebusq; gestis Italiam munita haberemus. sed, cum me
 expetat, diligat, omni laude dignum puer, tu me a tuis ini-
 mi

micitijs ad similitatem reuocabis? sic tuis sceleribus reipu.
 præterita facta reficabis? quod quidē tu, qui bene nosse
 coniunctionem meam, & Caesaris, eludebas, cum a me tre-
 mētibus omnino labris, sed tamē, cur tibi nomē non defer-
 rem, requirebas. quamquam quod ad me attinet, nūquam
 istam imminuam curam insitendo tibi; tamen est mihi
 considerandum, quantum illis tantis reip. negotijs, tantoq;
 bello impedito ego homo amicissimus sollicitudinis, atque
 oneris imponam, nec despero tamē, quamquam læguet iu-
 uentus, nec perinde, atq; debeat, in laudis, & gloriæ cupi-
 ditate uersetur, futuros aliquos, qui abiectū hoc cadauer,
 cōsularibus spolijs nudare non nolint, præsertim tam affli-
 cto, tam infirmo, tam enervato reo: qui te ita gesseris, ut
 timeres, ne indignus beneficio uidereris, nisi eius, a quo
 missus eras, similimus extitisses. An uero tu parū putas
 inuestigatas esse a nobis labe imperij tui, strageq; pro-
 uincia? quas quidem nos non uestigijs odorantes ingressus
 tuos, sed totis uoluntationibus corporis, & cubilibus per-
 P. D. secuti sumus. Notata a nobis sunt & prima illa scelera in
 aduentu, cum, accepta pecunia a Dyrrachinis ob necē ho-
 spitis tui Platoris, eius ipsius domū euertisti, cuius sangui-
 nem addixeras, eumque seruis symphoniacis, & alijs mu-
 neribus acceptis, timentem, & multum dubitantem con-
 firmasti, & Thessalonicam fide tua uenire iussisti. quem
 ne maiorum quidem more supplicio affecisti, cum miser
 ille securibus hospitis sui, cernices subicere gestiret: sed ei
 medico, quem tecum eduxeras, imperasti, ut uenas homi-
 nis incideret; cum quidem tibi etiam accessio fuit ad necē
 Platoris, Pleuratus eius comes, quē necasti uerberibus, si-
 ma senectute cōfictum. Idēq; tu Rabocentum Bessica gētis
 principē, cum te trecentis talentis regi Cotto uendidisses, se-
 cur

curi percussisti: cum ille ad te legatus in castra uenisset, &
 tibi magna praesidia, & auxilia a Bessis, peditum, equi-
 tumq; polliceretur: neq; eum solum, sed etiam ceteros le-
 gatos, qui simul uenerant, quorū omnium capita regi Cot-
 to uendidisti. Densetis, quae natio semper obediens huic
 imperio, etiam in illa omnium barbarorū defectione Ma-
 cedonica C. Sestium praetorem tutata est, nefarium bel-
 lum, & crudele intulisti: eisq; cū fidelissimis socijs uti pos-
 ses hostibus uti acerrimis maluisti. Ita perpetuos defen-
 sores, Macedonia uexatores, ac perditores effecisti, uelli-
 galia nostra perturbarunt, urbes ceperunt, uastarunt
 agros, socios nostros in seruitutem abduxerunt, familias
 arripuerunt, pecus abegerunt; Tessalonicenses, cum op-
 pido desperassent, munire arcem coegerūt. A te Iouis Vel-
 siri sanum antiquissimum barbarorum, sanctissimumque
 direptum est. tua scelera dii immortales in nostros milites
 expiauerunt, qui cum uno genere morbi affligerētur, neq; p. 9.
 se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat
 nemo, quin uiolati hospites, legati necati, pacati, atq; socij
 nefario bello laceffiti, sana uexata, hanc tantam efficerent
 uastitatem. Cognoscis ex particula parua scelerum, &
 crudelitatis tuae genus uniuersum. Quid auaritia, quae cri-
 minibus infinitis implicata est, summam nunc explicem?
 generatim ea, quae maxime nota sunt, dicam. nōne sester-
 tium centies, & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in
 uenditione mei capitis ascripseras, ex aerario tibi attribu-
 tum Romae in quaestu reliquisti? nonne cum CC. talenta
 tibi Apolloniatae Romae dedissent, ne pecunias creditas sol-
 uerent, ultro Fufidium equitem Rom. hominem ornatissi-
 mum, creditorem debitorib; suis addixisti? nōne hiberna
 cum legato, praefectoq; tradidisses, euerdisti miseris fundi-

tus civitates? quæ non solum bonis sunt exhaustæ, sed etiã
 nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt.
 Qui modus tibi fuit frumenti aestimandi? qui honorarij? si
 quidem potest ut, & metu extortum honorarium nomi-
 nari. quod cum pleræque omnes, tum acerbissime Bæotij,
 & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit. unus tu
 dominus, unus aestimator, unus venditor tota in provincia
 per triennium frumenti omnis fuisti. Quid ego ritum ca-
 pitalium questiones, reorum pactiones, redemptiones, acer-
 bissimas damnationes, libidinosissimas liberationes profe-
 ram? tantum locum aliquem cum mihi notum esse senseris,
 tecum ipse licebit, quot in eo genere, & quanta sint crimi-
 na, recordare. Quid illam armorum officinam ecquid re-
 cordaris? cum omni totius provinciæ pecore compulso
 pellium nomine, omnem questum illum domesticum, pater-
 P. B. numq; renouasti? uideras enim gradis iam puer bello Ita-
 lico repleri questu uestram domum, cum pater armis fa-
 ciendis tuis præfisset. qui Pæthigalem provinciam, sin-
 gulis rebus, quæcumq; uenirent, certo portorio imposito,
 seruis tuis publicanis a te factam esse meministi? quid,
 centuriatus palam uenditos? quid, per tuam seruulorum or-
 dines assignatos? quid, stipendium militibus per omnes an-
 nos a ciuitatibus, mensis palam propositis, esse numeratum?
 quid, illa in Pötum profectio, & conatus tuus? quid debi-
 litatio, atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nū-
 tiata, cum tu non solum, quod tibi succederetur, sed quod
 Gabinio non succederetur, exangris, & mortuus concidi-
 disti? quid questor adilitus reiectus? præpositus legatorum
 tuorum? turpissimus, optimus abs te quisq; uiolatus? tri-
 buni militum non recepti? M. Bebium uir fortis interfectus
 iussu tuo? quid, quod tu toties diffidens, ac desperans rebus
 tuis

tuis in sordibus, lamentis, luctuq; iacuisi? quod populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos, sociosque mystici quid, quod cum sustentare nix posses marorem tuum, dolo remq; decessionis, Samothraciam te primum, inde Thasum cum tuis teneris saluatoribus, & cum Antobulo, Achamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid, quod cum inde te recipiens, in illa Euchadia, quæ fuit uxor Exegisti, iacuisi morens aliquot dies, atq; inde obsoletus Thessaloniam, omnibus inscientibus, noctuq; uenisti? qui cum concursum plorantium, ac tempestatem querelarum ferre non posses, in oppidum deuium Beroam perfugisti, quo in oppido cum tibi spe falsa, quod Q. Ancharium non esse successurum putares, animos rumor inflasset: quo te modo ad tuam intemperantiam, scelerate, innotuisti? Mitto aurum coronarium, quod te diuissime torfit: cum modo uelles, modo nolles, lex enim generi tui & decerni, & te accipere uetabat, nisi decreto triumpho: in quo tu accepta tamen, & deuorata pecunia Vinachorum, centum talenta euomere non poteras; uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. Mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium, summamq; prædæ: mitto rationem exacti, imperatq; frumentum: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erant afflicti præmiis nominatim: quorum nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitum diligenter. Aetoliam, quæ procul à barbaris disuncta gentibus, in sinu pacis posita, medio fere Græcia gremio continetur (ô pœna, ô furia sociorum) decedens, miseram perdidisti. Arsinoã, Thracum, Neopactum, ut modo tute indicasti, nobiles urbes, atq; plenas fateris ab hostibus esse captas, quibus autem hostibus? nepe iis, quos tu Ambracia sedens, primo tuo aduertu ex oppidis Agria

P. 99.

rum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegisti. Hoc tu in exitu, præclare imperator cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset, Aetoliae repentinus interitus, exercitum demisisti: neque ullam poenam, quæ tanto facinori deberetur, non maluisti subire, quam numerum tuorum militum, reliquiasque cognoscere. Atque ut deorum Epicureorum similitudinem in re militari imperioque uideatis: Albucius cum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est: hic cum similem exitum * spectaret, in Macedonia trophæa posuit: eaque, quæ bellicæ laudis, uictoriaeque omnes gentes insignia, & monumenta esse uoluerunt, non ster, hic præposterus imperator amissorum oppidorum, caesarum legionum, prouinciæ præsidio, & reliquis militibus orbata ad sempiternum dedecus sui generis, & nominis indicia constituit. idemque, ut esset, quod in basi trophæorum incidi, inscribiq; posset, Dyrrachium ut uenit, decedens, obsessus est ab iis ipsis militibus, quos paullo ante Torquato respondit beneficii causa ab se esse dimissos. quibus cum iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domum se abdidit: inde nocte intempesta crepidatus ueste seruili nauem conscendit, Brundisiumque uitauit, & ultimas Hadriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrachii milites domum, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, & eum latere hominem putarent, ignes circumdederunt, quo metu commoti Dyrrachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem indicauerunt, illi autem statuam istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco uoluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuant, dissipant: sic odium, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginem, ac simulacrum profuderunt. Quæ cum ita sint, non dubito, quin, cum hæc, quæ

quæ excellunt, me nosse videas, non existimes, mediam illam partem; & turbam flagitiorum tuorum mihi esse inauditam: nihil est, quod me hortere; nihil est, quod inuites. admoneri me satis est: admonēbit autem nemo alius, nisi reipub. tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quam tu umquam arbitratus es; appropinquare. Ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur quisquis uoluerit: nec, quisquis noluerit, non legetur. nulli conuicietur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad simulationem * connitetur: iudices iudicabunt ij, quos lex ipsa, non quos hominum libido delegerit. Quod cum ita sit, mihi crede, neminem inuitum inuitabis: res ipsa, & reipub. tempus aut me ipsam; quod nolim, aut alium quempiam, aut inuitabit, aut debortabitur. Equidem, ut paullo ante dixi, non eadem supplicia esse in hominibus existimo, quæ fortasse pleriq; dānationes, expulsionēs, necēs: deniq; nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocentī, quod forti, quod sapienti, quod bono uiro, & ciui potest: Damnatio ista, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio: quod specimen habuit hæc ciuitas innocentia. Maior mihi iudicium, & reipub. pœna illa uisa est, quam Rutilij. L. Opimius eiectus est a patria, is qui prætor, & consul maximis rempub. periculis liberarat: non in eo, cui facta est iniuria, sed in iis, qui fecerunt, sceleris, ac conscientia pœna remansit. At contra bis Catilina absolutus: emissus etiam ille auctor tuus provinciae, cum stuprum Bonæ deæ puluinaribus intulisset. quis fuit in tanta ciuitate, qui illum incesto liberatum, non eos qui ita iudicarent, pari scelere astrictos arbitraretur? An ego expectem, dum de te quinque, & septuaginta tabellæ diribeantur, de quo iam-

P. 100.

pridem omnes mortales omnium generum, etatum ordi-
 num indicauerunt? quis enim te aditu, quis ullo honore,
 quis denique communi salutatione, dignum putet? omnes
 memoriam consulatus tui, facta, mores, faciem denique, ac
 nomen à repub. detestantur. Legati, qui una fuere, al' enati:
 tribuni militum inimici: centuriones, & si qui ex tanto
 exercitu reliqui milites existunt, non dimissi abs te, sed
 P. B. dissipati te oderunt, tibi pestem exoptant, te execrantur.
 Achaia exhausta, Thessalia uexata, laceratae Athenae,
 Dyrrhachium, & Apollonia exinanita, Ambracia dire-
 pta, Parthini, & Bulienses illusi, Epirus excissa, Locri,
 Phocij, Bœtij exusti, Acarnania, Amphilochia, Perrhe-
 bia, Athamanumque gens uendita, Macedonia condonata
 barbaris, Aetolia amissa, Dolopes, finitimiq; montani op-
 pidis, atq; agris exterminati: ciues Romani, qui in iis lo-
 cis negotiantur; te unum, solum suum depeculatorem, ue-
 xatorem, pradonem, hostem, uenisse senserunt. Ad horum
 omnium iudicia tot, atque tanta domesticum iudicium ac-
 cessit sententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, fur-
 titium iter per Italiâ, introitus in urbem desertus ab ami-
 cis, nullæ ad senatum e prouincia litteræ, nulla ex trinis
 æstiuis gratulatio, nulla triumphî mentio: non modo, quid
 gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes.
 Ex illo fonte, & seminario triumphorum cum arida folia
 laureæ retulisses, cum ea abiecta ad portam reliquisti, tum
 tu ipse de te* FECISSE VIDERI pronuntiasti. qui
 si nihil gesseras dignum honore, ubi exercitus? ubi sum-
 ptus? ubi imperium? ubi illa uberrima supplicationibus,
 triumphisq; prouincia? sin autem aliquid sperare uolueras,
 si cogitaras id, quod imperatoris nomen, quod laureati
 fascēs, quod illa trophæa plena de decoris, & risus te com-
 mex

mentatum esse declarant, quis te miserior, quis te damna-
tior, qui neq; scribere ad senatum, a te bene rempub. esse
gestam, neq; praesens dicere ausus es? An tu mihi cui sim- P. 101.
per ita persuasum fuerit, non euentis, sed factis cuiusq; for-
tunâ ponderari, neq; in tabellis paucorum indicum, sed
in sententijs omnium ciuium famam nostram, fortunamq;
pêdere, te indemnatum uideri putas, quem socij, quem fœ-
derati, quem liberi populi, quem stipendiarij, quem nego-
tiatores, quem publicani, quem uniuersa ciuitas, quem le-
gati, quem tribuni militares, quem reliqui milites, qui ser-
uum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatus
dignissimum putant? cui non apud senatum, non apud ul-
lum ordinem, non apud equites Romanos, non in urbe, non
in Italia maximorum scelerum uenia ulla ad ignoscendum
dari possit: qui seipsum oderit, qui metuat omnes, qui suam
causam nemini cômmittere audeat, qui seipsum condemnet.
Numquam ego sanguinem expetiui tuum. numquam illud
extremum, quod posset esse improbis, & probis commune
supplicium, legis, ac iudicij: sed abiectum, cõtemptum, de-
spectum a ceteris, a te ipso desperatum, & relictum, cir-
cumspicientem omnia, quidquid increpuiisset, pertimescê-
tem, diffidêtem tuis rebus, sine uoce, sine libertate, sine au-
thoritate, sine ulla specie consulari, horrentem, trementem,
*adulantem omnes uidere te uolui: uidi. Quare, si tibi cœ-
nerit, quod metuis, ne accidat, equidem non moleste feram:
sin id tardius forte fiet, fruor tamen tua indignitate: nec
minus libenter metuentem uidebo, ne reus fias, quam reli-
nec minus letabor, cum te semper sordidum, quam si paul-
lisper sordidatum uiderem.

P. B. PRO T. ANNIO
MILONE.

ORATIO XXXVIII.

ETSI uereor, iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipientem, timere? minimeq; deceat, cum T. Annio Milo ipse magis de reip. salute, quam de sua perturbetur, me ad eius caussam parem animi magnitudinem asferre non posse: tamen hæc noui iudicii noua forma terret oculos, qui, quocumq; inciderint, ueterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum minime uident. non enim corona concessus uester cinctus est, ut solebat: non usitata frequentia stipati sumus. nam illa præsidia, quæ pro tēplis omnibus cernitis, etsi contra uim collocata sunt, afferūt tamen oratori horrores aliquid; ut in foro, & in iudicio, quamquam præsijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen, ne non timere quidē sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem; cederem temporì, iudices, nec inter tantam uim armorum existimarem oratori locum esse. sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij sapientissimi, & iustissimi uiri consiliū: qui profecto nec iustitia suæ putaret esse, quem reum sentētijs iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere, nec sapientia, temeritatem concitata & multitudinis auctoritate publica armare. Quamobrem illa arma, centuriones, cohortes, non periculum nobis, sed præsidium denus

denuntiant: neque solum, ut quieto, sed etiam, ut magno animo simus, hortantur: neque auxilium modo defensionis meae, uerum etiam silentium pollicentur. Reliqua uero multitudo, quae quidem est ciuium, tota nostra est: neque eorum quisquam, quos undique intuentis ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitum iudicii expectantes, non cum uirtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus est aduersum, infestumque nobis eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit: qui hesternae etiam concione incitati sunt, ut uobis uoce praerent, quid iudicaretis, quorum clamor, si quis forte fuerit, admonere uos debet, ut eum ciuem retineatis, qui semper genus illud hominum, clamoresque maximos pro uestra salute neglexit. Quamobrem adeste animis, iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. Nam, si umquam de bonis, & fortibus uiris, si umquam de benemeritis ciuibz potestas uobis iudicandi fuit, si denique umquam locus amplissimorum ordinum delectis uiris datus est, ubi sua studia erga fortes, & bonos ciues, quae uultu, & uerbis saepe significassent, re, & sententijs declararent: hoc profecto tempore eam potestatem omnem uos habetis, ut statuatis, utrum nos, qui semper uestrae auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus, an diu uexati a perditissimis ciuibz, aliquando per uos ac uestram fidem, uirtutem, sapientiamque recreemur. Quid enim nobis duobus, iudices, laboriosius? quid magis sollicitum, magis exercitum, dici, aut fingi potest? qui spe amplissimorum praemiorum ad rempubl. adducti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus. Et quidem ceteras tempestates, & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum

semper putavi Miloni esse subeundas, quod semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio uero, & in eo P. B. consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi uiri iudicaret, numquam existimaui spem ullam esse habituros Miloni inimicos, ad eius non salutem modo extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. Quamquam in hac causa, iudices, T. Annij tribunatu, rebus omnibus pro salute reipubl. gestis, ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis uideritis insidias Miloni a Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter praeclara in reipubl. merita condonetis; nec postulaturi, ut, si mors P. Clodij salus uestra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quam populi Romani felicitati assignetis. sed, si illius insidia clariores hac luce fuerint; tum denique obsecrabo, obtestaborque uos, iudices, si cetera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia, telisque uitam ut impune liceat defendere. Sed, antequam ad eam orationem uenio, quae est propria nostrae quaestionis, uidentur ea esse refutanda, quae in senatu* ab inimicis saepe iactata sunt, & in concione ab improbis, etiam paullo ante ab accusatoribus: ut, omni errore sublato, rem plane, quae uenit in iudicium, uidere possitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui a se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quae primum iudicium de capite uidit M. Horatij fortissimi uiri: qui, nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum sua manu sortorem interfectam esse fateretur. An est quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quaratur, aut negari solere omnino esse factum; aut recte, ac iure factum esse defendit. Nisi

uero existimetis dementem P. Africanum fuisse, qui cū a
 C. Carbone tribuno pleb. in concione seditiose interrogaretur,
 quid de Tib. Gracchi morte sentiet, respondit, iure cæsum
 uideri. Neq; enim posset aut Abala ille Seruilius, aut
 P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut, me consule,
 senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici ne
 fas esset. Itaque hoc iudices, non sine causa fictis fabulis
 doctissimi homines memoria prodiderunt, eum, qui patris
 ulciscendi causa matrem necauisset, uariatis hominum
 sententiis, non solum humana, sed etiam de a sapientissima
 sententia liberatum. Quod si duodecim tabula nocturnum
 furem quoquo modo; diurnum autem, si se telo defenderit,
 interfici impune uoluerunt: quis est, qui, quoquo modo qui
 interfectus sit, puniendum putet, cum uideat aliquando
 gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi
 legibus? Atqui, si tempus est ullum, iure hominis necandi,
 quæ multa sunt, certe illud est non modo iustum, uerum
 etiam necessarium, cum ui uis illata defenditur. Pu
 dicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu
 C. Marij propinquus eius imperatoris, interfectus ab
 eo est, cui uim afferebat: facere enim probus adolescens pe
 riculose, quam perpeti turpiter maluit. Atq; hunc ille uir
 summus scelere solum periculo liberauit. Insidiatori uero,
 & latroni, quæ potest afferri iniusta nex? Quid comi
 tatus nostri, quid gladij uolunt? quos habere certe non
 liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hæc, iudices,
 non scripta, sed nata lex, quam non dicimus, accepimus,
 legimus, uerum ex natura ipsa arripimus, hausimus, ex
 pressimus; ad quæ nō docti, sed facti; nō instiuti, sed imbuti
 sumus; ut, si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, si in te
 la aut latronū, aut inimicorū incidisset, omnis honesta ratio
 esset

P. B. esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma; nec se expectari iubent, cum ei, qui expectare uelit, ante iniusta poena luenda sit, quam iusta repitenda. Etsi persapienter, & quodammodo tacite dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa uetat: ut, cum causa, non telum quæreretur, *qui sui defendendi causa telo esset usus, non hominis occidendi causa habuisse telum indicaretur. Quapropter hoc maneat in causa, iudices. non enim dubito, quin probaturus sim uobis defensionem meam, si id memineritis, quod obliuisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis sæpissime dicitur, Cædem, qua P. Clodius occisus est, senatum indicasse contra remp. esse factam. Illam uero senatus non sententiis suis solum, sed etiam studiis comprobauit. Quoties enim est illa causa à nobis acta in senatu? quibus assensionibus uniuersi ordinis? quam nec tacitis, nec occultis? Quando enim frequentissimo senatu quatuor, ad summum quinque sunt inuenti, qui Milonis causam non probarent? declarant huius ambusti tribuni plebis illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidiose criminabatur, cum diceret, senatum non quod sentiret, sed quod ego uellem, decernere. Quæ quidem si potentia est appellanda potius, quam propter magna in remp. merita, mediocris in bonis causis auctoritatis, aut propter officiosos labores meos nonnulla apud bonos gratia; appelletur ita sane, dummodo ea nos utamur pro salute bonorum contra amentiam perditorum. Hanc uero questionem, etsi non est iniqua, numquam tamen senatus constituendum putauit. erant enim leges, erant questiones uel de cæde, uel de uir: nec tantum maiorem, ac luctum senatui mors P. Clodij afferebat,

ut nona quæstio constitueretur. Cuius enim senatui de illo incesto stupro iudicium decernendi potestas esset erepta, de eius interitu, quis potest credere senatum iudicium nouum constituendum putasse? Cur igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, eadem hanc ipsam, contra rempubl. senatus factam esse decreuit? quia nulla uia umquam est in libera ciuitate suscepta inter ciues non contra rempu. Non enim est ulla defensio contra uim umquam optanda; sed nonnumquam est necessaria, nisi uero aut ille dies, in quo Tib. Gracchus est cæsus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiam si e republica, rempubl. tamen non uulnerarunt. Itaq; ego ipse decreui, cum eadem in Appia factam esse constaret, nõ eum qui se defendisset, contra rempublicam fecisse: sed, cum inesse in re uis, & insidia, crimen iudicio reseruau, rem notari. Quod si per furiosum illum tribunum senatui, quod sentiebat, perficere licuisset: nouam quæstionem nunc nullam haberemus, decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est, postulante nescio quo, nihil enim necesse est omnium flagitia proferre: sic reliqua auctoritas senatus, emptæ intercessione, sublata est. At enim Cn. Pompeius rogatione sua & de re, & de causa indicauit. tulit enim de cæde, quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit, quid ergo tulit? nempe, ut quæreretur, quid porro quærendum est? factum ne sit? at constat. a quod at patet: uidit etiam in confessione facti, iuris tamen defensionem suscipi posse. quod nisi uidisset posse absolui eum qui fateretur cū uideret nos fateri; neq; quæri umquā iussisset, nec uobis tam salutarem hanc in iudicando litterā, quam illā tristem dedisset. Mibi uero Cn. Pomp. non modo nihil grauius contra

tra Milonem iudicasse, sed etiam statuisse uidetur, quid uos in iudicando spectare oporteret. nam, qui non penam confessioni, sed defensionem dedit, is causam interitus quarendam, non interitum putauit. Iam illud dicet ipse profecto, quod sua sponte fecit, P. ne Clodio tribuendum putet, an tempori Domi suae nobilissimus uir, senatus propugnator, atque illis quidem temporibus pene patronus, auunculus huius nostri iudicis, fortissimi uiri Catonis tribunus pleb. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quaestio decreta à senatu est. Quantum luctum in hac urbe fuisse, à nostris patribus accepimus, cum P. Africano domi suae qui scenti illa nocturna uis esset illata, quis tum non gemit? quis non arsit dolore? quem immortalem, si fieri posset, omnes esse cuperent, eius ne necessariam quidē expectatā esse mortem? num igitur ulla quaestio de Africani morte lata est? certe nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obscuro necantur. inter sit interuita dignitatem summorum, atque infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi forte magis erit parricida, si quis cōsularem patrē, quā si quis humilem necauerit, aut eo mors atrocior erit P. Clodii, quod is in monumentis maiorum suorum sit interfectus. hoc enim saepe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus uiam manierit, non qua populus uteretur, sed ubi impune sui posteri latrocinaerentur. Itaque in eadem ista Appia uia cum ornatissimum equitem Ro. M. Papirium occidisset, non fuit illud facinus puniendum. homo enim nobilis in suis monumentis equitem Roman. occiderat. Nunc eiusdem Appia nomen quantas tragedias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti, atque innocentis uiri flebatur, eadem nunc crebro usurpatur, postea quā latronis, & parricida

ricidæ sanguine imbuta est. Sed quid ego illa commemoros?
 comprehensus est in templo Castoris servus P. Clodij, quæ
 ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extor-
 ta est confitenti sic a manibus. caruit foro postea Pom-
 peius, caruit senatu, caruit publico: ianuas, se, ac parieti-
 bus, non iure legum, iudiciorumque textit. num quæ rega-
 tio lata? num quæ noua quæstio decreta est? atqui, si res, si
 uir, si tempus ullum dignum fuit, cerie hæc in illa causa
 summa omnia fuerunt. insidiator erat in foro collocatus,
 atque in uestibulo ipso senatus: ei uiro autem mors para-
 batur, cuius in uita nitebatur salus ciuitatis: eo porro reip.
 tempore, quo si unus ille occidisset, non hæc solum ciui-
 tas, sed gentes omnes concidissent. n. si forte, quia perfecta
 res non est, non fuit punienda, perinde quasi exitus rerum,
 non hominum consilia legibus uindicentur. minus dolendū
 fuit, re non perfecta, sed puniendum certe nihilo minus.
 Quoties ipse, iudices, ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius
 manibus effugit ex quibus si me non mea, uel reip. fortuna
 seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset?
 Sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeiū,
 nosmet ipsos, cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabi-
 lia fuerunt illa. P. Clodij mortem æquo animo nemo
 ferre potest: luget senatus: mæret equester ordo: tota ci-
 uitas confecta senio est: squalent municipia: afflictatur co-
 lonia, agri deniq; ipsi tam beneficium, tam salutarem, tam
 mansuetum ciuem desiderant. Non fuit ea causa, iudices,
 non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendā:
 sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa
 uidit: fuisse sibi illum inimicū, familiarē Milonem: in com-
 muni omnium letitia si etiā ipse gauderet, timuit, ne uideretur
 infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiā alia ui-
 dit,

dit sed illud maxime: quamuis atrociter ipse tulisset, nos tamen fortiter iudicatuos. Itaque delegit e florentissimis ordinibus ipsa lumina: neque uero, quod nonnulli dicunt, am, secreuit in iudicibus legendis amicos meos, neq; enim hoc cogitauit uir iustissimus, neq; in bonis uiris legēdis id assequi potuisset, etiā si cupisset. nō enim mea gratia familiaritatibus coninetur, quae late patere non possunt; propterea quod consuetudines uictus non possunt esse cum multis: sed, si quid possumus, ex eo possumus, quod respub. nos coniunxit cum multis, ex quibus ille cum optimos uiros legeret, idq; maxime ad fidem suam pertinere arbitraretur, non potuit legere non studiosos mei. Quod uero te, Cn. Domiti, huic quaestioni praesse maxime uoluit, nihil quaesuit aliud nisi iustitiam, grauitatem, humanitatem, si dem tulit, ut consulare necesse esset: credo, quod principum munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. ex consularibus te creauit potissimum, dederas enim, quam cōtemneres populares insanias, iam ab adolescentia documēta maxima. Quamobrem, iudices, (ut aliquando ad causam, crimenq; ueniamus) si neq; omnis confessio facti est inusitata; neq; de causa quidquam nostra aliter, ac nos uellemus, a senatu indicatū est; & lator ipse legis, cum esset controuersia nulla facti, iuris tamen disceptationem esse uoluit; & electi iudices, & isti praepositus quaestioni, qui haec iuste, sapienterq; disceptet: reliquū est, iudices, ut nihil iā aliud querere debeatis, nisi

P. 106. si uter utri insidias fecerit: quod quo facilius argumentis perspicere possitis, rem gestam uobis dum breuiter expono, quaeso diligenter attēdie. P. Clodius, cū statuisset omni scelere in praetura uexare rempub. uideretque ita tracta esse comitia anno superiore, ut non multos mēses praetura

gere

gerere posset: qui non honoris gradum spectaret, ut ceteri, sed & L. Paullum collegam effugere uellet, singulari uirtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam rempub. quæreretur: subito reliquit annum suum, seq; in annum proximum transfudit, non religione aliqua, sed ut haberet, quod ipse dicebat, ad præturam gerendam, hoc est, ad euerendam rempub. plenum annum, atq; integrum. occurrebat, mancā, ac debilem præturam suam futuram, cōsule Milone: eum porro summo consensu populi Rom. consulem fieri uidebat, contulit se ad eius competitores, sed ita totā ut petitionem ipse solus etiam, inuitis illis, gubernaret, tota ut comitia suis, ut dicebat, humeris sustineret, conuocabat tribus: se inieperat: coloniam nouam, deletum perditissimorum scribebat ciuium. quanto ille plura miscebat, tanto hic magis in dies conualecebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratissimus fortissimum uirum, inimicissimum suum certissimum consulem, idque intellexit non solum sermonibus, sed etiam suffragijs populi Romani sepe esse declaratum: palam agere cœpit, & aperte dicere, occidendum Milonem, seruos agrestes, & barbaros, quibus siluas publicas depopulatus erat: Etruriamq; uexarat, ex Apennino deduxerat, quos uidebatis. P. B. res erat minime obscura. etenim palam dicebat, cōsulatum Miloni eripi non posse, uitam posse. significauit hoc sepe in senatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio fortissimo uiro quærenti ex eo, qua spe fureret, Milone uiuo: respondit, triduo illum, ad summum quadriduo periturum. quam uocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cum sciret Cloelius (neq; enim erat difficile scire) iter sollempne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Kal. Febr. Miloni esse Lanuium ad flaminem prodendum,

quod erat dictator Lanuvij Milo: Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum (quod re-intellectum est) Miloni insidias collocaret. atque ita profectus est, in concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quae illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locum, tempusque veluisset, numquam reliquisset. Milo autem cum in senatu fuisset eo die, quo ad senatus dimissus est, domum venit: calceos, & uestimenta mutavit: paulisper, dum se uxor (ut fit) comparat, commemoratus est: deinde profectus est id temporis, cum iam Clodius, (si quidem eo die Romam venturus erat,) redire potuisset, obviam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Graecis comitibus, ut solebat, sine uxore, quod numquam fere: cum hic insidiator, qui iter illud ad caedem faciendam apparasset, cum uxore ueheretur in rheda penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumque comitatu. obviam Clodio ante fundum eius hora fere undecima, cum non multo secus. statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: adversi rhedarii occidunt. cum autem hic de rheda, reiecta penula, desiluisset, seque acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis, partim recurrere ad rhedam, ut a tergo Milonem adorirentur; partim, quod hunc iam interfectum putarent, cadere incipiunt eius servos, qui post erant, & quibus qui animo fideli in dominum erant, & praesentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cum ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemque occisum etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent: fecerunt id servi Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed ut factum est) neque im-

perante, neque sciente, neque praesente domino, quod suos quisque seruos in tali re facere uoluisset. Haec, sicut exposui, ita gesta sunt, iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. Nihil dico, quid res publica consecuta sit; nihil quid uos, nihil quid omnes boni: nihil sane id proxi Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem seruare potuerit, quin una rempub. uosque seruaret. si id iure non posset, nihil habeo, quod defendam. sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa perscripsit, ut omnem semper uim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propularent: non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut uestris sententiis esse pericundum. quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio, non semel ab illo, neque tum primum petiitum, quam iugulari a uobis, quia se illi non iugulandum tradidisset. sin hoc nemo uestrum ita sentit: illud iam in iudicium uenit, non, occisusne sit, quod fatemur; sed iure, an iniuria: quod multis antea in causis iam quaesitum est. Insidias factas esse constat: & id est, quod senatus contra rempublicam factam esse iudicauit: ab utro factae sint, incertum est: de hoc igitur latum est, ut quaereretur. Ita & senatus rem, non hominem notauit, & Pompeius de iure, non de facto questionem tulit. Num quid igitur aliud in iudicium uenit, nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil, si hic illi. ut ne sit impune: si ille huic, tum nos scelere soluiamur. Quoniam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illam tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte pro-

positam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, CUI BONO FVERIT, in his personis ualeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi saepe paruo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc assequabatur, non modo ut praetor esset, non eo consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam ut, his consulibus, praetor esset, quibus si non adiuuantibus, at conniuentibus certe sperasset se posse rempub. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si uellent, fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam uetustate audaciam. An uero, iudices, uos soli ignoratis? uos hospites in hac urbe uersamini? uestrae peregrinantur aures? neque in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur, quas ille leges (si leges nominandae sunt, ac non faces urbis, & pestes reipub.) fuerit impositurus nobis omnibus, atque iniustus? Exhibe quae so, Sexte Clodi, Exhibe librarium illud legum uestrarum, quod te aiunt eripuisse e domo, & ex mediis armis, turbaque nocturna, tamquam Palladium, sustulisse, ut praclarum inde munus, atque instrumentum tribunatus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio tribunatum gereret, deferre posses. Et aspexit me quidem illis oculis, quibus tum solebat, cum omnia omnibus minabatur, mouet me quippe lumen curiae. quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi, cuius tu inimicissimum, multo crudelius etiam punitus es, quam erat humanitatis meae postulare? Tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo: tu in publicum eiecisti: tu spoliatum imaginibus, exsequiis, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. quam rem eis necesse

cessario fecisti; tamen, quoniam in meo inimico crudeli-
 tem exprompsisti tuam, laudare non possum, irasci certe
 non debeo. P. Clodij praturam non sine maximo rerum no-
 uarum motu proponi solitam esse uidebatis; nisi esset is cō-
 sul, qui eam auderet, possetq; confringere. Eum Milonem
 esse cum sentiret uniuersus populus Rom. quic dubitaret
 suffragio suo se metu, periculo rempub. liberare? At* non
 P. Clodio mortuo, usitatis iam rebus obnitendum est Mi-
 loni, ut tutatur dignitatem suam. singularis illa huic uni
 concessa gloria, quæ quotidie augebatur, frangendis furo-
 ribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit: nos adepti estis,
 ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem uirtutis,
 suffragationem consulatus, fontem perennem gloriæ suæ
 perdidit. Itaq; Milonis consulatus, qui, uiuo Clodio, labefa-
 ctari non poterat, mortuo deniq; tentari ceptus est. Non
 modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors
 Miloni. At ualuit odium: fecit iratus, fecit inimicus, fecit
 ultor iniuriæ, punitor doloris sui. quid, si hæc, non dico ma-
 iora fuerunt in Clodio, quam in Milone; sed in illo maxima,
 nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clo-
 dium Milo, segetem, ac materiam suæ gloriæ, præter hoc
 ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille* erat ut
 odisset primum defensorē salutis meæ, deinde uexatorem
 furoris, domitorem armorum suorum: postremo etiam ac-
 cusatorem suum. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clo-
 dius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrannum tu-
 lisse creditis? quantum odium ipsius, & in homine iniustus,
 quam etiam iustus* esse? Reliquum est, ut iam illum na-
 tura ipsius, consuetudoque defendat. hunc autem hæc ea-
 dem coarguant. nihil per uim umquam Clodius, omnia per
 uim Milo. Quid ergo iudices? cum marentibus uobis urbe

P. E.

cessi: non seruos, non arma, non uim intentauit? qua fuisset igitur causa reslituendi mei, nisi fuisset iniusta euicendi? Diem mihi, credo, dixerat, multam irrogarat, actionem perduellionis inienderat: & mihi, iudices, in causa aut uestra mala, aut mea nec præclarissima, etiam iudicium timendum fuit? seruorum, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues, meis consiliis, periculisq; seruatos pro me obici nolui. uidi enim, uidi hunc ipsum Q. Hortensium, lumen, & ornamentum reipub. pene interfici seruorum manu, cum mihi adesset: qua in turba C. Vibienus senator uir optimus, cum hoc cum esset una, ita est multatus, ut uitam amiserit. Itaque, quando illius postea sic illa, quæ à Catilina acceperat, conquecuit? hæc intentata nobis est: huic ego uos obici pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam uiam monumentum sui nominis nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, ut scitis, me ad regiam pene confecit. Quid simile Milonis? cuius uis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius cum in iudicium* detrabi non posset, ut oppressam ciuitatem teneret. quem si interficere uoluisset, quantæ, & quoties occasiones, quam præclaræ fuerunt? potuitne, cum domum, ac deos penates suos, illo oppugnante, defenderet, iure se ulisci? potuitne, ciue egregio, & uiro fortissimo P. Sextio collega suo uulnerato? potuitne Fabricio uiro optimo, cum de reditu meo legē ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuitne L. Cæcilius iustissimus, fortissimiq; prætoris oppugnata domo? potuitne illo die, cum est lata lex de me; cum totius Italiæ concursus, quem mea salus concitabat, facti illius gloriam libens agnouisset, ut, etiam si id Milo fecisset, cuncta ciuitas eam laudem pro sua uēdicaret? At qui erat id temporis,

clar

clarissimus, & fortissimus consul inimicus Clodio, P. Læ-
tulus ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor
uestre uoluntatis, patronus illius publici consensu, resti-
tutor salutis meae, septem pratores, octo tribuni plebis, il-
lius aduersarii, defensores mei: Cn. Pompeius auctor, & dux
mei reditus, illius hostis: cuius sententiam senatus omnis
de salute mea grauissimam, & ornatissimam secutus est:
qui populum Romanum cohortatus: qui cum de me
decretum Capuæ fecisset, ipse cuncta Italiae cupienti, &
cuius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendū
Romam concurrerent, omnia tum denique in illum odia
ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemif-
set, non de impunitate eius, sed de praeiis cogitaretur. Ta-
men se Milo continuit, & P. Clodium ad iudicium bis, ad
uim numquam uocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad
populum, accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro
Milone dicentem impetus factus est, quæ tum non modo
ocasio, sed etiam causa illius opprimendi fuit? Nuper ue-
ro, cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus
attulisset, grauissimamque adolescens nobilissimus reipub. P. B.
partem fortissime suscepisset, atque illam belluam iudicij
laqueos declinantem iam irretitam teneret: qui locus, quod
tempus illud, dii immortales, fuit? cum se ille fugiens in
scalarum tenebris abdidisset: magnum Miloni fuit confici-
cere illam pestem nulla sua inuidia, Antonij uero maxima
gloria? * Quid? comitijs in campo quoties potestas fuit?
cum ille ui in septa irruisset, gladios distringendos, lapides
iaciendos curasset, deinde subito, uultu Milonis perterri-
tus suget ad Tiberim, uos, & omnes boni uota faceretis
ut Miloni uti uirtute sua liceret? Quem igitur cum omnium
gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quem

iure, quem loco, quem tempore, quem impune non est ausus: hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitavit occidere? praesertim iudices, cum honoris amplissimi contentio, & dies comitiorum subesset: quo quidem tempore (scio enim quam timida sit ambitio, quantaque, & quam sollicita cupiditas consulatus) omnia non modo, quae reprehendi palam, sed etiam quae obscurè cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus, ora omnium, atque oculos intuemur. nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quam voluntas erga nos, sensusque civium: qui non modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis saepe fastidiunt. Hunc diem igitur campi speratum, atque exoptatum sibi proponens Milo cruentis manibus scelus, & facinus prae se ferens, & confitens, ad illa angusta centuriarum auspicia veniebat? quam hoc non credibile in hoc? quam idem in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone regnaturum putaret? Quid quod caput audaciae est, iudices: quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem? in utro igitur haec fuit? in Milone, qui etiam nunc reus est facti aut praecleari, aut certe necessarij; an in Clodio qui ita iudicia, poenamque contempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret? Sed quid ego argumentor? quid plura disputo? te, Q. Petilli, appello optimum, & fortissimum civem, M. Cato, testor: quos mihi divina quaedam sors dedit, iudices: vos ex M. Favonio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis, vivo Clodio, periturum Milonem triduo post diem tertium gesta res est, quam dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret; vos potestis dubita-

R. I IO.

re quid fecerit? Quemadmodum igitur eum dies non sefel-
 licè dixi equidem modo. Dictatoris Lanuini stata sacrifi-
 cia nosse, negotij nihil erat: uidit necesse esse Miloni profici-
 sci Lanuium illo ipso, quo profectus est, die. itaque ante-
 uertit. at quo die? quo, ut ante dixi, insanissima cōcio ab
 ipsius mercenario tribuno plebis est concitata: quem diem
 ille, quam concionem, quos clamores, nisi ad cogitatum
 facinus approperearet, numquam reliquisset. Ergo illi ne
 causa quid in itinere, etiam causa manendi: Miloni nulla
 facultas manendi, ex eūdi non causa solū, sed etiam neces-
 sitas fuit. Quid, si, ut ille sciuit Milonem fore eo die in uia,
 sic Clodium Milone suspicari quidem potuit? Primum qua-
 ro, qui scire potuerit? quod uos idem in Clodio querere
 non potestis. ut enim neminē alium, nisi T. Patinam fami-
 liarissimum suum rogasset, scire potuit illo ipso die Lanu-
 nij a dictatore Milone prodi flammam necesse esse: sed erat
 permulti alij, ex quibus id facillime scire posset, omnes
 scilicet Lanuini. Milo de Clodij reditu unde quasuit?
 quasierit sane. Videte, quid nobis largiar. seruum etiam,
 ut Arrius meus amicus dixit, corruperit. Lege testimo-
 nia testium uestrorum. dixit C. Cassinius, cognomento
 Schola, Interamnis, familiaris meus & idem comes P. Clo-
 dij, cuius iam pridem testimonio Clodius eadem hora Inte-
 ramnæ fuerat. & Roma, P. Clodium illo die in Albano mā-
 surum fuisse: sed subito ei esse nuntiatum Cyrum archite-
 ctum esse mortuum. itaq; Romam repente cōstituisse pro-
 ficisci, dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. Videte, iu-
 dices, quanta res his testimonijs sint confecta. Primū certe
 liberatur Milo: non eo cōsilio profectus esse, ut insidiaretur
 in uia Clodio: quippe qui ei obuius futurus omnino non
 erat. deinde (nō enim uideo, cur nō meum agam negotium)

scitis iudices, fuisse, qui in hac rogatione suadenda diceret, Milonis manu eadem esse factum, consilio vero maioris alicuius. uidelicet me latronem, ac sicarium abiecti homines, & perditum describerant. Iacent suis testibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, nisi de Cyro auditum esset, reditum fuisse. Respiravi: liberatus sum: non uercore, quod ne suspicari quidem potuerim, uidear id cogitasse. Nunc persequar cetera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de insidijs cogitauit, quoniam fuit in Albano mansurus, siquidem exiturus ad eadem è uilla non fuisset. uideo enim illum, qui dicitur de Cyri morte nuntiasse, non id nuntiasse, sed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiscens reliquerat morientem? una fui, testamentum simul obsignavi cum Clodio: testamentum autem palam fecerat, & illum heredem, & me scripserat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquisset, eum mortuum postridie hora decima ei nuntiabatur? Age, sit ita factum quæ causa, cur Romam properaret? cur in noctem se cõijceret? quid afferebat festinationem? quod heres erat? primum erat nihil, cur properato opus esset: deinde, si quid esset, quid tandem erat, quod ea nocte consequi posset, amitteret autẽ, si postridie mane Romã uenisset? Atque ut illi nocturnus ad urbem aduentus uitandus potius, quam expetendus fuit; sic Miloni, cum insidiator esset, si illum ad urbem noctu accessurum sciebat, subsistendum, atque expectandum fuit. noctu inuidioso, & pleno latronũ in loco occidisset. nemo ei neganti non credidisset; quem esse omnes saluum etiam contentum uolunt. Sustinuisse hoc crimen primum ipse ille latronũ occulator, & receptor
 * locus, dum neq; muta solitudo indicasset, neq; caca nox
 ostendit

ostendisset Milonem: deinde ubi multi ab illo uolati, spoliati, bonis expulsi, multi etiam hæc timentes in suspicionem caderent: tota denique rea citaretur Etruria. Atque illo die certe Aricia rediens deuertit Clodius ad Albanum. quod nisi sciret illum Milo Aricia fuisse, suspicari tamen debuit, eum, etiam si Romam illo die reuerti uellet, ad uillam suam, quæ uiam tangeret, deuersurum. cur neq; ante occurrit, ne in uilla resideret; nec eo in loco subsedit. quo ille noctu uenturus esset? Video adhuc constare omnia, iudices: Miloni etiam utile fuisse, Clodium uiuere; illi ad ea, quæ concupierat optatissimum interitum Milonis fuisse: odium illius in hunc acerbissimum, in illum huius nullum; consuetudinem illius perpetuam in rei inferenda, huius tantum in repellenda: mortem ab illo denuntiata palam Miloni, & prædicatam, nihil umquam auditum ex Milone: profectio huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse: huius iter necessarium, illius etiam potius alienum: hunc præ se tulisse illo die Roma exiturum. illum eo die se dissimulasse rediturum: hunc nullius rei mutasse consilium, illum causam mutandi consilij sinxisse: huic, si insidiaretur, nocte prope urbem expectandum; illi, etiam si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum. Videamus nunc id, quod caput est: locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. Id uero, iudices, etiam dubitandum, & diutius cogitandum est? ante fundum Clodij: quo in fundo propter insanas illas substructiones, facile mille hominum uersabatur ualentium. Atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, & ob eam causam eum locum ad pugnam potissimum delegerat, at in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitabat. Res loquitur,

tur indices, ipsa; quæ semper ualet plurimum, si hæc non gesta audiretis, sed picta uideretis; tamen apparet, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter uehretur in rheda penulatus, una sederet uxor. quid horum nõ impeditissimum? uestitus, an uehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam? cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore pæne constrictus esset. Videte nunc illum primum egredientem e uilla subito. cur uesperis? quid necesse est tarde? qui conuenit, præsertim id temporis? Deuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut uideret sciebat in Alsensi esse procul inde: uillam ut perspiceret? milles in ea fuerat. quid ergo erat moræ, & tergiuersationis? dum hic ueniret, locum relinquere uoluit. Age: nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate.

P. II. 2. Semper ille antea cum uoxore, tum sine ea: numquam non in rheda, tum in equo: comites Græculi, quocumque ibat, etiam cum in castra Etrusca properebat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui numquam, tū casu pueros symphonicos uxoris ducebat, & ancillarum greges, ille, qui semper secum scortas, semper exoletos, semper lupas ducebat. tum neminem, nisi ut uirum à uiro lectum esse diceret. Cur igitur uictus est? quia non semper uiator a latrone, nonnumquam etiam latro a uiatore occiditur: quia quamquam paratus in imparatos, Clodius tamen mulier inciderat in uiros. nec uero sic erat umquam non paratus Milo contra illum, ut non satis fere esset paratus. semper ille, & quantum interesset P. Clodij, se perire, & quanto illi odio esset, & quantum ille auderet, cogitabat. quamobrem uitam suam, quam maximis præmiis propositam, & pæne addictam sciebat, numquā in periculū sine præsidio, & sine custodia pronehebat. Adde casus, adde

inter

incertos exitus pagnarum; Martemque communem:
 qui saepe spoliante iam, & exultante euerit, & per-
 culit ab abiecto. adde inscitiam pransi, poti, oscitantis du-
 cis: qui cum à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de
 eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos ira, ui-
 tamq; domini desperantes cum incidisset, haesit in his pœ-
 nis, quas ab eo serui fideles pro domini uita expetiuerunt.
 Cur igitur eos manumisit? metuebat scilicet, ne indicare-
 tur, ne dolorem perferre non possent, ne tormentis coge-
 rentur, occisum esse a seruis Milonis in Appia uia P. Clo-
 dium confiteri. Quid opus est tortore? quid queris? occide-
 ritne? occidit iure, an iniuria? nihil ad tortorem, facti enim
 in eculeo questio est, iuris in iudicio. quod igitur in caus-
 sa querendum est, id agamus: hoc quod tormentis inuenire
 uis, id fatemur. Manu uero cur miserit, si id potius queris,
 quam cur parum amplis affecerit præmiis: nescis inimici
 factum reprehendere. dixit enim hic idem, qui omnia sem-
 per constanter, & fortiter, M. Cato, dixitque in turbulenta
 concione, quæ tamen huius auctoritate placata est: non
 libertate solum, sed etiam omnibus præmiis dignissimos
 fuisse, qui domini caput defendissent, quod enim præmium
 satis magnum est tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus
 seruis propter quos uiuit? etsi id quidem non tanti est,
 quam quod propter eosdem non sanguine, & uulneribus
 suis crudelissimi inimici mentem, oculosque satiauit. quos
 nisi manumisisset, tormentis etiam dedendi fuerunt conser-
 uatores domini, ultores sceleris, defensores necis? Hic uero
 nihil habet in his malis, quod minus moleste ferat, quam,
 etiam si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritum præmium
 persolutum. Sed quaestiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ
 nunc in atrio Libertatis, quibusnam de seruis? rogas? de P.
 Clodij

P. B.

P. 113.

Clodij. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius unde? ab Appio. Dū boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominum, nisi de incestu, ut fuit in Clodium. proxime* deos accessit Clodius, propius quam tum, cum ad ipsos penetrarat: cuius de morte tanquam de caremoniis uiolatis quæritur. Sed tamen maiores nostri in dominum d. seruo quæri noluerunt, non quia non posset uerum inueniri, sed quia uidebatur indignum esse, & domini morte ipsa tristius. in reum de seruis accusatoris cum quæritur, uerum inueniri potest? Age uero, quæ erat, aut qualis quæstio? heus* ubi Ruscio, ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux, nullas fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius subito arrepti in quæstionem: tamen separantur à ceteris, & in arcas coniciuntur, ne quis cum iis colloqui possit. hi centum dies penes accusatorem cum fuissent, ab eo ipso accusatore producti sunt. quid hac quæstione dici potest integrius? quid incorruptius? Quod si nondum satis cernitis, cum res ipsa tot, tam clavis argumentis, signisq; luceat, pura mente, atq; integra Milonem, nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla consciëntia exanimatum Romam reuertisse: recordamini per deos immortales, quæ fuit celeritas reditus eius? qui ingressus in forum, ardente curia? quæ magnitudo animi? qui uultus? quæ oratio? Neq; uero se populo solum, sed etiam senatui tradidit: neque senatui modo, sed etiam publicis praesidiis, & armis: neque his tantum, uerum etiam eius potestati, cui senatus totā rempublicam, omnem Italiae pubem, cuncta populi Romani arma commiserat. cui se numquam profecto tradidisset, nisi causæ suæ consideret, præsertim omnia audienti, magna metuē: multa suspicanti, nonnulla credenti. Magna uis est consciē-

tia

tia iudices, & magna in utramque partem: ut neque timeant, qui nihil commiserint, & poenam semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. Neque uero sine ratione certa, causa Miloni semper a senatu probata est. Iudebant enim sapientissimi homines facti rationem, praesentiam animi, defensionis constantiam. An uero obliuisti iudices, recenti illo nuncio necis Clodiana, non modo inimicorum Milonis sermones, & opiniones, sed nonnullorum etiam imperiorum, qui negabant eum Romam esse rediturum? Siue enim illud animo irato, ac percussio fecisset, ut incensus odio trucidaret inimicum; arbitrabantur eum tanti mortem P. P. B. Clodij putasse, ut aequo animo patria careret, cum sanguine inimici expleisset odium suum: siue etiam illius mortis patriam liberare uoluisset; non dubitaturum forte in uirum, quin cum suo periculo salutem reipublicae attulisset, cederet aequo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis haec fructa relinqueret, quae ipse seruasset. Multi etiam Catilinam, atque illa portentosa loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriae faciet: miseros interdum ciues optime de republica meritos, in quibus homines non modores praclarissimas obliuiscuntur: sed etiam in farias suspicantur. Ergo illa falsa fuerunt, quae certe uera exstitissent, si Milo admisisset aliquid, quod non posset honeste, uereque defendere. Quid, quae postea sunt in eum congesta? quae quamuis etiam mediocrium delictorum conscientiam percussissent, ut sustinuit, diu immortales sustinuit? immo uero ut contempsit, ac pro nihilo putauit quae neque maximo animo nocens, neque innocens, nisi fortissimus uir, negligere potuisset. scutorum, gladiorum, frenorum, sparrow, pilorumque etiam multitudo deprehendi posse iudicabatur: nullum in urbe uicium, nul-

lum

lum angiportum esse dicebant, in quo Miloni non esset
 conducta domus: arma in uillam Otricularnam deuicta
 Tiberi: domus in cliuo Capiuolino scutis referta: plena
 omnia malleolorum ad uerbis incendia comparatorum.
 Hæc non delata solum, sed pene credita: nec ante repu-
 diata sunt, quam quesita. Laudabam equidem incredi-
 bilem diligentiam Cn. Pompeij, sed dicam, ut sentio, iudi-
 ces, nimis multa audire coguntur, neq; aliter facere pos-
 sunt. P. II 4. sunt ijs, quibus tota commissa est respublica. quin etiam
 audendus sit Popæ Licinius nescio quis de Circo maxi-
 mo, seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos
 esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse: deinde postea
 se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret. Pom-
 peio in hortos nuntiauit. arcessor in primis de amicorum
 sententia rem defert ad senatum. non poteram in il-
 lius mei, patriæque custodis tanta suspitione non metu
 exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ ebriosorum
 confessionem seruorum audiri: uulnus in latere, quod acu
 punctum uideretur, pro ictu gladiatoris putari. Verum
 etiam, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, quam time-
 bat: non ea solum, quæ timēda erant, sed omnia, ne aliquid
 uos timeretis. Oppugnata domus C. Caesaris clarissimi, &
 forissimū uiri per multas noctis horas nuntiabatur: ne-
 mo audierat tam celebriloco, nemo senserat: tamen au-
 diebatur. non poteram Cn. Pompeium præstantissima
 uirtute ciuem, timidum suspicari: diligentiam, tota repu-
 blica suscepta, nimiam nullam putabam. Frequentissimo
 senatu nuper in Capitolio, senator inuentus est, qui Mi-
 lonem cum telo esse diceret. nudauit se in sanctissimo tem-
 plo, quoniam uita talis & ciuis, & uiri fidem nō faciebat, ni-
 si eo tacente, res ipsa loqueretur: omnia falsa, atq; infidiose
 ficta

ficta comperta sunt. Quod si tamen metuitur etiam nunc
 Milo, non hoc iam Clod. anum crimen timemus, sed tuas,
 Cn. Pōpei (te enim iam appello ea uoce, ut me audire pos-
 sis) tuas, inquam, suspiciones perhorrescimus. Si Milonē
 times, si hunc de tua uita nefarie aut nunc cogitare, aut
 molitum aliquando aliquid putas; si Italiæ delectus, ut nō-
 nulli conquisitores tui dēlitant, si hæc arma, si Capitoli-
 næ cohortes, si excubiæ, si uigilia, si delecta inuentus, quæ
 tuum corpus, domumque custodi contra Milonis impetum
 armata est, atq; illa omnia in hūc unum instituta, parata, P. B.
 intentā sunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis ani-
 mus, & non unus uiri uires, atq; opes indicantur, si qui-
 dem in hunc unum & præstantissimus dux electus, & to-
 ta respub. armata est, sed quis non intelligit, omnes tibi
 reipub. partes agras, & labātes, ut eas his armis sanares,
 & confirmares, esse commissas? Quod si Miloni locus da-
 tus esset, probasset profecto tibi ipsi, neminem umquam
 hominem homini cariorē fuisse, quam te sibi: nullum se
 umquam periculum pro tua dignitate fugisse: cum illa
 ipsa tæterrima peste sapissime pro tua gloria contendisses:
 tribunatum suum ad salutem meam, quæ tibi carissima
 fuisset, consilijs tuis gubernatum: se a te postea defensum
 in periculo capitis, adiutum in petitione præturæ: duos se
 habere semper amicissimos sperasse, te tuo beneficio, me
 suo. quæ si non probaret; si tibi ita penitus insedisset ista
 suspicio, nullo ut euelli modo posset; si deniq; Italia a dele-
 ctu, urbs ab armis, sine Milonis clade numquam esse cō-
 quietura; nē iste haud dubitans cessisset patrias, qui ita
 natus est, & ita consuevit, te, Magne, tamen attestaretur;
 quod nunc etiam facit. Vide, quam sit uaria uita, commu-
 tabilisq; ratio, quam uaga, uolubilisq; fortuna, quantæ in-

fidelitates in amicis, quam ad tempus aptæ simulationes,
 quantæ in periculis fugæ proximorum, quanta timiditates.
 erit, erit illud profecto tempus, & illucescet aliquando ille
 dies, cum tu salutariis, ut spero, rebus tuis, sed forte se
 motu aliquo communi in temporum inmutatus (qui quam
 crebro accidat, experti debemus scire) & amicissimi bene
 uolentiam, & grauiissimi hominis fidem, & unius post ho-
 mines natos fortissimi uiri magnitudinem animi desideres.
 P. 115. Quamquam quis hoc credat, Cn. Pompeium iuris publici,
 moris maiorum, rei denique publicæ peritissimum, cum se-
 natus ei commiserit, ut uideret, ne quid respub. detrimenti
 caperet (quo uno uersiculo satis armati semper consules
 fuerunt, etiam nullis armis datis) hunc exercitum, hunc de-
 lectum dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consilijs
 uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret? satis indicatum
 est a Pompeio, falso ista conferri in Milonem, qui legem
 tulit, quæ, ut ego sentio, Milonem absolui oporteret; ut
 omnes consentiant, liceret. Quod uero in illo loco atque in
 illis publicorum presidiorum copijs circumfusus sedet, satis
 declarat, se non terrorem inferre uobis (quid enim illo mi-
 nus dignum quam cogere, ut uos eum condemnatis, in quæ
 animaduertere ipse, & more maiorum, & suo iure pos-
 set?) sed presidio esse: ut intelligatis, contra hesternam
 concionem illam licere uobis, quod sentiat, libere iudi-
 care. Nec uero me, iudices, Clodij animum crimen mouet: nec
 tam sum demens, tamque uestri sensus ignarus, atque expertus,
 ut nesciam, quid de morte Clodij sentiat. de qua si iam
 nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni
 palam clamare, atque mentiri gloriose liceret: Occidi, oc-
 cidi, non Sp. Melium, qui, amona leuanda, iacturisque rei
 familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in su-
 spicio

spicionem incidit regni appetendi: non Tiberium Grac-
 chum, qui collega magistratum per seditionem abregauit:
 quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis
 sui gloria: sed eum (auderet enim dicere, cum patriam pe-
 riculo suo liberaffet) cuius nefarium adulterium in pul-
 uinibus sanctissimis nobilissima femina comprehendit:
 eum, cuius supplicio senatus solennes religiones ex-
 piandas saepe censuit: eum, quem cum sorore germana ne-
 farium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se, quaestioni-
 bus habitis, dixit compersisse: eum, qui ciuem, quem sena-
 tus, quem populus, quem omnes gentes, urbis, ac uita ci-
 uium conseruatorem iudicabant, seruorum armis exter-
 minauit: eum, qui regna dedit, demit; orbem terrarum,
 quibuscum uoluit, partitus est: eum, qui, pluribus cadibus
 in foro factis, singulari uirtute, & gloria ciuem domum
 ui, & armis compulit: eum, cui nihil umquam nefas fuit
 nec in facinore, nec in libidine: eum, qui adem Nympha-
 rum incendit, ut memoriam publicae recensionis tabulis
 publicis impressam extingueret: eum denique, cui iam
 nulla lex erat, nullum civile ius, nulli possessionem ter-
 mini, qui non calumnia litium, non iniustus iudicijs, ac
 sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis in-
 ferendis, petebat: qui non solum Etruscos (eos enim peni-
 tus contempserat) sed hunc Cn. Pompeium uirum fortissi-
 mum, atque optimum ciuem, iudicem nostrum pellere pos-
 sessionibus, armis, castrisque conatus est: qui cum archite-
 ctis, & decempedis uillas multorum, hortosque peragra-
 bat: qui tuniculo, & Alpibus spem possessionum termina-
 bat suarum: qui cum ab equite Rom. splendidissimo, &
 forti uiro, T. Pacanio non impetrasset, ut insulam in lacu
 Pretio uenderet, repente lintribus in eam insulam mate-

P. B.

riam, calcem, camenta atq; * arenam conuexit, dominoque
 trans ripam inspectante, non dubitauit edificium exstruere
 in alieno: qui huic T. Furfano, cui uiro dii immortales!
 (quid enim de muliercula Săctia? quid de adolescente Apro
 P. 116. nio dico? quorum utriq; mortem est minitatus, nisi sibi hor-
 torum possessione cessisset) sed ausus est Furfano dicere, si
 sibi pecuniam, quantam poposcerat, non dedisset, mortuum
 se in domum eius illaturum: qua inuidia huic esset tali ui-
 ro conflagrandum; qui Appium fratrem hominem mihi
 coniunctum fidelissima gratia, absentem de possessione fun-
 di deiecit; qui parietem sic per uestibulum sororis instituit
 ducere, sic agere fundamenta, ut sororem non modo uesti-
 bulo priuaret, sed omni aditu, & * limine. Quamquam haec
 quidem iam tolerabilia uidebantur: etsi * aequabiliter in
 rempub. in priuatos; in longinquos; in propinquos, in alie-
 nos, in suos irruebat: sed nescio quomodo iam usu obdu-
 ruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patiētia. quae
 uero aderant iam, & impendebant, quoniam modo ea aut
 depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus
 esset. Omitto socios, exterarum nationes, reges, tetrarchas,
 uota enim feceratis, ut in eos se potius * mitteret, quam in
 uestras possessiones, uestra testa, uestras pecunias: * pecu-
 nias dico: à liberis medius fidius, ac cōiugibus uestris nū-
 quam ille effrenatas suas libidines cohibuisset. Fingi haec
 putatis, quae patent, quae nota omnibus, quae tenentur: ser-
 uorum exercitus illum in urbe conscripturum fuisse, per
 quos totam remp. resq; priuatas omnium possideret? Quā-
 obrem, si cruentum gladium tenens clamaret T. Annus,
 Adeste, quaeso, atq; audite, ciues. P. Clodium interfeci: eius
 furores, quos nullis iam legibus, nullis iudiciis frenare po-
 teramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus uestris
 repulsi

repuli: per me unum * effectum est, ut ius, aquitas, leges,
libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: * enim uero
timendum, quoniam modo id * factum ferret ciuitas, nunc
enim quis est, qui non probet? qui non laudet? qui non unum
post hominum memoriam T. Annium plurimum reipubl
profuisse, maxima letitia populum Romanum, cunctam
Italiam, nationes omnes affectuisse, & dicat, & sentiat? Ne
queo uetera illa populi Romani, quanta fuerint gaudia
iudicare: multas tamen iam summorum imperatorum cla
rissimas uictorias ætas nostra uidit, quarum nulla neque
tam diuturnam attulit letitiam, nec tantam. mandate hoc
memoria, iudices, spero multa uos, liberosq; uestros in re
publica bona esse uisuros. in his singulis ita semper ex sti
mabitis, uiuo P. Clodio, nihil horum uos uisuros fuisse, in
spem maximam, & quemadmodum confido, uerissimam
adducti sumus, hunc ipsum annum, hoc summo uiro con
sule concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, le
gibus, & iudiciis constitutis, salutarem ciuitati fore. Num
quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio uiuo, contin
gere potuisse arbitretur? Quid est eas, quæ tenetis, priuata,
atq; uestra, dominante homine furioso, quod ius perpetuæ
possessionis habere potuissent? Non timeo, iudices, ne odio
inimicitiarum mearum inflamatus, libentius hæc in illum
euomerè uidear, quam uerius. etenim etsi præcipuum esse
debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, ut
in communi odio pæne equaliter uersaretur odium meum.
Non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo
sceleris, quantum exitij fuerit. Quin sic attendite, iudices.
nempe hæc est questio de interitu P. Clodij, fingite an mis
liberæ enim sunt cogitationes nostræ, & quæ uolunt, sic
intuentur, ut ea cernimus, quæ uidemus. fingite igitur co

P. B.

P. II7.

gitatione imaginem huius conditionis mea, si possim effigere, ut Milonem absoluat: sed ita, si P. Clodius reuixerit. Quid uultu extimulistis? quonam modo ille uos uiuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Pompeius, qui ea uirtute, ac sapientia est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum: si is, inquam, potuisset, ut quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: utrum putatis facturum fuisse? etiam si propter amicitiam uellet illum ab inferis reuocare, propter rempub. non fecisset. Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitam, si putetis per uos restitui posse, nolitis: & de eius nece lata quæstio est, qui si eadem lege reuiuiscere posset, lata lex numquam esset. Huius ergo interfector non esset etiam confitendo ab iis impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauisset? Græci homines deorum honores tribuunt iis uiris, qui tyrannos necauerunt. quæ ego uidi Athenis? quæ aliis in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas uiris? quos cantus? quæ carmina? prope ad immortalitatem, & * religionem, & memoriam consecrantur: uos tanti conseruatorem populi, tanti sceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, sed ad supplicium rapi etiam patiemini? Confiteretur, confiteretur, inquam, si fecisset, & magno animo, & libenter, se fecisse, libertatis omnium causa: quod certe ei non confitendum modo fuisset, uerum etiam prædicandum. Etenim, si id non negat, ex quo nihil petit, nisi ut ignoscatur; dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis essent petenda: nisi uero gratus putat esse uobis, sui se capitis, quam uestri ordinis defensore fuisse: cum præsertim in ea confessione, si grati esse uelletis, honores assequeretur amplissimos: sin factum nobis non probaretur (quamquam qui poterat salus sua cuiq;

cuique non probari?) sed tamen si minus fortissimi uiri P. B. uirtus ciuibus grata cecidisset, magno animo, constantiq; cederet ex ingrata ciuitate. nam quid esset ingratius, quam letari ceteros, lugere eum solum, propter quem ceteri latarentur? Quamquam hoc animo semper omnes fuimus in patria proditoribus opprimendis; ut, quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoque, & inuidiam nostram putaremus. nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cum tantum in consulatu meo pro uobis, ac liberis uestris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratum, ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum non timeret? Proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnius rempub. defendit, is uir uere putandus est. Populi grati est, premijs afficere bene meritos de repub. ciues: uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse peniteat. Quamobrem uteretur eadem confessione T. Annius, qua Abala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmetipsi: & si grata respub. esset, lataretur: si ingrata, tamen in graui fortuna, conscientia suaniteretur. Sed huius beneficij gratiam, iudices, fortuna populi Romani, & uestra felicitas, & dij immortales sibi debere putant. Nec uero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam uim caelestem existimat, numenue diuinum: quem neq; imperij uestri magnitudo, neq; sol ille, nec cali, & signorum motus, nec uicissitudines rerum, atq; ordines movent, neque id, quod maximum est, maiorum sapientia; qui sacra, qui caeremonias, qui auspicia & ipsi sanctissime coluerunt, & nobis suis posteris prodiderunt. Est, est profecto illa uis: neque in his corporibus, atque in hac incertitudine nostra inest quiddam, quod uigeat, & sentiat, &

P. 118.

non inest in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu: nisi forte idcirco esse non putant, quia non apparet; nec cernitur: perinde quasi nostram ipsam mentem, quæ sapimus, quæ providemus, quæ hæc ipsa agimus, ac dicimus, uidere, aut plane, qualis, aut ubi sit, sentire possimus. Ea uis, * ea est igitur, quæ sæpe incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit: quæ illam perniciem exstinxit, ac sustulit: cui primum mentem iniecit, ut ui irritare, ferroque lacessere fortissimum uirum auderet, uincereturque; ab eo, quem si uicisset, habiturus esset impunitatem, & licentiam sempiternam. Nō est humano consilio, ne mediocri quidem, iudices, deorum immortalium cura res illa perfecta: religiones, mehercule ipsæ, aræque; cum illam belluam cadere uiderunt, commouisse se uidentur, & ius in illo suum retinuisse. uos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, imploro, atque obtestor, uosque; Albanorum obruta aræ sacrorum populi Romæ sociæ, & æquales, quas ille præceps amœtia, cæsis, prostratisque; sanctissimis lucis, substructionum insanis molibus oppresserat: uestre tum aræ, uestre religiones uiguerunt, uestra uis ualuit, quam ille omni scelere polluerat: tuque ex tuo edito monte Latialis, sancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, finesque; sæpe omni nefario stupro, & scelere macularat, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti: uobis ille, uobis uestro in conspectu seræ, sed iustæ tamen, & debite pœnæ solutæ sunt, nisi forte hoc etiam casus factum esse dicimus, ut ante ipsum sacrarium Bonæ deæ, quod est in fundo T. Sextij Galli in primis honesti, & ornati adolescentis, ante ipsam, inquam, Bonam deam, cum prælium commisisset, primum illud uulnus acceperit, quo teterrimam mortem obiret: ut non absolutus iudicio illo nefario uideretur, sed ad hanc insignem pœnam reservatus. Nec uero non eadem

dem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amētiā, ut
 sine imaginibus, sine cātus, sine ludis, sine exsequiis, sine la-
 mentis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore,
 & luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quam
 concedere etiam inimici solent, ambureretur, etiam abie-
 ctus. nō fuisse credo fas clarissimorum uirorum formas il-
 li tēterrimo parricidæ aliquid decoris asferre; neque ullo in
 loco potius mortem eius lacerari, quam in quo uita esset
 damnata. Dura mihi mediis fidius iam fortuna populi
 Rom. & crudelis uidebatur, quæ tot annos illum in hanc
 remp. insultare uideret, & pateretur: polluerat stupro san-
 ctissimas religiones: senatus grauissima decreta perfrege-
 rat: pecunia se palam a iudicibus redemerat: uexarat in
 tribunatu senatum: omnium ordinum consensu pro salute
 reipubl. gesta resciderat: me patria expulerat: bona di-
 ripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam ue-
 xauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: ma-
 gistratum, priuatorumque cædes effecerat: domum mei
 fratris incenderat: uastarat Etruriam: multos sedibus, ac
 fortunis eiecerat: instabat, urgebat: capere eius amentia
 ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterāt. incidebantur
 iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerēt: nihil erat
 cuiusquam, quod quidem ille adamasset, quod non
 hoc anno suum fore putaret. obstabat eius cogitationibus
 nemo, illum præter Milonem ipsum, qui poterat obstare:
 Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quasi deuinctum
 arbitrabatur: Cæsar is potentiam, suam potentiam esse di-
 cebat: bonorum animos etiam in meo casu contempserat:
 Milo unus urgebat. Hic dii immortales, ut supra dixi, mē-
 tem dederūt illi perditio, ac furioso, ut huic faceret insidias: P. 119.
 aliter perire pestis illa non potuit, numquam illum resp. suo

iure esset ult'a. Senatus, credo, prætorem eum circumscripsisset. ne cum solebat quidem id facere in privato eodem hoc, aliquid profecerat. An consules in prætore coercendo fortes fuissent? primum, M. Ione occiso, habuisse suos consules: deinde quis in eo prætore consul fortis esset, per quem tribunum, uirum consularem crudelissime necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret lege noua, qua est inuenta apud eam cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros liberos suos fecisset. postremo, nisi cum diu immortales in eam mentem impulissent, ut homo effeminatus fortissimum uirum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberetis. An ille prætore, ille uero consul, si modo hæc templi, atque ipsa mœnia stare, eo uiuo, tam diu, & consulatum eius expectare potuissent, ille denique uiuus, malinibilib fecisset, qui mortuus, uno ex suis satellitibus Sext. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab universo populo Romano concessam uni ordini, inflammari, excindi, funestari? neque id fieri a multitudine imperita, (quamquam esset miserum id ipsum) sed ob uno, qui cum tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? In curiam potissimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quam uiuus euerterat. & sunt, qui de uia Appia querantur, taceant de curia? Ecquando ab eo spirante forum potuisset defendi, cuius non resisterit cadaueri curia? Excitate, exortate eum, si potestis ab inferis: frâgetis impetum uiui, cuius uix sustinetis furias insepul-ti: nisi uero sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladijs toto fero uolunt.

P. B.

tarunt. Cedi uidistis populum Romanum, concionem gladiis disturbari, cum audiretur silentio M. Caelius tribunus plebis uir fortissimus, & insuscepta causa firmissimus, & bonorum uoluntati, & auctoritati senatus deditus, & in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. Quid restat nisi ut orem, obtesterq; uos, iudices, ut eam misericordiam tribuatis fortissimo uiro, quam ipse non implorat, ego autem, repugnante hoc, & imploro, & exposco. Nolite, si in nostro omnium fletu nullam lacrymam affexistis Milonis, si uultum semper eundem, si uocem, si orationem stabilem, ac non mutam uidetis, hoc minus ei parcere: atq; haud scio, an multo etiam sit adiuuandus magis. Etenim, si in gladiatoris pugnis, & infimi generis hominum condicione, atq; fortuna timidos, & supplices, & ut uiuere liceat, obsecrantes; etiam odisse solemus fortes, & animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus: eorumq; nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam conflagitant: quanto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus? Me quidem, iudices, exanimant, & interimunt haec uoces Milonis, quas audio assidue, & quibus intersum quotidie: Valeant, inquit, ualeant ciues mei: sint incolumes, sint florentes, sint beati: stet haec urbs praecleara, mihiq; patria carissima, quoquo modo merita de me erit. tranquilla re publica ciues mei (quoniam mihi cum illis non licet) sine me ipsi, sed per me tamen, perfruantur. ego cedam, atq; adibo, si mihi re publica bona frui non licuerit, at carebo mala: & quamprimum tetigero bene moratam, & liberam ciuitatem, in ea conquiescam. O frustra, inquit, suscepti mei labores! o spes fallaces! o cogitationes inanes meae!

ego

ego cum tribunus pleb. rep. oppressa, me senatui dedissem, quem extinctū acceperam; equibus Romanis, quorū uires erant debiles; bonis uiris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant; mihi unquam bonorum praesidium d. futurum putarem? Ego cum te (mecum enim sapissime loquitur) patriā reddidissem, mihi non futurum in patria putarem locum? Vbi nunc senatus est, quem secuti sumus? ubi equites Romani, illi, illi, inquit, tui? ubi studia municipiorum? ubi Italiae uoces? ubi denique tua, M. Tulli, quae plurimae fuit auxilio, uox, & defensio? nihi-
 bine ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari? Nec uero haec, iudices, ut ego nunc, flens sed hoc eodem loquitur uultu, quo uidetis. negat enim se, negat ingratum ciuibus fecisse, quae fecerit: timidus, & omnia circumspicientibus pericula, non negat. plebem, & infamam multitudinem, quae, P. Clodio duce, fortunae uestrae imminet, eam, quo tutior esset uita uestra, se fecisse commemorat, ut non modo uirtute flecteret, sed etiam tribus suis patrimoniis deliniret: nec timet, ne, cum plebem muneribus placarit, uos non conciliarit meritis in rempubl. singularibus: senatus erga se beneuolentiam temporibus his ipsis saepe esse perspectam: uestras uero, & uestrorum ordinum occurrat, studia, sermones, quemcumque cursum fortuna dederit, secum se ablaturum esse dicit. Meminit etiam sibi
 P. B. uocem praconis modo defuisse, quā minime desiderarit: populi uero cunctis suffragiis, quod unum cupierit, se consulem declaratum, nunc denique haec arma contra se sunt futura, sibi facinoris suspicionem, non facti crimen obstare. Addit haec, quae certe uera sunt, fortes, & sapientes uiros non tam praemia sequi solere recte factorum, quam ipsa re esse facta: se nihil in uita, nisi praeclearissime, fecisse: si quidē nihil

nihil sit præstabilius uiro, quam periculis patriâ liberare:
 beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus: nec
 tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos uicerint. Sed ta-
 men ex omnibus præmiis uirtutis, si esset habēd ratio præ-
 miorum, amplissimum esse præmiū gloriâ: esse hâc unam
 quæ breuitatē uitæ postea in atriâ memoriæ consolaretur: quæ
 efficeret, ut absentes adessemus, mortui uiueremus: hâc de-
 niq; esse, cuius gradibus etiam homines in cælū uideantur
 ascendere. De me, inquit, semper populus Romanus, sem-
 per omnes gētes loquentur, nulla unquā obmutescet uetu-
 stas. quin hoc tempore ipso, cū omnes à tuis inimicis faces
 inuidiæ meæ subiciuntur: tamen omni in hominum cœtu
 gratiis agendis, & gratulationibus habendis, & omni ser-
 mone celebramus. Omitto Etruria festos, & actos, & in-
 stitutos dies: centesima lux est hac ab interitu P. Clodij. &
 opinor, ultra quam fines imperij populi Ro. sunt, nō solum
 fama iam de illo, sed etiā lætitia peragranit. Quamobrem
 ubi corpus hoc sit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in
 terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei
 gloria. Hæc tu mecum sæpe his absentibus: sed iisdē audien-
 tibus, hæc ego tecum, Milo: Te quidē, quod isto animos es, sa-
 tis laudare nō possum: sed quo est illa magis diuina uirtus,
 eo maiore à te dolore diuellor. Nec uero, si mihi eriperis, P. 121.
 reliqua est illa tamen ad consolandum querela, ut his irasci
 possim, à quibus tantum uulnus accepero. nō enim inimici
 mei te mihi eripient, sed amicissimi: non male aliquando de
 me meriti, sed semper optime. Nullū unquam, iudices, mihi
 tantū dolorem inuretis (etsi quis potest esse tantus?) sed ne
 hunc quidē ipsum, ut obliuiscar, quāti me semper feceritis
 quæ si uos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis, cur
 nō id meo capite potius luitur, quā Milonis? Præclare enim
 uixero

nixero, si quid mihi acciderit prius, quam hoc tantum mali uidero. Nunc me una consolatio sustentat, quod tibi, ô T. Annis, nullum à me amaris, nullum studij, nullum pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetui: ego meum saepe corpus & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplere abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum contuli: hoc denique, ipsi dicunt, quia uis est parata, si qua dimicatio capitis futura, deponco. Quid iam restat? quid habeo, quod dicam, quod faciam pro tuis in me meritis? nisi ut eam fortunam, quaecumque erit tua, ducam meam? Non recusabo, non abnuo: uosque obsecro, iudices, ut uestra beneficia, quae in me contulistis, aut huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio occasura esse iubecatis. His lacrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi: exsilium ibi esse putat, ubi uirtuti non sit locus: mortem naturae finem esse, non poenam. Sed hic ea mente natus est, quid uos, iudices? quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipsum euicetis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc uirtutem excipiat, quam hic, qui proceperat? Vos, uos appello, fortissimi uiri, qui multum pro republica sanguinem effudistis: uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo, centuriones, uosque milites: uobis non modo inspeciantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio praesidentibus haec tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? euicetur? O me miserum! me infelicem! reuocare tu me in patriam, Milo, potuisti per hos; ego te in patria per eos retinere non potero? Quid respondebo liberis meis, qui te patrem alterum putant? quid tibi, O frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tuam per eosdem, per quos nostram ille seruasset: at in

qua caussa non potuisse? quæ est grata gentibus: a quibus non potuisse? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquirerunt. quo deprecante? me. Quodnam concepì tantum scelus? aut quod in me tam facinus admisi, indices, cum illa indicia cõmunis exitij indagavi, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosque; redundât ex illo fonte dolores. Quid me reducem esse uolueritis? an ut, inspectante me, expellerentur ijs, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro vos, pati, mihi acerbiorum reditum esse, quam fuerit ille ipse discessus. Nã qui possum putare me restitutum esse, si distrabor ab ijs, per quos restitutus sum? Vinam dij immortales fecissent (pate tua, patria, dixerim: metuo enim, ne scelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non modo uiueret, sed etiam prætor, consul, dictator esset, antequam hoc spectaculum uiderem. O dij immortales: fortem, & a uobis, indices, conseruandum uti n. Minime, minime, inquit immo uero pœnas ille debitas luerit: nos subeamus, si ita necesse est, nõ debitas. Hiccinè uir patriæ natus, usquã nisi in patria morietur? aut, si forte pro patria, huius uos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum a uobis ad se uocabunt? O terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit: hanc ingrata, si eiecerit: miseram, si amiserit. Sed finis sit. neque enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi uetat. uos ore, obtestorque, indices, ut in sententijs ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram uirtutem, iustitiam, fidem (mihi credite) is maxime probabit, qui in iudicijs legendis optimum, & sapientissimum quemque legit.

P. 122.

PRO

P. B.

PRO C. RABIRIO POSTUMO.

ORATIO XXXIX.

SI quis est, indices, qui C. Rabirium, quod
sue fortunæ fundatas præsertim, atque opti-
me consuetas opes potestati regiae, libidi-
nique cominiserit, reprehendendum putet:
adscribat ad iudicium suum non modo meam, sed huius
etiam ipsius, qui commisit, sententiam. neque enim cuiquā
eius consilium uehementius, quam ipsi displicet, quāquam
hoc plerumque facimus, ut consilia euentis ponderemus;
& cui bene quid processerit, multum illum prouidisse: cui
secus, nihil sensisse dicamus. Si exstitisset in rege fides, ni-
hil sapientius Postumo: quia fefellit rex, nihil hoc amen-
tius dicitur: ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare, sa-
pientis. Sed tamē, si quis est, indices, qui illam Postumi siue
inanem spem, siue inconsultam rationem, siue (ut grauissi-
mo uerbo utar) temeritatem uituperandam putet; ego
eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, ut, cum
ab ipsa fortuna crudelissime uideat huius cōsilia esse mul-
tata, nequid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est, addē-
dum acerbitalis putet. Satis est, homines imprudentia la-
psos non erigere: urgere uero iacentes, aut præcipitantes
impellere, certe est inhumanū: præsertim, indices, cū sit hoc
generi hominū prope natura datū, uti qua in familia laus
aliqua

aliqua forte floruerit, hanc fere, qui sunt eius stirpis, quod
 *sermo hominum ad memoriā, patrum uirtute celebretur,
 cupidissime persequatur: si quidem non modo in gloria rei
 militaris Paullum Scipio, aut Maximū filius, sed etiam in
 deuotione uitae, & in ipso genere mortis imitatus est P.
 Decium filius. Sint igitur similia, iudices, parua magis.
 fuit enim pueris nobis, huius pater C. Curius princeps or- P. 123.
 dinis equestris, fortissimus, & maximus publicanus: cuius
 in negotijs gerendis magnitudinem animi non tam homi-
 nes probassent, nisi in eodē benignitas incredibilis fuisset:
 ut in augenda re non auaritiā praeda, sed instrumentum
 bonitati quaerere uideretur. Hoc ille natus, quamuis pa-
 trem suum numquam uiderat; tamen & natura ipsa duce,
 quae plurimum ualet, & assiduis domesticorū sermonibus
 in paternae culpae similitudinem deductus est. multa gessit:
 multa contraxit: magnas partes habuit publicanorū: cre-
 didit populis: in pluribus prouincijs eius uersata res est:
 dedit se etiam regibus: huic ipsi Alexandrino grandem iā
 antea pecuniam credidit. nec interea locupletare amicos
 umquam suos destitit, mittere in negotium, dare partes,
 *augere, fide sustētare: quid multa? cum magnitudine ani-
 mi, tum liberalitate, uitam patris, & consuetudinem ex-
 presserat. pulsus interea regno Ptolemaeus dolosis consilijs
 (ut dixit Sibylla, sensit Postumus) Romā uenit, huic egen-
 ti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum pri-
 mum. nam regnanti crediderat absens: nec temere se cre-
 dere putabat, quod erat nemini dubium, quin is in regnum
 restitueretur a senatu populoque Romae. In dando autem, &
 credendo processit longius: nec suam solum pecuniam cre-
 didit, sed etiam amicorum. stulte, quis negat? aut quis iam
 non admonet, quod male cecidit? bene cōsultum putares. Id

est difficile, quod cum spe magna sis ingressus, id nō exequi
 usq; ad extremum. Supplex erat rex, multa rogabat, om-
 nia pollicebatur: ut iam metuere Postumus cogeretur, ne,
 quod crediderat, perderet, si credendi constituisset modum.
 P. B. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius; ut ma-
 gis pēniteret cōpisse, quam liceret desistere. Hinc primum
 exoritur crimen illud, senatum corruptum esse dicunt. O dii
 immortales: hæc est illa exoptata iudiciorū severitas? cor-
 ruptores nostri causam dicunt; nos qui corrupti sumus,
 non dicimus. Quid ergo? senatum defendā hoc loco, iudi-
 ces? omni equidē loco debeo: ita de me est meritis ille ordo:
 sed id nec agitur hoc tempore, nec cum Postumi causa res
 ista coniuncta est. Quamquam ad sumptum itineris, ad il-
 lam magnificentiam apparatus, comitatumq; regii sus-
 peditata pecunia a Postumo est, factaq; syngrapha sunt in
 Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus esset: tamē
 non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumi-
 ret, querere. non enim latroni, sed regi credidit; nec regi
 inimico populi Rom. sed ei, cuius reditum consuli datum
 senatu uidebat; nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio esset,
 sed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. Quod
 creditor in culpa sit, nō qui improbe credita pecunia usus
 damnetur is, qui fabricatus gladium est, & uendidit, non
 is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. Quamobrem
 neq; tu, C. Memmi, hoc facere debes, ut senatum, cuius au-
 thoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia uer-
 sari uelis: neq; ego, id, quod non agitur, defendere. Postumi
 enim causa, quacūq; est, seiuncta a senatu est. Quod
 item a Gabinio seiunctam ostendero, certe, quod dicas ni-
 hil habebis. est enim hæc causa, QVO EA PECVNIA
 PERVENERIT, quasi quedam appendicula causæ in-
 dicat

dicatae, atque dānatae. Sunt lites aestimatae A. Gabinio, nec
 *praedes dati, nec ex eius bonis quanta summa litium fuisse. P. 124.
 set, à populo recipi, lex aequa est. Iubet lex Iulia persequi
 ab iis, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus
 sit, pervenerit. Si est hoc novum in lege Iulia, sicuti multa
 sunt saevius scripta; quā in antiquis legibus, & sanctius
 indicata: sane etiam consuetudo huius generis iudiciorum
 nova* sit. sin hoc totidem verbis translatus caput est, quot
 fuit non modo in Cornelia, sed etiam ante in lege Servilia:
 per deos immortales, quid agimus, iudices? aut quem hunc
 morem novorum iudiciorum in rempub. inducimus? Erat
 enim haec consuetudo nota vobis quidē omnibus: sed, si usus
 magister est optimus, mihi debet esse notissima. Accusavi
 de pecuniis repetundis, iudex si di. praetor quaesivi, defendi
 plurimos, nulla pars, quae aliquam facultatem* discendi
 afferre posset, non mea fuit. ita contendo, neminē umquam,
 QVO EA PECVNIA PERVENISSET, caus-
 sam dixisse, qui in aestimandis litibus appellatus non esset:
 in litibus autem nemo appellabatur, nisi ex testium di-
 ctis, aut tabulis privatorum, aut rationibus ciuitatū. Itaq;
 in inferendis litibus adesse solebant, qui aliquid de se vere-
 bantur: & cum erant appellati, si videbatur, statim con-
 tradicere solebant: sin eius temporis recentem invidiam
 pertimuerat, respondebant postea. quod cum fecissent, per-
 multi saepe uicerunt. hoc uero novum est, ante hoc tempus
 omnino inauditum. in litibus Postumi nomen est nusquam.
 in litibus dico? modo nos iidem in A. Gabinium iudices se-
 distis. num quis testis Postumum appellavit? testis autem?
 num accusator? num deniq; toto illo iudicio Postumi no-
 men audistis? Non igitur reus ex ea causa, quae indicata
 est, redundat Postumus, sed est arreptus unus eques Rom.

de pecuniis repetundis reus. quibus tabulis? qua in iudicio
P. B. * A. Gabinij recitatae non sunt. quo teste? a quo tum appel-
latus nusquam est. qua illatione litium? in qua Posthumi
mentio facta nulla est. qua lege? qua non tenetur. Hic iam
iudices, uestri consilij res est, uestrae sapientiae. quid deceat
uos, non quatum liceat vobis, spectare debetis. si enim, quid
liceat, queritis: potestis tollere e ciuitate, quem vultis. ta-
bella est, qua dat potestatem, occultat eadem libidinem,
cuius conscientiam, nihil est, quod quisquam timeat, si non
pertimescat suam. Vbi est igitur sapientia iudicis? in hoc,
ut non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet:
nec, quantum sibi permissum, meminerit solum, sed etiam
quatenus commissum sit. Datur tibi tabella iudicij. qua lege?
Iulia de pecuniis repetundis. quo de reo? de equite Rom. At
iste ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat
in Postumum, quod in Gabinium iudex esses, nihil Gabi-
nio datum, cum in eum lites aestimarentur. at nunc audio.
reus igitur Postumus est ea lege, qua non modo ipse, sed
totus etiam ordo solutus, ac liber est. Hic ego nunc non vos
prius implorabo, equites Rom. quorum ius iudicio tenta-
tur, quam vos, senatores, quorum agitur fides in hunc or-
dinem: quae quidem cum saepe ante, tum in hac ipsa causa
nuper est cognita. nam cum optimo, & praestantissimo con-
sule Cn. Pompeio de hac ipsa quaestione referente, existe-
rent nonnullae, sed per paucae tamen acerbae sententiae, quae
conferrent, ut tribuni, ut praefecti, ut scribae, ut comites om-
nes magistratuum lege hac tenerentur: nos, vos, inquam
ipsi, & senatus frequens restitit: & quamquam tum pro-
pter multo: um de lecta etiam ad innocentium periculum
tempus illud exarserat; tamen, cum odium non restringe-
retis, huic ordini ignem nouum subiici non sinistis. Hoc ani-

mo igitur senatus. Quid nos, equites Romani, quid tandem
 estis acturi? Glaucia solebat, homo impurus, sed tamē ac-
 tus, populum monere, ut, cum lex aliqua recitaretur, pri-
 mum uersum attenderet: si esset dictator, consul, prator,
 magister equitū, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin-
 autem, QVICVMQVE POST HANC LEGEM
 uideret, nequa noua quæstione alligaretur: Nūc uos, equi-
 tes Romani, uidete. scitis me optime uobis: omnia semper
 sensisse pro uobis: nihil horum sine magna cura, & summa
 caritate uestri ordinis loquor: alius alios homines, & or-
 dines, ego uos semper complexus sum. moneo, & prædico,
 integra re caussaq; denuntio, omnes homines, deosq; testor:
 dum potestis, dum licet, prouidete, ne diuidiorem uobis con-
 dicionem statuatis, ordinisq; uestro, quā ferre possit, serpet
 hoc malum (mibi credite) longius, quam putatis. Potētis-
 simo, & nobilissimo tribuno pleb. M. Druso unam in eque-
 strem ordinem quæstionem ferenti, SI QVIS OB REM
 IUDICATAM PECVNIAM CEPISSSET, aper-
 te equites Romani restiterunt. quid? hoc licere uolebant?
 minime: neq; solum hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, sed
 etiam nefarium arbitrabantur. at tamen ita disputabant,
 eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam con-
 dicionem uitæ secuti. Deleat amplissimus ciuitatis gra-
 dus, sella curulis, fasces, imperia, prouincia, sacerdotia,
 triumphus, deniq; imago ipsa ad posteritatis memoriā pro-
 dita: est simul etiam sollicitudo aliqua, & legum, & iudi-
 ciorum maior quidam metus. nos ista numquam contem-
 psimus (ita enim disputabāt) sed hanc uitam quietam, atq;
 otiosam secuti sumus. quæ quoniam honore caret, careat
 etiam molestia. Tam es tu index, quam ego senator ita est:
 sed in istud petiisti, ego hoc cogor. quare aut iudici mibi

non esse liceat, aut legem lege senatoria non timere. Hoc
 uos, equites Romani a patribus acceptum amittetis? mo-
 neo, ne faciatis. rapiuntur homines in hac iudicia ex omni
 non modo inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi caueris.
 Si iam uobis nuntiaretur, in senatus sententias dici, ut his le-
 gibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: si
 lex ferretur, concouleretis ad rostra: uos senatus liberos hac
 lege esse uoluit, populus numquam alligauit: soluti huc
 conuenistis: ne costricti discedatis, caute nam, si Postumo
 fraudi fuerit, qui nec tribunus, nec praefectus, nec ex Italia
 comes, nec familiaris Gabinij fuit: quoniam se modo defen-
 dant posthac, qui uestri ordinis cum magistratibus nostris
 fuerint his causis implicati? Tu, inquit, Gabinium, ut re-
 gem reduceret, impulisti. Non patitur mea etiam fides de
 Gabinio grauius agere. quem enim ex tantis inimiciis
 receptum in gratiam summo studio defenderim, hunc af-
 flictum uiolare non debeo: quocum stante si me Cn. Pompeij
 auctoritas in gratiam non reduxisset; nunc iam ipsius for-
 tuna reduceret. sed tamen, cum ita dicis. Postumi impulsu
 Gabinium profectum Alexandriam: si defensionem Gabinij
 fidem non habes, obliuiscerisne etiam accusationis tuae? Ga-
 binius se id fecisse dicebat reip. causa, quod classem Ar-
 chelai timeret, quod mare refertum fore praedonum puta-
 ret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas:
 ignosco, & eo magis, quod est contra illud indicatum. Re-
 deo igitur ad crimen, & accusationem tuam. Quid uoci-
 ferabare decem millia talentum Gabinio esse promissa? huic
 uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu
 uis, auarissimum exoraret sestertium bis millies, & qua-
 dringentes ne magnopere contemneret. Gabinius illud
 quoque consilio fecit, fecit certe suo: quaecumque mens illa
 fuit

abinij fuit. siue ille, ut ipse dicebat, gloriam, siue, ut pecuniam quasuit: quasuit sibi. Num Gabiniij co-
 llector negat: non ad Gabiniij, cuius id negotium
 at, sed ad P. Lentuli clarissimi uiri auctoritatem, a
 profectam, & consilio certo, & spe non dubia Ro-
 contenderat. At Dicores fuit regius. Et quidem in
 ia etiā fuit regia: & uita eius oblata poena est. multa
 rea, quae libido regis, quae necessitas corgit ferre, per-
 quarum omnium rerum una reprehensio est, quod
 im intrarit, quod potestati se regis commiserit. uerum
 erimus, stulte, quid enim stultius, quam equitem Rom.
 ac urbe, huius inquam, reip. ciuem, quae est una maxi-
 me, & fuit semper libera, uenire in eum locum, ubi parē-
 dum alteri, & seruendū sit? Sed ego in hoc tandem Postu-
 mo non ignoscā homini mediocriter docto, qui uideam
 sapientissimos homines esse lapsos? uirum unum totius
 Graeciae facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysij
 Siciliae tyranni, cui se ille commiserat, in maximis pericu-
 lis, insidijsq; esse uersatum accepimus. Callisthenem doctū
 hominem, comitem Magni Alexandri ab Alexandro nece-
 tum: Demetrium & ex repub.* Atheniensi, quam optime
 digesserat, & ex doctrina nobilem, & clarum, qui Phale-
 reus uocitatus est, in eodem isto Aegypti regno, aspidē ad
 corpus admota, uita esse priuatum. Plane confiteor, fieri
 nihil posse dementius, quam sciētem in eum locum uenire,
 ubi libertatem sis perditurus. sed huius istius facti stultitiā
 maior iam superior stultitiā defendit: quae facit, ut hoc stul-
 tissimum facinus, quod in regnum uenerit, quod regi se P. B.
 commiserit, sapienter factum esse uideatur. si quidem* iam
 semper stulti, quam sero sapientis est, cum stultitiā sua im-
 peditus sit, quoquo modo possit, se expedire. Quamobrem

illud maneat, & fixum sit, quod neq; moueri, neque mutari potest: in quo æqui sperasse Postumum dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insansisse se confitetur, quod suam, quod amicorum pecuniam regi crediderit cum tanto fortunarum suarū periculo. Hoc quidem semel suscepto, atq; cōtracto, perpetiendā illa fuerunt, ut se aliquando ad suos uindicaret. Itaq; obijcias licet, quam uoles saepe, palliatum fuisse, aliqua habuisse nō Romani hominis insignia: quot es eorū quippiam dices, toties unum dices, atq; illud, temere hūc pecuniam regi credidisse, suas fortunas, atq; famā libidini regiā commississe. Fecerat temere: fateor, mutari factum iam nullo modo poterat: aut pallium sumendum Alexandriæ, ut & Romæ togato esse liceret; aut omnes fortunæ abijciendæ si togam retinisset. Deliciarum causa, & uoluptatis, nō modo ciues Romanos, sed & nobiles adolecentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos, non in hortis, aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo opido cum miella saepe uidemus, chlamidatum illum L. Sullam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Anthiocumq; deicit, non solum cum chlamide, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam uideris, quorum impunitas fuit non modo a iudicio, sed etiam a sermone. Facilius certe P. Rutilium Rufum necessitatis excusatio defendet; qui cum a Mithridate Mylenis oppressus esset, crudelitatem regis in togatos uestitus mutatione uitauit. Ergo ille P. Rutilius, qui documētum fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, & pallium, nec uero ideo id homini tum quiscumque, sed tempori assignandum putauit. Postumo crimen uestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquando ad fortunas suas peruenire? Nam, ut uentum est Alexandriam

driam ad Auletem, iudices, hac una ratio a rege proposita Postumo est, seruanda pecunia, si curationem, & quasi dispensationem regiam suscepisset. id autem facere non poterat, nisi diæcetes: hoc enim nomine utitur, qui a rege esset constitutus. Odiosum negotium Postumo uidebatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestum etiam nomen ipsum, sed res habebat nomen hoc apud illos, non hic imposuerat. oderat uestitum etiam illum, sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. Ergo aderat uis (ut ait Poeta ille noster) quæ summās frangit, infirmatq; opes. Moreretur, inquit: nam id sequitur. fecisset certe, si sine maximo dedecore, tam impeditis suis rebus, potuisset emori. Nolite igitur fortunam conuertere in culpam; neque regis iniuriam, huius crimen putare; nec consilium ex necessitate, nec uoluntatem ex uī interpretari, nisi forte eos etiam, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, quam libere, utuperandos putes. Nemo nostrum ignorat, etiam si experti non sumus, consuetudinem regiam. Regum autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: & Præter rogatum * si loquar: & illæ minæ, si te secūdo lumine hic offendero, moriere. Quæ, non ut delectemur solum, leger, & spectare debemus: sed, ut cauere etiā & effugere discamus. At ex hoc ipso crimen exoritur. ait enim, dum Gabinio pecuniam Postumus cogeret ex decumis * imperatorum, pecuniam sibi coegisse: non intelligo, hoc quale sit: utrum accessionē decumæ, ut nostri facere coactores solent, * centesima, an decessionē de summa fecerit, si accessionē, undecim millia talentum ad Gabinium peruenerūt. at non modo abs te decem millia obiecta sunt, sed etiā ab his aestimata. Adde illud etiā: qui tandē cōuenit, aut tam graui onere

tributorū ad tantā pecuniā cogēdam mille talētū accep-
 sionē esse factā; aut in tāta mercede hominis, ut uis, auarifi-
 simi, mille talētū decessionē esse concessam? neque enim fuit
 Gabinij remittere tātum de suo; nec regis, imponere tantū
 pati suis: Aderunt testes legati Alexādrini. hi nihil in Ga-
 binij dixerūt. immo hi Gabinium laudauerūt. ubi ergo ille
 mos? ubi consuetudo iudiciorū? ubi exēpla? soletne is dicere
 in eū, qui pecuniā redegit, qui in illū, cuius nomine ea pecu-
 niā redigeretur, non dixerit? Age, si is, qui non dixit, solet:
 etiāne is solet, qui laudauit? iisdē testibus, & quidē nō pro-
 ductis, sed dictis testium recitat is, quasi praeiudicata res ad
 has causas deferri solet? Et ait etiā meus familiaris, & ne-
 cessarius, eandē causam Alexādrinis fuisse, cur laudaret
 Gabinium, quā mihi fuerat, cur eundem defenderem. Mihi,
 C. Mēmi, causa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gra-
 tia, neq; me uero pēnitet mortales inimicitias, sempiternas
 amicitias habere. nam, si me inuitum putas, ne Cn. Pōpeiū
 animum offenderē, defendisse; causam, & illum, & me ue-
 hementer ignoras. neq; enim Pōpeius me sua causa quid-
 quam facere uoluisset inuitum; neq; ego, cui omnium ciuiū
 libertas carissima fuisset, meam proiecissem. quamdiū in-
 micissimus Gabinio fui, non amicissimus mihi non Pōpeius
 fuit: nec, postea quam illius auctoritate eam dedi ueniam,
 P. 128. quam debui, quidquam simulavi, ne cum mea perfidia illi
 etiā ipsi facerem, cui beneficium dedissem, iniuriā. nā nō
 redeūdo in gratiam cum inimico, non uiolabam Pōpeium.
 si per eū reductus, insidiosē redissem, me scilicet maxime, sed
 proxime illū quoq; fefellissem. At de me omittamus, ad
 Alexādrinos istos reuertamur. quod habent os? quā auda-
 ciam? modo, uobis inspestantibus, in iudicio Gabinij tertio
 quoque uerbo excitabantur. negabant pecuniā Gabinio
 datam

datam. recitabitur idemidem Pompeij testimonium: re-
 gem ad se scripsisse, nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem
 militarem, datam, non est, inquit, tum Alexandrinis testi-
 bus creditum, quid? postea *creditum? non. quamobrem?
 quia nunc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? ista cōdicio
 est testium? ut, quibus creditum non sit negantibus, iisdem
 credatur dicentibus? At si uerum dixerunt *tum, cum ue-
 rissima fronte dixerunt, nunc mentiuntur: si tunc mentiti
 sunt, doceant nos uerum, quid uultis? fileant. *dicere audie-
 bamus Alexandriam, nunc cognoscimus: illinc omnes præ-
 stigiæ, illinc, inquam, omnes fallaciæ, omnia denique ab
 his *mimorum argumenta nata sunt. nec mihi longius
 quidquam est, iudices, quam uidere hominum uultus. dixe-
 runt hic modo nobiscum ad hæc subsellia, quibus superci-
 liis reuoluentes huic decem millium crimini? iam nostis in-
 sulsatem Græcorum: humeris gestum agebant tum tem-
 poris, credo, caussa: nunc scilicet tempus nullum est, ubi se-
 mel quis peierauerit, ei credi postea, etiamsi per plures
 deos iuret, non oportet: præsertim, iudices, cum in his iudi-
 ciis, ne locus quidem nouo testi soleat esse: ob eaq; causam
 iudices retineantur, qui fuerint de reo, ut his nota
 sint omnia, neq; quid fingi noui possit. lites, QVO EA P. B.
 PECUNIA PERVENERIT, non suis propriis iudi-
 ciis, sed in reum factis condemnari solent. Itaq; si aut præ-
 des dedisset Gabinus, aut tantum ex eius bonis, quanta
 summa litium fuisset, populus *recepisset: quamuis magna
 ad Postumum ab eo pecunia peruenisset, non redigeretur:
 ut intelligi facile possit, quod ex ea pecunia ad quem eo-
 rum, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio
 planum factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. nunc
 uero quid agitur? ubi terrarum sum? aut quid tam insolens,
 tam

tam peruersum, praeposterumue dici, aut excogitari potest?
 Accusatur is, qui non abstulit à rege, sicut Gabinus iudi-
 catus est, sed qui maximam regi pecuniam credidit, ergo is
 Gabinio dedit, qui non huic reddidit, iam cedo, cū is, qui pe-
 cuniam Postumo debuit, non huic, sed Gabinio dedit: con-
 dēnato Gabinio, utrū illi eam pecuniam reddidit, an etiam
 nunc deberet habere, & celat, sunt enim, qui ita loquantur
 quod genus tandem est istud ostentationis, & gloriæ? si ni-
 hil habuisset umquam, tamen si quæssisset, cur is dissimula-
 ret se habere, caussa non esset, qui uero duo lautas, & copio-
 sa patrimonia accepisset, remq; præterea bonis, & hone-
 stis rationibus auxisset; quid esset tandem caussa, cur exi-
 stimari uellet, nihil habere? An, cū credebat inductus usuri-
 ris, id agebat, ut haberet quāplurimū, posteaquam exegit,
 quod crediderat, ut existimaretur agere, nouum genus hoc
 gloriæ concupiscit? Dominatus est enim, inquit, Alexādris:
 immo uero in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse cus-
 todiā: uidit in uinculis familiares suos: mors ob oculos sæpe
 uersata est: nudus, atq; egens ad extremum fugit e regno.
 At permutata aliquando pecunia est: ductæ naues Postu-
 mi Puteolis sunt: auditæ, uisæq; merces, fallaces quidē, &
 succosæ, chartis, & linteis, & uitro delatæ: quibus cū mul-
 tæ naues refertæ fuissent, una non patuit parua, & arcta.
 Cataplus ille Puteolanus, sermo illius temporis, uelto-
 rumq; cursus, atq; ostentatio, tū subinuisum apud maleuo-
 los Postumi nomen, propter opinionē pecuniæ nescio quā,
 ætatem unam complures aures referat istis sermonibus.
 Verum autem, iudices, si scire uultis, nisi C. Caesaris sum-
 ma in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas exsti-
 tisset, nos hunc Postumum iam pridem in foro non habere-
 remus, ille onera multorum huius amicorum exceperat unus
 quæq;

quæque multi homines necessarij secundis Postumi re-
 bus descripta sustinuerunt, nunc eius afflictus fortunis uni-
 uersa sustinet. Vmbra equitis Romani, & imaginem ui-
 detis, iudices, unius amici conseruatam auxilio, & fide.
 nihil huic eripi potest præter hoc simulacrum pristinae
 dignitatis, quod Caesar solus tuetur, & sustinet: quæ qui-
 dem in miserrimis rebus huic tamē tribuenda est maxima.
 Nisi uero hoc mediocri uirtute effici potest, ut tātus ille uir
 tanti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentem, &
 in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnum sit, & in
 tanta* occupatione maximarum rerum, quas gerit, atq;
 gessit, ut uel obliuisci aliorum non sit mirum, uel, si memi-
 nerit, oblitum esse facile possit probare. Multas quidem
 C. Caesaris uirtutes, magnas, incredibilesque cognoui: sed
 sunt cetera maioribus quasi theatris propositæ, & pane po-
 pulares, castris locum capere, exercitum instruere, expu-
 gnare urbes, aciem hostium profligare, hanc uim frigorum,
 hiememq; quam nos nix huius urbis tectis sustinemus, ex- P. E.
 cipere: his ipsis diebus hostem persequi, tum cum etiam
 fera latibulis se tegant, atque omnia bella iure gentium
 conquiescant. sunt ea quidem magna: quis negat? sed ma-
 gnis excitata sunt præmiis ad memoriam hominum sem-
 piternam, quo minus admirandum est, eum facere illa, qui
 immortalitatem concupiuerit. Hæc mira laus est, quæ
 non poetarum carminibus, non annalium monumentis ce-
 lebratur, sed prudentium iudicio expenditur: equitem Ro-
 ueterem amicum suum, studiosum, amantem, obseruantem
 sui non libidine, nō turpibus impensis cupiditatum, atq; ia-
 cturis, sed experientia patrimonij amplificandi labentem,
 excepit, corruiere non sinit, falsis, & sustinuit re, *fortunis,
 fide, hodieq; sustinet: nec amicum pendente corruiere pa-
 titur:

titur: nec illius animi aciem^{*} perstringit splendor sui nominis, nec mentis, quasi lumimbus officit altitudo fortuna, & gloria. Sint sane illa magna, quæ reuera magna sunt: de iudicio animi mei, ut uolet quisque sentiat. ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna, liberalitatem in suos, memoriam amicitiae reliquis uirtutibus omnibus antepono. Quam quidem uos, iudices, in nouo genere bonitatem inusitatam claris, ac præpotentibus uiris non modo non aspernari, ac refutare, sed compleri etiam, & augere debetis, & eo magis, quod uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactandam illius dignitatem: ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat. amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id admiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa uobis, quos æquissimos esse confidimus. Sed, ut omnium uel suspicioni, uel maleuolentiæ, uel crudelitati satisfiat, occultat pecuniam Postumus, latent regia diuitiæ. Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Postumi nummo sestertio sibi addici uelit? Sed miserum me, quanto hæc dixi cum dolore! hem, Postume, tunc es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & uoluntate filius, natura sororis filius? tunc ille in omnes tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudisti, nihil ullam in libidinem contulisti? tua, Postume, nummo sestertio à me addicuntur? O meum miserum, acerbumque præconium. At hoc etiam optat miser, ut cõdemnetur à uobis: ita bona ueneant, ut solidum suum cuique soluatur: nihil iam aliud nisi fidem curat nec uos huic, si iam obliuisci uestre mansuetudinis uolueritis, quidquam præterea potestis eripere. quod iudices, ne faciatis, oro, obtestorque uos: atque eo magis

magis, si aduētitia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur. nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsitæ est. Sed iam quoniam, ut spero, fidem quam potui tibi præstiti, Postume, reddam etiā lacrymas, quas debeo, quas quidē ego tuas in meo casu plurimas uidi, versatur ante oculos luctuosa nox meis omnibus, cum tu totum tecum tuis copijs ad me detulisti. tu comitibus, tu præsidio, tu etiam tanto pondere auri, quātum tēpus illud postulabas, discessum illum sustentasti: tu numquam meis, me absente, liberis, numquam coniugi meæ defuisti. Possūm excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: quod sæpe audiri patri tuo, qui id fecisset, magno adiumento iudicio capitis fuisse. sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. tam indicat tot hominū sctus, quā sis carus tuis; & me dolor debilitat, includitq; uocem. Vos P. R. obsecro, iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior umquam fuit, nomen equitis Rom. & usuram huius lucis, & uestrum conspectum ne eripiat. hic uos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hanc urbem sibi intueri, atq; in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCEL

LO. ORATIO XI.

P. II 3.

IVTVRNI silentij P. C. quo eram his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia, finem hodiernus dies attulit, idemq; initiū, quæ uellem, quæq; sentirem, meo pristino more dicendi. Tantam enim māsue-

tudinem, tam inusitatam, inauditamque clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapientiam, ac pene diuinam tacitus nullo modo præterire possum. M. enim Marcello uobis, P. C. reique pub. reddito, non solum illius, sed meam etiam uocem, & auctoritatem & uobis, & reipubl. conseruatam, ac restitutam puto. Dolebam enim, P. C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, uersari me in uestro ueteri curriculo, illo æmulo, atque imitatore studiorum, ac laborum meorum, quasi quodam socio a me, & comite distracto. Ergo & mihi mea pristina uita consuetudinem, C. Caesar, interclusam aperuisti; & his omnibus, ad bene de omni repub. sperandum, quasi signum aliquod sustulisti. Intellectum est enim mihi quidem in multis, & maxime in meipso, sed paullo ante omnibus, cum M. Marcellum senatui, populoque Rom. & reipubl. concessisti, commemoratis præsertim etiam offensionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemque reipubl. tuis uel doloribus, uel suspicionibus anteferre. Ille quidem fructum omnis antea actæ uitæ hodie no die maximum cepit, cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, & maximo, ex quo profecto intelligis: quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Est uere fortunatus ille, cuius ex salute non maior pene ad omnes, quam ad illum uentura sit, letitia peruenierit. Quod ei quidem merito, atque optimo iure contigit, quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? Nullius tantum est flumen

ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tāta uis, tantaq; copia
 quae non dicam exornare, sed enarrare, C. Caesar, res tuas
 gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua;
 nullam in his esse laudem ampliorem, quam eam, quā ho-
 dierno die consecutus es. Soleo saepe ante oculos ponere,
 idq; libenter crebris usurpare sermonibus: omnes nostrorū
 imperatorum, omnes exterarum gentium, potentissimo-
 rumq; populorum, omnes clarissimorum regum res gestas
 cum tuis nec cōtentionum magnitudine, nec numero prae-
 liorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi,
 nec dissimilitudine bellorum posse conferri: nec uero disun-
 ctissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse pera-
 grari, quam tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustra-
 ta sunt. Quae quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea
 uix cuiusquam mens, aut cogitatio capere possit, amēs sim:
 sed tamen sunt alia maiora. Nam bellicas laudes solēt qui-
 dam extenuare uerbis, easq; detrabere ducibus, cōmuni-
 care cum militibus, ne propriae sint imperatorum. & certe
 in armis, militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia so-
 ciorum, classes, cōmeatus, multum iuuant. maximam uero
 partem quasi suo iure Fortuna sibi uindicat, & quidquid
 est prospere gestum, id pene omne ducit suum. At uero hu-
 ius gloriæ, C. Caesar, quam es paullo ante adeptus, socium
 habes neminem: totum hoc, quantumcumq; est, quod certe
 maximum est, totum est, inquam, tuū, nihil sibi ex ista lau-
 de centurio, nihil praefectus, nihil cohors, nihil turma de-
 cerpit. quin etiam illa ipsa rerum humanarū domina For-
 tuna in istius se societatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuā
 esse totam, & propriam fatetur. numquā enim temeritas
 cum sapientia commiscetur, nec ad cōsiliū casus admit-
 titur. Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine

innumera abiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: sed tamen ea uicisti, quæ & naturam, & cōditionem, ut uinci possent, habebāt. nulla est enim tāta uis, tāta copia, quæ non ferro, ac uiribus debilitari, frangique possit. uerum animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, uirtute præstantem non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem; hæc qui faciat, nō ego eū cum summis uiris comparo, sed similitudinē deo iudico. Itaq; C. Cæsar, bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non solum nostris, sed pene omnium gentium literis, atq; linguis, neq; ulla umquam ætas de tuis laudibus conticescet. Sed tamen eiusmodi res, nescio quomodo, etiam, dum audiuntur, aut dum leguntur, obstrepi clamore militum uidentur, & tubarum sono. At uero, cum aliquid clementer, mansuete, iuste, moderate, sapienter factum, in iracundia præsertim, quæ est inimica consilio, & in uictoria, quæ natura insolēs, & superba est, aut audimus, aut legimus, quo studio incendimur, non modo in gestis rebus, sed etiam in fictis? ut eos sæpe, quos numquam uidimus, diligamus. Te

P. B. uero, quem præsentem intuemur, cuius mētem, sensusq; & os cernimus, ut quidquid belli fortuna reliquum reip. fecerit, id esse saluum uelis, quibus laudibus effremus? quibus studijs prosequemur? qua beneuolentia complectemur? patries, medius fidius, C. Cæsar, ut mihi uidetur, huius curia tibi gratias agere gestiunt, quod breui tempore futura sit illa auctoritas in his maiorum suorum, & suis sedibus. Equidem, cum C. Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate, ac uirtute præditi lacrymas modo nobiscum uiderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effodit. quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conseruato, digni

gnitatem suam reddidisti, nobilissimamq; familiam; iam ad paucos redactam, pene ab interitu uindicasti. Hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones, hæc enim res unius est propria Caesaris: cetera, duce te, gesta, magnæ illæ quidem, sed iam multo, magnoq; comitatu. huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta est, ut trophæis, monumentisque tuis *nonnulla umquam allatura sit finem ætas. nihil enim est opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & confirmat uetustas. at uero hæc tua iustitia, & lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita, ut, quantum operibus tuis diuturnitas detrahēt, tātum afferat laudibus. Et ceteros quidē omnes uictores bellorū ciuiliū iam ante æquitate, & misericordia uicerat, hodierno uero die te ipsum uicisti. Vereor, ut hoc, quod dicam, *non perinde intelligi auditu possit, atq; ego ipse cogitans sentio. ipsam uictoriam uicisse uideris, cum ea ipsa, quæ illa erat adepta, uictis remisisti. nam, cum ipsius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidissēmus, clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus. recte igitur unus inuictus es, à quo etiam ipsius uictoriæ condicio, usq; deuiſa est. Atq; hoc C. Caesaris iudicium, P. C. quā late pateat, attendite. omnes enim, qui ad illa arma fato sumus nescio quo reip. misero, funestoq; compulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certe liberati sumus. nam, cum M. Marcellum, deprecantibus uobis reip. conseruauit, memet mihi, & item reip. nullo deprecante, reliquos amplissimos uiros, & sibi ipsis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso in consessu uidetis: non ille hostes induxit in curiam, *sed indicauit, a plerisq; ignoratione potius, & falso, atq; inani metu, quam cupiditate, aut crudelitate* ciuile bellum esse

susceptum. Quo quidem in bello semper de pace agendum, audiendumq; esse putavi; semperq; dolui, nō modo pacem, sed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. Neq; enim ego illa, nec ulla umquam secutus sum arma ciuilia, semperq; mea consilia pacis, & togæ socia, non belli, atq; armorum fuerunt. hominem sum secutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla modo cupiditate, sed ne spe quidem, prudens, & sciens tamquam ad interitum ruerem uoluntarium. Quod quidem meum consilium minime obscurum fuit, nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipso bello eadem etiam cum capitis mei periculo sensi. Ex quo nemo erit tam iniustus rerum æstimator, qui dubitet, quæ Cæsaris uoluntas de bello fuerit, cum pacis auctores conseruandos statim censuerit; ceteris fuerit iratior. Atq; id minus mirum uideretur fortasse tui, cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor, pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluisse se non dimicare, quam uincere. Atq; huius quidem rei M. Marcello sum testis. nostri enim sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi, cum insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius uictoriae ferocitatem extimescentem? Quo gratior tua liberalitas, C. Cæsar, nobis, qui illa uidimus, debet esse, non enim iam causæ sunt inter se, sed uictoria comparandæ. Vidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam: gladium uagina uacuum in urbe non uidimus, quos amisimus ciues, eos Martis uis percussit, non ira uictoriae: ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conseruat, quos potest. Alterius uero partis, nihil amplius

plius dicam, quam id, quod omnes uerebamur, nimis iracundam futuram fuisse uictoriam. quidam enim non modo armatis, sed interdum etiam otiosis minabantur: nec, quid quisque sensisset, sed, ubi fuisset, cogitandum esse dicebant: ut mihi quidem uideantur dii immortales, etiam si pœnas à populo Romano ob aliquod delictum expetierint, qui ciuile bellum tantum, & tam luctuosum excitauerunt, uel placati iam, uel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam uictoris, & sapientiam contulisse. Quare gaude tuo isto tam excellenti bono, & frui cum fortuna, & gloria, tum etiam natura, & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, incunditasque sapienti. cetera enim tua recordabere, etsi persæpe uirtuti, tamen plerumque felicitati tuæ congratulabere: de nobis, quos in repub. tecum simul saluos esse uoluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficiis, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modo summa bona, sed nimirum audebo, uel sola dicere. tantus est enim splendor in laude uera, tanta in magnitudine animi, & consilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cetera à fortuna commodata esse uideantur. Noli igitur in seruandis bonis uiris, defatigari, non cupiditate præsertim, aut præuitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stultitia fortasse, certe non improba, & speciei quadam reipub. Non enim tua ulla culpa est, si te aliqui timuerunt: contraque summa laus, quod plerique minime timendum fuisse senserunt. Nunc uero uenio ad grauissimam querelam, & atrocissimam suspicionem tuam: quæ non tibi ipsi magis, quam cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te seruati sumus, prouidenda est. quam, etsi spero esse falsam, nunquam tamen uerbis extenuabo. tua enim cautio,

P. 134.

nostra cautio est: ut, si in alterutro peccandū sit, malim videri nimis timidus, quam parum prudens. Sed quisnam est iste tam demens, * qui scilicet tibi insidiaretur? de tuisne? tametsi, qui magis sunt tui, quam quibus tu salutem insperantibus reddidisti: an ex eo numero, qui una tecum fuerunt? non est credibilis tantus in illo furor, ut, quo ducere omnia summa sit adeptus, huius uitam nō anteponat suae. At, si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici. quid omnes enim, qui fuerunt, aut sua pertinacia uitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint de inimicis, aut, qui superfuerant, amicissimi sint. sed tamen, cum in animis hominum tāta latebrae, sint, & tanti recessus, augeamus sane suspicionem tuam. simul enim augebimus, & diligentiam. nā quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in repub. tam nihil umquā nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam? & ex unius tui, uitam pendere omnium? Equidem de te dies, noctesq;, ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euētus ualetudinis, & natura communis fragilitatem extimesco: doleoq;, cum respub. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. si vero ad humanos casus, incertosq; euētus ualetudinis, sceleris etiam accedat, insidiarumq; cōsensus: quem dum, etiam si cupiat, opitulari posse reipub. credamus? Omnia sunt excitanda tibi, C. Caesar, uni, quae iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa, atque prostrata: constituenda iudicia, renouanda fides, comprimendae libidines, propaganda soboles: omnia, quae dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus uincienda sunt. Non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq; animorum ardore, & armorum, quin quassata respub. quicumque belli euentus fuisset,

fuiſſet, multa perderet & ornamenta dignitatis, & præſidia ſtabilitatis ſuæ: multaq; uterq; dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuiſſet. quæ quidem nunc tibi omnia belli vulnera curanda ſunt; quibus præter te mederi nemo poteſt. Itaq; illam tuam præclariffimam, & ſapientiſſimam uocem inuitus audiui, ſatis te diu uel naturæ uixiſſe, uel gloriæ: ſatis ſi ita uiſ, naturæ forte aſſe: addo etiam, ſi placet, gloriæ: at, quod maximum eſt, patriæ certe parum. Quare mitte, quaſo, iſtam doctoꝝum hominum in contemnenda morte prudentiam. noli noſtro periculo ſapientis eſſe. ſæpe enim uenit ad aures meas te idem iſtud nimis crebro dicere, ſatis te tibi uixiſſe, credo: ſed tum id audirem, ſi tibi ſoli uiueres; aut ſi tibi etiam ſoli natus eſſes: nunc, cum omnium ſalutem ciuium, cunctarumque rempub. res tuæ geſtæ complexæ ſint; tantum abes a perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. Hic tu modum tuæ uitæ non ſalutæ reipub. ſed æquitate animi definiſ: quid, ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parumne igitur, inquit, gloriæ magnam relinquemus? immo uero alijs, quamuis multis, ſatis; tibi uni parum. quidquid enim eſt, quamuis amplum ſit, id certe parum eſt tum, cum eſt aliquid amplius. Quod ſi reuertiſ tuarum immortalium, C. Caſar, hic exitus futurus fuit, ut, deuictis aduerſarijs, rempub. in eo ſtatu relinqueres, in quo nunc eſt: uide quaſo, ne tua diuina uirtus admirationis plus ſit habitura, quam gloriæ. ſi quidem gloria eſt illuſtris, ac peruagata multorum & magnorum uel in ſuos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum ſama meritorum. Hæc igitur tibi reliqua pars eſt: hic reſtat actus: in hoc elaborandum eſt, ut rempub. conſtituas, eaque

p. 135.

tu^a in primis composita, summa tranquillitate, & otio
 persuare. tum te, si uoles, cum & patria, quod debes sol-
 ueris, & naturam ipsam expleueris satietate uiuendis, la-
 tis diu uixisse dicito. Quid est enim omnino hoc ipsum diu,
 in quo est aliquid extremum? quod cum uenerit, omnis no-
 luptas prae terita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit.
 quamquam iste tuus animus nunquam his angustiis, quas
 natura nobis ad uiuendum dedit, contentus fuit, semperque
 P. B. immortalitatis amore flagrauit. Nec uero haec tua uita
 dicenda est, quae corpore, & spiritu continetur: illa, inquam,
 illa uita est tua, Caesar, quae uigebit memoria seculorum
 omnium, quam posteritas alet, quae ipsa aeternitas semper
 intuebitur. huic tu inservias, huic te ostentes oportet: quae
 quidem, quae miretur, iam pridem multa habet: nunc, etiam
 quae laudet, exspectat. obstupescunt posteri certe imperia,
 provincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innume-
 rabiles, incredibiles uictorias, monumenta, munera, trium-
 phos audientes, & legentes tuos. sed, nisi haec urbs stabili-
 tatis consilijs, & institutis erit; uagabitur modo nomen
 tuum longe, atque late: sedem quidem stabilem, & domici-
 lium certum non habebit. Erit inter eos etiam, qui nascentur,
 sicut inter nos fuit, magna dissensio; cum alij laudibus
 ad caeli res tuas gestas efferent, alij fortasse aliquid requi-
 rent, idque uel maximum, nisi belli civilis incendium salute
 patriae restinxeris: ut illud fati fuisse uideatur, hoc consi-
 lij. Serui igitur ijs etiam iudicibus, qui multis post seculis
 de te iudicabunt, & quidem haud scio, an incorruptius,
 quam nos. Nam & sine amore, & sine cupiditate, & rur-
 sus sine odio, & sine inuidia iudicabunt. Id autem, etiamsi
 tunc ad te, ut quidam falso putant, non pertinebit; nunc
 certe pertinet, te esse tale, ut tuas laudes obscuratura nul-
 la

la umquam sit obliuio. Diuersæ uoluntates ciuium fuerūt,
 distractæq; sententiæ. Non enim consilijs solum, & stu-
 dijs, sed armis etiam, & castris dissidebamus. Erat autē
 obscuritas quædam, erat certamē inter clarissimos duces:
 multi dubitabāt, quid optimum esset: multi, quid sibi expe-
 daret: multi, quid deceret: nonnulli etiam, quid liceret. Per-
 functa resp. est hoc misero, fatali; bello: uicit is, qui nō for-
 tuna inflammaret odium suum, sed bonitate leniret; neque
 omnes, quibus iratus esset, eosdem etiam exsilio, aut morte
 dignos iudicaret. arma ab alijs posita, ab alijs erepta sunt.
 ingratus est, iniustusque ciuis, qui, armorum periculo libe-
 ratus, animum tamen retinet armatum: * ut etiam ille
 sit melior, qui in acie cecidit, quam qui in causâ animam
 * profudit. quæ enim pertinacia est quibusdam, eadem
 alijs constantia uideri potest. Sed quia iam omnis fracta
 dissensio est armis, & extincta æquitate uictoris: restat,
 ut omnes unum uelint, qui modo habēt aliquid non solū sa-
 pientiæ, sed etiā sanitatis: quia, nisi te, C. Caesar, saluo, & in
 ista sententia, qua cum antea, tum hodie uel maxime usus
 es, manente, salui esse non possumus. Quare omnes te, qui
 hæc salua esse uolumus, & hortamur, & obsecramus, ut
 uitæ, ut salutis tuæ consulas: omnesq; tibi (ut pro alijs etiā
 loquar, quod de me ipse sentio) quoniam subesse aliquid
 putas, quod cauendum sit, non modo excubias, & custodias,
 sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pol-
 licemur. Sed, ut unde est orsa, in eodem terminetur oratio
 mea, maximas tibi omnes gratias agimus, C. Caesar; maio-
 res etiā habemus. Nam omnes idem sentiūt: quod ex omniū
 precibus, & lacrymis sentire potuisti. Sed, quia non est
 * astantibus omnibus necesse dicere, a me certe dici uolūt,
 cui necesse est quodammodo, & quod uolunt, & quod, M.

P. 136.

Marcello a te huius ordini, populoque Romae & reipublicae red-
dito, praecipue id a me fieri debere intelligo. nam letari
omnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omnium
salute sentio. quod autem summa benevolentiae est, quae me a

P. B. erga illum omnibus semper nota fuit, ut uix C. Marcello
optimo, & amantissimo fratri, praeter eum quidem cedere
nemini: cum id solitudine, cura, labore tamdiu praestite-
rim, quamdiu est de illius salute dubitatum: certe hoc tem-
pore magna curis, molestiis, doloribus liberatus praestare
debeo. Itaque, C. Caesar, sic tibi gratias ago, ut omnibus me re-
bus a te non conseruato solum, sed etiam ornato, tamen ad
tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam posse
non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

P. 137. PRO Q. LIGARIO

AD C. CAESAREM.

ORATIO XLI.

OVVM crimen, C. Caesar, & ante hunc diem
inauditum propinquus meus ad te Q. Tu-
bero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse:
idque C. Pansa praestanti uir ingenio, fretus
fortasse ea familiaritate, quae est ei tecum, ausus est con-
fiteri. Itaque, quo me uerum, nescio: paratus enim uene-

ram, cum tu id neque per te scires, neque audire aliunde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. Sed, quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat, confitendum est, ut opinor: praesertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum non esset: omissaq; controuersia omnis oratio ad miseri ordiam tuam conferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cum a te non solum liberationem culpa, sed errati ueniam impetrauissent. Habes igitur, Tubero, quod est accusatori maxime optandum, consistentem reum, sed tamen ita consistentem, se in ea parte fuisse, qua te Tubero, qua uirum omni laude dignum, patrem tuum. Itaq; prius de uestro delicto consueamini necesse est, quam Ligarij ullam culpam reprehendatis. Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in Africam cum consule C. Confidio profectus est: qua in legatione & ciuibus, & sociis ita se probauit, ut decedens Confidius provincia satisfacere hominibus non posset, si quemquam alium provincia praefecisset. Itaque Q. Ligarius, cum diu recusans nihil profecisset, provinciam accepit inuitus: cui sic praefuit in pace, ut & ciuibus, & sociis gratissima esset eius integritas, & P. 8. fides. Bellum subito exarsit: quod qui erant in Africa, ante audierunt geri, quam parari: quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim caeco quodam timore, primo salutis* causa, post etiam studij sui, quarebant aliquem ducem. tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. Interim, P. Attius Varus, qui praetor Africam obtinuerat, Vticam uenit, ad eum statim concursus est, atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium: si illud imperium esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperita, nul-

lo publico consilio deferebatur. Itaq; Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paulum aduentu Vari con-
 quieuit. Adhuc, C. Cæsar. Q. Ligarius omni culpa uacat: do-
 mo est egressus non modo nullum ad bellum, sed ne ad mi-
 nimā quidē suspicionem belli: legatus in pace profectus, in
 provincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expedi-
 ret. Profectio certe animum tuum nō debet offendere. num
 igitur remansio: multo minus. nam profectio uoluntatem
 habuit non turpem; remansio etiam necessitatem honestā.
 Ergo hæc duo tempora carent crimine: unum, cum est le-
 gatus profectus; alterum, cum efflagitatus à provincia,
 prepositus Africæ est. tertium est tempus, quod post adue-
 tum Vari in Africa restitit. Quod si est criminofum, nece-
 ssitatis crimen est, non uoluntatis. An ille, si potuisset il-
 linc ullo modo euadere, Vticæ potius, quam Romæ; cum P.
 Attio, quam cum concordiſſimis fratribus; cum alienis
 esse, quam cum suis maluisset? cum ipsa legatio plena de-
 siderij, ac sollicitudinis fuisset propter incredibilem quem-
 dam fratrum amorem? hic æquo animo esse potuit, belli
 diffidio distractus à fratribus? Nullum igitur habes, Cæsar
 adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis, cuius
 ego causſam, animaduerte, quaeso, qua fide defendam, cum
 prodo meam. O clementiam admirabilem, atque omni lau-
 de, prædicatione, litteris, monumentisq; decorandam! M.
 Cicero apud te defendit alium in ea uoluntate non fuisse,
 in qua se ipsum confitetur fuisse; nec tuas tacitas cogitatio-
 nes extimescit; nec quid tibi de alio audienti, de seipſo oc-
 currat, reformidat. Vide, quam non reformidem: uide quan-
 ta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi, apud te dicenti
 oboriatur: quantum potero uoce contendam, ut hoc popu-
 lus Ro. exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex

magna parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac uoluntate ad
 ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. apud
 quem igitur hoc dico? nempe ad eum, qui, cum hoc sciret,
 tamen me, antequam uidit, reip. reddidit: qui ad me ex Æ-
 gypto litteras misit, ut essem idem, qui fuisset: qui, cum ip-
 se imperator in toto imperio populi Romani unus esset,
 esse me alterum passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi
 nuntium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quo-
 ad tenēdos putari: qui mihi tum deniq; se salutem putauit
 reddere, si eam nullis spoliata ornamentis redderet. Vi-
 de, quaeso, Tubero, ut qui de meo facto non dubitem dicere,
 de Ligarij non audeam confiteri. Atque hæc propterea de
 me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, igno-
 sceret, cuius ego industria, gloriaque faueo, uel propter
 propinquam cognationem, uel quod eius ingenio, studiisque
 delector, uel quod laudem adolescentis propinqui existimo
 etiam ad meum aliquem fructū redūdare. Sed hoc quæro. P. R.
 quis putet fuisse crimē, esse in Africa Ligarium? nempe is,
 qui & ipse in eadem Africa esse uoluit, & prohibitum se a
 Ligario queritur, & certe contra ipsum Casarem est con-
 gressus armatus. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus
 in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro
 petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens?
 oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?
 Nimis urgeo: commoueri uidetur adolescens: ad me reuer-
 tar, iisdem in armis fui, quid autem aliud egimus, Tubero,
 nisi ut, quod hic potest, nos possemus? Quorum igitur im-
 punitas, Caesar, tuæ clementiæ laus est, eorum ipsorum ad
 crudelitatem te acuet oratio? Atq; in hac causa nonnihil
 equidē, Tubero, etiā tuam, sed multo magis patris tui pru-
 dentiam desidero: quod homo cū ingenio, tum etiā doctrina
 excel

excellens genus hoc causſa, quod eſſet, non uiderit. nã ſi uidiſſet, quouis profeſſo, quam iſto modo à te agi maluiſſet. arguis fatetem; non eſt ſatis: accuſas eum, qui cauſſam habet, aut, ut ego dico, meliorem quam tu: aut, ut tu uiſ, parem. Hæc non modo mirabilia ſunt, ſed prodigiis ſimilia, quæ dicam. Non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius condemnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis Romanus ante te nemo. *externi iſti mores uſq; ad ſanguinẽ incitare ſolẽt odium aut lenium Græcorum: aut immanium barbarorum. Nam quid aliud agis? ut Romæ ne ſic: ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cū hoc T. Brocho auunculo ſuo, ne cū eius filio conſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? * num eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quam caret? Italia prohibetur, exſulat. Non tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uiſ. At iſtud

P. 139. ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: premiis etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uiſ, uindicta eſt. Ego uero iſtud non poſtulo, inquires. ita me hercule exiſtimo, Tubero. noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq; ueſtrum: ſtudia denique generis, ac familia ueſtræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium, atq; optimarum nota ſunt mihi omnia. itaq; certo ſcio, uos non petere ſanguinem: ſed parum attenditis. res enim eo ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideamini eſſe contenti. quæ eſt igitur alia, præter mortem? ſi enim in exilio eſt, ſicuti eſt, quid amplius poſtulat? an, ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoque eſt grauius. quod nos domi petimus precibus, & lacrymis proſtrati ad pedes, non tam

nostra caussa fideles, quam huius humanitati: id ne impetremus pugnabis? & in nostrum fletum irrumpes? & nos iacētes ad pedes supplicū uoce prohibebis? Si, cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, & ut spero, nō frustra fecimus, tu derепente irrupisses, & clamare capisses, C. Caesar, caue credas, caue ignoscas, caue te fratrū, profratris salute obsecrantium, misereatur: nōne omnē humanitatē exuisses? quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id a te in foro oppugnari? & in tali miseria multorum perfrugū misericordiae tollere? Dicam plane, C. Caesar, quod se nō, si in hac tanta tua fortuna lenitas tāta non esset, quam ā tu per te, per te, inquam, obtines (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu redūderet ista uictoria: quam multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uelēt, cum etiam de uictis reperiantur quā multi, qui, cū a te nemini ignosci uellent impedirent clementiam tuam, cū etiam ijs, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? Quod si probare Caesari possemus, in Africa Ligarium omnino non fuisse: si honesto, & misericordiae mendacio, salutis ciuis calamitosi consultum esse uellemus: tamen hominis non esset, in tāto discrimine, & periculo ciuis refellere, & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certe non esset, qui in eadē caussa, & fortuna fuisset. Sed tamē aliud est, errare Caesarem nolle, aliud nolle misereri. tum diceres, Caue Caesar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nūc quid dicis? Caue ignoscas. Hec nec hominis, nec ad hominem uox est: qua qui apud te, C. Caesar, utetur, suam citius abijciet humanitatē, quam extorquebit tuam. Ac primus aditus, & postulatio Tiberonis haec, ut opinor, fuit, uelle se de Q. Ligarij scelere dicere, non dubito, quin
 *admiratus sis, uel quod de nullo alio quisquam, uel quod is,
 qui

P. B.

qui in eadem caussa fuisset, uel quidnam noui facinoris afferret. Scelus tu illud uocas Tubero? cur isto enim nomine illa adhuc caussa caruit: alij errorem appellant, alij timorem: qui durius, spem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauissime, temeritatem: scelus, præter te, adhuc nemo. Ac mihi quidem, si proprium, & uerum nomen nostri mali queratur, fatalis quædam calamitas incidisse uidetur, & improvidas hominum mentes occupauisse: ut nemo mirari debeat humana cõsilia diuina necessitate esse superata. Liceat esse miseros, quãquam, hoc uictore, esse nõ possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt: fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris uero

P. 140. crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. Quando hoc quisquam ex te, Cæsar, audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerunt, nisi a te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille uinctus exercitus, nisi ut suum ius tueretur, & dignitatem tuam? quid tu, cum pacem esse cupiebas, id ne agebas, ut tibi cum sceleratis, an ut cum bonis ciuibus conueniret? Mihi uero, Cæsar, tua in me maxima merita, tanta certe non uiderentur, si me ut sceleratum a te conseruatum putarem. Quomodo autem tu de rep. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse uoluisses? Successionem tu illam exstimauisti, Cæsar, initio, non bellum: non hostile odium, sed ciuile d'ssidium: utrisq; cupientibus rempub. saluam, sed partim consilijs, partim studijs a communi utilitate aberrantibus. Principum dignitas erat pene par, non par fortasse eorũ, qui sequebatur: caussa tum dubia, quod erat aliquid in utriusq; parte, quod probari posset: nunc melior certe ea indicanda est, quã etiam dii adiuuerint. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriã probet, in qua occide-

rit

rit nemo, nisi armatus? Sed, ut omittam communem causam, ueniamus ad nostram. Virum tandem existimas facilius fuisse Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? poteramusne, inquires, cum senatus censuisset? si me consulis, nullo modo, sed tamen Ligarium senatus idem legauerat: atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat: uos tunc paruistis, cum paruit nemo, qui noluit reprehendo igitur? minime uero, neque enim licuit aliter uestro generi, nomini, familiae, disciplinae. sed hoc non concedo, ut, quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis fors coniecta est ex S. C. cum ipse non adesset, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. Hæc ego noui propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tuberone: domi una eruditi, militiæ contubernales, post affines, in omni denique uita familiares, magnum etiam uinculū, quod iisdem semper studijs usi sumus. Scio igitur Tuberonē domi manere uoluisse, sed ita quidam agebāt, ita reip. sanctissimum nomen opponebant, ut, etiam si aliter sentiret, uerborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. cessit auctoritati amplissimi uiri, uel potius paruit: una est profectus cum ijs, quoru erat una causa: tardius iter fecit: itaque in Africam uenit iam occupatam. Hinc in Ligarium crimen oritur, uel ira potius, nam, si crimen est prohibere illum uoluisse non minus magnum est, uos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc urbem gerendū obtinere uoluisse, quam aliquem se imperatorem esse maluisse. Atque is tamen aliquis, Ligarius non fuit. Parus imperiū se habere dicebat: fasces certe habebat. Sed quoquo modo sese illud habet, hæc querela uestra, Tubero, quid ualet? re cepti in prouinciam non sumus, quid, si essetis? Cesarine eam tra-

dituri fuissetis, an contra cum retenturi? Vide quid licentia; Casar, nobis tua liberalitas det, uel potius audacia, si responderit Tubero, Africam, quo senatus eum, sorq; miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse: non dubitabo apud ipsam te, cuius id eum facere interfuit, grauissimis uerbis eius consilium reprehendere. non enim si tibi ea res
P. 141. grata fuisset, esset etiam probata. Sed iam hoc totum omitto, non tam ut ne offendam tuas patientissimas aures, quam ne Tubero, quod nunquam cogitauit, facturum fuisse uideatur. Veniebatis igitur in Africam provinciam, unam ex omnibus huic uictoriae maxime infestam: in qua erat rex potentissimus, inimicus huic causa: aliena uoluntas, conuentus firmi, atq; magni: quaro, quid facturi fuissetis? quamquam quid facturi fueritis, non dubitem, cum uideam, quid feceritis. prohibiti estis in provincia uestra pedem ponere: & prohibiti, ut perhibetis, summa cum iniuria, quomodo id tulistis? accepta iniuria querelam, ad quem detulistis? nempe ad eum, cuius auctoritatem secuti in societatem belli ueneratis: quod si Caesaris causa in provinciam ueniebatis, ad eum profecto exclusi provincia uenissetis, uenistis ad Pompeium. Quae est ergo apud Casarem querela, cum eum accusetis, a quo queramini uos prohibitos contra Casarem bellum gerere? Atque in hoc quidem uel cum mendacio, si uultis, gloriari per me licet, uos provinciam fuisse Casari tradituros, etiam si a Varo, & quibusdam alijs prohibiti essetis. ego autem confitebor culpam esse Ligarij, qui uos tanta laudis occasione prima uerit. Sed uide quaeso, C. Caesar, constantiam ornatissimi uiri L. Tuberonis: quam ego, quamvis ipse probarem, ut probor, tamen non commemorarem, nisi a te cognouissem in primis eam uirtutem solere laudari. Quae fuit igitur umquam in nullo bo-

mine tanta constantia? constantiam dico: nescio an melius
 patiētiā possem dicere. quotus enim istud quisq; fecisset,
 ut à quibus partibus in defensione civili nō esset receptus,
 essetq; etiā cū crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret?
 magni cuiusdam animi, atq; eius viri est, quem de suscepta
 causā, propositaq; sententiā nulla contumeliā, nulla vis,
 nullum periculum posset depellere. P. B. Vt enim cetera paria
 Tiberoni cum Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, in-
 genium, quæ nequaquam fuerunt: hoc certe præcipuum
 Tiberonis fuit, quod iusto cum imperio ex S. C. in provin-
 ciam suam uenerat. hinc prohibitus non ad Casarē, ne ira-
 tus, non domum, ne incers, non aliquam in regionem, ne con-
 demnare causā illā, quam secutus esset, uideretur: in Ma-
 cedoniam, in Cn. Pompeij castra uenit, in eam ipsam causā,
 à qua erat reiectus cum iniuria. Quid? cum ista res
 nihil commouisset eius animum, ad quem ueneratis, lāgni-
 diore, credo studio in causā fuistis. tātūmodo in præsidio
 eratis, animi uero à causā abhorrebāt: an, ut sit in civili-
 bus bellis, nec in uobis magis, quam in reliquis, omnes uin-
 cendi studio tenebamur? pacis equidem semper auctor fui,
 sed tum sero serat enim amentis, cum aciem uideres, pacem
 cogitare. Omnes, inquā, uincere uolebamus, tu certe præ-
 cipue, qui in eum locū uenisses, ubi tibi esset periculi, nisi
 uicisses: quamquam, ut nunc se res habet, non dubito, quin
 hanc salutem anteponas illi uictoriæ. Hæc ego nō dicrem,
 Tubero, si aut uos constantiæ uestræ, aut Casarem beneficij
 sui pœniteret. Nunc quero, utrū uestras iniurias, an reip.
 persequamini? si reip. quid de uestra in ea causā perseue-
 rantia respondebitis? si uestras, uidete ne erretis, qui Cas-
 rem uestris inimicis iratū fore putetis, cum ignouerit suis.
 Itaq; num tibi uideor, Caesar, in causā Ligarij occupatus

r. 142.

esse? num de eius facto dicere? quicquid dixi, ad unam summam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiae, uel misericordiae tuae. Causas, Caesar, egi multas & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certe umquam hoc modo, Ignoscite, iudices, errauit, lapsus est, non putauit, si umquam posthac, ad parentem sic agi solet. ad iudices, Non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen. Dic te, Caesar, de facto Ligarij indicem esse: quibus in praesidiis fuerit, quare taceo: ne hac quidē colligo, quae fortasse ualerent etiam apud iudicem: legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo non acerbus, *tum etiam fuit totus animo, & studio tuus. Ad iudicē sic agi solet: sed ego ad parentem loquor, Errauit, temere feci, poenitet, ad clemētiā tuā confugio, delicti ueniam peto, ut ignoscas oro, si nemo impetrauit, arroganter: si plurimum idem fer opem, qui spem dedisti. An sperandi Ligario causa non sit, cum mihi apud te sit locus etiam pro altero deprecandi? Quamquam neq; in hac oratione spes est posita causa, nec in eorum studiis, qui à te pro Ligario petunt, tui necessarii. Vidi enim, & cognoui, quid maxime spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent: causas apud te rogantium *gratiores esse, quam preces. neq; spectare, quam tuus esset necessarius is, qui te oraret: sed quam illius, pro quo laboraret. Itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiores illi esse uideantur interdū, qui tua liberalitate fruuntur, quam tu ipse, qui illis tam multa concedis, sed uideo tamen apud te causas, ut dixi, rogantium ualere plus, quam *preces: ab iisq; te moueri maxime, quorum iustissimum dolorem uideas in petendo. In Q. Ligario conseruando, multis tu quidem gratum facies necessariis tuis: sed hoc quaeso considera, quod soles: possum fortissi

tissimos viros Sabinos, tibi probatissimos, totumque agrum
 Sabinum florem Italiae, robur reip. proponere. nosti optime
 homines, animaduerte horum omnium maestitiam, & dolo
 rem. huius T. Brochi, de quo non dubito, quid existimes, la-
 crymas, scaloremque ipsius, & filij uides. Quid de fratribus
 dicam? noli, Caesar, putare de unius capite nos agere. aut tres
 Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exter-
 minandi, quoduis exsiliū his est optatius, quā patria, quā
 domus, quā dij penates, in illo exsulantes, si fraterne, si pie,
 si cum dolore faciunt, moueant te horum lacrymae, moueat
 pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quae uicit.
 te enim dicere audiebamus, Nos, omnes aduersarios puta-
 re, nisi qui nobiscū essent: te, omnes, qui contra te non essent,
 tuos. Videsne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brocho-
 rum domum, hunc L. Martium, C. Cestium, L. Cornificium.
 hosce omnes equites Rom. qui adsunt ueste mutata, non so-
 lum notos tibi, uerum etiā probatos uiros, qui tecum fue-
 rint? Atque his maxime irascebamur & hos requirebamus,
 & his nonnulli etiā minabantur. Conserua igitur tuis suos:
 ut, quēadmodum cetera, quae dicta sunt à te, sic hoc uerissi-
 mum reperiatur. Quod si penitus perspicere posses concor-
 diam Ligariorū, omnes fratres tecum iudicares fuisse. An
 potest quisquā dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse
 potuisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres
 fuerunt? quis est, qui horū consensum conspiratē, & pene
 conflatum, in hac prope aequalitate fraternā non nouerit?
 qui hoc non sentiat, quiduis prius futurum fuisse, quā ut hi
 fratres diuersas sententias, fortunaesque sequerentur? Volun-
 tate igitur omnes tecum fuerunt: tempestate abreptus est
 unus: qui, si cōsilio id fecisset, esset eorum similis, quos tu ta-
 men saluos esse uoluisti. Sed ierit ad bellum: dissenserit non

P. B.

P. 143.

a te solum, uerum etiam à fratribus: hi te orant tui. Equidem, si tuis omnibus negotiis interesset, memoria teneo qualis tum T. Ligarius quaestor urbanus fuerit erga te, & dignitatem tuam, sed parum est, me hoc meminisse: spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius quaestoris officio cogitantem, etià de aliis quibusdam quaestoribus reminiscentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neq; enim hæc diuinabat) nisi, ut tu eum tu studiosum & bonum uirum iudicares, nunc à te supplex fratris salutem petit: quã huius admonitus officio cum utrisq; his dederis, tres fratres optimos, & integerrimos, nõ solum sibi ipsos, neq; his tot, ac talibus uiris, neque nobis necessarios suis, sed etiam reip. condonaues. Fac igitur, quod de homine nobilissimo, & clarissimo M. Marcello restituto fecisti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, & huic omni frequentia probatissimis fratribus: ut cõcessisti illum senatui, sic da hunc populo, cuius uoluntatem carissimam semper habuisti. & si ille dies tibi gloriosissimus, populo Ro. gratissimus fuit; noli, obsecro, dubitare, C. Caesar, similẽ illi gloriæ laudem quã sepiissime querere. nihil est enim tam populare, quã bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est. homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quam salutẽ hominibus dãdo. nihil habet nec fortuna tua maius, quã ut possis, nec natura tua melius, quam ut uelis conseruare quamplurimos. Longiorem orationem causa forsitan postulat, tua certe natura breuiorẽ. Quare, cum utilius esse arbuirer te ipsam, quam me, aut quemquã loqui tecum, finem iam faciam: tantum te ipsam admonebo, si illi absenti salutem dederis, presentibus his omnibus te daturum.

PRO

PRO REGE DEIO-

TARO AD C. CAE-
SAREM.

P. 144.

ORATIO XLII.

VM in omnibus causis grauioribus, C. Caesar, initio dicendi commoueri soleam uehementius, quam uidetur uel usus, uel etas mea postulare: tū in hac causa ita me multa perurbat, ut, quantum mea fides studij mihi adferat ad salutē regis Deiotari defendendā, tantum facultatis timor detrahat. Primum dico pro capite, fortunisq; regis: quod ipsum, etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo; tamen est ita inusitatum, regem capitis reum esse, ut ante hoc tēpus non sit auditum. Deinde eum regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus pro perpetuis eius in nostrā rem, meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. Accedit, ut accusatorū alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. Crudelis Castor, ne dicā scelertum, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit, adolescentiaq; suae terrorem intulerit ei, cuius senectutem tueri & tegere debebat, commendationemq; inuentis etatis ab impietate, & scelere duxerit, ani seruum corruptum premijs ad accusandum dominū impulerit, & a legatorum pedibus abduxerit. Fugitiui autem dominum accusantis, & dominum absentem, & dominum amicissimum nostrae reip. cum os uidebam, cum uerba audiebam,

non tam afflictam regiam condicionem dolebam, quam de
 fortunis cōmunibus extimescebam. Nam, cum more ma-
 iorum de seruo in dominum, ne tormentis quidem quæri li-
 P. B. ceat, in qua quæstione dolor ueram uocem elicere possit,
 etiam ab inuito; exortus est seruus, qui, quem in eculeo ap-
 pellare non posset, eum accuset solutus. Perturbat me, C.
 Cæsar, etiam illud interdum: quod tamen, cum penitus
 recognoui, timere desino, re enim iniquum est, sed tua sa-
 pientia fit æquisimum, nam dicere apud eum de facinore,
 contra cuius uitam consilium facinoris inisse arguare, si
 per se ipsum cōsideres, graue est. nemo enim fere, est, qui sui
 periculi iudex, non sibi se æquiores, quam reo prabeat.
 sed tua, C. Cæsar, præstans singularisq; natura hunc mihi
 metum minuit. non enim tam timeo, quid tu de rege Deio-
 taro, quam intelligo, quid de te ceteros uelis iudicare. Mo-
 ueor etiam loci ipsius insolentia, quod tantam caussam,
 quanta nulla unquam in disceptatione uersata est, dico
 intra domesticos parietes, dico extra conuentum, & eam
 frequentiam, in qua oratorum studia niti solent, in tuis ocu-
 lis, in tuo ore, ultiq; acquiesco: te unum intueor: ad te
 unum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obti-
 nendæ ueritatis grauissima sunt, ad motum animi, & ad
 omnem impetum dicendi, contentionemq; leuiora. Hanc
 enim, C. Cæsar, caussam si in foro dicerem, eodem audente,
 & disceptante te, quantam mihi alacritatem populi Rom.
 concursus adferret? quis enim ciuis ei regi non fauere; cu-
 ius omnem ætatem in populi Rom. bellis consumptam esse
 meminisset? spectare curiam, intueri forum, calum deniq;
 testarer ipsum, sic cum & deorum immortalium; & populi
 Romani, & senatus beneficia in regem Deiotarum recor-
 darer, nullo modo mihi deesse posset oratio. Quæ quo-
 niam

niam angustiora parietes faciunt, actioq; causse maxime debilitatur loco: tuum est, Cæsar, qui pro multis sæpe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre: quo facilius tum equitas tua, tum audiendi diligentia minuat P. 145.
hanc perturbationem meam. Sed, antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam: qui, cum uideantur neque ingenio, neque usu, atque exercitatione rerum ualere: tamen ad hanc causam non sine aliqua spe, & cogitatione uenerunt. Iratum te regi Deiotaro fuisse non erant nescij: affectum illum quibusdam incommodis, & detrimentis propter offensionem animi tui meminerant: teque cum hinc iratum, tum sibi amicum cognouerant: cumque apud ipsum de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. Quamobrem hoc nos primum metu, C. Cæsar, per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te illā partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam regi Deiotaro hospes hospitii porrexisti, in quā, dexteram, non tam in bellis, * neque in prælijs, quā in promissis, & fide firmiorem. Tu illius domum mire, tu uetus hospitium renouare uoluisti: te eius dii penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari regis aræ, focique uiderunt. Cum facile exorari, Cæsar, tum semel exorari soles. nemo unquā te placauit inimicus, qui ullas resedisse in te similitatis reliquias senserit. Quamquam cui sunt inaudire cum Deiotaro querelæ tuæ: numquam tu illum accusauisti, ut hostem, sed ut amici officio parum functum, quod propensior in Cn. Pompeij amicitia fuisset, quā in tuam: cui tamen ipsi regi ueniam te daturum fuisse dicebas, si cum auxilia Pompeio, uel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis usus esset. Itaque,

P. B. cum maximis cum rebus liberares, per parvam* amicitiae culpam relinquebas. Itaque non solum in eism non amaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, regem reliquisti. neque enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is Rex, quem Senatus hoc nomine saepe honorificētissimis decretis appellauisset, quique illum ordinem ab adolescentia grauiissimum, sanctissimūq; duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media repu. nati semperque uersati. cum audisset senatus consentientis auctoritate arma sumpta, cōsilibus, pratoribus, tribunis pleb. nouis imperatoribus remp. defendendam datam, mouebatur animo, & uir huic imperio amicissimus de salute populi Ro. extimescebat, in qua etiā suam inclusam esse uidebat: summo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur. maxime uero perturbatus est, ut audiuit cōsules ex Italia profugisse: omnesq; consulares (sic enim nuntiabatur) cunctū senatum, totam Italiam esse effusam. talibus enim nūtijs, & rumoribus patebat ad Orientem uia, nec ulli ueri subsequerentur: nihil ille de condicionibus tuis, nihil de studio concordiae, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quae cum ita essent, tamen usque co se tenuit, quoad a Cn. Pompeio ad cū legati, litteraeq; uenerunt. Ignosce, ignosce, Caesar, si eius uiri auctoritati rex Deiotarus cessit, quē nos omnes secuti sumus: in quem cum dii, atque homines omnia ornamenta cōgessissent, tum tu ipse plurima, & maxima. Neq; enim si tuae res gesta ceterorū laudibus obscuritatem attulerūt: idcirco Cn. Pōpeij memoriā amissimus. quantum nomen eius fuerit, quanta opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi Ro. quanti senatus, quanti tui,

quis

quis ignorat? tanto ille superiores uicerat gloria, quanto
 tu omnibus praestitisti. Itaque Cn. Pompeij bella, uictoriae, triumphos, consulatus, admirantes numerabamus:
 tuos enumerare non possumus. Ad eum igitur rex Deio-
 tarus uenit hoc misero fatalique bello, quæ ante iustis, ho-
 stilibusque bellis adiuuerat, quocum erat non hospitio so-
 lum, uerum etiam familiaritate coniunctus: & uenit uel
 rogatus ut amicus, uel accersitus ut socius, uel euocatus ut
 is, qui senatui parere didicisset: postremo uenit ut ad fugien-
 tem, non ut ad insequentem, id est, ad periculi, non ad uictoriae
 societatem. Itaque, Pharsalico praelio facto, à Pompeio
 discessit: spem infinitam persequi noluit: uel officio, si quid
 debuerat, uel errori, si quid nescierat, satisfactum esse duxit:
 domum se contulit: teque Alexandrinum bellum geren-
 te, utilitatibus tuis paruit, ille exercitum Cn. Domitij ampli-
 issimi uiri suis testis, & copiis sustentauit: ille Ephesum
 ad eum, quæ tu ex tuis fidelissimū, & probatissimū, omnibus
 delegisti, pecuniam misit: ille iterum, ille tertio auctionibus
 factis, pecuniam dedit, qua ad bellum uteris: ille corpus
 suum periculo obiecit, tecumque in acie contra Pharnacem
 fuit, tuumque hostem esse duxit suum. Quæ quidem à te in eam
 partem accepta sunt, C. Caesar, ut eum amplissimo regis ho-
 nore, & nomine afficeris. Igitur non modo à te periculo
 liberatus, sed etiā honore amplissimo ornatus, arguitur do-
 mi te suæ interficere uoluisse. quod tu, nisi eum furiosissi-
 mū iudicas, suspicari profecto non potes. Ut enim omittam,
 cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu deorum penatium neca-
 re hospitē: cuius tantæ importunitatis, omnium gemitum, atque
 omnis memoriae clarissimum lumen extinguere: cuius tantæ
 ferocitatis, uictorem orbis terrarum non extimescere:
 cuius tam inhumani, & ingrati animi, à quo rex appellatus
 esset

P. 146.

P. B.

esset, in eum, tyrannum inueniri: ut hæc omittam: cuius tanti furoris fuit, omnes reges, quorum multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes provincias, omnia denique omnium arma contra se unum excitare? quoniam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum carissimo filio distractus esset, tanto scelere non modo perfecto, sed etiam cogitato? At, credo hæc homo inconsultus, & temerarius non uidebat. quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quamquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio, & prudentia, quam fide, & religione uitæ defendendum puto. Nota tibi est, C. Caesar, hominis probitas, noti mores, nota constantia. cui porro, qui modo populi Romani nomen audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? Quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere posset, propter metum presentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus, id uos & à uiro optimo, & ab homine minime stulto cogitatum esse confingitis. at quam non modo non credibiliter, sed ne suspiciose quidem! Cum, inquit, in castellum Luccium uenisses, & domum regis hospitii tui diuertisses, locus erat quidam, in quo erant ea composita, quibus rex te munerare constituerat: huc te à balneo, prius quam accumberes, ducere uolebat. ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Ego mehercule, C. Caesar, initio, cum est ad me ista causa delata, Philippum medicum, seruum regium, qui cum legatis missus esset, ab ipso adolescente esse corruptum, hac suspitione sum perculsus: medicum indicem subornauit: finget uidelicet aliquod crimen ueneni. etsi à ueritate longe, tamen à consuetudine criminandi non multum

tum res abhorrebat. Quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit, primo occultius in potione, uel in cibo: deinde etiam impuniis sit, quod, cum est factum, negari potest. si palam te interemisset, omnium in se gentium non solum odia: sed etiam arma conuertisset; si ueneno, Iouis illius quidem hospitalis numen numquam celare potuisset, homines uero fortasse celauisset. Quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi, & medico callido, & seruo, ut putabat, fideli non credidit: de armis, de ferro, de insidiis celare te noluit. At quam festiue crimen con-textitur! Tua te, inquit, eadem, quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tum te inspicere uelle. quid postea? an Deiotarus, re illo tempore non perfecta, continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? At eodẽ te, cum cenauisses, rediturum dixeras: itaque fecisti. horam unam, aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuisses, tum illuc iuisti, ut dixeras. Quo in loco Deiotarum talem erga te cognouisti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificientissima dona, ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit ex Asia: quæ Africanus, inspectante exercitu, accepit. Quod cum præsens Deiotarus regio & animo, & more fecisset, tu in cubiculum discessisti. Obsecro, C. Cæsar, repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te intuentium, atque admirantium recordare, num quæ trepidatio? num qui tum uultus? num quid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauissimi, & sanctissimi disciplina? Quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum noluerit, cenatum noluerit occidere? in posterum, inquit, diem distulit, ut, cum in castellum Luceum uentum esset,

ibi

ibi cogitata perficeret. Non uideo causam loci mutandi, sed tamen acta res criminoſe eſt. Cum, inquit, uomere poſſe cenam uelle te dixiſſes, in balneum te ducere ceperunt: ibi enim erant inſidia: at te eadem tua fortuna ſeruauit: in cubiculum te ire malle dixiſti: Diſ te perdant, fugiue: ita non modo nequam, & improbus, ſed & fatuus, & amens es. Quid ille ſigna aenea in inſidiis poſuerat, quæ e balneo in cubiculum transferri non poſſent? Habes crimina inſidiarum: nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conſcius. quid tunc ita demens ille erat, ut eum, quem conſcium tanti ſcleris habebat, à ſe dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimiciſſimum ſciſet eſſe nepotem ſuum, & C. Caſarem, cui feciſſet inſidias: præſertim cum is unus eſſet, qui poſſet de abſente ſe uindicare? Et fratres meos, inquit, quod erant conſcii, in uincula coniecit. Cum igitur eos uinciret, quos ſecum habebat, te ſolutum Romam mittebat, qui eadem ſciſes, quæ illos ſciſe diciſ? Reliqua pars accuſationis duplex fuit, una, regem ſemper in ſpeculis fuiſſe, cum à te animo eſſet alieno: altera, exercitum eum contra te magnum comparafſe. De exercitu dicam breuiter, ut cetera. Numquam eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo Romano poſſet: ſed quibus fines ſuos ab excuſſionibus hoſtium, & latrociniis tueretur, & imperatoribus noſtris auxilia mitteret. atque antea quid maiores copias alere poterat, nunc exiguas uix tueri poteſt. At miſit ad Cælium neſcio quem: ſed eos, quos miſit, quod ire noluerunt, in uincula coniecit. Non quero quæ ueriſimile ſit, aut non habuiſſe regē, quos mitteret: aut eos, quos miſiſſet, non paruſſe, aut, qui dicto audientes in tanta re non fuiſſent, eos uinctos potius, quàm necatos fuiſſe. Sed tamen, cum ad Cælium mittebat, utrum cauſam il-

lam uictam nesciebat, an Calium istum magnum homi-
 nem putabat? quem profecto is, qui optime nostri os homi-
 nes nouit, uel quia non nosset, uel quia nesciret contemneret.
 Addidit etiam illud, equites non optimos misisse tibi, uete-
 res, credo, Caesar: nihil ad tuum equitatum: sed misit ex ijs,
 quos habuit, electos. At nescio quem ex eo numero ser-
 uum iudicatum, non arbitror: non audiui, sed in eo etiam
 si accidisset, culpam regis nullam fuisse arbitraver. Ali-
 eno autem a te animo fuit, quomodo? sperauit, credo, diffi-
 ciles tibi Alexandrie fore exitus propter regionis natu-
 ram, & fluminis. At eo ipso tempore pecuniam dedit, exer-
 citum aluit: qui in Asia praefecerat, ei nulla in re defuit:
 tibi uictori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiam,
 atque ad aciem praesto fuit. Secutum est bellum Africa-
 num: graues de te ruinae sparsi: qui etiam furiosum il-
 lum Calium excitauerunt, quo tum erga te rex animo fuit,
 qui auctionatus sit, seseque, & filium suum expoliare ma-
 luerit, quam tibi pecuniam non subministrare? At eo, in-
 quit tempore ipso Niceam, Ephesumque mittebat, qui ru-
 mores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent.
 Itaque, cum esset einuntiatus, Domitium naufragio peri-
 disse, te in castello circumsideri: de Domitio dixit uersum
 Graecum eadem sententia, qua etiam nos habemus Lati-
 num, "Pereant amici, dum una inimici interciderint, quod ille,
 si esset tibi inimicissimus, numquam tamen dixisset, ipse
 enim mansuetus, uersus immanis: Qui autem Domitio po-
 terat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porro inimi-
 cus cur esset, a quo cum uel interfici belli lege potuisset, re-
 ge, & se, & filium suum constitutos esse meminisset? Quid, dein-
 de furcifer? quo progreditur? ait hac Latina Deiotarum elatu,
 uino se obruisse, in conuiuioque nudum saltasse. Quae crux
 huic

huic fugitiuo potest satis supplicij adferre? Deiotarum saltantem quisquam, aut ebrium uidit umquā? omnes sunt in illo regiae uirtutes, quod te, Caesar, ignorare non arbitror: sed praecipue singularis, & admiranda frugalitas. etsi hoc uerbo scio laudari reges non solere. Frugi hominem dici nō multum habet laudis in rege: fortē, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficium, liberalem, haec sunt regiae landes: illa priuata est. Vt uolet quisque accipiat: ego tamen frugalitatem, id est, modestiam, & temperantiam, uirtutem esse maximam iudico. haec in illo est ab ineunte etate, tum a cuncta Asia, tum a magistratibus legatisque nostris, tum ab equitibus Rom. qui in Asia negotiati sunt, perspecta, & cognita. Multis ille quidem gradibus officiorum erga remp. nostram ad hoc regium nomen ascendit: sed tamen quidquid a bellis populi Rom. uacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesque iungebat: ut non solum tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. Qui igitur adolescens nondum tanta gloria praeditus nihil umquam nisi seuerissime, & grauissime fecerit, is ea existimatione, eaque etate saltabit? Imitari potius, Castor, aui tui mores, disciplinamque debebas, quam

P. 149. optimo, & clarissimo uiro fugitiui ore maledicere. Quod si saltatorem auum habuisses, nequeum uirū, unde pudoris, pudicitiaeque exempla peterentur, tamen hoc maledictum minime in illam etatem conueniret: quibus ille studiis ab ineunte etate se imbuerat, nō saltandi, sed bene ut armis, optime, ut equis uteretur: ea tamen illū cūctā iam etate exacta d. fecerāt. Itaq; Deiotarū cum plures in equis sustulissent, quod habere in eo senex posset, admirari solebamus. hic uero adolescens, qui meus in Cilicia miles, in Graecia cō-

milito

milito fuit, cū in illo nostro exercitu equitaret cū suis dele-
 ctis equitibus, quos una cum eo ad Pōpeium pater miserat
 quos concursus facere solebat: quam se iactare: quā se ostē-
 tare: quam nemini in illa caussa studio, & cupiditate con-
 cedere: cū uero, exercitu amisso, ego, qui pacis auctor sem-
 per fui, post* Pharsalicū autem praelium, suātor fuī sem
 armorum non deponendorum, sed abiiciendorum, hunc ad
 meam auctoritatem non potui adducere, quod & ipse ar-
 debat studio ipsius belli, & patri satis faciēdum esse arbi-
 trabatur. Felix ista domus, quæ nō impuni atē solū adeptā
 sit, sed * habet etiam accusandi licētiā, * calamitosus De-
 iotarus, qui ab eo, qui in iisdē castris fuerit, nō modo apud
 te, sed etiam a suis accusetur. uos uestra secunda fortuna,
 Castor, non potestis sine propinquorū calamitate esse con-
 tenti. Sint sane inimicitiae, quæ esse non debebāt. Rex enim
 Deiotarus uestram familiam abiectam, & obscurā ē tene-
 bris in lucem uocauit. quis tuum patrem antea, qui esset,
 quam cuius gener esset, audiuit? Sed, quamuis ingrate, & P. B.
 impie necessitudinis nomē repudiaretis, tamen inimicitias
 hominum more gerere poteratis, non ficto crimine inse-
 ctari, non expetere uitam, non capitis arcessere. Esto, con-
 cedatur hæc quoq; acerbioris, & odij magnitudo: adeone,
 ut etiam omnia uitæ salutisq; cōmunis, atq; etiam huma-
 nitatis iura uiolentur, seruum sollicitare uerbis, spe, pro-
 missisque corrumpere, * abducere domo, contra dominū ar-
 mare, hoc est, non uni propinquo, sed omnibus familijs bel-
 lum nefarium indicere. nam ista corruptela serui, si non
 modo impunita fuerit, sed etiam a tanta auctoritate ap-
 probata, nulli parietes nostram salutem, nullæ leges, nullæ
 iura custodient. ubi enim id, quod intus est, atq; nostrū im-
 pune enolare potest, contraq; nos pugnare: sit in domū uis

seruitus, in seruitute dominatus. O tempora! o mores! Cn. Domitius ille, quem nos pueri consulem, censores, pontificem maximum uidimus, cum tribunus plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset, Scaurumq; seruum ad eum clam domum uenisset, & crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iussit, ad Scaurumq; deduci. Vide, quid intersu (etsi iniqu; Castorem cum Domitio comparo) sed tamen ille inimico seruum remisit, tu ab auo abduxisti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominum repudiavit, tu etiam accusatorem adhibuisti. At semel iste est corruptus a uobis? nonne* cum esset productus testis, & cum tecum fuisset, refugit ad legatos? nonne etiam ad hunc Cn. Domitium uenit? nonne, audiente hoc Ser. Sulpitio clarissimo uiro, qui tum casu apud Domitium cenabat, & hoc T. Torquato, optimo adolescente, se a te corruptum, tuis promissis in fraudem impulsus esse confessus est?

P. 159. Quae est ista tam impudēs, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Idcirco in hanc urbem uenisti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domesticaq; tua inhumanitate nostrae ciuitatis humanitatem inquinares? At quam acute collecta crimina? Blesamius, inquit (eius enim nomine optimi* hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem scribere solebat, te inuidiose tyrannum existimari: statua inter reges posita animos hominum uehementer offensos: plaudere tibi non solere. Nonne intelligis, Caesar, ex urbanis maleuolorum sermunculis haec ab istis esse collecta? Blesamius tyrannum Caesarem scriberet: multorum enim ciuium capita uiderat: multos inssu Caesaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas, & entrsas domos: armatis militibus referunt forum: quae semper in civili ni-

Etoria sensimus, ea, te uictore, non uidimus: *solus, inquam,
 es, C. Caesar, cuius in uictoria ceciderit nemo, nisi armatus.
 & quem nos liberi in summa *reip. libertate nati nō modo
 non tyrannum, sed etiam clementissimum in uictoria uide-
 mus ducem: is Blesamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri
 potest? Nam de statua quis queritur, una praesertim, cum
 tam multas uideat: ualde enim inuidendum est eius statuae,
 cuius trophaeis nō inuidemus. Nā, si locus adfert inuidiam,
 nullus locus est, ad statuā quidem, rostris clauior. De plau-
 su autem quid respondeam? qui nec desideratus umquam à
 te est, & nonnumquā obstupefactis hominibus ipsa admi-
 ratione compressus est: & fortasse eo praetermissus, quia
 nihil uulgare te dignum uideri potest. Nihil à me arbitror
 praetermissum, sed aliquid ad extremam causae partem re-
 seruatum. id autem aliquid est, te ut plane Deiotaro recon-
 ciliet oratio mea. Non enim iā metuo, ne tu illi succenseas: P. B.
 illud uereor, ne tibi illum succensere aliquid suspicere, quod
 abest longissime, mihi crede, Caesar: quid enim retineat per
 te, meminit, non quid amiserit: neq; se à te multatum arbi-
 tratur: sed, cum existimaret, multis tibi multa esse tribuen-
 da, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres,
 nō recusauit. Etenim, si Antiochus magnus ille Rex Asiae,
 cum, postea quam à Scipione deuictus Taurotenus regnare
 iussus esset, *omnemq; hanc Asiam, quae est nunc nostra
 prouincia, amisset: dicere est solitus, benigne sibi à popu-
 lo Rom. esse factum, quod nimis magna procuratione libe-
 ratus, modicis regni terminis uteretur: potest multo facilius
 se Deiotarus consolari. Ille enim furoris multam sustinue-
 rat, hic erroris. Omnia tu Deiotaro, Caesar, tribuisti, cum
 & ipsi, & filio nomen regum concessisti. Hoc nomine re-
 rento, atq; conseruato, nullū beneficium populi Rom. nul-

lum iudicium de se senatus imminutum putat: magno animo, & erecto est, nec umquam succumbet inimicis, ne fortuna quidem. Multa se arbitratur & peperisse antea factis, & habere in animo, atq; uirtute, quæ nullo modo possit amittere. quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta possit iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est ornatus: qui postquam in castris esse potuit per ætatem, in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella gesserunt. Senatus uero iudicia de illa tam multa, tamq; honorifica, quæ publicis populi Rom. litteris, monumentisq; consignata sunt, quæ umquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? Quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, constantia quæ omnes docti atq; sapientes summa; quidam etiam sola

P. I. S. I. bona esse dixerunt, hisq; non modo ad bene, sed etiam ad beate uiuendum contentâ uirtutem esse. Hæc ille reputans, & dies, & noctes cogitans, non modo tibi non succenset, (esset enim non solum ingratus, sed etiam amens) uerum omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementia tuæ. Quo quidem animo cum antea fuerit, tum non dubito, quin tuis litteris, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiâ erexerit, ab omniq; solitudine abstraxerit. Iubes enim eum bene sperare, & bono esse animo. quod scio te non frustra scribere solere. memini enim iisdem fere uerbis ad me te scribere, meq; tuis litteris bene sperare non frustra esse iussum. Laboro equidem regis Deiotari causa, quocumq; mihi amicitiam res pup. conciliauit, hospitium uoluntas utriusq; coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam uero necessitudinem magna eius officia in me, & in exercitum meum effecerunt: sed cum de illo la-

boro, tum de multis amplissimis uiris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubium uocari, nec hæere in animis hominum solitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorū, qui semel à te sint liberati timore. Non debeo, C. Caesar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quonam modo dicendo misericordiā tuam commouere possim nihil opus est: occurrere ipsa solet supplicibus, & calamitosis, nullius oratione euocata. Propone tibi duos reges, & id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profecto misericordiæ, quod tracundiæ negauisti. Multa sunt tuæ clementiæ monumenta: sed maxime eorum incolumitates, quibus salutem dedisti: Quæ si in priuatis gloriosa sunt, multo magis commemorabuntur in regibus: semper regiū nomen in hac ciuitate sanctum fuit: sociorum uero regum, & amicorum, sanctissimum. Quod nomen hi reges ne amitterent, te uictore, timuerunt: retentum uero, & à te confirmatum, posteris etiam suis tradituros esse confido. Corpora uero sua, pro salute regum suorum hi legati tibi regiū tradunt, Hieras, & Blesamius, & Antigonus, tibi, nobisq; omnibus iamdiu noti, eademq; fide, & uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hierā legatus est ad te missus: tum regum amicissimi, tum tibi etiam, ut spero, probati. Exquire de Blesamio, numquid, ad regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, & criminibus illis pro rege se supponit reum: memoriam tuam implorat, quæ uales plurimum: negat umquam se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, usque ad ultimos profectum: cum e balneo exisses, tecum se fuisse: cum illa munera inspexisses cenatus: cum in cubiculo recubisses:

eandemq; assidue tibi se prabuisse postidie. Quamobrem, si quid eorum, quæ obiecta sunt, cogitatum sit: non recusat, quin id facinus suum indices. Quocirca, C. Caesar, uelim existimes, hodierno die sententiam tuam, aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse regibus, aut incolumem famam cum salute: quorum alterum optare, illorum crudelitatis est: alterum conseruare, clementiæ. uæ.

P. 152. IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA PRIMA.

ORATIO XLIII.

NTE QVAM de rep. Patres conscripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore. arbitror, exponam uobis breuiter consilium, & profectiois, & reuersionis meæ. Ego, cum sperarem aliquando ad uestrum consiliū, auctoritatemq; remp. esse reuocatam, manendum mihi statuebam, quasi in uigilia quadam consulari, ac senatoria. nec uero usquam discedebam, nec à rep. deiiciebam oculos ex eo die, quo in adem Telluris conuocati sumus: in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamēta pacis, Atheniensiumq; renouaui uetus exemplum: Græcum etiam uerbum usurpauī, quod tū in sedandis discordiis usurpauerat ciuitas illa: atq; omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censeui. Præclaratum oratio M. Antonij, egregia etiam uolunt

luntas: pax deniq; per eum, & per liberos eius cum præ-
stantissimis ciuibus cōfirmata est. Atque his principijs re-
liqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat
domi de repub. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc or-
dinem res optimas deferrebat: nihil tum, nisi quod erat no-
tum omnibus, in C. Caesaris commentarijs reperiatur:
summa constantia ad ea, quæ quasita erant, respondebat.
Num qui exsules restituti? unum aiebat, præterea, nemi-
nem. Num immunitates datae? nulla, respōdebat. Assentiri
etiam nos Ser. Sulpitio clarissimo uiro uoluit, nequa tabu-
la post Idus Martias ullius decreti Caesaris, aut beneficij fi-
geretur. Multa præterea, eaq; præclara: ad singulare enim
M. Antonij factum festinat oratio. Diffaturam, quæ uim P. B.
iam regie potestatis obsederat, funditus ex repub. sustulit.
de qua ne sententias quidem diximus. scriptum senatus cō-
sultum, quod fieri uellet, attulit: quo recitato, auctoritatem
eius summo studio secuti sumus, eiq; amplissimis uerbis per
senatusconsultum gratias egimus. Lux quædam uideba-
tur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam
regni timore sublato: magnumq; pignus ab eo reip. datum,
se liberam ciuitatem esse uelle, cum dictatoris nomen, quod
sæpe iustum fuisset, propter perpetuam dictaturæ recentem
memoriam funditus ex repub. sustulisset. Liberatus cadis
periculo paucis post diebus, senatus. uncus impactus est
fugituo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. Atque hæc
omnia communiter cum collega, alia porro propria Dola-
bella: quæ nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura cō-
munia. Nam cum serperet in urbe infinitum malum, idque
manaret in dies latius, idemq; bustum in foro facerent, qui
illam insepultam sepulturam effecerat: & quotidie magis,
magisq; perditī homines, cum sui similibus seruis, relictis, ac

tēplis urbis minarentur; talis animaduersio fuit Dolabella, cum in audaces, sceleratosq; seruos, tum in impuros, & nefarios liberos, talisque euersio illius exsecrata columna, ut mirum mihi uideatur, tam ualde reliquum tēpus ab illo uno die dissensisse. Ecce enim Kal. Iunij, quibus, ut adessemus, edixerat mutata omnia: nihil per senatū, multa, & magna per se ipsum, & absente populo, & inuito, Consules designati se audere negabāt in senatum uenire; patriæ liberatores urbe carebant ea, cuius a ceruicibus iugum sir-
 P. 135 uile deiecerant: quos tamen ipsi consules & in concionibus, & in omni sermone laudabant. Veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissime cauerat, non ad cōseruationem earum rerum, quas habebāt, sed ad spem nouarum prædarum incitabantur. Quæ cum audire mallet, quam uidere, haberemque ius legationis liberum, ea mēte discessi, ut adessem Kal. Ian. quod initium senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P. C. profectiois consilium: nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundisium, iterq; illud, quod tritum in Græciam est, non sine caussa uitauissem, Kal. Sextilibus ueni Syracusas, quod ab urbe ea transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamen mihi urbs cōiunctissima plus una me nocte cupiens retinere non potuit: ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem commoratus. Cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, uenti detulissent; ab eo loco cōscendi, ut transmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumque intempesta nox esset, mansissemq; in uilla P. Valerij comitis, & familiaris mei, postridieque apud eundem, uentum expectans, mane

manerem, municipes Rhagini cōplures ad me uenerunt: ex
 his quidam Roma recentes: a quibus primum accipio
 M. Antonij concionem: quæ ita mihi placuit, ut, ea le-
 cta, de reuersione primum cæperim cogitare. nec ita
 multo post, edictum Bruti affertur, & Cassij: quod qui-
 dem mihi, fortasse quod eos etiā plus reipubl. quā familia-
 ritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. Ad-
 debant præterea (fit enim plerumque, ut ij, qui boni
 quid nolunt asferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod
 nuntiant, letius) rem conuenturam: Kalend. Sextilibus
 senatum frequentem fore: Antonium, repudiatis malis
 suasoribus, remissis Gallijs provincijs, ad auctoritatem
 senatus esse rediturum. Tum uero tanta sum cupiditate in
 census ad reditum, ut mihi nulli neque remi, neque uenti
 satisfacere: non quo me ad tempus occursurum non
 *putarem, sed ne tardius, quam cuperem, reipublica gra-
 tularer. Atque ego celeriter Veliam deuectus, Brutum
 uidi, quanto meo dolore, non dico: turpe mihi ipsi uide-
 batur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus
 *cederet: & ibi uelle tuto esse, ubi ille non posset. Neq; uero
 illum similiter, atque ipse eram, commotum esse uidi. ere-
 ctus enim maximi, ac pulcherrimi facti cōscientia, nihil de
 suo casu, multa de *nostro querebatur. ex quo primum co-
 gnoui, quæ Kalend. Sextilius in senatu fuisset. L. Pifo-
 nis oratio: qui, quamquam parum erat (id enim ipsum
 a Bruto audieram) a quibus debuerat adiutus: tamen &
 Bruti testimonio (quo quid potest esse granius?) & om-
 nium prædicatione, quos postea uidi, magnam mihi uide-
 batur gloriam consecutus. Hunc igitur ut semper, pro-
 peram, quem præsentibus non sunt secuti: non ut proficerem
 aliquid, (neq; enim sperabam id, neq; præstare poterā) sed

P. B.

ut, si quid mihi humanitus accidisset, (multa autem impedere uidebantur prater naturam etiam, praterque fatum) huius diei uocem testem reipublicæ relinquerem mea perpetuæ erga se uoluntatis. Quoniam utriusque consilij causam, P. C. probatam uobis esse confido, prius quam de re publica dicere incipio, pauca querar de hesternæ M. Antonij iniuria, cui sum amicus: idque nonnullo eius officio

P. I. S. S. * debere esse, etiam præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur in senatum hesterno die tam acerbè solis cogerer? solusne aberam? an non sæpe minus frequentes fuistis an ea res agebatur, ut etiam agrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum & cæcum, & senem delatum esse, memoriæ proditum est. De supplicationibus referebatur, quo in genere senatores deesse non solent. Coguntur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia: quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita sine cura consules sunt, ut pene liberum sit senatori non adesse. qui cum mihi mos uotus esset, cumque e uia languerem, & mihi met displicerem, nisi pro amicitia, qui hoc ei diceret. At ille, uobis audiētibz, cum fabris se domum meam uenturum esse dixit. nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter. cuius enim maleficij ista pœna est; ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publice ex senatus sentētia edificatā domū? quis autem umquam tāto dāno senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut multam? quod si scisset, quā sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profecto de senectute cogendi. An me censetis. P. C. quod uos inuiti secuti estis, decretum fuisse, ut parent alia cum supplicationibus miscerentur? ut in expiabiles religiones in rempubli-

cam inducerentur? ut decernerentur supplicationes *mortuo? Nihil dico cui, fuerit ille L. Brutus, qui & ipse regio dominatu rempublicam liberauit, & ad similem uirtutem, & simile factū stirpem iam prope in quingentesimum annum propagauit: adduci tamen non possem, ut quemquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religione: ut, cuius sepulcrum nusquam exstet, ubi parentetur, ei publice supplicetur. Ego uero eam sententiam dixissem, patres conscripti, ut me aduersus populum Romanum, si quis accidisset grauior reipublice casus, si bellum, si morbus, si fames, facile possem defendere. quæ partim iam sunt, partim timeo ne impedeant. Sed hoc ignoscant dii immortales uelim & populo Romano, qui id non probat, & huic ordini, qui decreuit inuitus. Quid? de reliquis reipubl. malis licetne dicere? mihi uero licet, & semper licebit, dignitatem tueri, mortem contemnere. potestas modo ueniendi in hunc locum sit; discendi periculum non recuso. Atque utinam, P. C. Kalend. Sextilibus adesse potuissem: non quo profici potuerit aliquid, sed ne unus modo consularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus repub. inueniretur. Qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi Romani beneficiis usos, L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. idcircone nos populus Romanus consules fecit, ut in altissimo, amplissimoq; gradu dignitatis locati remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Pisoni consularis, sed ne uultu quidem assensus est. Quenam (malum) est ista uoluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria. nec ego hoc ab omnibus iis desidero, qui sententiam loco consulari dicunt. alia causa est eorum, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in
su

P. 156.

suspicionem populo Ro. uenire, non modo metus, quod ipsum esset turpe; sed alium alia de causa deesse dignitati sua. Quare primum maximas gratias & habeo, & ago L. Pisoni, qui non, quid efficere posset in rep. cogitauit, sed quid ipse facere deberet. deinde a uobis, P. C. peto, ut, etiam si sequi minus audebitis orationem, atque auctoritatem meam, benigne me tamen, ut fecistis adhuc, audiat. Primum igitur acta Caesaris seruanda censeo: non quo probem: quis enim id quidem potest? sed, quia rationem habendam maxime arbitror pacis, atque otij. Vellem adesset Antonius, modo sine aduocatis: sed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos, P. C. quemadmodum ipse Caesaris acta defenderet. An in commentariolis, & chirographis, & libellis se uno auctore prolatis, ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Caesaris firma erunt: qua ille in as incidit, in quo populi iussa, perpetuasque leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? Equidem sic existimo, nihil tam esse in actis Caesaris, quam leges Caesaris. an, si cui quid ille promisit, id erit fixum? * quod idem facere non potuit, ut multis multa promissa non fecit. quae tamen multo plura reperta sunt, illo mortuo, quam uiuo, beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea non muto, non moueo: summo etiam studio praeclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem: sed his temporibus, * cum iis, quorum est, non reddatur, necessaria. quamquam ea quoque sit effusa, sita in actis fuit. Ecquid est, quod tam proprie dici possit actum eius, qui togatus in rep. cum potestate, imperioque uersatus sit, quam lex? quare acta Gracchi: leges Semproniae proferuntur. quare Sylla: Corneliae. quid? Cn. Pompeij tertius consulatus in qui

quibus actis * consistit? nempe in legibus. a* Casare ipso si quæres, quidnam egiſſet in urbe, & in toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisse: chirographa uero aut mutaret, aut non daret: aut, si dedisset, non istas res in actis suis duceret. Sed ea ipsa concedo: quibusdam in rebus etiam commineo: in maximis uero rebus, id est, legibus, acta Caesaris dissolui, ferendum non puto. Quæ lex melior, utilior, optima etiam repu. sæpius flagitata, quam ne prætorie prouinciæ plusquam annum, neue plusquam biennium consulares obtinerentur? Hac lege sublata, uidentur ne uobis acta Caesaris seruari? quid? ea lege, quæ promulgata est de tertia * decuria, nonne omnes iudiciariæ leges Caesaris dissoluntur? & uos acta Caesaris defenditis, qui leges eius eueritis? nisi forte, si quid memoria caussa retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamuis iniquum, & inutile sit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Caesaris non habebitur. At quæ est ista tertia decuria? Centurionum, inquit, quid? isti ordini indicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? Censui perſinebatur, inquit, non centurioni quidem solum, sed equiti etiam Romano. itaque uiri fortissimi, atque honestissimi, qui ordines duxerunt, res & indicant, & indicauerunt. Non quero, inquit, istos: quicumque ordinem duxit, iudicet. At si feratis, quicumque equo meruisset, quod est * laudatius, nemini probaretis. In iudice enim spectari & fortuna debet, & dignitas. Non quero, inquit, ista: addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarum. Aliter enim nostri negant posse se saluos esse. O contumeliosum honorem iis, quos ad iudicandum nec opinantes uocatis! hic enim est legis index, ut si res in tertia decuria iudicent, qui

P. 157.

qui libere iudicare non audeant. in quo quantus est error, dii immortales, eorum, qui istam legem excogitauerunt! ut enim quisque sordidissimus videbitur, ita libentissime severitate iudicandi sordes suas eluset: laborabitque, ut honestis decuriis potius dignus videatur, quam in turpem iure coniectus. Altera promulgata lex est, ut & de ui, & de maiestate damnati, ad populum prouocent, si uelint. haec utrum tandem lex est, an legum omnium dissolutio? quis est hodie, cuius intersit istam legem manere? nemo reus est legibus illis: nemo est, quem futurum putemus. armis enim gesta, numquam profecto in iudicium uocabuntur. At res popularis: utinam quidem uelletis aliquid esse popolare. omnes enim iam ciues de reipub. salute, una & mente, & uoce consentiunt. Quae est igitur ista cupiditas legis eius ferenda, quae turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quam, qui maiestatem populi Romani per uim minuerit, eum damnatum iudicio, ad eam ipsam uim reuerti, propter quam sit iure damnatus? Sed quid plura, de lege disputo? quasi uero id agatur, ut quisquam prouocet, id agitur, id fertur, ne quis omnino umquam istis legibus reus fiat. Quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui, reo condemnato, obici se multitudini conductus uelit? aut iudex, qui reum damnare audeat, ut ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? Non igitur prouocatio ista lege datur: sed duae maxime salubres leges, quaestionesque tolluntur. Quid est igitur aliud, quam adhortari adolescentes, ut turbulenti, ut seditiosi, ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad pestem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quaestionibus de ui, & de maiestate sublati? Quid, quod obrogatur his legibus Cae-

ris,

ris, quæ iubent ei, qui de uis, itemq; ei, qui maiestatis dānatus sit, aqua, & igni interdici? quibus cum pronocatio datur, nonne acta Caesaris rescinduntur? Quæ quidem ego, P. C. qui illa nunquam probari, ita conseruanda concordiaë causâ arbitratus sum, ut non modo, quas uiuus Caesar leges tulisset, infirmandas hoc tempore non putare, sed ne illas quidē, quas post mortē Caesaris prolatas esse, & fixas uidetis. De exsilio reducti a mortuo: ciuitas data non solum singulis, sed etiam nationibus, & provincijs uniuersis a mortuo, immunitatibus infinitis sublata uestigalia a mortuo. Ergo hæc, uno uerum optimo auctore, domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse, uobis inspe et antibus, recitauit, pronuntiavit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq; legibus remp. contineri putabat, de provincijs, de iudicijs, eas, inquam, Caesaris leges nos, qui defendimus acta Caesaris, eueriēdas putamus? Ac de ijs tamē legibus, quæ promulgatæ sunt saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidem licuit. illæ enim nulla promulgatione latæ sunt, ante quam scriptæ. Quærunt quid sit, cur aut ego, aut quisquam uestrum, P. C. bonis tribunis plebis leges malas metuat, paratos habemus, qui intercedant, paratos, qui rempubl. religione defendāt. uacui metu esse debemus. Quas tu mihi intercessionēs, inquis? quas religiones nominas? eas scilicet, quibus reipubl. salus continetur. Negligimus ista, & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. quid tum? quoderit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis, *credo illa legitima, Consules populū iure rogauerunt. * hoc cene a maioribus accepimus ius rogandi? Populusq; iure sciuit. qui populus? isne, qui exclusus est? quo iure?

P. B.

an

P. 158.

an eo, quod ui, & armis omne sublatū est? Atque, hac dico de futuris: quod est amicorum, ante dicere ea, quæ uitari possint: quæ si facta non erunt, refelletur oratio mea. Loquor de legibus promulgatis, de quibus est integrum uobis: demonstro uicia: tollite. denuntio uim, arma: remouete. Irasci te quidem mihi, Dolabella, pro repub. dicenti, non oportebit, quamquam quidem te id facturum non arbitror: noui facilitatem tuam. Collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi uidetur: mihi ne grauius quippiam dicam, auorum, & auunculi sui consulatum si imitaretur, fortunatior uideretur: sed eum iracundum audio factum. Video autem quam sit odiosum habere iratum eandem, & armatum: cum tanta præsertim gladiori sit impunitas. sed proponam ius, ut opinor, æquum quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. Ego, si quid in uitam eius, aut in mores cum contumelia dixerō, quo minus mihi inimicissimus sit, non recusabo. si consuetudinem meā, quā semper in rep. habui, tennero, id est, si libere, quæ sentiam, de rep. dixerō: primum deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc non impetro, peto, ut sic irascatur, ut ciui, armis utatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendēdi causa: ijs, qui pro repub. quæ ipsis uisa erunt, dixerint, ista arma ne noceant. Quid hac postulatione dici potest æquius? Quod si, ut a quibusdam mihi eius familiaribus dictū est, omnia ei, quæ habetur cōtra uoluntatem eius oratio, graniter offendit, etiam si nulla inest cōtumelia: feremus amici naturā, sed idem illi ita mecū, Non idem tibi aduersario Caesaris licebit, quod Pisoni socero & simul admonēt quiddā, quod cauebimus: nec erit iustior, P. C. in senatū nō ueniēdi morbi causa, quam mortis. Sed per deos immortales, te enim intuens, Dolabella, qui es mihi clarissimus, non possum de

de utriusq; uestrum errore reticere. Credo enim uos ho- P. B.
mines nobiles, magna quadam spectantes, non pecuniam,
ut quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab am-
plissimo quoq; , clarissimoq; contempta est, non opes ui-
olentas, & populo Rom. minime ferendam potentiam, sed
caritatem ciuium, & gloriam concupisse. est autem glo-
ria, laus recte factorum, magnorumq; in rempub. merito-
rum. quæ cum optimi cuiusq; , tum etiam multitudinis te-
stimonio comprobatur. Dicerem, Dolabella, qui recte fa-
ctorum fructus esset, * nisi te præter ceteros paullisper esse
expertum uiderem. Quem potes recordari in uita tibi il-
luxisse diem latiore, quam cum, expiato foro, dissipato
concurſu impiorum, principibus sceleris pœna affectis,
urbe* incendio, & cædis metu liberata, te domum recepisti?
cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ studia
tum laudi, & gratulationi tuæ se non obtulerunt? Quin
mibi etiam, quo auctore te in ijs rebus uti arbitrabantur,
& gratias boni uiri agebant, & tuo nomine gratulaban-
tur. Recordare quæſo, Dolabella, consensum illum theatri,
cum omnes, earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant
* offensi, significarunt se beneficio nouo memoriam ueteris
doloris abieciſſe. Hanc tu potuiſti, Dolabella, (magno lo-
quor cum dolore) hanc tu, inquam, æquo animo potuiſti
tantam dignitatem deponere? Te autem, M. Antoni, ab-
sentem appello: unum illum diem, quo in ade Telluris se-
natus fuit, non omnibus ijs mensibus, quibus te quidam
multum a me dissentientes beatum putant, anteponis? quæ
fuit oratio de concordia? quanto metu ueterani, quæta sol-
licitudine ciuitas tum a te liberata est? collegam tuum, de-
positis inimicijs, oblitus auspicioꝝ, a te ipſo * augure
populi Rom. nuntiatorum, illo primum die collegam tibi

x x x

eſſe

P. 159.

esse noluisse: tuus parvus filius in Capitolium a te missus pacis obses fuit. quo senatus die latior? quo populus Romanus? qui quidem nulla in concione umquam frequentior fuit. tum deniq; liberati per viros fortissimos videbamur: quia, ut illi noluerant, libertatem pax cōsequebatur. Proximo, altero, tertio, denique reliquis consecutis diebus non intermītebas quasi donum aliquod quotidie afferre reipub. maximum autem illud, quod dictatur a nomen susulisti. hæc iniusta est a te, a te, inquā, mortuo Casari nota ad ignominiam sempiternam. Vt enim propter unius M. Manlij scelus decreto gentis Manliæ neminem patricium M. Manlium uocari licet: sic tu propter unius dictatoris odiū, nomen dictatoris sciendius susulisti. Num huiusce, cum pro salute reipub. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? Vnde igitur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, ut suspicer te pecunia captum: licet quod cuiq; libet, loquatur: credere non est necesse. nihil enim umquam in te sordidum, nihil humile cognoui. quamquam solent domestici deprauare nonnumquam: sed noui firmitatem tuam: atq; utinā ut culpam, sic etiam suspicionem vitare potuisses. Illud magis uereor, ne ignorans uerum iter gloriæ, gloriosum putes, plus te unum posse, quam omnes, & metui a ciuibz tuis, quam diligim. Quod si ita putas, totam ignoras uiam gloriæ. Carum esse ciuem, bene de reipub. mereri, laudari, coli, diligim, gloriosum est. metui uero, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. Quod uidemus etiam in fabula, ipsi illi, qui, Od-rint dum metuant, dixerit, perniciosum fuisse. Utinam, Antoni, auum tuum meminisses: de quo tamen multa audisti ex me, eaq; sapiissime. Putasne illum immortalitatem mereri noluisse, ut propter armorum ha-

P. B.

ben

bendorum licentiam metueretur illa erat uita, illa secunda fortuna, libertate esse parem ceteris, principem dignitate. Itaq; ut omittam res aui tui prosperas, acerbissimum eius diem supremum malim, quam L. Cinnae dominatum, à quo ille crudelissime est interfectus. Sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Caesaris efficere hoc non potest, ut malis carus esse, quam metui, nihil cuiusquam proficiet, nec ualebit oratio. quem qui beatum fuisse putant, miserrimi ipsi sunt. Beatus est nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo in pane, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. Quare flectete, quæso, & maiores tuos respice, atq; ita gubernare rempub. ut natum te esse cines tui gaudeant: sine quo nec beatus, nec clarus, nec auctus quisquam esse omni potestate potest. Et populi quidem Rom. iudicia multa ambo habetis, quibus uos non satis moueri permoleste fero. Quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuium? quid populi uersus? quid Pompeij status plausus infiniti? quid duobus tribunus plebis, qui uobis aduersantur? parumne hæc significant, incredibiliter consentientem populi Rom. uniuersi uoluntatem? Quid* Apollinaribus ludis plausus uel testimonia potius, & iudicia populi Rom. uobis parua esse uidebantur? O beatos illos, qui, cum adesse ipsis propter uim armorum, non licebat: aderant tamen, & in medullis populi Rom. ac uisceribus hærebant. Nisi forte Accio tum plaudis, & sexagesimo post anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui suis ludis ita caruit, ut in illo apparatissimo spectaculo studium populus Rom. tribuerit absenti, desiderium liberatoris sui perpetuo plausu, & clamore lemerit. Equidem is sum, qui istos plausus, cum a* popularibus ciuibz tribuerentur, semper contempserim: idemq; cum à summis, medijs, infimis, cum

P. 160.

demq; ab uniuerſis hoc idem fit: cumq; ij, qui ante ſequi po-
puli conſenſum ſolebant, fugiunt: non plauiſum illum, ſed
iudicium puto. Sin hæc leuiora uobis uidentur, quæ ſunt
grauiffima: non etiam hoc contemnitis, quod ſenſiſtis tam
caram populo Rom. uitam A. Hircij fuiſſe? ſatis * erat
enim probatum illum eſſe populo Rom. ut eſt: incundum
amicis, in quo uincit omnes: earum ſuis, quibus eſt ipſe
cariffimus: tantam tamen ſollicitudinem bonorum, tantum
timorem omnium in quo meminimus? certe in nullo. Quid
igitur? hoc uos per deos immortales quale ſit non inter-
pretamini? quid eos de ueſtra uita cogitare cenſetis, qui-
bus eorum, quos ſperant reip. conſulturos, uita tam cara
ſit? Cepi, P. C. reuerſionis meæ fructum: quoniam ea dixi, ut
quicumq; caſus conſecutus eſſet, exſtaret conſcientiæ meæ
teſtimonium: & ſum à uobis benigne, ac diligenter audi-
tus. Quæ poteſtas ſi mihi ſæpius ſine meo, ueſtroque peri-
culo fiet, utar: ſi minus, quantum potero, non tam
mihi me, quam reip. reſeruabo. Mihi fere ſatis
eſt, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad glo-
riam: huc ſi quid acceſſerit, non
tam mihi, quam uobis, rei-
quæ publicæ acceſ-
ſerit.

IN M. ANTONIVM P. B.

PHILIPPICA

SECUNDA.

ORATIO XLIIII.

VONAM meo fato, P. C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti reipub. hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit. Nec uero necesse est à me quēquam nominari: *uobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi, plus quam optarem, dederunt. Te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Atq; hoc in alijs minus mirabar. *nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me reipub. causa laceffiti. tu ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior quam L. Catilina, furiosior quam P. Clodius uiderere, ultro maledistis me laceffisti, tuamq; à me alienationem ad ciues impios tibi gloria fore putauisti. Quid putem? contemptum me? non uideo nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid despicere possit Antonius. An in senatu facile de me detrabi posse credidit? qui ordo clarissimis ciuibz bene gestæ reipub. testimonium multis, mihi uni conseruata dedit. An decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. quid enim plenius, quid uberius, quam mihi & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profecto est: non existimauit sui similibus probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi esset ini-

xxx

3

michs:

P. 161.

micus. Cui prius quam de ceteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est, quod gravissimum crimen iudico, pauca dicamus. Contra rem suam uenisse me nescio quando, questus est. An ego non uenirem contra alienum pro familiari, & necessario meo? non uenirem contra gratiam, non uirtutis specie, sed ætatis flore collectam: non uenirem contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure pratorio: sed hoc idcirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares: cum omnes te recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras: nam ita dixisti: domum meam uentitaras, ne tu, si id fecisses, melius famæ, melius pudicitie tuæ consulisses: sed nec fecisti, nec, si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. Auguratus petitionem mihi te concessisse dixisti. O incredibilem audaciam! o impudentiam prædicandam! Quo enim tempore me angurem à toto collegio expetiturum, Cn. Pompeius & Q. Hortensius nominauerunt (neque enim licebat à pluribus nominari) nec tu soluendo eras, nec te ullo modo, nisi eversa republica, fore incolumem putabas. Poteras autem eo tempore auguratum petere, cum in Italia Curio non esset? aut tum, cum es factus, unam tribum sine Curione ferre potuisses? cuius etiam familiares de ui condemnati sunt, quod tui nimis studiosi fuissent. At beneficio sum usus tuo. quo? quamquam illud ipsum, quod commemoras, semper præ me tuli. Malui me tibi debere confiteri, quam cuiquam minus prudenti non satis gratus uideri. sed quo beneficio? quod me Brundisij non occideris? quem ipse uictor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, saluum esse uoluisset, in Italiam

ire iussisset, eum tu occideres? fac potuisse. quod aliud, P. C. P. B.
 beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, ipsi
 se uitam dedisse, quibus non ademerint? Quod si esset, be-
 neficium, numquam illi, qui illum interfecerunt, a quo erant
 seruati, quos tu ipse uiros clarissimos appellare soles, tan-
 tam essent gloriam consecuti. Quale autem beneficium est,
 quod te abstineris* nefario scelere? qua in re non tam
 iucundum uideri mihi debuit, non interfectum a te, quam
 miserum, id te impune facere potuisse. Sed sit beneficium,
 quandoquidem maius accipi a latrone nullum potuit. In
 quo potes me dicere ingratum? an de interitu reipublicæ
 queri non debui, ne in te ingratus uiderer? An illa que-
 rela misera quidem, & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu,
 in quo me senatus, populusque Rom. collocauit, necessa-
 ria, quid dictum a me cum contumelia? quid non mode-
 rate? quid non amice? Quod quidem cuius temperantiæ
 fuit, de M. Antonio querentem, abstinerere maledicto? præ-
 sertim cum tu reliquias reipublicæ dissipauisses, cum do-
 mi tue turpissimo mercatu omnia essent uenalia, cum
 leges eas, quæ numquam promulgatæ essent, & de te
 & a te latas confiterere: cum auspicia augur, intercessio-
 nem consul sustulisses: cum esses fœdissime stipatus arma-
 tis: cum omnes impuritates* pudica in domo quotidie si-
 sciperes, uino, lustrisque confectus. At ego, tamquam mihi
 cum M. Crasso contentio esset, quocum multa, & magnæ
 fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo, de repub.
 grauius querens, de homine nihil dixi. Ita que hodie per-
 ficiam, ut intelligat, quantum a me beneficium tum acce-
 perit. At etiam litteras, quas me sibi misisse diceret, reci-
 tauit homo & humanitatis expers, & uitæ communis
 ignarus. Quis enim umquam, qui paululum modo bono-

P. 162.

rum consuetudinem nosset, litteras ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit, palamque recitauit? Quid est aliud, tollere e uita uita societatem? tollere amicorum colloquia absentium? quam multa ioca solent esse in epistolis, quae prolata si sint, inepta esse uideantur? quam multa seria, neque tamen ullo modo diuulganda? Sit hoc inhumanitatis * tuae: stultitiam incredibilem uidete. Quid habes, quod mihi opponas, homo diserte? ut Mustela Tamisio, & Tironi Numisio uideris, qui cum hoc ipso tempore stent cum gladijs in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis, quomodo sis eos inter sicarios defensurus. Sed quid opponas tandem, si negem me umquam istas litteras ad te misisse? quo me teste conuincas? an chirographo? in quo habes scientiam quaestuosam, qui possis? sunt enim librarij manu. Iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantum iam proferam, nihil sapere docuit. Quid est minus non dico oratoris, sed hominis, quam obijcere aduersario, quod ille si uerbo negarit, longius progredi non possit, qui obiecerit? At ego non nego: teque in isto ipso conuincio non inhumanitatis solum, sed etiam amentiae. Quod enim uerbum in istis litteris est non plenum humanitatis, officij, beneuolentiae? omne autem crimen tuum est, quod de te in his litteris non male existimem: quod scribam tamquam ad ciuem, tamquam ad bonum uirum, non tamquam ad sceleratum, & latronem. At ego tuas litteras, etsi iure poteram a te laceffitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quaedam de exilio reducere: adiurasque, id te, inuito me, non esse facturum, idque a me impetras. quid enim me interponere audaciae tuae, quam neque auctoritas huius ordinis, neque existimatio populi

populi Romani, neque leges ullæ possent coercere? uerumtamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Caesaris lege reductus? sed uidelicet meam gratiam uoluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla esse poterat lege lata. Sed, cum mihi, patres conscripti, & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda sint: alterum peto a uobis, ut me pro me dicentem benigne alterum ipse efficiam, ut, contra illum cum dicam, attente audiat. simul illud oro, si meam in omni uita, tam in dicendo moderationem, modestiamque cognoscitis, ne me hodie cum isti, ut pronocauit, respondero, oblitum esse putetis mei. non tractabo ut consulem: ne ille quidem me ut cōsularē. et si ille nullo modo consul, uel quod ita uiuit, uel quod ita remp. gerit, uel quod ita factus est consul: ego sine ulla cōtrouersia consularis. Ut igitur intelligeretis, qualem ipse me cōsularē profiteretur, obiecit mihi consulatū meū: qui consularatus uerbo meus, P. C. re uester fuit. quid enim cōstitui, quid gessi, quid egi, nisi ex huius ordinis cōsilio, auctoritate, sententiā? Hæc tu, homo sapiens, non solū eloquēs, apud eos, quorum cōsilio, sapiētiāque gesta sunt, ausus es uituperare? Quis autem meum consulatū, præter P. Clodium, qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem tibi fatum, sicuti C. Curioni, manet: quoniam id domi tuæ est, Quod fuit illorum utrique fatale. Nō placet M. Antonio consularatus meus: at placuit P. Sernilio, ut eum primum nomen ex illius temporis consularibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Lutatius Catulo: cuius semper in hac rep. uiuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido, C. Pisoni, M. Glabroni L. Volcatio, C. Figulo, D. Syllano, L. Murena, qui tunc erant P. 163.
consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Ca-

toni: qui cum multa uita excedens, prouidit, tum quod te consulem non uidit. Maxime uero consulatum meum. Cn. Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, complexus, & gratulans, meo beneficio patriam se uisurum esse dixit. Sed quid singulos commemoro? frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi non ut parenti gratias ageret; qui non mihi uitam suam, liberos, fortunas, remp. referret acceptam. Sed, quoniam illis, quos nominauit, tot, & talibus uiris respubl. orbata est, ueniamus ad uiuos, qui duo e consulari numero reliqui sunt. L. Cotta uir summo ingenio, summaque prudentia rebus his gestis, quas tu reprehendis, supplicationem decreuit uerbis amplissimis: eique illi ipsi, quos modo nominauit, consulares, senatusque cunctus assensus est: qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. L. Caesar auticulus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suae uirum uitricum tuum? hunc tu cum auctorem, & praecptorem omnium consiliorum, totiusque uitae debuisses habere, uitrici te similem, quam auunculi esse maluisti. huius ego alienus consilij consul usus sum: tu sororis filius, ecquid ad eum umquam de repub. retulisti? At ad quos refert? dii immortales! ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt, hodie non descendit Antonius. cur? dat natalia in hortis. cui? neminem nominabo. putate tum Phormioni alicui, tum Gnatonii, tum Ballioni. O feditatem hominis flagitiosam! o impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam! tu, cum principem senatorem, ciuem singularem, tam propinquum habeas, ad eum de republica nihil referas: ad eos referas, qui rem suam nullam habent, tuam exhauriunt. Tuus uidelicet salutaris consulatus, perniciosus meus?

P. B. ferendam! tu, cum principem senatorem, ciuem singularem, tam propinquum habeas, ad eum de republica nihil referas: ad eos referas, qui rem suam nullam habent, tuam exhauriunt. Tuus uidelicet salutaris consulatus, perniciosus meus?

mens? adeone pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo ducere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarum praesidebat, consulebam: tu homines perditissimos cum gladiis collocavisti? At etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) clium Capitolinum dicere, me consule plenum servorum armatorum fuisse, ut illa credo nefaria Senatusconsulta tibi fieret, vim afferebam senatui. O miser, siue illa tibi nota non sunt, (nihil enim boni nosti) siue sunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. Quis enim eques Romanus, qui praeter te adolescens nobilis, qui ullius ordinis, qui se civem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in clio Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quamquam nec scribae sufficere, nec tabulae nomina illorum capere potuerunt. Etenim, cum homines nefarii de patriae parricidio confiterentur, cōsciorum indiciis sua manu, voce pene litterarum coacti se urbem inflammare, ciues trucidare, vastare Italiam, delere rempublicam consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? praesertim cum senatus, populusque Romanus haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus utrici sui negat à me datum. Hoc vero ne P. quidem Clodius dixit unquam, quem, quia iure ei sui inimicus, doleo à te iam omnibus utiis esse superatū. Quid autem tibi venit in mentem, redigere in memoriā nostram te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebatur, ne non putarem natura te potuisse tam improbum evadere, nisi accessisset etiam disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares, ut non modo non coherrentia inter se diceres, sed maxime disuncta atque cōtraria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio.

Vt

Vitricum tuū in tanto fuisse scelere fetebare, pœna affectū querebare. Ita, quod proprie meum est, laudasti: quod totius senatus est, reprehendisti. nam comprehensio fontium mea animaduersio senatus fuit. homo d' fertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari a se; eos, apud quos dicit, vituperari. Iam illud cuius est non dico audacia, (cupit enim se audacem dici) sed, quod minime uult, stultitia, quā uincit omnes, cliui Capitolini mentionem facere? cum inter subsellia nostra uersentur armati, cum in hac cella Concordiæ (dij immortales) in qua, me consule, salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diē uiximus, cum gladiis homines collocati stēt. Accusa senatum, accusa equestrem ordinem, qui tū cū senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dū confiteare hunc ordinē, hoc ipso tempore, ab Ithyreis circūfederi. Hæc tu non propter audaciā dicis tam impudenter, sed quia tantam rerum repugnantiam non uideas. nihil profecto sapis. quid est enim demētius, quam, cum reipublicæ pernicioſa arma ceperis, obui-cere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quā id te (dij boni) non decebat! in quo est tua culpa nonnulla. aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. Cedant arma togæ. quid tum? nonne ceſſerunt? at postea tuis armis ceſſit togæ. quæramus igitur utrum melius fuerit, libertati populi Romani sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tuis cedere? Nec uero tibi de uerbis plura respondebo: tantum dicam breuiter, neque illos, neque illas te omnino litteras nosse: me nec reip. nec amicis umquam defuisse, & tamen omni genere monimentorū meorum perfecisse operis, subciſiuis, ut meæ uigiliæ, meæque litteræ & inuentuti utilitatis, & uomini Romano landis aliquid afferrent. Sed hæc non huius tempō-

ris. maiora uideamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro, spectante populo Romano, gladio stricto insecutus es? negotiumque transgisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset, hisque opulatis impetum tuum compressisset? Quod quidē ego fuisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidem dicis. At Miloni ne fauere quidem potui. prius enim rem transigit, quam quisquam cum id facturum, suspicaretur. At ego suasi: scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse reipub. sine suatore non posset? At letatus sum. quid ergo? in tanta letitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oportebat? Quamquam de morte P. Clodij fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta. quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamen, quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis post tu es inuentus, qui diceres? Quod uero dicere ausus es, idque multis uerbis, opera mea Pompeium à Cæsaris amicitia esse disiunctum, ob eaque causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota res, sed, quod maximum est, temporibus errasti. Ego, M. Bibulo præstantissimo ciue consule, nihil prætermisi, quantum facere, enitique potui, quin Pompeium à Cæsaris coniunctione auocarem, in quo Cæsar fuit felicior, ipse enim Pompeium à mea familiaritate disunxit. Postea uero quam se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? Stulti erat sperare, suadere impudentis. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim: ea uelim reprehendas, si potes: unum, ne quinquennij imperium Cæsari *prorogaret, alterū, ne pateretur ferri, ut absentis eius ratio haberetur.

retur, quorū si utrumvis persuasissim, in has miseras nūquam incidissemus. Atque idem ego, cum iam omnes opes & suas, & reipublicæ Pōpeius ad Casarem detulisset, seroq; eadem sentire cœpisset, quæ ego ante multo prouideram: inferriq; patriæ bellū nefarium uiderem: pacis cōcordiæ, compositionis auctor esse non destiti: meaque illa uox est nota multis, Vtinam, Cn. Pompei, cum C. Casare societatem aut numquam coisses, aut numquam diremisses, fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. Hæc mea, M. Antoni, semper & de Pompeio, & de reipublica consilia fuerunt, quæ si ualuisse, & reipublica staret: tu tuis flagitiis, egestate, infamia, concidisses. Sed hæc uetera: illud uero, recens, Casarem meo consilio interfectum. Iam uereor, patres conscripti, ne, quod turpissimū est, præuicatorē mihi apposuisse uidear, qui me nō solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis. quis enim meū in istius societate gloriosissimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatum dico? cuius non statim diuulgatum? citius dixerim iactasse se aliquos, ut fuisset in ista societate uiderentur socij, cum socij nō fuissent, quam ut quisquam celari uellet. Quam uerisimile porro est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuisse? Etenim, si auctores ad liberandam patriam desiderarentur, illis auctoribus, Brutos ego impellerē? quorum uterque L.B. uti imaginem quotidie uideret, alter etiā Abala? Hi igitur his maioribus orti ab alienis potius consiliū peterent, quā à suis? & foris potius, quā domo? Quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ non modo dominatum, sed ne potetiam quidem cuiusquā ferre potuit, me auctorē, credo, desiderauit: qui etiā sine his clarissimis uiris, hanc rē in Cili-

cia, ad ostium fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quam cōstituerat, nō ad contrariā, * naues appulisset. Cui Domitii non patris interitus clarissimi uiri, non aunculi mors, non spoliatio dignitatis, ad recuperandam libertatem, sed mea auctoritas excitauit? An C. Trebonio persuasi, cui nō suadere quidem ausus essem? quō etiam maiorem ei res publica gratiam debet, qui libertatem populi Romani amicitia preposuit: depulsoq; dominatus, quā particeps esse maluit. An L. Tullius Cimbri me est auctorem fecutus? quem ego magis fecisse illā rem sum admiratus, quam facturum putavi. admiratus sum autē ob eam causam, quod in memor beneficiorum, memor patriæ fuisset. Quid duos Seruilios? Cas. as dicā, an Abalas? & hos aucto-ritate mea cēsetis excitatos potius, quam caritate reipub. Lōgum est persequi ceteros: idq; reip. prælarū, fuisse tam multos, ipsis gloriosum. At, quemadmodū me coarguerit homo acutus, recordamini. Casare interfecto, inquit, statim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Cicero-nem nominatim exclamauit, atque ei recuperatā libertatem est gratulatus. Cur mihi potissimum? qui sciebam? Vide ne illa causa fuerit appellandi me, quod, cum rem gessisset consimilem rebus ijs, quas ipse gesseram, me potissimū testatus est, se amulum mearum laudum exstitisse. tu autē, omnium stultissimæ, non intelligis, si id, quod me arguis, uoluisse interfici Casarem, crimen sit: etiam lætari esse morte Caesaris crimen esse, quid enim interest inter suasorem facti, & probatorem? aut quid refert, uirū uoluerim fieri, an gaudeam factum: ecquid est igitur, exceptis ijs, qui illū regnare gaudebant, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbari? omnes enim in culpa. etenim omnes boni, quātum in ipsis fuit, Casarē occiderūt: alijs consilium, alijs ani-mus,

mus, alijs occasio defuit, uoluntas nemini. Sed stupor ē hominis, uel dicam pecudis, attendite. sic enim dixi: M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionem tenēs, Cicronem exclamauit: ex quo intelligi debet, eum cōscium fuisse. Ergo ego sceleratus appellor a te, quem tu suspicatu aliquid suspicaris: ille, qui stillantē prae se pugionem tulit, is a te honoris causa nominatur: esto: suū uerbis tuis hic stupor. quāto in rebus, sententijsq; maior? Constitue hoc cōsul aliquādo, Brutorū, C. Caesij, Cn. Domitij, Cn. Trebonij, reliquorū quā uelis causam esse: edormi crapulā, inquā, & exhala. an faces admonēda sunt, quae te exciēt tāta causa indormientem? nūquamne intelliges statuēdum tibi esse, utrū illi, qui istam rem gesserūt, *homicidij rei sint, an uindices libertatis? Attende enim palisper, cogitationemq; sobriij hominis punctum tēporis suscipe. ego, qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris, ut ate arguor, socius, nego quidquā esse medium: confiteor eos, nisi liberatores populi Romani,

P. B. conseruatoresq; reipublicae sint, plus quam sicarios, plus quam homicidas, plus etiam quam parricidas esse. siquidē est atrocius patriae parētem, quam suū occidere. Tu, homo sapiens, & considera, quid dicis? si parricida, cur honoris causa a te sunt & in hoc ordine, & apud populū Romanum semper appellati? cur M. Brutus, te referente, legibus est solutus, si ab urbe plus quā decē dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur provincia Cassio, & Bruto data? cur quaestores additi? cur legatorum numerus auctus? Atque haec acta per te, non igitur homicida. sequitur ut liberatores tuo iudicio: quandoquidem tertium nihil potest esse. Quid est? nū cōturbo te? nō enim fortasse satis, quae distinctius dicuntur, intelligis. sed tamen haec est summa conclusionis meae: quoniā scelere

a te

a te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmijs dignif-
 simos indicatos. Itaq; iam retexo orationem meam: scribā
 ad illos, ut si qui forte, quod a te mihi obiectum est, qua-
 rent, sit ne uerum, ne cui negent. etenim uereor, ne aut ce-
 latum me ab ipsis, illis non honestū: aut inuitatū refugisse,
 mihi sit turpissimū. Quæ enim res umquā (prò sancte Iu-
 piter) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta
 maior? quæ gloriosior? quæ commendatior erit hominum
 memoriæ sempiternæ? in huius me consilij societatem, tā-
 quam in equum Troianum cum principibus includis? non
 recusō. Ago etiam gratias, quoquo animo facis: tāta enim
 res est, ut inuidiam istam, quam tu in me uis concitare, cum
 laude non comparem. Quid enim beatius illis, quos tu ex-
 pulsos a te prædicas, & relegatos? qui locus est aut tā de-
 sertus, aut tam inhumanus, qui illos, quo acceperint, non
 affari, atq; appetere uideatur? qui homines tam agrestes,
 qui se, cum eos aspexerint, non maximū cepisse uitæ fructū
 putent? quæ uero tam immemor posteritas, quæ tā ingra-
 ta litteræ reperientur, quæ eorum gloriam non immorta-
 litatis memoria prosequantur? Tu uero adscribe me talem
 in numerum. Sed unam rem uereor ne non probes. si enim
 fuisset, non solum regem, sed regnum etiam de rep. sustu-
 lisset: & si meus stylus ille fuisset (ut dicitur) mihi crede,
 non solum unū actum, sed totam fabulam cōfecissem. Quā-
 quam, si interfici Cæsarem uoluisse crimen est, uide quæso,
 Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consi-
 lium cum C. Trebonio cepisse notissimum est, & ob eius cō-
 silij societatem, cum interficeretur Cæsar, tum te a Trebo-
 nio uidimus seuocari: Ego autem, (uide quam tecum agā
 non inimice) quod bene cogitasti aliquando, laudo: quod
 non indicasti, gratias ago: quod non fecisti, ignosco: uirum

P. 167.

res illa quærebat. Quod si te in iudiciū quis adducat, usur-
petq; illud Cassianum, Cui bono fuerit: uide quæso, ne hæ-
reas. quāquā quidē illud fuit, ut tu dicebas, omnibus bono,
qui um seruire nolebant: tibi tamen præcipue, qui non mo-
do non seruus, sed etiam regnas: qui maximo te ere alieno
ad eadem Opus liberaſti: qui per easdem tabulas innumera-
bilem pecuniam diſipauisti: ad quem e domo Caesaris tam
multa delata sunt: cuius domus quaestuosissima est falsorū
commentariorum, & chirographorum officina, agrorum,
oppidorum, immunitatum, ueſtigalium, flagitiosissima nū-
dina. Etenim quæ res egeſtati, & eri alieno tuo præter
mortem Caesaris ſubuenire potuiſſet? Neſcio quid contur-
batus eſſe uideris. numquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen
pertinere uideatur? liberabo te metu. nemo credet umquā:
non eſt tuum, de rep. bene mereri: habet iſtus pulcherrimi
facti clariffimos uiros reſp. auctores: ego te dico tantum
gaudere, feciſſe non arguo. Reſpondi maximis criminibus:
nunc etiam reliquis reſpōdendum eſt. Caſtra mihi Pompeij
atq; omne illud tempus obieciſti. quo quidem tempore ſi, ut
dixi, meum conſiliū, auctoritaſq; ualuiſſet, tu hodie egeres,
nos liberi eſſemus, reſp. non tot duces, & exercitus amiſiſ-
ſet. Fateor enim me, cum ea, quæ acciderunt, præuiderem
futuræ, tantæ in maſtitia fuiſſe, quanta ceteri optimi ciues,
ſi idem præuiſiſſent, fuiſſent. Dolebam, dolebam, P. C. rēp.
ueſtris quondam, meiſque conſilijs conſeruatam breui tē-
pore eſſe perituram. Neq; uero eram tam inſoſtus, igna-
rusque rerum, ut frangerer animo propter uitæ cupidita-
tem, quæ me manens conſciceret angoribus, diſmiſſa mole-
ſtis omnibus liberaret. illos ego præſtantiffimos uiros,
lumina reſp. uiuere uolebam, tot conſulares, tot prætorios,
tot honeſtiſſimos ſenatores, omnem præterea ſtorem no-
bilit

bilitatis, ac iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus:
 qui si uiuerent, quamuis iniqua cōditione pacis (mibi enim
 omnis pax cum ciuibz bello ciuili utilior uidebatur) rēp.
 hodie teneremus. Quae sententia si ualuisset, ac non ij maxi-
 me, quorum ego uita consulebam, spe uictoria elati obsti-
 tissent: ut alia omittam, tu numquam in hoc ordine, uel po-
 tius numquam in hac urbe mansisses. At uero Cn. Pompeij
 uoluntatem à me abalienabat oratio mea. an ille quēquam
 plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut consilia contulit.
 sapius? quod quidē erat magnum de summa re dissentien-
 tes, in eadem consuetudine amicitiae permanere. sed et ego,
 quid ille, et contra ille, quid ego et sentirem, et spectarem
 uidebat. ego incolumitati ciuium primum, ut postea digni-
 tati possemus, ille praesenti dignitati potius consulebat:
 quod autem habebat uterq; quid sequeretur, idcirco tole-
 rabilior erat nostra dissensio. Quid uero ille consularis uir,
 ac pene diuinus de me senserit, sciūt qui cum de Pharsalica
 fuga Paphum persecuti sunt. numquā ab eo mentio de me,
 nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij, cum me ui-
 disse plus fateretur, se sperauisse meliora. et eius uiri no-
 mine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse
 fateare? Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix
 fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris
 usum esse dixisti. erant quidē illa castra plena curae: uerū
 tamen homines quāuis in turbidis rebus sint, tamē si modo
 homines sunt, interdū animi relaxantur. Quod autē idem
 maestitiam meā reprehendit, idem iocos, magno argumen-
 to est, me in utroq; fuisse moderatum. Hereditates mibi ne-
 gasti uenire. Utinam hoc unum uerum crimen esset: plures
 amici mei, et necessarii uiuerent. sed qui isthuc tibi uenit
 in mentem? ego enim amplius h. s. ducenties acceptum he-

P. 168.

reditatibus retuli. Quamquam in hoc genere fateor feliciorē esse te. me nemo nisi amicus fecit heredem, ut cū illo commodo, si quoderat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem tu uidisti numquam, L. Rubrius Cassinas fecit heredem. & quidem uides, quā te amarit is, qui albus, aterne fueris ignorans, si atris filiū prateriit: Q. Fufij honestissimi equitis Romani, sibiq; amicissimi, quem palā heredem semper factitabat,* ne nomen quidē perscripsit: quē numquam uiderat, aut certe numquā salutauerat, fecit heredem. P. B. Velim mihi dicas, nisi molestum est, L. Tursellius qua facie fuerit, qua statura, quo municipio, qua tribu. nihil scio, iniquies, nisi quā pradia habuerit. igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem. In multas præterea pecunias alienissimorum hominum, eiectis ueris heredibus, tamquam heres esset, inuasit. Quamquā hoc maxime admiratus sum, mentionem te hereditatum ausum esse facere, cum ipse hereditatem patris non adisses. Hæc ut colligeres, homo amentissime, tot dies in aliena uilla declamasti: quamquam tu quidem (ut tui familiarissimi dicunt) uini exhalandi, non acuendi ingenij causa declamitas.* Et uero adhibes ioci causam magistrum suffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui concessisti, ut in te, quæ uellet, diceret. falsum omnino hominē: sed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere, Vide autē inter te, & auum tuum quid intersit. ille sensim dicebat, quod causæ prodesse: tu cursim dicis aliena. At quanta merces rhetori data est? audite, audite, P. C. & cognoscite reipub. vulnere: duo millia iugerum campi Leontini Sex. clodio rhetori assignasti, & quidem immunita, ut pro tanta mercede nihil sapere disceres: num etiam hoc, homo audacissime, ex Caesaris commentariis? Sed dicam alio loco de Leontino agro, & de Campano: quos iste agros

agros ereptos reip. turpissimis possessoribus inquinavit.
 Tam enim, quoniam criminibus eius satis respondi, de ipso
 emendatore, & correctore nostro quædā dicenda sunt, nec
 enim omnia effundam, ut, si sæpius decertandum sit, ut erit,
 semper nouus ueniam. quam facultatem mihi multitudo
 istius uitiorum, peccatorumq; largitur. Visne igitur te in-
 spiciamus à puero? sic opinor. à principio ordiamur. Te-
 nesne memoria, prætextatum te decoxisse? patris, inquires,
 ista culpa est: concedo: etenim est pietatis plena defensio.
 Illud tamen audacia tuæ, quod sedisti in quattuordecim
 *ordinibus, cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus
 constitutus, quamuis quis fortune uitio, non suo decoxisset.
 Sumpstisti uirilem, quam statim muliebrem togam reddidisti.
 primo uulgare scortum: certa flagitij merces, nec ea parua:
 sed cito Curio interuenit, qui te à meretricio quæstu abdu-
 xit: & tamquam stolam dedisset in matrimonio stabili, &
 certo locauit. Nemo umquam puer emptus libidinis causa
 tam fuit in domini potestate, quam tu in Curionis. quoties
 te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne
 limen intrares? cum tamen tu nocte socia, hortante libidi-
 ne, cogente mercede, per tegulas dimittere. quæ flagitia
 domus illa diutius ferre nō potuit: Scisne me de rebus mihi
 notissimis dicere? recordare tempus illud, cum pater Curio
 mærens iacebat in lecto: filius se ad pedes meos prosternens,
 lacrymans te mihi cōmendabat, orabat, ut te contra suum
 patrem, si sestertium sexagies peteret, defenderem. tantum
 enim pro te intercessisse dicebat. Ipse autem amore ardens
 confirmabat, quod desiderium tui dissidij ferre non posset,
 se in exilium esse iturum. Quo ego tempore * tanta mala
 florentissimæ familie scdaui, uel potius sustul: patri per-
 suasi, ut es alienum filij dissolueret: redimeret adolescētem

P. 169.

P. B.

201.9

summa spe & animi, & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus: cumq; a tua nō modo familiaritate, sed etiam congressione patrio iure, & potestate prohiberet. Hæc tu, cum per me acta meminisses, nisi illis, quos uidemus, gladiis consideres, maledictis me prouocare ausus esses? Sed iam supra, & flagitia omittam. sunt quædam, quæ honeste non possum dicere: tu autem eo liberior: quod ea in te admisisisti, quæ à uerecundo inimico audire non posses. Sed reliquum cursum uitæ uidete: quem quidem celeriter perstringam: ad hæc enim, quæ in civili bello, in maximis reip. miseriis fecit, & ea, quæ quotidie facit, festinat animus. quæ peto, ut, quamquam multo notiora uobis, quam mihi sunt; tamen, ut facitis, attente audiat. debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solum rerum, sed etiam recordatio. tamen si incidamus oportet media, ne nimis sero ad extrema ueniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio, qui sua erga me beneficia cōmemorat: eius omnium incendiorum fax, cuius etiam domi quiddā iam tum molitus est. quid dicam, ipse optime intelligit. Inde iter Alexandriam contra senatus auctoritatem, cōtra religiones. sed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectissime facere posset. Qui tuus inde reditus? aut qualis? prius in ultimam Galliam ex Aegypto, quam domum. quæ autem erat domus? suam enim quisq; domum tum obtinebat; neq; erat usquam tua: domum dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneret? præter unum Misenum, quod cum sociis tamquam Sisaponem tenebas. Venisti e Gallia ad quæsturam petendam. Aude dicere, te prius ad patrem tuum uenisse, quam ad me. acceperam enim iam ante Caesaris litteras, ut mihi satisfieri paterer à te. itaq; ne loqui quidē sum te passus de gratia. postea cultus sum à te, tu à me obseruatus in petitione

tione quaestura. quo quidem tempore P. Clodiu, approbato p. 170.
 populo Rom. in foro es conatus occidere: cumque eam rem
 tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita pradicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi
 pro tuis in me iniurijs satis esse facturum. In quo demoror,
 cur Miloni impulsu meo rem illam egisse dicas, cum re
 ultro mihi idem illud referentem nūquam sim adhortatus:
 quamquam, si in eo perseverares, ad tuam gloriā rem illā
 referri malebam, quam ad meā gratiā. Quātor es factus:
 deinde continuo sine senatus consulto, sine sorte, sine lege ad
 Caesarem cucurristi. id enim unum in terris egestatis, aeris
 alieni, nequitiae, perditis uitae rationibus per fugium esse du-
 cebas. Ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis ex-
 pleuisses (si hoc est expleri, quod statim effundas) aduolascens
 ad tribunatum, ut in eo magistratu, si posses, uiri tui
 similis esses. Accipite nūc quāso non ea, quae ipse in se, atq;
 in domesticum dedecus impure, atq; intemperatē, sed quae
 in nos, fortuna sq; nostras, id est, in uniuersam remp. impie,
 ac nefarie fecerit. ab huius enim scelere omnium malorū
 principii natum reperietis. Nam, cum L. Lentulo, C. Mar-
 cello consulibus, Kalend. Ian. labentem, & prope cadentem
 remp. fulcire cuperetis, ipsique C. Caesari, si sana mēte esset,
 cōsulere uelletis: tum iste uēditum, atque emancipatū tri-
 bunatum consilijs uestris opposuit, ceruicesq; suas ei sub-
 iecit securi, quā multi in minoribus peccatis occiderunt. In
 te autem, M. Antoni, id decreuit senatus, & quidem incolu-
 mis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hostem ro-
 gatum decerni est solitum more maiorū. & tu apud patres
 conscriptos contra me dicere ausus es, cum ab hoc ordine
 ego conseruator essem, tu hostis reip. iudicatus? Comme-
 moratio illius tui sceleris intermissa est, non memoria de-
 lecta.

P. B. leta. dum genus hominum, dum populi Rom. nomen exsta-
 bit (quod quidem erit, si per te licuerit, sempiternū) tua illa
 pestifera intercessio nominabitur. Quid cupide a senatu,
 quid temere fiebat, cum tu unus adolescens uniuersum or-
 dinem discernere de salute reip. prohibuisti? neq; id semel,
 sed sæpius; neq; tu tecum de senatus auctoritate agi passus
 es. quid autem agebatur, nisi ne* deleri, & ueritē imp. fun-
 ditus uelles? cum te neque principes ciuitatis rogando, neq;
 maiores natu monendo, neque frequens senatus agendo, de
 uendita, atq; addita sententia mouere potuit? Tum illud,
 multis ante tētatis rebus, necessario tibi uulnus inflictum,
 quod paucis ante te, quorū incolumis fuit nemo. tū cōtrate
 dedit arma hic ordo cōsulibus, reliquisq; imperijs, & po-
 testatibus: quæ non effugisses, nisi te ad arma Cæsaris con-
 tulisses. Tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Cæsari, per-
 turbare omnia cupienti, causam belli cōtra patriam infe-
 rendi dedisti. Quid enim aliud ille dicebat? quam causam
 demētissimi sui consilij, & facti afferebat, nisi quod inter-
 cessio neglecta, ius tribunitium sublatum, circūscriptus a
 senatu esset. Antonius? omitto quam hæc falsa, quam leuia:
 præsertim cum omnino nulla causa iusta cuiquā esse possit,
 contra patriam arma capiēdi. Sed nihil de Cæsare: tibi certe
 constendū est, causam perniciosissimi belli in persona tua
 constituisse. O miserum te, si intelligis: miseriorem, si non in-
 telligis: hoc litteris mandari, hoc memoria prodi, huius rei
 ne posteritatem quidem omnium seculorum umquam im-
 memorem fore, consules ex Italia expulsos, cumq; his Cn.
 Pompeium, qui imperij populi Romani decus, ac lumen
 fuit: omnes consulares, qui per ualitudinem exsequi su-
 gam illam, clademq; potuissent, prætores prætorios, tribu-
 nos plebis, magnam partem senatus, omnem sobolem iu-
 uent

uentutis, unoque uerbo rem publi. expulsam, atque exterminatam suis sedibus. Vt igitur in seminibus causa est arborum, & stirpium, sic huius luctuosissimi belli semen tu fuisti. Doletis tres exercitus populi Rom. interfectos: interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues: eos quoque eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est: afflixit Antonius. omnia denique, quae postea uidimus, (quid autem mali non uidimus?) si recte rationabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, sic iste huic reipu. causa belli, causa pestis, atque exitus fuit. Reliquae partes tribunatus principio similes omnia perfecit, quae senatus, salua rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. Restituebat multos calamitosos: in his patrum nulla mentio. si seuerus, cur non in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto ceteros. Licinium Denticulam de alea condemnatum collusorem suum* restituit, quasi uero ludere cum condemnato non liceret: scilicet ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. Quam attulisti rationem populo Romano, cur eum restitui oporteret absentem, credo, in reos relatum: rem indicta causa iudicatam: nullum fuisse de alea lege iudicium: ui oppressum, & armis postremo, quod de patruo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum, nihil horum. at uir bonus, & rep. dignus. nihil id quidem ad rem: ego tamen, quoniam condemnatum esse pro nihilo* est, si ita esset, ignoscere. hominem uero omnium nequissimum, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quae est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studiū suum ipse proficitur? in eodem uero Tribunatu, cum Caesar in Hispaniam proficiens, huic conculcandam Italiam tradidisset, quae fuit eius peragratio itineris?

P. B.

illustratio municipiorum? Scio me in rebus celebratissimis
 sermone omnium uersari: eaque, quae dico, dicturusque sum, no-
 tiora omnibus esse, qui in Italia tum fuere, quam mihi, qui
 non fui. notabo tamen singulas res: etsi nullo modo poterit
 oratio mea satisfacere uestrae scientiae. Etenim quod um-
 quam in terris tantum flagitium extitisse auditum est: tā-
 tam turpitudinem: tātum dedecus uehebatur in essendo tri-
 bunus plebis, lictores laureati antecedebant: inter quos aper-
 ta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales
 homines honesti obuiam necessario prodeuntes, non * noto
 illo, & mimico nomine, sed Voluminiam consulabant. se-
 quebatur rheda cum lenonibus: comites nequissimi: reiecta
 mater amicam imperii filij tāquam narum sequebatur. O
 misera mulieris secunditatem calamitosam! Horum flagi-
 tiorū iste uestigij: omnia municipia, praefecturas, colonias,
 totam denique Italiam impressit. Reliquorum factorū eius,
 P. C. difficilis est sane reprehensio, & lubrica: uersatus in
 bello est: saturauit se sanguine dissimiliorum sui ciuium:
 fuit, felix, si potest ulla esse in scelere felicitas. Sed, quoniam
 ueteranis cantum esse uolumus, quamquam dissimilis est
 militum causa, & tu illi secuti sum: tu quasisti ducem ta-
 men, ne apud illos me in insidiam uoces, nihil de genere
 belli dicam. Victor e Thessalia Brundisum cum legionibus
 reuertisti: ibi me non occidisti, magnum beneficium potuisse
 enim fateor: quamquam nemo erat eorum, qui tunc tecum
 fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. tanta enim
 est caritas patriae, ut uestris etiam legionibus sanctus es-
 sem, quod eam a me seruata esse meminissent: sed fac te
 dedisse mihi, quod non ademisti, meque a te habere mita, quia
 a te nō sit creptum: licuitne mihi per tuas cōtumelias hoc be-
 neficium sic tueri, ut tuebar? praesertim cum te haec audi-
 turum

turum uideres? Venisti Brundisium in sinum quidem, & complexum tua mimula. quid est tunc mentior quam miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri si te municipiorum non pudebat: ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundisij illam non uiderit? quis, qui nescierit uenisse eam tot dierum tibi uiam gratulatum? quis, qui non indoluerit tam sero se, quam nequam hominem secutus esset, cognoscere? Italia rursus percursatio, eadem comite mimam in oppida, militum crudelis, & misera deductio: in urbe auri, & argenti, maximeq; uini fœda direptio. Accessit, ut, Casare ignaro, cum esset ille Alexandria, beneficio amicorum eius magister equitum constitueretur. tum existimauit se suo iure cum Hippia uiuere, & equos uetigales Sergio mimo tradere. tum sibi non hanc, quam nunc male tuetur, sed M. Pisonis domum, ubi habitaret, legerat. Quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hereditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? coquebat egestas: quo se uerteret non habebat: nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turselio hereditas uenerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorumq; aliorum, qui aberant, repentinus heres successerat: erat ei uiuendum latronum ritu, ut tantum haberet, quantum rapere potuisset. Sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omitamus: loquamur potius de nequissimo genere leuitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum uini in Hippie nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu uomere postridie. O rem non modo uisu fœdam, sed etiam auditu! Si inter cenam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? in cœtu uero populi Romani, negotium publicum gereus, magister equitum, cui

cui ructare turpe esset, is uomens frustis esculentis uinum redolentibus gremium suum, & totum tribunal impleuit. Sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus: ueniamus ad splendida. Caesar Alexandriam se recepit felix, ut sibi quidem uidebatur: mea autem sententia, si quis reipub. sit infelix, felix esse nemo potest. hasta posita pro æde Iouis Statoris, bona (miserum me: consumptis enim lacrymis, tamen infusus animo hæret dolor) bona inquam, Cn. Pompeij Magni uoci acerbissima subiecta præconis, una in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit: ieruiuentibusq; animis, * cū omnia metu tenerentur, gemitus tamē populi Ro. liber fuit, exspectantibus omnibus, qui snā esset tā impius, tā demens, tā diis, hominibusq; hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo, præter Antonij: præsertim cum tot essent circa hastam illam, qui alia auderent. unus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset, & formidasset audacia. Tāntus igitur te stupor oppressit, uel, ut uerius dicam, tantus furor, primum, ut, cum seclor sis isto loco natus: deinde, cum Pompeij seclor, non te exsecrādam populo Romano, non detestabilem, non omnes tibi deos, omnes homines, & esse inimicos, & futuros scias? At quā insolenter statim heluo inuasit in eius uiri fortunas, cuius uirtute terribilior erat populus Rom. exteris gentibus, iustitia carior. In eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modo egens, repente diues. sed ut est apud poetam nescio quem, Male parta, male dilabuntur: incredibile, ac simile portentum est.

P. 173. quonam modo illa tam multa, quam paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus uini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta suppellex, & magnifica multis locis, non illa

qui

quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis, horum paucis diebus nihil erat. Quæ Charybdidis tā uorax? Charybdin dico? quæ si fuit, animal unum fuit. Oceanus medius fidus uix uidetur tot res, tam dissipatas, tam distanti bus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. Nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptum, apotheca totæ nequissimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres: Quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta, non modo unius patrimonium, quamuis amplum, ut illud fuit, sed urbes, & regna tanta nequitia deuorare potuisset. * At idem ædes etiam, & hortos. O audaciam immanem. tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium diis penatibus Os importunissimum ostendere? Quam domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tamdiu diuersari non pudet? in qua, quamuis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse iucundum. An tu illa * in uestibulo, rostra, spolia, cum aspexisti, domum tuam te introire putastisferi non potest. quamuis enim sine mente, sine sensu sis, ut es: tamen & te, & tua, & tuos nosti. nec uero te um-
P. B.
quam neque uigilantem, neque in somnis credo mēte posse consistere, necesse est, quamuis sis, ut es, uiolentus, & furens, cum tibi obiecta sit species singularis uiri, perterritum de somno excitari, furere etiam sæpe uigilantem, Me quidem miseret parietum ipsorum, atque tectorum. quid enim umquam domus illa uiderat, nisi pudicum, nisi ex
opē

optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille uir
 P. C. sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus:
 neque rebus externis magis laudandus, quam institutis do-
 mesticis. huius in adibus pro cubiculis stabula, *pro tri-
 clinis popinae sunt. etsi iam negat: nolite, nolite querere.
 frangi factus est. minime illam suam suas res sibi habere
 inquit. ex duodecim tabulis *claves ademit, exegit. quam
 porro spectatus ciuis, quam probatus, cuius ex omni uita
 nihil est honestius, quam quod cum mina fecit diuortium?
 At quam crebro usurpat, & consul, & Antonius? hoc est
 dicere, & consul, & impudicissimus: & consul, & homo
 nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam, si dignitas
 significaretur in nomine dixisset aliquando, credo, auus
 tuus, se & consulem, & Antonium numquam dixit. dixis-
 set etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Anto-
 nius. Sed omitto ea peccata, quae non sunt earum partium
 propria, quibus tu temp. uexauisti; ad ipsas tuas partes re-
 deo; id est, ad ciuile bellum: quod natum, constatum, susce-
 ptum opera tua est. cui bello cum propter timiditatem
 tuam, tum propter libidines defuisti, gustaras ciuilem san-
 guinem, uel potius exorbueras: fueras in acie Pharsalica
 antesignanus: L. Domitium nobilissimum, & clarissimum
 uirum occideras: multosque praeterea, qui e praelio effuge-
 rant, quos Caesar, ut nonnullos. fortasse seruasset, crudeli-
 sime persecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus ge-
 stis, quid fuit causae, cur in Africam Caesarem non seque-
 vere, cum praesertim belli pars tanta restaret? itaque quem
 locum apud ipsum Caesarem post eius ex Africa reditum obui-
 nuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris quaestor fue-
 ras, dictatoris magister equitum, belli princeps, crudelita-
 tis auctor, praedae socius, testamento, ut ipse dicebas, filius:

appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro
 sectione debebas. primo respondisti plane ferociter: & (ne
 omnia uidear contra te) propemodum æquas, & iusta dice-
 bas. A me, C. Caesar, pecuniâ? cur potius quam ego ab illo?
 an ille sine me uici? at ne potuit quidem ego ad illi belli ci-
 uilis causam attuli: ego leges perniciosas rogavi: ego ar-
 ma contra consules, imperatoresq; populi Romani, contra
 senatum, populumq; Romanum, contra deos patrios, aras-
 que, & focos, contra patriam tuli. num sibi soli uici? quo-
 rum facinus commune, cur non sit eorum præda commu-
 nis? tus postulabas: sed quid ad rem plus ille poterat. Itaq;
 excusis tuis uocibus, & ad te & ad prædes tuos milites
 misit: cum repente a te præclara illa tabula prolata, qui-
 risus hominum de te erat? tantâ esse tabulam, tam uarias,
 tam multas possessiones, ex quibus præter partem Miseni
 nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere.
 Auctionis uero miserabilis aspectus, uestis Pompeii non
 multa, eaque maculosa: eiusdem quædam argentea uasa
 collisa, sordidata mancipia: ut doleremus, quidquam esse
 ex illis reliquijs, quod uidere possemus. Hanc tamen au-
 ctionem heredes L. Rubrii decreto Caesaris prohibuerunt. P. B.
 Hæc erat nebula: quo se uerteret, non habebat. Quin in his
 ipsis temporibus domi Caesaris percursor ab isto missus,
 deprehensus dicebatur esse cum fica. de quo Caesar in se-
 natu, aperte, in te inuehens, questus est. Proficiscitur in Hi-
 spaniam Caesar, paucis tibi ad soluendum propter inopiam
 tuam, prorogatis diebus: ne tam quidem sequeris. tam bo-
 nus gladiator rudem tam cito accepisti hunc igitur quis-
 quam, qui in suis partibus, id est in suis fortunis tam timi-
 dus fuerit, pertimescit? Profectus est tamen aliquando in
 Hispaniam: sed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quoniam
 modo

modo igitur Dolabella peruenit? aut non suscipienda fuit ista causa, Antoni; aut, cum suscepisses, defendenda usque ad extremum. Ter depugnavit Caesar cum civibus in Thes-salia, Africa, Hispania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hispaniensi etiam vulnus accepit. si de meo iudicio quaeris, nollem: sed tamen consilium a principio reprehendendum, laudanda constantia. Tu vero quid es? Cn. Pompeij liberi primum patriam repetebat. esto: fuerit partium haec causa communis. repetebant praeterea deos patrios, aras, focos, larem suum familiarem, in qua tu inuaseras. *haec cum repeterent armis istis, quorum erant legibus (etsi in rebus iniquissimis quid potest esse aequum?) tamen erat aequissimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare sectorem. An tu, Narbone, in mensa hospitum cum uomeres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret? Qui vero Narbone reditus? etiam quaerebat, cur ego ex ipso cursu tam subito reuertissem. Exposui nuper patribus conscriptis causam reditus mei. volui etiam, si possem ante Kal. Ian. prodesse reip. nam quod quaerebas quomodo rediissem: primum luce, non tenebris: deinde cum calceis, & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. At etiam aspicias me, & quidem, ut uideris, iratus. na tu mecum iam in gratiam redeas, si scias, quam me pudeat nequitia tua, cuius te ipsum non pudet. Ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi, nullum audiui. qui magister equitum fuisse tibi uiderere, in proximum annum consulatum peteres, uel potius rogares: per municipia, coloniasque Gallia, a qua, cum consulatus noster petebatur, non rogabatur, petere consulatum solebamus, cum Gallicis, & lacerna cucurristi. At uidete leuitatem. Cum hora diei decima fere ad Saxa Rubra uenisset, delituit in quadam cauponula, atque ibi se occul-

tans, perpotauit ad uesteram: inde cisis celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite obuoluto. Ianitor, Quis tu? A Marco tabellarius. Confestim ad eam, cuius caussa uenerat, deducitur, ei; epistolam tradit. quam cum illa legeret flens (erat enim amatorie scripta: caput autem litterarum, sibi cum illa mimam posthac nihil futurum: omnem se amorem abiecisse illinc, atque in hanc transfudisse) cum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit: caput aperuit: in collum inuasit. O hominem nequā! (quid enim aliud dicā? magis proprie nihil possum dicere) ergo ut te catamitum nec opinato cum ostendisses, præter spem mulier aspiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Et domi quidē causam amoris habuisti, foris etiam turpiorem, ne L. Placū prædes tuos uenderet, productus autem in concionē a tribuno pleb. cum respondisses, te rei tuæ caussa uenisse, populum in te dicacem etiam reddidisti. Sed nimis multa de nugis, ad maiora ueniamus. Casari ex Hispania redeunti obuiam longissime processisti: celeriter isti, redisti, ut cognosceret, te, si minus fortem, attamen strenuū. factus es ei rursus nescio quomodo familiaris. habebat hoc omnino Casar, quē plane perditum are alieno, egentemq; si eundē nequam hominem, audacemq; cognouerat, hunc in familiaritatem libentissime recipiebat. His igitur rebus præclare commendatus, iussus es renuntiari consul, & quidem cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, elusus, inductus. Qua in re quanta fuerit uterq; uestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promissum, & receptum interuertit, ad seseq; trāstulit: tu eius perfidia uoluntatem tuam adscripsisti. Veniunt Kal. Ian. cogimur in senatum: inuectus est copiosius multo

P. B.

in istum, & paratius Dolabella, quam nunc ego. Hic autem iratus, quæ dixit, dii bonilicū primum Cæsar ostendisset, se, prius quam proficisceretur, Dolabellam consulem esse insurum: quem negant regē, qui & faceret semper eiusmodi aliquid, & diceret: sed, cum Cæsar ita dixisset, tum hic bonus augur, eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia auspicijs vel impedire, vel utiari posset, idq; se facturū esse assenerunt. In quo primum incredibilem stupiditatem hominis cognoscite: quid enim istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti, si augur non esses, & consul esses, minus facere potuisses? uide, ne etiam facilius, nos enim nuntiationem solum habemus, consules, & reliqui magistratus etiam spectationē. Est: hoc imperite: (nec enim ab homine numquam sobrio postulanda prudentia) sed uidete impudentiam multis ante mensibus in senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut prohibebiturum auspicijs, aut id facturū esse, quod fecit. quisquamne diuinare potest, quid uitij in auspicijs futurū sit, nisi qui de celo seruare cōstituit? quod neq; licet comitijs per leges, & si qui seruant, non habitis comitijs, sed priusquam habeantur, debet nuntiare. uerum implicata inscientia impudentia est, si nec scit, quod augurum, nec facit, quod pudētem decet. Atq; ex illo die recedamini eius usq; ad Idus Martias consulatū. quis umquā apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat, omnia rogabat; caput in auersam laticam inscens, beneficia, quæ uenderet, a collega petebat. Ecce dolabellæ comitiorum dies, sortitio prærogatiua: qui scit: renuntiatur: tacet.* prima classis uocatur: renuntiatur: deinde ut assilet suffragatū secunda classis uocatur. quæ omnia citius sunt facta, quam dixi. Confecto negotio, bonus augur (Laelium dices) alio die, inquit, O impudentiam singularem!

quid

quid uideras? quid senferas? quid audieras? nec enim te de
 celo seruasse dixisti, neq; hodie diis, id igitur obuenerit ui-
 rium, quod tu iam Kalend. Ian. futurum esse prauideras, &
 tanto ante prädixeras. Ergo hercule magna, ut spero, tua
 potius, quam reipub. calamitate euentus es auspicia: ob-
 strinxisti populum Rom. religione: augur auguri, consul
 consuli obnuntiasti. Nolo plura, ne acta Dolabellæ ui-
 dear conuellere, quæ necesse est aliquando ad nostrum col-
 legium deferantur. Sed arrogantia hominis, insolentiamq;
 cognoscite. quamdiu tu uoles: utisus consul Dolabellæ:
 rursus, cum uoles, saluis auspiciis creatus. si nihil est, cum
 augur his uerbis nuntiat, quibus nuntiasti: osuere te, cum
 ALIO DIE, dixeris, sobrium non fuisse. si est aliqua uis P. B.
 in istis uerbis, ea, quæ sit, augur à collega requiro. Sed ne
 forte ex multis rebus gestis, M. Antoni rem unam pul-
 cherrimā transiliat oratio, ad Lupercalia ueniamus. Non
 dissimulat, P. C. apparet esse commotum, sicut, paller: quid-
 libet, modo ne nauseat, faciat, quod in portu Minucia fe-
 cit. quæ potest esse turpitudinis tantæ defensor? cupio audi-
 re. ut uideam ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Li on-
 tinus appareat. Se debat in rostris colligatus amictus to-
 ga purpurea, in sella aurea coronatus: ascensilis: accedis ad
 sellam. Ita eras Lupercus, ut te esse consulem meminisse de-
 beres. diadema ostendis: gemitus toto foro. unde diadema?
 non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo medita-
 tum, & cogitatum scelus. Tu diadema imponebas cum plan-
 gore populi: ille cum plausu reiciebat. Tu ergo unus, sce-
 lerate, inuentus es, qui, cum auctor regni esses, eum, quem
 collegam regni habebas, dominum habere uelles: & idem
 tentares, quid populus Rom. ferre, & pati posset. At etiam
 misericordiam captabas: supplex te ad pedes abiiciebas:

quid petens? ut seruires? tibi uni peteres, qui ita à puero uixeras, ut omnia paterere, ut facile seruires: à nobis populoq; Rom. mandatum id certe non habebas. O præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus concionatus. quid hoc turpins? quid fœdus? quid supplicitis omnibus dignius? num expectas, dum te stimulis fodiam? hæc te si ullam partem habes sensus, lacerat, hæc cruentat oratio. Vereor, ne imminuam uiuorum summorum gloriam: dicam tamē dolore commotus. quid indignius, quam uiuere eum, qui imposuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum esse, qui abiecerit? At etiam adscribi iussit in fastis, ad Lupercalia C. Cesari dictatori perpetuo M. Antonium consulem populi iussu regnum detulisse, Cesarem uti noluisse. Iam iam minime miror, te otium perturbare: non modo urbem odisse, sed etiam lucem: cum perditissimis latronibus non solum de die, sed etiam in diem uiuere. Vbi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus, & iudiciis esse potest, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? Idcone L. Tarquinius exactus? Spurius * Cassius, Melius, M. Manlius necati, ut multis post seculis, à M. Antonio, quod fas non est, rex Romæ constitueretur? Sed ad auspicia redeamus. De quibus rebus idibus Martiis fuit in senatu Cesar acturus, quæro tum tu quid egisses? Audiebam quidem, te paratum uenisse, quod me de eminentis auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. Sustulit illum diem fortuna populi Romani: num etiam tuum de auspiciis iudicium interitus Cesari sustulit? Sed incidi in id tempus, quod iis rebus, in quas ingressa erat oratio, præuertendum est. quæ tua fuga? quæ formido præclaro illo die? quæ propter conscientiam scelerum desperatio uitæ? cum ex illa fuga beneficio eorum, quite, si

sanus

sanus esses, saluum esse uoluerunt, clam te domum recepi-
 sti? O mea semper frustra uerissima auguria, uerum futu-
 rarum! dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, cum
 me ad te ire uellent, ut ad defendendam rempub. te adhor-
 tarer: quoad metueres, omnia te promissurum: simulac ti-
 mere desisses, similem te futurum tui. Itaque, cum ceteri
 consulares irent, redirent, in sententia mansi: neque te illo
 die, neq; postero uidi: neq; ullam societatem optimis ciui-
 bus cum importunissima hoste fœdere ullo confirmari posse
 credidi. Post diem tertium ueni in ædem Telluris, equidem
 inuitus, cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille
 dies, M. Antoni, fuit? quamquam mihi subito inimicus ex-
 stitisti, tamē me tui miseret, quod tibi inuideris. Qui tu uir, P. B.
 dij immortales, & quantus fuisses, si illius diei mentem
 seruare potuisses! pacem haberemus, quæ erat facta per
 obsidem puerum nobilem* M. Antonij filium, M. Bamba-
 lionis nepotem, quamquam te bonum timor faciebat, non
 diuturni magister officij improbum fecit ea, quæ, dū timor
 abest, à te non discedit, audacia. etsi tum, cum optimum te
 putabant, me quidem dissentiente, funeri tyranni, si illud
 funus fuit, sceleratissime præfuisi. tua illa pulchra lau-
 datio, tua miseratio, tua cohortatio, tu, tu, inquam, illas fa-
 ces incendiasti, & eas, quibus semustulatus ille est, & eas,
 quibus incensa L. Bellieni domus deflagauit. tu illos im-
 petus perditorum hominum, & ex maxima parte seruo-
 rum, quos nos ui manuq; repulimus, in nostras domos im-
 misisti. Idem tamen, quasi fuligine abstersa, reliquis diebus
 in Capitolio præclara senatusconsulta fecisti, nequa post
 idus Martias immunitatis tabula, neue cuiusquam benefi-
 cij figeretur, meministi ipse, de exsilibus: scis de immuni-
 tate quid dixeris, optimum uero, quod dictatura nomen in

perpetuum de repub. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odium regni uidebatur, ut eius omnem, propter proximum dictatorem tolleres metum. constituta respub. uidebatur aliis, mihi uero nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam. Num me igitur fefellit? aut num diutius potuit sui esse dissimilis? inspectantibus uobis, toto Capitolio tabulae figebantur: neq; solum singulis ueniebant immunitates, sed etiam populis uniuersis: ciuitas non iam sigillatim, sed prouinciis totis dabatur. Itaq; si haec manent, quae stante repub. manere non possunt, prouincias uniuersas, P. C. perdidisti: neq; uestigalia solum, sed etiam imperium populi Romani huius domesticis nundinis diminutum est. Vbi * est septies millies sestertium, quod in tabulis, quae sunt ad Opis, patebat: fuisse illius quidem pecuniae, sed tamensiis, quorum erant, non redderentur, quae nos à tributis posset uindicare. Tu autem H. S. quadringenties, quod Idibus Martiis debuisti, quonam modo ante Kalend. Aprilis debere desisti? * Quid ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? sunt ea quidem innumerabilia, quae à diuersis emebantur, non insciente te: sed unum egregium de rege Deiotaro, populo Romano amicissimo decretum in Capitolio fixum. quo proposito, nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere. Quis enim cuiquam inimicior, quam Deiotaro Caesar? aequae atque huic ordini, ut equestri, ut Massiliensibus, ut omnibus, quibus Rempublicam populi Romani caram esse sentiebat. igitur, à quo uiuo, nec praesens, nec absens quidquam aequi boni impetrauit, apud mortuum factus est* gratus. Compellarat hospitem praesens, computarat, pecuniam imperarat, in eius tetrarchia unum ex Graecis comitibus suis colloca-

rat

rat: Armeniam abstulerat a senatu datam. hac uiuus eripuit, reddidit mortuus. at quibus uerbis? modo aequum sibi uideri, modo non iniquum. mira uerborum complexio. at ille numquam (semper enim absenti affui Deiotaro) quidquam sibi, quod nos pro illo pustularemus, aequum dixit uideri. Syngrapha, H-S. centies per legatos uiros bonos, sed timidos, & imperitos, sine Sexti, sine reliquorum hospitem regis sententia, facta in gynaeceo: quo in loco plurimae res uenire, & ueneunt. qua ex syngrapha quid sis P. B. acturus, meditare censeo. Rex enim ipse sua sponte nullis commentarijs Caesaris, simulatque audiuit eius interitum, suo Marte res suas recuperauit. sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse, ut, quae tyranni eripuissent, ea, tyrannis interfectis, ij, quibus erepta essent, recuperarent. Nemo igitur iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est iureconsultus, per quem haec agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quae erant ante syngrapham recuperatae. non enim a te emit: sed prius, quam tu suum sibi uenderes, ipse possedit. Ille uir fuit: nos quidem contemnendi: qui auctorem odimus, acta defendimus. Quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea tamquam gladiatorum libellos, palam uendunt. Itaque tanti acervi nummorum apud istum construuntur, ut iam appendantur, non numerentur pecunia. At quam caeca auaritia est: nuper fixa tabula est, quae ciuitates locupletissimae Cretensium uestigalibus liberantur: statuiturque; ne post M. Brutum proconsulem sit Creta provincia. tu mentis es compos? tu non constringendus? an Caesaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum, Casare uiuo, pertineret? At huius uenditione de-

creti (ne nihil actum putetis) provinciam Cretam perdidistis. Ommino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. Et de exsilibus legem, quam fixisti, Caesar tulit? nullius infector calamitatem: tatum queror, primum eorū reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Caesar indicauerit: deinde nescio, cur reliquis idem non tribuas. neq;

P. 179. enim plus quam tres, aut quattuor reliqui sunt, qui simili in calamitate sunt, cur tua misericordia simili non fruantur? cur eos habes in loco patrum? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad censuram petendam impulisti, eamq; petitionem comparasti, quæ & risus hominum, & querelas moueret. Cur autem ea comitia non habuisti? an quia tribunis pleb. fulmen sinistrum nuntiabat? cum tua quid interest, nulla auspicia sunt: cum tuorum, tum sis religiosus. quid? * eundem in septemuiratu nonne destituisi? interuenit enim: cum metuisti, credo, ne, saluo capite, negare non posses. omnibus eum contumelijs onerasti, quæ patris loco, si ulla pietas in te esset, colere debebas. filiam eius, sororem tuam eiecisti, alia cōditione quaesita, & ante perspecta. non est satis: probri insimulasti pudicissimam feminam. quid est, quod addi possit? contentus eo non fuisti. frequentissimo senatu Kal. Ian. sedente patruo, hanc tibi esse cum Dolabella odij causam ausus es dicere, quod ab eo sorori, & uxori tuæ stuprum oblatum esse comperisses. Quis interpretari potest, impudentiorne, qui in senatu; an improbior, qui in Dolabella; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris? Sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Caesaris pacis causa cōfirmata sunt a senatu, quæ quidē Caesar egisset, nō ea, quæ Cæsarem egisse, dixisset. Antonius. Unde ista erumpit? quo au-

Etore

Flore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si uera, cur
 ueneunt? At sic placuerat, ut ex calend. Iunijs de Caesaris
 actis cum consilio cognosceretis. Quod fuit consilium?
 quem umquam * aduocasti? quas Calend. Iunias exspe-
 ctasti? an eas ad quas te peragratis ueteranorum colo-
 nijs, stipatum armis retulisti? O praeclaram illā percur-
 sationem tuam mense Aprili, atque Maio, tum, cum etiam
 Capuam deducere coloniam conatus es? quemadmodum
 illinc abieris, uel potius pane nō abieris, scimus: cui tu urbi
 minit aris, utinā conere, ut aliquādo illud pane tollatur. At
 quam nobilis est tua illa peregrinatio? quid prandiorum
 apparatus, quid furiosam inuolentiam tuam proferam?
 tua ista detrimenta sunt, illa nostra. Agrum Campanum,
 qui, cum de uestigalibus eximebatur, ut militibus daretur,
 tamen infligi magnum reipublicae uulnus putabamus: hūc
 tu compransoribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos
 dico, & mimas, P. C. in agro Campano collocatos. Quin
 iam querar de agro Leontino? quandoquidem hae quon-
 dam arationes* Campani, & Leontini in populi Ro. patri-
 monio grandiferae, & fructuosae ferebātur. Medico tria mil-
 lia iugerum, quasi te sanū fecisset: rhetori* duo, quasi te di-
 sertū facere potuisset. Sed ad iter, Italiāq; redeamus. Dedu-
 xisti coloniā Casilinū, quo Caesar ante deduxerat. Consului-
 sti me per litteras de Capua tu quidē, sed idē de Casilino re-
 spondissem: posse ne, ubi colonia esset, eo coloniā nouā iure
 deducere? negaui, in eā coloniā, quae esset auspicato dedu-
 cta, alii esset incolumis, coloniā nouā iure deduci: colonos
 nouos ascribi posse rescripsi. tu autē insolentia elatus, omni
 auspiciorum iure turbato, Casilinū coloniā deduxisti, quo
 erat paucis annis ante deducta, ut uexillū uideres, & ara-
 trum circumduceres, cuius quidem uomere portam Capuae

P. B.

pane perstrinxisti, ut florentis colonia territorium minueretur. Ab hac perturbatione religionum aduolas in M. Varronis sanctissimi, atque integerrimi viri fundum **P. 180.** Cassinatem. quo iure? quo ore? eodem, inquires, quo in heredum L. Rubrii, quo in heredum. L. Turselij prædia, quo in reliquas innumerabiles possessiones. Et, si ab hasta, ualeat hasta, ualeant tabulae, modo Caesaris, non tuae: quibus diuisti, non quibus tu te liberauisti. Varronis quidem Cassinatem fundum quis uenisse dicit? quis hastam istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexandriam, qui emeret a Cesare. ipsum enim expectare magnū fuit. quis uero audiuit umquam (nullius autē salus cura pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractā? Quid, si etiam scripsit ad te Caesar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? Remoue gladios illos pariter, quos uidemus iam intelliges, aliam caussam esse haste Caesaris, aliam confidentiae, et temeritatis tuae. nō enim te dominus modo illis sedibus, sed quibus amicis, uicinis, hospes, procurator arcebit. At quam multos dies in ea uilla turpissime es perbacchatus! ab hora tertia bibeatur, ludatur, uonebatur. O testis ipsa misera, quā dispari domino! (quāquā quomodo iste dominus?) sed tamen quam a dispari tenebantur: studiorum enim suorum M. Varro uoluit esse illud, non libidinum diuersorium. quae in illa uilla antea dicebantur! cogitabantur! quae litteris mandabantur: iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiae ratio, omnisque doctrina. At uero, te inquilino, (nō enim domino) personabāt omnia uocibus ebriorum: natabant pauimenta uinorum: mædebāt parietes. ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matres familias uersabantur. Cassino salutatum ueniebant, Aquino

Inter amma: admissus est nemo: iure id quidem. In homine enim turpissimo obsolefebant dignitatis insignia. Cum inde Romam proficiscens, ad Aquinum accederet, obviam ei processit (ut est frequens municipium) magna sane multitudo. at iste operata lectica latus est per oppidum, ut mortuus. Stulte Aquinates, sed tamen inuia habitabant. quid Agnani? qui, cum essent deui, obviam ei descenderunt, ut illum, tamquam si esset consul, salarent. *incredibile dictu: sed tum nimis inter omnes constabat, neminem esse resalutatum: praesertim cum duos secum Agnaninos haberet Mustelam, & Laconem: quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum. Quid ego illas istius minas, contumeliasque commemorarem, quibus inuictus est in Sidicinos? uexavit Puteolanos, quod C. Cassium, quod Brutos patronos adoptassent. magno quidem iudicio, studio, benevolentia, caritate, non, ut te, ut Basilium, ni, & armis, & alios uestri similes, quos clientes nemo habere uelit, non modo esse illorum cliens. Interea, dum tu abes, qui dies ille collega tui fuit, cū illud, quod tu uenerari solebas, bustū in foro euerit? qua re tibi nuntiata, ut constabat inter eos, qui una fuerūt, concidisti. quid euenerit postea, nescio: metum credo ualuisse, & arma. Collegam quidem de caelo detraxisti: effecisti que non tu quidem etiam nunc, ut sit similis tui, sed certe, ut dissimilis esset sui. Qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? meminimus Cinnam nimis potentem: Syllam postea dominantem, Caesarem regnantem uideramus: erant fortasse gladij, sed tamē absconditi, nec ita multi: ista uero, quæ, & quanta barbaria est? agmine quadrato cum gladijs sequuntur scutati milites: scutorum lecticas portari uidemus. atque his quidem iam inueteratis, P. C. consuetudi

P. 181. tudine obduruimus. Calend. Iun. cum in senatum, ut erat constitutum, uenire uellemus, metu perterriti repente dif- fugimus. at iste, qui senatu non egeret, neque desiderauit quemquam. & potius discessu nostro letatus est, statim illa mirabilia facinora effecit. qui chirographa Caesaris defendisset lucri causa, is leges Caesaris, easque praeclaras, ut re- publici concutere posset, euertit. numerum annorum prouinciis prorogauit: idemque cum actorum Caesaris defensor esse deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Caesaris re- scidit. In publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis fir- missimum est testamentum. Leges alias sine promulgatio- ne sustulit: alias, ut tolleret, promulgauit: Testamentum irritum fecit, quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Caesar una cum hortis lega- uit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. Et tu in Caesaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem con- secutus erat, quam ut haberet puluinem, simulacrum, fa- stigium, flaminem? est ergo flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, sic dino Iulio M. Antonius. Quid igitur cessas? cur non inaugurare? sume diem: uide, qui te inauguret: col- lega sumus: nemo negabit. O detestabilem hominem, siue quod tyranni sacerdos es, siue quod mortui. Quæro dein- ceptus, num hodiernus dies quis sit, ignores? nescis heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuisse? te autem ipsum ad populum tulisse, ut quintus præterea dies Caesari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorem Caesari tua lege datum deferi patimur? an sup- plicationes addendo, diem cõtaminari passus es? puluina- ria noluisti? aut undique religionem tolle, aut usquequaque con- serua. Quæres placeatne mihi puluinem esse, fastigium, flami- nem

nem? mihi uero nihil istorum placet. Sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi forte uis fateri, te omnia quaestui tuo, non illius dignitate metiri. Quid ad hæc tandem? expecto eloquentiam tuam, disertissimum cognoui animum tuum, at te etiam apertiore in dicendo, ille numquam concionatus est nudus: tuum hominis simplicis pectus uidimus. Respondebisne ad hæc aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? Sed præterita omittamus, hunc unum diem, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorum corona senatus septus est? cur me tui satellites cum gladiis audiunt? cur ualua Concordia non patent? cur homines omnium gentium, maxime barbaros Ithyreos cum sagittis deducis in forum? Præsidij sui causa se facere dicit. Nonne igitur milles perire est melius, quam in sua ciuitate sine armatorum præsidio non posse uiuere? Sed nullum est istuc, mihi crede, præsidium: caritate, & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. Eripiet, extorquebit tibi ista populus Ro. utinam saluis nobis: sed, quoquo modo nobiscum egeris, dum istis consiliis uteris, non potes esse, crede mihi, diuturnus. etenim ista tua minime auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo Ro. tertiam pensionem. Habet populus Ro. ad quos gubernacula reip. deferat: qui ubicumq; terrarum sunt, ibi est omne reip. præsidium, uel potius ipsa res p. quæ se adhuc tantummodo uita est, nondum recuperauit. habet quidem certe res p. adulescentes nobilissimos, paratos defensores. P. 182. quam uolent, illi cedant, otio consulentes, tamen à repu. reuocabuntur. Et nomē pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem

cem & seruitutē plurimū interest. pax, est trāquilla liber-
tas: seruitus, postremo maiōrū omniū, non modo bello, sed
morte etiam repellendū. Quod si seipsos illi nostri libera-
tores conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti re-
liquerunt illi, quod nemo fecerat, fecerūt. Tarquiniū Bru-
tus bello est persecutus, qui tamen rex fuit, cum esse Romæ
regem licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter
suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gla-
diis, non in regnum appetentem, sed in regnātem impetum
fecerunt, quod cū ipsum factum per se præclarum, atq; di-
uinum est, tum expositum ad imitandū: præsertim cū illi eā
gloriam consecuti sint, quæ uix cælo capi posse uideatur.
Etsi enim satis in ipsa consciētia pulcherrimū facti fructus
erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror con-
temnendam. Recordare igitur illum, M. Antoni, d. em, quo
dictaturam sustulisti: pone ante oculos laetitiam senatus, po-
puliq; Romani: confer cū hac in manum latione tua, * tuo-
rumq; tum intelliges, quantum inter laudem, & luctū in-
ter sit. sed nimirum, ut quidā morbo aliquo, & sensus stu-
pore suauitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, auari, faci-
norosi, ueræ laudis gustatum non habent. Sed si te laus alli-
cere ad recte faciendū nō potest: ne metus quidem à sedis-
firmis factis potest auocare? Iudicia non metuis: si propter
innocentiam laudo: si propter uirum, non intelligis ei, qui isto
modo iudicia non timeat, quid timendum sit? Quod si non
metuis uiros fortes, egregiosque ciues, quod à corpore tuo
prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non fe-
rent. Quæ est autem uita, dies, & noctes? timere à suis? nisi
uero aut maioribus habes beneficiis obligatos, quam ille
quosdam habuit ex iis, à quibus est interfectus: aut tu es
ulla re cū eo comparandus? fuit in illo ingenium, ratio, me-
mo

moria, luter, cura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quāvis reip. calamitosas, att. mē magnas: multos annos regnare est med. tatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitauerat, effecerat: muneribus, monimentis, congiarijs, epulis multitudinem imperit. a. del. niebat: suos pr. amīs aduersarios cl. mentia specie d. iunxerat. Quid multa? attulerat iam libera ciuitati partim metu, partim patientia, cōsuetudinem seruiendi. Cum illo ego te dominandi cupiditate cōferre possim: ceteris uero rebus nullo modo cōparandus es. Sed ex plurimis malis, quae ab illo reip. s. ut inuēta, hoc tamē boni est, quod didicit iam populus Ro. quārum cuiq; crederet, quibus se cōmitteret, a quibus cauere. Hae igitur non cogitas? nec intelligis, satis esse uiris fortibus didicisse, quam sit re pulchrum, beneficio gratum, fama gloriosum tyrannum occidere: an, cum illum homines non tulerint, te ferenti? certatim posthac, mihi crede ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. Respice, quaeso, aliquando remp. M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscum uiuas, considera: mecū, ut uoles. cum rep. redi in gratiā. Sed de te ipse uideris: ego de me ipso profitebor. defendi remp. adolescens, non desiram senex: contempsi Catilinā gladios, non pertimescam tuos, quin etiam corpus libenter obtulerim, si representari morte mea libertas ciuitatis potest: ut aliquando dolor populi Rom. pariat, quod iamdiu parturit. Etenim, si abhinc annos prope uiginti hoc in ipso templo negaui posse mortem immaturam esse consulari, quan-
P. 183.

P. B.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA.

ORATIO XLV.

ERIVS omnino, P.C. quam tēpus reip. postulabat, aliquando tamen, cōvocati sumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunaq; nostras ab homine profligato, ac perditio non comparari, sed geri iam uiderem. Exspectantur Kalend. Ian. quas non exspectat Antonius, qui in provinciam D. Bruti summi, & singularis uiri cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum, & paratum ad urbem venturum esse minatur. Quae est igitur expectatio, aut quae uel minimi dilatio temporis? quamquam enim adsunt Kal. Ian. tamen breue tempus longum est imparatis. dies enim affert, uel hora potius, nisi prouisum est, magnas saepe clades. certus autem dies non ut sacrificij, sic consilij expectari solet. Quod si aut Kal. Ian. fuissent eo die, quo primū ex urbe fugit Antonius, aut haec non essent expectata: bellum iam nullum haberemus. auctoritate enim senatus, consensuq; populi Ro. facile hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidem cōsules designatos, simul * ut magistratum inierint, esse facturos. sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari concordia: mea autē festinatio non uictoriae solū auda est, sed

sed etiam celeritatis. Quosq; enim tantum bellū, tam crudele, tam nefarium priuatis consilijs propulsabitur? cur nō quam primum publica accedit auctoritas? C. Caesar adolefcens, pæne potius puer, incredibili, ac diuina quadam mēte, atq; uirtute, tum, cum maxime furor arderet Antonij, cumq; eius a Brundisio crudelis, & pestifer reditus timeretur; neculantibus, nec cogitantibus, nec optantibus quidem nobis, (quia fieri posse non uidebatur) firmissimum exercitum inuictō genere ueteranorum milium comparauit, patrimoniumq; suum effudit. quamquam non sumus nisi eo uerbo, quo debuit: non enim effudit, sed in salute reipub. collocauit. Cui quamquam gratia referri tāta non potest, quanta debetur, habenda tamen est, quātam maximam animi nostri capere possunt. Quis enim est tam ignarus rerum, tam nihil de rep. cogitans, qui hoc nō intelligat: si M. Antonius a Brundisio cum ijs copijs, quas se habiturum putabat, Romam, ut minabatur, uenire potuisset, nullum genus crudelitatis eum prateriturū fuisse? quippe qui in hospitii tectis Brundisij fortissimos uiros, ciues optimos iugulari iusserit: quorum ante pedes eius morientium sanguine os uxoris respersum esse constabat. Hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus ueniret iratior, quam illis fuerat, quos trucidarat, cui tandem nostrum, aut cui omnino bono pepercisse? Qua peste remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Caesar liberauit: qui nisi in hac rep. natus esset, remp. scelere Antonij nullam haberemus. sic enim perspicio, sic iudico, nisi unus adolescens illius fuisset in: petus, crudelissimq; conatus cohibuisset, remp. funditus interituram fuisse. Cui quidem hodierno die, P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, ut de illius beneficio possemus, quæ sentiremus, libere dicere) tribuenda est au-

AAA

Eov

P. 184.

P. B.

Floritas, ut temp. non modo a se susceptam, sed etiam a nobis commendatam possit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam lōgo intervallo loqui nobis de rep. licet) sleri potest. quis enim unus fortior, quis amicioꝝ umquam reip. fuit, quam legio Martia uniuersa? quæ, cum hostē populi Rom. M. Antonium iudicasset, comes eius esse amētiæ noluit: reliquit consulem: quod profecto non fecisset, si eum consulem iudicauisset: quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cādem ciuium, atq; interitum ciuitatis uideret. Atq; ea legio confedit. Albæ. Quam potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorē, aut fortiorum uiuorum, aut amiciorum populo Rom. ciuium? Huic legioni uirtutem imitata quarta legio, duce L. Egna-
 tuleio quæstore, ciue optimo, & fortissimo, Cæsaris auctoritatem, atq; exercitum persecuta est. Faciendum est igitur nobis, P. C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescēs, atq; omnium præstantissimus gessit, & gerit, hæc auctoritate uestra comprobentur: ueteranorumq; fortissimorum uiuorum, tum legionis Martiæ, quartæq; mirabilis consensus ad remp. recuperandam laude, & testimonio nostro confirmetur: eorumq; commoda, honores, præmia, cum consules designati magistratū inierint, cura nobis fore, hodierno die spondeamus. Atq; ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deq; eius exercitu, iam diu nota sunt nobis. uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq; militum ueteranorum, legionumq; earum optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatem populi Rom. uirtutem C. Cæsaris secuta sunt, a ceruicibus nostris est depulsus Antonius. Sed, ut dixi, hæc superiora: hoc uero recens Edictum D. Bruti, quod paullo ante propositum est, certe silentio nō potest præteriri. Pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in sena-
 tus

tus, populiq; Rom. potestate. Ociuem natum reip. memo- P. 185.
 rem sui nominis, imitatoremq; maiorum! neq; enim, Tar-
 quinio expulso, maioribus nostris tã fuit opata libertas,
 quam est, repulso Antonio, retinenda nobis. Illi regibus
 parere iam à condita urbe didicerant: nos post reges ex-
 actos seruitutis obliuio ceperat. Atq; ille Tarquinius, quẽ
 maiores nostri non tulerunt, non crudelis, non impius, sed
 superbus est habitus, & dictus. Quod nos uitũ in priuatis
 sepe tulimus, id maiores nostri ne in rege quidem ferre po-
 tuerunt. L. Brutus regem superbum non tulit: D. Brutus sce-
 leratum, atq; impium regnare patietur? quid Tarquinius
 tale? qualia innumerabilia & fecit, & facit Antonius? Se
 natum etiam reges habebant, nec tamẽ ut, Antonio sena-
 tum habente, in consilio regis versabatur barbari armati.
 Seruabant auspicia reges, quæ hic consul, augurq; negle-
 xit, neque solum legibus contra auspicia ferẽdis, sed etiam
 collega una ferente eo, quem ipse, ementitis auspiciis uitio-
 sum fecerat. Quis autera rex umquam fuit tam insigniter
 impudens, ut haberet omnia cõmoda, beneficia, iura regni
 uenalia, quam hic immunitatẽ, quam ciuitatem, quod præ-
 mium, non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uni-
 uersis prouinciis uendidit? Nihil humile de Tarquinio ni-
 hil fordidum accepimus. at uero huius domi inter quasilla
 appendebatur aurum, numerabatur pecunia: una in domo
 omnes, quorum intererat, totum imperium populi Rom.
 nundinabantur. Supplicia uero in ciues Romanos nulla
 Tarquinij accepimus. at hic & Sueffo ingulauit eos, quos
 in custodiam dederat, & Brundisij trecentos fortissimos ui-
 ros, ciuesq; optimos trucidauit. Postremo Tarquinius pro
 populo Rom. bellum gerebat tum, cum expulsus est. Anto-
 nius contra populum Rom. exercitum adducebat tum, cum

P. B.

AAA 2 à leg

à legionibus relictus, nomen Caesaris, exercitumq; perti-
 nuit: neglectisq; sacrificiis solennibus, ante lucem ea vota,
 quæ numquam solueret, nuncupavit: & hoc tēpore in pro-
 vinciam populi Rom. conatur inuadere. Maius igitur be-
 neficium à D. Bruto populus Rom. & habet, & expectat,
 quam maiores nostri acceperunt à L. Bruto, principe huius
 maxime conseruandi generis, & nominis. Cum autem est
 omnis seruitus misera, tum uero intolerabile est, seruire
 impuro, impudico, effeminato, nūquam, ne in rectu quidē,
 sobrio, Hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præsertim
 consilio, iudicat, nerissimeq; iudicat, non esse consulem. Fa-
 ciendum est igitur, P. C. nobis, ut D. Bruti priuatum consi-
 lium auctoritate publica comprobemus. Nec uero M. An-
 tonium cōsulem post Lupercalia putare debuistis. quo enim
 ille die, populo Ro. inspectante, nudus, unctus, ebrius, con-
 cionatus est, & id egit, ut collega diadema imponeret, eo
 die se non modo consulatu, sed etiā libertate abdicauit: esset
 enim ipsi certe statim seruiendum, si Caesar ab eo regni in-
 signia accipere uoluisset. Hunc igitur ego consulem, hunc
 ciuem Rom. hunc liberum, hunc deniq; hominē putem, qui
 fædo illo, & flagitioso die, & quid pati, Cesare uiuo, pos-
 set, & quid, eo mortuo, consē qui ipse cuperet, ostendit? Nec
 uero de uirtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ ta-
 ceri potest. est enim ille stus Italiæ, illud firmamentū impe-
 rij populi Rom. illud ornamentum dignitatis. tantus autem
 est consensus municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Gal-
 liæ, ut omnes ad auctoritatem huius ordinis, maiestatemq;
 populi Rom. defendendam conspirasse uideantur. Quam-
 p. 186. obrem, tribuni pleb. quamquam uos nihil aliud, nisi de præ-
 sidio, ut senatum tuto consules Kal. Ian. habere possent, retu-
 listis: tamen mihi uidemini magno consilio, atque optima
 men

mente potestatem nobis de tota repub. fecisse dicēdi. cum enim tuto senatum haberi sine praesidio non posse iudicauis, illud etiam statuistis, intra muros Antonij scelus, audaciamq; uersari. Quamobrem omnia mea a sententia completar, uobis, ut intelligo, non inuitis, & ut praestantissimis ducibus a nobis detur auctoritas, & fortissimis militibus spes ostendatur praemiorum, & iudicetur non uerbo, sed re, non modo non consul, sed etiā hostis Antonius. Nam, si ille consul, fustuarium meruerunt legiones, quae consulem reliquerunt: sceleratus Caesar, Brutus nefarius, qui contra consulem priuato consilio exercitus comparauerunt. Si uero milites exquirendi sunt honores nobis, propter eorū diuinum, atque immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem potest gratia; quis est, qui eum non hostem existimet, quem qui armis persequuntur, conseruatores reip. iudicantur? At quam contumeliosus in edictis? quam barbarus? quam rudis? Primum in Caesarem maledicta congescit, deprompta ex recordatione impudicitiae, & stupro: uero iurū, quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in iuuentute habemus illustrius exemplum ueteris sanctitatis? quis autē illo, qui maledicit, impurior? Ignobilitatem obiicit C. Caesaris filio: cuius etiam natura pater, si uita suppeditasset, consul factus esset. Aricina mater: Trallianam, aut Ephesiā putes dicere? Videte, quā despiciamur omnes, qui sumus e municipiis, id est, omnes plane: quotus enim quisq; non est? quod autem municipiū non contemnit is, qui Aricinum tantopere despicit, uetustate antiquissimum, iure federatum, propinquitate paene finitimū, splendore municipium honestissimum? hinc Vocōnia, hinc Aemiliae leges, hinc multa sella curules, & patrū memoria, & nostra, hinc equites Romani lautissimi plurimi, & honesti

stissimi. Sed si Aricinam uxorem non probas, cur probas
 Tusculanam? quamquam huius sanctissima femina, atque
 optima pater M. Accius Balbus in primis honestus, prae-
 torius fuit: tuae coniugis bonae feminae, locupletis, quidem cer-
 te, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo
 contemptius, qui propter hesitantiam linguae stuporemque
 cordis, cognomen ex contumelia traxerit. At avus nobilis:
 Tuditanus nempe ille, qui cum palla, & cothurnis nummos
 populo de rostris spargere solebat. uellem hanc contem-
 ptionem pecuniae suis reliquisset. Habetis nobilitatem ge-
 neris gloriosam. Qui autem convenit, ut tibi Iulia, nata
 ignobilis uideatur, cum tu eodem materno genere soleas
 gloriari? quae porro amentia est, eum dicere aliquid de
 uxoribus ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregella-
 nam proditoris filiam habuerit uxorem, ipse ex libertini
 filia suscepit liberos? Sed hoc clarissimi viri uiderint, L.
 Philippus, qui habet Aricinam uxorem, C. Marcellus, qui
 Aricinae filiam: quos certe scio dignitatis optimarum femi-
 narum non poenitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris
 mei filium compellat edicto: nec sentit amens commenda-
 tionem esse compellationem suam. quid enim accidere huic
 adolescenti potuit optatius, quam cognosci ab omnibus Cae-
 saris consiliorum esse socium, Antonij furoris inimicum? At
 etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris, & patrui
 paricidio cogitasse. O admirabilem impudentiam, auda-
 ciam, temeritatem! in eum adolescentem hoc scribere au-
 dere, quem ego, & frater meus, propter eius suauissimos
 atque optimos mores, praestantissimumque ingenium, certatim
 amamus, omnibusque horis, oculis, auribus, complexu tene-
 mus. Nam me eisdem edictis nescit laedat, an laudet. cum
 idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sce-
 ler

leratissimis, & pessimis sumpserim: laudare uidetur quasi
 imitari uelit: cum autem illam pulcherrimi facti memo-
 riam refricat, tum a sui similibus inuidiam aliquam in me
 commoueri putat. Sed ipse quid fecit? cum tot edicta pro-
 posuisset, edixit, at adesset senatus frequens ad V III. Kal.
 Decemb. eo die ipse non affuit. At quomodo edixit? hæc
 sunt, opinor, uerba in extremo, SI QVIS NON AF-
 FVERIT, HVNC OMNES EXISTIMARE
 POTERVNT ET INTERITVS MEI, ET
 PERDITISSIMORVM CONSILIORVM AV-
 CTOREM FVISSE. Quæ sunt perdita consilia?
 an ea, quæ pertinet ad libertatem populi Rom. recuperan-
 dam: quorum consiliorum Cesari & me auctorem, & bor-
 tatore & esse, & fuisse fateor. quamquam ille non eguit
 consilio cuiusquam: sed tamen, currentem (ut dicitur) inci-
 tauit. Nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor
 cum in eo salus, & uita optimi cuiusq; & libertas populi
 Rom. dignitasq; consisteret. Sed, cum tam atroci edicto nos
 concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re
 tristi, & senera? uino, atq; epulis retentus, si illa epula po-
 tius, quam popina nominandæ sunt, diem edicti obire ne-
 glexit. in ante diem quartam Kal. Decemb. disulit: adesse in
 Capitolio iussit: quod in templum ipse, nescio qua, per Gal-
 lorum cuniculum ascendit. conuenerunt corrogati, & qui-
 dem ampli quidā homines, sed immemores dignitatis suæ. P. B.
 is enim erat dies, ea fama, is, qui senatum uocarat, ut turpe
 senatori esset, nihil timere. Ad eos tamen ipsos, qui conue-
 nerant, ne uerbum quidem ausus est facere de Cesare, cum
 de eo constituisset ad senatum referre. Scriptam attulerat
 consularis quidam sententiam. Quid est aliud, de eo re-
 ferre non audere, qui contra se consulem exercitum duce-

ret, nisi se ipsum hostem indicare? necesse enim erat alterutrum esse hostem: nec poterat aliter de aduersarij ducibus iudicari. Si igitur C. Caesar hostis, cur consul nihil refert ad senatum? sin ille a senatu notandus non fuit, quid potest dicere, quin, cum de illo tacuerit, se hostem esse confessus sit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in senatu ne improbum quidem dicere audet. At in rebus tristissimis quantos excitat risus! sententiolas edicti cuiusdā memoria mandari, quas uidetur ille peracritas putare. Ego autem, qui intelligeret, quid dicere uellet, adhuc neminem inueni.

NVLIA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS. primum quid est DIGNVS? nam etiam malo digni multi, sicut ipse, an quam facit, qui cum dignitate est? quæ autem potest esse maior? quid est porro Facere contumeliam? quis sic loquitur? Deinde, NEC TIMOR, QVEM DENVNTIAT INIMICVS. quid ergo? ab amico timor denunciari solet? horum similia deinceps. nonne satius est mutum esse, quam, quod nemo intelligat, dicere? En, cur magister eius ex oratore, arator factus sit, possideat in agro publico populi Rom. cāpi Leontini duo millia iugerum immuniat ut hominem stolidum magis etiam infatuet mercede publica.

P. 188. Sed hæc leuiora fortasse: illud quæro, cur tam māfuetus in senatu fuerit, cum in edictis tam fuisset ferus? quid autem attinuerit L. Cassio tribuno pleb. fortissimo, & constantissimo ciui mortem denunciare, si in senatum uenisset? D. Carfulenum bene de repub. sentientem, senatu ui, & minis mortis expellere? Tiber. Canutium, a quo erat honestissimis contentionibus & sæpe, & iure uexatus, non templo solum, uerum etiam aditu prohibere Capitolij? Cui senatus consulto ne intercederent uerebatur? de supplicatione,

credo, M. Lepidi clarissimi viri atque id erat periculum, de cuius honore extraordinario, quotidie aliquid cogitabamus, ne eius usitatus honos impediretur. Ac ne sine causa videretur edixisse, ut senatus adesse, cum de re publica relaturus fuisset, allato nuntio de legione quarta, mente cecidit. Et fugere festinans, senatusconsultum de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset antea numquam. Quæ uero profectio postea? quod iter paludati? quæ nitatio oculorum, lucis, urbis, foris quam misera fuga? quam fœda? quam turpis? Præclara tamen senatusconsulta illo ipso die uespertina: provinciarum religiosa sortitio: diuina uero opportunitas, ut, quæ cuique apta esset, ea cuique obueniret. Præclare igitur facitis, tribuni plebis, qui de præsidio consulitis, senatusque referatis, meritoque uestro maximas gratias uobis omnes et agere, et habere debemus. qui enim periculo carere possumus in tanta hominum cupiditate, et audacia? Ille autem homo affluens, et perditus, quæ de se exspectat iudicia grauiora, quam amicorum suorum? familiarissimus eius mihi homo coniunctus, L. Lentulus, et P. Naso omni carens cupiditate, nullam se habere provinciam, nullam Antoni sortitionem fuisse indicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, uir auo, patre maioribusque suis dignissimus. in eadem sententia fuit homo summa integritate, atque innocentia C. Turranius. idem fecit. Sp. Oppius, ipsi etiam, qui amicitiam M. Antoni ueriti, plus ei tribuerunt, quam fortasse uellent, M. Piso, et meus necessarius, et uir, et ciuis egregius, parique innocentia M. Vebilius, senatus auctoritati se obtemperaturos esse dixerunt. Quid ego, de L. Cinna loquar, cuius spectata multis, magnique in rebus singularis integritas minus admirabile fecit huius honestissimi facti

AAA

5

glo

P. B.

gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo, & constanti C. Cessedius repudiavit. Qui sunt igitur reliqui, quos fors diuina deleat? L. Antonius, & M. Antonius. O felicem utrumque! nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam, hunc quoque felicem: hanc enim semper habebat in ore prouinciam. C. Calpurnius Africam, nihil felicius, modo enim ex Africa decesserat, & quasi diuinans se rediturum, duos legatos Vitellæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam, non habeo, quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. O C. Caesar (adolestem appello) quam tu salutem reipub. attulisti: quam improuisam: quam repentinam: qui enim hac fugies fecerit, quid faceret insequens? Etenim in concione dixerat, se custodem fore urbis, usq; ad Kalend. Maias ad urbem exercitum habiturum. O præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum: custodisne urbis, an direptor, & uexator esset Antonius? Et quidem se introiturum in urbem dixit, exiturumque, cum nellet: quid illud? nonne, audiente populo, sedens pro æde Castoris dixit, nisi, qui uicisset, uicturum neminem? Hodierno die primum, P. C. longo interuallo in possessione libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defensor, sed etiam conseruator fui: cum autem id facere non possem, quieu: nec abieci, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, & dolorem tuli. hanc uero tæterram belluam quis ferre potest, aut quomodo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus cõglutinator est, nihil, apparet in eo ingenui, nihil moderati, nihil pudens, nihil pudici. Quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas reipublicæ luat, an nos seruiamus: aliquando

per deos immortales, P. C. patrium animi, uirtutemq; capi-
piamus: aut libertatē propriā Romani generis, & nominis
recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. Multa,
quæ in libera ciuitate ferēda nō essent, tulimus, & perpeffi
sumus: alij spe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia
cupiditate, sed, si illa tulimus, quæ necessitas ferre coegit,
uisq; quædā pene fatalis (quæ tamen ipsa non tulimus) Je-
tiā ne huius impuri latronis feremus tæterrini, crudelif-
simūq; dominatū? quid hic faciat, si potuerit, iratus, quisq;
succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus?
quid hic uictor non audebit, qui, nullam adeptus uicto-
riam, tāta scelera post Casaris interitum fecerit? refert am-
eius domum exbauferit? hortos compilarit? ad se omnia ex
his ornamenta transtulerit? cædis, & incendiōrū causam
quæsierit ex funere? duobus, aut tribus senatusconsultis
ē republica bene factis, reliquas res ad lucrum, prædamq;
reuocauerit? uendiderit immunitates? ciuitates liberaue-
rit? provincias uniuersas ex imperij populi Rom. iure su-
stulerit? exsiles reduxerit? falsas leges C. Casaris nomine,
& falsa decreta in as incidenda, & in Capitolio figen-
da curauerit? earumque rerum omnium domesticum
mercatum instituerit? populo Romano leges imposuerit?
armis, & præidiis populum Romanum, & magistratus
foro excluserit? Senatum stipauerit armatis? armatos
in cella Concordiæ, cum senatum haberet, incluserit? ad
legiones Brundisium cucurrerit? ex his optime sentientes
centuriones ingulauerit? cum exercitu Romam sit ad
interitum nostrum, & ad disperditionem urbis uenire co-
natus? Atque is ab hoc impetu abstractus consilio, & co-
piis Casaris, consensu ueteranorum, uirtute legionum, ne
fortuna quidē fractus minuit audaciam: nec ruere demēs,
nec

nec furere desinit: in Galliam multatum ducit exercitum: cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat, quo neminem reperire potest sui similiorem. Ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, ubicumque posuit uestigium! cadit greges armentorum, reliquique pecoris quodcumque nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, obruit uino: uastantur agri: diripiuntur uillae: matres familias, uirgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. Haec eadem, quacumque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His uos territis fratribus portas aperietis? hos umquam in urbem recipietis? non tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo Rom. conspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus, hoc amisso a tergo, a fronte, a lateribus tenebuntur, si in Galliam uenerit. Nec ille armis solum, sed etiam nostris decretis urgendus est. magna uis est, magnum numen unum, & idem sentientis senatus. Videtisne refertum forum? populum Rom. ad spem recuperandae libertatis erectum? qui longo intervallo cum frequens hic uidet nos, tum sperat etiam liberos conuenisse. Hunc ego diem expectans, M. Antonij scelera arma uitauit, tum cum ille in me absentem inuehens, non intelligebat, ad quod tempus me, & meas vires seruauem. si enim tum illi, cedis a me initium querenti respondere uoluisset, nunc reip. consulere non posset. Hanc uero nactus facultatem, nullum tempus, P. C. dimittam, neque diurnum, neque nocturnum, quin de populi Rom. libertate, de dignitate uestra, quod cogitandum sit, cogitem; quod agendum, atque faciendum, id non modo non recusem, sed appetam etiam, atque deponcam. Hoc feci, dum libuit, intermisi, quo ad non licuit: iam non solum

P. 190.

licet, sed necesse est etiam, nisi seruire malumus, quam, ne
 seruiamus, animis, armisq; decernere. Dij immortales no-
 bis hæc præsidia dederūt, urbi Casarem, Brutum Galliæ. Si
 enim ille urbem opprimere potuisset statim, si Galliam te-
 nere paullo post, optimo cuiq; perendum, reliquis esset
 seruiendum. Hanc igitur occasionem oblatam tenete per
 deos immortales, P. C. & amplissimi orbis terræ consilij
 principes nos esse aliquando recordamini. signum date po-
 pulo Romano, consilium uestrum non deesse reip. quoniam
 ille uirtutem suam non defuturam esse profutur. Nihil est,
 quod moneam uos: nemo est tam stultus, qui non intelligat,
 si indormierimus huic temporis, non modo crudelem, super-
 bamque dominationem nobis, sed ignominiosam etiam, &
 flagitiosam ferendam. Nostis insolentiam Antonij, nostis
 amicos, nostis totam domum libidinosi, petulantibus, im-
 puris, impudicis, aleatoribus, ebriis seruire, ea summa mi-
 seria est, summo dedecore coniuncta. Quod si iam (quod dij
 omen auertant) fatum extremum reipu. uenit, quod gla-
 diatores nobiles faciunt, ut honeste decumbant, faciamus
 nos principes orbis terrarum, gentiumq; omnium: ut cum
 dignitate potius cadamus, quam cū ignominia seruiamus.
 Nihil est detestabilius dedecore, nihil fœdus seruitute. ad
 decus, & libertatem nati sumus: aut hæc teneamus, aut
 cum dignitate moriamur. Nimum diu teximus, quid sen-
 tiremus: nunc iam apertum est: omnes iam patefecerunt,
 in utramque partem quid sentiant, quid uelint. Sunt impij
 ciues, pro caritate reip. nimium multi, pro multitudine
 bene sentientiū, admodum pauci: quorum opprimendorum
 dij immortales in redibilem populo Romano potestatem,
 & fortunam dederunt. ad ea enim præsidia, quæ habemus
 iam accedent consules summa prudentia, uirtute, concor-
 dia,

P. B.

dia, multos menses de populi Rom. libertate commentati,
atq; meditati. His auctoribus, & ducibus, diis iuuantibus,
nobis uigilantibus, & multum in posterum prouidentibus:
populo Ro. consentiente, erimus profecto liberi breui tem-
pore: iucundiores autem faciet libertatem seruitutis recor-
datio. Quas ob res, quod tribuni pleb. uerba fecerunt, ut se-
natus Kalen. Ianuar. tuto haberi, sententiæq; de summa
rep. libere dici possint, de ea re ita censo: v t C. Pansa, A.
Hircius consules designati dēt operam, ut senatus Kal. Ian.
tuto haberi possit: quodq; edictum D. Bruti imperatoris, cō-
sulis designati, optime de rep. meriti propositum sit, sena-
tum existimare D. Brutum imperatorem, consulem desi-
gnatum, optime de rep. promereri, cum senatus auctorita-
tem, populiq; Ro. libertatem, imperiūq; defendat: quodque
Galliam prouinciam citeriorem optimorum, & fortissimo-
rum uirorum, amicissimorumq; populo Ro. ciuium exerci-
tumq; in senatus potestate retineat: id eum, exercitumq;
eius, municipia, colonias prouincia Galliae, reſte, atq; ordi-
ne, exq; rep. fecisse, & facere: senatū ad summā remp. per-
tinere arbitrari, à D. Bruto, & ab L. Plāco imperatoribus,
C o s s. designatis, itēque à ceteris, qui prouincias obtinēt,
obtineri ex lege Iulia, quoad ex senatusconsulto cuiq; eo-
rū successum sit: eosq; dare operam, ut hæ prouinciae, Gal-
liaeq; exercitus, in *senatus, populiq; Rom. potestate, præsi-
dioq; reip. sint: cumque opera, uirtute, consilio C. Caesaris,
summoq; consensu militum ueteranorum, qui eius aucto-
ritatem secuti, reip. præsidio sint, & fuerunt, à gravissimis
periculis populus Ro. defensus, & hoc tēpore defendatur:
cūq; legio Martia Albæ constituerit, in municipio fidelissi-
mo, & fortissimo: seseq; ad senatus auctoritatē, populiq;
Ro. libertatē cōtulerit: & quod pari consilio, eadēq; uirtu-
te

te legio quarta usa L. Egnatuleio duce, ciue egregio, senatus auctoritatē, populiq; Ro. libertatē defendat, defenderit: senatui magnæ cura esse, ac fore: ut pro tantis eorū in rēp. meritis honores eis habeantur, gratiaq; referantur: senatui placere, uti C. Pansa, A. Hircius, cōsules designati, cum magistratum inissent, si eis uideretur, primo quoq; tempore de his rebus ad hunc ordinem referrēt, ita uti e republica, fideq; sua uideretur.

IN M. ANTONIVM P.B.

AD QVIRITES,

PHILIPPICA IIII.

ORATIO XLVI.

Requentia uestrum incredibilis, Quirites, concioq; tanta, quantā meminisse non uideor, & alacritatem mihi summam affert reipublicæ defendendæ, & sp̄e recuperandæ libertatis. quāquam animus mihi quidem numquam d. fuit, tēpora defuerunt: quæ simulac primum aliquid lucis ostēdere uisa sunt, princeps uestre libertatis defendendæ* fui. quod si ante facere conatus essem, nunc facere non possem. Hodierno enim die, Quirites, ne mediocrem rem aetā arbitramini, fundamenta sunt iacta reliquarū actionum. nam est hostis a senatu nondū uerbo appellatus, sed re iā indicatus Antonius. Nunc uero multo sum erectior, quod nos quoque hostē illū esse tanto cōsensu, tātq; clamore approbanistis.

Neq;

Neq; enim, Quirites, fieri potest, ut nō aut iī sint impij, qui contra consulem exercitiū cōparauerūt, aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. Hanc igitur dubitationē, quāquam nulla erat, tamē ne qua posset esse, senatus hodierno die sustulit. C. Caesar, qui rēp. libertatēq; uestrā suo studio, consilio, patrimonio deniq; tutatus est, & tutatur, maximis senatus laudibus ornatus est. Laudo, laudo uos, Quirites, cū grauissimis animis prosequimini nomen clarissimi adolefcētis, uel pueri potius. Sūt enim facta eius immortalitatis, * nomē et atis, multa memini, multa audiui, multa legimus: nihil ex omni seculorū memoria tale cognoui, qui cū seruirtute premeremur, in dies malum cresceret, praesidiū nihil haberemus, capitalē & pestiferū Brūdisio M. Antonij reditū timeremus, hoc insperatum omnibus consiliū, incognitum certe ceperit, ut exercitum inuictū ex paternis militibus cōficeret, Antonijq; furorē crudelissimis cōsilijs incitatum a perniciē reip. auerteret. Quis est enim, qui hoc nō intelligat, nisi Caesar exercitiū parauisset, nō sine exitio nostro futurum. Antonij reditū fuisse? Ita enim se recipiebat ardēs odio uestri, cruentus sanguine ciuium Romanorū, quos Suefiae, quos Brūdisij occiderat, ut nihil nisi de reip. perniciē cogitaret. Quod autē erat praesidiū salutis, libertatisq; uestrae, si C. Caesaris * fortissimorū sui patris militum exercitus non fuisset cuius de laudibus, & honoribus, cū ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini, immortalesq; debētur mihi senatus assensus paullo ante decreuit, ut primo quoq; tēpore referretur. Quo decreto quis non perspicit Antoniū hostem esse indicatū, quē enim appellare possum⁹ eū, cōtra quē qui exercitus ducit, ijs senatus arbitrat̃ singularēs exquirēdos honores? Quid legio Martia? quā mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, a quo populū Ro. generatū

acce

decepimus: nonne ipsa suis decretis prius, quā senatus, hostem indicauit Antonium: nam, si ille non hostis, hos, qui consulem reliquerunt hostes, necesse est iudicemus. Præclare, & loco reclamatione uestra factum pulcherrimum Martialium comprobauistis, qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatem uestram, ad uniuersam remp. cōtulerunt: hostem illum, & latronem, & paricidam patriæ reliquerunt. Nec solum id animose, & fortiter, sed considerate etiam, sapienterque fecerunt. Albæ constitunt in urbe opportuna, munita, propinqua fortissimorum uirorum, fidelissimorum ciuium, atque optimorum. Huius Martia legionis legio quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quæ senatus merito paullo ante laudauit, C. Caesaris exercitum persecuta est. Quæ expectas, M. Antoni, iudicia grauiora? Caesar fertur in celum, qui contra te exercitum comparauit. laudantur exquisitissimis uerbis legiones, quæ te reliquerunt: quæ a te accersitæ sunt: quæ essent, si te cōsulem, quam hostem maluisses, tuæ. quarum legionum fortissimum, uerissimumque iudicium cōfirmat senatus, comprobatur uniuersus populus Rom. nisi forte uos, Quir. cōsulem, non hostem indicatis Antonium. Sic arbitrabar, Quirites, uos iudicare, ut ostenditis. Quid municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare censetis? omnes mortales una mente consentiunt: omnia arma eorum, qui hæc salua uelint, contra illam pestem esse capienda. Quid D. Bruti iudicium, Quirites, quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis, num cui tandem contemnendum uidetur? Recte, & uere negastis, Quirites. est enim quasi deorum immortalium beneficio, & munere datum reip. Brutorum genus, & nomen ad libertatē populi Rom. uel constituendam, uel recuperandam. Quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? exclusit prouin-

P. B.

BBB

cia

cia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoq; iudicio excitatam. Si consul Antonius, Brutus hostis: si conservator reip. Brutus, hostis Antonius. num igitur utrum horum sit, dubitare possumus? Atqui, ut uos una mente, unaq; uoce dubitare uos negatis, sic modo decreuit senatus, D. Brutum optime de rep. mereri, cum senatus auctoritatem, populiq; Rom. libertatem, imperiumq; defenderet, a quo defenderet; nempe ab hoste. quæ est enim alia laudanda defensio? Deinceps laudatur provincia Gallia, meritoque ornatur uerbis amplissimis a senatu, quod resistat Antonio: quem si consulem illa provincia putaret, neq; eum reciperet, magno scelere se astringeret. omnes enim in consulis iure, & imperio debent esse provinciae. Negat hoc D. Brutus imperator consul designatus, natus reip. ciuis; negat Gallia; negat cuncta Italia negat senatus; negatis uos. Quis igitur illum consulem nisi latrones putant? quamquam ne ij quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt: nec a iudicio omnium mortalium, quãuis impij, nefarij; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiendi, atq; prædandi obæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum assignatio, non illa infinita Pompeij hæsta satiauit: qui sibi urbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædam proposuerunt: qui, dum sit, quod rapiant, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur. quibus M. Antonius (o dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. Ita uero, Quirites, ut precamini, eueniat, atque huius amentia pœna in ipsum, familiamq; eius recidat. quod ita futurum esse confido. iam enim non solum homines, sed etiam deos immortales ad remp. conservandam arbitror consensisse. Siue enim prodigijs, atq; portentijs, dij immortales nobis futura

tur a prædicunt: ita sunt aperte denuntiata, ut & illi pœna,
 & libertas nobis appropinquet: sine tantus consensus om-
 nium, sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quod P. B.
 de uoluntate caelestium dubitare possimus? Reliquum est,
 Quirites, ut uos in ista sententia, quam præ uobis fertis,
 perseueretis. Faciam igitur, ut imperatores instructa acie
 solent, quamquam paratissimos milites ad præliandum ui-
 deant, ut eos tamen adhortentur. sic ego uos ardentes, &
 erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. Nō est, non
 est uobis, Quirites, cum eo hoste certamen, quocum ali-
 qua pacis conditio esse possit, neque enim ille seruitutem ue-
 stram, ut antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. nul-
 lus ei ludus uidetur esse iucundior, quam cruor, quam cæ-
 des, quam ante oculos trucidatio ciuium. Non est uobis res,
 Quirites, cum scelerato homine, atque nefario, sed cum im-
 mani, tetraque bellua: quoniam in foveam incidit, obrua-
 tur. si enim illinc emergerit, nullius supplicij crudelitas erit
 recusanda. sed tenetur, premitur, urgetur, nunc iis copiis,
 quas iam habemus: mox iis, quas paucis diebus noui con-
 sules comparabunt. Incumbite in causam, Quirites, ut fa-
 citis. numquam inter senatum, & uos consensus maior in
 ulla causa fuit: numquam tam uehementer cum senatu
 consociati fuistis. nec mirum, agitur enim non qua condi-
 tione uicturi, sed uicturi simus, an cum supplicio, ignomi-
 niaque perituri. quamquam mortem quidem omnibus natu-
 ra proposuit: crudelitatem mortis, dedecus, uirtus pro-
 pulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis.
 hanc retinete, quæso, Quirites, quam uobis tamquam here-
 ditatem maiores uestri reliquerunt. quamquam alia omnia
 incerta sunt, caduca, mobilia: uirtus est una altissimis defi-
 xa radicibus, quæ numquam ulla ui labefactari potest,

P. 194.

numquam dimoueri loco. hac maiores nostri primum uni-
 uersam Italiam auerterunt; deinde Carthaginem excide-
 runt, Numantiam euerterunt; potentissimos reges, bellico-
 sissimas gentes in deditionem huius imperij redegerunt. Ac
 maioribus quidem uestris, Quirites, cum eo hoste res erat
 qui haberet remp, curiam, ararium, consensum, & concor-
 diam ciuium, rationem aliquam, si res ita tulisset, pacis, &
 fœderis: hic uester hostis uestram remp. oppugnat, ipse ha-
 bet nullam: senatum, id est, orbis terræ consilium delere ge-
 stit; ipse consilium publicum nullum habet: arariū uestrum
 exhaustum, suum non habet, nam concordiam ciuium qui
 habere potest, nullam cum habeat ciuitatem? pacis uero
 quæ potest cum eo esse ratio, in quo est incredibilis crudeli-
 tas, fides nulla? Est igitur, Quirites, populo Rom. uictori
 omnium gentium, omne certamen cum percussore, cum la-
 trone, cum Spartaco. Nam quod se similem Catilinæ esse
 gloriari solet, scelere par est illi, belli industria inferior.
 ille, cum exercitum nullum habuisset, repente conflauit:
 hic eum ipsum exercitum, quem accepit, amisit. Vt igitur
 Catilinæ diligentia mea, senatus auctoritate, uestro studio,
 & uirtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium ue-
 stra cum senatu concordia tanta, quanta numquam fuit,
 felicitate, & uirtute exercituum, ducumq; uestrorum, breui
 tempore oppressum audietis. Equidem quantum cura, labore,
 uigiis, auctoritate, consilio eniti, atq; efficere potero nihil
 prætermittam, quod ad libertatem uestrâ pertinere arbitra-
 bor. neq; enim id pro uestris in me amplissimis beneficiis
 sine scelere facere possum. hodierno autē die, primum referē-
 te uiro fortissimo, nobisq; amicissimo, M. hoc Seruilio, colle-
 gisq; eius ornatissimis uiris, optimis ciuib; longo inter-
 uallo, me auctore, & principe ad spem libertatis exarsimus.

IN

IN M. ANTONIVM P. B. PHILIPPICA

QVINTA.

ORATIO XLVII.

NIL umquam longius his Kalen. Ian. mihi
uisum est, patres cōscripti: quod quidem intel-
legebam per hos dies unicuique uestrum vi-
deri. qui enim bellum cum rep. gerunt, hunc
diem non expectabant. nos autem tum, cum maxime con-
silio uestro subuenire communi saluti oporteret, in sena-
tum non uocabamur. Sed querelam praeceptorum dierum
sustulit oratio consulum: qui ita locuti sunt, ut magis ex-
optata Kal. Ian. quam serā esse uideantur. Atq; ut oratio
consulum animum meum erexit, spemq; attulit non modo
salutis conseruandae, uerum etiam dignitatis pristinae recu-
perandae sic me perturbasset eius sententia. qui primus ro-
gatus est, nisi uestra uirtuti, constantiaeq; considerem. Hic
enim dies uobis, patres conscripti, illuxit: haec potestas data
est, ut quantum uirtutis, quantum constantiae, quantum
grauitatis in huius ordinis consilio esset, populo Rom. de-
clarare possētis. Recordamini, qui dies nudius tertius deci-
mus fuerit, quantus cōsensus uestrū, quanta uirtus, quanta
constantia: quantam sitis à populo Rom. laudem, quantam
gloriam consecuti. Atq; illo die, P. C. ea constitūistis, ut uo-
bis nihil iam sit integrū, nisi aut honesta pax, aut bellum
necessarium. Pacem uult M. Antonius? arma deponat: ro-
get;

BBB 3

get;

get, deprecetur. neminem a quiores reperiet, quam me: cui:
 dum se civibus impiis cōmendat, inimicus esse, quam ami-
 cus maluit. nihil est profecto, quod dari possit bellum ge-
 P. 125. renti: erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti. Le-
 gatos vero ad eum mittere, de quo gravissimum iudicium
 nudius tertius decimus fecistis, nō iam leuitatis est, sed (ut,
 quod sentio, dicam) dementia. Primum enim eos duces lau-
 dauistis, qui contra illum priuato consilio bellum suscep-
 sent: deinde milites ueteranos, qui, cum ab Antonio in colo-
 nias essent deducti, illius beneficio libertatem populi Rom.
 anteposuerunt. Quid legio Martia? quid quarta? cur lau-
 dantur? si enim consulem suum reliquerunt, uituperanda
 sunt: si inimicum reip. iure laudantur. Atqui, cum consules
 nondum haberetis, decreuistis, & ut de præmiis militum,
 & de honoribus imperatorum primo quoque tempore re-
 ferretur. Placet eodem tempore præmia cōstituere iis, qui
 contra Antoniū arma ceperint, & legatos ad Antonium
 mittere? ut iam pudendum sit, honestiora esse decreta le-
 gionum, quam senatus. siquidem legiones decreuerunt se-
 natum defendere contra M. Antonium: senatus decernit le-
 gatos ad Antonium. utrum hoc est confirmare militū ani-
 mos, an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim perfecērūt,
 ut, quem nemo præter Cotylam inuētus sit, qui defenderet,
 is habeat iam patronos etiam consulares? Qui utinam om-
 nes ante me sententiam rogarentur. quamquam suspicor,
 quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur.
 facilius contradicerem, si quid uideretur. est enim opinio,
 decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam,
 quam Plancus obtinet. Quid est aliud, quam ad bellum ci-
 uile hosti arma largiri? primum neruos belli pecuniam in-
 finitam, qua nunc eget; deinde equitatum, quantum uelit:
 equi

equitatum dico? dubitabit, credo, gentes barbaras secum adducere. hoc qui nō uidet, excors: qui, cum uidet, decernit, P. B. impius. Tu cinem sceleratum, & perditum, Gallorum, & Germanorum exercitum, pecunia, peditatu, equitatu, copijs instrues: nulla istæ excusationes sunt. Meus amicus est: sit patriæ prius. Meus cognatus: an potest cognatio propior nlla esse, quam patriæ, in qua parentes etiam cōtinentur? Mibi pecuniā attribuit: cupio uidere, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cum aperuero, facile erit statuere, quā sententiā dicatis, aut quam sequamini.* Agitur, utriū M. Antonio facultas detur opprimendæ reipub. cædis faciendæ bonorum, diripiendæ urbis, agrorum suis latronibus* cōdonandi, populum Rom. seruitute opprimendi: an horum nihil facere ei liceat. dubitate quid agatis. At non cadunt hæc in Antonium. hoc ne Coryla quidem dicere auderet. quid enim in eum nō cadit, qui, cuius acta se defendere dicit, eius eas leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? Ille paludes siccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. quid hæc legem populus Rom. accepit? quid? per auspicia ferri potuit? sed *augur uerecundus sine collegis de auspicijs. quāquam illa auspicia non egent interpretatione. Ioue enim tonante, cum populo agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni plebis tulerunt de prouincijs contra acta Cæsaris, ille biennium, hic sexennium: num etiam hanc legem populus Rom. accepit? quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam scripta? nonne ante factum uidimus, quam futurum quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio, trinuindinum? ubi pœna recenti lege Iunia, & Licinia? possuntne hæc leges rata esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum insinuandi fuit? quæ porro

P. 196. illa tonitrua! qua tempestas! ut, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere eum, aut ferre potuisse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbinum, mirum uideretur. quam legem igitur se augur dicit tulisse, non modo, tonante Ioue, sed prope caelesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nuatiatione uitiosum, nihilne ad auspicia bonus augur arbitratus est pertinere? Sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collega. num ergo etiam armorum interpretes querimus? primum omnes fori aditus ita septi, ut, etiamsi nemo obstaret armatus, tamen, nisi septis reuulsis, introiri in forum nullo modo posset. sic uero erant disposita praesidia, ut, quomodo aditus urbe prohibentur, ita castellis, & * operibus ab ingressione fori populum, tribunosque pleb. propulsari uideres. Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per uim, & contra auspicia latas, iisque legibus populum non teneri. Si quam legem de actis Caesaris confirmandis, deue dictatura in perpetuum tollenda, deue coloniis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspicijs, ferri placet. Quamuis enim res bonas uitiose, per uimque tulerit; tamen hae leges non sunt habendae: omnisque audacia gladiatoris amentis auctoritate nostra repudianda est. illa uero dissipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusque auerit: ut portenti simile uideatur, tantam pecuniam populi Romani tam breui tempore perire potuisse. Quid? illi immanes questus? ferendi ne, quos M. Antonij tota exhausit domus? decreta

creta falsa uendebat: regna, ciuitates, immunitates in as, accepta pecunia, inebat incidi. hæc se ex commentarijs Caesaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. calebant in interiore ædium parte totius reipubl. mundina: mulier sibi felicior, quam uiris, auctionem prouinciarum, re- gnorumque faciebat. restituebantur exules, quasi lege, sine lege. quæ nisi auctoritate senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spem reipublicæ recuperandæ sumus, imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. Neque solum commentarijs commentitijs, chirographisque uenalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cum, quæ uendebat Antonius, ea se ex actis Caesaris agere diceret: sed senatus etiam consulta, pecunia accepta, falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: senatusconsulta numquam facta ad ararium deferrebantur. Huius turpitudinis testes erant etiam extræ nationes. Fœdera interea facta: regna data populi, prouinciæque liberatæ: earumque rerum falsæ tabulæ, gemente populo Rom. toto Capitolio figebantur. Quibus rebus tanta pecunia una in domo coarctata est: ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo Ro. defutura. legem etiam iudicariam tulit, homo castus, atque integer iudiciorum, & iuris auctor, in quo nos sefellit, antesignanos, & manipulares, & alaudas indices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exsules, legit Græcos. O concessum iudicium præclarum! o dignitatē consilij admirandā! auct animus apud consilium illud pro reo dicere. Cydam Cretensem, portentum insule, hominem audacissimum, & perditissimum, sed fac non esse: num Latine sciri? num est ex iudicum genere, P. 197. & forma? num, quod maximum est, leges nostras, more sue nouissimū deniq; homines? est enim uobis Creta notior, quā

Roma Cyda. Delectus autem, & notatio iudicum etiam in nostris ciuibus haberi solet. Gortynium uero iudicem quis nouit? aut quis nosse potuit? Nam Lysiadem Atheniensem pleriq; nouimus: est enim Phædri philosophi nobilis filius: homo præterea festiuus, ut ei cum M. Curio confessore eodem, & collusore facillime possit conuenire. quæro igitur, si Lysiares citatus iudex non responderit, excuseturq; Areopagites esse, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipietne excusationem is, qui quæstioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Atheniensium antiquissimas leges negliget? Qui porro ille cōfessus, diu boni? Cretensis iudex, isq; nequissimus. quem ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio est. at Athenienses misericordes. puto ne Curium quidem esse crudelem, qui periculum fortunæ quotidie faciat. Sunt itē lecti iudices, qui fortasse excusabuntur: habent enim legitimam excusationem, exsiliij causa solum uertisse, nec esse postea restitutos. hos ille demens iudices legisset, horum nomina ad ærarium detulisset, his magnam partem reipublicæ credidisset: si ullam speciem reipublicæ cogitauisset? Atque ego de notis iudicibus dixi: quos minus nostis, nolui nominare. saltatores, citharistas, totum denique commensationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum scitote esse collectum. En causam, cur lex tam egregia, tamq; præclara, maximo imbri, tēpestare, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iudices haberemus, quos hospites habere nemo uelit.

P. B. scelerum magnitudo, conscientia malefactorum, direptio eius pecunie, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriā excogitauit, nec ante turpes iudices quæsti, quā honestis iudicibus nocentiū salus desperata est. Sed

illud os, illam impuritatem cœni fuisse, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur reip. dedecus: unum, quod tam turpes iudices essent; alterum, quod patefactum cognitumq; esset, quam multos in ciuitate turpes haberemus. Hanc ego, & reliquas eiusmodi leges, etiamsi sine uis, saluis auspiciis, essent rogatae, censerem tamen abrogandas: nunc uero cur abrogandas censeâ, quas iudico non rogatas? An illa non grauissimis ignominiiis, monumentisq; huius ordinis ad posteritatis memoriâ sunt notâda, quod unus M. Antonius in hac urbe post cõditâ urbē palâ secū habuerit armatos? quod neq; reges nostri fecerūt, neq; ij, qui regibus exactis, regnū occupare uoluerūt. Cinnâ memini, uidi Syllâ, modo Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quam uniuersa respub. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. At hanc pestem agmē armatorū sequebatur: Classiuius, Mustela, Tiro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagitarij. cum autem erat uentum ad eadem Concordiâ, gradus complebantur: lectica collocabantur: non quod ille scuta occulta esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Illud uero teterimum non modo auditu, sed etiam aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos, latrones, sicarios: de templo carcerem fieri: opertis ualuis Concordiæ, cum inter subsellia senatus uersarentur latrones, patres conscriptos sententias dicere. Huc etiam nisi uenirem, Kalend. Septemb. fabros semissurum, & domum meam disturbaturum esse dixit. Magna res, credo, agebatur, de supplicatione referebatur. ueni postridie: ipse non uenit, locutus sum de republica minus equidem libere, quam mea consuetudo; liberius tamen, quam

quam periculi minæ postulabant, At ille homo uehemens
 & uolentus, qui hanc consuetudinem libere dicendi ex-
 cluderet (fecerat enim hoc idem maxima cū laude L. P. so-
 xxx. diebus ante) inimicitias mihi denuntiavit: adesse in
 senatu iussit ad xii. Kalend. Octobris. ipse* interea se-
 ptemdecim dies de me in Tiburtino Scipionis declamita-
 uit, suum querens. hæc enim ei caussa esse solet declamadi.
 Cum is dies, quo me adesse iusserat, uenisset, tum uero ag-
 mine quadrato in eadem Concordiæ, uenit, atq; in me ab-
 sentem orationem ex ore impurissimo euomit. quo die, si
 per amicos mihi cupienti in senatum uenire licuisset, cadis
 initium fecisset à me. sic enim statuerat. cum autem semel
 gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cædendi, nisi
 defatigatio, & satietas, attulisset. Etenim aderat L. frater
 gladiator Asiaticus: qui myrmillo Mylasis depugnarat,
 sanguinem nostrum sitiebat, suum in illa gladiatoria pu-
 gna multum profuderat. hic pecunias nostras æstimabat.
 possessiones notabat & urbanas, & rusticas: huius mēdici
 tas auaritate coniuncta in fortunas nostras imminebat: di-
 uidebat agros quibus, & quos uolebat: nullus ad tus erat
 priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantum quisque habe-
 bat possessor, quantum reliquerat diuisor Antonius. Quas
 quamquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt,
 tamen separatim suo nomine notanda censeo: iudicandum.

P. B. que nullos septēuiros fuisse: nihil placere ratum esse, quod
 egissent, aut quod ab iis actū diceretur. M. uero Antonium
 quis est, qui ciuem possit iudicare potius, quā teterrimum,
 & crudelissimum hostem: qui pro æde Castoris sedens, au-
 diente populo Romano, dixerit, ni si uictorem, uicturum
 neminem? Num putatis, P. C. dixisse eum minacius, quam
 facturum fuisse? Quid uero, quod in concione dicere
 ausus

ausus est se, cum magistratu abisset, ad urbem futurum cum exercitu, introiturum quotiescumq; uellet? quid erat aliud, nisi denuntiare populo Rom. seruitutem? Quod autem eius iter Brundisium? quæ festinatio? quæ spes? nisi ut ad urbem, uel in urbem potius exercitum maximum adduceret? qui autem delectus centurionum? quæ effrenatio impotentis animi? Cum eius promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum ad se uenire iussit centuriones, quos bene de repub. sentire cognouerat. eosq; ante pedes suos, uxorisk; suæ, quam secum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. Quo animo hunc censetis futurum in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquam uiderat, tam crudelis fuisset? & quam auidum in pecuniis locupletium, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacumq; erant, statim suis comiibus, compotibusq; descripsit. Atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundisio inferebat: cum Caesar deorum immortalium beneficio diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, quamquæ sua sponte, eximiaq; uirtute, tamen approbatione auctoritatis meæ, colonias patris adiit: ueteranos milites conuocauit: paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardaui. Postea uero quam legio Martia ducem præstantissimum uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquando liberi essemus. quæ est imitata quarta legio. Quo ille nuntio audito, cum senatû uocasset, adhibuissetq; consularem, qui sua sententia C. Casarem iudicaret, repente concidit. Post autem neque sacrificiis solennibus factis, neque uotis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus: at quo? in prouinciâ firmissimorum, & fortissimorum ciuium: qui illum, ne si ita quidem uenisset, ut nullum bellum inferret, ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum,

su

superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper e-
 brium. At ille, cuius ne pacatam quidē nequitia quāquam
 ferre posset, bellum intulit provinciae Gallia: circumsedet
 Mutinam, firmissimam, & splendidissimā populi Ro. colo-
 niam: oppugnat D. Brutum imperatorem, consulem designa-
 tum, ciuem non sibi, sed nobis, & reip. natum. ergo Annibal
 hostis, cuius Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic
 non aut fecerit, aut faciat, molietur, & cogitet? totum iter
 Antoniorum quid habuit, nisi depopulationes, vastationes,
 caedes, rapinas? quae non faciebat, Annibal, qui multa ad
 usum reservabat. At ij, qui in horā uiuerent, non modo de
 fortunis, & de bonis ciuium, sed ne de utilitate quidem sua
 cogitauerunt. Ad hunc (dij boni) legatos mitti placet? no-
 runt isti homines formam reipub. iura belli, exempla ma-
 iorum? cogitant, quid populi Ro. maiestas, quid senatus se-
 ueritas postulet? Legatos decernis: si ut depreceris, con-
 temnet: si ut imperes, non audiet. denique quamuis seuera
 legatis mandata dederimus, nomen ipsum legatorum hūc,
 quem uidemus, restinguet ardorem municipiorum: atque
 Italiae franget animos. ut ornittam haec, quae magna sunt,
 certe ista legatio moram, & tarditatē afferet bello. quam-
 uis dicant, quod quosdam audio dicturos, Legati profici-
 scantur, bellum nihilominus paretur: tamen legatorum no-
 men ipsum, & animos molliet, & belli celeritatem mora-
 bitur. Minimis momentis, P. C. maxime inclinationes tem-
 porum fiunt, cum in omni casu reip. tum in bello, & ma-
 xime civili, quod opinione plerumque, & fama gubernat-
 ur. nemo quaeret quibuscum mandatis legatos miserimus:
 nomen ipsum legationis ultro missae timoris esse signum
 uidebitur, recedat à Mutina: desinat oppugnare Brutum:
 decedat ex Gallia: non est uerbis rogandus: cogendus est
 armis.

P. B.

armis. Non enim ad Annibalem mittimus, ut a Sagunto
 recedat: ad quem miserat olim senatus P. Valerium Flac-
 cum, & Q. Bebiū Tampilum: qui, si Annibal non pa-
 reret, Carthaginem ire iussi sunt. nostros legatos, quo iu-
 bebimus ire, si non paruerit Antonius? ad nostrum ciuem
 mittimus, ne imperatorem, ne coloniā populi Ro. oppugnet.
 Itane uero? hoc per legatos rogandus est? quid interest per
 deos immortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius
 urbis propugnaculum, coloniāque populi Rom. praesidi-
 caussa collocatam? Belli Punici secundi, quod contra ma-
 iores nostros Annibal gessit. caussa fuit Sagunti oppu-
 gnatio. recte ad eum legati missi. mittebantur ad Pænum,
 mittebantur pro Annibalis hostibus, nostris socijs. Quid
 similem talem: nos ad ciuem mittimus, ne imperatorem po-
 puli Romani, ne exercitum, ne coloniā circumfedeat, ne
 oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis? Age, si pa-
 ruert, hoc ciue uti aut uolumus, aut possumus? Ante diem
 XIII. Kalend. Ian. decretis uestris eum concidistis: consti-
 tuistis, ut hæc ad uos, Kalend. Ian. referrentur, quæ reserri
 uidetis de honoribus, & præmijs bene de rep. meritorum,
 & merentium: quorum principem indicauistis eum, qui
 fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe
 in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæ-
 sarem secuti sunt: tum illas caelestes, diuinasque legiones Mar-
 tiam, & Quartam cōprobanistis, quibus, cū consulem suū
 non modo reliquissent, sed bello etiam persequerentur, ho-
 nores, & præmia spondendistis: eodemque die, D. Bruti præ-
 stantissimi ciuis edicto allato, atque proposito, factum eius
 collaudauistis: quodque, ille bellum priuato consilio suscep-
 rat, id uos auctoritate publica comprobastis. Quid igitur
 illo die aliud egistis, nisi ut re hostem indicaretis
 Anto

Antonium? his uestris decretis aut ille nos aequo animo
 aspicere poterit, aut nos illum sine dolore summo uidebitis?
 Exclusit illum a republica, distraxit, segregauit non solum
 scelus illius, sed etiam, ut mihi uidetur, fortuna quaedam
 reipublicae, qui si legatis paruerit, Romamque redierit, num
 quando perditis ciuibus uexillum, quo concurrant, defutu-
 rum putatis? Sed hoc minus uereor. sunt alia, quae magis ti-
 meam, & cogitem. numquam parebit ille legatis. noui ho-
 minis insaniam, arrogantiam: noui perdita consilia ami-
 corum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius,
 ut pote qui peregre depugnarit, familiam ducit. sit per se
 ipse sanus, quod numquam erit, per hos esse ei tamen non
 licebit. teretur interea tempus, belli apparatus refrigescet.
 unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, & mora? ut
 primum post discessum latronis, uel potius, desperatam fis-
 gam, libere senatus haberi potuit, semper flagitauit, ut co-
 nuocaremur. quo die primum conuocati sumus, cum desi-
 gnati consules non adessent, u. ci sententia mea maximo ue-
 stro consensu fundamenta reipublicae, seuius omnino, quam
 decuit (nec enim ante potui) sed tamen, si ex eo tempore dies
 nullus intermissus esset, bellum profecto nullum habere-
 mus omne malum nascens facile opprimitur: inueteratum
 sit plerumque robustius. Sed tum expectabantur Kalen-
 dae Ian. fortasse non recte. Verum praeterita omittamus.
 etiamne hanc moram afferemus, dum proficiantur lega-
 ti, dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem bel-
 li offert: bello autem dubio, quod potest studium esse dele-
 ctus. Quamobrem, P. C. legatorum mentionem nullam cē-
 seo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla
 mora, & confestim gerendam: tumultum, censo decer-
 ni, iustitium edici, saga sumi dico oportere, delectum
 habere

haberi, sublati vacationibus in urbe, & in Italia, præter
 Galliam, tota. Quæ si erunt facta, opinio ipsa, & fama ue-
 stræ seueritatis obruet scelerati gladiatoris amicitiam: sen-
 tiet sibi bellum cum populo Rom. esse susceptum: experie-
 tur consentientis senatus nervos, atq; vires. nam nūc qui-
 dem partium contentionem esse discit. quarum partiū?
 alteri uicti sunt, alteri sunt e medijs C. Caesaris partibus.
 nisi forte Caesaris partes a Pansa, & Hircio consulibus, &
 a filio C. Caesaris oppugnari putamus. Hoc uero bellum
 non ex dissensione partium, sed ex nefaria spe perditissi-
 morum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ
 notatæ sunt, & iam ad cuiusq; opinionem distributæ. Legi
 epistolam Antonij, quam ad quendam septemviriū capi-
 talem hominem collegam suum miserat. QUID CON-
 CUPISCAS, TV VIDERIS: QVOD CONCV-
 PIVERIS, CERTE HABEBIS. En, ad quem lega-
 tos mittamus, cui bellum moremur inferre, qui ne fortī
 quidem fortunas nostras destinavit: sed libidini cuiusq; nos-
 tra addixit, ut ne sibi quidem quidquam integram, quod
 non alicui promissum iam sit, reliquerit. cum hoc, P. C.
 bello, bello, inquam, certandum est, idq; confestim. legato-
 rum tarditas repudianda est. Quapropter, ne multa nobis
 quotidie decernenda sint, consulibus totam remp. commē-
 dandam censeo, hisque permittendum, ut remp. defendant,
 provideantq; ne quid respub. detrimenti accipiat: censeoq;
 ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res frandi, si
 ante Kal. Feb. ab eo discesserint. Hæc si censueritis, patres
 conscripti, breui tempore libertatem populi Romani, au-
 thoritatēque uestram recuperabitis: sin autem lenius age-
 tis, tamen eadem, sed fortasse serius decernetis. De repub.
 quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de

P. 201.

honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendum. Sed qui ordo in sententijs rogandis seruari solet, eundem tenebo in uiris fortibus honorandis. A Bruto igitur consule designato more maiorum capiamus exordium: cuius, ut superiora omittā, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominum magis iudicijs, quam publice laudata: quibus uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neque enim ullam mercedem: ita uirtus præter hanc laudis, gloriaque desiderat, quæ etiam si careat, tamen sese ipsa contenta, atque in memoria gratorum ciuium, tamquam in luce posita letetur. laus igitur iudicijs, testimonijsque nostri tribuenda Bruto est. Quamobrem his uerbis, T. C.

P. B. senatusconsultum faciendum censeo: CVM D. Brutus imperator, COS. designatus, provinciam Galliam in senatu, populi que Rom. potestate teneat, cumque exercitum tantum tam breui tempore, summo studio municipiorum, coloniarumque; provincia Gallia optime de repub. merita, merentisq; conscripserit, compararit: id cum recte, & ordine, exq; repub. fecisse: idque D. Bruti præstantissimum meritum in rempub. senatui populoque Rom. gratum esse, & fore. itaq; senatum, populumque Rom. existimare, D. Bruti imp. COS. designati opera, cōsilio, uirtute, incredibiliq; studio, & consensu provincia Gallia, reip, difficillimo tempore esse subuentum. Huic tanto merito Bruti, P. C. tantog; in remp. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam, si M. Antonio patuisset Gallia; si oppressis municipijs, & colonijs imparatis, in illam ultimam Galliam penetrare potuisset, quanius reip. terror impenderet! dubitaret, credo, homo amentissimus, atque omnibus cōsilijs præceps, & deuius, non solum cum exercitu si, o, sed etiam cum omni immanitate, barbaria bellum inferre nobis, ut eius furor ène

Alp

Alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, nondum interposita auctoritate uestra, suo consilio, atq; iudicio, non, ut consulem recepit, sed, ut hostem arcuit Gallia, seq; obsideri, quam hanc urbem maluit. Habeat ergo huius tanti facti, tæque præclari decreto nostro testimonium sempiternum: Galli aq; quæ semper præsidet, atque præsedet huic imperio, libertatiq; communi, merito, iureq; laudetur, quod se, suasq; vires non tradidit, sed opposuit Antonio. Atque etiam M. Lepido pro eius egregiis in rempub. meritis decernendos honores quam amplissimos censeo. semper ille populū Rom. liberum voluit, maximumq; signum illo die dedit voluntatis, & iudicii sui, cum Antonio diadema Cesari imponere, se auertit, gemituq; & mœstitia declarauit, quantum haberet odium seruitutis, quam populum Rom. liberū cuperet: quam illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quam iudicio tulisset. Quanta uero is moderatione usus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortem Cesaris consecutum est, quis nostrū obliuisci potest? Magna hæc: sed ad maiora properat oratio. quid enim, o dii immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo Rom. accidere potuit, quam, cum bellum civile maximum esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia etiam id potius extinguī, quā armis, & ferro rem in discrimen adducere? Quod si eadem ratio Cesaris fuisset, in illo tetro, miseroq; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij summi, & singularis uiri filios incolumes haberemus: quibus certe pietas fraudi esse non debuit. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset, facturum fuisse, declarauit in eo, quod potuit, cum Sext. Pompeium restituit ciuitati, maximum ornamētum reip. clarissimū monumentū clementie suæ. grauis illa fortuna

populi Rom. graue fatum. Pompeio enim patre, quod imp-
 perij populi Rom. lumen fuit, extincto, interfectus est pa-
 tris simillimus filius. sed omnia mihi videntur deorum im-
 mortalium iudicio expiata, Sext. Pompeio reip. cōseruato.
 Quam ob causam iustam, atq; magnam, & quod periculo-
 sissimum ciuile bellum, maximumq; humanitate, & sapien-
 tia sua M. Lepidus ad pacem, concordiamq; conuertit, se-
 natuconsultum his uerbis censeo perscribendum: CVM d
 M. Lepido imp. pont. max. se penumero respub. & bene, &
 feliciter gesta sit, populusq; Rom. intellexerit, ei dominatiū
 regum maxime displicere: cumq; eius opera, uirtute, con-
 silio, singulariq; clementia, & mansuetudine bellum acer-
 bissimum ciuile sit restinctum, Sextusque Pompeius. Cn. F.
 Magnus huius ordinis auctoritate ab armis discesserit, &
 P. B. d M. Lepido imp. pont. max. summa senatus, populiq; Rom.
 uoluntate ciuitati restitutus sit: senatum, populumq; Rom.
 pro maximis, plurimisq; in rempub. M. Lepidi meritis, ma-
 gnam spem in eius uirtute, auctoritate, felicitate reponere
 otij, pacis, concordiae, libertatis: eiusq; in remp. meritorum
 senatum, populumq; Rom. memorē fore, eiq; statuā eque-
 stre in auratum in rostris, aut quo alio loco in foro uellet,
 ex huius ordinis sententia statui placere. Qui honos, P. C.
 mihi maximus uidetur: primum, quia iustus est: non enim
 solum datur propter spem temporum reliquorum, sed pro
 amplissimis meritis redditur. nec uero cuiquam possumus
 commemorare hunc honorem d senatu tributum, iudicio
 senatus soluto, & libero. Venio ad C. Casarem, P. C. qui nisi
 fuisset, quis nostrum esse potuisset? aduolabat ad urbem d
 Brundisio homo impotentissimus, ardens odio, animo hosti-
 li in omneis bonos cum exercitu Antonius. quid huius au-
 daciae, & sceleri poterat opponi? nondū ullos duces habebamus,

bantus, non copias: nullum erat consilium publicum, nulla
 libertas: dandæ cervices erant crudelitati nefariæ: fugam
 quærebamus omnes: quæ ipsa exitû non habebat, quistum
 nobis, quis populo Rom. obtulit hunc diuinum adolefcẽtem
 deus? qui cū omnia ad perniciem nostram pestifero illi ciui
 paterent, subito præter spem omnium exortus, prius con-
 fecit exercitum, quem furori M. Antonij opposeret, quam
 quisquam hoc eum cogitare suspicaretur. Magni honores
 habiti Cn. Pompeio, cum esset adolefcens, & quidem iure: p. 203.
 subuenit enim reip. sed ætate multo robustior, & militum
 ducem quærentium studio paratior, & in alio genere belli.
 non enim omnibus Syllæ caussa grata. declarat multitudo
 proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Ce-
 sar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam re-
 quiescere, armauit: eam complexus est causam, quæ esset
 senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ diis homini-
 busq; gratissima. Et Pompeius ad L. Syllæ maximū impe-
 rium, uictoremq; exercitum accessit: Caesar se ad neminem
 adiunxit: ipse princeps exercitus faciendi, & præsidij com-
 parandi fuit. Ille* in aduersariorum partibus agrum Pice-
 num habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, sed amicio-
 ribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. Illius
 opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus
 oppressus est. Demus igitur imperium Cesari: sine quo res
 milit. is administrari, teneri exercitus, bellum geri non po-
 test: sit pro prætore eo iure, quo qui optimo: qui honos, quā-
 quam est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum
 gerendarum, non solum ad dignitatem ualet. itaq; illa quæ
 ramus, quæ uix hodierno die consequemur. Sed sæpe spero
 fore huius adolefcens ornādi, * honorādi, & nobis, & po-
 pulo Ro. potestati, hoc autē tēpore ita censeo decernendum

QVOD C. Caesar C. F. pont. proprator, summo reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi Rom. cohortatus sit, eosq; conscripserit: quodq; legio Martia, quartaq; summo studio, optimoque in remp. consensu, C. Caesare duce. & auctore, remp. libertatem populi Rom. defendant, defenderint: & quod C. Caesar proprator, Gallia provincia cum exercitu subsidio profectus sit, equites sagittarios,

P. B. elephantas in suam, populiq; Rom. potestatem redegerit, difficillimoq; reip. tempore salutis, dignitatisq; populi Rom. subuenerit: ob eas causas senatui placere, C. Caesarem C. F. pont. propratorem, senatorem esse, sententiamq; loco praetorio dicere: eiusq; rationem, quemcumq; magistratum petet, ita haberi, ut haberi lege liceret, si anno superiore quaestor fuisset. Quid est enim, P. C. cur cum non quam primum amplissimos honores capere cupiamus? Legibus enim annalibus cum grandiore aetate ad consulatum constituebant maiores nostri, adolescentiae temeritatem uerebatur. C. Caesar inuente aetate docuit, ab excellenti, eximiaq; uirtute progressum aetatis expectari non oportere. Itaq; maiores nostri ueteres illi leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter aequales. Ita saepe magna indoles uirtutis, prius quam reip. prodesse potuisset, exstincta est. At uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flaminius, admodum adolescentes consules facti tantas res gesserunt, ut populi Rom. imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cum ab ineunte aetate res maximas gerere coepisset, nonne tertio & trigesimo anno mortem obiit? quae est aetas nostris legibus decem annis minor, quam consularis. Ex quo indicari potest, uirtutis esse, quam aetatis cursum

sam celeriore. Nam, quod ij, qui Cesari inuident, simu-
 lant se timere: ne uerendum quidem est, ut uenire se possit,
 ut moderari, ne honoribus nostris elatus, intemperantius
 suis opibus utatur. Ea natura rerum est, P. C. ut, qui sensum
 ueræ gloriæ ceperit, quiq; se ab senatu, ab equitibus, po-
 puloque Rom. uniuerso senserit ciuem clarum haberi, salu-
 taremque reipub. nihil cum hac gloria comparandum pu-
 tet. Vtinam C. Cesari, patri dico, contigisset adolescenti, ut
 esset senatui, atque optimo cuiq; carissimus. quod cum cō-
 sequi neglexisset, omnem uim ingenij, quæ summa fuit in
 illo, in populari leuitate consumpsit. Itaque, cum respectu
 ad senatum, & ad bonos non haberet, eam sibi uiam ipse
 patefecit ad opes suas amplificandas, quam uirtus liberi
 populi ferre non posset. Eius autem filij longe sane diuersa
 ratio est: qui cum omnibus est, tum optimo cuique carissi-
 mus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iā sa-
 lus: huic summi honores & exquiruntur, & parati sunt.
 Cuius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stul-
 titiam timeamus? quid enim stultius, quam inutilem potē-
 tiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem,
 & lubricam anteferre ueræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc
 uidit puer: si etate processerit, non uidebit? At est quibus-
 dam inimicus clarissimis, atq; optimis ciuibus, nullus iste ti-
 mor esse debet. omneis Cesar inimicitias reip. condonauit:
 hanc sibi iudicem constituit, hanc moderatricem* omnium.
 * atque factorum. ita enim ad remp. accessit, ut eam cōfir-
 maret, non ut euerteret. omneis habeo cognitos sensus ado-
 lescentia: nihil est illi repub. carius, nihil iustra auctoritate
 grauius, nihil bonorum uiuorum iudicio optatius, nihil
 uera gloria dulcius. Quam obrem ab eo non modo nihil ti-
 mere, sed maiora, & meliora expectare debetis: neque in-

P. B.

eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere, ne memoria maneat domestici doloris, quæ plus apud eum possit, quam salus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. nobis, populoq; Romano: quod profecto cum me nulla uis cogeret, facere non auderem, pertimesceremq; in re maxima periculosam opinionem temeritatis. promitto, recipio, spondeo, patres conscripti, C. Casarem talem semper fore ciuem, qualis hodie sit, qualemq; eum maxime uelle, & optare debemus. Quæ cum ita sint, de Casare satis hoc tempore dictum habeo. Nec uero de L. Egnatuleio fortissimo, & constantissimo ciue, amicissimo reip. silendum arbitror: sed tribuendum testimonium uirtutis egregiæ, quod is legionem quartam ad Casarem adduxerit, quæ praesidio consulibus, senatui, populoq; Ro. rei que publi. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. In quo, P. C. non tantum commodum tribuitur L. Egnatuleio, quantus honos. in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Caesaris ita censeo decernendum: Senatui placere, militibus ueteranis, qui Caesaris pontificis, auctoritatemq; huius ordinis defenderint, atque defendant: his, liberisque eorum militie uacationem esse: utiq; C. Pansa, A. Hircius consules, alter, amboue cognoscerent, qui ager ijs coloniis esset, quo milites ueterani deducti essent, qui contra legem Iuliam possideretur, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro Campano separatim cognosceret inirentq; rationem de commodis militum ueteranorum augendis: legioniq; Martiæ, & legioni quartæ, & ijs militibus, qui de legione secunda, trigesima quinta, ad C. Pansam, A. Hircium consules uenissent, suæque nomina dedissent: quod ijs senatus, populi que Romani libertas

car

carissima sit, & fuerit, uacationem militie ipsis, liberisque
eorum esse placere, extra tumultum Gallicum, Italicique:
easque legiones, bello confecto, missas fieri placere: quan-
tamque pecuniam militibus earum legionum in singulos
C. Caesar pontifex propraetor pollicitus sit tantam dari place-
re, utique C. Pansa, A. Hirsius cōsules, alter, amboue ra-
tionem agri habeant, qui sine iniuria prinatorum dividi
possit: isque militibus legionis Martiae, & legionis quartae
ita daretur, assignaretur, ut quibus militibus amplissime
dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia, consules, de quibus
retulistis: quae si erunt sine mora, matureq; decreta, facilius
apparabitur ea, quae tempus, & necessitas flagitat, celeri-
tate autem opus est: quae si effemus usi, bellum, ut saepe di-
xi, nullum haberemus.

IN M. ANTONIVM P. B.

AD QUIRITES.

PHILIPPICA VI.

ORATIO XLVIII.

VDITA uobis esse arbitror, Quirites, quae
sint acta in senatu, quae fuerit cuiusque sen-
tentia res enim ex Kal. Ian. agitata, paullo
ante confecta est: minus quidem illa seuerē,
quam decuit: non tamen omnino dissolute mora est allata
bello, non causa sublata. Quamobrem, quod quae sunt a me

P. Apulius, homo & multis officijs mihi, & summa familiaritate coniunctus, & uobis amicissimus, ita respondebo, ut ea, quibus non interfuissem, nosse possitis. Causa fortissimis, optimisque consulibus Kalend. Ian. de repub. primum referendi fuit ex eo, quod XIII. Kal. Ian. senatus, me auctore, decreuit. Eo die primum, Quirites, fundamenta iacta sunt reipubl. Fuit enim longo intervallo ita liber senatus, ut uos aliquādo liberi essetis. Quo quidem tempore etiam si ille dies uita finem mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructum, cum uos uniuersi uia mente, atque uoce iterum a me conseruatam esse reimp. cōclamastis. Hoc uestro iudicio tanto, tamque præclaro excitatus, ita Kal. Ian. ueni in senatum, ut meminissim, quam personam impostam a uobis sustinerem. Itaque bellum nefarium illatum reip. cum uiderem, nullam moram interponendam insequendi M. Antonium putavi: hominemque audacissimum, qui, multis nefarijs rebus ante commissis, hoc tempore imperatorem populi Romani oppugnaret, coloniam uestram P. 106. fidissimam, fortissimamque; obsideret, bello cē sui persequendum: tumultum esse decerni, iusstitium edici, saga sumi, dixi placere: quo omnes acrius, grauiusque incumberent ad ulciscendas reip. iniurias, si omnia grauissimi belli insignia suscepta a senatu uiderent. Itaque hac sententia, Quirites, sic per triduum ualuit, ut, quāquam discessio facta non esset, tamen præter paucos, omnes mihi assensuri uiderentur. Hodierno autem die, *nescio quia ei obiecta re, remissior senatus fuit: nam plures eam sententiā secuti, ut quantum senatus auctoritas, uesterque consensus apud Antonium ualiturus esset, per legatos experiremur. Intellego, Quirites, a uobis hanc sententiā repudiari, neque iniuria. ad quē enim legatos? ad eumne, qui pecunia publica dissipata, atq;

effusa, per vim, & contra auspicia impositis populo Ro. legibus, fugata concione, obfesso senatu, ad opprimendā rēp. Brundisio legiones accerserit: ab his relictus, cum latronū manu in Galliam irruerit? Brutum oppugnet? Mutinam circumsedeat? quæ uobis potest cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis, legationis esse communitas? Quæquam, Quirites, non est illa legatio, sed denuntiatio belli, nisi paruerit. Ita enim est decretum, ut, si legati ad Annibalem mitterentur, mittuntur enim, qui nuntient, ne oppugnet consulem designatum: ne Mutinam obsideat: ne provinciā depopuletur: ne delectus habeat: sit in senatus, populi que Romæ potestate. Facile uero huic denuntiationi parebit, ut in patrum conscriptorum, atque in uestra potestate sit, qui in suā nūquam fuerit? Quid enim ille umquam arbitrio suo fecit, semper eo tractus, quo libido rapuit, quo leuitas, quo furor, quo uiolentia? semper cū duo dissimillima genera lenoni, P. B. & latronum tenuerunt. ita domesticis stupris, forensibus paricidiis delectatur, ut mulieri citius auarissima paruerit, quam senatui, populoq; Ro. Itaq; quod paullo ante feci in senatu, faciam apud uos: testificor, denuntiatio, ante prædicto, nihil M. Antonium eorū, quæ sunt legatis mādāta, facturū, uastaturū agros, Mutinam obfessurū, delectus, quæ possit, habiturū. is est enim ille, qui semper senatus iudiciū, & auctoritatē, semper uoluntatē uestrā, potest atq; contempserit. An ille id faciat, quod paullo ante decretū est: ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis est Gallia, educeret, dum ne propius urbem Romam c. c. mil. admoueret? huic denuntiationi ille pareat? ille se fluuiō Rubicone c. c. mil. circumscriptum esse patiat? non is est Antonius. nam, si esset, non commisisset, ut ei senatus, tamquam Annibali initio belli Punici denuntiaret, ne oppugnaret

Saguntum. Quod uero ita auocatur à Mutina, ut ab urbe
 tamquam pestifera flamma arceatur, quam habet ignomi-
 niâ? quod iudiciû senatus? quid? quod à senatu datur man-
 data legatis, ut D. Brutum, militesque eius adeant, usque
 demonstrent summa in remp. merita, beneficiaq; corû gra-
 ta esse senatui, populoq; Ro. eisq; eam rem magnâ laudi,
 magnoq; honori fore? passurumne censeatis Antonium in-
 troire Mutinam legatos? exire inde tuto? numquam patie-
 tur, mihi credite, noui uiolentiam, noui impudentiam, noui
 audaciam. Nec uero de illo, sicut de homine aliquo debe-
 mus, sed ut de importunissima bellua cogitare. Quæ cum
 ita sint, non omnino dissolutum est, quod decreuit senatus.
 habet atrocitatis aliquid legatio: utinam nihil haberet mo-
 ræ. nam, cum plerisq; in rebus gerendis tarditas & procras-
 tinatio odiosa est: tû hoc bellum indiget celeritatis. succur-
 rendum est D. Bruto: omnes undique copia colligenda: ho-
 râ eximere * nullam in tali ciue liberando sine scelere pos-
 sumus. An ille non potuit, si Antonium consulem, si Gal-
 liam Antonij prouinciam iudicasset, legiones Antonio, &
 prouinciam tradere? domum redire? triumphare? primus
 in hoc ordine, quoad magistratum iniret, sententiam dice-
 ret? quid negotij fuit? sed, se cû Brutum esse meminisset, ue-
 streque libertati natum, non otio suo: quid egit aliud, nisi
 ut pæne corpore suo Gallia prohiberet Antonium? Ad
 hunc utrum legatos, an legiones ire oportebat? Sed præte-
 rita omittamus. properent: quod uideo esse facturos. nos
 saga parate. est enim ita decretum, ut, si ille auctoritati se-
 natus non paruisset, ad saga iretur. ibitur: non parebit: nos
 amissos tot dies rei gerendæ queremur. Non metuo, Quiri-
 tes, ne cum audierit Antonius, me hoc in senatu, & in con-
 cione confirmasse, numquam illum futurum in senatus po-
 te

testate, refellēdi mei causa ut ego nihil uidisse uidear, uer-
 tat se, sena. ui pareat. numquam faciet: non inuidebit huic
 m. & gloria. malet me sapientem à uobis, quam se mode-
 stum existimari. quid? ipse se uelit, num etiam L. fratrem
 passurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tybur, ut
 opinor, cum ei labare M. Antonius uideretur, mortem fra-
 tri esse minatus. Etiamne ab hoc myrmillone Asiatico
 senatus mandata, legatorum uerba audientur? nec enim
 secerni à fratre poterit, tanta praesertim auctoritate. nam
 hic inter illos Africanus est: plaris habetur, quam L. Tre-
 bellius, plaris quam T. Plancius, quam Exitius adolescens
 nobilis. Planci, qui omnibus sententiis maximo uestro plau-
 su condemnatus, nescio quomodo se cōiecit in turbam, atq;
 ita maestus rediit, ut retractus, non reuersus uideretur, sic
 contemnit, tanquam si illi aqua, & igni interdictum sit.
 aliquando negat ei locum esse oportere in curia, qui incen-
 derit curiam. Nam Trebellium ualde iam diligit: oderat
 tum, cum ille tabulis nouis aduersabatur: iam fert in ocu-
 lis, postquā* ipsum Trebellium uidit sine tabulis nouis sal-
 uum esse non posse. audisse enim nos arbitror, Quirites.
 quod etiam uidere potuistis, quotidie sponsores, & credito-
 res L. Trebellij conuenire. O fides! (hoc enim puto Trebel-
 lium sumpsisse cognomē) quae potest esse maior fides, quam
 fraudare creditores? domo profugere? propter aes alienum
 ire ad arma? ubi plausus ille in triumpho est? saepe ludis? ubi
 edilicias delata summo stuodio bonorum? quis est, qui hunc
 non casu existimet recte fecisset nequitia est, * scelere. Sed
 redeo ad amores, deliciasq; nostras: L. Antonium, qui uos
 omnes in fidem suam recepit, negatis? num quispiam est ue-
 strus, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illū quinq;
 & triginta tribus patronū adoptarūt, rursus reclamatis?
 Aspicite

Aspicite à sinistra illam equestrem statuam inauratā: in qua quid inscriptum est? QVINQUE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI ROM. Igitur est patronus L. Antonius? malam quidem illi pestem: clamor enim uestro assentior. non modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit: sed quis umquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi Ro. ui-
toris, dominiq; omnium gentium tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij statuam uidemus: sicut illam Q. Tremellij, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. O impudentiam incredibilem: tantumne sibi sumpsit, quia Mylasis myrmillo Thracem iugulauit familiarem suum? quonam modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectātibus uobis, depugnasset? sed hæc una statua at aliera ab equitibus Rom. in equo publico: qui item ascribunt, PATRONO, quem umquam

P. 108. Iste ordo patronum adoptauit? si quæquam, debuit me. sed me omitto: quem censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. O sordidos, qui acceperunt: improbum, qui dederit! Statuerūt etiam tribuni militares, qui in exercitiis Cæsaris duobus fuerunt. Quis est iste ordo? multi fuerūt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit Remurū. Campus Martius restabat, nisi prius cū fratre fugisset. Sed hæc agrorum assignatio paullo ante, Quirites, L. Cæsaris clarissimi uiri, Et præstātissimi senatoris sententia dissoluta est. huic enim assensu, septemuirū acta sustulimus. Iacent beneficia Nucula: friget patronus Antonius. nam possessores animo æquiore discedent: nullam impensam fecerant: nondum instruxerant, partim quia non considebant, partim quia non habebant. Sed illa statua palmaris, de qua, si meliora tempora essent, non possem sine risu dicere: L. ANTONIO IANI MEDII PATRO

TRONO. Itane Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis umquam in illo Iano inuētus est, qui L. Antonio mille nummū ferret expēsū? Sed nimis multa de nugis: ad causam, bellumque rediamus: quāquam non alienum fuit personas quasdam a uobis recognoscere: ut quibuscum bellum gereretur, possitis taciti cogitare. Ego autem uos hortor, Quirites, ut etiam si melius aliud fuit, tamen legatorum reditū exspectetis animo aequo. celeritas detracta de causa est: boni tamē aliquid accessit ad causam. cum enim legati renuntiarent, quod certe renuntiabunt, non in uestra potestate, non in senatus esse Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illam ciuem habendum putet? nunc erim sunt, pauci illi quidem, sed tamen plures, quam reipublica dignum est, qui ita loquamur. Ne legatos quidē exspectabimus? istam certe uocem, simulationemq; clementia, P. B. extorquebit istis res ipsa publica. Quo etiam, ut confitear uobis, Quirites, minus hodierno die contendendi, minus laborandi, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, scissum iuberet. malui viginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quam paucis hodie uituperari. Quapropter, Quirites, exspectate legatorum reditum, et paucorum dierum meliſtiam deuotate, qui cum redierint, si pacem afferent, cupidum me; si bellum, prouidum indicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? nō dies, noctesque de uestra libertate, de reipublica salute cogitem? Quid enim non de beo uobis, Quirites? quem uos a se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus praeluistis? an in gratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis, rudis in reipublica? quis excitatior? qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? Quamobrem, Quirites, consilio quantum

P. 109.

tum potero, labore plus p̄ne, quam potero, excubabo, uigilaboque pro uobis. etenim quis est ciuis, praesertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste cōsensus? multas, magnasque habui consul conciones, multis interfui: nullam umquam uidi tantam, quanta nunc uestra est. unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonij conatus auertere a republ. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniae, cuncta Italia. Itaq; senatum bene sua sponte firmū, firmiorē uestra auctoritate fecistis. Venit tēpus, Quirites, serius omnino, quā dignū populo Ro. fuit: sed tamen ita maturum, ut differri iam hora non possit. fuit aliquis fatalis casus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc, si quis erit, erit uoluntarius. populo Ro. seruire fas non est, quem dii immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur: aut uincatis oportet, Quirites, quod profecto & pietate uestra, & tanta concordia consequemini: aut quiduis potius, quam seruiatis. Aliæ nationes seruitutem pati possunt, populi Ro. est propria libertas.

IN

IN M. ANTONIVM P. B.

IN SENATV PHILIP-

PICA VII.

ORATIO XLIX.

PARVIS de rebus, sed fortasse necessarijs cō-
sulmur, P. C. de Appia via, & de Moneta cō-
sul, de Lupercis tribuni pleb. referunt. quārū
rerum etsi facilis explicatio uidetur, tamen
animus aberrat a sentētia, suspēsus curis maioribus. Ad-
ducta est enim, P. C. res in maximum periculum, & in ex-
tremum pene discrimen, Non sine caussa legatorum istam
missionem semper timui, numquam probavi: quorum redi-
tus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum
afferat languoris animis, quis non uidet? non enim se te-
nent ij, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinae spē re-
uirefcere, coniunctum huic ordini populum Ro. conspiran-
tem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc
fingunt Antonij responsa: eademq; defendūt. alij, postulare
illum, ut omnes exercitus dimittantur. scilicet legatos ad
eum misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic
ordini, sed ut condiciones ferret, leges imponeret, referare
nos exteris gētibz Italiam iuberet. se praesertim incolumi
a quo maius periculū, quā ab ullis nationibus extimescen-
dum est. alij, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illā
ultimam postulare. praecclare: ex qua non legiones solum, sed
etiā nationes ad urbē conetur adducere. alij, nihil enī iā nisi

DDD

mod

P. 210.

modesti postulare. Macedoniam suam uocat omnino: quoniam C. frater est inde reuocatus. Sed qua provincia est, ex qua illa fax excitare non possit incendium? Itaque idem quasi providi cives, & senatores diligentes, bellicum me cecimisse dicunt: suscipiunt partis patrociniū, quā sic disputat. Irritatum Antonium non oportuit. nequā est homo ille atque confidens: multi praeterea improbi (quos quidem a se primum numerare possunt, qui haec loquuntur) eos cauendos esse denuntiant. utrum igitur in nefariis ciuibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior cautus est? Atque haec illi loquuntur, qui quondam propter lenitatem populares habebantur. Ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non uoluntate fuisse populares: qui enim euenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, idem in re una maxime populari, quod eadem salutaris reip. sit, improbos se, quam populares esse malint? me quidem semper (ut scitis) aduersatum multitudinis temeritati, haec fecit praclarissima causa popularis. Et quidem dicuntur, uel potius idem ipsi se dicunt consulares: quoniam nomine dignus est nemo, nisi qui tanti bonoris nomen potest sustinere. fauceas tu hosti? ille literas ad te mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu laetus proferas? recites, describendas etiam de improbis ciuibus: eorum augreas animos? bonorum spem, uirtutemque debilitas? & te consularem, aut senatorem, denique ciuem putes? Accipiet in optimam partem C. P. fortissimus consul, atque optimus. etenim dicam animo amicissimo: hūc ipsum mihi hominem familiarissimum, nisi talis consul esset, ut omnes uigilias, curas, cogitationesque in reip. salute defigeret, consulem non putarem. quamquam nos ab inuente illius et atatus usus, consuetudo, studiorum etiam honestissimorum socie-

tas, similitudoq; * coniungit: eiusdemq; * curam incredibilem. P. B.
 in asperrimis belli civilis non modo periculis perspexit sal-
 lutis, sed etiam dignitatis meae: tamen eundem, ut dixi, nisi
 talis consul esset, negare esse consulem auderem. idem non
 modo consulem esse dico, sed etiam memoria mea praestan-
 tissimum, atq; optimum consulem: non quin pari virtute, &
 voluntate alij fuerint: sed tantam causam non habuerunt,
 in qua & virtutem, & voluntatem suam declararent. Ha-
 ius magnitudinē animi, gravitatem, sapientiae tempestas est
 oblata formidolosissimi temporis. Tum autem illustratur
 consulatus, cum gubernat rempub. si non optabili, at ne-
 cessario tempore. Magis autem necessarium, P. C. nullum
 tempus umquam fuit. Itaq; ego ille, qui semper auctor pa-
 cis fui, cuiq; pax praesertim civilis, quamquam omnibus bo-
 nis, mihi tamen in primis fuit optabilis (omne enim curri-
 culum industriae nostrae in foro, in curia, in amicorum peri-
 culis propulsandis, elaboratum est: hinc honores amplissi-
 mos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quam habe-
 mus, consecuti sumus) ego itaq; pacis, ut ita dicam, alienus,
 qui, quantuscumq; sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace
 civili certe non fuisset (periculose dico: quemadmodum ac-
 cepturi, P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate
 nostrae dignitatis retinendae, & augendae, quaeso, oroq; vos
 P. C. ut primo, si erit uel acerbum auditu, uel incredibile à
 M. Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione, quod di-
 xero: mene id prius, quam quale sit explicauero, repudietis)
 ego ille, dicā sapius, pacis semper laudator, semper auctor,
 pacem cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in
 reliquam orationem, P. C. quoniam periculosissimum lo-
 cum, silentiosum praeteruectus. cur igitur pacem nolo? quia
 turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quae tria

P. 211. dum explico, peto à vobis, P. C. ut eadem benignitate, qua soletis, uerba mea audiat. Quid est inconstantia, mobilitate, leuitate, cum singulis hominibus, tum uero uniuerso senatui turpius? quid porro inconstantius, quam quem modo hostem non uerbo, sed re multis decretis indicaretis, cum hoc pace uelle subito coniungis? Nisi uero, cum C. Caesari meritos quidem illi honores, & debitos, sed tamen immortales, & singulares decreuistis, unam ob causam, quod contra M. Antonium exercitum comparauisset, non hostem Antonium iudicauistis, nec tum hostis est à uobis indicatus Antonius, cum laudati auctoritate uestra ueterani milites, qui Caesarem secuti essent. Nec tum hostem Antonium iudicastis, cum fortissimis legionibus, quod illum, qui consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, uacationes, pecunias, agros spopondistis? quid? cum Brutum hominem quodam illius generis, & nominis, natum ad remp. liberandam, exercitumque eius pro libertate populi Rom. bellum gerentem cum Antonio, provinciamque fidelissimam, atque optimam Galliam laudibus amplissimis affecistis, tum non hostem iudicastis Antonium? quid? cum decreuistis, ut consul alter, amboque ad bellum profiscerentur: quod erat bellum, si hostis Antonius non erat? Quid igitur profectus est uir fortissimus meus collega, & familiaris A. Hircinus consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum credo putauit, uitam, quam populi Rom. uotis retinuisset, pro libertate populi Rom. in discrimen adducere. Quid? cum delectus haberi tota Italia iussistis, cum uacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est indicatus? armatorum officinas in urbe uidetis, milites cum gladiis sequuntur consulem: praesidio sunt specie consuli, re & ueritate nobis, omnes sine ulla

P. B.

reccu

recusatione, summo etiam cum studio nomina dant, parent
 auctoritati uestræ: non est indicatus hostis Antonius? At
 legatos misimus, heu me miserum, cur senatū cogor, quem
 laudari semper, reprehendere? quid? uos censetis, P. C. le-
 gatorum missionem populo Rom. uos probauisse? non in-
 telligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cui cum
 pridie frequentes essetis assensi, postridie ad spem estis ina-
 nem pacis deuoluti. Quam turpe porro est legiones ad sena-
 tum legatos mittere, senatum ad Antonium? quamquam
 illa legatio non est: denuntiatio est, paratum illi exitium,
 nisi paruierit huic ordini. quid refert? tamen opinio est gra-
 uior. missos enim legatos omnes uident: decreti uestri non
 omnes uerba nouerunt. * Retinenda igitur nobis constan-
 tia, grauitas, perseuerantia. repetenda est uetus illa seueri-
 tas: si quidem auctoritas senatus, decus, honestatē, laudem
 dignitatemque desiderat: quibus rebus hic ordo caruit nimitū
 diu, sed er at tunc excusatio oppressis: misera illa quidem,
 sed tamen iusta. nunc nulla est. Liberati iam regio domina-
 tu uidebatur. Multo postea grauius urgebatur armis do-
 mesticis: ea ipsa depulimus nos quidem: extorquenda sunt.
 quod si non possumus facere (dicam, quod dignum est sena-
 tore, & Romano homine) moriamur. quanta illa erit reip.
 turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc or-
 dine sententiam M. Antonium consulari loco? cuius ut omit-
 tam innumerabilia scelera urbani consulatus, in quo pe-
 cuniam publicam maximam dissipauit, exsules sine lege re-
 stituit, uetigalia uendit, prouincias de populi Rom. im-
 perio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim
 imposuit, armis aut obsedit, aut exclusit senatum: ut hæc,
 inquam, omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum qui Muti-
 nam coloniam populi Rom. firmissimam oppugnarit, con-

sulem designatum obsederit, depopulatus agros sit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis indicatus sit, quam scdum, flagitiosumque sit? Satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, quod proposui, de periculo: quod & si minus est fugiendum, quam turpitudine, tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in civitate Antonium videbitis, vel potius Antonios? nisi forte contemnitis Lucium? ego ne Caium quidem, sed, ut video, dominabitur Lucius. est enim patronus xxxv. tribuum: quarum sua lege, qua cum C. Casare magistratus sortitus est, suffragium sustulit: patronus centuriarum equitum Rom. quas item sine suffragio esse voluit: patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt: patronus tamen medij. o di, quis huius potentiam poterit sustinere? praesertim cum eosdē in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis equites Romanos? quis tribunos militares? Gracchorum potentiam maiorem fuisse arbitramini, quam huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellavi, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet, sed, ut appellant ij, qui plane, & Latine loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cum ornasset Thracidicis comitem, & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic, occasione data, faciet inimico? & qui illud animi causa fecerit, hunc praedae causa quid facturum putatis? non rursus improbus decuriabit? non sollicitabit rursus agrarios? non * quæret urbe expulsos? M. vero Antonius non is erit, ad quem omni metu concursus fiat civium perditorum? ut nemo sit alius, nisi ij, qui una sunt, & ij, qui hic ci nunc aperte fauent

fauent, parum tunc erunt multi? praesertim cum bonorum
 praesidia discesserint, illi parati sint ad nutum futuri. Ego
 uero metuo, si hoc consilio lapsi erimus, ne illi breui tem-
 pore nimis multi nobis esse uideantur. Nec ego pacem
 nolo: sed pacis nomine bellum * inuolutum reformido.
 quare, si pace frui uolumus, bellum gerendum est: si bel-
 lum omitemus, pace numquam fruemur. Est autem nostri
 consilij, patres conscripti, in posterum quam longissime
 providere. iccirco in hac custodia, & tamquam specula
 collocati sumus, ut uacuum metu populum Romanum
 nostra uigilia, & prospicientia redderemus. Turpe est,
 summo consilio orbis terrae, praesertim in re tam perspi-
 cua, consilium intelligi defuisse. Eos consules habemus,
 eam populi Romani alacritatem, eum consensum Italiae,
 eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem respu-
 blica accipere possit sine culpa senatus. Equidem non
 deero, monebo, praedicam, denuntiabo, testabor semper
 deos, hominesque, quid sentiam: nec solum fidem meam,
 (quod fortasse uidetur satis esse, sed in principe ciue non
 est satis) curam, consilium, uigilantiamque praestabo. Dixi
 de periculo. docebo ne coagmentari quidem posse pacem.
 de tribus enim, quae proposui, hoc extremum est. Quae po-
 test esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille
 uos poterit, quibus illum uicissim uos oculis intueri? quis
 uestrum illum, quem ille uestrum non oderit? age, uos,
 ille solus, & uos illum? quid? ij, qui Mutinam circumse-
 dent, qui in Gallia delectus habent, qui in nostras fortu-
 nas imminet, amici umquam nobis erunt, aut nos illis?
 an equites Rom. amplectetur? occulta enim fuit eorum
 uoluntas, iudiciumque de M. Antonio? qui frequentissimi
 in gradibus Concordiae steterunt, qui uos ad libertatem

recuperandam incitauerunt: arma, saga, bellum flagitauerunt: me una cum populo Romano in concionem uocauerunt. hi Antonium diligent? cum his pacem seruabit Antonius? Nam quid ego de uniuerso populo Romano dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me una mente, atque uoce in concionem uocauit, declarauitque maximam libertatis recuperandae cupiditatem. Itaque, quod erat optabile antea, ut populum Romanum comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quae est igitur spes, qui Mutinam circumsedent, imperatorem populi Romani, exercitumque oppugnantes, ijs pacem cum populo Romano esse posse? An cum municipijs pax erit, quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi Rom. non desideretis? Laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani, qui principes pecuniae pollicendae fuerunt: respondendum honorifice est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiam subterfugissent. haec iam tota Italia fiunt. Magna pax Antonio cum ijs, his item cum illo. quae potest maior esse discordia? in discordia autem pax civilis esse ullo pacto potest? ut omittam multitudinem: L. Visidio equiti Rom. homini in primis ornato, atque honesto, cuique semper egregio, cuius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in consulatione: qui uicinos suos non cohortatus est solum, ut milites fieret, sed etiam facultatibus suis subleuauit: huic, inquam, tali uiro, quem nos senatusconsulto collaudare debemus, poteritne esse pacatus Antonius? Quid C. Caesari? qui illum urbe: qui D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam uero ipse se placabit, & leniet provinciae Galliae, a qua exclusus, & repudiatus est: omnia uidebitis, P. C. nisi prospicitis, ple

plena odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella civilia. Nolite igitur id uelle, quod fieri non potest, & caute per deos immortales, P. C. ne spe presentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim legati egerint, nondum scimus: at uero erecti, excitati, parati, armati animis iam esse debemus, ne blanda, aut supplicis oratione, aut equitatis simulatione fallamur, omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denuntiata sunt, prius quam aliquid postulet: Brutum exercitumque eius oppugnare urbes, & agros provincie Gallie populari destiterit: ad Brutum adeundi legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec propius urbem millia passuum ducta admouerit: fuerit in senatus, populi que Rom. potestate. hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si senatus non paruerit, non illi senatus, sed ille populo Romano bellum indixerit. Sed uos moneo, P. C. libertas agitur populi Rom. quæ est commendata uobis: uita, & fortuna optimi cuiusque, quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius: auctoritas uestra, quæ nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tetrâ, & pestiferam belluam, ne inclusam, & constrictam dimittatis, caute. Te ipsum, Pansa, moneo (quâquam non eges consilio, quo uales plurimû: tamen etiam summi gubernatores in magnis tempestatibus a uectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatus, tamque præclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit umquam. hæc gravitate senatus, hoc studio equestri ordinis, hoc ardore populi Rom. potes in perpetuum rempublicam metu, & periculo liberare.

P. B. IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA

OCTAVA.

ORATIO L.

ONFUSIVS hesterno die est acta res, Ci-
Pansa, quam postulabat institutum consula-
tus tui. Parum mihi uisus es eos, quibus cede-
re non soles, sustinere. Nam, cum senatus ea
uir- tus fuisset, quæ solet, & cum re uiderent omnes esse bel-
lum, quidamque id uerbum remouendum arbitrarentur:
tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior.
Victa igitur est propter asperitatem, te auctore, nostra sen-
tentia: uicit L. Caesaris amplissimi uiri, qui, uerbi atro-
citate dempta, oratione fuit, quam sententiæ, lenior. Quam-
quam is quidem, antequam sententiā diceret, propinqui-
tatem excusauit. Idem fecerat, me consule, in sororis uiro,
quod hoc tempore in sororis filio fecit, ut & luctu sororis
moueretur, & saluti reip. prouideret. Atque ipse tamen Cæ-
sar præcepit uobis quodammodo, P. C. ne sibi assentiremini,
cum ita dixit, aliam sententiā se dicturū fuisse, eamque se ac
rep. dignam, nisi propinquitate impediretur. Ergo ille au-
culus: num etiam uos auiculi, qui illi estis assensu? At in quo
fuit controuersia? Belli nomen ponendum in sententiā quidā
non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non
modo rerum, sed etiam uerborum. Potest enim esse bellum
sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid est
enim

enim aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus: tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimus, præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autem esse tumultum, quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello Italico nationes ualent, tumultu non ualent. Ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. Etenim, cum inter bellum, & pacem medium nihil sit, necesse est, tumultum si belli non sit, pacis esse: quod quid absurdius dici, aut existimari potest? Sed nimis multa de uerbo, rem potius uideamus P.C. quam quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriore solere. Nolumus hoc bellum uideri, quam igitur municipiis, & coloniis ad excludendum Antonium auctoritatē damus? quam ut milites fiant sine ui, sine multa, studio, uoluntate? quam, ut pecunias in rempub. polliceantur? Si enim belli nomen tolletur, municipiorum studia tollentur: consensus populi Rom. qui iam descendit in caussam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnetur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ pax potest esse certior? Illud uero quis potest bellum esse dicere? consulem fortissimum uirum cum exercitu misimus: qui cum esset infirmus ex graui, diuturnoq; morbo, nullam sibi putauit excusationem esse oportere, cum ad reip. presidium uocaretur. C. quidem Caesar non exspectauit nostra decreta: præsertim cum illud esset ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit, decernendi enim tempus nondum erat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat, republ. oppressa, nihil posse decerni. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uer

P. 215.

uersantur. non est hostis is, cuius praesidium Claterna de-
 iecit Hircius? non est hostis, qui consuli armatus obstitit?
 designatum consulem oppugnat? nec illa hostilia uerba, nec
 F. B. bellica, quae paullo ante ex collegae litteris Pansa recitauit?
 DEIECI PRAESIDIUM: CLATERNA PO-
 TITVS SVM: FUGATI EQVITES: PROE-
 LIVM COMMISSVM: OCCIDI ALIQVOT.
 quae pax potest esse maior? delectus tota Italia decretis, su-
 blatis uacationibus: saga cras sumentur: consul se cum praesidio
 descensurum dixit. Vtrum hoc bellum non est? etiam
 tantum bellum, quantum numquam fuit. Ceteris enim bel-
 lis, maximeq; ciuilibus contentionem reipublicae causa
 faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum, quas per uim
 Sylla latae dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ci-
 uium suffragiis: rursus cum Mario, & Carbone Sylla, ne
 dominarentur indigni, & ut clarissimorum hominum cru-
 delissimam puniretur necem. Horum omnium bellorum
 causa ex reipublicae contentione natae sunt. de proximo
 bello ciuili non libet dicere: ignoro causam: detestor exi-
 tum. Hoc bellum quintum ciuile geritur (atq; omnia in no-
 strae aetate inciderunt) primum non modo non in dissensione &
 discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibiliq;
 concordia omnes idem uolunt, idem defendunt, idem sentiunt.
 Cum omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos
 putat. Quae est igitur in medio belli causa posita? nos deo-
 rum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, se-
 desque populi Romani, aras, focos, sepulchra maiorum,
 nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriam
 defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut
 haec omnia perturbet, euertat, praedam reipublicae causam
 belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim disper-
 tiat

tiat paricidiis. In hac tam dispari ratione belli miserrimum
 illud est, quod ille latronibus suis pollicetur primum domos P. 216.
 (urbē enim se diuisurum confirmat) deinde omnibus por-
 tis, quo uelint, deducturum. omnes Casones, omnes Saxa,
 ceteraq; pestes, quæ sequuntur Antoniū, ædes sibi optimas,
 hortos, Tusculana, Alba definiūt. Atq; etiam homines a-
 grestes, si homines sunt illi potius, quā pecudes, inani spe ad
 aquas usq; Puteolanas prouehuntur. Ergo habet, Antonius,
 quod suis polliceatur. Quid nos? nū quid tale habemus? dij
 meliora; id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi
 quidquā possit polliceri. inuitus dico, sed dicendū est. Hasta
 Cæsaris, patres conscripti, multis improbis & spem affert,
 & audaciam. uiderunt enim ex mendicis fieri repente di-
 uites. itaq; hastam semper uidere cupiunt ij, qui nostris
 bonis imminēt: quibus omnia pollicetur Antonius. Quid
 nos nostris exercitiis quid pollicemur? multo meliora,
 atque maiora. scelerum enim promissio & iis, qui exspe-
 ctant, perniciosa est, & iis, qui promittunt. Nos liberta-
 tem nostris militibus, leges, iura, iudicia, imperium orbis
 terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antoniū igitur
 promissa cruenta, tæta, scelerata, diis, hominibusq; inui-
 sa, nec diuturna, nec salutaria: nostra contra honesta, inte-
 gra, gloriosa, plena lætitiæ, plena pietatis. Hic mihi etiam
 Q. Fufius uir fortis, ac strenuus, amicus meus, pacis com-
 moda cōmemorat. quasi uero, si laudanda pax esset, ego id
 æque commode facere nō possem, semel enim pacē defendi?
 non semper otio stuidi? quod cū omnibus bonis utile est, tū
 præcipue mihi. Quem enim cursum industria mea tenere
 potuisset sine forensibus causis, sine legibus, sine iudiciis?
 quæ esse non possunt, ciuili pace sublata. Sed quæso, Calene,
 quid tu? seruitutem pacem uocas? Maiores quidem nostri P. B.

non

non modo, ut liberi essent, sed etiam, ut imperarent, arma capiebant: at tu arma abiicienda censes, ut seruiamus. Quae causa iustior est belli gerendi, quam seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus: tamen est miserrimum, posse, si uelit, immo aliae causae iustae, haec necessaria est, nisi forte ad te hoc non putas pertinere, quod te socium fore speras dominationis Antonij. In quo bis laboris: primum, quod tuas rationes communibus anteponis. deinde quod quidquam stabile, aut incundum in regno putas, non, si tibi antea profuit, semper proderit. Quinetiam memini, de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellis putas? Atque ais eum te esse, qui semper pacem optaris: semper omnes ciues uolueris saluos, honesta ratio, sed ita si bonos, & utiles reip. ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, uoluntate hostes, saluos uelis, quid tandem interest inter te, & illos? Pater quidem tuus, quo utebar sene auctore adulescens, homo seuerus, & prudens, primas omnium ciuium P. Nasica, qui Tib. Gracchum interfecit, dare solebat: eius uirtute, consilio, magnitudine animi, liberatam remp. arbitrabatur. Quid? nos à patribus num aliter accepimus? Ergo is tibi ciuis si temporibus illis fuisset, non probaretur, quia non omnes saluos esse uoluisset? Quod L. Opimius consul uerba fecit de republ. de eare ita censuerunt, VTI OPIMIUS CONSUL REMPVB. DEFENDERET. Senatus haec uerbis, Opimius armis. Num igitur eum, si tum esses, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quattuor filij Consulares? P. Lentulum principem senatus? quid complures alios summos uiros, qui cum L. Opimio consule armati

P. 217. Gracchum in Auentinum persecuti sunt? quo in praelio Lentulus grane uulnus accepit: interfectus est Gracchus, & M.

Et M. Fulvius consularis, eiusque duo adolescentuli filij illi
 igitur viri vituperandi. nō enim ciues omnes saluos esse vo-
 luerunt. Ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio cō-
 sulibus, senatus remp. defendendā dedit: L. Saturninus tri-
 bunus plebis, Glaucia prætor est interfectus, omnes illo
 die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scævulae, Crassi arma
 sumpserūt. nū aut cōsules illos, aut clarissimos viros vitupe-
 randos putas? ego Catilinam perire nolui. num tu, qui om-
 nes saluos vis, Catilinam saluum esse veluisti? Hoc interest,
 Calene, inter meam sententiam et tuam. ego nolo quem-
 quam ciuem committere, ut morte multandus sit: tu etiam
 si commiserit, conservandum putas. In corpore si quid eius-
 modi est, quod reliquo corpori noceat, vri ac secari pati-
 mur, ut membrorum aliquod potius, quam totum corpus
 intereat: sic in reipublica corpore, ut totum saluū sit, quid-
 quid est pestiferum, amputetur. Dura vox: multo illa du-
 rior, Salvi sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocen-
 tes, honesti, boni, tota respublica. Vno in homine, Q. Fu-
 si, fateor te vidisse plus quam me, ego P. Clodium arbitra-
 bar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impium,
 audacem, facinorosum: tu contra sanctū, tēperatum, inno-
 centem, modestum, retinendum ciuem, et optandum in hoc
 uno te plurimum vidisse, multum me errasse cōcedo. Nam,
 quod me tecum iracūde agere dixisti solere, non est ita. ue-
 hementer agere fateor, iracunde nego. omnino irasci ami-
 cis non temere soleo, ne si merentur quidem. Itaq; sine ver-
 borum cōtumelia a te dissentire possum, sine animi summo
 dolore non possum. parva est enim mihi tecū; aut parva de
 re dissensio: ego huic videlicet faueo, tu illi? immo necro ego
 D. Bruto faueo: tu M. Antonio. ego conservari coloniam
 populi Ro. cupio, tu expugnari studes. an hoc negare po-
 tes?

P. B.

tes? qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim pacē dicis uelle te? res geritur: conductæ uinæ sunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiavit Antonius: tu tamē permanes constantissimus defensor Antonij. Et quidē, quo melior senator uideatur, negat se illi amicitii esse debere: cū suo magno esset beneficio, uenisse eum contra se. uide quāta caritas sit patriæ. cū homini sit iratus, tamen reipublicæ causa defendit Antonium. Ego te, cū in Massilienses tā es acerbus, Fufi, nō animo æquo audio. quousque enim Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finē fecit belli? per quem lata est urbs ea, sine qua nūquam ex Transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt. quo quidem tēpore populus Rom. ingemuit. quamquam proprios dolores suarū rerū omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissime miseras, nemo erat cinis, qui a se alienas arbitraretur. Cesar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamē propter singularem eius ciuitatis gravitatem, & fidem, quotidie aliquid iracūdiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? Rursus me iam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, ut omnia, nec tamen sine dolore. Neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. Excogitare, quæ tua ratio sit, Calene, non possum. antea deterrere te, ne popularis esses, non poteramus: exorare nunc, ut sis popularis, non possumus. Satis multa cū Fufio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. Credo autem, qui generi querelam moderate ferat, æquo animo laturū amici. Venio ad reliquos consulares, quorum nemo est, iure meo hoc dico, quin mecum habeat aliquam cōiunctionem gratiæ, alij maximam, alij mediocrem, nemo nullam. quam he sternus dies nobis, consularibus dico, turpis illuxit! iterum

legatos? quid si ille faceret inducias? ante os, oculosq; legatorum, tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; legatis: ne punctum quidem temporis, cum legati adessent, oppugnatio respirauit. Ad hunc legatos? cur? an, ut eorum reditu uehementius pertimescatis? Equidem cum antea legatos decerni non censuissim, hoc me tamen consolabar, quod, cum illi ab Antonio contempti, & reiecti reuertissent, dixissentque senatui, non modo illum e Gallia non discessisse, ut censuissimus, sed ne a Mutina quidem recessisse potestatem sibi D. Bruti conueniendi non fuisse: fore, ut omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto subueniremus, nos etiam languidiores facti sumus, postquam Antonij non solum audaciam, & scelus, sed etiam insolentiam, superbiamq; perspeximus. Utinam L. Caesar ualeret, Ser. Sulpitius uiueret: multo melius hæc causa ageretur a tribus, quam nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quam contumeliose, deserti, deserti, inquam sumus, P. C. a principibus, sed, ut iam sæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui recte, & fortiter sentient, erunt consulares. animum nobis affirre legati debuerunt: timorem attulerunt: quamquam mihi quidem nullum: quamuis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment: a quo etiam mandata acceperunt. Pro dii immortales, ubi est ille mos, uirtusq; maiorum? C. Popillius apud maiores nostros, cum ad Antiochum regem legatus missus P. B. esset, & uerbis senatus denuntiasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cum tempus ille differret, uirgula stantem circumscrispsit, dixitq; se renuntiaturum senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quam ex illa circumscriptione excederet. præclare: senatus enim faciem secum attulerat, auctoritatem recipub. cui qui non parer,

non ab eo mandata accipiēda sunt, sed ipse est totus repudiandus. An ego ab eo mandata acciperem, qui senatus mandata contemneret? aut ei cum senatu quidquam commune iudicarem, qui imperatorem populi Ro. senatū prohibente, obsideret? At quæ mandata? qua arrogancia? quo stupore? quo spiritu? Cur autem ea legatis nostris dabat? cum ad nos Corylam mitteret ornamentum, atque arcem amicorum suorum, hominem adilitum? si uero tum fuit edilis, cum eum iussu Antonij in conuiuium serui publici loris ceciderunt. At quam modesta mandata? ferrei sumus, P.C. qui quidquā huic negemus. VTRAMQVE PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECUSO. Hæc sunt enim uerba. redire ad se uidetur. OMNIA OBLIVISCOR, IN GRATIAM REDDO. Sed quid adiungit? SI LEGIONIBVS MEIS SEX, SI EQVITIBVS, SI COHORTI PRÆTORIÆ PRÆDEM, AGRVMQVE DEDERITIS. His etiā præmia postulet, quibus ut ignoscatur, si postulet, impudentissimus iudicetur? Addit præterea, quos ipse cū Dolabella dederit agros, teneant ij, quibus dati sint, Hic est Campanus ager, & Leontinus, quæ duo maiores nostri annonæ perfugia ducebant. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Casoni etiam, & Saxæ cauet; quos centuriones pugnaces, & lacertosos inter mimorum, & mimarum greges collocauit. Postulat præterea, ut chirographorum, & commentariorum sua, collegæque sui decreta maneant. Quid laborat, ut habeat quod quisque; mercatus est, si quod accepit, habet qui uendidit? & ne tangatur rationes ad Opis: id est, ne sesterrium septies millicies recuperetur: ne fraudi sit septem uiris, quod egissent. Nucula hoc, credo, admo-

P. 219.

admonuit. uerebatur fortasse, ne amitteret tantas cliente-
 las. Caueri etiam uult iis, qui secum sunt, qui quid contra
 legem commiserunt. Mustela, & Tironi prospicit: de se nihil
 laborat. Quid enim commisit unquam? num aut pecuniam
 publicam attigit? aut hominem occidit? aut secum habuit
 armatos? Sed quid est, quod de iis laboreat? Postulat enim, ne
 sua iudicialis lex abrogetur. quo impetrato, quid est, quod
 metuat? an ne suorum aliquis à Cyda, Lysiae, Curio con-
 demnetur? Neque tamen nos urget mandatis pluribus? re-
 mittit aliquantum, & relaxat. GALLIAM, inquit, TO-
 GATAM REMITTO, COMATAM POSTULO.
 Otiosus uidelicet esse mauult. Cum sex legionibus, inquit,
 iiq; suppletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex deli-
 ctu suo, tandiuq; ut obtineat, dum M. Brutus, C. Cassius con-
 sules proconsulesue provincias obtinebunt ** huius co-
 mitis C. frater eius. est enim iam annus, ut repulsam tulit.
 IPSE AUTEM UT QUINQUENNIVM, inquit,
 OBTEINEAM. At istud uetat lex Caesaris, & tu acta
 Caesaris defendis? Hæc tu mandata L. Piso, & tu L. Philip-
 pe, principes ciuitatis non dico animo ferre, uerum auribus
 accipere potuistis? Sed, ut suspicor, terror erat quidam:
 nec uos ut legati apud illum fuistis, nec ut consulares: nec
 uestram, nec reipub. dignitatem tenere potuistis. Et tamen
 nescio quo pacto, sapientia quadam credo, quod ego non
 possum, non nimis irati reuertistis. Vobis M. Antonius
 nihil tribuit, clarissimis uiris, legatis populi Rom. nos quid
 non legato Antonij Cotypæ concessimus? cui portas huius
 urbis patere ius non erat, huic hoc templum patuit: huic
 adiutus in senatum fuit: hic hesterno die sententias nostras
 in codicillos, & omnia uerba referebat: huic se etiam sum-
 mis honoribus nisi contra dignitatem suam uenditabant.

EEE

2

Qdij

P. B.

O di immortales, quam magnum est personam in repub-
tueri principis: quæ non animis solum debet, sed etiam ocu-
lis seruire ciuium! domum recipere legatum hostium, in
cubiculum admittere, etiam seducere, hominis est nihil de
dignitate, nimium de periculo cogitantis. Quod autem est
periculum? nam, si maximum in discrimen uenitur, aut li-
bertas parata uictori est, aut mors exposita uicto. quorum
alterum optabile est, alterum effugere nemo potest, turpis
autem fuga mortis omni est morte peior. Nam illud qui-
dem non adducor ut credam, esse quosdam, qui inuideant
alicuius constantia, qui labori, eius perpetuam in repub.
adiuanda uoluntatem & à senatu, & à populo Rom.
probari moleste ferant. Omnes id quidem facere debeba-
mus: eaq; erat non modo apud maiores nostros, sed etiam
nuper summa laus consularium, uigilare, adesse animo,
semper aliquid pro repub. aut cogitare, aut facere, aut di-
cere. Ego, P. C. Q. S. æuulum augurem memoria teneo bel-
lo Marsico, cum esset summa senectute, & perdita ualetu-
dine, quotidie, simulatque luceret, facere omnibus conue-
niendi sui potestatem: neque eum quisquam illo bello uidit
in lecto: senexque, & debilis primus ueniebat in curiam.
P. 220. Huius industriam maxime equidem uellem ut imitaretur
is, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori
inuiderent. Etenim P. C. cum in spem libertatis sexennio
post simus ingressi, diutiusq; seruitutem perpeffi, quam ca-
ptiui frugi, & diligentes solent: quas uigilias, quas sollicitu-
dines, quos labores liberandi populi Rom. caussa recusare
debemus? Equidem, P. C. quamquam hoc honore usi, togati
esse solent, cum est in sagis ciuitas: statui tamen à uobis, ce-
terisq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, antaque per-
turbatione populi Rom. non differre uestitu. Non enim ita

gerimus nos hoc bello consulares, ut æquo animo populus
 Rom. uisurus sit nostri honoris insignia: cum partim e no-
 bis ita timidi sint, ut omnem y populi Rom. beneficiorum
 memoriam abiecerint: partim ita à repub. auersi, ut se ho-
 sti fauere præ se ferant, legatos nostros ab Antonio despe-
 ctos esse, & irrisos facile patiantur, legatū Antonij suble-
 uatum uelint. hunc enim reditu ad Antonium prohiberi ne-
 gabant oportere, & in eodem excipiendi sententiā meam
 corripiebāt. quibus geram morem. redeat ad imperatorem
 suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam reuertatur.
 certis autem, si errorem suum deposuerint, & cum rep. in
 gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dādam puto.
 Quas ob res ita censeo: EORVM, qui cum M. Antonio
 sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad C. Pansa, aut ad
 Hircium consules, aut ad Decimum Brutum imperato- P. B.
 rem, C. O. S. designatum, aut ad C. Cæsarem propratorem,
 ante idus Martias primas adierint, eis fraudi ne sit, quod
 cum M. Antonio fuerint. Si quis eorum, qui cum M. Anto-
 nio sunt, fecerit, quo honore, præmione dignus esse ui-
 deatur: uti C. Pansa, A. Hircius C. O. S. alter, amboque, si
 eis uidebitur, de eius honore, præmione, primo quoq;
 die ad senatum referant. Si quis post hæc ad
 Antonium profectus fuerit, præter
 L. Varium, senatum existi-
 maturum eum contra
 rempub. fe-
 cisse.

P. 221.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA

NONA.

ORATIO LI.

ELLEM dii immortales fecissent, P. C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias ageremus, quam mortuo honores quaereremus. Nec uero dubito, quin, si ille uir renuntiare legatione potuisset, reditus eius & nobis gratus fuerit, & reip. salutaris futurus: nō quod L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tanto officio, tātq; munere: sed, cum Ser. Sulpitius etate illos anteciret, sapientia omnes, subito ereptus ē caussa, totā legationem orbam, & debilitatam reliquit. Quod si cuiquam iustus honos habitus est in morte legato, in nullo iustior, quam in Ser. Sulpitio, reperitur. Ceteri, qui in legatione mortē obierunt, ad incertum uitae periculū, sine ullo mortis metu profecti sunt. Ser. Sulpitius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi, qui cum ita affectus esset, ut, si ad grauem ualeitudinem labor uiae accessisset, sibi ipsi diffideret: non recusauit, quo minus uel extremo spiritu, si quam opem reip. asferre posset, experiretur. Itaque non illum uiae hyemis, non pinues, non longitudo itineris, non asperitas uiarum, non morbus ingrauescens retardauit: cumq; iam ad congressum, colloquiumq; eius peruenisset, ad quē erat missus,

missus, in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris
 excessit e vita. Vt igitur alia, si hoc, C. Pansa, praeclare,
 quod nos ad ornandum Ser. Sulpitii cohortatus es, & ipse
 multa copiose de illius laude dixisti. quibus a te dictis, nihil
 praeter sententiam dicerem, nisi P. Seruius respondendum
 putarem, qui hunc honorem statuae nemini tribuendum cen-
 suit nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem, P. B.
 P. C. sic interpretor sensisse maiores nostros, ut causam
 mortis cesserint, non genus esse querendi. Etenim cui legatio
 ipsa mortui fuisset, eius monumentum exstare uoluerunt, ut
 in bellis periculosis obirent homines legationis munus au-
 dacius. Non igitur exempla maiorum querenda, sed con-
 silium est eorum, a quo ipsa exempla nata sunt, explican-
 dum. Lar Tolumnius rex Veientium quatuor legatos po-
 puli Rom. Fidenis interemit: quorum statuae steterunt usque
 ad meam memoriam in rostris. iustus honos. ijs enim maio-
 res nostri, qui ob rempub. mortem obierant, pro breui uita
 diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octavius clari uiri,
 & magni, qui primus in eam familiam, quae postea uiris
 fortissimis floruit, attulit consulatum, statuam uidemus in ro-
 stris. nemo tum nouitati inuidebat, nemo uirtutem non ho-
 norabat. At ea fuit legatio Octauii, in qua periculi suspicio
 non subesset. Nam cum esset missus a senatu ad animos re-
 gum perspiciedos, liberorumque populorum, maximeque ut ne-
 potem Antiochi regis, qui cum maioribus nostris bellum
 gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet: Lao-
 dicea in gymnasio a quodam Leptine est interfectus. Red-
 dita est ei tum a maioribus statua pro uita, quae multos per
 annos progeniem eius honestaret: nunc ad tantae familiae
 memoriam sola restaret. Atqui & huic, & Tullo Clunio, &
 L. Roscio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui a Veientium

rege cæsi sunt, nō sanguis, qui profusus est in morte, sed ipsa mors ob remp. obita, honori fuit. Itaq; P. C. si Ser. Sulpitio casus mortem attulisset, dolorem quidem tãto reipub. uulnere, mortem uero eius non monumentis, sed luctu publico esse ornandam putarem. Nunc autem quis dubitat, quin ciuitam abstulerit ipsa legatio? secum enim ille mortē extulit: quam, si nobiscum remāssisset, sua cura, optimi filij fidelissimæq; coniugis diligentia uitare potuisset. At ille, cū uideret, si uestre auctoritati non paruisset, dissimilem se futurum sui: si paruisset, munus sibi illud pro rep. susceptum uitæ finem allaturum: maluit in maximo reip. discrimine emori, quam minus, quam potuisset, uideri reip. profuisse. Multis illi in urbibus, qua iter faciebat, reficiēdi se, & curandi potestas fuit: aderat hospitum inuitatio liberalis pro dignitate summi uiri, & eorum hortatio, qui una erant missi, ad requiescendū, & uitæ suæ consulendū. At ille properans, festinans, mandata uestra conficere cupiens, in hac constantia morbo aduersante, perseuerauit. Cuius cum aduentu maxime perturbatus esset Antonius, quod ea, quæ sibi iussu nostro denuntiarentur, auctoritate erant, & sententia Ser. Sulpitij constituta: declarauit quam odisset senatum, cum auctorem senatus extinctū, late atque insolenter tulit. Non igitur magis Octauium Leptines, nec Vientium rex eos, quos modo nominaui, quam Ser. Sulpitium occidit Antonius. Is enim profecto mortē attulit, qui causa mortis fuit. Quocirca etiam ad posteritatis memoriā pertinere arbitror, exstare quod fuerit de hoc bello iudicium senatus. erit enim statua ipsa testis, bellum tam graue fuisse, ut legati interitus honoris memoriam consecutus sit. Quod si excusationem Ser. Sulpitij, P. C. legationis obēdæ recordari uolueritis, nulla dubitatio relinqueretur, quin honore mortui

mortui, quam uiuo iniuriam fecimus, sarciamus. Vos enim, P.C. (grauē dictū est, sed dicendum tamen) uos inquam, Ser. Sulpitium uita priuastis. Quem cum uideretis* se magis morbo, quam oratione excusantem, non uos quidem P. B. crudeles fuistis (quid enim minus in hunc ordinem conuenit) sed, cum speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate, & sapientia effici posset, uehementius excusationi obstiistis, atq; eum, qui semper uestrum consensum grauissimum iudicauisset, de sententia deiectis. Vt uero Panse consulis accessit cohortatio grauior, quam aures Ser. Sulpitij ferre didicissent, tum uero deniq; filiū, meque seduxit, atq; ita locutus est, ut auctoritatē uestram uita suā se diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non ausi sumus* aduersari uoluntati. monebatur singulari pietate filius: non multum perturbationi eius meus dolor concedebat: sed uterq; nostrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq; grauitati: cū quidem ille maxima laude, & gratulatione omnium uestrum pollicitus est, se, quod uelletis, esse facturum, neq; eius sententiæ periculum uitaturum cuius ipse auctor fuisset. quem exsequi mādāta uestra properantem mane postridie persecuti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est, ut eius oratio omen fati uideretur. Reddite igitur, P.C. ei uitam, cui ademiistis. uita enim mortuorum in memoria est posita uiuorum. perficite, ut is, quem uos insciū ad mortem misistis, immortalitatem habeat a uobis. cui si statuam in rostris decreto uestro statueritis, nulla eius legationē posteritatis obscurabit obliuio. Nam reliqua Ser. Sulpitij uita multis erit, præclarisq; monumentis ad omnem memoriam commendata. semper illius grauitatem, constantiam, fidem, præstantem in rep. tuenda curam, atque prudentiam, omnium mortalium

fama celebrabit. Nec vero silebitur admirabilis quædam,
 P. 223. & incredibilis, & pene diuina eius in legibus interpretã-
 diis, æquitate explicanda sciẽtia. Omnes, ex omni ætate qui
 in hac ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si unum in
 locum conferantur, cum Ser. Sulpitio non sunt comparandi.
 Neq; enim magis iuris consultus, quam iustitiæ fuit. Ita
 quæ proficiscebantur a legibus, & a iure civili, semper ad
 facilitatem, æquitatemque referebat: neq; instituere litium
 actiones malebat, quam controuersias tollere. Ergo hoc
 statua monumento non eget: habet alia maiora. hæc enim
 statua mortis honestæ testis erit; illa, memoria uitæ glo-
 riosa: ut hoc magis monumentum grati senatus, quàm cla-
 ri uiri futurum sit. Multum etiam ualuisse ad patris hono-
 rem pietas filij uidebitur: qui quamquam afflictus luctu
 non adest, tamẽ sic animati esse debetis, ut si ille adesset, est
 autem ita affectus, ut nemo umquã unici filij mortem ma-
 gis doluerit, quam ille mæret patris. Et quidem etiã ad fa-
 mã Ser. Sulpitij filij arbitror attinere, ut uideatur honorẽ
 debitum patri præstitisse. quãquã nullum monumẽtum cla-
 rius Ser. Sulpitius relinquere potuit, quam effigiem mortis
 suorum uirtutis, cõstantiæ, pietatis, ingenij, filij. cuius lu-
 ctus aut hoc honore uestro, aut nullo solatio lenari potest.
 Mibi autem recordanti Ser. Sulpitij multos in familiari-
 tate nostra sermones, gratior illi uidetur, si quis est sensus
 in morte, æneæ statua futura, & ea pedestris, quam inau-
 rata equestris, qualis L. Syllæ* prima statua est: magnifice
 enim Seruius maiorum continentiam diligebat, huius se-
 culi insolentiam uituperabat. Vt igitur, si ipsum consulam
 quid uelit, sic pedestrem ex ære statuam, tamquam ex eius
 auctoritate, & uoluntate decerno: quæ quidem magnum
 ciuium dolorem, & desiderium honore monumenti mi-
 nuet,

nuct, & leniet. Atque hanc meam sententiam, P. C. P. Ser. P. B.
 nilij sententia comprobari necesse est, qui sepulcrum pu-
 blice decernendum Ser. Sulpitio censuit, statuat non cen-
 suit. Nam si mors legati sine cæde, atque ferro nullum ho-
 norem desiderat, cur decernit honorem sepulturae, qui ma-
 ximus haberi potest mortuo? Sin id tribuit Ser. Sulpitio,
 quod non est datum Cn. Octavio, cur, quod illi datum est,
 huic dandum esse non censet? Maiores quidem nostri sta-
 tuas multis decreuerunt, sepulcra paucis. sed statuae inte-
 rerunt tempestate, ui, uetustate: sepulcrorum autem sancti-
 tas in ipso solo est, quod nulla ui moneri, neque deleri po-
 test: atque, ut cetera extinguuntur, sic sepulcra sanctiora
 sunt uetustate. Augeatur igitur isto etiam honore is uir,
 cui nullus honor tribui non debitus potest: grati sumus in
 eius morte decoranda, cui nullā iā aliā gratiā referre possu-
 mus: notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis sce-
 lerata audacia. his enim honoribus habitis Ser. Sulpitio, re-
 pudiatæ, reiectæque legationis ab Antonio manebit testi-
 ficatio sempiterna. Quas ob res ita censeo, CVM Ser. Sul-
 pitius Q. F. Lemonia, Rufus difficillimo reipubl. tempore,
 graui, periculosoq; morbo affectus, auctoritatem senatus,
 salutemq; populi Romani uitæ suæ præposuerit, contraq;
 uim grauitatemq; morbi contenderit, ut ad castra Anto-
 nij, quo senatus eum miserat, perueniret, isque, cum iam
 prope castra uenisset, ui morbi oppressus uitam amiserit
 in maximo reipublicæ tempore: eiusque mors consentanea
 uitæ fuerit sanctissime, honestissimeque acta, in qua saepe
 magno usui reipublicæ Ser. Sulpitius & priuatus, & in
 magistratibus fuerit: cum talis uir ob rempublicam in le-
 gatione mortem obierit, senatui placere, Ser. Sulpitio
 statuam pedestrem æneam in rostris ex huius ordinis P. 224.
 sen

sententia statui, circumque eam statuam locum gladiatoribus, ludisque, liberos, posterisque eius* quaquaversus pedes quinque habere, quod is ob rempublicam mortem obierit, eamque causam in basi inscribi: utique C. Pansa, A. Hircius consules alter, amboque, si eis uideatur, quaestoribus urbanis imperent, ut eam basin, statuamque faciendam, & in rostris statuendam locent: quanti; locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamque curet: cumq; antea senatus auctoritate suam in uirorum fortium funeribus, ornamentisq; ostenderit, placere eum quam amplissime supremo die suo efferrī: & cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de repub. meritis sit, ut his ornamentis decorari debeat, senatum censere, atq; e republica existimare, adiles curules edictum, quod de funeribus habeat Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Rufi funerimittere, utiq; locū sepulcro in campo Esquilino C. Pansa consul, seu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquo uersus designet, quod Ser. Sulpitius inferatur: quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius esset, uti quod optimo iure publice sepulcrum datum esset.

IN M. ANTONIVM

PHILIPPICA

P. B.

DECIMA.

QRATIO L I I.

Aximas tibi, P^asa, gratias omnes & habere
 & agere debemus: qui, cum hodierno die se-
 natum te non habiturum arbitrarcmur, ut
 M. Bruti pr^astantissimi ciuis litteras accepi-
 sti, ne minimam quidem moram interposuisti, quin quam-
 primum maximo gaudio, & gratulatione frueremur. Cum
 factum tuum gratum omnibus debet esse, tū uero oratio,
 qua, recitatis litteris, usus es. declarasti enim uerum esse
 id, quod ego semper sensi. Neminem aliterius, qui suae confi-
 deret, uirtuti inuidere. Itaq; mihi, qui plurimis officiis sum
 cum Bruto & maxima familiaritate coniunctus, minus
 multa de illo dicenda sunt. quas enim ipse mihi partes sum-
 pseram, eas pr^acepit oratio tua. Sed mihi, P. C. necessita-
 tem attulit paullo pluradicendi, sententia eius, qui rogatus
 est ante me: à quo ita saepe dissentio, ut iam uerear, ne, id
 quod minime fieri debet, minuere amicitiam nostram ui-
 deatur perpetua dissensio. Quae est enim ista tua ratio, Ca-
 lene? quae mens? qui numquam post Kalend. Ian. idem sen-
 seris, quod is, qui te sententiam primum rogat? numquam
 ita frequens senatus fuerit, quo unus aliquis tuā sententiam
 secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cū te &
 uita, & fortuna tua ad otium, & ad dignitatem inuitet, ea
 pro

P. 125.

probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio cõ-
 muni, & dignitati tuæ? Nam, ut superiora omittam, hoc
 certe quod mihi maximam admirationem mouet, non ta-
 cebo. Quod est tibi cum Brutis bellum? Cur eos, quos omnes
 pene uenerari debemus, solus oppugnas? alterum circum-
 sederi non moleste fers; alterũ tua sententia spolijs iis co-
 pijs, quas ipse suo labore, & periculo ad reip. non ad suum
 præsidium per se, nullo adiuuante, confecit. Quis est iste tuus
 sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios pro-
 bes? quos omnes carissimos habent, tu oderis? quos acerbis-
 sime omnes oderũt, tu constantissime diligas? Amplissima
 tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut & au-
 dio, & spero, natus ad laudem: cui cum reip. causa faueo,
 tum etiam tua. Quæro igitur, cum Brutine similem malis,
 an Antonij? ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quæ
 uelis. * Dũ meliora, inquires. Cur igitur non iis faues, quos
 laudas, quorum similem filiam tuam esse uis? simul enim
 reipublicæ consules, & propones illi exempla ad imitan-
 dum. Hoc uero, Q. Fusi, cupio sine offensione nostræ ami-
 citiæ, sic tecum ut à te dissentiens senator queri. ita enim
 dixisti, & quidem de scripto: nam te inopia uerbi lapsum
 putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nosses. litteras
 Bruti recte, & ordine scriptas uideri: quid est aliud, quam
 librarium Bruti laudare, non Brutum? & sum in rep. Calene,
 magnum iam habere & debes, & potes, quando ita decer-
 ni uidiſti? aut quod S. C. huius generis (sunt enim innume-
 rabilia) bene scriptas litteras, decretum à senatu: quod uer-
 bum tibi non excidit, ut saepe fit, fortuito: scriptum, me di-
 tatum, cogitatum attulisti. hanc tibi consuetudinem ple-
 risq; in rebus bonia obrectandi, si qui detraxerit, quid tibi,
 quod sibi quisq; uelit, nõ relinquetur? Quamobrem collige te,

placaq; animum aliquando istū, & mitiga: audi viros bo-
 nos, quibus multis uteris: loquere cum sapientissimo homi-
 ne genero tuo sepius, quam tu ipse tecum: tum deniq; am-
 plissimi honoris nomen obtinebis. An vero hoc pro nihilo
 putas, in quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere se-
 leo offerri hæc foras, & ad populi Rom. aures peruenire, ei,
 qui primus sententiam dixerit, neminem assensum? quod
 etiam hodie futurum arbitror. Legiones abducis a Bruto.
 quas? nēpe eas, quas ille a C. Antonij scelere auertit, & ad
 remp. sua auctoritate traduxit. Rursus igitur his nudatū
 illum, atq; solum ab rep. relegatum uideri. Vos autem, P.
 C. si M. Brutum deserueritis, & prodideritis, quem tan-
 dem ciuem umquam ornabitis? cui fauebitis? nisi forte eos,
 qui diadema imposuerint, conseruandos; eos, qui regni no-
 men sustulerint, deserendos putatis. Ac de hac quidem di-
 uina, atq; immortalī laude Bruti silebo: quæ gratissima
 memoria omnium ciuium inclusa, nondum auctoritate pu-
 blica testata est. tātamne patientiam, dii boni! tantam mo-
 derationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & mode-
 stiam? qui, cum prætor urbanus esset urbe caruit, ius non
 dixit, cum omne ius reipub. recuperasset, cumque concursu
 quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri
 solebat, prasidioq; Italiae cuncta sepius posset esse, absens
 iudicio bonorum defensus esse maluit, quam prasens ma-
 nu. qui ne Apollinares quidem ludos pro sua, populique
 Ro. dignitate apparatus prasens fecit, ne quam uiam pate-
 faceret sceleratorum hominum audaciæ. quamquam qui
 umquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quam cum in
 singulis uersibus populus Ro. maximo clamore, & plausu
 Bruti memoriam prosequeretur? corpus aberat liberato-
 ris: libertatis memoria aderat, in qua Bruti imago cerni
 uide

P. B.

P. 226

videbatur. At hūc his ipsis ludorū diebus uidebā in insula
clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui, nihil nisi de
pace, & concordia ciuiū cogitātem. eundē uidi postea Ve-
lia, cedentē Italiae, ne qua oriretur belli ciuiliſ causa pro-
pter se. O spectaculum illud non modo hominibus, sed un-
dis ipsis, & littoribus luctuosum, cedere patria seruato-
rem eius, manere in patria perditores! Cassij classis pau-
cis post diebus conſequebatur: ut me puderet, P. C. in eam
urbem redire, ex qua illi abirent. Sed, quo consilio redie-
rim, initio audiſtis, post eſtis experti. Expectatum igitur
tempus a Bruto eſt. nam, quoad uos omnia pati uidit, uſus
eſt ipſe incredibili patientia: poſteaquam uos ad libertatē
ſenſit erectos, praſidia ueſtrae libertati parauit. At cui pe-
ſti, quantaeque reſtitit? Si enim C. Antonius quod animo in-
tenderat, perficere potuiſſet (potuiſſet autem, niſi eius ſce-
leri uirtus M. Bruti obſtitiſſet) Macedoniam, Illyricum,
Graeciam perdiſſemus. eſſet uel receptaculū pulſo Anto-
nio, uel agger oppugnandae Italiae Graecia: quae quidem
nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copijs non inſtructa
ſolum, ſed etiam ornata tendit dexteram Italiae, ſuumque ei
praſidium pollicetur.* Quare, qui ab illo abducit exercitū
& reſpectū pulcherrimum, & praſidiū firmiſſimū admit-
te reipublicae. Equidē cupio haec, quā primū Antonii audire,
ut intelligat non D. Brutum, quē nullo circumſedeat, ſed ſe-
ipſum obſideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarū: ha-
bet inimiciſſimam Galliam, eos etiā, quibus cōfidebat, alie-
niſſimos Trāſpadanos: Italia omnis infeſta eſt: exterarū na-
tiones a* prima ora Graeciae uſq; ad Aegyptum, optimorū,
& fortiffimorum ciuiū imperijs, & praſidijs tenentur. Erat
ei ſpecula in C. Antonio: qui duorū fratrū, et atibus medius
interiectus, utrius cū utroq; certabat: qui tāquā extrudere-
tur

tur a senatu in Macedoniam, & non contra prohiberetur
 proficisci, ita cucurrit. Quæ tempestas, dii immortales, quæ
 flamma, quæ nassitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incre-
 dibilis, ac diuina uirtus *Cæs.* furentis hominis conatum,
 atq; audaciam compressisset! Quæ celeritas illa Bruti! quæ
 cura! quæ uirtus! etsi ne C. quidem Antonij celeritas con-
 temnenda est. quam nisi in uia caducæ hereditates retar-
 dassent, uolasse eum, non iter fecisse diceres. alios, ad nego-
 tium publicum ire cum cupimus, uix solemus. extrudere:
 hunc retinentes exclusimus. At quid ei cū Apollonia? quid
 cum Dyrrachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij
 imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio.
 certi fines Macedonia, certa cōditio, certus, si modo erat ul-
 lus, exercitus. cū Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus
 quid erat Antonio? at ne Bruto quidē, id enim fortasse quis-
 piam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes copiae, quæ
 ubiq; sunt reip. sunt. neq; enim legiones, quæ Antonij reli-
 querunt, Antonij potius, quam reip. fuisse dicentur. Omne
 enim exercitus, & imperij ius amittit is, qui eo imperio,
 & exercitu remp. oppugnat. quod si ipsa respub. indicaret,
 aut si omne ius decretis eius statueretur, Antonione, an
 Bruto legiones populi Ro. adindicaret? alter aduolarat su-
 bito ad direptionē, pestemq; sociorū; ut, quocūq; iret omnia
 uastaret, diriperet, auferret, exercitu populi Rom. contra
 ipsum populū R. uteretur: alter uero eā sibi legē statuerat,
 ut, quocūq; uenisset, lux uenisse quædam, & spes salutis ui-
 deretur. deniq; alter ad euertendam remp. praesidia quære-
 bat, alter ad conseruandā. Nec uero nos hoc magis uide-
 bamus, quam ipsi milites: a quibus tanta in iudicando pru-
 dentia non erat postulāda. Cum VII. cohortibus esse Apol-
 loniæ scribit Antonium: qui iam aut captus est (quod dii

dent) aut certe homo uerecundus in Macedonia non accedit, ne cōtra senatum fecisse uideatur. Delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortensij studio, & industria, cuius animū egregium, dignūq; & ipso, & maioribus eius ex Bruti litteris perspicere potuistis. Legio, quam L. Piso ducebat, legatus Antonij, Ciceroni se filio meo tradidit. equitatu, qui in Syriā ducebatur bipertito, alter cū quaestorem, a quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia C. Domitius adulescens summa uirtute, grauitate, constantia ablegato Syriaco abduxit, P. autem Vatinius, qui & ante iure laudatus a nobis, & hoc tempore merito laudandus est, aperuit Dyrrachij portas Bruto, & exercitum tradidit. Tenet igitur populus Ro. Macedonia, tenet Illyricum, & actus Graeciam: nostrae sunt legiones, nostra leuis armatura, nostri equitatus, maximeq; noster est Brutus, semperq; noster, cū sua excellentissima uirtute reip. natus, tum fato quodā paterni, materniq; generis, & nominis. Ab hoc igitur quisquā bellum timet, qui antequā nos id coacti suscepimus, in pace iacere, quam in bello uigere maluit? quamquam ille quidem numquam iacuit: ne hoc cadere uerbum in tantā uirtutis praestantiam potest. Erat enī in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium. Tantum autem aberat a bello, ut cum cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuiū studijs potius, quam eos in armorū discrimen adduceret. Itaq; illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen idem moderationem, patientiamq; mirantur. Sed iam

P. B. uideo, quid loquantur: neq; enim id occulte faciunt, timere se dicunt, quomodo ferant ueterani, exercitiū Brutum habere. quasi uero quidquam intersit inter A. Hircij, C. Pāse, D. Bruti, C. Cēsaris, & hunc exercitum M. Bruti. Nam, si

quat

quattuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudatur, quod pro populi Ro. libertate arma ceperunt: quid est, cur hic M. Bruti exercitus non in eadem causa reponatur? At enim ueteranis suspectum est nomen M. Bruti, magisne quam Decimij Equidem non arbitror, etsi est enim Brutorum commune factum, & laudis societas aequa: Decimo tamen iratiores erant ij, qui id factum dolebant, quo minus ab illo rem illam dicebant fieri debuisse. Quid ergo agunt nunc tot exercitus, nisi ut obsidione Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt hi, credo, qui Caesaris res actas enerti, qui causam ueteranorum prodi uolunt? si ipse uiueret Caesar, acrius, credo, acta sua defenderet, quam uir fortissimus defendit Hircius: aut amiciores causae potest inueniri, quam filius? At horum alter nondum ex longinquitate grauissimi morbi recreatus, quidquid habuit uirum, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit se à morte renocatum: alter uirtutis robore firmior, quam etatis, cum istis ipsis ueteranis ad D. Brutum liberandum est profectus. igitur illi certissimi, iidemque acerrimi Caesaris actorum patroni, pro D. Bruti salute bellum gerunt: quos ueterani sequuntur. de libertate enim populi Rom. non de suis commodis armis decernendum uident. Quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conseruatum uelint, M. Bruti sit suspectus exercitus? An uero, si quid esset, quod à M. Bruto timendam uideretur, Pansa id non uideret? aut si uideret, non laboraret? quis aut sapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligenter? Atqui huius animum erga M. Brutum, studiumque; nidiis, praecepit oratione sua, quid decernere nos de M. Bruto, quid sentire oporteret: tantumque; absuit, ut periculosum reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmissimum reipub.

praesidium, & grauissimum poneret. Scilicet hoc Pāsa aut non uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit? quæ enim Caesar, egit ea rata esse non curat: de quibus confirmādis, & sancientiis legē comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est. Desinant igitur aut i, qui non timent, simulare se timere, & prospicere reip. aut i, qui omnia uerentur, nimium esse timidi: ne illorum æmulatio, horum obsit ignauia. Quæ (malū) est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere: quorum etiam si amplecterer uirtutem, ut facio; tamen, si essent arrogātes, fastidium ferre non possem. An nos conantes seruitutis nincula rumpere, impediet, si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim, credo, innumerabiles, qui pro cōmuni libertate arma capiant? nemo est præter ueteranos milites uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur? potest igitur stare ressp. feta ueteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem uos libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis auctores sequi non debetis. Postremo (cū pat enim aliquādo uera, & me digna uox) si ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eorū uoluntatē nostra dicta, facta referuntur: optanda mors est, quæ ciuib. Romanis semper fuit seruitute potior. omnis est misera seruitus: sed fuerit quædā necessaria, *ecquod nā principium putatis libertatis capeSSendæ? an, cum illū necessarium, & fatalem pāne casum non tulerimus, hunc seremus uoluntariū? Totā Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: serius populo Ro. hunc uestitum, atq; arma dedimus, quam ab eo flagitati sumus: magna quidē nos spe, & prope explorata, libertatis causam suscepimus. Sed, ut concedam incertos exitus esse belli, Martemq; cōmunē, tamen pro libertate, uitæ periculo decer

certandum est. non enim in spiritu uita est: sed ea nulla est
 omnino seruienti. omnes enim nationes seruitutem ferre
 possunt, nostra ciuitas non potest: nec ullam aliam ob caus-
 sam, nisi quod ille laborem, dolorēq; fugiunt, quibus ut ca-
 reant, omnia perpeti possunt: nos ita a maioribus instituti
 atq; imbuti sumus, ut omnia consilia, atq; facta ad uirtu-
 tem, atq; dignitatē referamus. ita praeclara est recuperatio
 libertatis, ut ne mors quidem sit in repetendae libertate fu-
 gienda. Quod si immortalitas cōsequeretur praesentis peri-
 culi fugā, tamen eo magis ea fugienda esse uideretur, quo
 diuturnior esset seruitus. cū uero dies, & noctes omnia nos
 undiq; fata circumstant, nō est uiri, minimeq; Romani, dubi-
 tare, eum spiritū, quē naturae quis debeat, patriae reddere.
 Concurritur undiq; ad cōmune incendiū, restinguēdum.
 veterani quidē primi Caesaris auctoritatem secuti, conatū
 Antonij repulerunt: post eiusdē furorem Martia legio fre-
 git, quarta afflixit. Sic à suis legionibus condemnatus irru-
 pit in Galliam, quam sibi armis, animisq; infestam inimi-
 cāq; cognouit. hunc A. Hircij, C. Caesaris exercitus insecuti
 sunt: post Pansa deletus, urbē, totamq; Italiā erexit: unus
 omnium est hostis: quamquam habet secum fratrem caris-
 simum reip. ciuem, cuius desiderij ciuitas ferre diutius non
 potest. quid illa tetrius bellua? quid immanius? qui ob eam
 causam natus uidetur, ne omnium mortalium turpissimus
 esset. Antonius est una Trebellius, qui iam cum tabulis no-
 uis redit in gratiam. T. Plancus, & ceteri pares, qui id pu-
 gnant, id agunt, ut contra remp. restituti esse uideantur: so-
 licitant homines imperitos Saxa, & Casones ipsi rustici,
 atq; agrestes, qui hāc remp. nec uiderūt umquā, nec uidere
 constitutā nolunt: qui non Caesaris, sed Antonij acta defen-
 dunt: quos auertit agri Cāpani infinita possessio: cuius eos

non pudere demiror, cum uideant se mimos, & mimas habere uicinos. Ad has pestes opprimendas quid est, cur moleste feramus, quod M. Bruti accessit exercitus? immoderati, credo, hominis, & turbulenti, uidete, ne nimium patientis: etsi in illius uiri consiliis, atq; factis, nec nimium, nec parum umquam fuit. Omnis uoluntas M. Bruti, P. C. omnis cogitatio, tota mens, auctoritatem senatus, libertatem populi Rom. intretur, hac habet proposita, hac tueri uult: tentauit quid patientia proficere posset: nihil cum proficeret, contra uim ui experiendum putauit. Cui quidem, P. C. uos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad XIII. Kal. Ian. D. Bruto, C. Casari, me auctore, tribuistis: quorum priuatum de rep. consilium, & factum auctoritate uestra est comprobatum, atq; laudatum, quod idem in M. Bruto facere debetis, a quo insperatum, & repentinum reip. praesidium legionum, equitatus, auxiliorum magna, & firma copia comparata sunt: adiungendusq; est Q. Hortensius, qui, cum Macedoniam obtineret, adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum fidelissimum, & constantissimum praeuit. nam de

P. B. M. Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per litteras M. Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus comparandi. Quae cum ita sint, quod C. Pansa consul uerba fecit de litteris, quae a Q. Capione, Q. F. Bruto procos. allatae, & in hoc ord' ne recitatae sunt: de ea re ita censeo: CVM Q. Capionis Bruti proconsulis opera, consilio, industria & uirtute, difficillimo reip. tempore provincia Macedonia, Illyricum, & cuncta Graecia, & legiones, exercitus, equitatus in consulum senatus, populiq; Rom. potestate sint: id Q. Capionem Brutum procos. bene, & e rep. pro sua maiorumq; suorum dignitate, consuetudineq; reip. bene gerenda fecisse eamq; rem senatui, populoq; Romano

gratam esse, & fore. utiq; Q. Cypio Brutus procos. provinciam Macedoniam, Illyricum, totamq; Graciam tueatur, defendat, custodiat, incolumemq; cōseruet: ei; exercitui, quem ipse constituit, comparavit, præsiti: pecuniaq; ad rem militare, si qua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, utatur, exigat, pecuniaq; a quibus uideatur, ad rem militarem mutuasumat, frumentum: imperet, operamque det, ut cum suis copijs quam proxime Italiam sit. cumque litteris Q. Cypionis Bruti procos. intellectum sit, Q. Hortensij proconsulis opera, & uirtute uehementer rempublicam adiutam, omniaq; eius consilia cum consilijs Q. Cypionis Bruti proconsulis coniuncta fuisse, eamq; rem magno usui reip. fuisse: Q. Hortensium procos. recte & ordine, exq; rep. fuisse: senatuiq; placere, Q. Hortensium proconsulem cum quæstoribus prouet quæstoribus, & legati suis Macedoniam provinciam obtinere, quoad ei ex S.C. successum sit,

IN M. ANTONIVM P. B.

PHILIPPICA XI.

ORATIO LIII.

AGNO in dolore sum, P. C. uel maxore potius, quem ex crudeli, & miserabili morte C. Trebonij optimi ciuis, moderatissimiq; hominis accepimus: inest tamen aliquid, quod reip. profuturum putem. perspeximus enim, quanta in ijs, qui contra patriam scelerata arma ceperunt, inesset immanitas. nā duo hæc capita nata sunt post homines natos

taterrima, & spurcissima, Dolabella, & Antonius: quorū alter effecit, quod optabat: de altero patefactū est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia persequens: L. Sylla uehemens: neq; ullius horū in ulciscendo acerbitas progressa ultra mortem est: quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. Ecce tibi geminū in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarū. Itaq; , quorū summum quondam inter ipsos odiū, bellumq; meministis, eosdē postea singulari inter se cōsensu, & amore deuinxit impurissima naturæ, & turpissima uitæ similitudo. Ergo id, quod fecit Dolabella, in quo potuit, multis idem minatur Antonius. sed ille, cum procul abesset a consiliis, exercitibusq; nostris, necdum senatum cum populo Rom. conspissasse sensisset, fretus Antonij copijs, ea scelera suscepit, quæ iam Romæ suscepta arbitrabatur a socio furoris sui. Quid ergo hunc aliud moliri, quid optare censetis? aut quam omnino causam esse belli? omnes, qui libere de rep. sensimus, qui dignas nobis sententias diximus, qui populū

P. 231. Rom. liberum esse uolumus, statuit ille quidem non inimicos, sed hostes: maiora tamen in nos, quam in hostem supplicia meditatur: *mortem naturæ pœnam putat esse, iracundiæ tormēta, atque cruciatum. qualis igitur hostis habendus est is, a quo uictore si cruciatus absit, mors in beneficij parte numeretur? Quamobrem, P. C. quamquam hortatore non egetis: (ipsi enim uestra sponte exarsistis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo maiore studio libertatem defendite, quo maiora proposita uictis supplicia seruitutis uidetis. In Galliam inuasit Antonius, in Asiā Dolabella: in alienā uterq; provinciam: alteri se Brutus obiecit, impetumq; furētis, atq; omnia diuexare, & diripere cupientis, uitæ suæ periculo colligauit, progressu ar-

cui,

cuit, a reditu refranauit: obsideri se passus: ex utraq; parte constrinxit Antonium. * alter in Asiam irrupit. cur? si ut in Syriam patebat uia certa, neque longa, quid opus fuit cum legione præmisso Marso nescio quo Octauio, scelerato latrone, atq; egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, non ad spem constituendæ rei familiaris, quam tenere eum posse negant, qui norunt (mibi enim hic senator ignotus est) sed ad præsentem pastum medicitatis suæ? Cōsecutus est Dolabella nulla suspitione belli. quis enim id putaret? secuta colloquutiones familiarissimæ cum Trebonio: complexusque summæ benevolentie falsi indices exstiterunt in amore simulato: dextera, quæ fidei testes esse solebant, sunt perfidia, & scelere uiolata nocturnus introitus Smyrnæ, quasi in hostium urbem, quæ est fidelissimorum, antiquissimorumque sociorum. Oppressus Trebonius, sicut ab eo, qui aperte hostis esset, incantus: si ut ab eo, qui ciuis etiam tum speciem haberet, miser. Ex quo nimirum documentum nos capere fortuna uoluit, quid esset uictis extimescendum. Consularem hominem consulari imperio prouinciam Asiam obtinētem * Samario exsuli tradidit: interficere statim captum noluit, ne nimis, credo, in uictoriali liberalis uideretur, cum uerborum contumelijs optimam uirum incesto ore lacerasset; tum uerberibus, ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ publicæ, idque per biduum: post, cernicibus fractis, caput abscidit, idque adfixum gestari iussit in pilo. reliquum corpus tractum, atque laceratum abiecit in mare. Cum hoste hoc bellandum est, a cuius terribissima crudelitate omnis barbaria superata est. Quid loquar de cæde ciuium Romanorum? de direptione fanorum? quis est, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Asia uagatur, uolitat ut rex,

P. B.

nos alio bello distineri putat. quasi uero non unum, idemq;
bellum sit contra hoc iugum impiorum nefarium. Imagi-
nem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis: ex hoc illa
effecta est: ab hoc Dolabella scelerum precepta sunt tra-
dita. num leniorem, quam in Asia Dolabella fuit, in Italia,
si liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille per-
uenisse uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amē-
tiameq; Antonius ullius supplicij adhibendi, si potestatem
habeat, ullam est partē relicturus. Ponite igitur ante ocu-
los, P. C. miseram quidem illā, & flebilem speciem, sed ad
incitandos animos nostros necessariam, nocturnum impe-
tum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum
in Trebonij domum, cum ille miser prius latronum gladios
uideret, quam, quæ res esset, audisset: furentis introiit Do-
labellæ, uocem impurā, atq; os illud infame, uincla, uerbera,
eculeum, carnificem, torturemque Samarium: quæ tulisse
illum fortiter, & patienter ferunt. Magna laus, meoq; iu-
dicio omnium maxima. est enim sapiētis, quidquid homini
accidere possit, id præmeditari ferendum modice esse, si
euenerit. maioris est omnino consilij, providere, nequid tale
accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre si euenerit.
Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis,
quamquam eius numquam particeps fuerit, ut suam insa-
tiabilem crudelitatem exercuerit non solum in uiuo, sed
etiam in mortuo: atque in eius corpore lacerando, atq; ue-
xando, cum amicū satiare non posset, oculos paruērit suos.
& multo miserior Dolabella, quam ille, quem tu miserrimi-
mum esse uoluisti! Dolores Trebonius pertulit magnos:
multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non mise-
ros, sed laboriosos solemus dicere. longus fuit dolor bidui:
at compluribus hominibus annorū saepe multorū. nec uero

grauiora sunt carnificū tormenta, quam interdum crucia-
 menta morborum. Alia sunt, alia, inquā, o perditissimi ho-
 mines, & amentissimi, multo miseriora. Nā, quo maior uis
 est animi, quam corporis, hoc sunt grauiora ea, quæ con-
 ciipiuntur animo, quā illa, quæ corpore. miserior igitur, qui
 suscepit in se scelus, quam is, qui alterius facinus subire co-
 gitur. Cruciatu est à Dolabella Trebonius: & quidē à Car-
 ibaginiensibus Regulus. Quare, cum crudelissimi Pāni iu-
 dicati sint in hoste, quid in ciue de Dolabella indicandum?
 An uero hoc conferendū est? aut dubitandū, uter miserior,
 isne, cuius mortem senatus, populusq; Romanus ulcisci cu-
 pit, an is, qui cuncti senatus sententiis hostis est indicatus?
 nam ceteris quidem uitæ partibus, quis est, qui possit sine
 Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cū
 Dolabella? alterius consilium, ingenium, humanitatem, in-
 nocentiā, magnitudinē animi in patria liberāda quis igno-
 rat? alteri à puero pro delitiis crudelitas fuit: deinde ea li-
 bidinū turpitudine, ut in hoc sit semper ipse letatus, quod ea
 faceret, quæ sibi obici ne ab inimico quidem possent ueve-
 cundo. Et hic, dii immortales, aliquando fuit meus: occulta
 enim erant uitia non inquirenti. neq; nunc fortasse alienus
 ab eo esset, nisi ille uobis, nisi manibus patriæ, nisi huic
 urbi, nisi diis penatibus, nisi aris, & focus omnī nostrum,
 nisi deniq; naturæ, & humanitati inuentus esset inimicus.
 à quo admoniti, diligentius, & uigilantius caueamus An-
 tonium. Etenim Dolabella non ita multos secū habuit no-
 tos, atq; insignes latrones: ac uidetis quos, & quam multos
 habeat Antonius: primū L. fratrem. quā facem, dii immorta-
 les! quod facinus! quod scelus! quē gurgitem! quā uoragine!
 quid eum non sorbere animo, quid nō haurire cogitatione,
 cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones,
 atq;

atque fortunas, non impudentissimos oculos spe, & mente
 defigere? Quid Censorinum, qui se uerbo prætorem esse ur-
 banum cupere dicebat, re certe noluit? quid Bestiam, qui
 se consulatum in Bruti locum petere profutetur? atque hoc
 quidem detestabile omen auertat Iupiter, quam absurdum
 autem, qui prator fieri non potuerit, petere eum consula-
 tum? nisi forte damnationem pro prætura petat. Alter Ca-
 sar, Vopiscus ille, homo summo ingenio, summa potentia,
 qui ex adilitate consulatum petit, soluitur legibus: quam-
 quam leges eum non tenent, propter eximiam, credo, digni-
 tatem. at hic, me defendente, quinque absolutus est sex-
 P. 233. ta palma urbana etiam in gladiatore difficilis, sed hæc in-
 dicium culpa, non mea est, ego defendi fide optima: illi de-
 buerunt clarissimum, & præstantissimum senatorem in
 ciuitate retinere, qui tamen nunc nihil aliud agere uide-
 tur, nisi ut intelligamus illos iudices, quorum res iudica-
 tas irritas fecimus, bene, & e re publi. iudicauisse. Neq; hoc
 in hoc uno est. sunt alij in eisdem castris honeste condemna-
 ti, turpiter restituti. quod horum consilium, qui omnibus
 bonis hostes sunt, nisi crudelissimum putatis fore? Accedit
 Saxa nescio quis, quem nobis Caesar ex ultima Celtiberia
 tribunum plebis dedit. castrorum antea meator, nunc, ut
 sperat, urbis: à qua cum sit alienissimus, suo capiti, saluis
 nobis, ominetur. Cum hoc ueteranus Cafo: quo neminem
 ueterani peius oderunt. His, quasi præter dotem, quam in-
 ciuilibus malis acceperant, agrum Campanum est largi-
 tus Antonius, ut haberent reliquorum nutriculas prædio-
 rum: quibus utinam contenti essent: ferremus: etsi tolerabi-
 le non erat, sed quiduis patiendum fuit, ut hoc tæderrimum
 bellum non haberemus. Quid illa castrorum M. Antonij
 lumina, nonne ante oculos proponitis? primum dyos colle-
 gas

gas Antoniorum, & Dolabella, Nuculam, & Lentonem, Italia diuifores lege ea, quam ſenatus per uim latam iudicauit, quorū alter cōmentatus eſt minos, alter egit tragœdiam. Quid dicā de Apulo Domitio? cuius bona modo proſcripta uiduata procuraturū eſt negligētia. At hic nuper ſororis filio infudit uenentū, non dedit. Sed non poſſunt non prodige uiuere, qui noſtra bona ſperant, cum effundunt ſua. Videte etiam P. Decij auſtione clariffimi uiri: qui, maiorum exempla perſequens, pro alieno ſe ære deuouit. P. B. emptor tamen in ea auſtione inuentus eſt nemo. hominem ridiculum, qui ſe exire ære alieno putet poſſe, cum uendat aliena. Nam quid ego de Trebellio dicam quē ulta uidentur ſuæ debitorum? iudicem enim tabularum nouarum nouam tabulam uidimus. quid de L. Planco? quē præſtaſſimus, ciuis, Aquila, Polleſtia expulit, & quidem crure fracto: quod utinam ante illi accidiffet, ne huc redire potuiſſet. Lumen, & decus illius exercitus pæne præterij, T. Annium Cimbrum, Lyſidici filium: Lyſidicum ipſum Græco uerbo, quoniam omnia iura diſſoluat: niſi forte iure Germanum Cimber occidit, Cum hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit paricidiis nequaquā pari latronum manu, & copia? Quapropter, ut inuitus ſæpe diſſenſi à Q. Fuſio, ita ſum eius ſententiæ libenter aſſenſus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine ſolere, ſed cum cauſſa, diſſidere. Itaque non aſſentior ſolum, ſed etiam gratias ago Q. Fuſio. dixit enim ſeueram, grauē, rep. dignam ſententiā: iudicauit hoſtem Dolabellam: bona cenſuit publice poſſidenda. quo cum addi nihil poſſet (quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere?) dixit tamē, ſi quis eorum, qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiā

P. 234.

tiā dixisset in eā se iturū. quam seueritatē quia potest non
 laudare? Nunc, quoniam indicatus est hostis Dolabella,
 bello est persequendus, neque enim quiescit: habet legionē,
 habet fugitiuos, habet sceleratam impiorum manu: est
 ipse confidens, impotēs gladiatorio generi mortis addictus.
 Quamobrem, quoniam cum Dolabella hesternō die hoste
 decreto bellum gerendum est, imperator est deligendus.
 Duae dictae sunt sententia, quarum neutrā probō: alteram,
 quia semper, nisi, cum est necesse, periculosa arbitror: alteram,
 quia alienam his temporibus existimo. Nam extra
 ordinarium imperium populare, atq; uentosum est, mini-
 me nostrae grauitatis, minime huius ordinis. Bello Antio-
 chino magno, & graui, cum L. Scipioni provincia Asia ob-
 uenisset, parumq; in eo putaretur esse animi, parum robo-
 ris, senatusque ad collegam eius C. Laelium huius sapientis
 patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus frater
 maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiae deprecā-
 tus est: dixitque & in fratre suo summam uirtutem esse,
 summumque consilium, neque se ei legatum id etatis, uisq;ue
 rebus gestis, defuturum. quod cum ab eo esset dictum, nihil
 est de Scipionis provincia commutatum, nec plus extraor-
 dinarium imperium ad id bellum quāsitum, quam duobus
 antea maximis Punicis bellis, quae à consulibus, aut à di-
 ctatoribus gesta, & cōfecta sunt: aut quam Pyrrhi, quam
 Philippi, quam post Achaico bello, quam Punico tertio:
 ad quod populus Rom. ita ipse sibi delegit idoneum ducem
 P. Scipionem, ut eum tamē bellum gerere consulem uellet.
 Cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Lici-
 nio consulibus. rogatus est populus, quem id bellum gere-
 re placeret: Crassus consul, pontifex max. Flacco collega
 flamini Martiali maliam dixit, si à sacris discessisset. quam
 mul

multam populus Romanus remisit: pontifici tamen flaminem parere iussit. Sed ne tum quidem populus Rom. ad priuatum detulit bellum: quamquam erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat: qui, cum longe omnes belli gloria, & uirtute superaret, duas tantum tribus tulit. Ita populus Rom. consuli potius Crasso, quam priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs, summi uiri, atque omnium principis, tribuni plebis turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum a senatu priuato datum est, quia consules recusabant, cum L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro consule. Quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem constatissimus, & grauissimus ciuis L. Caesar in senatum introduxit? Clarissimo uiro, atq; innocētissimo decreuit imperium, priuato tamen: in quo maximum nobis onus imposuit. assensus ero: ambitionem induxero in curiam: nega uero: uidebor suffragio meo, tamquam comitijs, homini bonorem amicissimo denegauisse. Quod si comitia placet in senatu habere, petamus, ambiamus, modo tabella deur nobis, sicut populo data est, cur cōmittis, Caesar, ut aut præstantissimus uir, si tibi non sit assensus, repulsam tulisse uideatur: aut unusquisq; nostrū præteritus, si, cum pari dignitate sumus eodem honore digni non putemur? At enim (nam id ex audio) C. Cesari adolescentulo imperium extraordinarium mea sententia dedi. Ille enim mihi præsidium extraordinarium dederat. cum dico mihi, senatui dico, populoque Rom. a quo respub. præsidium ne cogitatum quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse non posset, huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? Non igitur, quod ereptū non est, id existimādum est datum, eripuisse

C. Caesari, P. C. imperiū, nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti, pro rep. arma ceperant, uolebant sibi ab illo imperari: legio Martia, & legio quarta, ita se contulerat ad auctoritatem senatus, populiq. Ro. dignitatem, ut eum deposcerent imperatorem, & ducem, C. Caesarem. Imperium C. Caesari belli necessitas, fasces senatus dedit. otioso uero, & nihil agenti priuato, obsecro te, L. Caesar (cū peritissimo homine mihi res est) quādo imperiū senatus dedit? Sed de hoc quidē haecenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optime merito uidear: etsi quis potest refragari non modo non petenti, nerū etiam recusanti? Illa uero, P. C. aliena cōsulū dignitate, alienatēporum grauitate sententia est, ut consules Dolabellae persequēdi caussa Asiam, & Syriam sortiātur. Dicā, cur inutile reip. sed prius, quā turpe consulibus sit, uidete. Cum consul designatus obsideatur, cū in eo liberādo salus sit posita reipublicae, cū a populo Ro. pestiferi ciues, paricidaeq. descuerint: cūq. id bellū geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus; & si in potestate quis Antonij uenerit, proposita sint tormenta, atque cruciatus: cumque harum rerum omnium decertatio consulibus optimis, & fortissimis commissa, & commendata sit. Asia, & Syriae mentio fiet: ut aut suspicioni crimen, aut inuidiae materiam dedisse uideamur? At uero ita decernunt, ut, liberato Bruto; id enim restabat; ut relicto, deserto, prodito. Ego uero mentionem prouinciarum factam dico alienissimo tempore, quamuis enim intentus animus tuus sit C. Pansa, sicut est, ad fortissimum uirum, & orantiū clarissimū liberandū: tamē rerū natura cogit te necessario referre animū aliquādo ad Dolabellam persequendum, & partē aliquā in Asia, & Syria deriuare curae, & cogitationis tuae. Si autem

autē fieri posset, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinā intenderes. quod quoniā fieri non potest, P. B. isthoc animo, quem habes præstantissimū, atq; optimū nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidē, & eo maxime incumbis: duas tamē res, magnas præsertim, nō modo agere uno tempore, sed ne cogitando quidē explicare quisquam potest. incitare, & inflammare istud tuum præstantissimum studiū, non ad aliam ulla ex parte curā trāsfere debemus. Adde istuc sermones hominū, adde suspiciones, adde inuidiam. imitare me, quem tu semper laudasti, qui instructā, ornataq; a senatu provinciā deposui, ut incendium patriæ, omīssa omni cogitatione, extinguere nemo erit, præter unū me, qui cum profecto, si quid interesse tua putasses, pro summa familiaritate nostra cōmunicauisses, qui credat, te inuito, provinciam tibi esse decretam. Hanc, quæso, pro tua singulari sapientia reprime famam: atque effice ne id quod non curas, cupere uideare. Quod quidē uehementius eo tibi laborandum est, quia in eādem cadere suspicionem collega uir clarissimus non potest: nihil horum sciri: nihil suspicatur: bellū gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decernat: ante provinciam sibi decretam audiet, quam potuerit tempus ei rei datum suspicari. Vereor, ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necesse est, sed uoluntarijs studijs se ad remp. contulerunt, tardetur animis, si quidquam aliud nobis, nisi de instanti bello cogitatum putabunt. Quod si provinciæ consilibus expetenda uidentur, sicut sepe multis clarissimis uiris expetita sunt: reddite prius nobis Brutum, lumen & decus ciuitatis: qui ita cōseruandus est, ut id signum, quod de celo delapsum Vista custodijs continetur: quo saluo, salui sumus futuri, tunc in

P. 136. calum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certe dignissimas uobis deligemus. nunc quod agitur, agamus. agitur autē, liberine uiuamus, an mortē obremus: quae certe seruituti anteponcenda est. Quid si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendum? quando enim ueniet cōsul? an id exspectamus, quo ne uestigium quidem Asia ciuitatū, atq; urbium relinquatur? At mittēt aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paullo ante clarissimo uiro priuato imperiū extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. Quod ergo ipse nemini putat dandum, ne a senatu quidem, id ego unius iudicio delatum comprobem? Expedito nobis homine, & parato, P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat: qui praeterea auctoritatem, nomen, exercitiū perspectū animum in rep. liberanda. Quis igitur is est? Aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterq; decernerē plane, * sicut multa consulem alterū, ambobusq; mi Brutū colligassemus in Graecia, & eius auxiliū ad Italiam uergere, quam ad Asiā maluissimus: non ut ex ea acie respectū haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam trāsmarinū. Praeterea P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniam magnā urbem, & grauem: tenet, opinor, Bylidem: tenet Amātiā: instat Epiro: urget Illyricum: habet aliquot cohortes, habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Graeciā certe amiserimus. Est autē etiam de Brundisio, atq; illa ora Italiae prouidendum: quāquam miror tādīu morari Antonium. solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metum sustinere. quod

P. B. si cōfecerit Brutus, & intellexerit plus se reip. profuturū, si Dolabellam persequatur, quā si in Graecia maneat: aget ipse

ipse per sese, ut adhuc quoque fecit: neque in tot incendiis, quibus confestim succurrendum est, expectabit senatum. Nā & Brutus, & Cassius multis iam in rebus ipse sibi senatus fuit: necesse est enim in tanta conuersione, & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quam moribus. nec enim nūc primū aut Brutus, aut Cassius salutem, libertatemque patriæ, legem sanctissimam, & morem optimum indicauit. Itaque si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum essent tales uirtute, auctoritate, nobilitate summi uiri, quorū alterius iam notus nobis est exercitus: alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta nostra, cum studia nosset. neque enim est in provinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienā aduolauit: omnia sua putauit, quæ uos uestra esse uelletis: legiones cōscripsit nouas, excepit ueteres: equitatum ad se abduxit Dolabella, atque cum nondum tāto paricidio oblitū hostē sua sententia iudicauit. nā, ni ita esset, quo iure equitatum à consule abduceret? quid C. Cassius pari magnitudine animi, & consilij præditus, nonne eo ex ita consilio profectus est, ut prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse sanxit, ut omnia, quæ reip. salutaria essent, legitimæ, & iustæ haberentur. Est enim lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria. Huic igitur legi paruū Cassius, cum est in Syriam profectus, alienam provinciam, si homines legibus scriptis uterentur: his uero oppressis, suam lege natura. Sed, ut ea uestra quoque aucto-
P. 237.

omnia deorum, hominumq; iura nouo, inaudito, inexpia-
 bili scelere polluerit, nefarioq; patriæ se paricidio obstrin-
 xerit, pœnas diis, hominibusq; meritas, debitasq; persol-
 uat: senatui placere, C. Cassium proconsulem provinciam Sy-
 riam obtinere, uti qui eam optimo iure provinciam obti-
 nuerit: cumq; à Q. Martio Crispo proconsule, L. Statio Mur-
 co proconsule, A. Allieno legato exercitus accipere, eosq; ei
 tradere: cūq; his copiis, & si quas præterea parauerit, bel-
 lo P. Dolabellam terra, marique persequi eius belli gerēdi
 causa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecunias, cete-
 raq; quæ ad bellū gerendum pertineant, ut imperandi in
 Syria, Asia, Bithynia, Pōto, ius, potestatemq; habeat: utq;
 quācumq; in provinciam eius belli gerendi causa aduene-
 rit, ibi maius imperium C. Cassij procos. sit, quam eius erit,
 qui eam provinciā obtinebit. cum C. Cassius procos. in eam
 provinciam uenerit, regem Deiotarum patrem, & regem
 Deiotarū filium, si, ut multis bellis sæpenumero imperium
 populi Ro. iuuerint, item C. Cassium proconsulem copiis suis
 opibusq; iuissent, senatui, populoq; Rom. gratū esse factu-
 ros: idem si ceteri reges, tetrarchæ, dynastæque fecissent,
 s. P. Q. R. eorum officij non inmemorem futurum: utique
 C. Pansa, A. Hircius cōsules, alter, ambone, si eis uideretur,
 rep. recuperata, de prouinciis consularibus, prætorijs, ad
 hunc ordinem primo quoq; tempore referant: interea pro-
 uincia ab iis, quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuiq;
 ex s. c. successum sit. Hoc s. c. ardentem inflammabitis, &
 armatum armabitis Cassiū. nec enim animus meus potestis
 ignorare, nec copias. animus is est, quō uidetis: copias, quas
 audistis, fortis, & constantis uiri: qui, ne uiuo quidem Tre-
 bonio Dolabella latrocinium in Syriam penetrare sinisset.
 Allienus familiaris, & necessarius meus post interitū Tre-
 bonij

bonij profectus, ne dici quidem se legatum Dolabellæ uolet. Est Q. Cæcilij Bassi priuati illius quidem, sed fortis, & præclari uiri, robustus, & uictor exercitus. Deiotari regis & patris, & filij, & magnus, & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes: summa ingenij indoles, summaq; uirtus. quid de patre dicam? cuius beneuolentia in populum Rom. est ipsius æqualis ætati: qui non solum socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, sed etiam dux copiarum suarum, quæ de illo uiro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quam ornate, quam honorifice, quæ grauer sepe in senatu prædicauerunt? Quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicam, uereq; beneuolum, unum fidelem populo Ro. indicauit? Fuimus imperatores nuper ego, & M. Bibulus in propinquis, finitimisq; prouinciis: ab eodem rege adiuti sumus & equitatu, & pedestribus copiis. secutum est hoc acerbissimum, & calamitosissimum ciuile bellum: in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse, præsertim, cum contra, ac Deiotarus sensit, uictoria belli indicarit. quo in bello si fuit error, communis ei fuit cum senatu: si recta sententia, ne uicta quidē causa uituperanda est. Ad has copias accedet alij reges, etiā delectus accedet. p. 238. neq; uero classes deerunt: tanti Tyrij Cassiū faciunt: tantum eius in Syria nomen, atq; Phœnicia est. Paratum habet imperatorem C. Cassium, P. C. resp. contra Dolabellam, nec paratum solum, sed peritum, atq; fortē. magnas ille res gessit ante Bibuli summi uiri aduentum, cum Parthorum nobilissimos duces, magnas copias fudit, Syriamq; immani Parthorum impetu liberauit: maximā eius, & singularem laudem prætermitto. Cuius enim prædicatio nondum omnibus grata est, hanc memoria potius, quam uocis testimonio conser

seruemus. *Anima* duerti, *P.C. dici iam a quibusdam, exor
nari etiam nimum a me Brutum, nimitian Cassium ornari:
Cassio uero sententia mea dominatū, & principatum dari.
Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta reip.
Quid? D. Brutum nōne omnibus sententiis semper ornaui?
num igitur reprehenditis? An Antonios potius ornarem,
non modo suarum familiarū, sed Romani nominis probra,
atq; dedecora? an Censorinū ornem in bello hostem, in pace
sectorem? an cetera ex eodem latrocinio naufragia colli-
gam? Ego uero istos otij, concordiae, legum, iudiciorum, li-
bertatis inimicos, tantū abest ut ornem, ut effici non possit,
quin eos tam oderim, quā remp. diligo. Vide, inquit, ne ue-
teranos offendas, hoc enim uel maxime ex audio. Ego uero
ueteranos tueri debeo: sed hos, quibus sanitas est, certe ti-
mere non debeo: eos uero ueteranos, qui pro rep. arma ce-
perunt, secutiq; sunt *C. Casarem, auctoritate beneficiorum
paternorū, hodieq; remp. defendunt cum magno periculo,
non tueri solum, sed etiam augere cōmodis debeo: qui au-
tem quiescunt, ut V I. & V I I I. legio, in magna gloria, &
laude ponendos puto: comites uero Antonij, qui, postquam
beneficia Caesaris comederunt, consulem designatū obsidei,
huic urbi ferro, igniq; minitantur: Saxa se, & Casones tra-
diderunt, ad facinus, praedaq; natis, nū quis est, qui tuēdos
putet? Ergo aut boni sunt, quos etiam ornare? aut quieti,
quos conseruare debemus: aut impij, quorū contra furorē,
& bellum, & iusta arma cepimus. Quorum igitur uetera-
norū animos ne offendamus, ueremur? eorū ne: qui D. Bru-
tum obsidione cupiunt liberare? quibus cū Bruti salus cara
sit, qui possunt Cassij nomen odisse? an eorū, qui utriq; ar-
mis uacant? non uereor, ne acerbis ciuis quisquā istorum,
sit, qui otio delectantur. Tercio uero generi non militum
ueter

ueteranorum, sed importunissimorum hostium cupio quam
 acerbissimum dolorem inurere. quamquam, P. C. quousque
 dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorū tā-
 tum fastidium est, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium
 eorum imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendū
 est enim, P. C. quod sentio) non tam ueteranos intuen-
 dos nobis arbitror, quam quid tirores milites, flos Italia, quid
 nouæ legiones ad liberandam patriam paratissimæ, quid
 cuncta Italia de uestra grauitate sentiat: nihil enim semper
 floret: ætas succedit ætati: diu legiones Caesaris uiguerūt,
 nunc uigent Pansæ, uigent Hircij, uigent Caesaris filij, ui-
 gent Planci: uincunt numero, uincunt ætatibus: nimirum
 etiam auctoritate uincunt. id enim bellum gerunt, quod ab
 omnibus gentibus comprobatur. Itaque his promissa præ-
 mia sunt: illis persoluta. fruantur his illi: persoluantur his,
 quæ spondimus. id enim deos immortales spero æquissi-
 mum iudicare. Quæ cum ita sint, eam, quam dixi senten-
 tiam, et obis, P. C. censeo comprobendam. P. 239.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XII.

ORATIO LIIII.

ET SI minime decere uidetur, P. C. falli, deci-
 pi, errare enim, cui uos maximis sepe de re-
 bus assentiamini: consolor me tamen, quoniā
 uobiscum pariter, et una cum sapientissimo
 consule errauī. Nam, cum duo consulares spem honestæ pā-
 tis nobis attulisset, quod erāt familiares M. Antonij, quod

domestici, nosse aliquod eius vulnus, quod nobis ignotum
esset uidebantur. apud alterum uxor, liberi; alter quotidie
litteras mittere, accipere, aperte fauere Antonio. Hi subito
hortari ad pacem, quod iamdiu non fecissent, nō sine causa
uidebantur. Accessit consul hortator. At quis cōsul? si pru-
dentiam quærimus, qui minime falli posset: si uirtutem, qui
nullam pacem probaret, nisi Antonio cedente, atq; uicto: si
magnitudinem animi, qui præferret mortem seruituti. Vos
autem, P. C. non tam immemores uestrorum grauissimorū
decretorum uideamini, quam, spe allata deditionis, quam
amici pacem appellare mallent, de imponendis, non de ac-
cipiendis legibus cogitare. Auxerat autem meam quidē
spem, credo item uestram, quod domum Antonij afflictam
mæstitia audiebam, lamentari uxorem, hic etiam fāctores
Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei, tristiores ui-
debam. Quod si non ita est, cur a Pifone, & a Caleno po-
tissimum, cur hoc tempore, cur tam improviso, cur tam
repente pacis est facta mentio? Negat Piso se scire, negat
audisse quidquam: negat Calenus rem ullam nouam alla-
tam esse. atque id nunc negant, posteaquam nos pacifica-
toria legatione implicatos putant. Quid ergo opus est
nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? Decepti,
decepti, inquam, sumus, patres conscripti: Antonij est
acta causa ab amicis eius, non publica, quod uidebam
equidem, sed quasi per caliginem, perstrinxerat aciem
animi Bruti salus. Quod si in bello dari uicarij solerent,
libenter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi
paterer. Atqui hac uoce. Q. Fufij capti sumus, Ne si a
Mutina quidem recesserit, audiemus Antonium: ne si in
senatus potestate futurum se dixerit? durum uidebatur
itaq; fracti sumus: cessimus, recedit igitur a Mutina? ne-
scio

scio: paret senatui: credo, inquit Calenus, sed ita, ut teneat dignitatem. Valde vobis hercule laborandum est, P. C. ut vestram dignitatem amittatis, quæ maxima est: Antonij, quæ neq; est ulla, neq; esse potest, retineatis: ut eam per vos recuperet, quam per se perdidit. Si iacēs id nobiscum ageret, audirem fortasse: quāquam (sed hoc malo dicere) audirem. Stanti resistendum est, aut concedenda una cum dignitate libertas. At non est integrum: constituta legatio est. Quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest? cuiusvis hominis est errare; nullius, nisi insipientis, in errore perseverare. Posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solent esse. discussa est illa caligo, quam paulo ante dixit: diluxit: patet: videmus omnia: neque per nos solum, sed admonemur a nostris. Attēdistis paulo ante præstantissimi viri quæ esset oratio. Mæstam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni viri, accusabant amici, quod spe pacis legationem suscepissem. nec mirū, P. Servili: tuis enim verissimis, gravissimisque sententijs omni est non dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius. ad eum ire te legatum quis nō miraretur? de me experior: cuius idem consilium, quod tuum sentio quam reprehendatur. nos reprehendimur solē: quidē vir fortissimus Pansa sine causa tā accurate paulo ante locutus est tamdiu? quid egit, nisi uti falsam a se suspicionem depelleret? unde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subito suscepit, eodem captus errore, quo nos. Quod si est erratum, P. C. spe falsa, atque fallaci, redeamus in viam. optimus est portus penitenti mutatio consilij. Quid enim per deos immortales potest reipublicæ prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si viam obfutura est? obfutura? quid si iam obfuit? an vos

acerrimam illam, & fortissimam populi Romani libertatis recuperanda cupiditatem, non imminuta, ac debilitata putatis legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem studio, quo contra commune incendium exarserat? an non putamus fore, ut eos poeniteat professos esse, & praese tulisse odium in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos & animis & corporibus in salutem reip. contulerunt? Quemadmodum uestrum consilium hoc Capua probabit, quae temporibus his Roma altera est? illa impios ciues indicauit, eiecit, exclusit: illi, illi, inquam, ubi fortissimae tonanti, e manibus est ereptus Antonius. Quid legionum nostrarum neruos nomine his consilij incidimus? quis est enim, qui ad bellum inflammato animo futurus

P. 241. sit spe pacis oblata? ipsa illa Martia, caelestis, & diuina legio, hoc nuntio languescet, & mollietur, atque illud pulcherrimum nomen Martium amittet: excidet gladij, fluēt arma de manibus. Senatum enim secuta, nō arbitrabitur se grauiore odio debere esse in Antonium, quam senatum. Pudet huius legionis, pudet quartae, quae pari uirtute nostram auctoritatem probans, non ut consulem, & imperatorem suum, sed ut hostem, & oppugnatorem patriae reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus est ex duobus: qui iam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui, si pacis, id est, timoris nostri nomen audiuerit, ne non referat pedem, insilet certe. quis enim reuocante, & receptui canente senatu, properet d'micare? Quid autem hoc iniustius, quam nos, inscientibus ijs, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec solum inscientibus, sed etiam iniurijs? An uos A. Hirциum praclarissimum consulem, C. Caesarem decem beneficiorum natum ad haec tempora, quorum epi-

stolas spem uictoriae declarantes in manu teneo, pacē uelle
 censetur uincere illi expetunt: pacis quae dulcissima, & pul-
 cherrimum nomen, non passione, sed uictoria concupie-
 runt? Quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audi-
 turam putatis? illa enim huius belli propulsandi, admini-
 strandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nu-
 tum ipsum, ne dicam imperium, secuta, armis, uiris, pecu-
 nia belli principia formauit: eadem crudelitati M. Antonij
 suum totum corpus obiecit: exhaustur, uasatur, uritur:
 omneis aequo animo belli patitur iniurias, dummodo repel-
 lat periculum seruitutis. Et, ut omittam reliquas partes
 Galliae (nam sunt omnes pares) Patauini alios exclusit,
 alios eiecerunt missos ab Antonio: pecunia, militibus, &
 quod maxime deerat, armis nostros duces adiuerunt. P. B. E.
 cerunt idē reliqui, qui quondam in eadem causa erant, &
 propter multorum amorum iniurias alienati à senatu pu-
 tabantur. quos minime mirum est, communicata cum his
 rep. fideles esse, qui etiam expertes eius, fidem suam semper
 praestiterunt. His igitur omnibus uictoriā sperantibus pa-
 cis nomen afferemus, id est, desperationem uictoriae? Quid
 sine potest quidem ulla esse pax? quae enim est condicio pa-
 cis in qua ei, cui quo pacē facias, nihil concedi potest? Mul-
 tis rebus à nobis est inuitatus ad pacē Antonius: bellū ta-
 men maluit: missi legati, repugnante me: sed tamē missi de-
 lata mandata: non paruit, denunciatum est, ne Brutum ob-
 sideret, à Mutina discederet: oppugnauit etiam uehemen-
 tius, & ad eum legatos de pace mittimus, qui pacis nūti-
 os repudiauit: uerecundior enim coram putamus in postulan-
 do fore, quam fuerit tum, cum missi mandata ad senatum?
 Atqui tum ea petebat, quae uidebatur improba omnino,
 sed tamen aliquo modo posse concedi. nondum erat uestris
 tam

tā grauius, tāq; multis iudiciis, ignominiisq; cōcisus: nūc
 ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi prius uolumus
 nos bello uictos cōfiteri. Senatuscōsulta falsare lata ab eo iu-
 dicauimus: nūc ea uera possumus iudicare? Leges statuimus
 per uim, & cōtra auspiciā latas, iisq; nec populū, nec ple-
 bē teneri: num eas restitui posse censetis? Sextertiū septies
 millies auertisse Antonii pecuniæ publicæ iudicauistis: nū
 fraude poterit carere peculatus: immunitates ab eo, ciuita-
 tes, sacerdotia, regna uenerūt: nū figentur rursus ea tabu-
 læ, quas uos decretis uestris refixistis? Quid, si ea, quæ de-
 creuimus, obruere, nū etiam memoriā rerū delere possu-
 mus? quando obliuiscetur ulla posteritas, cuius scelere in
 hac uestitus fœditate fuerimus: ut cēturiōnū legionis Mar-
 tiæ Brundisiū profusus sanguis eluatur, nū elui prædicatio
 crudelitatis poterit? ut media prætereā, quæ uetustas tollet
 operū circa Mutinam tatra monumenta, scelēis indicia,
 latrociniiq; uestigia? Huic igitur importuno, atq; impuro
 paricidæ, quid habemus per deos immortales, quod remit-
 tamus? an Galliā ultimā, & exercitum? quid est aliud, non
 pacem facere, sed differre bellū? nec solū prorogare bellū,
 sed concedere etiā uictoriā? An ille nō uicerit, quacumq;
 condicione in hanc urbē cū suis uenerit? Armis nunc om-
 nia tenemus: auctoritate ualemus plurimū: absunt tot per-
 diti ciues, nefariū secuti ducē: tamē eorū ora, sermones, qui
 ex eo numero in urbe relictī sunt, ferre non possumus: quid
 censetis, cū tot uno tempore irruerint? nos arma posueri-
 mus, illi non posuerint? nonne nos nostris consiliis uictos in
 perpetuū fore? Ponite ante oculos M. Antonii cōsularem
 sperantē cōsulatum: Lucii adiungite, supplete ceteros, neq;
 nostri ordinis solum, honores, & imperia meditātes: nolite
 ne Tirones quidē, Numisios, & Mustelas, Saras, Sciosue

cōtemnere. cum his facta pax, nō erit pax, sed pactio serui-
tutis. L. Pisonis amplissimi viri praeclara vox à te nō solum
in hoc ordine, Panfa, sed etiā in concione iure laudata est.
Excessurū se ex Italia dixit, deos penates, & sedes patrias
relicturum, si (quod dij omen auerterint) rēpublicā oppres-
sisset Antonius. Quæro igitur à te, L. Piso, nonne oppressam
remp. putes, si tot, tam impij, tam audaces, tam facinorosi
recepti sint? quos nondum tantis paricidijs contaminatos
nix ferebamus, hos nunc omni scelere coopertos, tolerabi-
les censet ciuitati fore? Aut isto tuo mihi crede consilio, e-
rit utendū, ut cedamus, abeamus, uitā inopē, & uagā per-
sequamur: aut ceruices latronibus danda, atq; in patria ca-
dendū est. Vbi sunt, C. Panfa, illæ cohortationes pulcherri-
mæ tuæ, quibus à te excitatus senatus, inflammatus popu-
lus Ro. non solū audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini
Romano fœdus seruitutis? Idcirco nescia sumpsimus, arma
cepimus, iuuentutem omnē ex tota Italia excussimus, ut
de exercitu florentissimo, & maximo legati ad pacē mit-
terentur? si accipiendā, cur nō rogamur? si postulandā, quid
timemus? in hac ego legatione sim: aut ad id consilium ad-
miscear, in quo, ne, si dissenserō quidē à ceteris, sciturus po-
pulus Rom. sit? Ita fiet, ut, si quid remissum, aut cōcessū sit,
meo semper periculo peccet Antonius, cum ei peccandi po-
testas, à me concessa uideatur. Quod si habenda cum Anto-
nij latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam
pacē conciliandam minime fuit diligenda. ego numquā le-
gatos mittendos censui: ego ante legatorum reditum ausus
sum dicere, pacem ipsam si afferrent, quoniam sub nomine
pacis bellum lateret, repudiandā. ego princeps sagorū, ego
semper illū hostē appellauī, cum alij aduersarium: semper
hoc bellum, cum alij tumultum. nec hæc in senatu solū ea-
dem

P. B.

dem ad populum semper egi. nec solum in ipsum, sed in eius socios facinorum & ministros, & presentes, & eos, qui una sunt, in totam deniq; M. Antonij domum sum semper inuectus. Itaq; ut alacres, & laeti, spe pacis oblata, inter se impij ciues, quasi uicissent, gratulabantur; sic me iniquum eiecerant, de me querebantur. diffidebant etiam Sernilio: meminerant eius sententiis confixū Antonium: L. Caesarem fortem quidem illum, & constātem senatorem, auunculum tamen, Calenum procuratorē, Tisorem familiārē, te ipsum, Pansa, uehementissimum, & fortissimum cōsulem, factam iam putant leniorē: non quod ita sit, aut esse possit, sed mentio de te facta pacis suspiciōē multis attulit immutat & uolūtatis. Inter has personas me interiectum amici Antonij moleste ferunt: quibus gerendus mos est, quoniam semel liberales esse cœpimus. profisciscantur legati optimis omnibus: sed ij profisciscantur, in quibus nō offenditur Antonius. Quod si de Antonio non laboratis, mihi certe, P. C. consultere debetis, parcite oculis saltem meis, & aliquā ueniam iusto dolori date. Quo enim aspectu uidere potero (mitto hostem patriæ: ex quo mihi odium in illum commune nobiscum est) quomodo aspiciam mihi uni crudelissimum hostem, ut declarant de eius acerbissima conciones? Adeone me ferreum putatis, ut cum eo congregi, aut illum aspicere possim? qui nuper, cum in concione donaret eos, qui ei de paricidis audacissimi uidebantur, mea bona donare se dixit Petissio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hac Antoniana saxa proiectus est? An L. Antonium aspicere potero, cuius ego crudelitātē effugere non potuissē, nisi me manibus, & portis, & studio municipij mei defendissē? Atq; idē hic myrmillo Asiaticus, latro Italiae, collega Lentonis, & Nucula, cū Aquila primipili numos

aureos daret, de meis bonis se dare dixit, si enim de suis di-
 xisset, ne Aquilam quidē ipsum crediturum putavit. Nō fe-
 rēt, inquā, oculi Saxā, Caionem, nō duos prætore, non tri-
 bunnū plebis, non duos designatos tribunos, non Bestiam, nō
 Trebellium, nō T. Plancum. nō possum animo æquo videre
 tot, tam importunos, si sceleratos hostes. nec id fit fastidio
 meo, si de caritate reipublicæ. Sed nūcam animū, mihiq; im-
 perabo: dolorē iustissimū si non potero frāgere, occultabo. P. B.
 quidē uitæ censestisne, P. C. habēdam mihi aliquā esse ratio-
 nē? quæ mihi quidē minime cara est, præsertim cū Dolabel-
 la fecerit, ut optanda mors esset, modo sine cruciatu, atque
 tormentis: uobis tamen, & populo Rom. uilis esse spiritus
 meus non debet. is enim sum, nisi me forte fallo, qui u'gilis,
 curis, sententijs, periculis etiam, quæ plurima adhuc propter
 acerbissimū omnium in me odiū, impiorum, perfecrim, ut nō
 obfarent reipublicæ, ne quid arrogantius uidear dicere.
 Quod cū ita sū nihilne mihi de periculo meo cogitandum
 putatis? h'c cum essem in urbe, ac domi, tamen multa sepe
 tentata sunt, ubi me non solum amicorū fidelitas, sed etiā
 uniuersæ ciuitatis oculi custodiunt. quid censestis, cū iter in-
 gressus ero, longū præsertim? nullasne insidias* extimescē-
 das? Tres uia sunt ad Mutinā, quo festinat animus, ut quā
 primū illud pignus libertatis populi Ro. D. Brutum aspice-
 re possim: cuius in complexu libenter extremum uitæ spiri-
 tū ediderim, cū omnes actiones horum nescum, omnes sen-
 tentiæ meæ peruenierint ad e. m., qui mihi fuit propositus,
 exitum, tres ergo, ut dixi, uia: a supero mari, Flaminiā ab
 infero, Aureliā mediā, Cassiā. Nūc, quæso attēdite, nūc aber-
 ret a cōiectura suspicio periculi mei. Hætruria d'scrimnat
 Cassiā, scimusne igitur, Pansa, quibus nunc in locis sit Len-
 tonis Cesenij septentrionalis auctoritas? nobiscum nec animo
 cer

certe est, nec corpore. si autē aut domi est, aut non lōge a domo, certe in Hetruria est, id est, in uia. Quis igitur mihi præstat, Lentonē uno capite esse contentū? Dic mihi præterea, Pāsa, Vētidius ubi sit? cui fui semper amicus, antequā ille reip. bonisque omnibus tam aperte est factus inimicus.

P. 244. Possum Cassiam uitare: tenere Flaminiā, quid? si Anconā, ut dicitur, Ventidius uenerit, poterone Ariminum tuto accedere? Restat Aurelia, hic quidē etiā præsidia habeo. possessiones enim sunt P. Clodij: tota familia occurret: hospitio inuitabit propter familiaritatē notissimā. Hisce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in suburbium, ut eodē die reuenterer, ire non sum ausus? domesticis me parietibus uix tueor sine amicorū custodijs. Itaq; in urbe maneo: si sic licebit, manebo. hæc mea sedes est, hæc uigilia, hæc custodia, hoc præsidium statuum. teneāt alij castra, regna, res bellicas, *oderint hostē nos, ut dicimus, semperq; fecimus, urbem, & res urbanas uobiscū pariter tuebimur. Neq; uero recuso munus hoc: quāquā populū Ro. uideo pro me recusare, nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat uigessimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt itaq; ipsi, ne dicam mihi, reip. pœnas dederunt: me saluum. adhuc respubl. conseruauit sibi. Timide hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse. uerumtamen semel *circumseptus lectis ualentissimorum hominum uiribus ceci li sciēs, ut honestissime surgere possem. Possumne igitur satis uideri cautus, satis prouidus, si me huic itineri tā infesto, tāq; periculoso cōmiserō? gloriā in morte debēt ij, qui in rep. uersantur, nō culpæ reprehensionē, & stultitiæ uituperationem relinquere. Quis bonus nō luget mortē Trebonij? quis nō dolet interitū talis & cuius, & uiri? At sunt, qui dicāt: (dure illi quidē, sed tamē dicūt) minus dolēdū, quod ab

homine impuro, nefarioq; non cauerit. etenim, qui maltorū
custodem se profiteatur, eum sapientes sui primum capitis
aiunt custodē esse oportere. Cum septus sis legibus, & iudi- P. B.
ciorum metu, non sunt omnia timenda, neq; ad omnes insi-
dias praesidia querenda. quis enim audeat luci, quis in mi-
litari uia, quis bene comitatum, quis illustrē aggredi? Hæc
neq; hoc tēpore, neq; in me ualent. non modo enim pœnam
non extimescet, qui mihi uim attulerit, sed etiam gloriam
sperabit a latronum gregibus, & prœmia. Hæc ego in urbe
praudeo: facilis est circumspēctus, unde exeam, quo pro-
grediar, quid ad dextram, quid ad sinistram sit. num idē in
Apennini ramitibus facere potero? in quibus etiāsi non
erant insidiae, quæ facillime esse poterūt, animus tamē erit
sollicitus, ut nihil possit de officiis legationis attendere. Sed
effugi insidias: perrupi Apenninum. nēpe in Antonij con-
gressum, colloquiūq; ueniedū est. quinam locus capietur? si
extra castra, ceteri uiderint: ego mortem attutum futurā
puto. noui hominis furorem, noui effrenatam uolentiam.
Cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ, ne uino qui-
dem permista tēperari solet. hic ira, demētiaq; inflāmat, us,
adhibito fratre Lucio, tærrima bellua, nūquam profecto
a me sacrilegas manus, atq; impias abstinebit. Memini col-
loquia & cum acerrimis hostibus, & cum grauissime dis-
sentientibus ciuibus. Cn. Pompeius Sexti filius consul, me
praesente, cum essem tiro in eius exercitu, cū P. Vellio Ca-
tone duce Marforum inter bina castra collocutus est. quo
quidem memini Sex. Pompeiū fratrē cōsulis ad colloquiū
ipsum Roma uenire, doctū uirum, atq; sapientē: quem Cato
cum salutasset, Quem te appellem? inquit. at ille, Volūtate
hostitem, necessitate hostem. Erat in illo colloquio æquitas:
nullus timor, nulla suberat suspicio: med' ocre etiam odiū

HHH

non

P. 245. non enim, ut eriperent nobis socij ciuitatem, sed ut in eam
 reciperentur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, &
 Teanū, cum alter nobilitatis florem, alter belli socios adhi-
 buisset, de auctoritate senatus, de suffragijs populi, & de
 iure ciuitatis, legis inter se condiciones contulerunt. non
 tenuit omnino colloquium illud fidem: aui tamen, pericu-
 loq; absuit. Possumusne igitur in Antoni latrocinio aequae
 esse ut hi? non possumus: aut, si ceteri possunt, me posse dffido.
 Quod si non extra castra congregiemur, quae ad collo-
 quium castra sumētur? in nostra ille nūquam uict. mul-
 to minus nos in illius. reliquum est, ut & accipiatur & re-
 mittatur postulata per literas. ergo erimus in castris: mea
 ad omnia postulata una sententia. quā cum hic, uobis au-
 dientibus, dixerō, isse, & redisse me putatote. Legationem
 confecerō: omnia ad senatum mea sententia reijciam, quae-
 cūq; postulabit Antonius. neq; enim licet aliter, neq; per-
 missum est nobis ab hoc ordine, ut, bellis cōfictis, decem le-
 gatis permitti solet more maiorum: neq; ulla omnino a se-
 natu mandata accepimus. quae cum agam in consilio, nō-
 nullis, ut arbitror, repugnantibus, nonne metuendum est, ne
 imperita militū multitudo per me pacē disineri putet? Fa-
 cite, hoc meum consiliū legioni nouas nō improbare: nā
 Martiam, & quartam nihil praeter dignitatē, & decus cō-
 probaturas esse certo scio. quid? ueteranos non ueremur?
 nam timeri ne se ipsi quidē uolunt, sed quoniam modo acci-
 piēt seueritatem meam? Multa enim falsa de me audierūt:
 multa ad eos improbi detulerūt, quorum commodā, ut uos
 optimi testes estis, semper sententia, auctoritate, oratione
 firmari: sed credunt improbis, credunt turbulentis, credūt
 suis. Sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriā
 rerum, quas gesserunt pro populi Rom. libertate, & digni-
 tate

P. B.

rate reip. nimis feroces, & ad suam vim omnia nostra consilia renocantes. Horum ego cogitationem non uereor, impetum perimesco. Hac quoque pericula tanta si effugero, satine tutum reditū putatis fore? Cum enim & uestra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidē recip. constantiamq; praestitero, tum erunt mihi non hi solum, qui me oderunt, sed illi etiam, qui invident, extimescendi. Custodiat igitur mea uita reipub. eaq; quoad uel dignitas, uel natura patitur, patrie referuetur: mors aut necessitatem habeat satis: aut, si ante oppetenda est, oppetatur cū gloria. Hac cum ita sint, etsi hanc legationē resp. ut leuissime dicam, non considerat; amen, si tuto licebit ire, proficiscar. omnino, P. C. totum huiusce rei consiliū non periculo meo, sed utilitate recip. metiar. de qua mihi quoniam liberum est spatium, multum etiam, atq; etiam considerandū puto: idq; fortissimum faciendū, quod maxime interessere ip. indicauero.

IN M. ANTONIVM

P. 246.

PHILIPPICA XIII.

ORATIO LV.

Principio huius belli, P. C. quod cum impiis ciuibus, consceleratisq; suscepimus, timui ne condicio insidiosa pacis, libertatis recuperanda studia restingueret. dulce enim etiam nomen est pacis: res uero ipsa cum incunda, tum salutaris. Nam nec priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere potest, quem discordia, quem cades cinium, quem bellum ciuile delet: eumq; ex numero homi-

num eiiciendum, ex finibus humana naturæ exterminandum puto. Itaque siue Sulla, siue Marius, siue uterq; siue Octavius, siue Cinna, siue iterum Sulla, siue alter Marius, & Carbo, siue quis alius civile bellum optavit, eum detestabilem ciuem reip. natum iudico. Nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, auctorem ipsum iure cæsum fatemur. Nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tætrius: si aut ciuis, an homo habendus est, qui civile bellum concupiscit. Sed hoc primum uidendum est, P. C. cum omnibus siue pax esse possit, an sit aliquod bellum inexpiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. Pacem cum Scipione Sulla siue faciebat, siue simulabat, non erat desperandum, si conuenisset fore aliquē tolerabilem statū ciuitatis, Cinna, si concordiam cum Octauio confirmare uoluisset, omnino in rep. sanitas remanere potuisset. Proximo bello si aliquid de summa gravitate Pompeius, multum de cupiditate Cæsar remisisset, & pacem stabilem, & aliquam remp. nobis habere licuisset. hoc uero quid est? cum Antoniis pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula Munatio, Lentone, Saxa? exempli causa paucos nominavi: genus infinitum, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorum. addite illa naufragia Cæsaris amicorum, Barbas, Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, & sodales, Eutrapelum, Melam, Cælium, Pontium, Crassitium, Tironem, Mustelam, Petissum: comitatum relinquo, duces nomeno. huc accedunt Alaudæ, ceteriq; ueterani, seminarium indicum tertiæ decuriæ: qui, suis rebus exhaustis, beneficiis Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierunt. O fidam dexterā Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit! o ratum, religiosumq; fœdus, quod cū Antonio fecerimus! hoc si Marcus uiolare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere

reuocabit. Illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus non erit. Ora uobis eorum ponite ante oculos, & maxime Antoniorum incessum, aspectum, uultum, spiritum, latera regentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos. quæ uni anbelit? quas contumelias fore censetis, minasq; uerborum? nisi forte eos pax ipsa leniet, maximeq; cum in hunc ordinem uenerint, salutabunt benigne, comiter appellabunt unumquemq; nostrum. Non recedamini, per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis? acta M. Antoni rescidistis: leges refixistis, per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiae delectus excitastis: collegæ & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis: cum hoc quæ pax potest esse hostis si esset externus, tamen id ipsum uix, talibus factis, posset aliquo modo, sed si maria, montes, regionum magnitudines interessent, *odissetis eum, quem non uideretis. hi in oculis hærebunt, & cum licebit, in faucibus quibus enim septis tam immanes belluas continebimus? At incertus exitus belli est. Est omnino fortium uiro-
rum, quales uos esse debetis, uirtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere, sed, quoniâ ab hoc ordine non fortitudo solum, uerum etiam sapientia postulatur: quamquam uix uidentur hæc posse seiungi, seiungamus tamen fortitudo dimicare iubet, iustum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. Quid sapientia? cautiorebus utitur consiliis: in posterum prouidet: est admiratione testior. quid igitur censeat parendum est enim: atq; id optimum iudicandum, quod sit sapientissime constitutum. si hoc præcipit, ne quid uita exstitem antiquius, ne decernam capitis periculo fugiam omne discrimen: quæd ex ea, etiamne, si erit, cum id fecero, seruiendum. si amuerit, nã ego istam sapientiam, quamuis sit erudita, non am-

P. 247.

HHH 3

diam

diam, *sin* responderit, Tu uero ita uitam, corpusq; seruato, ita fortunas, ita rem familiarem, ut hac libertate posteriora ducas: itaq; his uti uelis, si libera rep. possis: nec pro his libertatem, sed pro libertate hac proicias, tamquam pignora iniuria, tum sapientiae uocem audire uidear, eique uti deos paream. Itaq; si receptis illis, esse possumus liberi, uincamus odium, pacemq; patiamur. *sin* otium, incolumibus his, esse nullum potest. Latemur decertandi oblatam esse fortunam, aut enim, illis interfectis, fruemur uictorice re. pub. aut oppressa (quod omen auertat Iupiter) si non spiritu, at uirtutis laude uiuemus. At enim nos M. Lepidus imperator iterum, pontifex maximus, optime proximo civili bello de rep. meritis ad pacem adhortatur. Nullius apud me, patres conscripti, auctoritas maior est, quam M. Lepidi, uel propter ipsius uirtutem, uel propter familiae dignitatem. *P. B.* Accedit eodem multa priuata, magna eius in me merita, mea quaedam officia in illum. maximū uero eius beneficium numero, quod hoc animo in remp. est, quae mihi uita mea semper fuit carior. Nam, cum Magnum Pompeium clarissimum adolescentem praestantissimi uiri filium auctoritate adduxit ad pacem, remq; publicam sine armis maximo civilis belli periculo liberauit, tum me eius beneficio plus quam pro uirili parte obligatum puto. Itaque & honores ei decreui, quos potui amplissimos: in quibus uos mihi estis assensu: nec umquam de illo & sperare optime, & loqui destiti. magnis, & multis pignoribus M. Lepidum resp. illigatum tenet. * summa nobilitas est hominis, summi honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta. ipse, fratris, maiorumq; monumenta, probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampliatum casta à cruore civili, nemo ab eo ciuis uiolatus, multi beneficio, & miseri-

cordia liberati. Talis igitur uir, & cuius opinione labi potest; uoluntate a repub. diffidere nullo pacto potest. Pacem uult M. Lepidus. præclare si talem potest efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium respub. aspiciet, suoque sinu, complexuque recipiet: neque solum illum, sed cum illo seipsam sibi restitutam putabit. Hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in rostris cum inscriptione præclara: cur absenti triumphum, quamquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt: sed, quod silentio ciuile bellum p. 248. confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos contulistis. Existimasne igitur, M. Lepide, qualem Põpeium respub. habitura sit ciuem, tales futuros in repub. Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas, in illis (& cum hos compello, prætereo animo ex grege latrocinij neminem) libidines, scelera, ad omne facinus immanis audacia. Deinde, obsecro uos, patres conscripti, quis hoc uestrum non uidet, quod fortuna ipsa, quæ dicitur cæca, uidit, saluis enim actis Caesaris, quæ concordia causa defendimus, Põpeio sua domus patebit: eamque non minoris, quam emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeij domum filius. O rem acerbam! Sed hæc satis diu, multumque defleta sunt. Decreuistis tãtam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patrijs in prædæ dissipatione inimicus uictor redegisset, sed hanc mihi dispensationem pro paterna necessitudine, & coniunctione depono. redimet hortos, ædes, urbana quædam, quæ possidet Antonius, nam argentum, uestem, supellectilem* uniuersam amittet æ quo animo, quæ ille heluo dissipauit. Albanum, Firmantum, a Do-

labella recuperabit, etiam ab Antonio Tusculanum, hiq; qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obsident, de Falerno anseres depellentur. Sunt alij plures fortasse: sed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hostium numero non sunt, Pompeianas possessiones, quâti emerint, filio reddituros, satis inconsiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere: retinere vero quis poterit, clarissimo domino restituto? An is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco, Pompeij servus, libertus Caesaris, agri Lucani possessiones occupavit? Atque illud septies millies, quod adolescenti, P. C. spondidistis, ita describe, ut videatur a nobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. Hæc senatus: reliqua populus Romanus in ea familia, quam vidit amplissimam persequetur: in primis paternam auguratus locum, in quo ego eum (ut, quod a patre accepi, filio reddam) mea nominatione cooptabo. Vtrum igitur augurem Iovis optimi maximi, cuius interpretes, inter-nuntijque constituti sumus, utrum populus Romanus libentius sanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium videtur hoc fortuna voluisse, ut, actis Caesaris firmis, ac ratis, Cn. Pompeij filius posset & dignitatem, & fortunas patrias recuperare. Ac ne illud quidem silentio, P. C. * prætermittendum puto, quod clarissimi viri legati L. Paullus, Q. Thermanus, C. Fannius, quorum habetis cognitam voluntatem in rempublicam, eamque perpetuam, atque constantem, nutiant, se Pompeij conveniendi causa, diuertisse Massiliam, eumque cognovisse paratissimo animo, ut cum suis copijs iret ad Mutinam, ni ueretur ueteranorum animos offendere. est vero eius patris filius, qui sapienter faciebat

non

non minus multa, quā fortiter. itaque intelligitis, & ani-
 mum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. Atq; etiam
 hoc, M. Lepido providendum est, ne quid arrogantius, quam
 mores eius ferunt, facere uideatur. Si enim nos exercitu
 terret, non meminit illum exercitum senatus, populiq; Ro.
 atq; universæ reipubl. esse, non suum. At uti potest pro suo.
 quid tum? omniane uiris bonis, quæ facere possunt, faciēda
 sum? etiamne si turpia, si perniciofa erunt, si facere omni-
 no non licebit? Quid autem turpius, aut fedius, aut quod P. 249.
 minus deceat, quam contra senatū, contra ciues, cōtra pa-
 triam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum,
 quam id facere, quod non liceat, licet autem nemini cōtra
 patriam ducere exercitum: si quidē licere id dicimus, quod
 legibus, quod more maiorum, institutisq; conceditur. Neque
 enim, quod quisq; potest, id ei licet, nec, si non obstat, pro-
 pterea etiam permittitur. tibi enim exercitum, Lepide, tā-
 quā maioribus tuis, patria pro se dedit: hoc tu arcebis ho-
 stem: fines imperij propagabis: senatui, populoq; Romano
 parebis, si quā ad aliā rem te sorte traduxerit. Hæc si cogi-
 tas, es M. Lepidus pontifex maximus, M. Lepidi pontificis
 maximi fueris pronepos: sin hominibus tātum licere iudi-
 cas, quantum possunt; uide, ne alienis exēplis, hisq; recē-
 tibus uti, quam & antiquis, & domesticis malle uideare.
 Quod si auctoritatem interponis, sine armis, magis quidē
 laudo: sed uide, ne hoc ipsum nō sit necesse. Quāquam enim
 est tanta in te auctoritas, quāta debet in homine nobilissi-
 mo, tamen senatus se ipse non contemnit: nec uero fuit um-
 quam grauior, constātor, fortior, incensi omnes rapimur
 ad libertatem recupe- non potest ullius auctoritate
 tantus senatus, populiq; Romani ardor extinguī: odi-
 mus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non

P. B.

possunt recepiui signum, aut renocationem a bello audire non possumus: speramus optima. pati uel difficilissima malumus, quam seruire. Caesar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi consules adsunt cum copijs: L. Planci eos. designati uaria, & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur: unus furiosus gladiator cum teterriorum latronum manus, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra quattuor consules gerit bellum. huic cedamus? huius condicionis audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? at periculum est, ne opprimamur. Non metuo, ne is, qui suis amplissimis fortunis, nisi nobis saluis, frui non potest, prodat salutem suam. benos cines primum natura efficit, adiuvat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit saluam esse rempublicam: sed in ijs, qui fortunati sunt, magis id apparet. Quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodem sanior uidit eius maestitia; atque lacrymas populus Rom. Luper calibus uidit quam abiectus esset, quam confectus, cum Casari diadema imponens Antonius, seruus se illius, quam collegam esse malebat: qui si reliquis flagitijs, & sceleribus se abstinere potuisset, tamen unum ob hoc factum dignum illum omni pena putare. nam, si ipse seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & si eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiamne in nostros liberos dominum, & tyrannum comparabat? Itaque, illo interfecto, qualem eum in nos esse uoluit, talis ipse in ceteros exstitit. qua enim in barbaria quisquam tam teter tam crudelis tyrannus, quam in hac urbe armis barbarorum stipatus Antonius? Casare dominante, ueniebamus in senatum, si non libere, attamen tuto: hoc archipirata, (quid enim dicam tyrannos) hec subsellia ab Ithyreis occupabantur. Prorupit subito Brundisium, ut inde agmine qua-

drato

drato ad urbem accederet: lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum, Sues-
sam fortissimorum militum sanguine implevit Brundisij in
sinu non modo auarissima, sed etiam crudelissima uxoris
delectos Martia legionis centuriones trucidavit. Inde se
quo furore, quo ardore, ad urbem, id est, ad eadem optimi
cuiusq; rapiebat? Quo tempore, dii ipsi immortales presi-
dium improuisum, nec opinantibus nobis, obtulerunt. Cæ-
saris enim incredibilis, ac diuina uirtus latronis impetus
cr. deles, ac furibundos retardauit: quem tum ille demens
ledere se putabat edictis, ignorans, quacumq; falso diceret
in sanctissimum adolescentem, ea uere recidere in memo-
riam pueritiæ suæ. Ingressus urbem est, quo comitatu, uel
potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente populo Ro-
minaretur dominis, notaret domos, diuisurum se urbem pa-
lam suis polliceretur. Rediit ad milites, ibi pestifera illa
Tyburi concio. inde ad urbem cursus: senatus in Capito-
lium: parata de circumscribendo adolescente sententia cō-
sularis: cum repente (nam Mariam legionem Albe con-
seuisse sciebat) affertur ei de quarta nūtiū, quo percussus,
abiecit consilium referendi ad senatum de Cesare. Egres-
sus est non uiis, sed tramitibus paludatus eodemq; die ipso
innumerabilia senatusconsulta fecit: quæ quidem omnia
citius delata, quam scripta sunt. Ex eo non iter, sed cursus,
et fuga in Galliam. Cesarem sequi arbitrabatur cum le-
gione Martia, cum quarta, cum ueteranis, quorum ille no-
mē præ metu ferre non poterat: eiq; in Galliam penetrati.
D. se Brutus obiecit: qui se totius belli fluctibus circummiri,
quam illum aut egredi, aut progredi maluit, Mutinamque
illi exsultanti, tamquam frenos furoris iniecit. quam cum
operibus, munitionibusque sepsisset, nec cum florentissima

P. B. colonia dignitas, neq; C O S. designati maiestas à paricidio deterret: tum me, testor & uos, & populum Ro. & omnes deos, qui huic urbi præsident, inuito, & repugnante legati missi tres cōsulares ad latronē M. Antonium gladiatum ducem. Quis tam barbarus umquam, tam immanis, tam ferus? non audiuit: non respondit: neque eos solum præsenteis, sed multo magis nos, à quibus illi erant missi, spreuit, & pro nibilo putauit. Postea quod scelus, quod facinus paricida non edidit: circumfedit colonos uestros, exercitum populi Romani, imperatorem, C O S. designatum: agros diuexat ciuium optimorum: hostis tæterrimus omnibus bonis cruces, ac tormenta minitatur. cum hoc, M. Lepide, pax esse quæ potest, cuius ne supplicio quidem ullo satiari uidetur posse populus Romanus. Quod si quis adhuc dubitare potuit, quin nullâ societas huic ordini, populoq; Ro. cum illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare, his cognitis litteris, quas mihi missas ab Hircio C O S. modo accepi. Eas dum recito, dumq; de singulis sententiis breuiter disputo, uelim, P. C. ut adhuc fecistis, me attente audiatis, ANTONIVS, HIRCIO, ET CÆSARI. Neq; se imperatorem, neq; Hirciū consulem, nec propr. Cæsarem, satis quidem hæc scite. deponere alienū nomen ipse maluit, quam illis suū reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVAM DOLVL. Videte quid se gavisum, quid se doluisse dicat: facilius de pace deliberabit. DEDISSE POENAS SCĒLERATVM CINERI, ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPLICIO PARICIDII,

CIDII. AUT IMPENDENTE, LAETANDVM
 EST. O Spartace, quem enim te potius appellē? cuius pro-
 pter nefanda scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: la-
 tandū esse ausus es scribere, Treboniū dedisse pœnas? sceler-
 ratū Tribonium? quo scelere? nisi quod te idibus Martiis à
 debita tibi peste seduxit? Age hoc lætaris: uideamus quid
 moleste feras. HOSTEM IUDICATVM HOC TEM-
 PORE DOLABELLAM, EO QVOD SICARIVM
 OCCIDERIT: ET VIDERI CARIOREM PO-
 PVLO ROM. FILIVM. SCVRRAE, QVAM C.
 CAESAREM PATRIAE PARENTEM INGE-
 MISCENDVM EST. *Quid ingemiscis, hostem Dola-*
bellam iudicatum? quid? te nō intelligis, delectu tota Italia
habito, consulibus missis, Cesare ornato, sagis deniq; sum-
ptis, hostem iudicatum? quid est autem, scelerate, quod gemas
hostem Dolabellam iudicatum à senatu? quem tu ordinem
omnino esse nullum putas: sed eā tibi causam belli gerendi
proponis, ut senatum funditus deleas, reliqui boni, & locu-
pletes omnes summū ordinē subsequantur. At scurra filiū
appellat: quasi uero ignotus nobis fuerit splendidus eques
Ro. Trebonij pater. Is autem humilitatem despiciere audet
cuiusquā, qui ex Fadia susstulerit liberos? ACERBISSI-
MVM VERO EST, TE, A. HIRCI, ORNA-
TVM BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM
AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MI-
RARIS. Equidem negare non possum à Cesare Hircium
ornatū: sed illa ornamenta in uirtute, & industria posita
lucēt. tu uero, qui te ab eodem Cesare ornatū negare nō po-
tes, quid esses, si tibi ille nō tā multa tribuisset? ecquo te tua
uirtus prouexisset? ecquo genus? in lustris, popinis, alea, ni-
no tempus ætatis omne consumpsisses, ut faciebas, cum in
 P. B.
 gremiis

gremiis minarū mentum, mentemq; deponeres. ET TE,
 O PVER. Puerū appellat, quem nō modo uirū, sed etiā for-
 tissimū uirū sensit, & sentiet. est istudquidē nomē atatis, sed
 ab eo minime usurpādū, qui suā amēriā puero huic prabet
 ad gloriā. QUI OMNIA EIUS NOMINI DEBES.
 Debet uero, soluitq; praeclare, si enim ille patriæ parens est,
 ut tu appellas, ego, quod sentiam, uid. ro: cur non hic parēs
 uerior, à quo certe uitam habemus, e tuis facinorosissimis
 manibus creptam? ID AGERE, VT IURE DAM-
 NATVS SIT DOLABELLA? Turpem uero actio-
 nē, qua defenditur amplissimi auctoritas ordinis cōtra cru-
 delissimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICA
 HAEC LIBERETVR OBSIDIONE Veneficam
 audes appellare eum uirum, qui tuis ueneficiis remedia in-
 uenit: quē ita obsides, nonne Annibal, aut, si quis acutior im-
 perator fuit, ut te ipse obsideas, neq; te istinc, si cupias, pos-
 sis explicare. recesseris: undiq; omnes insequentur. manse-
 ris: hārebis. nimirū ut te ueneficā appellas, à quo tibi prae-
 sentē pestē uides cōparatā. VT QVAM POTENTIS-
 SIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS?
 Putes Censorinū dicere, aut Ventidium, aut etiā ipsos An-
 tonios. Cur autē nolint potentes esse non modo optimos, &
 nobilissimos uiros, sed secum etiam in reip. defensione con-
 iunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC
 ASPICITIS, VT PRIORA. Qua tandē CASTRA
 POMPEII SENATVM APPELLATIS. An uc-
 ro tua castra senatum appell. uemus? in quibus tu es uide
 P. 252. licet consularis, cuius totus consulatus est ex omni moni-
 mentorū memoria reuulsus: duo praetores sine causa dif-
 fisisse aliquid habituros: nos enim Caesaris beneficia defen-
 dimus: praetoriū Philadelphus Amnius, & innocens Gab-
 lius:

lius: ediliij, Coricus laterum, & uocis mea Bestia, & fidei patronus: fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus, dirutusq; Q. Caelius, columenque amicorum Antonij, Cotyla Varinus: quos Antonius deliciarum caussa loris in conuiuio cædi iubebat a seruis publicis: septēuiales Læto, Nucula: cum delicia, atque amores populi Ro. L. Antonius: tribunij primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit: qui cum prodere imperatorem suum non posset, reliquit. alter est designatus, Viscus nescio quis, fortis (ut aiunt) latro: quem tanquā cōperantē fuisse ferunt Isauri balneatorē. Sequuntur alij tribunij, T. Plancus in primis: qui si senatū dilexisset, nūquam curiam incendisset. quo scelere dānatus, in eam urbem redijt armis, a qua excesserat legibus. sed hoc ei cōmune cum plurimis dissimilimis, illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire cum non posse, nisi ei crura fracta essent. fracta sunt, & uinit. hec tamen, ut alia multa, Aquila fertur acceptū. Est etiā ibi Decius ab illis, ut opinor, Muribus Decijs. in aq; Caesaris munere Deciorum quidem multo in uenialio per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uero Decidūm præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus: ut eum tribunum pleb. uideremus, quem ciuem nūquam uideramus. Est quidem aliter Sacerna, sed omnes tamen tātā habēt similitudinem inter se, ut in eorum prænominibus errem. Nec uero Exitius Philadelphi frater quæstior prætermittendus est; ne si de clarissimo adulescente filicero, inuidisse uidear Antonio. Est etiam Asinius quidam senator uoluntarius, lectus ipse a se, apertam curiam uidit post Caesaris mortem: mutauit calceos: pater cōscriptus repete factus est. Non noni Sext. Albedū: sed tamen ueniam tamen

P. B.

maledicum offendi, qui illi negaret dignū Antonij senatu. Arbitror me aliquos prateriſſe: de ijs tamen, qui occurrebant, tacere non potui. hoc igitur fretus ſenatus, Pōpeianū ſenatū deſpicit: in quo decē fuimus conſulares: qui ſi omnes uivrent, bellum omnino hoc non fuiſſet: auctoritati ceſſiſſet audacia. ſed quātum praſidiū fuerit in ceteris, hinc intel ligi poteſt, quod ego unus relictus e multis, contudi, & fregi adiunāribus uobis. exultantis praedonis audaciam. Quod ſi fortuna nobis modo nō eripuifſet Ser. Sulpitium, eiſq; collegā ante M. Marcellum, quos ciueſ? quos uiros? ſi duos cōſules amiçiſſimos patriæ, ſimulex Italia eiectos: ſi L. Afranium ſummum ducem: ſi P. Lentulum ciuem cum in ceteris rebus, tum in ſalute mea ſingularem: ſi Bibulū, cuius eſt in rempub. merito ſemper laudata cōſtantia: ſi L. Domitium praſtantiſſimum ciuem: ſi App. Claudium pari nobilitate & uoluntate praeditum: ſi P. Scipionem clariſſimum uirū, maiorumq; ſuorum ſimillimum reſp. tenere potuiſſet. certe his conſularibus non eſſet Pompeianus deſpiciendus ſenatus. Vtrum igitur æquius, utrum melius reip. fuit, Cn. Pōpeium, an ſectorem Cn. Pompeij uiuere Antonium? Qui uero prætory? quorum princeps M. Cato, idemque omnium gentium uirtute princeps. Quid reliquos præclariſſimos uiros commemorare? noſtis omnes. magis uereor, ne longū me in enumerando, quā ne ingratum in prætereundo pute-
 P. 253, tis, qui ædilitij? qui tribunitij? qui quaſtorij? quid multa? talis ſenatorum & dignitas, & multitudo fuit, ut magna excuſatione opus ijs ſit, qui in illa caſtra non uenerunt. Nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DUCEM* HABVISTIS. Eo libentius ducem audio quod certe ille dicit inuitus. nam de uictō nihil laboro. fatum enim meum eſt, ſine repub. nec uinci poſſe, nec uincere.

cere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. *Et quidem fratri tuo, qui a nobis nihil degenerat, extorsimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. Hic cum C. fratre putat se ligare. IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. Non igitur sentis, huic caussa orbem terra parere? te extra munitiones tuas, uestigium ubi imprimas, non habere? CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS. Quid ergo? ut Marullum, ut Casetium a repub. remoueremus; eum, per quem, ut neq; idem hoc posthac, neq; multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus? VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS. Luperorum mentionem facere audet? neq; illius dici memoriam perhorrescit, quo ausus est obrutus uino, unguentis oblitus, nudus gementem populum Rom. ad seruitut. in cohortari? VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, ET SENATVS CONSVLTO SVSTVLISTIS. Nos sustulimus? an contra lege comitijs cēturiatis lata sanximus? uide, ne tu ueteranos P. B. tamē eos, qui erāt perditī, perdideris, in eumq; locū deduxeris, ex quo ipsi iam sentiunt se numquam exituros. MASILIENSIBVS IURE BELLII ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. Nihil disputo de iure belli: magis facilis disputatio est, quam necessaria. illud tamen animaduerte, P. C. quam sit huic reipub. natus hostis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quam scit huic reipublica semper fuisse amicissimam. NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES. * Quisquā iam legis Hircia mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipsum, quam eos,*

de quibus lata est, pœnitere? omnino quidem mea sententia legem illam appellare fas non est: & ut sit lex, non debemus illam Hircij legem putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS. Quid si omnibus suis copijs excellentem uirum respub. armasset, quem tandē bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset, SECVRI PERCVSSOS PAETVM, ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS, ET HOSPITES CAESARIS, LAVDASTIS. Non laudauimus, quod ne audiuius quidem. ualde enim nobis in tanta perturbatione reipu. de duobus nequissimis Graculis cogitandum fuit. THEOPOMPVM NVDM EXPVLSVM A TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS. *Magnum crimen senatus de Theopompo summo homine negleximus: qui ubi terrarum sit, quid agat, uiuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. Nihil tibi de Galba respondeo fortissimo, & constantissimo ciue: coram adest, præsens tibi ipse, & ille quem insimulas, pugio respondebit. MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS, TAMQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. Scilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta: nesciebant ueterani, quid ageretur, non illi senatus auctoritatem, aut libertatem populi

populi Romani sequebantur: Caesaris ulcisci mortem uolebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te uidelicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant. O miser cum res, tum hoc ipso, quod non sentis, quam miser sis! Sed maximum crimen audite. DENIQUE QUID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS QUID FACIAT, SI REVIVISCAT? Quis? credo enim affret aliquod scelerati hominis exemplum Cn. POMPEIUS IPSE. O nos turpes si quidem Cn. Pompeium imitaturi sumus! AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. Poterit mihi credere: nam paucis ^{P. B.} diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. Alij istud negant: ego uero, ne, si ista quidem feceris, umquam tecum pacem huic civitati futuram puto. QUID? HOC PLACETNE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. Nihil uidi tam integrum, quam ut oppugnare imperatorem incipiant, quem tanto studio, consensuque defenderint. QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MURNERIRVS VENISTIS. Depranati aut corrupti sunt, quibus persuasum sit, foedissimum hostem iustissimo bello persequi? AT MILITIBVS INCLAVIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LIBET: SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM QVI MERVIT Quam benigne! * denique usque liberalitate Antonij milites imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non

fierisset, non Dolabella prius imperatori suo, quam Anto-
 nius etiam collega parentasset. CONCORDIAE FA-
 CTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN
 SENATV: ET LEGATOS ESSE CONSULA-
 REIS QVINQVE. DIFFICILE EST CRE-
 DERE, EOS, QVI ME PRÆCIPITEM EGE-
 RINT, AEQVISSIMAS CONDICIONES FE-
 RENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID
 REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALI-
 QVID MODERATE, AVT HVMANE ESSE
 FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST,
 QVID IVDICAVERINT DOLABELLAM HO-
 STEM OB RECTISSIMVM FACINVS EODEM
 NOBIS PARCERE POSSE, IDEM SEN-
 TIENTIBVS. Parum ne videtur omnium facino-
 rum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri?
 nonne cernitis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse
 deniq; fatetur, hoc quidem satis acute, non posse eos, qui
 hostem Dolabellam iudicauerint ob rectissimum facinus
 (ita enim videtur Antonio) sibi parcere, idem sentienti.
 Quid huic facias, qui hac litteris, memoriæque mandavit,
 ita sibi convenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, &
 si posset etiam Brutum, Cassium distruciatos necaret, ea-
 demq; imbiberet supplicia nobis? Conservandus civis cum
 tam pio, iustq; federe. Is etiam queritur condiciones suas
 repudiatas, æquas quidem, & verecundas: ut haberet
 Galliam ultimam, aptissimam ad bellum renovandum,
 instruendumq; provinciam: ut Alauda in tercia decuria
 indicarent, id est, ut perfugium scelerum esset cum tur-
 pissimis reipub. sordibus: ut acta sua rata essent, cuius
 nullum remanet consulatus uestigium. cavebat etiam L.

Antonio, qui fuerat aequissimus agri privati, & publici
decempedator, Nucula; & Lentone collega. QVAM-
OBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE,
VTRVM SIT ELEGANTIUS, ET PARTI-
BUS VTILIVS, TREBONII MORTEM PER- P.B.
SEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT
AEQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FA-
CILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM
CAVSSA; TOTIES IVGVLATA; AN CON-
SENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMI-
CIS. Si esset ingulata; numquam exsurgeret: quod tibi,
uisq; contingat. VTRVM, inquit, ELEGANTIUS.
atqui hoc bello de elegantia queritur. ET PARTIBVS
VTILIVS. partes furiose dicuntur in foro, in curia. bel-
lum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Muti-
nam: circum sedes COS. designatum: bellum contra te duo
COSS. gerunt, cumq; his propr. Caesar: cuncta contra te
Italia armata est: istas tu partes potius, quam à populo Ró-
mano defectionem uocas? Potiusne Trebonij mortē, quam
Caesaris persequamur? Trebonij satis persecuti sumus, bo-
ste indicato Dolabella. Caesaris mors facillime defenditur
obituione, & silentio. Sed videre. quid moliat, cū mortem
Caesaris ulciscendam putat; mortem proponit non iis so-
lum, qui illam rem gesserunt, sed iis etiam, qui non moleste
tulerunt. QVIBVS VTRI NOSTRVM CECI-
DERINT, LVCRO FUTVRVM EST. QVOD
SPECTACVLVM ADHVC IPSA FOR-
TVNA VITAVT. NE VIDERET VNIVS
CORPORIS DVAS ACIES, LANISTA CI-
CERONE, DIMICANTES: QVI VSQVE
BO FELIX EST, VT EISDEM ORNAMEN-

TIS DECEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST.

P.256.

Pergit in mea maledicta: quasi uero ei pulcherrime priora procefferint, quem ego iniustum uerissimis maledictorum notis tradam hominum memoria sempiterna. Ego lanista? Et quidem non insipiens. deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. Vri ceciderint, scribit, lucro nobis futurum. O praeclarum. lucrum, quo te uictore (quod diu omen auertant) beata mors eorum futura sit, quae uita excefferint sine tormentis. A me deceptos ait eisdem ornamentis Hircium, & Caesarem. Quod quaso adhuc a me est tributum Hircio ornamentum? Nam Caesari plura, & maiora debentur. Deceptum autem patrem a me Caesarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidisti Luper- calibus: cuius, homo ingratisime, flaminium cur reliquisti? Sed iam uidete magni, & clari uiri admirabilem grauitatem, atque constantiam. MIHI QUIDEM CONSTAT, NEC MEAM QUIDEM CON- TVMELIAM, NEC MEORVM FERRE: NEC DESERERE PATRIS, QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE. Omit to alia: fidem Dolabellae sanctissimi uiri deserere homo pius non potest. quam fidem? an optimi cuiusque cadis; urbis & Italiae partitionis: suis dandarum, diripiendarumque prouinciarum? an quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellam impurissimos paricidas foedere, ac fide sanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE PISSIMI HOMINIS. Tibi cum Lepido

piāo societas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, sicut ille P. B. est, sed homine sano? Id agis, ut Lepidum aut impium, aut insanum existimari uelis. Nihil agis. quamquam affirmare de altero difficile est, de Lepido praesertim, quem ego metum numquam, bene sperabo, dum licet. Reuocare te a furore Lepidus uoluit, non adiutor esse demētia. tu porro ne pios quidem, sed piissimos quæris: Et quod uerbum omnino nullum in lingua Latina est, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis. NEC PLANCVM PRODERE, PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participem? cuius memorabilis, ac diuina uirtus lucem affert reipublicæ. nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuque Gallorum: quique, nisi ante aduentum eius reipublicæ pœnas dederis, ille huius belli feret principatum. Quamquam enim prima praesidia utiliora reipublicæ sint, tamen extrema sunt gratiora. Sed iam se colligit, Et ad extremum incipit philosophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVERINT, VIVAM LIBENTER: SIN AUTEM ALIUD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAUDIA SUPPLICIORVM VESTRORVM. NAM, SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT, VICTORES QVALES FUTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. Praecipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis, sed cum universa republica bellum est. omnes te dii, homines, summi, medi, infimi ciues, P. 257. peregrini, uiri, mulieres, liberi, serui oderunt. sensimus

hoc nuper falso nuntio, uero propediem sentiemus. quæ si tecum ipse recolis, æquiore animo, & maiore consolatione moriere. DENIQUE SVMMÆ IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLVISCIPARATI SINT VNA NOBIS CVM CAESARIS MORTEM. Hac Antonij sententia cognita, dubitatusne A. Hircium, C. Pansa consules putatis, quin ad Antonium transeant? Brutum obsideant? Mutinam expugnare cupiant? Quid de Pansa, & Hircio loquar? Caesar singulari pietate adolescens potuerit se tenere, quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur? Itaque fecerunt, uti, his litteris lectis, ad munitiones propius accederent. Quo maior adolescens Caesar, maioreque deorum immortalium beneficio reipublicæ natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate adductus umquam est. intelligit maximam pietatem conservatione patriæ contineri. Quod si partium certamen esset, quarum omnino nomen extinctum est: Antoniusne potius, & Ventidius partes Caesaris defenderent, quam primum Caesar adolescens summa pietate, & memoria patris sui? deinde Pansa, & Hircius, qui quasi cornua duo tenuerunt Caesaris, tum, cum illæ vere partes vocabantur? hæc uero quæ sunt partes, cum alteris senatus auctoritas, populi Romani libertas, reipub. salus proposita sit: alteris cædes bonorum, urbis Italiaeque partitio? Veniamus aliquando ad clausulam. LEGATOS VENIRE NON

P. B. CREDO. Bene me no. BELLVM QVO VENIAT. Proposito præsertim exemplo Dolabellæ. sanctiores erunt, credo

credo iure legati, quam duo consules, cōtra quos arma fert:
quam Caesar cuius patris flamen est: quam COS. designa-
tus, quem oppugnat: quam Mutina, quam obsidet: quā pa-
tria, cui ignem, ferrumque minitatur. CVM VENE-
RINT, QVAE POSTVLENT COGNOSCAM.
Quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. ad te
quisquam ueniat, nisi Ventidij similis? oriens incendium
qui restringuerent, summos uiros misimus: repudiasti: nūc
in tantam flammam, tamque inueteratam mittamus, cum
locum tibi reliquum nō modo ad pacem, sed ne ad deditio-
nem quidem feceris? Hanc ego epistolam, P. C. non quo il-
lum dignum putarem, recitauis, sed, ut confessionibus ipsius
omnia patefacta eius paricidia uideretis. Cum hoc pacem
M. Lepidus uir ornatissimus omnibus & uirtutis, & for-
tunae bonis, si haec uideret, denique aut uellet, aut fieri posse
arbitraretur? prius cum undis flamma (ut ait poeta nescio
quis) prius deniq; omnia, quā aut cum Antonius respub.
aut cum republica Antonij redeant in gratiam. Monstra
quaedam sunt ista, & portenta, & prodigia reipub. moue-
ri sedibus suis huic urbi melius est, atq; in alias, si fieri pos-
sit, terras demigrare, unde Antoniorum nec facta, nec no-
men audiat, quam illos Caesaris uirtute eiectiones, Bruti reten-
tos, intra haec mœnia uidere. Optatissimum est uincere: se-
cundū est, nullum casum pro dignitate, & libertate patrie
non ferendum putare. quod reliquum est, non est tertium
sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipe-
re uita cupiditate, Quae cum ita sint, de mādatis, litterisq;
M. Lepidi uiri clarissimi, Seruilio assentior: & hoc am-
plius censeo, Magnū Pompeiū Cn. F. pro patris, maiorūque
suorum animo studio in remp. suaq; pristina uirtute, in-

P. 258.

dustria, uoluntate, fecisse, quod suam, eorumq; quos secum haberet, operam senatui, populoq; Ro. pollicitus esset, eamque rem senatui, populoq; Rom. gratiam, acceptamq; esse ei; honori, dignitatique eam rem fore. Hoc uel coniungi cum hoc senatusconsulto licet, uel seungi potest, seperatimque perscribi, ut proprio senatusconsulto Pompeius collaudatus esse uideatur.

P. B.

IN M. ANTONIVM

PHILIPPICA XIII.

ORATIO LVI.

Si, ut ex litteris, quæ recitata sunt, P. C. sceleratissimorum hostium exercituum casum, fuissemq; cognoui, sic id, quod & omnes maxime optamus, & ex ea uictoria, quæ parta est, consecutum arbitramur, D. Brutum egressum iam Mutina esse cognouissem: propter cuius periculum ad sagassemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione censerem. Ante uero quam sit ea res, quæ audissimè ciuitas expectat, allata, latitiæ usus satis est maxima, præclarissimaq; pugna: reditum ad uestitum confectæ uictoriæ reservate. confectio autem huius belli est D. Bruti salus. Quæ autem est ista sententia, ut in hodiernum diem uestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? Nos uero cum semel ad eum, quem cupimus, optamusque, uestitum redierimus, id agamus, ut eum in perpetuum retineamus.

neamus. nam hoc quidem cum turpe est, tum ne diis quidem immortalibus gratum ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. Atqui animadverto, P. C. quosdam huic favere sententiae: quorum ea mens, idque consilium est, ut, cum uideant illum gloriosissimum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum, hunc tantum ei fructum eripere cupiant, ne memoriae, posteritatiue prodatur, propter unius cuius periculum populum Romanum ad saga isse, propter eiusdem salutem redisse ad togas. Tollite hanc nullam tam pravae sententiae causam reperiatis. Vos uero. P. C. conseruate auctoritatem uestram, manete in sententia, tenete uestra memoria, quod saepe ostenditis, huius totius belli in unius uiri fortissimi, & maximi uita positum esse discrimen. Ad D. Brutum liberandum legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti, ac paricidae denuntiarent, ut à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia consul sortitu, ad bellum profectus est. A. Hircius, cuius imbecillitatem uoletudinis, animi uirtus, & spes uictoriae confirmauit. Caesar, cum exercitu comparato primis pestibus rempublicam liberaasset, ne quid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, uicitque dolorem aliquem domesticum patriae caritate. Quid C. Pansa egit aliud, delectibus habendis, pecuniis comparandis, senatusconsultis faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Rom. ad causam libertatis uocando, nisi ut D. Brutus liberaretur? à quo populus Rom. frequens ita salutem D. Bruti una uoce depoposcit, ut eam non solum commodis suis, sed etiam necessitati uictus antefere-ret. quod sperare nos quidem debemus, patres conscripti, aut inibi esse, aut iam esse confectum. Sed spei fructum rei

cōuenit, & enēturi reſeruari. ne aut deorum immortalium
beneficium feſtinatione præripuiſſe, aut uim fortunæ, ſtul-
titiâ contempſiſſe uideamur. Sed, quoniam ſignificatio ue-
ſtra ſatis declarat, quid de hac re ſentiatis, ad literas ue-
niam, quæ ſunt à conſule, & à proprætore miſſæ, ſi pauca
ante, quæ ad ipſas literas pertineant, dixerō. Imbuti ſan-
guine gladij, patres conſcripti, legionum, exercituumque
noſtrorum. uel malefacti potius duobus conſulū, tertio
P. B. Caſaris prælio. ſi hoſtiū fuit ille ſanguis, ſumma militum
pietas, nefarium ſcelus, ſi ciuium. Quoiſque igitur is, qui
omnes hoſtes ſcelere ſuper auit, nomine hoſtis carebit? niſi
mucrones etiam noſtrorum militum tremere uultis, & du-
bitare utrum in ciue, an in hoſte figantur. Supplicationem
decernitis: hoſtem non appellatis, gratæ uero noſtræ diis
immortalibus gratulationes erunt, gratæ uictima, cum in-
terfeſta ſit ciuium multitudo? De improbis, inquit, & au-
dacibus. nam ſic eos appellat clariffimus uir: quæ ſunt ur-
banarū maledicta litū, non inuſta belli internecini notæ.
teſtamēta credo ſubiiciūt, aut eiiciūt uicinos, aut adoleſcen-
tulos circūſcribunt: his enim uitis affectos, & talibus, ma-
los, & audaces appellare conſuetudo ſolet. bellum inexpiā-
bile infert quattuor conſulibus unus omnium latronum
tæterrimus: gerit idem bellum cum ſenatu, populoque Ro-
mano: omnibus, *quamquam ruit ipſe cum ſuis gladios, pe-
ſtem, uſtitatem, cruciatum, tormenta denūtiat: Dolabellæ
ferum, & immane facinus, quod nulla barbaries poſſet
agnoscere, id ſuo conſilio factum eſſe teſtatur: quæque eſ-
ſet factururus in hac urbe, niſi eum hic ipſe Iupiter ab his
manibus repuliſſet, declarauit in Parmenſium calamita-
te, quos optimos uiros, honeſtiſſimosque homines, ma-
xime cum auctoritate huius ordinis, populique Romani
dē

dignitate coniunctos, crudelissimis exemplis interemit,
 *prodigium illud, & portentū L. Antonius, insigne odium
 omnium hominum, uel, si etiam dii oderint, quos oportet
 omnium deorum. Refugit animus, P. C. eaque dicere refor-
 midat, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & cōiugi-
 bus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter cum
 dedecore subierunt, easdem per uim letantur aliis se intu- P. 160.
 lisse. Sed uis calamitosa est, *quam illis intulerunt: libido
 flagitiosa, quæ Antoniorum oblita est uita. Est igitur quis-
 quam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere
 crudelitatem Carthaginensium uictam esse fateatur? qua
 enim in urbe tam immanis Annibal capta, quā in Parma
 surrepta. Antonius? nisi forte huius colonia, & ceterarū,
 in quas eodem est animo, non est hostis putandus. Si uero
 coloniarum, & municipiorum sine ulla dubitatione hostis
 est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad explen-
 das egestates latrocinij sui concupiuit; quam iam peritus
 metator, & callidus, decēpeda sua Saxa diuiserat? Recor-
 damini, per deos immortales, P. C. quid hoc biduo timueri-
 mus, *a domesticis hostibus, rumoribus improbissimis dis-
 sipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine
 fletu? quis domum? quis testā? quis larem familiarem? iam
 aut fedissimam mortem omnes, aut miserabilem fugā co-
 gitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare
 dubitamus? grauius si quis attulerit nomen, libenter assen-
 tiar: hoc uulgari contentus iux sum, leuiore non utar. Ita-
 que cum supplicationes iustissimas ex his litteris, quæ reci-
 tatae sint, discernere debeamus, Seruiliusque decreuerit, au-
 geo omnino numerum dierum: præsertim cum non uni, sed
 tribus ducibus sint discernendæ. Sed hoc primū faciam, ut
 imperatores appellem eos, quorum uirtute, consilio, feli-
 cita

*citare maximis periculis servitutis, atque interitus liberati sumus. Etenim cui viginti his annis supplicatio decreta est, ut non imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerumque nullis? Quamobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda non fuit: aut usitatus honos, peruulgatusque tribuendus iis, quibus etiam noni, singularesque debentur. An, si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ increbuit, imperatorem appellaret senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, * hostium dico, ita, inquam, hostium, quamvis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicationum honorem tribuimus, imperatorii nomen adimeremus? Quanto enim honore, letitia gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi huius urbis liberatores, cum hesternò die propter eorum res gestas merentem, & prope triumphantem populus Rom. in Capitolinum domo tulerit, domum inde reduxerit? Is enim demum est mea quidem sententia iustus triumphus, ac verus, cum bene de rep. meritis testimonium à consensu civitatis datur. nam siue in communi gaudio populi Romani uni gratulabantur, magnum iudicium; siue gratias agebant, eo maius: siue utrumque, nihil magnificentius excogitari potest. Tu igitur ipse de te, dixerit quispiam; & quidem inuitus. sed iniuriæ dolor facit me præter consuetudinem gloriosum. * nonne satis est ab hominibus virtutis ignavis gratiam bene merentibus non referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in reipub. salute desigunt, crimen, invidiaque queritur? Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me pridie uinalia, qui dies hodie est, cum fascibus fuisse descensurum. Credo hoc in aliquem impium, aut gladiatorem*

diatorem, aut latronem, aut Catilinam esse confectum: non in eum, qui, ne quid tale in repub. fieri posset, effecerit. an ego, qui Catilinam hac molientem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repente Catilina? quibus auspicijs istos fasces augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? Quemquamne fuisse tam sceleratū, qui hoc fingeret; tam furiosum, qui crederet? Unde igitur ista suspicio, uel potius iste sermo cum, ut scitis, hoc triduo, uel quadriduo tristis a Mutina fama manaret: inflati letitia, atq; insolentia impij ciues unum se in locum ad illam curiam uiribus potius suis, quam reipub. infelicem congregabant. ibi cum consilium inirent de cede nostra, partirentur que inter se, qui Capitolium, qui ostia, qui urbis portas occuparent, ad me concursum futurum ciuium putabant. quod, ut cum inuidia mea fieret, & cum uita etiam periculo famam istam fascium dissipauerūt, fasces ipsi ad me delatari fuerunt. quod cum esset quasi mea uoluntate factum, iam impetus ductorum hominum, quasi in tyrannum, parabatur: ex quo cedes esset uestrum omnium consecuta. Quae res patescit, P. C. sed suo tempore totius huius scele-
 ris fons aperietur. Itaq; P. Apuleius tribunus plebis meorum omnium consiliorum: periculorumq; iam inde a consulatu meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Romano unum, atque idem sentiente. In qua concione cum me pro summa nostra coniunctione, & familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse a me umquam de repub. nisi optime cogitatum. Post hanc habitam concionem duabus tribusue horis optissimi nuntij, & litterae uenerunt: ut idem dies non modo me iniquissima inuidia liberarit, sed etiam cele-
 berri

berrima populi Romani gratulatione auxerit. Hæc inter-
 posui, P. C. non tam ut pro me dicerem (male enim mecum
 P. B. ageretur, si parum nobis essem sine defensione purgatus)
 quam ut quosdam nimis ieiuno animo, & angusto mone-
 rem, id, quod ego semper fecissem, uti excellentium civium
 uirtute imitatione dignam, non inuidia putarent. Ma-
 gnus est in republ. campus, ut sapienter dicere Crassus so-
 lebat, multis apertus cursus ad laudem. utinã quidem illi
 principes uiuerent, qui me post meum consulatũ, cum ijs
 ipse cederem, principem non inuiti uidebant. hoc uero tem-
 pore in tanta inopia constãtium, & fortium consularium,
 quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios
 nihil omnino curare uideam, alios parum constanter in
 suscepta causa permanere, sententiamq; suam nõ semper
 utilitate reip. sed cum spe, tum timore moderari. Quod si
 quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse
 debet, stultissime facit, si uitijs cum uirtute contendit. ut
 enim cursu cursus, sic in uiris fortibus uirtus uirtute supe-
 ratur. Tu, si ego de rep. optime sentiam, ut me uincas, ipse
 pessime senties? aut, si ad me bonorum concursum fieri ui-
 debis, ad te improbos inuitabis? nollem, primum reipubl.
 causa, deinde etiam dignitatis tuæ. Sed, si principatus age-
 retur, quem numquam expetui, quid tandem mihi esset
 optatius? ego enim malis sententijs uinci non possum, bonis
 forsitan possum, & libenter. Hæc populum Romanum ui-
 dere, animaduertere, iudicare, quidam moleste ferunt. po-
 teratne fieri, ut non perinde homines de quoque, ut quis-
 que mereretur, iudicaret? ut enim de uniuerso sena-
 tu populus Romanus uerissime iudicat, nullis reipubl.
 temporibus hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem
 fuisse: sic de unoquoque nostrum, & maxime qui hoc loco sen-

sententias dicimus, sciscitantur omnes: auent audire, quid quisq; senferit: ita de unoquoque, ut quæque meritum arbitrantur, existimant. memoria tenent, me ante diem XIII. P. 162.

Kalendis Ian. principem reuocadæ libertatis fuisse: me ex Kalendis Ian. ad hanc horam inuigilasse reipublica: meâ domum, measque aures dies, & noctes omnium præceptis, moni isq; patuisse: meis litteris, meis nûtijs, meisq; cohortationibus omnes, qui ubique essent, ad patriæ præsidii excitatos: meis sententijs a Kalendis Ian. numquam legatos ad Antonium: semper illum hostem, semper hoc bellum: * ut ego, qui omni tempore uera pacis auctor fuisset, huic essem nomini pestifera pacis inimicus. * Idem Ventidium, cum alij tribunum pleb. uoluissent, non ego semper hoste? Has in sententias meas si consules designati discessionem facere uoluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa senatus iâ pridem de manibus arma cecidissent. Sed, quod tum non licuit, patres conscripti, id hoc tempore non solum licet, uerum etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, uerbis notari, sententijs nostris hostes iudicari. Antea cum hoste aut bellum nominafsem, semel, & sepius sententiam meâ de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest, ex litteris enim C. Pansa, A. Hirrij consulum, C. Casaris propretoris de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modo qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit. numquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est. decretam dico? ne uictoris quidem litteris postulata est. Ciuile bellum consul Sylla gessit: legionibus in urbem adductis, quos uoluit, expulit: quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellum Octavianum insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriam imperator ultus est

KKK

Sylla:

P. B. Sylla: nulla supplicatio decreta a senatu. ad te ipsum, Pub. Seruili, num misit illas collega litteras de illa calamitosa pugna Pharsalia? num te de supplicatione uoluit referre? profecto noluit. At misit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalica uero pugna ne triumphum quidem egit. Eos enim cines pugna illa sustulerat, quibus non modo uictoribus, sed etiam uiuis, & incolumis, & florens ciuitas esse posset. Quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus. Nam mihi consuli supplicatio, nullis armis sumptis, non ob cadem hostium, sed ob cōseruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob rempub. pulcherrime gestam, postulantibus uestris imperatoribus, publice deneganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. Quod ergo ille re, id ego etiam uerbo, cum imperatores eos appello. hoc ipso nomine & eos, qui iam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cum uictores appello imperatores. Quomodo enim potius Pansam appellem? etsi habet honoris amplissimi nomen. Quo Hircium? est ille quidem consul: sed alterum nomen beneficij est populi Romæ, alterum uirtutis, atq; uictoriæ. Quid? Casarem deorū beneficio reip. procreatum, dubitemne appellare imperatorem? Qui primus Antonij inmanem, & fœdam crudelitatem, non solum a iugulis nostris, sed etiam a membris, & uisceribus auertit. Vnius autem diei quot, & quanta uirtutes, dii immortales, fuerunt! princeps enim omnium Pansa prælii faciendi, & ceterum Antonio configendi fuit. dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore: cuius si acerrimum impetum cobibere potuisset, uno prælio confectus esset. Sed cum libertatis auda legio effrenatus

in aciem hostium irrupisset, ipseque in primis Pansa pugna-
ret, duobus periculosis vulneribus acceptis, sublatus præ-
lio, reip. uitam reservauit. Ego uero hunc non solum impe-
ratorem, sed etiam clarissimum imperatorem iudico: qui
cum aut morte, aut uictoria se satisfacturum reipub. spo-
pondisset, alterum fecit, alterius dii immortales omen auer-
tant. Quid dicam de Hircio? qui, re audita, e castris duas le-
giones eduxit incredibili studio, atque uirtute: quartam il-
lam, quæ relicto Antonio, se olim cum Martia legione con-
iunxit, & septimam, quæ confluxit ex ueteranis docuit
hoc prælio, militibus iis, qui Caesaris beneficia seruassent,
si natus, populiq; Ro. earum nomen esse. His uiginti cohori-
tibus nullo equitatu Hircius, ipse aquilam, quartæ legionis
cum inferret, qua nullius pulchriorem speciem imperato-
ris accepimus, cum tribus Antonij legionibus, equitatuque
confluxit, hostesque nefarios, huic Ioui maximo, ceterisque
deorum immortalium templis, urbis tellis, libertati populi
Rom. nostræ uitæ, sanguiniq; imminentes prostrauit, fudit,
occidit: ut cum admodum paucis, nocte tectus, metu perter-
ritus, princeps latronum, duxque fugerit. O solem ipsum
beatissimum, qui, antequam se abderet, stratis cadaueribus
paricidarum, cum paucis fugientem uidit Antonium. An
uero quisquam dubitabit appellare Casarem imperato-
rem? etas eius certe ab hac sententia neminem deterrebit:
quando quidem uirtute superauit etatem. Ac mihi semper
eo maiora beneficia Caesaris uisa sunt, quo minus erant ab
etate illa postulanda: cui cum imperium, eodem tempore,
& spem eius nominis deferebamus: quod, cum est consecu-
tus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis suis compro-
bavit. Hic ergo adolescens maximi animi, ut uerissime scri-
bit Hircius, castra multarum legionum paucis cohortibus

p. 238.

tutatus est, secundumque praelium fecit. Ita trium imperatorum uirtute, consilio, felicitate, uno die locis pluribus resp. est conseruata. Decerno igitur eorum trium nomine quinquaginta dierum supplicationes, quas ut honorificentissimis uerbis ipse consequi potero, complectar ipsa sententia. Est autem fidei, pietatisq; nostrae, declarare fortissimis militibus, quam memores simus, quamq; grati, quamobrem promissa nostra, atq; ea, quae legionibus, bello confecto, tributuros nos spondimus, hodierno senatus consulto renouanda censeo. equum est enim militum, talium praesertim, honorem coniungi. Atque utinam, P. C. ciuibz omnibus soluere nobis praemia liceret, quamquam eas, quae nos promissimus, studiose cumulata reddemus. sed id quidem restat, ut spero, uictoribus, quibus senatus fides praestatur: quam cum difficillimo reip. tempore secuti sunt, eos nunquam oportebit consilij sui poenitere. Sed facile est bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. Illud admirabilius, & maius, maximeq; proprium senatus sapientis est, grata eorum uirtutem memoria prosequi, qui pro patria uitam profuderunt. Quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certe non praeteribo, quae maxime occurrunt: quorum alterum pertinet ad uiuorum fortissimorum gloriam sempiternam, alterum ad leniendum maerorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi, patres conscripti, legionis Martia militibus, & eis, qui una pugna occiderunt, monimentum fieri quam amplissimum. magna, atq; incredibilia sunt in rempub. huius merita legionis. Hac se prima larocinio abruptit Antonij: hac tenuit Albam: hac se ad Caesarem cotulit: hanc imitata quarta parem uirtutis gloriam consecuta est. Quarta uictrix desiderat neminem. Ex Martia

tia nonnulli in ipsa uictoria cōciderunt. O fortunata mors,
 quæ naturæ debita pro patria est potissimum reddita. Vos
 uere patriæ natos iudico, quorū etiam nomen à Marte est:
 ut idem deus urbem hanc gentibus, uos huic urbi genuisse
 uideatur. In fuga fœda mors, in uictoria gloriosa. etenim
 Mars ipse ex acie fortissimum quemq; pignerari solet. illi
 igitur impij, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas pari-
 cidij luent. uos uero, qui extremum spiritum in uictoria
 effudistis, piorum estis sedem, & locum consecuti. Breuis à
 natura uita uobis data est, at memoria bene reddita uite
 sempiterna. quæ si non esset longior, quam hæc uita, qui s
 esset tam amens, qui maximis laboribus, & periculis ad
 summā laudem, gloriamq; contenderet? Actum igitur præ-
 clare uobiscum, fortissimi, dum uixistis: nunc uero etiam
 sanctissimi milites, quod uestra uirtus nec obliuione eorum,
 qui nunc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse po-
 terit, cum uobis immortale monumentum suis pene mani-
 bus senatus, populusq; Romanus exstruxerit. Multi sepe
 exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni
 fuerunt: nec tamen ullis tale genus honoris tributū est. atq;
 utinam maiora possemus; quandoquidem à uobis maxima
 accepimus. Vos ab urbe furem Antonium auertistis: uos
 redire molientē repulistis. Erit igitur exstructa moles opere
 magnifico, incisaq; litteræ diuinæ uirtutis testes sempiter-
 na: nunquam de uobis eorum, quia ut uidebunt uestrum
 monumentū, aut audient, gratissimus sermo conticescet. ita
 pro mortali condicione uitæ, immortalitatem estis conse-
 cuti. Sed quoniā, P. C. gloriæ munus optimis, & fortissimis
 ciuibus monumenti honore persoluitur, consolemur eorum
 proximos: quibus optima est hæc quidem consolatio: pa-
 tentibus, quod tanta reipub. præsidia genuerunt: liberis,

P. B.

KKK 3

quod

quod habebunt domestica exempla virtutis: coniugibus, quod iis uiris carebunt, quos laudare quam lugere præstabit: fratribus, quod in se, ut corporum, sic uirtutum similitudinem esse confident. Atque utinam his omnibus abstergere fletum sententiis nostris, consultiq; possemus, uel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent merorem, atq; luctum, gauderentq; potius, cū multa, & uaria impenderet hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum. suis obtigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos: quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur: nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed coniectos publicis operibus, atq; muneribus, eaq; exstrukione, quæ sit ad memoriæ eternitatis ara uirtutis. Quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari, & uirtutē suorum, & pietatem, & senatus fidem, & crudelissimam memoriā belli: in quo, nisi tanta militum uirtus exstisset, paricidio M. Antonij nomen populi Ro. occidisset. Atq; etiam censeo, P. C. quæ præmia militibus promisimus nos, rep. recuperata, tributuros, ea uiuis, uictoribusq; cumulate, cum tempus uenerit, persoluenda: qui autem ex iis, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderūt, eorum parentibus, liberis, cōiugibus, fratribus eadē tribuēda censeo. Sed, ut aliquādo sententia complectar, ita censeo: CVM C. Pansa COS. imp. initium cum hostibus configendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi Rom. defenderit: quod idem legiones tironum fecerint: ipseq; C. Pansa COS. imper. cum inter media hostium tela uersaretur, uulnere acceperit: cumq; A. Hircius COS. imper. prælio audiō, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitum castris eduxerit, impetumq; in M.

Anto

Antonium, exercitumque hostium fecerit; eiusque copias occisione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unum quidem militem desiderauerit: cumque C. Caesar propræt. imp. consilio, diligentiaque sua castra feliciter defenderit, copiasque hostium, quæ ad castra accesserant, profligarit, occiderit: ob eas res senatum existimare, & iudicare, eorum trium imperatorum uirtute, imperio, consilio, grauitate, constantia, magnitudine animi, felicitate, populum Rom. fœdissima, crudelissimaque seruitute liberatum: cumque rēp. urbem, tēpla deorum immortalium, bona, fortunamque omnium, liberosque conseruari dimicatione, & periculo uitæ suæ, uti ob eas res bene, fortiter, feliciterque gestas, C. Pansa A. Hircius Coss. imperatores, alter amboue, aut, si aberint, M. Cornutus prætor urbanus supplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria constituat, cumque uirtus legionum digna clarissimis imperatoribus exstiterit: senatum, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusque nostris, ea summo studio, repub. recuperata persoluturum, cumque legio Martia princeps cum hostibus cōfluxerit, atque ita cum maiore numero hostium contenderit, ut plurimos caderent, caperent nonnullos: cumque sine ulla retractatione pro patria uitam profuderint: cumque simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute, & libertate populi Romani mortem oppetuerint: senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius consules, imperatores, alter amboue, si his uideatur, ijs, qui sanguinem pro uita, libertate, fortunisque populi Romani, pro urbe, templisque deorum immortalium profuderint, monumentum quam amplissimum locandum, faciendumque curent: ad eam rem pecuniam dare, cōtribuere, soluere iubeant, ut exstet ad memoriā posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militumque

P. B.

diuinam uirtutem: utq; quæ præmia senatus militibus ante constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus: ipsæque tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi uixissent, qui morte uicerunt.

P. 170.

C. CRISPI SALLV-

STII, VT VVLGO CREDI-

TVR, IN M. T. CICE-

ronem inuectiua.

CRAVITER, & iniquo animo maledicta tua paterer, M. Tulli, si te scirem iudicio magis, quam morbo animi petulantia ista uti. sed, cum in te neq; modum, neq; modestiam ullam animaduerto, respondebo tibi: ut, si quam uoluptatem male dicendo cepisti, eam male audiendo amittas. Vbi querar? quos implorem? P. C. diripi remp. atq; audacissimo cuiq; esse perfidia locum? apud populum Rom. qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas uenales habeat? an apud nos, patres conscripti? quorum auctoritas turpissimo cuiq;, & sceleratissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia populi Ro. defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac nō repetitiui, accitus, & paullo ante insitus

insitus huic urbi ciuis. An uero, M. Tulli, facta, ac dicta tua
 obscura sum? an non ita a pueritia uixisti, ut nihil flagitio-
 sum corpori tuo putares, quod alteri collibuisse? An scili-
 cet istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonē non
 pudicitie iactura perdidisti? Itaq; minime mirandum est, si
 eam flagitiose uenditas, quam turpissime parasti. Verum
 opinor splendor domesticus tibi animos tollit. uxor sacri-
 lega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iucun-
 dior, atq; obsequentior, quam parenti par est. domū ipsam
 tuam ui, & rapinis funestam tibi, ac tuis comparasti: ui-
 delicet, ut nos commonefacias, quam conuersa sit respub.
 cum in ea domo habitares, homo flagitiosissime, quæ P.
 Crassi niri cōsularis fuit. Atque, cum hæc ita sint, tamen se F. B.
 Cicero dicit in consilio deorum immortalium fuisse: inde
 missum huic urbi ciuib; custodem absq; carnificis no-
 mine; qui ciuitatis incōmodum in gloriam suā ponit. quasi
 uero non illius coniurationis causa fuerit cōsulatus tuus,
 & iccirco resp. disiecta eo tempore, quod te custodem ha-
 bebat. Sed, ut opinor, illa te magis extollunt, quæ post cō-
 sulatum cum Terentia uxore de repu. cōsulasti, cum legis
 Plancie iudicia domi faciebatis, ex cōiuratis alios mor-
 te, alios pecunia condemnabas, cum tibi alius Tusculanū,
 alius Pompeianam uillam edificabat, alius domum eme-
 bat: qui uero nihil poterat, is erat calumnie proximus: is
 aut domum tuam oppugnatum uenerat, aut insidias sena-
 tui fecerat: denique de eo tibi compertum erat. Quæ si tibi
 falsa obijcio, redde rationem, quantum patrimonij accepe-
 ris, quid tibi litibus accreuit, quæ ex pecunia domum pa-
 raueris, Tusculanum, & Pompeianum infinito sumptu
 edificaueris: aut, si retices, cui potest esse dubium, quin opu-
 lentiā istam ex sanguine, & miserijs ciuiū paraueris? Ve-

rum, ut opinor. homo nouus Arpinas, ex M. Crassi familia eius uirutem imitatur, contemnit simultatem boni-
num nobilium, rempublicam cavam habet, neque terrore,
neque gratia commouetur. Illud uero amicitia tatum, hoc
uirtutis est animi? immo uero homo leuissimus supplex
inimicis, amicis contumeliosus, modo harum, modo illa-
rum partium, nemini fidus, leuissimus senator, mercenarius
patronus, cuius nulla pars corporis a turpitudine uacat,
lingua uana, manus rapacissima, gula immensa, pedes fu-
gaces, quæ honeste nominari non possunt inhonestissima.

P. 271. Atq; is, cum eiusmodi sit tamen audet dicere, O fortunatam
natam, me cōsule, Romam. Te consule fortunatam Cicero?
immo uero infelicem, & miseram, quæ crudelissimam pro-
scriptionem ciuium perpeffa est, cum tu, turbata rep. metu
perculos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas: cum
omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cum tu,
sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrum omnium ui-
tæ, necisq; potestatem ad te unum reuocaueras. Atq; parū
est, quod impune fecisti: uerum etiam commemorādo ex-
probras: neque licet obliuisci seruitutis suæ. Egeris, oro te,
Cicero, perfereris quodlibet: satis est perpeffos esse: etiam-
ne aures nostras onerabis tuo odio? etiamne molestissimis
uerbis in seffabere? CEDANT ARMA TOGAE:
CONCEDAT LAVREA LINGVAE. quasi uero
togatus, & non armatus ea, quæ gloriaris, confeceris atq;
inter te, Sullamq; dictatorem præter nomen imperij quic-
quam interfuerit. Sed quid ego plura de tua insolentia cō-
memorem? quem Minerva omneis artes edocuit, Iupiter
optimus maximus in consilium deorū admisit, Italia exsu-
lem humeris suis reportauit. Oro te, Romule Arpinas,
qui egregia tua uirtute omnes Paullos, Scipiones, Fabios
supe

superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes reipublicæ placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris? quo in re, cum de exilio tuo Dyrrbachio rediſtis, eum ſequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues? qui tibi ante optimates uidebantur, eosdem nunc dementes, ac furiosos uocas? Vatiniij cauſam agis? de Sextio male exiſtimas? Bibulum petulantiffimis uerbis lædis? laudas Cæſarem? quæ maxime odiſti, ei maxime obſequeris? aliud ſtans, aliud ſedens de repub. ſentis? his maledicis, illos odiſti, leuiſſime transfuga, neq; in hac, neq; in illa parte fidē habēs.

IN C. CRISPVM

P. E.

SALLVSTIVM CICERONI

FALSO ASCRIPTA

reſponſio.

Et demum magna uoluptas eſt, Crispe Saluſti, æqualem, ac parem uerbis uitā agere: neq; quicquam tam obſcœnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinorſitas tua reſpondeat, ut omnis oratio moribus cōſonet. neq; enim, qui ita uiuit, ut tu, aliter, ac tu loqui poteſt: neq; qui tam illoto ſermone utitur, uitā honeſtior eſt. Quo me uertam, patres conſcripti? unde initium ſumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt uterque noſtrum: quod aut ſi de mea uita, atq; actibus huic conuiſatori reſpondero, inuidia gloriam conſequatur: aut ſi huius

huius facta, mores, omnem aetatem nudauero, in idem uitium incidam procacitatis, quod huic obuioc. Id uos, si forte offendimini, iustius huic, quam mihi succensere debetis, qui initium introduxit. ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minime mentitus esse uidear. Scio me, P. C. respondendo non habere magnam expectationem, quod nullum uos sciatis nouum crimen in Sallustium audituros, sed omnia uetera recognituros, quæ eis & meæ, & uestre iam, & ipsius aures calent. Verum eo magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimentum: sed ita ingressus est, ut neq; ab alio uinci possit, neq; ipse se omnino reliqua aetate præterire. Itaq; nihil aliud studet, nisi ut lulentius sus cum quouis uoluitari. Longe uero fallitur opinione. non enim procacitate lingue uitæ sordes eluuntur: sed est quædam calumnia, quam unusquisq; nostrum; testante animo suo, fert de eo, qui falsum crimen bonis obiecit. quod si uita istius memoriam uicerit, illam, P. C. non ex oratione eius, sed ex moribus spectare debetis. tam dabo operam, quam maxime potero, ut breue id faciam. Neq; hæc altercatio nostra uobis inutilis erit, P. C. Plerumque enim res publica priuatis crescit inimicitii: ubi nemo ciuis, qualis sit uir, potest latere. Primum igitur, quoniam omnium maiores Crispus Sallustius ad unum exemplum, & regulam querit: uelim mihi respondeat, nunquid ij quos protulit Scipiones, & Metellos, ante fuerint ullius aut opinionis, aut gloriæ, quam eos res gestæ suæ, & uita innocentissime acta commendauit? quod si hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis, cur non æque de nobis existimetur, cuius & res gestæ illustres, & uita est integerrime acta? quasi uero tu sis ab illis uiris, Sallusti, oris, quod si esses, non

P. 272.

nonnullos iam tuæ turpitudinis piger et. Ego meis maiori-
 bus uirtute mea præluxi: ut, si prius noti non fuerint, à me
 accipiāt initium memoriæ suæ: tu tuis, uita quam turpiter
 egisti, magnas offudisti tenebras: ut, etiā si fuerint egregij
 ciues, certe uenerint in obliuionem. Quare noli mihi anti-
 quos uiros obiectare: satius est enim me meis rebus gestis
 florere, quā maiorū opinione niti, & ita uiuere, ut ego sim
 posteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. Neq;
 me cū iis cōferri decet, patres conscripti, qui iā decesserūt,
 omniq; odio carēt, & inuidia, sed cum iis, qui mecum una in
 repub. uersati sunt. Sed, si fuerim aut in honoribus petendis
 nimis ambuiosus (non hāc dico popularē ambitionē, cuius
 me principem confiteor, sed illā perniciosā contra leges, P. B.
 cuius primos ordines Sallustius duxit) aut in gerendis ma-
 gistratibus, aut in uindicandis maleficiis tam seuerus, aut
 in tuenda republica tam uigilans, quam tu proscriptionem
 uocas: credo*, quod non omnes tui similes incolumes
 in hac urbe uixissent. At quanto meliore loco respiceret, si
 tu par, ac similis scelestorum ciuium, una cum illis adnu-
 meratus esses? An ego tunc falso scripsi, CEDANT AR-
 MA TOGAE, qui togatus armatos, & pace bellum op-
 pressi? An illud mentitus sum, Fortunatam natā, me con-
 sule, Romanum, qui tantum intestinum, bellum ac domesti-
 cum urbis incendium extinxi? Neque te tui piget, homo
 lenissime, cum ea culpas, quæ in historiis gloriæ mihi
 ducis? An turpius est, P. C. scribentem mentiri, quam
 illum palam, hoc ordine dicentem? Nam quod atatem
 increpuisti, tantum me abesse puto ab impudicitia, quan-
 tum tu abes à pulcritia. Sed quid ego de te plura que-
 rar? Quid enim mentiri turpe ducis, qui mihi ausus
 sis eloquentiam ut uitium obicere, cuius semper nocens
 egui

egisti patrocinio? An ullum existimas posse fieri ciuem egregium, qui nō his artibus, & disciplinis sit eruditus? an ulla alia putas esse rudimenta, & incunabula uirtutis, quibus animi ad gloria cupiditatem aluntur? Sed minime mirum est, P. C. si homo, qui desidia, ac luxurie plenus sit, hæc ut noua, atq; inusitata miratur. Nam quod ista inusitata rabie petulanter in uxorem, & in filiam meam inuasisti, quæ facilius mulieres se à uiris abstinnerunt, quam tu uir à uiris: satis docte, ac perite fecisti. Non enim me sperasti mutuam tibi gratiam relaturum, ut uicissim tuos compellarem. Unus enim satis es materia habens: neq; quiquam

P. 273. domi tuæ turpius est, quam tu. Multum uero te opinio fallit, qui mihi parare putasti inuidiam ex mea re familiaris, quæ mihi multo minor est, quam habere dignus sim. Atque utinam ne tanta quidē esset, quanta est, ut potius amici mei uiuerent, quam ego testamentis eorum locupletior essem. Ego fugax, Crispe Sallustii furori tribuni Pleb. cessi: utilius duxi quamuis fortunam unus experiri, quam uniuerso populo Romano ciuile esse dissensionis causa. qui, posteaquam ille suum annum in repub. perbacchatus est, omniaque, quæ commouerat, pace, & otio resederunt: hoc ordine reuocante, atq; ipsa repub. manu trabente me, reuerti. qui mihi dies, si cum omni reliqua uita conferatur, animo quidem meo superet, cum uniuersi uos, populusque Rom. frequens aduentu meo gratulatus est. Tanti me fugacem, mercenarium patronum hi aestimauerunt. Neque hercule mirum est, si ego semper iustas omnium amicitias existimaui. Non enim uni priuatim ancillatus sum, neque me addixi: sed, quantum quisque recipere studuit, mihi tantum fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus uolui ualere, quam pacē: multi priuatorum audacias nutrierunt: ego nihil

timui, nisi leges: multi arma sua timeri uoluerunt. ego uñ-
quā uolui quidquam ꝑ offe, nisi pro uobis: multi ex uobis ꝑo-
tētia freti, in uos suis uiribus abusi sunt. Itaq; non est mirū,
si nullius amicitia ꝑsus sum, qui non perpetuo reip. amicus
fuit. Neq; me pœnitet, si aut petenti *Vatinio* reo patrociniū
pollicitus sum, aut *Sextij* insolētiā repressi, aut *B. buli* pa-
tentiā culpauī, aut uirtutibus *Cæsaris* favi. hæ laudes egregij
cuius, & unice sunt. Quæ si tu mihi ut uitia obijcis, teme-
ritas tua reprehendetur, non mea uitia culpabūtur. Plura
dicere, si apud alios mihi esset dicendum, *P. C.* non apud uos,
quos ego habui omnium mearum actionum monitores. Sed
ubi rerum testimonia ad sunt, quid opus est uerbis? Nunc, *P. B.*
ut ad te reueriar, *Sallustij*, patremq; tuum præterea: qui si
nūquam in uita sua peccauit, tamen maiorem iniuriā reip.
facere non potuit, quam quod te talem filium genuit: neque
tu si qua in pueritia peccasti, exsequar, ne parētem tuum
accusare uidear, qui eo tempore summam tui potestatem
habuisti, sed qualem adolescentiam egeris. hac enim demon-
strata, facile intelligitur, quam petulanti pueritia tam im-
pudicus, & procax adoleueris. Posteaquam in mēse gula
impudicissimi corporis quæstus sufficere nō potuit, & atas
tua iam ad ea patiēda, quæ alteri facere collibuisse, exo-
leuerat: cupiditatibus infinitis efferebaris, ut, quæ ipse
corpori tuo turpia non duxisses, in alijs experireris. Ita
non est facile reputare, *P. C.* utrum in honestioribus corpo-
ris partibus rem quæsierit, an miserit. Domū paternā, ui-
uo patre, turpissime uenalem habuit, uendidit. & cuiquam
dubium potest esse, quin mori coegerit eum, quo hic nōdum
mortuo, pro herede gesserit omnia? Neq; pudet eum a me
querere, quis in *P. Crassi* domo habitet, cum ipse respōde-
re non queat, quis in ipsius habitet paterna domo. At her-
cule

cule lapsus ætatis tirocinio, postea se correxerit. non ita est.
 sed abiit in sodalitium sacrilegij Nigidani: bis ad iudicij
 subsellia attractus, extrema fortuna stetit, & ita discessit,
 ut non hic innocens esse, sed indices peierasse existimaretur.
 Primum honorem in quæstura adeptus, hunc locum, & or-
 dinem deseruit despectus, cuius aditus sibi quoque sordidissi-
 mo homini patuisset. Itaque timens, ne facinora sua clam uos
 essent, cum omnibus matribus familiarum opprobrio esset
 confessus est, uobis audientibus, adulterium, neque erubuit ora
 uestra. Vixeris, ut libet. Sallusti egeris, quæ uolueris: satis
 sit uni te tuorum scelerum conscium esse: noli nobis languore,
 & soporem nimium exprobare. Sumus diligentes in tuenda
 pudicitia nostrarum uxorū, sed ita exspectari non sumus, ut
 a te cauere possimus. Audacia tua uincit studia nostra. Ec-
 quod hunc mouere possit, P. C. factum, ac dictum turpe, quod
 non puduit palam, uobis audientibus, adulterium confiteri?
 Quod si tibi nihil per me respondere uoluissim, sed illud cen-
 sorium elogium Appij Claudij, & L. Pisonis integerrimorum
 uirorum, quo usus est quisque eorum, pro lege palam
 uniuerfis recitarem: nonne tibi uiderer æternas inuere
 maculas, quas reliqua uita tua elucere non possit? Neque
 post illum delectum senatus umquam te uidimus: nisi forte
 in eate castra coniecisti, quo omnis sentina reip. confluxe-
 rat. At idem Sallustius, qui in pace ne senator quidem maserat,
 postea quā res pub. armis oppressa est, & idem uictores, qui
 exsules reduxit, in senatum post quæsturā est reductus, quod
 honorem ita gessit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cu-
 ius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil non
 æquum, ac uerum duxerit, quod ipsi facere collibuisse-
 neque aliter nexauit, ac debuit, si quis præda loco magi-
 stratum accepisset. Peracta quæstura, posteaquam magna
 pigno

pignora eis dederat, cum quibus similitudine uitæ se cō-
iunxerat, unus tam ex illo grege uidebatur. Eius enim
patris erat exemplar Sallustius, quo tamquam in unam
noraginem cætus omnium uitiorum excefferat. quidquid
impudicorum, cyllonum, paricidarum, sacrilegorum, debi-
torum fuit in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota, sicut in
fretis subfederant, nominis perdit, ac notissimi, nulla in
parte castris apti, nisi licentia uitiorū, & cupiditate rerum
nouarū. At, posteaquam prætor est factus, modeste se ges-
sit, & abstinenter. nonne ita prouinciam uastauit, ut nihil
neq; passi sint, neq; expectarint grauius in bello socij no-
stri, quam experiri sunt in pace, hoc Africam interiorem P. B.
obtinente? unde tantū hic exhausit, quātum potuit aut fide
nominum trajici, aut in naueis contrudi: tantum inquam,
P. C. exhausit, quantum uoluit. Ne causam diceret, sester-
tio duodecies cum Cesare paciscitur. Quod si quidpiam
eorum falsum est, hic palam refelle, unde tu, qui modo ne
paternam quidem domum retinere potueris, repente tam-
quam somnio beatus, hortos pretiosissimos, uillam Tybur-
ti, C. Caesaris reliquas possessiones paraueris. Neq; piguit
querere, cur ego P. Crassi domum emissem, cum tu ueteris
uille dominus sis, cuius paullo ante fuerat Caesar: modo,
inquam, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus ra-
tionibus repente factus es tam affluens, & tam beatus?
nam quis te faceret heredem, quem ne amiciū quidem suū
satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis, ac par tui?
At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt:
quorum siue tu similis es, siue ille tui nihil ad omnium sæ-
culus, ac nequitiam addi potest. Verum, ut opinor, honores
tui te faciunt insolentē. Tu, C. Sallusti, tantidem putas esse,
bis senatorem, & bis quaestorem fieri, quanti bis consulare

Et bis triumphalem? Carere debet omni uitio, qui in alterum paratus est dicere: is demum maledicit, qui non potest merum ab altero audire. Sed tu omnium mēsarum afflecta, omnium cubiculorum in prima etate pellex. Et idē postea adulter, omnis ordinis turpitudine es, Et civilis belli memoria. Quid enim grauius pati potuimus, quam quod te incolumem in hoc ordine uideamus? Desine bonos petulantissima P. 27 consectari lingua: desine morbo procacitatis isto uide facere unumquemque moribus tuis estimare. his moribus anicō tibi facere non potes: uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi, P. C. faciam. saepe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt, quam eos, qui commiserunt. Mihi quidem ratō habenda est, non quid Sallustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possim.

AD POPVLVM, ET

EQVITES ROM. ANTE-

QVAM IRET IN

exsilium

ORATIO.

Et hæc falso est Ciceroni adscripta.

I quando inimicorum impetum propulsare, ac propellere cupisti, defendite nunc uniuersi unum, qui ne omnes concideretis, ardore, ue flammæ conflagraretis, mei capitis periculo non dubitauit providere. Nam, quem uirtutis gloria cum summa laude ad celum extulit, eundem inimicorum iniuri-

dia indignissime oppressum deprimit ad supplicium. Si liberum conceptam dulcedinem animo inclusam continetis, nolite eo uelle carere, qui clarissimam uestram procuratio- nem sibi esse duxit. Est enim liberale officium, serere be- neficium, ut metere possis fructum. Fidei conducit, in loco debitum retribuere. Illic enim animi uoluntas propensa comprobatur, hic memoria collaudatur. Itaq; si omnibus graue seruitutis iugum esse debet, in libertate educatis, sit is uestris animis acceptissimus, qui à uestro corpore iugum acerbissimum repulit seruitutis. Et, si maiores uestri eos imperatores, qui militum uirtute hostium fregerunt furo- rem, iucundissimo fructu libertatis reconciliato, non solum statuis dignos putauerunt, sed etiam aeterna triumphi lau- de decorarunt: tum nos cum consulem, qui non militum praesenti fortitudine, sed sua eximia animi uirtute hostilem ciuium mentem senatus auctoritate uindicauit, existimate nobis retinendum in ciuitate esse. Si quæ beneficia singulis ciuibz, priuatimque dantur, ea solent iis esse fructuosa, à quibus sunt profecti iure, & merito possum ego uos ad defensionem meæ salutis adhortari, quos conseruari uni- uersos. Nam neq; maius est defendere unum, quam popu- lum: neq; uerius à singulis, quam ab omnibus repetere offi- cij præmium, & fructum: propterea quod in unius pericu- lo sepe contentio parua est, ut leuis sit labor defensori su- stinendus: in reipub. insidiis, quo firmitus est, quod oppugna- tur, eo paratiores sunt inimici, ut iis sine magna sollicitu- dine, industria, uirtute non queat resisti. Et singulorum opes sepe sunt tenues, & infirmæ ad gratiam referendam, ut opitulari bene merentibus non queant, si maxime cu- piant: uniuersorum auxilium eo plurimum prodest, quod firmioribus opibus est nixum. Iure igitur, quoniam & ma-

ior impensa in patriam officij facta est, quam in priuata sit defensione, & plus à uobis praesidiū, quā à ceteris opus ad salutem potest afferri: uos obtestor, quos mihi & debere, & posse intelligo opitulari. Non conuenit enim, cum ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus, uos ad referendam gratiam esse tardiores: ne, cuius amplitudinē, ac gloriā laude, atq; honoribus amplificare debeatis, eius incolumitatem, & salutem deserendam existimetis. Etenim errat, si quis arbitratur M. Tullium idcirco in capitis periculum uocari, quod deliquerit aliquid, quod patriam leserit, quod improbe uixerit. non citatur reus audacia: uirtutis reus citatur. non accusatur, quod remp. ui oppugnarit, sed quod homo nouus perniciosum nobilium restinxerit furorem. Non obest mihi turpis, & nocens, sed honestissime, laudatissimeq; acta uita. non odio bonorum, sed inuidia premor malorum. intelligunt homines tot, & tam praeclaris testimoniis, monimentisq; uirtutis comparatis, M. Tullio, dum sit incolumis, fore uoluptati. idcirco uitam eripere cupiunt, ut cum spiritu sensum quoq; adimant incunditatis. Nonne igitur indignum est, eos praemiis meis inuidere, qui uirtute certare uoluerunt? eos in contentionem honoris uenire, qui officiis se superari aequissimo animo tulerunt? Si dulcis est gloria, consequere uirtutem, noli abdicere labores, petere honorem. honorem dico? immo uero famam, fortunas, familiā, liberos, caput, corpus, ipsum deniq; sanguinem, & animam. Cedo inuitus de repub. cedo oppressus de fortuna, de dignitate: discedo à republica, uictus audacia malorum. Liceat manere, si non illū M. Tullium custodem urbis, defensorem omnium, patrem patriae, at certe reliquias Tully: liceat in conspectu ciuium, in hac urbe, quam ex paricidarum faucibus eripuit, remanere,

teffa

reſta omnium, ſana deorum, uniuerſam uidere periculo liberatam ſuo ciuitatem: liceat ex hac flamma euolare, præſertim qui illud impium incendium perditorum hominum, lacrymis potius meis, quam ſanguine ueſtro reſtingui malui. Neq; enim peto, ut mihi detis uitam: ſed datam repeto ut reddatis. Si meminiftis, quod dedi, uos non debetis obliuiſci, ſed retribuere, quod debetis. Vos uos obteſtor, dij immortales, qui me æ menti lumina prætuliftis, cum conſenſum exſtinxi coniurat. onis, arcemq; urbis ab incendio, ac flamma liberaui, liberosq; ueſtros e gremio, & complexu matrum ad cædem, & cruorem non ſum paſſus abſtrahi. Num igitur poteſt fieri, à clientibus ut recipiatur, cum, à quibus debeam retineri, reuocare inſtituant? Socij quo fugiant, cum aditus cuſtodi patriæ præcluſus ſit: quomodo ſpes ſalutis reliquis reſidebit, cū ciuibus præcluſa ſit exſpectatio incolumitatis? pax, & concordia extraneis gignetur, cum iam domeſticis non inſideat, ſed publice prouidenti eripiat? Nam quid ego improborum facta renouem oratione, ut redintegratione illius coniurationis animos uulnerem ueſtros? Auxilium ab alienis efflagitabo, cum ciues ueſtros deſeratis? ſociorum inuocem ſubſidium, cum ciuibus intercluſum ſit præſidium? quam colere gentem nunc inſtituam? utrum ut cuſtos accipiar, an ut proditor excludar? ſi ut conſeruator, ueſtra erit ignominia: ſi ut oppugnator, præciſa erunt omnia. Itaq; quod putauim fore gaudium, id exſtitit exitium. Si, Quirites, eundem in cæterorum periculum haberemus animum, quem in noſtris difficultatibus, & pro innocentiffimo quoq; propugnare, & nocentiſſimum quemq; oppugnare, nobis utiliſſimum eſſe arbitraremur: & ſi cum optimi cuiuſq; rebus aduerſis noſtrâ ſalutem, cum deterrimorum hominum ſecundiſ noſtrâ pe-

rricula putaremus coniuncta, frequentes profecto talibus
 conatibus obuiam ire niteremur: neq; partim innocentia
 freti, partim nobilitate nixi, partim potentia, ac multitu-
 dine amicorum fulti, cum per facile existimaremus aduer-
 sariorum nim, ac factionem à nobis repelli posse, subito ipsi
 simili periculo circumuenti in nostro euentu aliorum re-
 miniscentes casus, iure id nobis accidere nequidquam que-
 reremur. Quis enim est, Quirites, qui nunc cum inimico-
 rum nostrorum nim atq; uolentiam perspiciat, quiq; no-
 strum ipsum periculosissimum casum recognoscat, qui non
 sibi, ac suis diffidat fortunis? Quo enim se satis tutum ar-
 bitrabatur praesidio uirtutis, & gloria? at ea nos ipsa hoc
 tempore oppugnant. multitudine amicorum? aperuerunt
 non fortes esse se amicos, si in eorum potestate nostra sita
 salus non est. paucitate inimicorum? at id non in ipsis, sed
 in aliorum uoluntate positum est. nam non satis est, ne cui
 iniuriam facias, providere, si tamen sunt uoluntarij ini-
 mici, qui tuis praemiis te oppugnent. Atq; cum haec om-
 nia omnibus sint graua, atq; acerba, tum uero nobis mi-
 sera, atq; intoleranda, quorum & officia in rempub. recen-
 tissima, & incommoda ob rempublicam frequentissima,
 in familia uersantur. Nunc, si eadem condicio discepta-
 tionis proponetur, aequi auditores adhibebuntur, aures
 non obtusa criminatione, sed uacuae praebentur: qui
 sunt affecuti summum gradum honoris, non despoliabun-
 tur honore: qui sperant, facilius, & procliuus ad laudem
 nobilitatis peruenient. Quamobrem nolo, me duce, suppli-
 cij uos ad fraudem deduci, ut ego ad pristinum statum re-
 cidam casus. Nunc igitur, si lingua est concertandum, in-
 nocentia uirtute fretus supero: si facta compensanda sunt,
 conferamus aequitatem: si uolentiae impetu opprimimur,

cēdam pro omnibus unus tribunio furori; quoniam labore pro cunctis ferre consuevi. Si igitur aliquo tempore ijs hominibus consulistis, quorum animus est religionis pietate defunctus; debetis mihi quoq; prospicere, qui numini deorum consecratum, sartum tectum ab omni periculo conseruauī, & uos ut tutam, tranquillamque fortunā traheretis, me a perfeci uigilantia. Nam, me, quem paullo ante fortuna crexerat ad gloriam, uirtus extulit ad laudem, populus tribuit honorem, eundem tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. Et quoniam animaduertistis illā cōspirationem cōflatā ita esse restinctam, ut nulla scintilla compareat incendij, uos quoq; tribunitiam sedate temeritatem. Qui nunc se mihi inimicum ostēdit, se prius esse uestrum professus est inimicum. ne rei crudelitas experrecta in me, in uos conualescat, & calamitas remorata longius serpat, atq; progrediatur, praeuete. Nunc uel solus delectus ad calamitatem, uel primus uocatus ad tale periculū, omnium animos iure debeo commouere. Omnia sunt immutata. manus ad demonstrandam religanter iniuriam: lingua inciditur ad deplorandam calamitatē: animus praecluditur ad exponendam rei indignitatem: humilitatem generis obijciunt nobis, qui nouam rationem suscitant, ueteres maiorum obterunt laudes. Sed quid ego plura de illorum aut in me maledictis, aut in uos scelerate loquar factis? quorum cognita improbitas, me tacente, coarguitur turpitudine uitae: ut de ijs non sit necesse inimicos praedicare, de quorum scelere ne amici quidem, aut ipsi possunt negare. Vos ego appello, quorū de me maxima est potestas: apud uos loquor de mea calamitate, quos habui semper innocentiae, & uirtutis meae testes. Igitur ex ciuitate bene meritis de republ. ciuis exturbatur? innocens expellitur?

tur? Consularis homo, non minimis facultatibus usus, quodam amicorum multorum presidio munitus, nunc partim ab inuidis, partim ab inimicis circumuentus eget indigne? huic si opem non tuleritis in periculo capitis, uos credo, retinebitis uestram libertatem? qui neque tanta ualeatis auctoritate, neque tantorum officiorum impensam egistis in patriam. Mibi credite, hoc in uno incommodum confirmatum, multorum infirmabit incolumitatem: & si initio non erit refutatum, impune ad omnium perniciem conualescet. Proinde aut in meo periculo salutem integram prestate communem, aut in uestris hoc idem incommodum expectate fortunis. Nemo tam perdit auctoritate, tam facinorosa inuentus est uita, qui, cum de scelere fateretur, non tamen sententijs prius iudicum conuinceretur, quam supplicio addiceretur. Ego repente ui tribunitia correptus, non modo loquendi libere in iudicio, sed ne consistendi quidem in ciuitate habeo potestatem. Eicior non solum sine teste, sine indice, sine crimine, sed sine etiam scelere, sine accusatore. Hostibus in bello qui dissident uoluntate, dimicant armis, uitam quotidie oppugnant in ipsa acie cum praeliantur, licet loqui, licet disputare: mibi in pace ciui, qui perditorum hominum fregi furorem, pro fortunis meis apud uos loqui non licebit? serui, qui ad supplicium casi uerberibus, trahuntur, apud eos sepe disputant, quos necare uoluerunt: ego consularis apud uos non loquar, quos conseruari? Tacebo, si necesse est, tacebo, inquā, animo equo, quoniā uirtus mea, me tacente, agit causam meā. Itaq; ut ego in concione mea nihil ponam de rebus meis gestis, tamen in animis, & memoria uestra largiter relinquam. isti modo uideant, qua ratione hanc inultam meam fugā ferre possint. Etenim, si a me, isti existimant, Lentuli mortui

for

fordes, si Catilinae notissimus furor, si amentia Cethegi, si luxuries, ac stupra Cassij pœnas repetit, profecto istis h-
ra nulla, eiectio Tullio, uacua periculo, aut periculi exspe-
ctatione relinquetur. Itaq; illi in dies non meis insidijs, quæ
nullæ a me parantur, sed suorum scelerum conscientia cru-
ciati, mihi absenti, & populo Rom. pœnas dabunt. Quas
ob res ego inimicorum amentia, cupiditatiq; paucorum,
omnium salutis causa decedam: neque eo deducar, aut pro-
gredi patiar, ut opera mea manus inter uos conferatis, cæ-
desq; ciuium inter se fiat: multoque potius ipse patria, li-
berisq; meis carebo, quam propter unum me uos de fortu-
nis uestris, rei; publ. dimicetis. Sic enim ab initio fui ani-
matus, ut non magis me mea causa putarem esse natum
quam reipub. procreatum. Sed illuc queror, quod non iam
ad unius perniciem, sed ad uniuersorum instruitur calami-
tatem; conqueri, commiserari, dicere, expurgare, suspicio-
nem dimouere, crimen diluere non licere; ore oppresso, cer-
uices esse præbendas: quæ tamen omnia iam non sunt tam
calamitosa, quod mihi sunt subeunda, quæ perniciofa, quod
in remp. sunt introducta. Quamobrem statutum est, atque
decretum, in his temporibus ciuitatis omnia perpeti, quæ
uolet furor libidinosus. Vim uolunt afferre? præsto sum, ei-
cere uolunt? exeo, indicta causa. nolunt audire? causam
non dico, aliud quidpiam conantur? agant: nihil duri, nihil
acerbi mihi erit, quod rempubl. tutabitur. Non enim illis
uictus cedo, sed incolumibus uobis me condono. Neq; enim
mors misera est, quæ ob remp. capitur: neque exsilium
turpe, quod uirtute suscipitur: cum præsertim nonnullam
hæ pœna habeant in se consolationem. Nam, uitam si eri-
piunt, non adiment gloriam immortalem: si exsilio multa-
bunt corpus, non animum a repub. remouebunt. Nā ubiq; ;

ero, hac cogitabo, hac semper cura mea erit: meq; uobis
 creptum, non a uobis repudiatum existimabo. Illud ab uni-
 uersis postulo, petoq; si dum in ciuitate manere licitum est,
 nemini iniuste periculum creauit, nemini innocenti sui ca-
 lamitati: si omnibus auxilio, prasidioq; esse consueui, pluri-
 mosq; in hac ciuitate sum tutatus, uti uos liberos meos in
 uestram fidem recipiatis, eosque defendatis, neue inimicos
 meos in familiam nostram longius progredi patiamini:
 utique, siue hinc abiero, siue ero hic oppressus, ea maneat
 opinio, & existimatio, quæ uirtute parata, non quæ infeli-
 citate illata est. Nunc ego te, Iupiter optime, maxime, cuius
 nutu, ac ditione sola terrarum gubernantur, teq; particeps
 cōnubij, socia regni, regina Iuno teq; Tritonia, armipotens,
 Gorgonophora, Pallas, Minerva, ceterique dii, deaq; im-
 mortales, qui excellenti tumultu ciuitatis sedem Capitolij in
 saxo incolitis constitutam; ut non solum cunctam intueri,
 sed etiam tueri possitis ciuitatem, a quorum ego quondam
 altaribus impiam manum ciuium remouui, a quorum tem-
 plis meo periculo, funestam facem repuli, ne illustrissimum
 orbis terrarum monumentum cum principe omnium ter-
 rarum occideret ciuitate: teque Iupiter Stator, quem uere
 huius imperij statorem maiores nostri nominauerunt, cuius
 in templo hostilem impetum Catilinæ repuli a muris,
 cuius tēplum a Romulo uictis Sabinis in Palatij radice cū
 uictoria est collocatum; oro, atq; obsecro ferte opē pariter
 reip. cunctaq; ciuitati, meisq; fortunis: resistite tribumitio
 furori, fauete innocentie, subuenite solitudini, miseremini
 senectutis: nolite eum supplicem a uobis absterre, & ex-
 cludere, qui in suo magistratu funestam facem a uestris re-
 pulit templis. Si C. Mario auxilio fuistis, quod in cliuo
 Capitolino improborum ciuium cadem fecerat: si P.

Sci

Scipioni, quod Annibalis furibundā mentem à uestris repulit templis: si denique Cn. Pompeio, quod terra, marique hostes reddidit pacatos: sic nūc in meis calamitatibus aliquam ferre opem diuinam, ut sepe multorum in periculis fecisti: sic nunc in meis miseriis diuinū aliquod auxilium, & numē ostendite. Deinde uos, quorum potestas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro, atq; obsecro, quibus sigillatim sepe supplex ad pedes iacui: ut eū, quem singuli stratum, atq; abiectū subleuastis, nunc uniuersi conseruatum uelitis. Si neminem umquam uestrum laesi, si nemini innocenti obfui, si etiam e contrario, ut quisque auxilium meū desiderauit, opē ferre nō dubitauī: si deniq; quacumque administrāui, ex uestra auctoritate, & patrum conscriptorum uoluntate feci, si malui inimicorū cupiditati quam reipū. & legitimæ auctoritati pœnas sufferre: ut exstimetis ex illo crudelissimo inimicorum impetu ereptum, in antiquum statum dignitatis restitui cōuenire. Sed quoniā neque mihi libere loquendi, neque uobis clementer audiendi, neque omnino iudicandi, paucorū furore, & audacia facta est potestas, sed oppressa est resp. armis, metu debilitata seruili, ut liberū spiritū ducendi nullam habeat potestatem, cedam inermis armatis, innocens nocentibus, priuatus furibundo magistratui. Neque enim Q. Metellus quidquam de uirtute sua detraxit, quod cessit L. Saturnino furenti: neque C. Cotta, quod Q. Varroni trib. pleb. inferiore genere orto, cedendum putauit: neque C. Martius, qui quantas res gesserit, uestra uobis libertas iudicio esse poterit: neque uero M. Tullius suum animum uestra ab alienauit potestate, cū præcipuum uobis obsidē sui animi, uestram reliquerit libertatē. Quamobrem testor deos, deasque omnes immortales, uestrasq; maxime mētes, me non uita turpitudine, non pro

pro magnitudine scelerū, non propter reliquæ ætatis infamiam, pœnas iure, & lege persolvere: sed propter uirtutis inuidiā, propter iucundissimā ingenij laudē, propter magnitudinem rerū gestarū, crudelissime ciuitate priuari. Quod si idem accidit Q. Cepioni, si Mancino, si Rutilio, mihi quoq; hoc accidisse non magnopere erit mirandum: cum præsertim nō generis antiquitate, sed uirtutis ornāmētis summā laudē sim consecutus. Nūc ego uos, equites Ro. obtestor, quorū uirtute nomē Romanū uictoriā cū laude possidet cōiunctā, quorū factis gloriatur ciues, letantur socij, gemūt hostes: ut, si ergā uos omni tēpore optime sui animatus, si mea pericula neglexi, dū timorem à patria propulsarem, si æquē liberis uestris prospexi, ac uos parētibus consuectis: ut nūc me uelitis uestris opibus defensum, incolumē in hac ciuitate retinere: quæ cū à scelerata coniuratione esset incensa, meo ductu, ac labore restincta est: nec patiamini me à liberis meis abstractum, à coniuge abreptū, ab aris, focisq; innocentē proiectū uitam degere in exsilio, miserrimi mortalis casum subire. Proicitur Tullius in exsiliū: itaq; nimirū innocens ab inimico, religiosus à scelerato, beneuolus huic ciuitati ab hoste. O miserā uitæ ratio, quæ tandiu resides in uoluptate, quādiu fortunæ poscit libido! egone inimicus huic ciuitatis? quāobrem? quia inimicos necaui, egone hostis? quid ita? quia hostes interfeci. En cōdicionē huius tēporis. ante a gloriæ, & laude dignissimi ducebātur, qui hæc perfecērūt: nūc scelerati, & paricidæ esse dicuntur, qui hæc administrārūt. sint sane scelerati: superet istorū uictoria, si modo uictoria appellanda est, in qua ciuitatis inest luctus: habeāt hāc palmā ex innocētis cruore: tātū à uobis illud, equites Ro. peto, & rogo, ut, quē sæpenumero uestra laude cohonestastis, eundē in dubiis uitæ periculis uestra uirtute cōseruetis.

FINIS.

IOAN. MICHAELIS

BRVTI IN CICERONIS

ORATIONEM PRO P. SEX-

TIO ANIMAD-

uersiones.

13. 9. Grauiſſimis, & ſanctiſſimis. Lambin. legit: nos nihil mutandum cenſuimus. Videretur autem id eo ſenſu dictum, quo, Vir antiqui officiij pro P. Quinctio: Homo antiqua virtute, ac fide apud Terentium. Forte legendum, pleniffimis antiquitatis, vt, pleniffimis dignitatis, alibi aut, grauiſſimis, & antiquiſſimis, vt pro Roſc. Amerino, Homines antiqui, qui ex ſua natura ceteros fingerent, & quæ ſequuntur. Salluſtius quidem, antiquitatem, pro cura quadam maiore, ſtudio, ſedulitate, vel pro caritate potius, & pietate uſurpauit. Tantum, inquit, antiquitatis, curæque maioribus pro Italica gente fuit. Quæ quamquam ita ſint, neque hæc ipſa tamen lectio mihi magnopere probatur.
12. Beneuolentiæ, Lamb. legi ait in manuſcriptis exemplaribus.
14. 11. M. Menulanus, idem edidit.
17. C. Marcellum, hunc Murerus ſuſpicatur M. Marcelli filium fuiſſe, cuius meminit Cicero in Catilinæ. 1. ex Paulo Oroſio, qui libr. 6. hiſtor. Mortuus inquit, etiam in Pelignis ortus à Marcellis patre, & filio, per L. Verrium proditus, &c. Nam, quod Cicero patrem, virum optimum
appel

appellat, id non solum Quintiliani auctoritate, sed ratione etiam ostenditur, & *potius* esse elatum.

15. 2. Vocem officij, legi mauult Lamib. vt concinior oratio sit, cum duabus vocibus, prædicationem, & memoriam venuste terrioloco, hæc dictio, vocem, respondeat, & quæ mox sequitur, testimonium.
26. Breue dictu, alij legunt: nos à lectione vulgata non discedimus.
16. 2. Calles, Robertus Stephanus, & alij ediderunt, æque bene.
16. Sed etiam memoria digna vti, &c. hæc vulgata lectio, quam haud dubie corruptam mirifice olim Hadrianus Turnebus emendauit: Sed etiam memoria dignam reipublicæ, & quæ sequuntur, quomodo & ipsi edidimus.
17. 13. Est arbitratus. In alijs, est, verbum non habetur. Desiderari certe id non potest, quin tota claudicare oratio videatur.
16. Soluit subito legum consul. Ita in excusis alijs fere omnibus hætenus editum est. Soluit subito legum cura consul alij emendant. Hadrianus Turneb. præclare, atque erudite, Soluit subito lege curiata consul. Equidem, quæ trita ratio dicendi Latinis scriptoribus est, Soluit subito legibus consul, suspicor legendum. Verborum enim contractione, eorum præsertim, quæ crebro repeterentur librarij in describendo passim utebantur. Hinc cum leg. tribus modo litteris legeretur, imperite primo descripta vox, legum, & deinceps ab alijs æque excepta male, pertinaciter: postremo in alijs vulgaris hæsit; quod alibi etiam adnotauimus.
18. 6. Atque compulsus, alij, non male.
12. Vt illo supercilio annus ille, tamquam Atlante cælum, &c. ita Lamb. edidit.
20. 7. Adeunda pericula, idem legit.
21. 26. L. Ninnius, alij lib. excussi habent.

A N I M A D.

22. 18. Illius dies pœnas, Lamb. prisco more, pro, Illius dici pœnas.
27. Abesset millia passuum cc. alij.
25. 4. Contraque tempubl. agebat. Lamb. alij excusi habent, dixerant.
8. Fastis diebus, fere omnes Lutetia impressi.
20. Duo consules, Lamb. legi in manuscrip. libr. affirmat: vt etiam inf. pag. 27. lin. 29.
10. Prouinciarum fœdera retraxissent, Lamb.
28. 25. Inque eo exercitu. Eique exercitui, Lamb. procliue erratum ex magna litterarum affinitate, ita perbelle sublatum videtur.
29. 19. Illis mortifera, qui eam imposuissent, Lamb.
31. 1. Canebantur, Lamb. Concinebantur, alij excusi habent.
32. 7. Non restituto, idem edidit, quo modo legendum ratio vincit.
24. Cum propter vim. alij, Cum vim prope, alij malunt ex re ipsa gesta, & Ciceronis sententia.
26. Minturnensium, in alijs editionibus legitur.
33. 19. Primum non est periculum, ne ciuitas vnuquam incidat in eiusmodi cōsules. Ita Lamb. Secus alij, Primum non est periculum, ne quis vnuquam inquam incidat in eiusmodi consules.
31. Breui temporis dolore interiecto. Aut hoc loco, breuis temporis legendum: aut dictio temporis, quod Lambi. facit, tollenda. Nam breui dolore temporis quid sibi hic velit non intelligo.
34. 24. Et suam prædam, Lambin. Et meam prædam, alij legunt. Forte, meorum prædam, vt mox, Et spirante etiam repub. ad eius spolia detrahenda aduolauerunt. Nam præda, & spolia æque & eius esse dicuntur, a quo petita sunt, & eius qui illa petijt.
35. 8. Dicam, hinc verbum sublatum Lambin. repouendum post vocem tacentibus censer, & Latini sermonis consuetudinem, & Ciceronis sententiam,

ANIMAD.

- tentiam securus. Lectio quidem vulgata non mala.
36. 31. Tigranes igitur, qui & ipse hostis, &c. Ita Lamb. Tulit gessit, in alijs vulgaris omnibus legitur. Forte ita, Tulit, morem gessit.
37. 15. Hæret in patria, alij.
24. Profici posse, alij.
31. Istis temeritatibus. Quid si, tempestatibus legas? Ita & sequenti pagella; Si alia quapiam vi expelleretur illis temporibus, & 38. Eidem tempestati, &c.
40. 15. Reliquis rebus. Vocem, rebus, tamquam aduentitiam suspicor tollendam. retineo tamen mea consuetudine, ne quid videar temere fecisse.
17. L. Ninnio, & hic alij legunt.
29. Meus Lamb. non habet.
41. 3. Priuatim, Manut. Quicumque in senatu priuati legem ij, &c. ita alijs legendum videtur.
42. 4. Nondum re, sed spe repub. recuperata, Lamb.
13. Vepretulj, aliæ editiones habent, plures, vt no-ster.
13. Et Galatis Gaiijs in Calatinos Attilios. Ita Lamb. Vide, quæ ad hunc locum ab Hadriano Turnebo adnotantur in Aduersarijs. Mihi quidem, etiamsi doctissimi hominis coniecturam non improbo, locus minime carere mendo videtur.
30. Perturbatorumque temporum. Forte perturbatorumque temporum.
44. 26. Tantum in comitio, alij.
44. 14. Et cum Turneb. & Lamb.
19. Effingi sanguinem. Vide Turneb. Aduersar.
28. Vidit, sine aliqua concertatione animorum? Lamb.
45. 19. Forum purges. Vide Turnebum.
46. 9. Non percussit locum, forte legendum, loco.
14. Respuisset, respirasset, Lamb.
16. Gens ista Clodia, Lamb. Clodiana: male, notanda est vox, gens. Forte manus ista Clod.

Adije

ANIMAD.

49. 12. Addit igitur T. Annius ad causam reipub. sicut oportebat, qui ciuem patriæ recuperare veller. Lambinus. Nobis quidem videtur non male vulgata lectio retineri posse, si inter verbum, veller, & vocem, reipub. puncto orationem distinguas.
50. 21. Esse iam e republic. credidit, quoniam &c. vide diligentius: forte ita, & eripi. reiecit: vt, &c.
52. 17. Numerius. Videnda quæ de pronomine Numerius tradit Festus in Numerio.
27. Audacibus. reponit Lam. indicibus quidem quid sibi hoc loco velit?
53. 27. Esto igitur, vt hi sint optimates, quam tu, &c. Lambinus.
54. 27. Quæ ego paullo ante fundamenta, ac membra otiosæ dignitatis esse dixi. duo verba otiosæ dignitatis L. addidit, quæ in alijs vulgatis non habentur.
56. 2. Stultitia sit, inquit.
7. Ad populi commodum. Lamb. Ac populi comm.
25. A delectis, videtur lectio manca esse. Ita audaces absolute, § 5. quod notauimus.
59. 11. Nihil sane Attæ iuuabant. Victorius, quo modo excudendum curauimus antea, Nihil sane a te iuuabatur, nullo certo sensu: quæ tamen Victor. emendatio, quamquam ingeniosa sit, non plane mihi, vt fatear quod sentio, probari potest.
23. Est ne vllus, optima coniectura, est me vltus, duarum litterarum commutatione, Octavius Pantagathus, Manut. testante, emendauit. & mox loco huius vocis reo, ore, inimicos meos, cum male, inimicus meus, legeretur. Nemo autem fere non nouit, spurcissimo, ac turpissimo genere libidinis contaminato ore, infamen Gellium poëtarum carmine in his Catulli, proscissum fuisse. Est tamen vir pereruditus, qui P. Victorium assermet, xx. ab hinc an-

ANIMAD.

- nos locum ita emendatum, cuius is auctor esset,
sibi ostendisse.
61. 12. Coniectus Lamb. quid ita?
62. 9. Auctori ipsi, Lamb. ex Memmij coniectura resti-
tuit, eum, ore ipsi, in vulgatis legeretur.
17. Palmarum intentus.
22. Simulans, forte *egrotans*.
23. Clarissima contentione. Lamb.
63. 9. Sed mihi sumpsi.
18. Optimarum.
23. Quid enim, Qui remp. certo animo adiuuerit.
Steterit cum Achivis: Lamb.
67. 27. Si diebus quinque, Idem edidit. Certe aut ita le-
gendum aut si quis malit, Nisi ante verbum esset,
negandi nota delenda.
68. 7. Cum summa auctoritate P. Seruilij, tum incre-
dibili grauitate dicendi. Ita ex Manutij emenda-
tione excudi curauimus.
11. Reflexisset, Lamb. Nos deflexisset, quæ lectio in
alijs omnibus excusis lib. habetur.
25. Qui reditus natalis? natalis idem.
27. Idem & salutis, non, vt antea, idem vt scitis, ex Ma-
nut. edidimus.
69. 21. De me ficti, Lamb.
31. Acta mea ait sibi displicere, Lamb. emendatio ex
Memmij coniectura: quam lectionem secuti su-
mus. Antea Acta mea illi displicere.
70. 25. Demiror, Lamb.

IN ORATIONEM IN

Vatinium.

75. 6. Et prætectam Lamb. alij, prætectatam. Ita & in
Vatinium, Te adilitiam prætectam togam, quam
frustra confecerat, vendidisse.
77. 31. Accidat, Turnebus legi ait in manuscr. lib. quam
lectionem Plauti auctoritate tuerur.
80. 10. Et, vt ne me, cum homine quamquam ita in vulg.
omibus legeretur: Lambino tamen fidem habui-
mus.

A N I M A D.

mus: qui, vt excudi curauimus, sic in duobus codic. manuſcr. Memmiano, & Ciceriano legi affirmat.

86. 12. Præſtingebat, Lamb. Præſtingebat, alij, certe Antuerpienſes & in Plauti & in Nonij nouiſſima editione. emendati ſumma cura a viro doctiſſimo Hadriano Iunio, Præſtringere, ediderūt. Stingui, verbi antiqui originem, quo & alij ſunt ex veteribus uſi. & Cicerō non ſemel, video Lamb. virum eruditiſſimum ſecutum. Vtrum ſit ſcribendum, docti homines viderint, pluribus video, præſtringere probari.

25. Aggregaſti, Lamb. æque bene. Nam plures erant qui dicerentur in Pōpei necem conſpiraffe. paulo antea tamen verbo aggregare uſus erat.

87. 13. Tua promulgata, Lamb.

22. Conditionem, Idem habet, haud dubie optimo ſenſu.

89. 3. Cocos legit Hadrianus Turnebus, ſecutus auctoritatem librorum veterum, quo modo etiam Lamb. putat legendum.

11. Probare Turn. legit. cui, L. aſſentitur.

90. 6. Reum, pœnam. Rob. Steph. rerum pœnam Aldus. noſter ſclerum pœnam. quam lectionem cur reiiceremus, nulla cauſa eſt viſa. Videtur autem prior ſyllaba, ſce, huius vocis, ſclerum, eſſe ſublata, quod poſtremam præcedentis ces, repeti perperam, imperitus librarius cenſeret. ita huius integræ vocis ſclerum videntur in Ald. codice eſſe veſtigia ſeruata; qui rerum pœnam priore modo littera immutata habet.

IN ORATIONEM PRO M. Cœlio,

95. 1. Non æque eſt cognitus. Hæc verba L. abeſſe ait in manuſcr.

96. 7. Iaciatur, emendat M. Antonius Muretus, quam
MMM 2 lectio

A N I M A D.

- lectionem Lamb. probat.
18. Talem te hi esse existiment. ita Lamb. legi ait in manuscr. libr.
98. 8. Quidam stimuli. Aldus. Rob. Steph. alij.
99. 31. Tamen est eiusmodi cupiditatis, emendat. quam lectionem sumus secuti, vt omnium optimam.
102. 6. Quæ facillime fingi. Ita alij legunt.
15. Faterur. Est enim rex, qui dictus est, & adiutor, &c. ita legi ait Lamb. in Memm. codice, & alijs manuscriptis. optimus certe sensus elicitur, si ita legas.
18. Qui negauit. Lam. ex Memmij libro & alijs, quem admodum legendum viderur.
22. Non modo suspicione Lamb. codicis Memm. auctoritatem securus.
26. Cuiuscuiusmodi. Lamb.
103. 23. Aut qui absunt.
105. 28. Discidio legendum a discindo: vt in eadem oratione, 119. Extincta erat consuetudo, discidium extiterat. qua de re alibi etiam plura diximus.
107. 21. Tu vero mulier. Lamb. quæ multo concinnior & huic loco aptior oratio est.
108. 9. Quid a clamore. idem.
16. Parasti. Lambinus.
25. Vix ferendi. Diceret talis pater.
30. Huic tristi & directo seni. legit Lam. ex libris manuscriptis. Ita inferius: non semper superet vera illa & directa ratio.
109. 19. Et hanc tu viam nonnulli legunt, non male.
110. 30. Atque familiam. Lamb. ex codice Memmij.
111. 1. Ne quem vi terreat. Lamb. sic legi testatur in manuscriptis tribus.
17. Sumptus libidinis, eodem consensu omnium exemplarium veterum legendum docet. Lamb.
23. Ac stuprorum, alij habent. Vulgatam lectionem tuentur, quæ infra dicuntur: In qua domo lustra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita

ANIMAD.

audita vitia versentur, &c. Ita 2. Philipp. Vino, lustrisque confectus, & in epistola ad Cassium. Quæ autem in lustris & in vino commentatio potuit esse? Lustra autem, hoc est, quæ in lustris, popinis, ganeis, lupanaribus exercentur.

112. 15. Obterendæ. Lamb. fidem veterum exempl. secutus.

17. Sermo etiam pæne familiarium, legit Lambinus fretus auctoritate veterum codicum. Apud Nonium, vox illa etiam, pæne, abest, in verbo, Locus.

113. 16. Sed etiam proterua meretrix videatur: ita haberi in peruetusto exemplari, docet Lamb.

20. Iniurias tuas Clodia.

114. 11. Ex corrupto loco veteris exemplaris, insidiolandis, Lamb. conijcit, violandis debere legi. doctum tamen hominem ait putare legendum, aut per insidias, aut insidiosè violandis, quæ minime est mala coniectura.

115. 15. Elaboratâ.

24. In alieno homine seuerè acciperet, id omisisset curare in hospite. L. Equidem hospitem, vna modo littera, m, adiecta lego, cetera, vt hactenus edita sunt in vulgaris.

26. Si comperisset, in quibusdam legi Lambin. restatur.

116. 13. Dubia, tamen in content.

118. 9. Quonam modo ille furenti fratri suo patrueli cõsularis restitisset, qui consul incipientem furere. Locus hæc d. dubie corruptus ita a Manutio restituitur, quem secuti sumus. aliam lectionem Lam. affert, Quonam modo ille furenti fratri suo patrueli restitisset, qui consule me, &c. lectio quidem vulgata ferri non potest.

124. Eliciat. Pro hoc verbo. Muret. eijciat, legendum censet, & rationem secutus, & veterum exemplarium fidem, vulg. lect. Lamb. retinet. Eijcite quidem voce, pro emittere, aut mittere, nemo, quod sciam, ex veteribus est vsus.

ANIMAD.

16. Sedenim Forte, Etenim legendum parua mutatione, quod malim. Nam & superior periodus, & quæ hanc ipsam mox sequitur ab eadem dictione incipiens, videtur errati occasio describenti fuisse.
21. Constitutum esse.
122. 10. Audita & peruulgata, abesse ait Lamb. à libris manuscriptis.
123. 7. Afraniana, Lamb. vt legendum videtur.

IN ORATIONEM PRO A. Cornelio Balbo.

127. 27. Nihil de more maiorum Lambi. optima innixus coniectura, atque exemplaris vetusti fidem secutus, in quo veræ lectionis vestigia extant, nihil de memoria, nihil de maiore.
128. 18. Et actorem, Lamb. ex manuscr. libris. quæ plane est lectio probanda.
129. 18. Periculi. ex Memm. libro: Lamb.
22. Vocanda, ait in quibusdam legi Lamb.
130. 2. Coner sic agere, Rob. Steph. Ald. alij.
14. Plus homini, quam decet, noster habet. Aldus, plusquam decet. Quid si legas, ordine modo duorum verborum commutato, plusquam homini decet? videtur enim velle significare, vni Pompeio maiorem homine virtutem esse tribuendam. Lambinus ita legit, ex ingenio, vt videtur, loco emendato. Vt omnium iudicio plus homini quam possit, minus quam debet, tribueretur. neque enim vnde habeat, affert.
131. 8. Acerrima, ex ingenio emendat Lambi. nos quidem vulgatam lectionem retinuimus. Videtur enim venuste Cicero acerbiter, ad nimis illam exactam diligentiam transtulisse: quæ in Pompeij iudicio viritanti & Cornelij merito, in rempublic. minime erat adhibenda. Erat enim tanta Pompeij auctoritas apud omnes, vt si qua in re etiam minus habuisset fœderum ac legum rationem

rationem videretur, id illi totum condonandum esset. Acerba porro ea diligentia, ex qua erat futurum, ut damnatus Cornelius fortunis omnibus euenteretur.

8. Pertendemus, alij vulgati omnes habent, perpendemus Lamb.

31. Non leuius sit, Lamb. ex cod. Mem. nos vulgaram lectionem retinuimus: cui ratio etiam suffragatur.

132. 2. Etenim vtrum qui in Hispania. Idem.

17. Atque ut ego sentio, iudices, causa dicta est temporis magis virio, quam vnus Corn. crimine. Lamb. ait huius loci emendationem P. Danesio esse acceptam referendam. Vtrum autem coniectura, ingenio, an scriptura vetere adiutus, ita locum emendarit, se ignorare.

134. 7. Sanctum, Lamb. quam lectionem ratio tuetur vulgata quidem defendi potest, sed non ita ut plane a mendo abesse videatur.

11. Populus fundus qui esset, docet Festus, & qui cum accurate in primis emendauit, Antonius Augustinus in annotationib. præterea Carolus Sigonius, de Antiquo iure Italiae lib. 1. cap. 4. Est autem qui, quid sua auctoritate confirmat, & ut paucis rem complectar, faciendæ rei auctor. Plaut. Trinummo. Nunc mihi is propere conueniendus est, ut quæcum eius filio egi, ei rei fundus pater sit potior eo. In eadem significatione usus est etiam Gellius lib. 16. cap. 13. Municipis ergo, inquit, sunt ciues Romani ex municipiis suo iure, & legibus suis vtentes, muneris tantum cum populo Romano honorarij participes, a quo munere capeffendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque vlla populi Rom. lege astricti, cum nunquam populus Romanus eorum fundus factus esset. Idem lib. 19. cap. 8. multo apertius. Sed hæc ego, inquit, dixi, non ut huius sententiæ legisque fundus, subscriptorue fierem. Vide etiam quæ Ho-

- roman. in Lexico iuris, & obseruation. lib. 2.
cap. 5.
135. 21. Auxilio, labore, comœatu, periculo suo iuuerit,
Lamb. optimo sensu. Vulgata lectio plane abhor-
ret a Ciceronis elegantia, & Latini sermonis con-
suetudine. Quid est enim, Iuare aliquem auxilio
laboris, aut comœatus.
136. 16. Offerret, quod magis placet, Lamb.
17. Priuatim vero, sine quis vir. idem præclare.
26. Nihilo enim, ut est legendum.
137. 2. Quam, male, hic in nonnullis vulgatis libr. legi-
tur. Tu, cum, lege: quomodo iam pridem Manur.
emendauit, & ratio vincit esse legendum.
139. 25. In ciuitatem, Lambi, quemadmodum videtur le-
gendum.
140. 21. Lumina Lamb. corrigit: nos vulgatam lectio-
nem retinendam putauimus, etiamsi færemur,
lumina, magis nobis probari: nostrum autem
consilium cuiusmodi de hac re tota esset. in prin-
cipio aperuimus.
141. 17. Conseruanto Lamb. non, conseruent. qua di-
cendi forma in fœderibus describendis vte-
bantur. ita quidem se in vet. exemp. legisse te-
statur.
142. 11. Huic generi Lamb. secutus vet. lib. auctor.
143. 13. Itaque nihil esse sacrosanctum, per quod lege ex-
ceptum videretur. Lamb.
143. 22. Inaudita particip. a verbo inaudire; Lamb. sic au-
tem legi ait in vetustis exempl.
143. 28. Huius, ex voce, ius. plane corrupta, Lamb. felici
coniectura emendauit.
144. 18. Ut ex nobilissimo ciue sanctissimum hospitem,
adductus vet. cod. auctoritate, Lamb.
145. 4. Quod assiduus vsus vni rei deditus: forte pro,
deditus, quæ vox in omnibus vulgaris extat, de-
diti, legendum. Nam dedere operam, studium, &
alia quæ sunt huius generis, video quid sit: de-
dere vsum, magis quid sibi velit intelligo, quam
quomodo.

Quem

ANIMAD.

146. 4. Quem cum disertus homo. L. Antistius accusa-
ret, item Spolerinus, non dixit fundum populum
Spoletinum non esse factum Lamb.
147. 14. Ouios legit. Lamb. probata emendatione Buc-
nani. Erat autem Ouiorum familia inter Cam-
panos clara, sed hic Campanorum nulla mentio,
nisi quis dicere velit, Ouios in ciuitatem Mamer-
tinorum adoptatos, vulgata quidem lectio non
videtur a mendo abesse.
26. Itaque & ciues fortissimos vndique, locum haud
dubie antea deprauatum & feliciter, quod ipse
agnoscit, & verò ingeniose etiam Lamb. re-
stituit: cum enim in manuscripto exemplari
scriptum inuenisset, cui vndique, sibi vndique,
optima innixus coniectura emendauit: nullo
enim discrimine vfos litera, y, pro b, veteres satis
constat.
148. 3. M. Cassio, alij.
149. 2. Quo in genere iudicum præmia rata sunt. Ita legit
Lamb. recte, vt sit quod iudicia imperatorum ab
aliorum iudiciis distinguantur.
15. Precaretur ait inueniri in manus. Lamb.
150. 15. Et adoptatio.

IN ORATIONEM DE Prouinciis Consularibus.

155. 28. Threciis, Lambinus ex auctoritate vetusti
exemplaris.
156. 31. Sumptibus, bellisque maximis, Lamb. haberi in
quibusdam manusc. testatur.
157. 31. Vtrum deterior. Vtrum terrior, videtur legen-
dum parua huius vocis immutatione.
159. 14. Duplices pestes Lamb. frerus auctoritate vete-
rum codicum emendat.
23. Qua ex pœna.
160. 5. In exostra Lamb. secutus ver. librorum fidem:
ea est scenæ pars, seu machina, qua quæ intus
geruntur rotis circumactis, spectatoribus pa-

tesunt. Vide Pollucem.

28. Ambo, accusandi casu. Lamb. vt duo alibi, pro duos, ex vet. lib. edidit, quæ prisca ratio est.
- 161.22. At Tib. Gracchus. Tota hæc periodus vsque ad initium alterius, Qui plenior, a Lamb. loco mota aliquanto inferius post integram illam clausulam, cuius est initium, An non M. ille Lepidus, finis, hoc verbum, defenderent! collocatur. Id autem se fecisse ait, cum antiquorum libr. fidem, rum rationem secutus. legit autem, An non Tiberius Gracchus, &c.
167. 10. Ex verbo contulit, quod se ait reperisse in duobus vetustis exemplaribus, recte Lamb. contrudit, emendauit: itaque esse plane legendum videtur Compulit, vulgati habent, male sententiæ Ciceronis explicandæ accommodatum verbum.
- 168.26. Cui non possit intercedi. locum corruptum quidam ita emendant, Et quæ pars prouinciæ sit cui non possit intercedi, hanc se &c. Lamb.
169. 1. Atqui mihi nihil videtur magis.

IN ORATIONEM IN
L. PISONEM.

173. 7. Res. Lamb. leges.
- 174.22. In fraudem induxit. totum hoc, in fraudem, Faerni emendatione probata, induximus. nam verbum inducere, vt nihil addatur, impellere in fraudem, fallere & decipere significat, Abesse autem a manu. Faer. testatur.
- 175.17. Cum hoc non recusares, iis a quibus dicebare consul. Faer. legit.
177. 16. Compitaliorum dies, Faer. cuius emendationem Lambinus probat, ex veterum codicum auctoritate.
178. 7. Notionem censoriam, habet Faerni codex. Lamb. notationem legi mauit. rationem, quæ vox in vulgatis hæret, abiiciendam quis non videt

ANIMAD.

videt? vocem, vnquam, quæ aberat à Faerni codice, in eo etiam Lamb. secuti fustulimus.

31. Egere, foris esse Gabinium, asterisco locum corruptum Faern. notat Lambin. tuetur foris enim esse, latitare, abesse, & non esse soluendo, idem illi valere videtur. Forte illa legendum haud ita magna mutatione, egere, furere Gabin. quam lectionem illa mox tuentur: Huius te cupiditati obsequi, sicut, ego fecissem in collega meo. Videri autem volebat Piso male se de Gab. quod inficiari non posset non esse improbum ciuem sentire.

13. Ne cōniunte quidem te. equidem, non conniun-
te. legendum suspicor.

2. Coniunxisses, Faern. non coniunxeris.

21. Senatum reip. occasum atque interitum lugere vetuisti: ita scriptum cum in nostro tum in aliis excusis erat. Nos ex Faern. senatum populi Roman. occasum, atque interitum reipub. lugere vetuisti.

17. Barbaro Epicureo Faern. legit, & pro Laternario, paullo post, Lanternatio. barbato, alij, pro, barba-
ro ediderunt.

23. Quo quidem * istius, locum, veluti deprauatum asterisco notandum Faern. existimat. Lamb. ita ait in libris vetustis legi, Quod quidem istius in illis reipubl. luctibus symposium. Nobis visum est vulgatam lectionem retinere: vt cuius integrum sit, suum iudicium testatum relin-
quere.

10. His tu Clodiane canis, ! Lamb. ego à vulgata le-
ctione non recedo. magis enim mihi hæc viden-
tur in Sext. Clodium. quam in Pisonem conueni-
re. Cum autem alij post verbum, voluisti, pun-
ctum vnicum adscribant, quæ nota absolutæ pe-
riodi est: nos quæ minima distinctionis nota est
apposuimus.

27. In templum, vt Lamb. edidit, legendum.

26. Quo quidem in spectaculo mira reipub. æquitas
erat

erat, &c. Hic visum est adscribere Faerni verba
qui totum hunc locum mirifice emendat, atque
explicat. Aequitas, inquit, hic accipi debet pro
seculo, & tranquillo animi statu, qui non videtur
reipub. posse conuenire, sed populo Romano.
Quare aut scribendum putamus, mira popu-
li Rom. æquitas erat, aut certe R. P. vt significar-
i possit vel Rom. populi, vel etiam reipublicæ,
quis malit. Tuetur Faerni coniecturam; quo
mox sequitur; vter eorum periisset, tanquam
lanista, in eiusmodi pari lucrum fieri putaba-
tur. immortalem vero quæstum si vterque cecidi-
set. Quid autem minus conuenit quam lanistæ
reip.

188. 2. An quod tibi proficiscenti in prouinciam, n-
duo hæc verba, in prouinciam, ex Faerni eme-
dat. addidimus, quod & Lamb. fecit.

189. 6. Quæuis fuga potius, nos vt superuacaneam voc-
potius, tollendam censuimus, vt recte Faernus,
illum secutus Lamb. censet.

190. 13. Consentiente populo Ro. hæc duo postrema ve-
ba, vt redundantia Faerno assensu tollenda curat-
mus, a manu scriptæ enim absunt.

191. 18. Seruatorémque Faernus. seruatores Lamb.
189. 8. Satis iustam, curauimus excudendum ex Faer-
cum antea vox illa, satis, abesse.

192. 9. Neque multitudinem hominum tantam, neque
splendorem. Locum ita à Faerno restitutum ex-
cudi imperauimus, antea male legebatur, nullis
mitiis vnquam multitudinem tantam, neque splen-
didiorē, &c.

193. 25. In imperio. in, delendum censuimus, Faerno
sensu.

194. 4. Quam tantæ barbarorum gentes attingunt, Fa-
nus ex vetusti cod. auctoritate legit: quem sum-
secuti. antea, quæ tantis barbarorum gentibus
ringitur, legebatur.

195. 16. Tabellas, Faernus, quo modo excudi iu-
mus.

A N I M A D.

19. Et amicos, Lamb. assensu edidimus. An amicos vulgari alij habent, sed male.
24. In tua prouincia, Faernus.
5. Aliud nihil in eo exercitu. cum ita perperam hæstænus legeretur, Faernus, nihil eo exercitu, emendauit.
18. Ex infamia, quod in vulgatis perperam hæserat, Faern. adductus vetust. cod. auctoritate ex fame, restituit: quod & Lamb. agnoscit.
30. Impedita, & oppressa mens conscientia, bonorum omnium odium: duo verba, conscientia, &, omnium, sustulimus, quæ male irreperant in excusos. Faern.
31. Nota iusti senatus. hæc vulg. lectio. Faernus cum in manuscript. inuenisset, nota iusta, optima coniectura, iniusta emendauit.
20. Esse duos, non ecce, vt in vulgatis. Faern.
5. Quid est aliud furere, nisi non cognoscere homines, non cognoscere leges, non senatum, non ciuitatem, cruentare corpus suum? maior, &c. Locum fœde deprauatum mirifice Faern. restituit. nam vocem. ciuitatem, interpunctione, à sequenti verbo, cruentare distinguit. mox ita legit, cruentare corpus leue est. maior hæc est. &c.
15. Tusculani. non Tusculanum legendum Faern. docet. Idem inter verbum exstruendum, & illa, quæ mox sequuntur, cum illa eius immensa, &c. hæc tria verba restituit. cum iam egeret. quo modo & ipsi edidimus. Loco autem vocis, immensa, intermissa, rectè reponit.
22. Pretio periculoque emerat Faern. vocem, periculoque, tanquam redundantem, sustulit.
10. Sed quoniam. nos ex Faerno. Et quoniam.
11. Festi atque solennes, sunt apud omnes. hæc duo postrema verba Faern. restituit: qui legi etiam ait, Apud homines, in vetustioribus libris: nos quidè, apud omnes, excudi imperauimus, meliore sensu, vt credimus.

Resp

197. 4. Responſione me mimica. Ita edidit Manutius. reſponſione me inimica: alij. Faern. parua mutatio ne, vt ipſi edidimus, meliore ſenſu.

27. Leui animi, ex leuis animi, Faern. emendat ex vetuſto codice. Equidem Lamb. aſſentior, quineu trum probans, vtrumque, vt redundas, tollendum cenſet.

200. 2. æchetæ, Litteris Larinis Græca vox ſcripta, v erat in antiquo libro, & vnde ſumptus verſus eſt ex Plauto, Faern. aſſenſi curauimus excudendum. *Æcheſta*, omnes excuſi habent.

201. 8. L. Aelius. Lamb. L. Lamia legit: quomodo appella tur in oratione pro P. Sextio, & in ea qua poſt. reditum in ſenatu habuit. Ego à vulga reſtione non recedo. Nam Aeliæ gentis cognomen, Lamia fuit: vt recte & L. Lamia alibi, hic L. Aelius appellari potuerit. Anno quidem ab vrbe condita DCCLV. cum Seruilio Gemino, L. Lamina conſulatum gerente, id quo præter lapides capitulinos nummi argentei non nulli teſtantur. Fuerunt præterea & Aelij Cati, Patri.

202. 9. Vinum à propala. Hunc locum Turnebus emendat, atque explicat aduerſ. lib. 1. cap. 1. Tuetur autem hanc reſtione præter vet. codicum auctoritatem Varronis loco: apud quem integra haec vox manet. Denique, inquit, ipſe exruminant ad propalam vitam diu producant: id eſt, apud propalam. Eſt autem propala, inquit, qui aut palam, aut ante palum, aut de palo merces pendentes vendit.

203. 10. Bibiturus quæ eodem de folio miniſtrentur. Hæc reſtio vulgata: quam quidem Faernus coniecit, ra mirifica emendat. Bibitur, vſque eo, dum de folio miniſtretur.

203. 5. Epicurum diſertum decernere, & tamen diſertum opinor. ita legitur in vulgatis. Lamb. verbum decernere retinendum, loco autem eius vocis, ætium, dicere, legendum putat. nos ex Faerno, E

ANIMAD.

curum disertum dicere, & tamen dicere, opinor.
quæ tamen lectio subobscura haud carere mendo
videretur.

204. 3. Non ignarum, Lambinus, gnarum, Faern. vulgata
quidem lectio quæ ignarum habet, est plane cor-
rupta.

7. Nonnulla, male in plerisque vulgaris editum est:
Non vlla, alij legunt: Non illa, Faernus, quem se-
sequimur.

21. Scutum aut gladium, Faern.

23. More poetarum conlocutus, idem: ex quo, Lamb.
more poetarum, tum locutus.

27. Linguae P. Victorius, legit: ex Quintiliano: quem
sequitur Lambi. quæ paullo infra dicuntur, Indica
sti non modo amplissima sed etiam minima laudi
lauream concessisse, vulgatam lectionem tueri vi-
dentur.

28. Nisi tu me expendisses. Tu Faerno assensus, me,
pronomem dele: & venuste enim desideratur, & in
manuscrip. abest.

205. 13. Tu quid, tu apud quos. Ita Lambi. haud. dubie me-
liore sensu.

206. 16. Cuius ego ne beneficiis quidem. Ita Lambin. quo-
modo ex re ipsa videtur legi.

210. 6. Cherronenses vulgati libri omnes habent. Alij
Cherronesenses, ediderunt, nisi erratum hoc operatum
sit. Equidem, si modo vetus scriptura corrupta est,
Cherronesij ex Stephano de Urb. legendum pu-
tarem. Ita & à Peloponesus. Peloponesij, & à Pro-
conesus, Proconesij, & à Myonesus, Myonesij ap-
pellati. Vide Stephanum.

29. Vocem, turpissimus, Faerni codex non habet: quam
ita retinet Lambi. v. alio ordine verborum pe-
riodo constituta, optime Cicer. sententiam vnius
vocis adiectione eliciat. Quid quaestor adilius
reiectus? turpissimus homo praepositus, legato-
rum tuorum optimus quisque violatus? turpis-
simus, Faernus negat vllò se vnumquam in libro
legisse.

Agriarum

ANIMAD.

211. 31. Aggrarum vnica litera g. & expuncta n. legendum: de qua gente Strepha. *Appia apertius ibi & nauvias, metaſu aſius nati poſſentis*, &c. male haecenus in aliis impreſſis Aggrinarum lectum eſt.

212. 9. Expectaret. Lamb.

213. 11. Coniicietur, quod in omnibus habetur vulgatis, nullo in libro manuſcripto ſe vidiffe Faernus teſtatur. Ex verbo corrupto, conitientur, quod in vno inuenit, conitetur, non mala coniectura adductus, emendauit.

13. Neminem inuitabis inuitus. Faernus, cui & Lamb. aſſentitur.

214. 26. Feciſſe videri, Faerni emendatione approbata, curauimus excudendum, & quidem literis grandioribus. ſunt enim verba in iudiciis uſurpari ſolita, cum iudices pronuntiant. qua de re ſir reus accuſatus, Feciſſe videri. totidem autem verbis, nulla litura interpoſita, præter eum quem Faernus appellat, ſe legiſſe Lambi. in cod. Memmianis ait.

215. 5. Neque e tabellis paucorum iudicum, ſed e ſententiis omnium ciuium famam noſtram pendere. idem.

24. Adulantes omnes, edidimus ex Frontone grammatico vetere, qui hoc Ciceronis loco vtitur, probaturus verbum Adulor cum accuſandi caſu recte coniungi.

IN ORATIONEM PRO
T. Annio Milone.

216. 21. Non afferunt tamen oratori aliquid. Lamb. vt ipſi excudi iuſſimus legit, abſque negatione: afferunt tamen oratori horrois aliquid, id à Murero admonitus, qui ira ſe legiſſe in codice Vatican. affirmaret.

217. 29. Suppliciorum. Lamb. ex vet. exempl.

218. 20. Ab inimicis. ordo qui in vulgatis erat perturbatus

ANIMAD.

batus, ex Lambin. emendatione à nobis est restitutus.

110. 7. Qui telo esset usus, sui defendendi causa telo usus esset, non hominis occidendi causa telum habuisse iudicaretur, Lamb.
118. 18. Libellarium legit Lamb. hanc lectionem duobus vetust. exemplaribus tuentibus.
119. 7. At nunc. Lamb.
22. Ille sic oderat, ex veter. libris duobus Lambin. emendat.
28. Fuisse Lamb.
130. 19. Retrahi Lamb.
21. Quoties, quot occasiones, Ita alij legunt. Equidem pro, Quoties, quot ei occasiones, aut, sine pronomine, ei, quot occasiones legendum puto. Nam & vis huius adverbij, quoties, facit ut sequens dictio, quot, superflua sit, & hæc si adfit, quoties, non requirit. Sed hoc iudicio doctorum hominum permitto, à vulgata lectione parum recedens.
131. 26. Quid comitiis in campo. Hunc locum totum Nicolaus Gruchius explicat libr. de comitiis pererudite.
134. 20. Quid afferebat festinatio? Aldus.
31. Locus tum neque muta solitudo. Lamb.
136. 31. Proieciat, idem, ubi alij omnes, prouehebat. vulgata lectio haud videtur carere mendo.
138. 4. Proxime deos. Lamb. ex Prisciani auctor. & veter. cod. consensu. antea, proxime ad deos.
11. Heus tu, Rufcio, cauesis mentiare. Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: sperata libertas. ex magna varietate scriptorum codic. locum ita emendat Lambin. nos vulgatam lectionem non male retineri posse existimauimus.
142. 4. Saluis ut spero, Lamb. & rectius quidem.
144. 1. Arenam, ex veter. exempl. corrigit Lamb. male enim in vulgatis hæserat hæc vox, arma: quid enim sibi vult hoc loco?

NNN

Et

ANIMAD.

13. Et lumine, alij.
14. Aequaliter, Lambin. recte vt mihi videtur: hanc enim vocem, æqualiter, quod habent vulgati, non memini me in malam partem apud quemquam vnquam vsurpatam vidisse. Ita paullo infr. Tamen ita communis erat omnium ille hostis, vt in communi odio pene æqualiter versaretur odium meum.
19. Auferre, imperium si ille nactus esset. Ita orationem Lamb. distinguit, ante dictionem, ille, id, pronomine sublato.
21. Immitteret. Lambin. magis proprio verbo, atque apto huic loco.
22. A liberis dico: pecunias, emendat P. Victor. lib. 20. Var. lect.
245. 1. Effectum est, tamquam redundantia verba, & quæ absint a manuscript. Lambin. inducenda censet.
2. Esset verò timendum, Lambin. ex antiq. libris.
3. Vocem, factum. Lamb. tollit, innixus vet. exempl. videtur enim redundare.
7. Non queo, habet cod. Memm. vt ait Lamb.
246. 19. Et religionē, & memoria, Lamb. omnino melius: vtrum vero. ex ingenio, & certam rationem secutus, an ex veter. exempl. non affert.
248. 5. Ea vis est igitur ipsa, Lamb.
14. Vos enim iam, Lamb.
249. 5. Etiam, Lamb. tollit. Ea certe oratio redundat. Videtur quidem per incuriam ex propinquo loco male repetita.
27. Dicebat. Forte, ducebat legendum, vt superiori verbo, arbitrabatur, respondeat, quamquam lectionem vulgatam non improbo.
250. 31. Cum fascibus, Lamb.
251. 4. Deditissimus, Lamb. vt cum superioribus congruat.
253. 16. Et opinor altera Vltra quam. Ita idem excudi curauit ex manuscr. exemplaribus.
254. 14. Videatis, idem. quæ tamen lectio haud plane mihi

ANIMAD.

mihi probatur. desiderari enim videtur, quod verbo, augeatur, respondeat. Equidem ita legem libentius, Vosque obsecro, iudices, ut vestra beneficia, quæ in me contulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio occasura valere iubeatis. Hic autem si quis ita legat, erit sensus, Cum quæ vobis accepta beneficia refero, vitam, fortunas, patriam, honores, ornamenta maxima, atque amplissima, mihi in Milonis exitio amittenda sint, quid aliud futurum est, quam ut vestra hæc in me tanta merita æquo animo interire patiamini? Huic simile est illud in epist. ad Volumn. Quasi, ut volumus, exceperimus, ego vero multam salutem, & foro dicam, & curiæ, viuanque tecum. Eadem autem vis est in verbo *χαίρειν* apud Græcos. Cicer. Ad Atticum de Pompeio fugiente Cæsarem. At ille. *πολλὰ χαίρειν τῷ πατρὶ* dicens pergit Brundisium. Sic Terent. Valeant, qui inter nos discidium volunt.

15. Est quoddam incredibili robore animi septus. Sic legitur in aliis excusis: nos assensu victorio, vocem, septus, sustulimus.

IN ORATIONEM PRO C. Rabirio Postumo.

257. 2. Quod sermo hominum. Quibusdam videtur locus manens esse: cum Lambin. explet partim mutando verba, partim addendo. Id siue ex ingenio, siue adiutus ope melioris exemplaris, haud dicit. Ita autem lesit: Quod sermone hominum ad memoriam prodendam patrum virtus celebratur, cupidissime persequantur. Mihi lectio vulgata minime corrupta videtur. Ratio enim est, cur maiorum virtutem posterius cupidissime persequantur, quod sermo hominum, fama, nomen patrum virtute, qui aliqua laude floruerunt, celebratur. Ea vero illecebra est

NNN 2 ad

ANIMAD.

ad posterorum virtutem excitandam vel maxima cum illi intelligant, eorum quæ maiores gesserint cum laude præmium extare, famam, nomen, sermonem hominum, gloriam.

21. Re augere, Lamb. secutus fidem vetusti exemplaris. antea vox, re, deerat.

30. Aut quis iam non admonet quod male cecidit bene consultum putares. ita excudi imperavimus: & quidem, ut nobis videtur, facili sensu. Quis non admonet quod male cecidit? casus atque exitus rerum, facile hoc admonendi munus efficit, non solum aliis, sed etiam plane imprudentibus, & nihil aliud nisi id quod adest spectantibus. illud vero erat faciendum, antequam res ageretur, utrum bene consultum, putares. Cum autem amplius integrum non est, parum opportune partes monitoris præstas. Id si duriuscule explicatum videtur: una vox, aliena tanquam sede mota, & loco restituta suo, sensum efficit planissimum. Quis non admonet quod cecidit male, bene consultum, putares. quod si addas vocem, ne, quæ ob duarum syllabarum concursum, fieri potest, ut ab imperito librario sublata sit, nihil iam ad Ciceronis sententiam explicandam defuerit, male bene ne consultum putares, neque verò semper Cicero hunc concursum vitat. sæpe enim ita tamen, dixit atque quæ, pro Roscio, & esse sese, in eadem oratione, & posse sese pro Rab. Postumo. & alia eius generis per multa. Verbum autem, putare, pro considerare, cum alibi tum pro Plancio idem est usus. In quo, inquit, primum illud debes putare, comitiis studium esse populi, non iudiciū. Terentius Adelphi. mitto maledicta omnia: rem ipsam putemus. Plaut. Casina. Cum eam mecum rationem puto, eius esset mecum postulatio.

258. 10. Quid ergo?

259. 2. Nec ab eo prædes dati.

3. A populo recepta. Lex ecqua est?

Sic,

ANIMAD.

Sic verbum Lamb. tollit.

Discendi, cum antea, dicendi legeretur, Hoto-
manus Lambino assensus emendauit.

260. 2. A. Gabrinij, Lamb. corrigit ex codice Memmij,
atque adeo optimam rationem secutus à Ga-
binio, si legas, vt est in vulgatis, sensus est nul-
lus.

3. Illatione litium Lamb. corrigit adductus ratio-
ne, & auctoritate antiq. exemplar. vt enim infer-
re lites, quo antea est vsus, ita ab eo deductum
legis illatio. Appellare lites, quid sibi velit, non
est facile dictu.

29. Tam non semper stulti, Lamb. quomodo plane
legendum videtur.

283. 31. Atheniensi, non Athenis, Idem.

264. 27. Sanctitatis, alij legi malunt. nobis magis vulga-
ta lectio probatur. ita dicitur vir antiqui officij,
moris & c. id, quod alibi docuimus.

25. 21. Si loquare, ex Lamb. reposuimus. Antea, quera-
re, legebatur.

25. Ex decumis imperatis, alij. decumas imperato-
rum, imperatæ pecuniæ decumas, Turnebus in-
terpretatur, quæ vulgata lectio est.

27. Centesimæ, alij.

266. 23. Auctoritati. quæ probabilior lectio est.

267. 4. Quid postea? credetur; credetur. non ita Lamb.
locum emendat, & quidem mirifice, cum sua
coniectura, tum ope Memm. cod.

7. At si verum tum. Lamb. At si verum tum dixe-
runt, & c.

9. Dicere audiebamus. Alexandriam nunc cognos-
cimus. Lamb. tollit verbum dicere.

11. Minorum argumenta, non minorum, aut num-
morum, legendum Turnebus admonet, qui hu-
ius loci emendationem peruetusto exemplari ac-
ceptam refert. Inuenisse autem se ita scriptum
in cod. Memmij affirmat Lamb.

26. redigisset, Lamb. quomodo plane legendum vi-
detur.

NNN ;

Ductæ

ANIMAD.

268. 20. Ductæ naues. auditæ Lambin. legit. equidem, si quidquam mutandum esset, aut ductæ, aut, actæ naues, pro Puteolis, Puteolos, & mox, pro, auditæ merces, additæ legerem.
22. Delatæ, Ad. Turn. qui etiam pro vitro nitro legendum arbitratur. celatæ Lamb.
23. Non paruit. alij non patuerit. Turnebus in manuscript. potuerit, legi testatur. Locum autem putat ita emendandum, vna non patuit parua.
24. Cataplus ille. Vocum, coniectura optima a Turnebo restitutum, scriptura Memmiani cod. Lamb. tuctur. Neque vero mirandum est, cum de navigatione Græcarû nauium agatur, Cicer. Græcâ voce vsum; qui & in hac ipsa oratione, digressus, & pro Flacc. psephismata, & acta, in Verrem, pro littore dixerit. id quod alibi admonuimus. Plus, vulgati habent.
27. Non plures. Lambin. vnus litteræ immutatione.
269. 11. Quis non videt hoc loco, non, vt hætenus, oppugnatione, sed, vt docet ratio, occupatione legi oportere? Ita iure Lambi. repugnantibus libris omnibus, vocem, oppugnatione, sustulit, vera voce occupatione restituta.
30. Fortuna, Lambin. fortunis. quo modo est legendum.
270. 1. Præstinguit. Lambinus.
272. 18. Sed paulo ante in omnibus. Petr. Victorius præposit. in, tollendam censet. id quod ratio docet.
26. Est vero Lamb.
274. 18. Eo studio, Lamb. quomodo legi malim. Est enim, si ita legas, sensus expeditissimus.
30. Perfodit, Lamb.
275. 8. Tuis non nulla. P. Victor. legendum docet. antea vna modo negatione, tuis nulla vniquam.
15. Vereor vt hoc quod dicam non perinde. Lamb. non, tollendum existimat.

Ciui

ANIMAD.

31. Ciuile, tamquam redundans Lamb. tollit: nos retinimus.
275. 29. Iudicauit, alij legunt: plures, indicauit.
276. 13. Existimator. Lamb.
278. 3. Quid scilicet tibi insidiaretur? hæc verba absunt a Lamb. libro: verisimile quidem est illum existimasse, eius vocis demens, explicandæ causæ, cum essent in margine adscripta, a non peritissimo homine in Cic. orationem translata.
280. 1. Eaque tu in primis cum summa tranquillitate, & otio perfruare. Lamb. qui vocem, composita, sustulit, quod illam in libr. manuscript. ait se non inuenisse.
281. 12. Vt iam, alij.
13. Animam non profudit, censet legendum Petr. Victorius.
30. Stantibys, alij.
283. 25. Primo salutis causæ, post, &c. Lamb. vocem causæ, tollit: quæ a manuscriptis libr. abest: & verò etiam superuacanea esse videtur.
286. 8. Externi sunt isti mores, Lamb.
13. Num in patria est? Ita habent vulgat. P. Victor. duo verba, in patria, tollit: quæ etiam abesse ab omnibus libris manuscr. testatur Varr. lect. libr. XXI. cap. XV.
30. Durius, Codex Memm. apud Lamb.
287. 19. Saluti cui calamitoso esse vellemus, legit Lamb. quam lectionem ex antiquis exempl. ita emendatam longe anteponendam vulgatæ existimat: nos nihil mutauimus.
31. Demiratus sis. alij.
288. 10. Quamquam victore te.
289. 13. Omnes necessitudines, alij.
27. Quam aliquem se maluisse. Sic in quibusdam manuscript. legi Lamb. ait.
290. 16. Ponere, vt perhibetis. nos Lamb. secuti, & prohibiti, vt perhibetis. quam lectione veterum exemplarium præfertim auctoritate confirmatam quis non probet?

292. 12. Quin etiam.
 22. Gratiores. Lamb. grauiore forte legendum:
 hoc est magni ponderis, & momenti. esse autem
 huius locutionis vsus crebriorem quam ut sit
 exemplis confirmandum nemo non nouit. nam
 gratiores, omnino non placet.
 31. Quam vultus. Petr. Victorius emendat, cui &
 Lambin. assentitur. nos nihil mutandum cen-
 suimus.

IN ORATIONEM PRO

rege Deiotaro.

297. 19. Non in bellis, neque in praeliis, quam in pro-
 missis, & fide firmiorem. Ita alij legi malunt,
 inquit Lamb. vulgata lect. non tam in bellis, &
 in praeliis habet.
 198. 1. In amicitia, alij.
 299. 15. Patuit Lamb. non paruit. quem secuti sumus.
 300. 28. Ab ipso adolescente existimaui esse corruptum.
 nos fide habita Lamb. verbum, existimaui, de-
 lendum curauimus.
 305. 6. Qui pacis auctor semper, Pharfalico autem prae-
 lio suasor. Lamb.
 11. Sed etiam, Lambinus, sublato verbo, habet, tam-
 quam redundant.
 11. Calamitosus Deiotarus, qui non modo ab eo, qui
 in iisdem castris fuerit, non modo à peregrinis,
 sed etiam à suis accusetur. Ita Lamb. ex vet. exem-
 plar. auctoritate.
 25. Adducere domum.
 306. 12. Nonne cum esset perductus, & cum tecum fuisset,
 refugit ad regis legatos? Lamb.
 23. Viri optimi, Lamb. ex manuscr. exemplari.
 307. 1. Solus, solus inquam,
 3. In summa populi Romani Lambin. rectius qui-
 dem, quam quod habent vulgati.
 24. Omnemque, copula, quae, videtur plane esse tol-
 lenda.

ANIMAD.

IN PRIMAM IN M. AN-
tonium Philippicam.

13. 15. Occursurum nō putarem, Muret. Lamb. at Faer.
vt in vulgatis occursurum putarem.
20. Cederet. Faern. Muret. vulg. excederet.
23. Multa de vestro F. M. nostro, habent vulg.
314. 2. Videntur, F. videbantur, vt libri excusi omnes,
Muretus.
8. Debere. Lamb. debere esse. Mur. Faer.
315. 1. Mortuo Faern. Muret. mortuorum vulg. male.
316. 20. Quod idem facere non potuit, quod vulgati
habent, tuetur Vaticanī codic. illius celebri
auctoritas. Muretus tamen coniectura, vt ipse
ait, quod idem non facere potuit, legi oportere
existimat.
26. Quoniam iis. Faernus. cum iis Muretus.
317. 1. Constitit Faer. legit. Muret. vt vulg. constitit.
1. De Cæsare, Faernus. A. Cæsare, Muretus.
12. De tertia decuria iudicum, habent vulgati. Co-
dex Vaticanus vocem, iudicum, non habet. Faer.
Muret.
25. Laudatius, quod est in vulgatis, cod. Vat. tuetur.
Faer. Muret. lautius legit.
318. 31. Obrogatur non abrogatur. Faer. Muret.
319. 29. Cedo illa legitima. Muret. vt legitur in vulga-
tis.
30. Hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi.
M. Secus Lambin. vt nos ex Faern. edendum cu-
rauimus.
320. 2. Amicorum, cum in vulgatis, augurum sit, ex
Faern. & Muret. emendationibus excudi iussi-
mus.
7. Non oportebat. Faer. & Mure. Lamb. & quidem,
vt mihi videtur rectius, non oportebit.
10. Vt quibus armis. vt cui. armis, legendum. Quæ
verba ita apte distincta ait Faern. in nonnullis
vet. libr. inueniri, in quibus antiquissimum illum

ANIMAD.

Vaticani enumerat.

317. 10. Nisi te paulisper. vt est in vulg. legit Mure. Faernus nisi te præter ceteros paulisper.
14. Vrbe incendio; & cædis metu liberata, te domum. omnia hæc verba, quæ post vocem, affectis, vsque ad illa te domum recepisti, habentur, æque & Faern. & Mur. restituant, ex eodem Vatic. cod.
21. Offensi, non vt hætenus legitimus infensi. F.M.
24. Tu autem, F. Te; M. legit a vulgatis non dissentiens.
30. A te ipso augure populi Rom. nuntiatorum. Ita F. secuti edi imperauimus. Muret. propius ad vulgatam lect. accedens, ita legit, Te ipso augure pronuntiante, ex tribus literis, vt videtur. p. ro. quæ etiam populi Rom. sunt notæ, & sequentibus, vna voce, pronuntiante, effecta.
323. 13. Nec acutus quisquam esse, &c. edi iussimus Hadriano Turnebo assensu: qui locum mancum, & deprauatum admirabili coniectura emendauit, Aduers. 13. 2. Mur. quidem, tutus, loco vocis, acutus legit.
20. Quid Appollinarium ludorum plausus, Muret. non discedens a lectione vulgata. Faernus vt nos excudi iussimus, legit.
30. Cum popularibus ciuibus, Muretus: quæ mihi lectio magis probabilis videtur. F. & Lamb. vt vulgati, cum a popularibus ciuibus, habent.
324. 5. Satis erat ei Lamb. M.F.

IN SECVNDAM

Philippicam.

325. 14. Nominari. Alium verborum ordinem habet Muretus. Nec vero necesse est quemquam a me nominari vobis, cum ipsi recordemini. F. vulgatam lect. retinet.
17. Nemo enim, Faern.

Meo

ANIMAD.

326. 5. Meo, vt est in vulgatis, Lamb. retinet. F. & M.
non habent.
327. 7. Quod te abstineris a nefario scelere Lamb.
23. Impunica in domo, Muret. Faer. vt vulgar.
328. 7. Sit hoc inhumanitatis: stultitiam & c. Faern.
329. 22. Cuius quidem te fatum. nos, quod Faer. ex cod.
Vatic. emendauit, & ante Ferrarius vidit, Cuius
quidem tibi fatum, sicut Curioni manet.
330. 24. Hodie non descendit Antonius. cur non ? dat
& c. M.
330. Qui domum suam, vt vulgati Lamb. Nos Faer.
& Mureti emendationem secuti, qui rem suam,
excudi iussimus.
332. 16. Sed quitantarum rerum repugnantiam non vi-
deas, nihil profecto sapis. ita Muretus legit. cu-
ius quamquam coniectura mirifice delector, non
tamen satis mihi causæ visum est, cur a vulgata
lectione discederem: eam F. cum Vat. codicis au-
thoritate, tum ratione etiam tueretur.
29. Subseciuis. Faernus, forte a verbo subseco:
quod non est in vsu. Muretus vulgatam lectionem
agnoscit: quem verisimile est locum vidisse:
cum æquæ illi potestas eiusdem codicis viden-
di, & quidem aliquot dies, fuerit, quo est Faer-
nus vsus.
333. 30. Prorogaretur, Mur. a vulgata lectione non di-
scedens,
334. 16. Sed etiam alienis. Muret.
21. Celare, Lambinus, vt in vulg. Muret. & Faern.
celari.
28. Quam domi. Muret.
335. 2. Naui appulisset. Faernus & Ferrarius.
336. 13. Homicidæ sint. Lamb. Faern. Secutus. Muretus
& ipse magnus codicis Vatic. admirator, vulgatæ
lectioni tamen suffragatur.
340. 8. Ne meminit quidem, Faern. ne nominauit qui-
dem Lamb. vulgatam lect. Muret. retinet.
20. Et vero, Faern. cui Lambinus suffragatur. At vi-
ro, Muret. Tum vero vulgati.

A N I M A D.

341. 11. In quattuordecim ordinibus, quod est in vulgatis, Muretus legit Faern. & Lamb. tanquam aduentitiam vocem, ordinibus, reiciunt.
29. Quanta mala, Muret. legit, post verbum sustuli, nota interrogandi apposita.
342. 28. Ad parentem, Faern. melius Lamb. qui ad matrem ex Georgij Bucanani emendatione, vnus tantum litteræ mutatione legit. Nam constat, quo tempore M. Anton. decessit Romam ex Gallia ad quaesturam petendam, patrem illius iam mortuum fuisse. Nam, ad patrum dici non potest, cum C. Antonius damnatus exilij causa, iam solum vertisset. Si quis tamen cum Faerno parentem legat, & paullo post, tuam, vt ille ait, non pugnabo.
343. 14. Si hoc est explere, quod statim effundas. Inter verbum, explere, & quæ sequuntur, verba, tanquam manca oratio sit, Faer. asteriscum interponit Lamb. addit verbum, deuorare. Muret. nil deesse putat: cui assentior.
23. Mancipatum legit Faernus: emancipatum Muretus. quo modo etiam legitur in impressis.
344. 7. Nisi ne deleri, & euertere remp. velles, Faern. nisi ne delere, & euertere, Muret.
345. 17. Restituit: non, vt luderet cum restituto (quasi vero ludere cum condemnato non liceret) sed, vt quod in alea perdiderat, &c. locum ita Lamb. emendat: sed vtrum hoc coniectura, an veter. exempl. adiumento, non ait. locus quidem haud satis integer perbelle ita videtur restitutus.
26. Pro nihilo vis. Mur. & vulgati omnes. Fa. pro nihilo est, quo modo excudi curauimus.
346. 10. Vero illo, habent vulg. quam lectionem Muret tuetur.
348. 5. Nisi qui reip. sit felix, felix esse nemo potest. Ita egit Faern. quomodo ipsi edidimus.
10. Cum omnia metu tenerentur. hæc verba quæ in vulgatis deerant, ex cod. Vat. restituuntur. Faer. Muret.

ANIMAD.

349. 15. At idem. Faer. ad eiusdem Muret.
22. An tu illa in vestibulo spolia. Faer. an tu illa in vestibulo rostra, & hostium spolia. Lambin. an tu illa in vestibulo rostra, Muret. quam lectionem probauimus.
350. 4. Pro tricliniis. Libet hic adscribere Muret. verba quibus quid sentiat de hoc loco ostendit. Vt aliquid, inquit, hoc loco deesse suspicer, facit quod in optimo libro scriptum est hoc modo, Pro conclauibus popinae triclinissent. Itaque ideo asteriscum addidi.
7. Claues adinere quid sit, docet Victor. cap. 2. lib. 2. Var. lectionum. caussam addidit, perperam hactenus in lib. vulgatis legebatur.
351. 10. Hæc cum repeterent armis ij, quorum erant legibus: & si in rebus iniquissimis quid potest esse æqui? tamen quem erat æquissimum cōtra Pompeij liberos pugnare? quem? te sectorem. Ita legit Muret. testatur in codic. Vatic. vt non possim satis mirari adeo ab illo Faernum dissentire, qui eundem librum his orationibus emendandis contriuerit.
356. 19. Spuriij, Calsius Melius. Faern. vtrique enim erat commune prænomen.
357. 16. M. Antonij filium. putat Faern. tria hæc verba delenda. Muret. & Lambin. retinent.
358. 13. Quod est in tabulis, quæ sunt ad Opis? Faern. quod patet in tabulis, quæ sunt ad Opis? Lamb. quod in tabulis, quæ sunt ad Opis patebat? Muretus.
18. Quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? hæc verba: que paullo post à Cicer. repetuntur. Lambin. tollit, cui assentior. Muret. Faern. retinent. Quamquam non dissimulat Muret. si sibi suo iudicio standum sit, se inducturum.
29. Gratiofus, Lamb.
360. 15. Quid? eundem. hic Muretus locum tamquam mancum asterisco notat. At Faern. paullo post, Interuenit

ANIMAD.

Interuenit enim cum * metuisti &c. Lamb. nihil mutat, locumque esse integrum cenſet, cui ſumus aſſenſi, certa ratione adducti.

361. 4. Conuocaſti, Faer. Mur. aduocaſti, Lamb.

19. Campana & Leontina. Faer. Lamb.

21. Quasi te ſanaſſet, Faern. Lambin. quaſi te ſanum feciſſet, Muret. vt in vulg.

21. Rhetori duo. Quid ſi te diſertum facere potuiſſet: omnino bella coniectura. ſed nulla tamen cauſa viſa eſt vulgatam leſt. mutandi, quam veteres codices, & ratio probet.

363. 9. Incredible * dictum ſed cum vinus. ita locum corruptum Faern. reſert. Lamb. ſed tamen inter, legit. Mur. ſed tum nimis inter, propius ad veter. ſcrip. accedens.

365. 29. Quamdiu volent, habent vulg.

366. 17. Cum hac immani nundinatione: quæ Antonij Auguſtini emendatio minime eſt reiicienda: certe Lamb. probatur, qui ita edi imperauit. cum hac * in manum latione. Faer. Muret,

28. Timeri Lamb. vt in excuſis.

IN PHILIPPICAM

tertiam.

368. 20. Minimi, Faer. Muret. minima, a vulg. non diſſentiens, Lamb.

25. Et hora. Lamb. quod habent excuſi.

29. Simulac. Lamb. & impreſſi omnes. ſimul vt Mur. & Faern.

369. 7. Nec opinantibus, in impreſſis cum legeretur, nos ex Faern. Muret. emendatione, nec optantibus reſtituimus. Et paulo poſt, debuit, cum de- cuit antea.

374. 11. Alij, Iulia natus, quod eſt in cod. Vaticano: alij. Iuliae filia natus, cuius ſententiae Hieronymus Ferrarius auctor: alij Iuliae nepos, aut, Iulia pro- gnatus legunt. quod ſibi in mentem aliquando, veniſſe Mur. teſtatur. Qui poſtremo, ex, natus, nata

ANIMAD.

nata ex Iulia, Iulix, optima coniectura, vt quidē mihi videtur, locum restituit. Equidem minor Faernum locum plane deprauatum, asterisco notatum non reliquisse. Neque enim Octauij matri Iulix nomen fuit.

IN PHILIPPICAM

Quintam.

391. 10. Agitur vtrum M. Antonio facultas detur opprimendæ reipubl. cædis faciendæ, bonorum diripiendorum vrbs, agrorum suis latronibus condonandi. Ita legit Muret. propius accedens ad lect. vulgatam. in vno modo dissentit, quod condonandi, non, quod habent impressi, condonandorum, habet. Faer. & Lamb. quo modo ipsi edi imperauimus.
20. Sed augur verecundus, sine collegis de auspiciis, non interpretaretur. nos duo postrema verba Faerno & Mureto assensu, qui negant illa in manu ser. inueniri, sustulimus.
392. 15. Et aggeribus Muret.
296. 5. Ipse interea decem & septem dies, vt digestio potius, quam declamatio videretur, hæc verba quæ mirifica cōiectura innixus Hieron. Ferrarius sustulerat, Faern. testatur in Vatic. codice non inueniri. erant autem post illa verba adscripta, ipse interea decem, & septem dies.
401. 1. Præter Galliam totam. Faernus præter Galliam togatam. Lambin. præter Galliam, tota, Muret. quem secuti sumus.
18. Desistit, Faern. destinavit, Muret.
403. 1. Vereque laudetur, Faern. Muret. iureque laudetur Lamb.
23. Sapientia * etiam id potius extingui quam armis, & ferro rem in discrimen adducere? Faer. sapientia id potius extingui, quam armis, & ferro rem in discrimen adduci? Lamb. vulgatam lectionem Muret. retinet.
404. 25. Post verbum, redditur, Muret. asteriscum apponit,

ANIMAD.

- ponit, tanquāmi haud plane sententiam Cicero explicet.
405. 10. Ille in aduersariorum partibus. Faern. & Muretus, quæ eadem vulgata lectio est. Ille aduersariorum partibus. Lambinus legit.
30. Honorandique. Muretus.
406. 19. Maiores nostri veteres illi admodum antiqui, legit Muret. admodum antiqui. Faernus tamquam inepta verba, & aduentitia sustulit: quem secuti sumus.
407. 14. Longissime diuersa. Faer. Mur. ex voce illa longissime, duo aduerbia efficit, longe sane.
25. Omnium* atque factorum. Hunc locum mancum Muret. & Faern. stellula apposita notant, Lambin. explet, omnium consiliorum suorum, atque factorum, Faerni verisimilis in primis coniectura comprobata, qui ea verba desiderari existimat.
408. 20. Qui Caesaris pontificis, pro prætore hortatu libertatem populi Romani auctoritatemque huius ordinis. Ita Lamb. qui Caesaris pontificis auctoritatemque, quidquid Faern. suspicetur locum corruptum mancumque esse Mur. legit, cui sumus assensu.

IN PHILIPPICAM

S E X T A M.

410. 16. Nescio quas eis, Faern. qua iis Muret. qua ei, Lambin. vt ad senatum referatur, in eo probata Faer. coniectura, qui ex voce, eis litteram postremam tollendam censet: quem secuti sumus.
411. 17. Nullam eximere horam ex verbo, exhibere, Hieronymus Ferrarius olim emendauit. Qua de emendatione quid sentiat Muret. placet illius verbis explicare: Omnino, inquit, assentior Ferrario, horam eximere, molliorem, & magis perspicuum loquendi rationem videri. Sed tamen ne plane acquiescam, impedit veterum librorum consensus, quibus in omnibus locis sic

ANIMAD.

sic legitur, Horam exhibere nullam in tali ciue liberando sine scelere non possumus. Quanquā enim sententiā ex illis verbis elicere nullā quto, non temere tamē puto esse, quod omnes veteres librarij quasi compacto ita scripserunt. Excubare, Lab. legit: qui improbata Ferrarij, coniectura, rationem etiam sui huius consilij reddit.

413.19. Ipsum Trebelliū, duas voces inculcatas Ciceronis verbis, sed redundantes illas, atq; adeo ineptas etiam hoc loco, recte Lamb. censet tollendas. immigrauerunt enim e margine explicandi causa a sedulo magis, quam erudito homine adiectæ.

27. Nequitia est, scelere * Faern. coniectura, quam plurimum valuit, innixus, ex duobus verbis, est scelere vnum effici nō male posse putat, excellere. quam illius coniecturam adiuuat Lamb. qui ita legendum censet, qui nequitia, & scelere ita excellat?

IN PHILIPPICAM

septimam.

18.14. Conuenit, Lamb. quæ lecta. vulg. est, minime illa quidem improbanda. euenit, Faer. Mur.

19. 1. Deuinxit, Mur.

1. Eiusdemq; cura incredibilis in asperrimis belli civilis periculis perspecta, docuit non modo salutis, sed dignitatis meæ fuisse fautorem. Ita & Mur. & Lamb. legunt. Fa. a lectione vulgata nō discedit: quem miror, hominem præsertim diligētissimum, & qui diu codicem illum tanto pre laudatum volutarit, locum non vidisse.

21.13. Retinēda est igitur vobis, M. vul. lee. assentiēs.

22.28. Non queretur expulsos, legit Faer. non queretur vire expulsos, Mur. Lamb. quo modo excudi iussimus.

23. 5. Obuolurum, Mur. Lamb. inuolutum Faern. vt vulg.

000

Bello

ANIMAD!

IN PHILIPPICAM
octauam.

427. 6. Bello Italico, vacationes valent. Faern. Mur.
bello vacationes valent. Lamb. bello Gallico,
habent vulg.
430. 10. Quin etiam de illo, habet formis excusi. quam
lectionem probat Mure. Quin etiam memini,
Faern. & Lamb.
13. Honeſta oratio. Faern. Mure.
433. 11. Putabam fore. Mu. Lab. recte verbum, putabam,
delendum cenſet. Tota enim periodus nritur
vno verbo, conſolabar. Antea autem ita le-
gebatur, non fuiſſe: putabam fore, &c.
435. 15. Huius comitiis. Antiquus liber, Faern. inquit,
& ipſe in hac parte mendofus ita habet, hu-
ius comitiis C. frater eius. eſt enim iam annus
vt repulſam tulit. Pro quo Antonius Auguſti-
nus opinatur legendum, LVCIVS COMI-
TIIS COS. FIAT. iure. eſt enim iam an-
nus vt repulſam tulit: vt ſuperiora quattuor
verba Antonij ſint: quæ vero ſequuntur, Ci-
ceronis per ironiam adſentientis Antonio.
Quæ lectio ita mihi placet vt tamen eam
pro certa indubitataque non habeam.
436. 6. Venitur. Faer. venietur. Mur. nam ſi maxime in
diſcrimen venit, Lamb.

IN PHILIPPICAM
nonam.

439. 10. Morti fuiſſet. Faern. Lambi. mortis cauſa fuiſ-
ſet. Mure.
441. 3. Re magis morbum, quam oratione excuſan-
tem. Faern. & Lambin. vulg. lection. probat
Mure.
14. Aduerſari voluntati eius. Mure. legit. Faer. &
Lambin. vocem, eius, non habet.

Primum

ANIMAD.

442. 26. Primum. Faern. Lambin. prima, Muret. vt est in vulgaris.
444. 2. Quoquouerfus, Faern. Lamb. quaquauerfus. Muretus.

IN PHILIPPICAM
decimam.

445. 2. Praeoccupauit vulg. praecipit, Faer. Lambinus, Muretus.
448. 7. Perditores. Faer. Muret. Lambi. vt vulg. proditores.
21. Quod qui ab illo abduci exercitū, & respectum pulcherrimum & praesidium firmissimū adimit reipub. Ita legit Muret. Faernus locum restituens non solum ex codicis Vaticani auctor. sed ex vetustissimi exemplaris Antonij Angustini, a principio ira putat legendum, Quare qui ab illo abduci exercitum hic apposita distinctionis nota, non, vt Muretus, post verbum adducit. Faernum porro est etiam Lab. secutus.
23. A primo ore Graciae, ait Mur. scriptum esse in antiquo illo codice Vatic. quem tantopere laudat. Nos lect. vulg. retinendam censuimus.
449. 4. Nisi incredibilis ac diuina virtus Caes. ita scriptum ait. Faern. in antiquo libro, nullo quidem sensu, Muret. probata Ferrarij coniectura, vocem Caes. tollit tanquam redundantem. Lambinus, nisi incredibilis ac diuina virtus M. Bruti Caepionis. qua de re statuat lector eruditus. Equidem, vt Faern. post vocem illam Caes. stellulā curauit apponendā, vt locus aliorum etiam industriae exercendae relinqueretur.
452. 7. Ne illorum aemulatio, horum obsit ignauia, Ita legi testatur Faern. in cod. Vatic. vt hic sumpta sit vox, aemulatio, pro inuidia, Muret. & Lambin. ne illorum simulatio, horum obsit ignauia.

ANIMAD.

- 2 3. Ecquodnam principium putatis. Antiquus liber, inquit Faern, mendose habet, & quænam principium. post quæ verba sequens verbum putatis, primam litteram habet in littera. nec sciri potest quid ante ibi esset. Ego hunc locum in omnibus corruptum puto. Quid enim hic facit verbum putatis? & forte legendum P. C. datis? vt sit, omnis est misera seruitus; sed fuerit quædam necessaria. Ecquodnam principium P. C. datis libertatis capessendæ, dare autem principium honesta locutio est, & Terentiana. Hæc Faern, nos quidem vulga, lecti, retinuimus, quæ eadem Mureto etiam probatur. Lamb, securus Faerni coniecturam ita legit, ecquodnam principium P. C. datis, &c.
455. 4. Pecuniamque: ex Antonij Augu, libro legendum Faern, putat. Nam veteres verbum vt cum accusandi casu etiam iungebant: in discernendo autem, id, quod ex formula quadam fieri solitum apparet, multa prisco more clara animaduertuntur. pecuniam, vt Faern, Lamb, curauit excudendum,

IN PHILIPPICAM.

vndecimam.

- 456.2 1. Mortem naturæ poenam putat esse, Faern. hic putat, poenam, abundare, cui est Lambi, assensus, Muret. lectionem vulg retinet.
457. 2. Alter in Asiam irrupit cuius, vt in Syriam, patebat via certa, neque longa.
11. Beneuolentiæ falsi indices, vocem, falsi, Faern, inducendam censet. Murerus, Lambinus retinent.
20. Samiario, & paullo post Samiarium Faernus legit & Lamb. Samario. Mur.
- 460.10. Credo dignitate. Ita cum antea in vulgatis legeretur, Faernus ex Anton. Augustini codicibus, in

ANIMAD.

ee, in quo extare integram lectionem, & in-
corruptam ait, locum vt ipsi excudi curauim-
us, restituit.

462.12. Antiochino, testatur Faernus legi in codice
Anton. Augustini: quamquam nonnihil de-
prauate. Bellum autem Antiochium, quod
cum Antiocho p. a. gessit, auctoritate præ-
terea monumentorum veterum vocari soli-
tum confirmat.

466.17. Sicut multa, quæ lectio vulga. est, Faernus, &
Muret. leguntur multi, Lamb.

20. Non vt ex ea acie auxilium habeat. vulga. non
vt ex ea acie respectum. Muret. & Faernus. non
vt ex acie eo respectum. Lamb.

467.10. Summi viri Faern. aut redundare vocem viri, aut
pro summi summa legi oportere arbitratur.

468.18. Quem videtis. Ferrar. emendat, &, pro eo,
quem vidistis, legendum arbitratur. cuius con-
iecturam Faern. probat.

470. 1. Animaduerti p. c. * exornari etiam a me, & c. ita
legit Fa. adductus ea ratione, vt videtur, quod
in cod. Vatic. abesse ea verba animaduertit,
quæ in excusis leguntur, dici iam a quibus-
dam: quæ quidem eo libentius retinuimus,
quod agnoscere eadem & Mur. & Lambi. ani-
maduertimus.

26. C. Cæsaris auctoritatem, beneficiorum pa-
ternorum memores. placet in primis siue con-
iectura, siue ope veter. exemplaris ita emen-
datus locus, Quid enim sibi vult, auctoritate
beneficiorum paternorum?

IN PHILIPPICAM duodecimam.

476.20. Propagare bellum. Faern. prorogare vt vulga.
Muret. & Lamb.

22. Cum suis armis venerit. Nunc omnia, & c.
Faern. collocaione verborum alia, locum de-

000 3 praua

ANIMAD.

prauatum restituit, ex Antonij Augustini li-
bro: ita autem & nos edi curauimus.

477.17. Excutissimus Faern. Muret. Lamb. pro quo is
vulg. excuiumus, non male id quidem lege-
batur.

479.21. Pertimescendas, Lamb. vt vulg.

480.16. Fuderint hostem, non, oderint, Faerno videtur
legendum. Quid enim ij qui domi agant, odif-
se hostem non possunt? ita autem & Lambini
edendum curauit.

24. Circumsessus, quod habent vulga. Muretus
retinet. circumseptus. Faern. corrigit, quem
sequitur Lamb.

IN PHILIPPICAM DE- cimamtertiam.

484.14. Hominum in republ. sanitas remanere potuis-
set. hæc verba inquit. Faern. cum deessent. in
antiquo libro, postea extra contextum ad-
dita sunt, alia quidem manu, sed tamen an-
tiqua, vbi pro hominum, scriptum est homi-
num, pro quo nos, omnino, legendum con-
iicimus, non enim de hominum, sed de temp.
sanitate, & salute agitur. Ita autem & Lamb.
edidit, cui sumus facile assensu.

485.15. Odissetis, legendum, vt congruat cum sequen-
ti verbo videretis, quod quidem ita elatum
numero multitudinis in antiquo libro legi te-
statur Faernus. Odisses, & videres legit Mure-
a vulg. non discedens.

486.7. Pacem patiamur, & non, potiamur, legen-
dum ex Faern. & Muret. emendatione. In ma-
lis enim numerandum est, pacem cum im-
probis & sceleratis ciuibus habere. vt idem Fa-
ernus ait.

7. Sin liber, viuis his incolumibusque, esse nul-
lus potest ita fere legitur in omnibus excusis.
Faernus, quem secuti sumus, ita ex antiquo
excepit.

ANIMAD.

exempl. Sin otium incolumibus his, esse nullum potest, quo modo etiam legi affirmat in quibusdam recentioribus.

27. Summa nobilitas est, omnes honores, Faernus, & Lambinus, lectionem vulgatam Mureti retinet.

487.30. Suppel. cilem, vinum. Faernus, quem sequitur Lambinus, nos lectionem vulg. cum Mureto retinimus.

788.24. Prætereundum. Faern. Lamb.

496.29. HABVISTIS, Faern. Muret. Lambinus pro quo habent vulg. SEQVIMINI.

497.30. Qui quæso iam. Faern.

499.29. Quam benigne, itaque legit Muret.

500.24. Inhiberet supplicia. Faern. Muret. lectionem vulg. retinet. Lamb. adhiberet, legit.

502.27. Partitionis, dandarum, &c. Muret.

503.15. Dederis, huius, habent vulga. At Faernus, Muret Lambinus, dederis, ille huius libelli, &c. legunt.

IN PHILIPPICAM decimam quartam.

508.24. Quamquam ruit ipse suis cladibus, legit Muret. Quamquam ruit ipse cum suis, cladem &c. Lamb. Nos Faern. secuti sumus.

509.2. Quod prodigium alij legunt, propudium legit Muret. & Lambinus. ex coniectura Ferrarij. Faernus pro ludium.

3. Quam illi tulerunt, Faern. emendat, ut vox, illi, ad Parmenses referatur. Ita etiam legitur in emendatis a Lambino. Muretus lectionem vulg. tueretur, quam illis intulerunt. Nobis quidem ita cum Faerno convenit, ut nihil temere mutandum, quod ipse etiam fecit, censeamus.

20. A domesticis hostibus, id est, qui intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbiis

diffipatis. Ita habent vulgati, nos Faerni emendatione probata, verba, quæ intersunt inter duas voces, hostibus, & rumoribus, tamquam explicandi causa a sedulo adiecta, & sollicito nimis de aliorum aut imperitia, aut oscitantia, sustulimus.

§ 10. 11. Tanta multitudo hostium interfecta, dico, inquam, hostium, quamvis, &c. corruptum locum in vulgatis, ita, vt edidimus Faern. restituit, cuius emendationem Lambin. probat. Muret. post verbum, dico interrogandi notam apponit.

§ 6. Nonne satis est ab hominibus virtutis ignavis gratiam benemerentibus nõ referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in reipublic. salute desigunt. Hic locus, inquit Faernus, imperfectus, & mancus est, in exemplaribus vero quæ multa vidi, nihil præsidij. Ego ante annos duodecim in hanc sententiam adductus sum, esse hanc periodum mutilatam distractione eorum verborum quæ infra sunt, crimen invidia quæretur. Quæ cum male infra cohæreant, si huc transferantur post verbum, desigunt, addaturque post vocem, invidia, q, littera cum puncto, significans copulam, quæ, quæ littera non incommode geminari potest, ab insequenti dictione, quæretur. egregie restitutum esse locum puto in hunc, quem subiecinus modum. Nonne satis est ab hominibus virtutis ignavis gratiã benemerentibus non referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in reipub. salute desigunt, crimen invidiaque quæretur? Hanc ego emendationem semper quidem probavi, sed multo etiã magis ex quo eam Paulus Manutius impressit. Hæc quidem Faernus Muret. inter verbum referre & vocem, etiam, addidit nisi, & loco, quæretur, quæretur legit. Aliquemne imperatorem. Locus varie corruptus

ANIMAD?

ptus præclate a Faern. restituitur. cuius etiam verba hic placuit adscribi, ne debita laude mortuus etiam vir optime de litteris meritus fraudetur. Hæc verba, inquit, varie leguntur in libris scriptis. Alij enim post, aliquem, particulam, ne, habent, alij vocem non, utramque vocem admittes? Ego utramque utriusque, reiicio. Alij porro legunt pro, imperatorem, Imp. alij in peius. Ego impium, lego, atque has duas voces, aliquem impium, transpono post tria verba, quæ statim sequuntur, ut totus locus ita præcedentibus continetur, Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per Idus Quinctiles, qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. Credo hoc in aliquem impium gladiatorem aut latronem aut Catilinam esse consultum. Hic tamen nihil mutamus, sed tantummodo nostram coniecturam testaram esse volumus: & præterea nobis displicere tempus Iduum Quinctilium, cum hæc mense Aprilis facta, & dicta sint, ut Ferrarius adnotavit. Ita Faernus. cuius coniecturam ita Lamb. probat, ut per pauca quædam mutet. ubi enim ille, per Idus Quinctiles legit, is ex Ferrarij emendatione, pridie Vinalia edit, & confectum, ubi Faern. consultum habet. At Muretus alia collocatione interpunctioneque verborum, nonnullis immutatis, additis aliis ita excudi curavit. Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, pridie Vin. qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. quem? me imperatorem. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse confectum, &c. Quid si vocem, imperatorem, retinens, ita legas? Credo hoc in aliquem imperatorem, aut gladiatorum, aut latronum, aut Catilinam.

§ 13. 10. Bellum vocatum: ut ego. Faern. Muret. Lamb.

○○○

§

verb

ANIMAD.

verbum illud, vocarum, tollent, eleganter enim desideratur, & abest manuscr.

12. Vocauissent, Lambin. voluissent. Faernus & Muretus, quod etiam vulg. habent. desideratur autem verbum aut vocari, aut appellari aut haberi.

§ 15. 16. Huic Iouis optimi maximi. Muretus. Lambinus. vt Faernus, huic Ioui maximo. huic Iouis maximo, mihi quidem legendum videtur.

IN DECLAMATIONEM

in Ciceronem.

§ 21. 22. Legis Planciæ, quod est in vulgatis putat Lambilegis Plautiæ legendum.

21. Ex coniuratis alios condemnabas, alios pecunia absoluebas.

FINIS.

ANTHONY

GRYPHUS

ANTONIUS

GRYPHVS.

